Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Justus Henning Böhmer

Pars Altera Introdvctionis In Ivs Digestorvm Ad Fora Germaniae Accomodatvm

Pars Altera

Decima Qvarta Editio Emendatior, [Halae Magdebvrgicae]: [Impensis Orphanotrophei], [1791]

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232

Band (Druck) Freier Zugang

PUBLIC DOMAIN

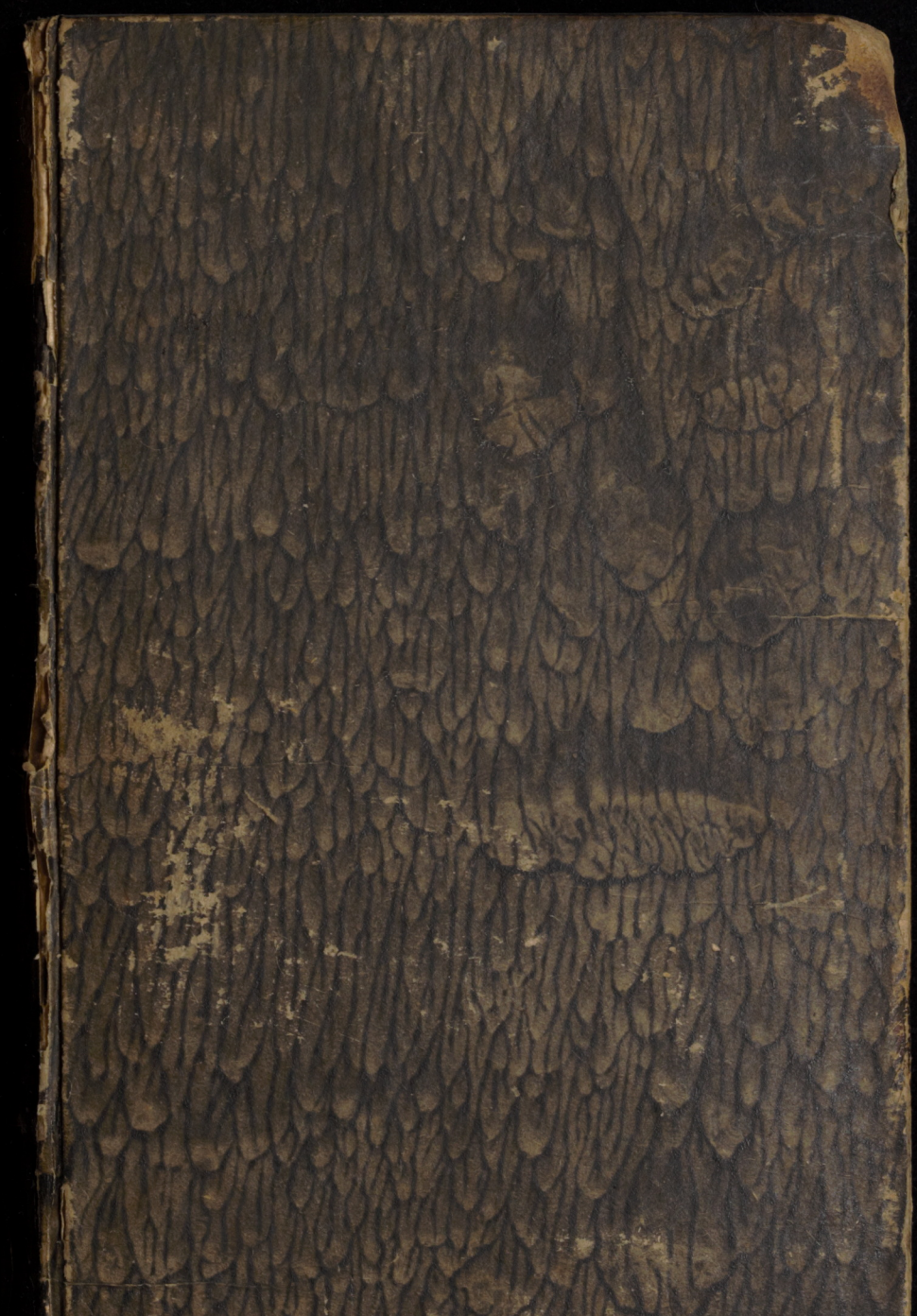
Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1682144232/phys_0001
DFG

K. f. — 633 (2)
K. f. — 633 (2.)

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0002
DFG

PARS ALTERA
INTRODVCTIONIS
IN
IVS DIGESTORVM
AD
FORA GERMANIAE
ACCOMMODATVM.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0005
DFG

Ex Libris
Ferd. Kammerer, Dr.

Ex
Bibliotheca
Academiae
Rostochiensis

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1682144232/phys_0006
DFG

LIB. XX.

DIGESTORVM.

TIT. I. (VIII. 14. 22. 23. 35.)

De pignoribus & hypothecis, & qualiter ea contrahantur, & de pactis eorum.

1. PIGNVS & HYPOTHECA h. l. denotat *ius in re creditori in securitatem debiti constitutum.*

2. Ante omnia (I) pignora *legitime constituenda.* Constituuntur vel *publica* auctoritate vel *priuata.* Intuitu prioris modi sunt pignora *publica*, quæ fundantur vel in *voluntate* partium, vel in *necessitate.* Illa dicuntur, quæ in iudicio apud acta *consensu debitoris* expediuntur, vel coram tribus testibus concinnantur, *l. 11. C. qui pot. in pign.* MEV. *7. D. 233.* Hinc confirmatio sola principis vel iudicis non sufficit, inuito *debitore* impetrata, quippe qui hypothecam constituit, MEV. *P. 7. dec. 232. & 179.* Differt a priuato ratione *præferentiæ*, *l. 11. cit.*

3. *Necessaria* constituuntur vel per *legem*, vel per *iudicem.* Illa tradenda *tit. seq.* Hæc sunt vel *iudicialia*, vel *prætoria. Iudicialia iudicati exequendi* causa constituuntur, *l. 15. de re iud. l. 10. qui pot. in pign. hab. Prætoria* fiunt ante L. C. per missionem in possessionem, ad *contumaciam* in non veniendo coercendam, vel ob denegatam cautionem præstandam, *t. t. vt leg. & fideic. seru. l. 15. de damn. inf.* Illa præter ius in re operantur *ius possessionis, expulso debitore;* hæc *nudam detentionem, l. 5. pr. vt in possess. leg.* HAHN. *ad W. h. n. 3.*

4. *Priuatum* constituitur vel vnius vel plurium voluntate. Prius fit per *legatum*, inde nascitur *testamentarium: l. 26. de pign. act.* posterius *mutuo* debitoris & creditoris *consensu* perficitur, vnde nascitur pignus *conuentionale*, vbi (α) vel *sola conuentio* interuenit, diciturque *hypotheca: l. 4. h.* vel (β) *traditio* accedit, et dicitur *pignus*, *l. 238. §. 2. de V. S.* De vsu inter *hoc* & *prætorium* vid. MEV. *4. D. 212.* conf. *l. 5. §. 1. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

5. Vtrobique vero vel *omnia* vel *quædam* tantum obligantur bona: hinc pignus est vel *generale* vel *speciale*. Illud afficit omnia debitoris bona, etiam *futura*, *l. vlt. C. quæ res pign.* exceptis iis, (1) quæ verosimile, quenquam specialiter obligaturum non fuisse; *l. 6. h.* (2) de quibus cogitatum non fuit; *l. 29. pr. h.* (3) quæ oppignorari libere nequeunt; vt *feuda*, MEV. *4. D. 321.* bene tamen *fructus feudi.* ID. *6. D. 353.* præterea (1) hic respiciendum ad mentem magis, quam verba; nec mentio *mobilium* & *immobilium* semper excludit *iura*, sed sæpe *ex abundanti per imperitiam* adiicitur, *l. 9. pr. de ſupell. leg.* BYNKERSHOEK. *lib. III. obſ. 2.* FRANZK. *h. n. 17.* BRVNNEM. *ad l. 1. h. n. 5.* (2) Si *vniuersitas rerum*, vt grex, taberna, bibliotheca, pignori datur, magis est speciale, *l. 13. pr. l. 34. pr. h.*

6. *Speciale* afficit *certa* tantum *bona*, *l. 1. §. 1. l. 15. §. 1. l. 13. l. 34. h.* eorumque fructus *secundum quid*, *l. 1. §. 2. l. 16. §. 4. l. pen. h.* Aliquando etiam vtraque species coniungitur, quo casu *generalis* tantum *subsidiaria* est, vt speciale pignus prius fit excutiendum, STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 4. §. 17.*

7. In effectu inter vtrumque pignus hæc subest differentia, quod (α) *generale* pignus habens, possit *eligere*, ex qua re sibi commodius solui possit, salua etiam *variatione*, MEV. *7. D. 183.* nec hic locum habeat quoad posteriores creditores *beneficium diuisionis*;

ID.

ID. *5. D. 274.* cum in *speciali* talis *electio* & *variatio* ceſſet. (β) Quod in *generali* locum habeat exceptio *excuſſionis*, tertio poſſeſſore conuento, quæ tamen in *ſpeciali* ceſſat, *Nou. 112. c. 1. Nou. 4. c. 2.* STRYK. *c. l. §. 16.* Diſſ. FRANZK. *1. reſol. 12.* Quod (γ) facilius permittatur alienatio rei pignore *generali* affectæ, ſaluo iure pignoris, quam *ſpeciali.* Hic enim, non ibi, committitur *ſtellionatus* crimen, *l. 3. §. 1. de Stellion.* (δ) Quod in *ſpeciali* pignore probandum, rem in bonis debitoris eo tempore quo obligata eſt, fuiſſe, non in *generali*, *l. 15. §. 1. h.*

8. (II) *Debitum verum præexiſtere*, *l. 5. h.* (de quo tit. *de pign. act.*) (III) *Res pignori data ſecuritatem creditori præſtare* debet: hinc talis res danda, quæ poſſit illam præſtare, de qua *tit. 3.*

9. Securitas illa conſiſtit in eo, (I) *vt poſſit hypothecam perſequi legitimis remediis.* Datur creditori actio *hypothecaria* aduerſus omnes poſſeſſores tam *veros* quam *fictos*, *l. 16. §. 3. h.* ad perſequendum pignus. Si *nomen* ſit pignori datum, datur creditori actio *perſonalis vtilis ad debitum exigendum*, *l. 13. §. 2. l. 20. h. l. 18. de pign. act.* ſine ſpeciali ceſſione, HVBER. *h. §. 11. ſeq.* MEV. *9. D. 186.*

10. Intereſt autem, vtrum contra ipſum *debitorem* an *tertium poſſeſſorem* actione reali agatur. Si (1) contra *illum*, probandum tantum, reum rem oppignoratam poſſidere: *arg. l. 41. de pign. act.* ſi contra *hunc*, probandum, debitorem tempore pignoris conſtituti fuiſſe ad minimum *b. f. poſſeſſorem*, *l. 18. h.* SCHILTER. *ex. 33. §. 25.* Immo, (2) vt iam dictum, contra hunc non aliter datur, quam *excuſſo* prius debitore & *fideiuſſoribus.* (3) Contra debitorem ipſum *alternatiue* agi poteſt, ſed non *commode* contra tertium poſſeſſorem, vtut hic debitum ſoluere poſſit, *l. 16. §. 3. h.* vid. *diſſ. de libell. alternat. c. 3. §. 6. ſeqq. l. 19. qui pot. in pign.*

(4) Humanius aliquando agitur aduersus *debitorem*, quam *tertium possessorem*, *l. 16. §. 6. h.* ibique GOTHOFR. *lit. m. l 21. §. f. h.*

II. Denique (5) huic actioni a tertio *b. f. possessore* ordinario tempore præscribitur, *l. 1. 2. C. si adu. cred. præscr.* (nec nocet, si iam ipsa res intra illud tempus fuerit vsucapta a possessore contra ipsum *debitorem dominum*, *l. 7. C. de pign. l. 44. §. 5. de vsuc.*) *a debitore* vero quadraginta annis, *l. 7. §. 1. C. de præscr. 30 vel 40 ann.*

12. (II) *Vt possit pignus retinere* etiam pro alio quouis debito, *l. vn. C. etiam ob chirogr. pec. l. 19. l. 13. §. 6. h.* modo non sit *vitiose* constitutum, *l. 25. h.* (III) *Vt tandem possit distrahere*, de quo *tit. V.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. contrahitur 4. l. obligatione 6. l. sed & quod 9. §. 1. l. si debitor 10 l. si is 11. §. 1. 2. l. grege 13. pr. §. 2. 5. 6. l. quæ nondum 15. pr. §. 1. l. si fundus 16. pr. §. 1. 2. 3. 6. 9 l. pignoris 17. l. si ab eo 18. l. qui pignoris 19. l. si Titio 22. l. cum vitiose 25. l. Paulus respondit 29. pr. §. 2. l. lex vectigali 31. l. debitor pactus 32. l. cum tabernam 34 pr. §. f.

Ex Cod. l. quamuis 2. l. creditores 3. l. Vsucapio 7. l. quamuis personali 8. l. debitores 10. l. distractis 14. l. quamuis ea pecunia 17. l. ficut 19. l. secundus 22. auth. Hoc si debitor C. *de pign. & hypoth.* l. quoniam 3. de pact. pign. l. 1. in cauf. *si in cauf. iudic.*

TIT. II. (VIII. 15.)

In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

1. Pignus *tacitum* est vel *legale* vel *conuentionale*. Hoc ex *præsumta voluntate* vel *testatoris* vel *contrahentium* descendit, HERT. *de pign. tac. conuent.* Illud ex

ex *speciali & expressa legis vel consuetudinis dispositione dependet*, atque *ius singulare* continet. Qui ergo se in *pignore legali* fundat, *legem* vel *mores* probet necesse est, conf. HARPRECHT. duplici *diss. de pign. tac. dub. vel spuriis.*

2. Afficit *legale* vel *vniuersa bona* vel *quædam* tantum. Ad priorem classem refertur (I) *fiscus* (α) in bonis administratorum: *l. 1. C. de priu. fisci* (β) debitorum, modo non succedat in ius priuati *l. 6. de iur. fisc.* (γ) respectu tributorum; *l. 1. 2. C. h. l. 46. §. 3. de I. fisc.* non vero respectu *pœnarum*, *l. 17. l. 37. de iur. fisci. Ciuitatibus* idem ius indultum in bonis *administratorum. l. 4. C. quo quisque ord. conuen.*

3. (II) *Coniux* (1) *pro dote restituenda*, *l. vn. §. 1. C. de R. V. A.* vt & dotis augmento, *b. f. facto*, *Nou. 97. C. 3. l. 29. C. de iur. dotium*, *l. 1. 2. l. 7. C. qui pot. in pign. hab.* ac bonis *paraphernalibus*, *l. vlt. C. de pact. conu.* Competit vxori etiam *putatiuæ* in omnibus bonis mariti. (2) *Pro dote soluenda* competit marito in bonis vxoris, *l. vn. cit.*

4. (III) *Pupilli* & *minores l. 25. D. de tut. & ration.* (α) in bonis tutorum & curatorum, *l. 20. C. de admin. tut. l. 19. §. 1. de reb. auctor. iud.* quod ius etiam ad heredes transit, MEV. *8. Dec. 393.* Idem quoque (β) indulgetur *ecclesiæ* in bonis administratorum, *l. 15. §. 1. de curat. furios. clem. 2. de relig. domib.* MEV. *2. D. 259.* NON. ACOSTA *de priuil. credit. R. 3. ampl. 17. n. 23.* (γ) in bonis pecunia eorum *ab aliis* emtis; *l. 7. qui pot. in pign. hab. l. 2. quand. ex fact. tut.* (δ) in bonis *vitrici*, *l. 6. C. h.*

5. (IV) *Liberi* in parentum bonis (1) quando ad *secunda vota* transeunt, *l. 6. C. de sec. nupt.* (2) ratione dotis maternæ, *l. 6. §. 4. C. de bon. quæ lib. l. 8. §. 3. 4. C. de sec. nupt.* non ratione *ceterorum aduentitiorum*, *l. 6. §. 2. C. de bon. quæ lib.*

6. (V) *Legatarii* in bonis defuncti pro consequendo legato, *l. 1. C. comm. de leg.* non tamen in *solidum* contra singulos heredes, vt alias iuris est, *l. 2. C. si vnus ex plur.* sed pro *partibus hereditariis, c. l. 1.*

7 Pignus legale *particulare* habet, (1) qui *credidit in refectionem ædium, l. 1. h. l. 24. §. 1. de reb. auctor. iud* modo (α) *nominatim* pecunia in hunc finem data: (β) ædificium *reuera* refectum: (γ) refectio fuit *necessaria*, HVBER. *h. §. 8.* Idem priuilegium non habent, (α) qui in refectionem rei alterius crediderunt, quamuis prælationis iure gaudeant, si *expresso pignore* sibi prospexere: *l. 5. 6. qui potior. in pign. l. 26. & 34. de reb. auct. iud.* HVBER. *c. l.* (β) qui ad *exstruendam domum* crediderunt.

8. (2) *Locator prædii vrbani* in inuectis & illatis pro mercede, *l. 2. 4. 6. D. l. 5. C. h.* hoc supposito requisito, *vt illatæ sint ita, vt perpetuo ibi maneant, l. 7. h.* etiamsi minor conduxerit, quatenus locatio tenet, STRVV. *ex 26. §. 16.* HVBER. *h. §. 9.*

9. (3) *Locator prædii rustici* in *fructibus*, non vero illatis; *l. 4. h.* hinc expressa cautione, quoad *hæc* opus est, *l. 5. C. h. l. 5. C. loc.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. Pomponius 2. l. si horreum 3. l. eo iure vtimur 4. l. in prædiis 7. l. Est differentia 9.

Ex Cod. l. vniuersa 1. l. certum 2. l. si non inducta 5. l. si mater 6.

TIT. III. (VIII. 16. 17. 21. 24. 25.)

Quæ res pignori vel hypothecæ datæ obligari non possunt.

1. *Quicquid recipit emtionem, illud etiam pignorationem recipere potest*, ait ICtus in *l. 9. §. 1. de pign.*

pign. Prohibita tamen *emtione* certis perſonis, iis non cenſetur ſtatim prohibitum accipere *pignus*, *l. 24. de pign.* Specialius itaque requiritur, *vt talis res pignori detur, in qua finis eius, nempe ſecuritas crediti, obtineri poteſt.* Huc pertinent omnes res, (I) *alienari non prohibitæ*, corporales et incorporales: (II) quæ *in bonis debitoris* ſunt: *l. 15. §. 1. l. 9. pr. de pign.* (III) *tertio poſſunt præbere vtilitatem.*

2. Ex *primo* requiſito fluit, pignus conſtitui non poſſe, (α) *vbi lege reſtricta eſt alienatio*, vt in fundo dotali, *pr. I. quib. al. lic. vel non* in re peculiari, fundo pupillorum & minorum, *l. 1. h.* re litigioſa, *c. l. in f.* libero homine *l. 5. h.* (niſi quatenus ab hoſte redemtus eſt ab alio, tunc enim detineri *quaſi iure pignoris* poteſt, donec pretium reſtituatur, *l. 5. de captiu. & poſtl.*) in armis militum, *l. 14. §. 1. de re milit.* inſtrumentis ruſticis, *l. 7. l. 8. auth. agricultores C. quæ res pign. obl.* domaniis, rebus eccleſiaſticis, *l. 21. C. de SS. eccl. &c.*

3. Pertinet huc quoque *res feudalis*, in qua ſine conſenſu domini *pignus* conſtitui nequit, *2. f. 55.* Caueat itaque creditor, vt *conſenſum domini* impetret, & quidem (1) in *cancellaria feudali*, immo (2) & *agnatorum conſenſus* neceſſarius eſt, vt *plene* valeat. Vt autem *debitore ſciente* conſenſus domini vel agnatorum impetretur a creditore, non eſt neceſſe, vid. diſſ. *de hypotheca expreſſa feud.* STRYK. *de caut. contr. ſ. 2. c. 4. §. 4. 6. 7.* Valet tamen *hypotheca*, absque hoc conſenſu conſtituta, in præiudicium *vaſalli* & eius *deſcendentium*, ID. *§. 13.*

4. (β) *Vbi teſtamento eſt reſtricta*, vt in fideicommiſſis &c. & denique (γ) *vbi conuentione vel pacto*, v. c. ne quis in familia vltra certam ſummam bona poſſit obligare, KNIPSCH. *de fideic. famil. c. 11. n. 52. ſeqq.*

5. Ex *ſecundo* fluit, in rebus *alienis, qua talibus*, non conſiſtere pignus; *t. t. C. de reb. al. non al. l. 2. C.*

ſi res al. pign. modo (α) dominus non conſentiat; *l. 26. §. 1. de pign.* (β) pure oppignorentur; *l. 16. §. 7. eod.* (γ) nullum ius in illa re habeat: *l. 3. §. 1. qui pot. in pign. t. t. C. ſi pign. pignori dat.* (δ) nec ex poſt facto dominus fiat, *l. 41. de pign. act. l. 22 de pign. & hyp.* Reſpectu tamen *tertii* poſſeſſoris valet pignus in re aliena conſtitutum, ſi debitor fuit *b. f. poſſeſſor l. 18. de pign.*

6. Ex *vltimo* requiſito fluit, ſeruitutes *reales ſine prædio* non poſſe oppignorari, bene tamen *perſonales*; *l. 11. §. 2.* & *vlt. eod.* neque enim conſtitutæ tertio, qui non poſſidet *prædium*, vtilitatem præbere poſſunt, & ſic nec ſecuritatem: *pignoris* tamen *cauſa* de nouo alteri a debitore ſeruitus *ad tempus* conſtitui poteſt, *l. 12. eod.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. ſi alius 2. l. Ariſto 3.

Ex Cod. l. ſi probaueris 2. l. cum res 5. *ſi res al. pign.* l. alumnos 1. l. tamen 4. l. executores 7. ſeq. auth. agricultores. l. vlt. *quæ res pign. l. vn. ſi comm. res.* l. etiam 1. *ſi pign. pign.*

TIT. IV. (VIII. 18. 19. 27.)

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur & de his, qui in priorum creditorum locum ſuccedunt.

1. In perſequendis hypothecis ſæpe quæſtio *prioritatis* voluitur, de qua *part. 1. huius tit.* agitur. Potiores autem in pignore æſtimantur alii ex *priuilegio*, alii ex ſola ratione *ordinis* iuris communis in *ſimplici* hypotheca.

2. *Ex priuilegio ius prælationis* pignori annexum a lege habent, & omnibus *ſimplicibus hypothecariis* præferun-

feruntur, *l. 7. C. h.* quidam intuitu *omnium bonorum*, quidam respectu *certi fundi vel rei.* Illuc referri debet (I) *fiscus* quoad *tributa*, *collectas*, & *publicam annonam*, *l. 1. C. in quibus caus. pign.* vt & in *bonis administratorum*, HVBER. *h. §. 6.* item in bonis eorum, quibuscum contraxit, post contractum quæsitis, *l. 6. C. de priu. fisc. l. 28. de J. fisc. l. 6. de iur. fisc.* vti commode etiam intelligi potest *l. vlt. h.*

3. (II) *Mulier l. vlt. §. 1. C. h.* respectu *dotis* repetendæ, eiusque *liberi* contra vxorem secundam seu nouercam, *§. 29. I. de act.* & qui *expressam* anteriorem hypothecam habent, THOMAS. *in schol. ad Huber. h. §. 10.* Idem dicendum de dotalitio, MEV. *1. D. 137.* probata *dotis* illatione, quatenus eam absorbet.

4. (III) *Pupilli & minores* in bonis tutorum & curatorum, *l. 42 de administr. & peric. tut. l. 19. in f. de reb. auctor. iud. possid.* Intuitu *certæ rei* vel *fundi* hypotheca priuilegiata est, simulque ius *separationis* operatur I) in eo, *qui in refectionem ædium credidit*, vel alius rei, modo vltimo casu *speciali hypotheca* sibi prospexerit, *l. 5. 6. h. l. 7. C. h* & *versio* probetur, conf. *l. 34. de reb. auct. iud. poss. Nou. 97. c. 3.* Pari priuilegio II) gaudent, quorum pecunia res emta, si *expresse* eo nomine *obligata*; *l. 7. C. h. l. 26. l. 34. de reb. auct. iud. possid.* GAIL. *2. O. 12.* III) vel etiam si debitor rem *cum hypotheca* a venditore ei imposita comparauit.

5. Idem ius habent IV) *pupilli & minores*, quorum pecunia res emta, *l. 7. pr. h.* V) *Dominus soli* respectu *canonis*, ex fundo debiti, *l. 15. h.* & denique VI) qui in *militiam* credidit, & sibi de *hypotheca* prospexit, *l. vlt. C. de pign.* De natura hujus officii vid. CORNEL. van ECK. *h. §. 7.* Hi priuilegiati creditores in *secunda* classe *iure separationis* collocantur; ceteri ex eadem classe vtuntur inter se *prioritate temporis*, hypo-

hypothecariis autem *simpliciter talibus* præferuntur, *l. 2. §. C. l. 7. h.*

6. Respectu *ordinis* in *iure communi* fundati, hypothecarii simplices in *tertia classe* positi præferuntur ex sola *prioritate temporis*, *l. 1. pr. h.* cuiuscunque generis sint; *l. 2. 4. C. h.* BRVNNEMANN. *de concurs. credit. c. 15. §. 57.* obseruata tamen differentia inter *publicum & priuatum.* Nam qui *publica* pignora habent, inter se quidem respectu *temporis* collocantur, indistincte autem *priuato pignori* præferuntur, *l. 11. C. h.* Immo in Saxonia alibique *extraiudicialis hypotheca*, in *immobilibus* constituta, tantum prælationem in *concursu* præ chirographariis tribuit.

7. In *priuato* seu *extraiudiciali pignore* prioritas *temporis* etiam obseruatur, vbi requiritur, (I) *vt reuera alteri priori loco pignus sit constitutum.* Si eadem res pluribus simul est obligata, *æquale* omnibus ius est, & pro *quantitate* debiti concurrunt in hypotheca, *l. 16. §. 8. de pign.* nisi (α) singulis in *solidum* vel (β) *in partes æquales* res est obligata, *l. 10. l. 16. §. 8. eod.*

8. (II) *Vt etiam contractus, cui pignus accessit, eo tempore sit in actum deductus.* Etenim pignus, licet iam olim constitutum, ante contractum perfectum non incipit, *l. 11. pr. h. l. 8. C. h. dies* autem non remoratur obligationem, *l. 12. §. 2. h.* & *conditio* existens retrotrahitur hoc quoque casu ad *initium contractus* quoad prioritatem pignoris, *l. 11. §. 1. h.* modo *conditionis existentia* non dependeat ex mero *arbitrio debitoris*, *l. 9. §. 1. h.*

9. (III) *Vt hypotheca etiam actu sit perfecta;* nam quæ *factum* requirit, antequam illud accedat, prioritatem non operatur, & sic præfertur is, cui, antequam *res inuectæ* sunt illatæ, fuere hypothecæ obligatæ, *l. 11. §. 2. h.*

10. (IV)

10. (IV) *Vt non sit pignus prætorium.* Hoc quidem prioritatem tribuit respectu creditorum posteriorum *diuersi generis*, *l. 2. C. h.* non tamen eam indulget aliis creditoribus, *simile pignus* habentibus, sed omnium *missorum* par est conditio, *l. 15. §. 15. de damn. inf. l. 12. de reb. auct. iud. l. 5. §. 3 vt in possess. legat.*

11. Aliquando posterior creditor *hypothecarius* nanciscitur iura *prioritatis*, si *priori conditori* soluit, vel, eo recipere pecuniam nolente, eam legitime *deponit*, *l. 1. C. h. l. 22. C. de pign. l. 9. §. 3. l. 12. §. 6. l. 16. h.* Hoc posterioribus *hypothecariis* vel ideo concessum, vt suam hypothecam conualidare queant, quæ antea ob *ius prioris* in re eadem, inefficax erat, *l. 12. pr. h. l. 6. de distract. pign.* Quoad *chirographarios* & *extraneos*, vt succedant in locum anterioris, requiritur (α) *specialis* & *libera conuentio*; *l. 12. §. 8. cit. l. 21. C. de pign.* (β) *prioris creditoris dimissio*, *l. 1. 3. C. de his, qui in prior.* Vnde si integrum pretium *cum vsuris* priori non solutum, ipsi non antefertur, *l. 18. h.* MEV. *4. D. 123.* conf. FRANZK. *h. n. 59. seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. qui generaliter 2. l. creditor 3. §. 1. 2. l. interdum 5. seq. l. Idemque 7. l. si pignus 8. l. qui balneum 9. l. potior 11. l. creditor 12. pr. §. 1. 2. 6. 8. 10. l. Claudius 16. l. Lucius Titius 18. l. mulier 19.

Ex Cod. l. qui pignus 1. l. si decreto 2. l. si fundum 4. l. si generaliter 6. l. licet 7. l. diuersis 8. l. scripturas 11. l. assiduis 12. *qui pot. in pign.* l. non omnino 1. l. si potiores 3. l. si prior 4. *de his, qui in prior.*

TIT. V. (VIII. 28. 29. 30. 31. 34.)

De distractione pignorum & hypothecarum.

1. Ad *securitatem creditoris*, vt supra dictum, etiam pertinet *ius distrahendi pignus*, datum *creditori*. Nam *debitor* pignus distrahere non potest, maxime, si *speciale* fuerit.

2. Distrahit vero creditor vel (α) *ius pignoris*, quod semper ei licitum est, immo aliquando ad hoc tenetur, *l. 1. C. de his, qui in prior.* vel (β) *ipsam rem oppignoratam*, de quo *h. t.* quod ei quandoque *permissum*, sed ad hoc a *debitore cogi* nequit, *l. 6. pr. de pign. act.*

3. Distractio fit vel *iudicialiter* vel *extraiudicialiter*. In *extraiudiciali* requiritur, (I) *vt debitor sit in mora soluendi; l. 7. l. 14. C. h.* alias venditio est nulla, *l. 2. 4. C. si vend. pign.* MEV. *8. D. 250.* (II) *Vt solenniter distrahatur, l. 9. C. h.* h. e. (a) iuxta modum conuentum: *l. 7. cit.* vel (b) iuxta *normam legalem*, secundum quam præmittenda (α) *denunciatio de pignore vendendo, l. f. §. 1. C. de iur. domin. impetr.* MEV. *8. D. 268.* aliquando *trina*, si pactum *de non alienando* adiectum: *l. 4. de pign. act.* (β) adhibitis testibus: *l. 4. C. h.* (γ) expectandum adhuc biennium, *l. fin. §. 1. cit.* vid. *C. I. Argent. h. §. 2. 3.* Hoc in *distractione pignorum iudicialium* non necessarium est, MEV. *7. D. 310.* sicut & plurimis locis in *extraiudiciali* plane negligitur, ID. *c l n. 4. 6.* STRYK. *in V. M. h. §. 7.* (δ) Publice *proscribatur*, h. e. in celebriori loco indicetur, rem esse venalem, *l. 4. C. h.* C. I. A. *cit. l.*

4. (III) *Bona fide, l. 9. C. h.* vt omnis collusio cesset, *l. 3. C. si vend. pign.* & res, quanti valere potest, distrahatur, MEV. *1. D. 21.* & *4. D. 388.* Hinc (α) *hyperocha* restituenda debitori, *l. 24. §. 2. de pign. act. l. vlt. C. h.* modo pretium solutum, vel creditor fidem

de

de pretio habuerit, *c. l. 24. §. 2.* (β) In *l. 10. C. h.* cautum, ne creditor ipſe per *ſubſtitutam* perſonam poſſit emere, niſi *magiſtratus* vel *debitor* ipſe diſtrahat. Alienatione *fraudulenter* facta, creditor tenetur ad intereſſe, *l. 4. 7. C. h.*

5. (IV) *Debito ordine. Nam ſpeciale* prius diſtrahendum, antequam cetera bona venum exponantur, *l. 9. C. h. l. 2. C. de pign. l. 8. h. t.*

6. His obſeruatis requiſitis, *irreuocabiliter* tranſit res in emtorem, adeo vt debitor non audiatur, ſi poſtea rem redimere velit, *l. 3. 7. h.* niſi *ſecundo creditori* res vendita, *l. 5. §. 1. l. 6. h.* FRANZK. *h. n. 63. ſeqq.* Nec creditor *euictionis* nomine tenetur, *l. 10. l. 12. §. 1. h.* niſi *proprio nomine* rem vendiderit, vel de *euictione* cauerit, *l. 1. C. cred. euict. pign. non deb. l. 11. §. 16. de act. E. V.* Emtore non reperto, proceditur ſecundum *l. vlt. C. de iur. dom. impetr.*

7. Hæc quoad *extraiudicialem* diſtractionem. *Iudicialis* obtinet in pignore *iudiciali*, &, quod vtilius, etiam in quolibet alio. Ibi vero ita proceditur: (1) condemnato ad *ſoluendum debitum* indulgendum quadrimeſtre ſpatium: *l. 2. C. de vſur. rei iud.* (2) eo lapſo *pignora* capiuntur ſecundum modum: *l. 15. de re iud.* (3) poſt immiſſionem expectandi duo menſes: *l. 31. in f. eod.* (4) his elapſis ſub haſta pignus venditur vel emtore deficiente creditor admittitur, *l. 2. C. ſi in cauſ. iud.* FRANZK. *h. n. 90.*

TEXT. NOTAB.

L. cum prior 3. l. cum ſecundus 5. ſeq. l. ſi creditor 7. §. f. l. & ſi is 10. l. reſcriptum 12. §. 1.

Ex Cod. l. hypothecis 3. l. creditor 4. l. quamdiu 6. l. ſi ceſſante 7. l. ſi priusquam 8. l. quæ ſpecialiter 9. l. & qui 10. l. ſi debitor 12. l. vnus 16. l. qui a creditore 18. l. ſecundum placiti fin. *de diſtr. pign.* l. debitoris 2. *debit. vendit. pign.* l. præſens 1. l. ſi vxor 3. l. cum contra 4. *ſi vend. pign.*

ag.

ag. l. si reddita 3. *de luit. pign.* l. vetustissimam vlt. *de iur. dom. impetr.*

TIT. VI. (VIII. 26. 31.)

Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur.

1. Soluitur pignus (I) *sublato debito principali*, modo (α) de *toto*, quod debetur, creditori sit satisfactum, *l. 5. l. 13. h.* etiam *quoad vsuras: l. 18. qui pot. in pign. hab. l. vn. C. etiam ab chirograph. pec.* (β) pignus non sit reseruatum, v. g. in nouatione, *l. 18. de nouat. l. 3. pr. qui pot. in pign. hab.* (γ) vel alio modo non impeditum: quamuis enim per *confusionem* tollatur, *l. 29. de pign. act.* beneficio tamen inuentarii effectus impeditur. Conf. FRANZK. *h. n. 21. seqq.*

2. (II) *Remissione* creditoris *expressa, l. 8. §. 1. seq. h. l. f. C. de remiss. pign.* vel *tacita*, veluti (1) si reddit pignus, *l. 3. de pact. l. 7. C. de remiss. pign.* nisi de alia mente constet, *l. 3. de pign. act.* (2) Si *consentit* creditor in *alienationem* pignoris, *l. 4 l. 7. seq. h. l. 1. 2. 4. C. de remiss. pign.* vbi requiritur, (α) vt consentiens habeat liberam disponendi facultatem: *l. 7. in pr. §. 1. 2. h.* (β) consentiat *expresse*, *l. 8. §. 16. h.* Si programmate publico præcedente distractum est pignus, sola *scientia creditorum* sufficit, *l. 6. 8. C. de remiss. pign.* (γ) Absque vlla *reseruatione: l. 4. §. 1. h.* (δ) vt alienatio fiat secundum *voluntatem* creditoris: *l. 8. §. 3. & 13. 14. pen. h.* (ε) & *actu* subsequatur, *l. 8. §. 6. 12. h.* Hoc facto, non conualescit pignus, si vel maxime res postea ad priorem dominum fuerit reuersa, *l. 11. C. de remiss. pign.* (ζ) Vt *serio* & non simulate facta sit, *l. 8. §. 7. h.* FRANZK. *h. n. 106.* Denique (3) *tacite* remissum censetur, si consentit creditor in *oppignorationem*, *l. 12. pr. h.* nisi de alia mente constet, veluti quod tantum

tum priorem locum secundo concedere voluerit; est enim *quæstio facti*, *l. 12. §. 4. qui pot. in pign.*

3. (III) *Interitu rei oppignoratæ totali*, *l. 8. pr. h.* vel etiam tali *mutatione*, quæ etiam dominii interitum continet, *l. 8. §. pen. de pign. act. l. 16. §. 2. l. 29. §. pen. de pign.*

4. (IV) *Extincto iure debitoris*, quod in rem oppignoratam habuit, *l. 31. de pign. l. 3. h.* modo (α) *ipso iure & per se resoluatur dominium: l. 3. in f. h.* (β) *non ex accidenti;* vnde pignus durat, licet venditum prædium *ex accidente* reuocetur ex *l. 2. C. de rescind. vend.* vid. *l. 43. §. 8. de ædil. edict.* (γ) *præter voluntatem debitoris*, *l. 3. in f. h.*

5. (V) *Tempore*, *l. 6. pr. h.* scilicet si tanquam terminus ad quem adiectum, *l. 13. §. 11. loc. l. 6. pr. h.* vel si legitime præscriptum sit pignus, de quo supra *tit. 1. §. 11.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. si res 3. l. si debitor 4. §. 1. 2. l. soluitur 5. §. 2. l. sicut 8. pr. §. 6. 7. 8. 13. 14. 15. 17. l. Paulus respondit 12. l. vlt.

Ex Cod. l. si probaueris 2. l. cum te 4. l. debitum 5. l. si eo tempore 6. l. creditricem 7. l. solita 11. *de remiss. vend.*

LIB. XXI. TIT. I.

De ædilitio edicto & redhibitione & quanti minoris.

1. Cur de hoc edicto sequentibusque materiis hic agatur, traditur in *l. 2. §. 5. C. de vet. iur. enucl.* Debetur *edictum*, quod hic traditur, Aedili-

bus. AEDILES secundum CIC. *lib. 3. de LL.* erant *curatores vrbis, annonæ, ludorumque solennium.* Hi *vi officii* magnam curam adhibuere, ne (α) emtores in emendo ob *vitia rerum* læderentur: *l. 37. h.* ne (β) noxium animal circa *viam publicam* haberetur.

2. Quoad primam partem *præcauent*, ne fiant deceptiones, & factas *restituere* iubent. *Præcauent*, dum (1) *cauere* venditorem iubent emtori de iis, quæ requirit edictum; *l. 31. de euict.* alioquin contra eum datur *redhibitoria* intra *duos* menses, vel *quanti minoris* intra *sex* menses, *l. 28. h.* (2) Volunt, vt in vendendo *b. f. palam* pronuncient, si quid vitii in re vendita sit, *l. 1. §. 1. h. l. 38. pr. h.* Obscura affirmatio non sufficit, *l. 43. §. f. de contr. emt. vendit.*

3. Factas deceptiones *resarcire* iubent per *legitima remedia §. 7. & 8.* adducta. Ante omnia (I) præcedere debet *contractus emtionis;* propter *venditiones priuatorum* enim primario hoc edictum introductum, (nam ad *fisci venditiones* non porrigitur, *l. 1. §. 3. h.*) Aliis tamen, emtoribus non absimilibus, etiam indultum, *l. 19. §. 5. h.* Hinc per se patet, quod applicari haud possit ad *locationes*, *l. 63. h.* atque res *donatas*, *l. 62. h.*

4. (II) *Res* venditæ alioue modo translatæ debent esse *alicuius momenti.* In *vilioribus* & *minimis* cessat *redhibitio*, *l. 4. pr. l. 48. §. f. h.* salua actione *quanti minoris*, FRANZK. *h. n. 43.* Id alias parum refert, quænam res in venditionem fuerint deductæ? *l. 38. in f. seqq. l. 49. l. 63. h. l. pen. C. h.* STRYK. *in V. M. h. t. §. 15. seqq.* & vtrum in *principali*, an *accessionibus* deceptio facta? *l. 22. l. 44. l. 32. l. 33. l. 38. h.* vt tamen propter has tantum *quanti minoris* agi queat.

5. Necesse porro est, (III) *vt quis in venditione læsus sit,* (1) *ob reticentiam vitii naturalis*, seu ob *defectum qualitatis naturaliter inesse debitæ.* In rebus *animatis*

matis debet esse vitium (α) *corporis*, non *animi*, *l. 4. §. 1. 4. h.* seu quod *vsum rei plane impedit: l. 1. §. 8. l. 4. §. 1. h.* (β) *latens* & internum, *l. 1. §. 6. l. 14. §. f. l. 31. §. 21. l. 55. h.* Porco vendito laniis, grandine laborante: (quod vitium facile ex palato cognosci poterit,) non est locus ædil. edicto, CARPZ. *P. 2. C. 34. def 16.* STRYK. *de J. sens. diss. 1. c. 3. n. 45.* MEV. 4. *D. 49.* (γ) *Non leue, l. 4. §. f. h.* (δ) vt adfuerit *tempore contractus, l. 3. l. 49. h.* FRANZK. *h. n. 65. seqq.*

6. (2) *Ob reticentiam vitii accidentalis*, seu *promissæ qualitatis defectum l. 43. de contr. E. V. l. 17. §. 20. h.* vt tamen (α) omnia ad viuum non sint resecanda, *l. 18. l. 19. §. 4. h.* (β) non attendenda, quæ *generaliter* commendandi gratia sunt dicta, *l. 19. pr. §. 2. h. l. 43. cit. pr. l. 37. de dol. mal.* (γ) nec, quorum contrarium in oculos incurrit, *l. 43. cit. pr.*

7. Eo nomine hoc edicto proditæ sunt duæ actiones, *electiue* competentes, conf. *l. 25. §. 1. de exc. rei iud.* HVBER. *h. §. 6.* 1) REDHIBITORIA, quam emtor læsus, vel si plures sunt, *omnes simul, l. 31. §. 5. h.* agunt aduersus venditorem, vt rem vitio affectam recipiat, sibi habeat, pretiumque cum impensis, voluntate venditoris factis, *l. 27. h.* vel ex necessitate faciendis, *l. 29. §. f. l. 30. §. 1. h.* restituat: *l. 22. h.* aliquando vlterius *interesse, l. 1. C. h.* immo & *duplum*, si arbitrio iudicis non pareatur, *l. 25. h.* Restituenda hic omnia sunt in integrum, perinde ac si emtio facta non fuisset, *l. 23. §. 1. l. 60. h.* Facta *extraiudicialiter* restitutione, si pretium non est redditum, datur *actio in factum*, ad pretium petendum, *l. 31. §. 13. h.* Durat *redhibitoria* per 6 menses *vtiles* a die contractus, *l. 19. §. f l. 55. h.* Ob *pactum displicentiæ* vero intra 60. dies, *l. 31. §. 22. h.*

8. II) QVANTI MINORIS seu *æstimatoria* est, qua agit emtor ad diminuendum pretium tanti, quanti minoris rem emisset, si sciuisset vitium, *l. 1. §. 1. l. 61. h.*

9. Differt a priori, (α) quod detur *intra annum vtilem*, a die scientiæ æstimandum, *l. 19. §. f. D. l. 2. C. h.* Proinde sæpe vtilis eo casu, vbi redhibitoria ob præscriptionem non amplius institui potest; *l. 48. §. 2. h.* (β) facilius conceditur, quam prior: *l. 4. §. 6. l. 48. §. pen. h.* vid. *§. 4.* (γ) sæpius institui potest, *l. 48. §. 7. h.* modo lucrum hoc modo non captet emtor, *l. 31. §. 16. h.*

10. Deinde cauent ædiles, ne animal noxium iuxta viam publicam habeatur; alias pœna varia constituta erat, *l. 40. seq. h.* sine *noxæ deditionis* vel *expulsionis* facultate; *I. P. S. lib. 2. art. 62.* quæ tamen sine dubio hodie arbitraria est, secundum *C. C. C. art. 36.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 6. pen. l. Pomponius 6. f. l. quæritur 14. §. 9. 10. l. quis sit 17. §. 4. vlt. l. si quid 18. l. sciendum 19. pr. §. 3. 4. l. cum autem 23. §. 1. 2. 6. l. Aediles 25. §. 8. l. si venditor 28. l. quod si nolit 31. §. 16. 17. 20. 21. 22. l. cum eiusdem 34. l. præcipiunt 37. l. Hi enim 40. seq. l. Bouem 43. pr. §. 6. l. iustissime 44. §. 1. l. redhibitoria 45. l. si tamen 48. §. vlt. l. etiam 49. l. cum sex 55. l. quæro 58. §. f. l. facta 60. l. quoties 61. l. ad res donatas 62. l. sciendum 63.
Ex Cod. l. si prædium 4.

TIT. II. (VIII. 45.)

De euictionibus & duplæ stipulatione.

1. EVICTIO est *legitima & per iudicem facta ablatio rei ex iusta causa possessæ, ad instantiam veri domini, alteriusue, qui potius ius habet, l. 21. §. 1. h.* Cum autem is, qui rem ab alio accepit, inde damnum sentiat, æquum est, vt is, a quo *causam* habet, illud resarciat, quod est, *præstare euictionem*, Weichb. *art. 21.* Huius nomine tamen *regulariter* cautio exigi nequit, *l. 4.*

l. 4. pr. h. nisi (1) consuetudo loci id exigat: *l. 6. h.* (2) in limine contractus immineat euictio: CARPZ. *P. 2. C. 34. d. 37.* (3) speciatim hoc conventum sit, *l. 37. pr. l. 56. pr. h.*

2. Vt praestatio euictionis peti queat, desideratur, (I) *vt is, qui euictionem passus est, rem acceperit ex titulo oneroso, l. 11. §. 2. de act. emt. l. 1. C. de rer. permut. l. 4. C. h. l. 14. C. fam. herc. l. 33. C. de transact. l. 9. l. 33. locat.* Inde etiam in *dotis datione* obtinet, *arg. l. 8. §. 13. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.* si stipulatio vel promissio de ea danda antecesserit, vel si statim *sine pacto dotali* & sic *vltro* data, aestimato data: immo inaestimato statim tradita, sed fraudulenter, de *dolo* est actio, *l. 1. C. de iur. dot.* FRANZK. *h. n. 521. seqq.*

3. In causis (a) *mere lucratiuis* non praestatur, nisi (α) fuerit promissa: *l. 2. C. h. l. 17. de O. & A. I. P. S. lib. 3. art. 4.* (β) donator sit in dolo, *l. 2. C. h.* FRANZK. *h. n. 423. seqq.* Vnde (b) heres respectu *rei legatae* euictae non tenetur, *l. 77. §. 8. de leg. 2.* nisi testator magis de *diuisione* quam *legato* disposuisse videatur, *cit. l. 77.* Ceterum (c) in *donatione non simplici*, veluti *feudi datione* vel alia *modali* merito euictio praestanda, FRANZK. *h. n. 499. seqq.*

4. (II) *Vt proprio nomine & iure tradens rem illi, cui euincitur, tradiderit.* Nam (1) creditor pignus distrahens non tenetur, *l. 10. l. 12. §. 1. de distr. pign.* Idem (2) dicendum de tutore, curatore, marito, rem dotalem vendente &c.

5. (III) *Vt euictionis praestatio pacto antecedente etiam tacite non sit remissa,* vtpote si *scienter* rem alienam quis comparauit, *l. 27. C. h.* VOET. *h. t. §. 32.* Hoc facto venditor, ex mente IVLIANI, *pretium* quidem reddere; non *interesse* praestare tenetur, nisi forsan simpliciter rem, tanquam *spem* vel *iactum retis*, emerit, *l. 11.*

§. 18. de act. E. V. I. P. S. lib. 3. art. 4. Sed VLPIANVS a Iuliani sententia recessit, nisi venditor *sciens* rem alienam vendidit, *cit. l. 11.* Ceterum ex sola *omissione stipulationis* ob euictionem non inducitur aliqua renunciatio, quæ negotio *tacite* inest, SCHILT. *ex. 34. §. 25.*

6. (IV) *Vt res ipsa fuerit euicta*, quæcunque demum fuerit, FRANZK. *h. n. 20. seqq.* sufficitque rem *pro parte* euinci, *l. 1. l. 36. l. 45. l. 56. §. 2. h.* siue *homogenea* siue *heterogenea* sit, SCHILTER. *ex. 34. §. 23.* BRVNNEM. *ad l. 36. & 56 cit.* Hinc etiam præstanda est *euictio*, si alter *ius in re* vendita euincat, *l. 34. §. vlt. seqq. l. 46 h.*

7. Interest tamen, vtrum *vniuersitates* an *singulæ res* venditæ? Ibi propter singulas res ex *vniuersitate iuris* euictas non præstanda euictio, *l. 5 D. l. 1. C. h. l. 7. §. 6. de pecul. l. 42. de A. E. V. l. 35. §. 6. de contr. E. V.* In *vniuersitate rerum* distinguitur inter actionem *ex stipulatu*, quæ ob res singulas ex *vniuersitate* euictas cessat: *l. 36. l. 56. §. 2. h.* & actionem ex ipso *contractu bonæ fidei*, quæ locum habet, *l. 23. §. 1. de vsurpat*

8. Porro res debet (V) *actu esse euicta*: *l. 3. C. h.* si tamen in *limine contractus* imminet, alter non tenetur ad implendum contractum, *l. 24. C. h.* Si post contractum impletum demum controuersia mouetur, non statim ad euictionis præstationem agi potest.

9. (VI) *Vt sit euicta sententia iudiciali.* Si alio modo res ablata, *l. 56. D. l. 17. C. h.* aut vltro euincenti restituta, FRANZK. *h. n. 756. seqq.* vel vi maiori, (veluti facto principis, *l. 11 pr. h.* STRYK. *disp. de princ. euincente*) ad *euictionis præstationem* agi nequit.

10. (VII) *Et quidem potiori iure euincentis*, quod contractum cum emtore iam antecedit. Neque enim (α) huc pertinet, si res fuit euicta ex retractu, VOET. *h. t. §. 2.* nec (β) venditor tenetur de *facto* iudicis *dolo*so,

loſo, aut (γ) *culpa* ipſius emtoris, *l. 34. l. 51. l. 56. §. 1. h.* FRANZK. *h. n. 806.* MEV. *P. 8. dec. 467.*

11. (VIII) *Vt legitime euictio præſens denunciata fuerit auctori, l. 9. C. l. 29. §. vlt. h.* in hunc finem vt veniat & aſſiſtat; *l. 21. l. 23. C. h.* HVBER. *h. §. 14.* FRANZK. *h. n. 659.* niſi auctoris ius notorie iniuſtum, vel neceſſitas denunciandi pacto fuerit remiſſa, *l. 63. pr. h.*

12. Facienda denunciatio (α) iis, quorum periculo res eſt, & ſic ſingulis, ſi plures adſint, *l. 62. §. 1. h.* Fideiuſſori vt denuncietur lis, neceſſe non eſt, *l. 7. C. h.* (β) De *genere* & *ſtatu litis* in ipſa denunciatione inſtruendi; vnde etiam *ſcientibus* denunciatio facienda, *l. 20. C. h. t.* VOET. *h. t. §. 12.* (γ) Facienda eo tempore, vbi adhuc integra defenſio, *l. 29. §. f. l. 55. §. 1.* MEV. *8. d. 465.* Tutius certe agit, qui ante L. C. denunciat, *l. 29. §. 3. de leg. 3.* STRYK. *in V. M. ad tit. de legat. §. 40.*

13. Hæc denunciatio ita qualificata, ita neceſſaria eſt, vt absque ea non detur regreſſus contra venditorem, *l. 8. C. h.* Operatur vero, vt auctor teneatur aſſiſtere reo, *l. 74. §. 2. h.* in foro rei, *l. 49. de iudic.* vt tamen totam litem in ſe transferre nequeat, *l. 21. C. h.* niſi tanquam *procurator in rem ſuam* datus ſit, FRANZK. *h. n. 637. ſeqq.*

14. His concurrentibus agunt ad euictionis præſtationem emtores & eorum heredes: non item ſucceſſores ſingulares, niſi facta ceſſione, *l. 59. h.* Agunt contra *auctorem*, ſeu eum, a quo quis rem ex *titulo oneroſo* habet, & heredes, *l. 9. 24. C. h.* ac fideiuſſores, *l. 4. pr. D. l. 7. 8. 18. C. h.* & ſi plures auctores ſint, contra ſingulos in ſolidum, *l. 51. §. f. h.* Iure Germanico tamen olim Iudæi non præſtabant euictionem chriſtianis, *I. P. S. lib. 3. art. 7.*

15. Petitur vero euictionis præstatio vel *ex natura negotii*, vel *actione ex stipulatu*, quo speciatim promissa est, & quidem in *foro auctoris competente*, MBV. *9. D. 156.* & *7. D. 167.* In effectu hæc subest differentia, (1) quod in hac id tantum contineatur, quod promissum, quia est *stricti iuris*, *l. 56. §. 2. l. 17. l. 48. l. 60. h.* Illa est largior, & continet (α) pretium rei: *l. 70. h.* (β) *interesse* & damnum: *l. 70. D. l. 17. C. h.* (γ) *sumtus litis* aliosque, quos ab euincente seruare non potuit, *l. 9 C. h.* conf. *ius prou. Sax. lib. 1. art. 9.* (2) Quod æstimatio in actione ex contractu b. f. fiat secundum *tempus euictionis*; *l. 13. l. 66. §. 3. l. 70. h.* in actione vero ex stipulatu attendatur *tempus venditionis*, *l. 1. l. 64. pr. h.* FRANZK. *h. n. 858. seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. si fundus 6. l. Lucius 11. pr. l. bonitatis 13. l. vindicantem 17. l. hoc iure 27. l. at si rem 29. §. 2. l. euictus 35. l. naue 36. l. in creditore 38. l. si ei 41. §. 2. l. si per imprudentiam 51. l. si fundo 53. l. si ideo 55. l. si dictum 56. l. si in venditione 60. l. Herennius 63. §. 1. 2. l. ex mille 64. pr. l. rem hereditariam 65. l. euicta 70. l. si prius 75. §. 2.

Ex Cod. l. emtor 1. l. quoniam 2. l. si prædium 4. l. non dubitatur 6. l. auctore 7. l. emtor 8. l. si controuersia 9. l. exceptione 11. l. si ob causam 13. l. si non iniuria 15. l. si cum quæstio 17. l. si obligata 19. l. emti 21. l. cum successores 23. l. si post perfectam 24. l. si quis 26. l. si fundum 27. l. emtori 28. l. heredem 31. *de euict.* l. cum iure 1. l. si a creditrice 2. *credit. euict. pign. non debere.*

TIT.

TIT. III.

De exceptione rei venditæ & traditæ.

1. Euictio seu *rei vindicatio* aliquando eliditur exceptione *rei venditæ & traditæ* secundum regulam: *quem de euictione tenet actio, hunc agentem repellit exceptio.* Inde si heres venditoris rem euincat, ei quoque hæc exceptio obiicitur, *l. f. §. 1. h.* vid. *tit. de fund. dotal. in f.* Est tamen in arbitrio emtoris, vtrum hac exceptione vti, an potius, re ablata, ex causa stipulationis *duplum* consequi malit? *l. 17. de euict.*

2. Aliquando tamen *replicatione* eliditur, si venditor ex iusta causa vindicat, veluti ob *legem commissoriam, l. 1. §. 5. h.*

TEXT. NOTAB.

Lib. 1. §. 2. & fin. l. si a Titio 2.

LIB. XXII. TIT. I. (IV. 32.)

De vsuris & fructibus & causis & omnibus accessionibus & mora.

1. Vsvra est *augmentum quantitati accedens, pro vsu eius debitori concesso soluendum in eodem genere debiti principalis*, vel secundum, *l. 58. §. 6. ad SCt. Trebell.* est *merces pro vsu pecuniæ, l. 60. pro soc.*

2. In *vsuris* adesse debet, (I) LEGITIMA CAVSA, quæ *primario* consistit in *vsu quantitatis creditæ alteri concesso, l. 13. §. 20. de act. E. V. l. 16. §. 1. h.* MEV. *6. D. 33.* SCHILT. *ex. 35. §. 12.* ex quo *iustitia vsurarum* dependet, NOODT. *de fœnore & vsur. lib. I. c. 10.*

seqq. quamuis non æqualem cum *fructibus* habeant iuris fauorem, *l. 34. h.* MERILL. *lib. I. obs. c. 13.* Idem fundamentum quoque occurrit, si *ex mora* alterius soluuntur, quanquam hæ alias dici soleant *punitoriæ*, illæ vero *compensatoriæ*. Mordaces sunt reprobatæ, cum compensationem *legitimam* vsus concessi transcendant, conf. THOMAS. *ad Strauch. dissert. 18. th. 13.* MEV. vom wucherl. Contract.

3. Vnde *speciali conuentione* ad vsuras præstandas non adeo opus, si hoc adest fundamentum, quamuis vtiliter accedat. De iure tamen Romano in *mutuo* & contractibus *stricti iuris* non aliter, nisi promissæ, debebantur, *l. 3. C. h.* exceptis quibusdam casibus, de quibus STRVV. *ex. 27. th. 65.* VOET. *h. t. §. 10.* Hodie *in mutuo* etiam ex *mora* & *pacto* debentur, *R. J. de anno 1600. §.* So viel nun. *R. J. de anno 1654. §. 174.*

4. In eo superesse adhuc videtur differentia, (α) quod *promissæ* speciali actione peti possint, non promissæ tantum debeantur *officio iudicis*, *l. 49. §. 1. de act. E. V.* Nam sorte soluta, hæ peti nequeunt, bene tamen illæ, *c. l.* adeoque vtile est, sortem solutam accipere cum *protestatione*, MEV. *t. D. 219.* (β) quod si non promissæ sunt, tantum *quincunces* debeantur; *semisses* autem hodie in *quibusdam locis* promitti possint.

4. Merito etiam (γ) audiendus creditor, si in *casu moræ* nolit esse contentus *vsuris determinatis*, sed *maius interesse* docere possit, STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 1. §. 26.* Hoc tamen non probato, ipsi datur adhuc recursus ad *consuetas vsuras*, ID. *c. l. §. 27.*

5. (II) LEGITIMA QVANTITAS. Olim hæc variavit, NOODT. *cit. tr. lib. II. c. 1. seqq.* Aliam definiuit IVSTINIANVS in *l. 26. C. h.* Aliquando etiam *graviores* permissæ, scil. *centesimæ*, seu 12. pro 100. vid. *l. 26. §. 1 C. h. l. f. pr. C. de vsur. rei iud. l. 38. de neg. gest.* Nonnunquam *minimæ* soluendæ, *auth. hoc ius porrectum*

tum C. de SS. eccles. Moribus per *R. J. de anno 1600. §. 152. & de anno 1654. §. 174 quincunces* constitutæ, vt tamen per *leges prouinciales* quorundam locorum *semisses* accipere liceat. Eadem quantitas quoque ad *annuos reditus* est extensa, quia sunt *palliatæ vsuræ*, *R. J. de anno 1548. & 1577. tit. 17.* von wucherl. Contracten, HAHN. *ad W. h. n. 14.*

6. (III) LEGITIMVS MODVS illas exigendi. Huc pertinet, (1) *ne vltra alterum tantum exigantur, n. 121. c. 1.* quamuis in plerisque locis iuxta *l. 10. C. de vsur.* in vsuris *particulariter solutis* id non attendatur, STRYK. *in V. M. h. t. §. 17.* Supponit vero *ius Romanum*, (α) *debitorem non esse in singulari mora:* (vid. *l. 19. C. mand.*) (β) *peti tantum vsuras proprie dictas;* huc enim non pertinet petitio eius, quod *interest*, aut *annuorum redituum:* (γ) *aliter non esse conuentum* inter partes, quia exceptioni *alterius tanti* renunciari potest: STRYK. *in caut. contr. c. 1. §. 28.* (δ) *manere eandem debendi causam.* Aliud est, si *noua causa*, vt sententia condemnatoria, accedit, MEV. *7. D. 4.* Sunt etiam (ε) singulariter extra *concursum* priuilegiatæ *ciuitates*, *Nou. 160. præf. c. 1. piæ causæ.* MEV. *7. D. 136. & pupilli.*

7. (2) *Ne vsuræ vsurarum petantur,* quod vocatur *anatocismus, l. 27. de re iudic. l. 28. C. h. l. 26. §. 1. de cond. indeb.* quamdiu scilicet *debitor* eas adhuc debet, licet *creditor* mutatus sit: veluti si secundus creditor hypothecarius primo *sortem* cum *vsuris* soluit, *l. 12. §. 6. qui pot. in pign. hab.* Hic tamen ob *moram debitoris* interesse petere potest, si id debito modo probat, *l. 12. §. 9. mand. l. 37. h.* Proinde nec vsuras in sortem conuertere licet, nisi debitori nullum inde incommodum afferatur, MEV. *4. D. 213.* Mutato *debitore* vsuræ amittunt priorem qualitatem, induuntque na-

naturam *sortis*, *l. 10. §. 3. in f. mand. l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. & f. de adm. & peric. tutor.* HVBER. *h. §. 9.*

8. His in exactione vsurarum non obseruatis, oritur *vsuraria prauitas*, modo (α) fuerit deducta in actum: MEV. *6. D. 402. & 8. D. 158.* (β) liquido doceatur: MVLLER. *ad Struu. h. §. 57.* in dubio, vtrum illicitæ sint exactæ, præstat absoluere, quam condemnare creditorem, MEV. *8. D. 423.* Pœnæ in *vsurarios* constitutæ determinatæ sunt (α) tum *legibus imperii*, *R. l. de anno 1548. & 1577. tit.* von wucherl. Contracten, (β) tum *iure canonico; c. 3. X. de vsur. c. 2. eod. in 6. c. 1. X. de sepult.* LEOTARDVS *de vsur. qu. 94. seqq.*

9. Effectus vsurarum solutarum sunt, (α) quod diuturna vsurarum præstatio *hodie tacitum pactum*, & quidem *efficax*, in se contineat, de iis in posterum soluendis; non *iure ciuili: l. 7. C. h. §. 28. C. de pact.* HVBER. *h. §. 13.* (β) faciat argumentum pro debito principali: (γ) ex diuturna solutione *minorum* vsurarum inducatur remissio maiorum promissarum, etiam *in futurum; l. 13. D. l. 5. C. h.* (δ) vsuræ in antecessum solutæ operentur, ne intra illud tempus debitum peti possit, *l. 57. pr. de pact.*

10. Finiuntur vsuræ, (1) extincto debito principali, *l. 26. C. h.* quomodocunque hoc factum fuerit, etiam per nouationem: *l. 18. de nouat.* HVBER. *h. §. 23. seqq.* (2) quando sortem exæquant, *l. 10. C. h.* vid. *§. 6.* (3) speciali principis rescripto.

11. Affine vsuris est (I) id, quod INTEREST, quod est *æstimatio damni emergentis & lucri certi cessantis*, *l. 13. rem. rat. hab.* MOLINAEVS *de eo, quod interest.* Cauendum tamen (α) ne in *casibus certis*, h. e. vbi constat, quid, quale & quantum debeatur, excedat duplum, *l. vn. C. de sent. quæ pro eo, quod int.* HVBER. *h. §. 31.* NICOLAVS VALLIVS *in comm. ad h. l.* (β) vt sit *certum* & in iure *in re* vel *ad rem* radicatum, vel circa ipsam

ipsam rem consistat; *l. 21. §. 3. de act. E. V.* (γ) vt præstetur secundum *æstimationem communem*, *l. 33. ad L. Aquil.* (δ) *legitime probetur*. Quodsi ab initio *conventione* determinatum, dicitur *pœna*, quæ tamen *quantitatibus* adiici nequit, *l. 15. C. h. l. 44. D. h.*

12. (II) ANNVVS REDITVS. Differt tamen ab vsuris, (α) quod sit *merx principalis*, non *accessorium*: (β) quod emtor sortem nunquam repetere possit, bene tamen venditor, ob *pactum retrouenditionis*. Addunt quidam, (γ) quod debitum hoc singulis annis cedat & *inpræscriptibile* sit, quod reieci *dissert. de præscript. annuor. redit.*

13. (III) FRVCTVS, quorum nomine omne id venit, *propter quod res est comparata*, *l. 27. de petit. hered.* Differunt ab vsuris, (α) quod fructus debeantur etiam in *stricti iuris* iudiciis, si agitur de *restituendo*: *l. 38. §. 4. h. l. 35. de V. S. l. 173. §. 1. de R. I.* si de *dando*, a tempore *litis contestationis* vsque ad sententiam debentur, *l. 38. §. 7. h. l. 25. §. 8. de ædil. edict.* vid. tamen *tit. de R. V. §. 12.* Coll. *I. A. k. §. 36.* Alia ratio est *vsurarum l. 121. de V. S.* (β) Quod malæ f. possessor teneatur de *fructibus percipiendis*, sed non de *vsuris percipiendis*, *l. 14. §. 12. 20. D. de hered. petit.* HERT. *de fruct. pers. in act. person.* GALLVS *de fructib.* (γ) vsuræ fructuum non debentur, *l. 15. D. h.*

14. (IV) CAVSA. Hac denotatur (1) omnis conditio & qualitas rei inhærens, v. c. bonitas, immunitas, omnisque alia rei qualitas, *§. 3. J. de offic. iud.* Immo (2) sæpe fructus expensas, interesse, aliaque, quæ ne quidem *fructuum* numero sunt, complectitur, *C. I. Arg. h. §. 42.* BRISSON. *de V. S. verb. causa.*

15. (V) ACCESSIO. Hac denominatione veniunt omnia commoda, quæ rei tanquam *pars* vel *naturaliter* accedunt, veluti alluuio, insula &c. *l. 34. de R. V.*

vel

vel *accidentaliter* ex pacto, *l. 34. pr. de contr. E. V. l. 58. eod.*

16. Denique occurrit in rubrica mentio MORAE, quæ est *rei præstandæ vel accipiendæ iniusta dilatio.* Requiritur itaque *dilatio iniusta.* Hinc difficultas soluendi magna liberat a mora, MEV. 4. *D. 198.* veluti belli calamitas, *l. 21. seqq. h.* ID. *c. l. D. 199.* C. I. A. *h. §. 51.* Multum vero in mora æstimanda relictum *arbitrio iudicis, l. 32. pr. h.*

17. Iniusta dilatio oritur post interpellationem vel *hominis*, vel *diei*, vel *legis.* In *interpellatione hominis* sufficit *vnica, extraiudicialiter* facta; *l. 32. h.* modo (1) creditor ius interpellandi habeat: (2) lex speciatim non desideret *interpellationem iudicialem*, vt in *§. 19. J. de action. l. 19. C. mand.* Si debitor creditorem velit constituere in mora, quoad rem immobilem quidem *denunciatio* sufficit, se paratum esse ad rem præstandam, *l. 9. solut. matr.* in mobilibus vero *realis oblatio & depositio* desideratur, *l. 13. §. 8. de Act. E. V.*

18. In *interpellatione diei* requiritur, *vt totum tempus præstationi destinatum sit elapsum*, modo tempus præcise solutioni sit destinatum. Hinc in *conditionali* debito post existentiam adhuc *interpellatio hominis* necessaria est, STRVV. *ex. 27. §. 68.*

19. Denique etiam ex *speciali legis prouisione* mora inducitur, licet nulla *interpellatio vera* accesserit, veluti in furibus, in debitis pupillorum & minorum, *l. 3. C. in quibus caus. rest.* conf. *l. 23. §. 1. h. l. 13. §. 20. de act. E. V. l. 5. C. eod. l. 26. §. 1. de fideic. lib. l. 17. §. 5. l. 43. h. l. 8. §. 1. de condict. furtiu. C. J. Arg. h. n. 50.*

20. Effectus moræ sunt, (1) quod res debita post moram sit periculo debitoris, *l. 37. mand. l. 12. §. 3. depos. l. 25. seq. l. 82. §. 1. de V. O.* (nisi æque periisset apud

apud ipsum creditorem, *l. 14. §. f. depos.*) adeoque perpetuet obligationem: *l. 91. §. 3. seq. de V. O. l. 59. §. pen. mand.* (2) obliget ad præstationem vsurarum: (3) committatur pœna: *l. 115. de V. O.* (4) æstimatio rei augeatur: vid. *tit. de act. tritic.* (5) aliquando resoluatur negotium: (vid. *tit. de L. commiss.*) (6) loco vsurarum peti possit id quod interest: (7) ius inde quæsitum ad hæredes quoque transeat, *l. 27. h.*

21. Cessant hi effectus *purgatione moræ*, quæ fit debito oblato, re adhuc integra, *l. 91. §. 3. de V. O.* h. e. si debitum offertur (α) *integre*, MEV. *3. d. 413.* (β) *innoxie*, vt inde nullum incommodum vel *læsio iuris quæsiti* creditori agnascatur, MEV. *5. D. 23.*

TEXT. NOTAB.

L. in fideicommissi 3. §. 3. l. cum de in rem 6. l. debitor 7. l. pecuniæ 9. l. qui semisses 13. l. liberalitatis 16. l. cum quidam 17. §. 3. 5. l. vsuras 20. l. si quis solutioni 24. pr. §. 2. l. qui scit 25. pr. §. 1. 2. l. venationem 29. l. etiam 30. l. mora 32. pr. §. 1. l. si bene 33. pr. l. vsuræ 34. l. lite 35. l. videamus 38. §. 47. l. pœna 44. l. fructus 45. l. quod in fructus 46. l. vlt.

Ex Cod. l. vsuras 2. l. quamuis 3. l. per retentionem 4. l. adversus 5. l. si creditrice 6. l. creditor 7. l. quamuis Bassa 8. l. vsuræ 10. l. ex prædiis 11. l. in bonæ fidei 13. l. si ea pactione 14. l. cum allegas 15. l. si ea lege 17. l. indebitas 18. l. acceptam 19. l. oleo 23. l. si mater 24. l. eos 26. l. de vsuris 27. §. 1. l. vt nullo 28.

TIT. II. (IV. 34.)

De nautico fœnore.

1. NAVTICVM FOENVS dicitur, *quod pro pecunia traiectitia soluitur;* vbi ob *periculi susceptionem* permissæ sunt vsuræ maiores *l. 1. l. 4. h.* quando creditor *pecuniæ* periculum, donec in salvo sit, suscipit.

Hoc

Hoc secuto, quod excedit communem vsurarum modum, non amplius debetur, *l. 1. D. l. 4. C. h.*

2. Sic etiam in aliis negotiis pretium pro periculo susceptо iuste statuitur, *l. 5. h.* quo pertinet (1) contractus *vitalitius*, vbi maiores permittuntur vsuræ. STRYK. *de C. C. S. 2. c. 1. §. 33.* (2) *Bodemeria*, de qua speciali differt. BODINVS egit.

3. Denique (3) *contractus assecurationis*, consistens in *receptione periculi mercium naui transportandarum pro certo præmio.* Requisita instrumenti assecurationis, quod *Pollizam* nominant, distincte tradunt STRYK. *de C. C. S. 3. c. 5. §. 30. &* WERLHOF. *diss. de Polliza.*

TEXT. NOTAB.

L. periculi pretium 5.

Ex Cod. l. traiectitium 1. l. cum proponas 3. l. traiectitiæ 4.

TIT. III. (IV. 19.)

De probationibus & præsumtionibus.

1. Absolutis quoad maximam partem *causis*, in iudicium per L. C. deductis, sequitur PROBATIO, quæ est *actus iudicialis*, *quo iudici de veritate rei dubiæ legitime fit fides, l. 3. §. 2. de test.*

2. Versatur probatio (I) *circa factum dubium. Notoria* (α) non indigent probatione, modo constet de *notorietate*, quæ vbi negatur, *veritatem* probasse sufficit, vid. *tr. de iur. eccles. protest. lib. 2. tit. 19. §. 2.* (β) Iura haud sunt probanda, THOMAS *de fide iurid. c. 2. §. 34.* nisi fundentur in *consuetudine*, aut de *receptione* vel *obseruantia iuris dubii* dubitetur. Si *quæstio iuris* in lite versatur, non *probatio* sed *deductio iurium* desideratur, NOODT. *de iurisd. l. I. c. 8.*

3. (II.) *Iudex, cui facienda fides, dirigere debet actum probandi, l. 15. pr. in f. ad munic.* Quocirca

(α) *sen-*

(α) *sententia interlocutoria* opus, qua declarat, cui probatio sit iniungenda: *c. 9. X. h.* (β) Iudicare debet de *validitate probationis* ex *ipsis actis*, COCCEI. *de dir. prob. negat. c. 1. §. 5.* THOMAS. *c. l. §. 57. seqq.* Vnde facile patet, quid dicendum sit ad quæstionem: *an iudex secundum acta & probata, an vero secundum priuatam conscientiam iudicare debeat?* vid. STRYK. *de obs. iud. inf. c. 3. n. 12. seqq.*

4. Ei autem iudex probationem iniungit, *qui, quod incertum est, seu cui ab aduersario contradicitur, in iudicium deducit, & in eo suam fundat intentionem, siue actor sit, siue reus.* Quando ergo lex *in dubio* interim aliquid pro *vero* assumit, huic tamdiu statur, donec ab altero contrarium probatum, *l. 24. h.* COCCEI. *c. l. c. 3. §. 1. seqq.*

5. Fundamentum actoris consistit in *propositione affirmatiua* vel *negatiua.* Non *tantum illa*, sed etiam *hæc* probanda, quando in *negatiua* se fundat actor, quæ pro se *præsumtionem iuris* non habet, *l. 25. h.* Dicitur autem *in negatiua se fundare*, qui fundamentum essentiamque intentionis, immo *totam causam agendi* in illa collocat, ID. *c. l. c. 4. n. 4.* STRYK. *c. l. §. 2.* v. c. in *actione negatiua præiudiciali* actor se in eo fundat, quod reus *statum*, quem possidet, non habeat, quam *negatiuam* probare debet, *l. 15. h. l. 14. C. h.* Similiter dominus emphyteusin vindicans ob non solutum canonem fundamentum agendi, quod consistit in τῷ, *canonem intra tempus præscriptum non solutum esse*, probare debet, COCCEI. *c. l. §. 7.* MEV. *8. D. 18.* Plura exempla congessit HERCVLANVS *de proband. negat. n. 26. l. 10. d. V. O. l. 5. §. 1. l. 25. h.* Reo, simpliciter intentionem actoris neganti, nulla incumbit probatio, *l. 23. C. h. l. 10. de non num. pec.* quamuis si velit, possit *negatiuam* probare per *reprobationem.* Potest enim æque negatiua *directo* probari, quam affirmatiua,

quamuis difficilius. Conf. tr. *de iur. eccleſ. proteſt. cit. l. §. 3. ſeqq.*

6. (III) *Probaturus iudici facere debet fidem. Fides* conſiſtit in *veriſimilitudine idonea, deducta ex legitimis argumentis & indiciis*, THOMAS. *c. l. c. 1. n. 51.* Cum vero hæc argumenta varient, variæ quoque inde *ſpecies probationum* naſcuntur.

7. Si veriſimilitudo per *argumenta* probabilia ex *cauſa* eiusque *circumſtantiis* deducitur, *probatio* dicitur *artificialis*, qua oratores vſi ſunt in *declamationibus:* ſi vero *extrinſecus* ſubſidia probandi aſſumuntur, veluti per teſtes, inſtrumenta &c. dicitur *inartificialis.* Hæc facilius *fidem* facit, quam illa.

8. Porro cum varii dentur *fidei iuridicæ* gradus, probatio quoque alia *plena*, alia *ſemiplena*, alia *ſemiplena minor.* Illa *plene* probat iudici, vt ei acquieſcere & deciſionem formare poſſit, quo pertinent duo teſtes omni exceptione maiores, inſtrumenta publica &c. Pro *grauitate* tamen *cauſæ*, vel propter alias circumſtantias, *grauior* probatio aliquando neceſſaria, veluti (α) in *criminalibus*, vel (β) vbi *vrgentiſſima* pro aliquo eſt *præſumtio;* ibi enim grauiſſimæ adhibendæ probationes in contrarium, *l. 6. de his, qui ſui vel al. iur. ſunt, l. 14. C. de contr. ſtipul.*

9. *Semiplena* probatio eſt, qua iudici aliqua quidem fit fides, ſed non tanta, vt inde poſſit rem decidere, niſi *adminiculo* quodam alio ſit ſuffulta, STRYK. *de probat. ſemipl. c. 2. n. 2.* Exiſtentiam eius late deduxit IDEM *l. c. c. 1. n. 9. ſeqq.* Species eius ſunt variæ: vnicus teſtis, (vid. tamen diſp. HORNII *de probat. plena per vnum teſtem c. 2.*) libri mercatorum, præſumtiones, STRYK. *c. l. c. 3.* comparationes literarum, cuius requiſita ſuggerit ENGELBR. *ad D. h. §. 13.* Denique *minor ſemiplena* nudam operatur *ſuſpicionem, iuramento purgatorio* elidendam.

10. Vbi

10. Vbi *semiplene* probatum, *iuramento suppletorio* locus est, nisi *grauitas causæ* resistat; ID. *c. l. c. 5. n. 38.* alioquin *purgatorium* defertur. In criminalibus *semiplena probatio* indicium facit ad *torturam*, ID. *c. l. n. 56.* Si minus quam semiplene probatum, *territio* vel *purgatorium* decernitur.

11. Ex *argumentis artificialibus* deducta *fides* dicitur PRAESVMTIO, quæ est *probabilitas quædam, inducta ex coniecturis idoneis, secundum quas vt plurimum res ita esse solet.* Nam (1) ab eo, *quod vt plurimum fit*, capitur *regulariter* præsumtio, licet leges ex *iusta causa* quandoque contra præsumtionem quid statuere possint, *l. 3. l. 4. si pars hered. pet.* Deinde (2) prout alia *grauior*, alia *leuior*, ita in *collisione* alia aliam tollit, vid. disp. *de collis. præsumt. c. 2.* Inde quoque (3) a *fictione iuris* differt, in qua ex *iusta causa* falsum pro vero supponitur, & exinde aliquid infertur, ALTESERRA *de fiction.* NOODT. *lib. III. probab. c. 12.*

12. Alia dicitur *iuris*, alia *hominis*. *Illa* tria requirit: (α) vt lex aliquid præsumat ex coniecturis: (β) vt, quod ex illis coniecturis infert, pro vero *interim* supponat; (γ) vt tamen admittat probationem in contrarium. Inde *verba* legis *relatiua* haud sufficiunt, vt liquet ex *l. 31. §. 21. de ædil. edict.* Regulas generales & exempla plena manu tradidi in *tr. de iur. eccles. protest. lib. II. t. 23. §. 4. seqq.* *Hæc* vero consistit in legitima inductione, ab *homine* vel *iudice* facta, ex probabilibus argumentis, iuris dispositione haud concurrente, determinatis.

13. Differunt hæ duæ species, quod *illa* in iure sit determinata, non *hæc*: quod illa devoluat onus probandi in aduersarium, non hæc: COCCEI. *de dir. prob. negat. c. 3. n. 8.* Illam sequitur iudex in dubio, non hanc: illa liberat a probando, hæc adiuuat probantem: denique illa non dependet ab *arbitrio iudicis*,

bene tamen hæc, *l. 15. pr. in f. ad munic.* vid. *disp. de colliſ. præſ. c. 1. §. 10.*

14. Addunt tertiam ſpeciem, præſumtionem ſcil. *iuris & de iure*, quæ tamen ſub *definitione* comprehendi nequit, quia ita firmiter aliquid lex *ex argumentis graviſſimis* infert, vt non admittatur probatio in contrarium, *c. 30. X. de ſponſal. c. 6. X. de condit. appoſ.* Talis naſcitur ex *re iudicata & præſcriptione immemoriali.* Minime vero huc referendæ ſunt *præſumtiones iuris violentæ, c. 3. in f. X. de presbyt. non baptiz.* quæ probationem contrariam, *euidentiſſimam* tamen, adhuc admittunt, vid. *l. 24. h. t. l. non eſt veriſimile 23. quod met. cauſ. l. 57. in f. de iur. dot. l. 6. de condict. cauſ. dat. l. 7. de admin. tutor. l. 6. de his, qui ſui vel al. iur. ſunt, l. 15. C. ad L. Corn. de falſ. l. 50. de cond. ind.*

15. Denique in *probatione* deſideratur, (IV) *vt fiat legitime.* Neque enim (α) admittuntur *argumenta a iure reprobata*, v. c. per duellum iure Germanico olim ſub certis conditionibus admiſſum, *I. P. S. l. 1. art. 63.* MAVRIT. *de duell.* per ferrum candens, per αἱματοδεῖξιν, de qua vid. SCHOTTEL. *de antiq. in Germ. iur. c. 3.* per aquam frigidam &c. (β) *Modus probandi* a lege præſcriptus obſeruandus.

16. Ad *modum* ſpectat, (1) quod fieri debeat intra *terminum probatorium*, qui *peremtorius* eſt, MEV. 7. *D. 36.* Eo non præſcripto, probatio demum per *concluſionem* præcluditur. (2) Secundum *formam* a iure præſcriptam. (3) Poſt *litem conteſtatam, auth. at qui C. h.* (4) Probatio debeat eſſe *clara* & *concludens;* imperfectæ tamen probationes admittuntur in factis *antiquis, l. 28. h. occultis, Nou. 117. c. II. l. 29. h.* & vbi *ſummarie* cauſa peragitur, quia hoc vltimo caſu *nuda demonſtratio* ſufficit. Hæc vero formam ſolennem, probationi præſcriptam, non deſiderat.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. Ei 2. l. ab ea parte 5. l. si pactum 9. l. census 10. l. non est necesse 11. l. quingenta 12. l. circa eum 14. l. etiam matris 16. l. in exceptionibus 19. pr. l. verius 21. l. eum, qui 22. l. si chirographum 24. l. cum de indebito 25. l. procul a 26. l. si arbiter 28.

Ex Cod. l. vt creditor 1. l. possessiones 2. l. instrumenta 5. l. Rationes 6. l. exemplo 7. l. si scriptum 11. l. non epistolis 13. l. non nudis 14. l. cum precibus 18. l. exceptionem 19. auth. at qui semel. l. si de possessione 20. l. actor 23. l. iubemus 24. l. sciunt vlt.

TIT. IV. (IV. 21.)

De fide instrumentorum & amissione eorum.

1. INSTRVMENTVM est *scriptura ad fidem rei gestæ confecta, vel saltim ad fidem faciendam idonea.* Generalius denotat *omnia adminicula*, quibus causæ *probatio* instrui potest, *l. 1. h. l. 99. §. 2. de V. S. c. 4. X. de test. cog.*

2. Estque vel *publicum* vel *priuatum. Publicum* dicitur, quod a *persona publica* confectum, & *publica auctoritate* munitum est, quod κατ' ἐξοχήν dicitur *instrumentum, l. 1. C. de iur. propt. cal.* Idque rursus fit dupliciter, dum (α) vel *auctoritate iudiciali* constat, vel (β) *notarii fide* aut (γ) *subscriptione trium testium* nititur, *l. 11. C. qui pot. in pign.*

3. Ad prioris generis publica referri debent (1) *acta publica* solenniter conscripta, & suis constantia requisitis, de quibus in *c. 11. de probat.* agitur; conf. MARTIN. *in proceſſ. Saxon. t. 20. ad rubr. n. 38. seqq.* THOMAS. *de fide iurid. c. 2. §. 49.* (2) *Apochæ publicæ, l. 1. C. de apoch. publ.* (3) *Libri censuales*, de quorum requisitis vid. MEV. 4. *D. 179.* (4) *Libri parochorum eccleſiaſtici*; vid. *ius paroch. S. 4. c. 1. §. 39.*

non vero *libri ecclesiastici* alii priuati, vel *registra monasteriorum & nobilium, l. 7. C. de prob.* vid. tr. *iur. eccles. protest. lib. 2. tit. 22. §. 3.* (5) *Scripturæ in archiuis publicis repertæ*, de quarum *requisitis* & *fide* vid. HVBER. *ad Struu. ex. 28. th. 31. lit. e.* THOMAS. *c. l. §. 5.*

4. Ad posterioris generis publica pertinent inprimis *instrumenta notariorum*, solenniter confecta, *l. 17. C. h.* de quorum requisitis solennibus secundum ius Romanum agit HVBER. *h. §. 4.* Praxin hodiernam exhibet *constitutio Maximil. I.* von Notarien *de anno 1512.* conf. MARTIN. *c. l. tit. 24. ad rubr. n. 9.* Si quid ex solennibus omissum, iuramento *suppletorio* defectus suppleri, vel aliud instrumentum *debito modo* ab eodem Notario confici debet.

5. Ab instrumentis PROTOCOLLA differunt, seu *scripturæ Notariorum memoriales consignatæ in hunc finem, vt inde pleni tenoris instrumenta conficiantur.* In dubiis casibus ad hæc recurrendum, quin maior fides illis habetur, quam instrumentis exinde desumtis, *Constit. Maximil. c. l. §. 5.* Necesse tamen est, vt (α) Notarius *propria manu* protocolla conscripserit: *ibid. §. 4.* (β) breuiter substantialia negotii consignauerit: *ibid. §. 13. 15. 23.* (γ) partibus prælegerit: *ibid. §. 14. 16.* (δ) omnia *literis integris* & *legibilibus* conceperit. *Ibid. §. 13.*

6. Instrumenta *priuata sunt scripturæ ad memoriam rerum gestarum conditæ aliumue in finem factæ, sed publica destitutæ auctoritate.* Suntque varii generis, syngrapha, chirographum, apocha, antapocha, priuatæ literæ, commendatitiæ, amatoriæ, *l. 29. pr. h. testimoniales* Geburts-Briefe; nisi hæ posteriores *publica* expediantur *auctoritate*, prout communiter fieri solet.

7. Differunt in effectu, quod *publica* plenam fidem faciant: *l. 15. C. h.* aliquando etiam solidiorem, quam per testes; *l. 10. de probat. l. 3. C. si minor. se mai.*

mai. quamuis *teſtes* non ſint plane inidonei ad vim inſtrumenti ex *iuſta cauſa* infringendam, *l. 18. C. de probat. Nou. 73. c. 2.* In dubio iudicis arbitrio committendum, vt perpendat, vtrum maior *fides* habenda *teſtibus*, quam *inſtrumento*, vt ſpecialius deduxi in *tr. de iur. eccl. proteſt. lib. II. tit. 19. §. 26. ſeqq. c. 3. X. de prob. teſt.*

8. *Publica* tunc demum plene probant, (α) ſi quæſtio eſt de iis, quæ *diſpoſitiue* illis ſunt inſerta, HVBER. *h. §. 27.* Si ſe referunt ad aliud, id quoque proferendum, *auth. ſi quis in aliquo C. de edend. l. vlt. de prob.* BERGER. *de elect. proc. execut. §. 6.* (β) ſi inter eos, quorum intuitu confecta, producuntur: tertio nec nocent, nec proſunt, VOET. *h. t. §. 8.* (γ) Si de ipſo *originali* ſermo eſt. *Exemplo non* eadem auctoritas tributa eſt, *l. 2. h. c. 1. X. h. t.* niſi *exemplificatio* quoque *publica auctoritate* facta ſit. Hæc inſtituenda ſecundum formam *c. f. X. h. t.* vt ſcilicet (1) fiat a *iudice:* (2) *citentur* omnes, quorum intereſt, *ad videndum exemplificari:* (3) iudex de *validitate originalis* cognoſcat: (4) iuſta adſit cauſa: (5) omnes interlineaturæ & alii defectus notentur, vt ſalua maneat parti aduerſæ exceptio, MVLLER. *ad Struu. ex. 28. th. 31. lit. β.* MEV. *5. D. 147.* conſ. *tr. iur. eccleſ. proteſt. cit. l. §. 5. ſeqq.*

9. *Priuata* vero non probant pro ſcribente; *l. 6. 7. C. de prob.* niſi (α) aliunde adminiculum habeant; *l. 5. C. de probat.* (β) alias ex *conſuetudine* & *lege* fides in iis concilietur, *c. f. in f. X. h. t.* Huc refero (a) annotationem parentum de *natiuitate*, *morte* & *ætate* liberorum, *l. 16. l. 29. de probat.* (b) *mercatorum libros;* modo α) mercator *data* & *accepta* conſignauerit: β) *tempus*, quo res acceptæ ſint, & γ) *cauſam debendi* addiderit: de credito extra mercaturam tali libro non creditur: MEV. *2. D. 92.* δ) ſcribens ſit *inte-*

græ famæ: ε) iuramentum ſuppletorium præſtitum: ζ) libri carent omni correctione & cancellatione, GAIL. 2. O. 20. MEV. 1. D. 261. KLEIN. *de prob. quæ fit per libr. mercat. c. 2.* Hæc ita moribus obtinent: alioquin de *iure ciuili* admitti non poſſunt, *l. 7. C. de prob.*

10. Facilius contra ſcribentem ad inſtar *confeſſionis extraiudicialis* probant, *l. 26. §. f. depoſ.* ſi cauſam debendi habent, *l. 25. in f. de probat. c. 14. X. de fid. inſtrum.* Requiritur tamen, (1) *vt debite recognoſcantur,* (α) quod ipſius ſit ſcriptura, (β) vel, ſi quidem tantum ab eo ſubſcripta, quod *voluntate eius* omnia ſint ſcripta. Proinde recognitio ad vtrumque dirigitur; nam ex *iuſta* & *probabili cauſa* ſubſcriptionem quis recognoſcere *& contenta* diffiteri poteſt, CARPZOV. *de proc. t. 14. art. 2. n. 6.* Publica recognitione nulla indigent. Requiſita legitimæ recognitionis recenſet MVLLER. *ad Struu. ex. 28. th. 24. lit. E.*

11. Si aduerſarius ſe offert ad *iuratam diffeſſionem,* ea declinari atque *recognitio* fieri poteſt (1) per *teſtes,* qui ſcriptioni adfuerunt, quorum recognitio ſit iurata neceſſe eſt, *Nou. 73. c. 1.* CARPZ. *P. 1. c. 17. d. 14.* STRYK. *introd. ad prax. for. c. 19. §. 10.* (2) Per *comparationem literarum,* adhibitis peritis, hunc in finem iuramento obſtrictis, vid. *Nou. 73.* Hæc tamen *comparatio* fallax eſt, & *ſemiplenam probationem* tantum operatur, conf. DONELL. *l. 25. c. 2. de fide inſtrum. lit. V.* STRYK. *cit. l. §. 9.*

12. (11) *Vt legitime producantur* eo tempore, quo probatio faciendâ, h. c. vel intra *terminum probatorium,* vel, hoc non præſcripto, *ante concluſionem* in cauſa, *c. 9. X. h.* Difficilius poſt, niſi ex iuſta cauſa, & ſi pars non contradicat, MYNSING. *l. 6. O. 56. n. 9. 10.* Poſt *rem iudicatam* productio amplius fieri nequit, *l. 4. C. de re iudic.* vid. tamen *l. 31. de iureiur. l. 35.*

l. 35. de re iudic. l. 19. C. de transact. Modus producendi instrumenta in Saxonia alibique fit per *articulos*, quod admodum consultum est, quamuis extra Saxoniam articuli non citra confusionem processus negligantur. Quandoque hac de causa *editio* desideratur, de qua ad *tit. de edendo* actum.

13. (III) *Ne exceptione aliqua fides eorum infringatur;* recognoscuntur enim *saluis exceptionibus.* Huc pertinet (1) exceptio falsitatis liquidissime probandæ, *l. 14. C. de contr. stipul.* (2) contestationis apud acta, se eis vsurum non esse, *l. 3. C. h.* (3) simulationis, *t. t. C. plus val. quod agit.* (4) quod scripturæ pugnantes ab eodem prolatæ sint: *l. 14. C. h.* si a diuersis, probabiliori statur, *l. 13. de probat.* vid. *tr. iur. eccles. protest. lib. II. tit. 19. §. 39. seqq.* (5) cancellationis & rasuræ, *l. 24. de prob.*

14. (IV) *Vt adhuc illibata exstent.* Interim amissio eorum veritati non nocet, si aliunde factum adstrui possit, etiam si alias scriptura ad *essentiam negotii* spectet, *l. 1. l. 5. 7. 8. C. h.* HVBER. *h. §. 29.* In eo vero casu, vbi scriptura *essentiam negotii* quodammodo ingreditur, tenor & amissio instrumentorum legitime probari debet hoc modo, vt doceatur (1) actum fuisse celebratum legitime, (2) super eodem scripturam confectam, (3) illam vero esse amissam, (4) casus amissionis exprimendus, *l. 5. C. h.* (5) scripturam vitiis caruisse, & omnia obseruata fuisse, quæ circa scripturam requiruntur, (6) doceantur omnia *contenta scripturæ* specifice, & (7) quod testes nouerint manum eius, qui subscripserit, HAHN. *ad W. h. n. 6. verb. quod sibi eius contrarium,* MEV. 2. *D. 283. & 284.* Ceterum instrumenta publica ex *protocollis* redintegranda sunt.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. quicunque 2. l. repetitio 3. l. in re hypothecæ 4. l. si res gesta 5.

Ex Cod. l. 1. l. si aduersarius 3. l. sicut iniquum 5. l. cum instrumentis 10. l. emancipatione 11. l. scripturæ diuersæ 14. l. in exercendis 15. l. si conuentus 16. l. contractus 17. l. comparationes 20. l. cum quidam 21. l. vlt.

TIT. V. (IV. 20.)

De testibus.

1. Parem vim in probando obtinent *depositiones testium*, quam *fides instrumentorum* habet, *l. 1. l. 12. D. h. l. 15. C. de fid. instr.* Sunt vero testes, *personæ fide dignæ, quæ ad fidem de negotio controuerso faciendam euocantur & legitime examinantur.*

2. In genere in teste requiritur (1) HABILITAS, talis scilicet, vt ei tuto possit fides haberi, vid. *§. 9.* Ob hunc defectum quidam *plane* sunt *inhabiles*, quidam vero *secundum quid. Illa* plane reiiciendi, quia (α) eorum examen foret frustraneum, MEV. *5. D. 217. & 7. D. 75.* nec (β) sine alterius præiudicio: *horum* fides non omni exceptione maior est, HVBER. *h. §. 1.*

3. In habilitate hac attendendum (1) *ad integritatem quoad mentem.* Hoc intuitu in totum repelluntur furiosi, mente capti, *l. 20. §. 4. qui test. fac.* quibus æquiparantur prodigi, *l. 40. de R. I. l. 6. de V. O.* item impuberes, *l. 3. §. 5. l. 19. §. 1. h.* etiamsi sint pubertati proximi. His tamen non omnis deneganda fides, præsertim si in pubertate de eo attestentur, quod in ætate impuberi viderint, CARPZ. *P. 1. C. 16. def. 55. n. 3.*

4. (2) *Ad integritatem quoad vitam & mores, l. 2. l. 3. §. 5. in f. h.* quæ nec *pauperibus* simpliciter deneganda, IVVENAL. *lib. I. Satyr. 3. vers. 137.* Hinc repelluntur *intestabiles* in specie dicti, *l. 18. §. 1. qui testam. fac. poss.* quales sunt, ob carmen famosum damnati, *l. 21. pr. h.* iudicio publico damnati nec restituti, palam quæ-

quæstum corpore facientes, *c. l. 3. §. 5.* ob turpitudinem senatu moti, *l. 2. de senat.* Ceteri infames admittendi sunt, salua exceptione & arbitrio iudicis, quanta ipsis habenda fides, *l. 13. h.* HVBER. *h. §. 13.* DONELL. *l. 25. c. 1. de testib. lit. f. seqq.* De iure canonico etiam *non condemnati de crimine* repelluntur, si crimen iis obiectum intra *breuem terminum* probari potest, *c. 13. X. h. & c. 1. X. de except.* Eodem modo infideles leges arcent a testimonio, *l. 4. l. pen. C. de hæret. & Manich.* quamuis *fidem theologicam* cum *politica* miscuisse videantur.

5. (3) *Ad integritatem eius sensus, per quem veritas dicenda.* Sic *surdi* in iis, quæ *auditu*, & *cæci* in iis, quæ *visu* percipiuntur, penitus reiiciuntur, STRYK. *de iure sens. diss. 2. c. 4. n. 22. sqq. diss. 4. c. 4. n. 21. sqq.*

6. (4) *Ad respectum reuerentiæ.* Hoc intuitu liberti *contra* patronos, *l. 3. §. 5. D. l. 12. C. h.* vt & vasalli contra dominum in causa criminali **produci** nequeunt, *2. f. 33. §. 1. vers. similiter.* Neque *pro illis* plene probant, vti nec *subditi* pro magistratu, nisi homagium iis relaxatum sit.

7. (5) *Ad causam, in qua veritas dicenda,* ne scilicet illa ad testem *proprio nomine* spectat, *c. 6. & 12. X. h.* seu ne eius emolumentum vel damnum *vltimo* in testem redundet. Vnde repellitur venditor in causa emtoris &c. MARTIN. *in proc. Sax. tit. 20. §. 2. n. 289. seq.* HVBER. *h. §. 6. seq.*

8. (6) *Ad motus animi seu affectus.* Hinc (α) reiiciuntur domestici, *l. 24. h. c. 24. X. h. l. 3. C. h.* & quibus imperare potest, *l. 6. h.* nisi veritas per alios *ex natura ipsius negotii* haberi nequeat; *c. 5. & 12. X. h. t. c. 10. de probat.* (β) parentes & liberi: *l. 6. l. 9. h.* fratres, etiamsi separati sint, *adhuc quodammodo* suspecti sunt in causa fratrum: MEV. 7. *Dec. 116.* MATTH. *de iudic. c. 9. th. 24.* (γ) amici & inimici, *l. 23. h.* DONELL. *c. l.*

c. l. c. 4. Diiudicandum autem iudici, an tales admittendi, salua exceptione, an vero in totum repellendi? (δ) Aduocati in causis, in quibus præstitere patrocinium, *l. f. h.* sicut & iudex in causa, in qua iudicauit & similes, *c. 1. & 6. X. h. t.* Facit enim ratio ambitionis, ne his *indistincte* credi possit.

9. Hæ omnes circumstantiæ, quibus adhuc aliæ addi possunt, ex *natura humana* deductæ, eo collineant, quod vel *non possint*, vel *non præsumantur velle* tales testes dicere veritatem. Multum vbique relinquendum iudicis prudentis arbitrio.

10. (II) EVOCATIO TESTIVM. Sponte se ingerentes sunt suspecti, *arg. c. 2. X. h. I. P. S. lib. III. art. 37.* Consistit autem euocatio in eo, vt absentes (α) *euocentur per citationem*, *l. 11. h.* & (β) si venire nolint, *cogantur*, *l. 21. §. 1. D. l. 16. l. 19. C. h.* *Veniunt* autem testes sumtibus producentis, *l. 11. C. l. 3. §. 4. h.* & si *extranei* produci debent, per *literas subsidiales* examen expediendum, MEV. *4. D. 259.* *Coguntur* variis modis, etiam aliquando *tortura*, *l. 21. §. 2. h. t. l. 1. §. 10. l. 6. de quæst.* GAIL. *1. O. 98.* conf. *tr. de iur. eccles. protest. lib. II. tit. 21.*

11. Cogi tamen nequeunt (1) *clerici* ad reuelandum illud, quod ipsis in *confessionibus* est manifestatum, *c. 2. X. de offic. iud. ord. c. 12. X. de pœnit.* TEXTOR. *in pr. iudic. P. 2. c. 11. n. 58.* (2) *Aduocati* contra suos clientes in iis, quæ illis secreto manifestarunt, HVBER. *h. §. 17.* (3) *Consanguinei* & affines aduersus personas in *l. 4. & 5. h.* recensitas. (4) Vbi respectus intercecedit alius necessitudinis & *reuerentiæ*, *l. 4. in f. cit.* (5) Qui alias ob iustum impedimentum *in iudicium* venire nequeunt, itidem excusantur: *l. 8. l. 19. pr. h.* testimonium tamen *domi* detrectare non possunt, DONELL. *l. 25. c. 16. lit. n.*

12. (III.)

12. (III) EXAMEN TESTIVM. Propterea enim euocantur & producuntur. Ipsi *articuli probatoriales* exhibendi (1) *intra terminum probatorium* post L. C. Aliquando etiam *ante litem motam* vel *contestatam*, *ad perpetuam rei memoriam*, & quidem ab *actore* non aliter, quam (α) si lis nondum possit moueri, vel, lite iam mota, litis contestatio aliunde impediatur: (β) si testes ob *senectutem* vel *aliud impedimentum* liti non præsumuntur adfuturi, *c. 5. X. vt lite non contestat.* A reo vero *indistincte* tale *examen extraordinarium* desiderari potest, *c. 41. X. h. t.* Ceterum in ipso examine & productione omnia *regulariter* & legitime sunt peragenda, conf. tr. *de iur. eccles. protestant. l. II. tit. 6. §. 4. seqq.* WERLHOF. *de exam. testium extraordin.*

13. (2) *Formandi sunt articuli super eo, quod probandum est*, seu super quibus testes examinari debent, quod in *demonstratione* tamen non *desideratur.* In his requiritur, (α) vt depromantur ex *libelli visceribus*, (β) vt sint *perspicui*, (γ) non *captiosi*, (δ) sed *succincti*, ne πολυζήτησιν contineant: (ε) de eo, quod probandum est, concepti: in dubio admittendi sunt, *saluo iure impertinentium*, MEV. 7. *D.* 117.

14. *Offerantur* (3) *iudici debito modo*, quod fit mediante *schedula oblationis*, cuius contenta recenset STRYK. *introd. ad pr. for. c. 18. §. 2.* Subiiciatur articulis *directorium super quibus, cum designatione nominum testium.*

15. *Præfigendus* (4) *a iudice certus terminus, & ad eum pars aduersa citanda* (α) ad videndum iurare testes, *l. 19. C. h.* (β) vt possit contra *testes* vel *articulos* excipere, ne illi examinentur vel hi admittantur, (γ) vt sibi exceptiones reseruare & *interrogatoria* exhibere queat, *c. 31. X. h.* BRVNN. *in proc. ciu. c. 20. n. 47.*

16. Com-

16. *Communicandi simul* (5) *parti aduersæ articuli probatoriales, ad formanda interrogatoria.* Hæc sunt vel (α) *generalia*, quibus in testium fidem, qualitatem, & aliam conditionem inquiritur, quæ late deducit MARTIN. *ad proc. Sax. t. 20 §. 2.* vel (β) *specialia*, singulos articulos speciatim illustrantia, & inprimis eo directa, vt *ratio* depositionis a testibus eruatur *idonea.* Deponens enim testis absque *ratione* nihil probat, etiamsi de ea ne quidem interrogatoria formata sint, quæ iudex *ex officio* supplere debet, *c. 37. & 52. X. h. art. 65. C. C. C.* HAHN. *ad W. h. n. 6. verb idoneam reddunt*, MARTIN. *c. l. n. 346.*

17. Cauendum vero (α) *ne interrogatoria sint inepta*, qualia plura ex merito perstringit IO. SAM. STRYK. *de inept. interrog.* (β) *Ne propriam testis turpitudinem*, *R. I. de anno 1654. §. 53.* vel *execrationes* contineant, MEV. 4. *D.* 270. (γ) Vt sint *clara, perspicua & pertinentia*, BRVNN. *c. l. n. 56.*

18. *Citandi quoque* (6) *ad diem dictum sunt testes*, quamuis si pars secum testes adduxerit, prout in *summario processu* fieri solet, non simpliciter repellendi videantur. MEV. *5. D. 302.* Aliud enim est, se ingerere testimonio: aliud petitam a se testimonii dictionem non recusare. Vocantur autem ad *locum iudicii*, exceptis personis egregiis, senibus, & valetudinariis, a iudice *domi* examinandis, conf. *c. 8. X. h.* Neque admittendi, si scriptum edere testimonium volunt, *l. 3. §. 1. l. 4. h. c. 3. C. 5. q. 2.*

19. *Testes in termino* (7) *obstringendi iuramento; l. 9. C. h.* Testi iniurato *moribus* non creditur, licet iure *antiquo Romano* & *diuino* aliud fuerit, vid. IO. SAM. STRYK. *de delat. iuram. in matrim. ab init.* Neque ab eo clerici sunt excepti, *c. 39. & 51. X. h. t.* Valere tamen pactum censeo, vt etiam *testi iniurato* credatur, MEV. *4. Dec. 76. & 5 Dec. 242.* Præcedit præ-

præstationem iuramenti *auisatio de periurio.* Præstito iuramento partes secedunt.

20. *Testes dein* (8) *seorsim, remotis partibus examinentur, l. 19. C. h. l. 18. C. de fid. instrum. N. 90. C. f. c. 52. X. h.* ita vt (α) primum testis interrogetur super *interrogatoriis generalibus*, dein, *specialibus:* (β) eo *ordine*, qui in *directorio* est præscriptus: vid. tamen STRYK. *c. l. §. 13.* (γ) *iisdem verbis* depositiones annotentur, quibus a testibus prolatæ sunt: (δ) tantum *de articulis & subiectis interrogatoriis* examen instituatur. Vltra testi non creditur, nisi forsan speciatim a iudice de aliis circumstantiis sit interrogatus, quod iudici, vtpote qui in veritatem inquirit, integrum est, *c. 37. & 52. X. h. t. c. 2. h. t. in 6.* (ε) depositio sit *clara & categorica*, non vacillans, sed ratione munita, MARTIN. *ad proceſſ. Sax. tit. 20. art. 3. n. 210. seqq.* Finito examine, testes, *impositio silentio, factaque prælectione*, dimittuntur, *l. 16. h.*

21. *Conficiendus* (9) *Rotulus*, de cuius modo vid. *R. I. de anno 1654. §. 52.* Antequam vero eius *publicatio* fiat, adhuc permittitur, termino probatorio non præfinito, (α) *vlterior testium productio*, & quidem *quarta* cum iuramento, *quinta* autem plane reiicitur, *auth. atqui semel C. de prob. c. 15. 25. 36. 46. 55. X. h. Additionales* articuli difficilius admittuntur, MEV. *4. D. 336.* (β) *Reprobatio*, qua reus *directo* contrarium probare intendit, *l. 9. C. de except.* eodem, quo probatio, modo peragenda.

22. *Facienda dein* (10) *publicatio attestationum*, ad quam partes citandæ. Hæc operatur, vt testes vlterius produci nequeant, *Nou. 90. c. 4. c. 46. X. h.* ne quidem *in secunda instantia; c. 17. X. h. clem. 2. h. t.* quamuis adhuc *ex probabili causa* id plures admittant per *l. 4. C. de temp. appell.* MYNS. *1. O. 41.*

23. *Suc-*

23. *Succedit* (11) *disputatio atteſtationum*, STRYK. *c. l. §. 18.* vbi diſputatur (α) *de examinis ſolennibus*, (β) *habilitate & fide teſtium*, (γ) *dictis teſtium*. Dictis teſtium opponitur, quod ſint (1) *contradictoria*, (2) *obſcura*, (3) *incerta*, (4) *ſingularia*, vid. STRVV. *ex. 28. th. 48.* HAHN. *ad W. h. n. 6.*

24. *Denique* (12) *iudex finita diſputatione decernit, an & quatenus probatum fuerit, quod probandum erat. l. 6. §. 1. de offic. præſ.* Qua de cauſa æſtimabit, (α) quanta fides *teſtibus* tribuenda, immo aliquando *inhabilium* teſtimonio fidem adſcribere debet, ſi veritas aliter ex *natura negotii* & *per ſe* haberi nequeat, HAHN. *ad W. h. in f.* (β) In *dictis teſtium* obſeruabit, vtrum *directo* ſibi contradicant, an vero de diverſis factis, ad idem tamen tendentibus, deponant, quæ *ſingularitas* dicta teſtium magis firmat, quam enervat. (γ) Obſcuram teſtium depoſitionem per *vlteriorem teſtium repetitionem* declarabit, antequam ſententiam ferat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. teſtium 3. pr. §. 1. 3. 6. l. lege Iulia 4. l. in legibus 5. l. idonei 6. l. 9. l. nullus idoneus 10. l. vbi numerus 12. l. quæſitum 13. l. ex eo 18. l. ob carmen 11. pr. §. 1. vlt. l. produci 23. l. vlt.

Ex Cod. Etiam l. 3. l. eos teſtes 5. l. parentes 6. l. iurisiurandi 9. l. omnibus 10. l. quoniam 11. l. qui falſa 13. l. conſtitutio 16. l. ſi quis 17. l. ſi quando 19.

TIT. VI. (I. 18.)

De iuris & facti ignorantia.

1. IGNORANTIA eſt *ſimplex ſcientiæ negatio*. Si vero quis *peruerſam de re formauerit ſibi ideam*, eſt potius ERROR. Vt plurimum tamen confunduntur.

2. Quando *ius* ignoratur ab eis, qui ſcire hoc debebant & poterant, dicitur *ignorantia iuris*. Quando

do vero illa, quæ in *facto* consistunt, ignorantur, dicitur *facti*, quæ rursus vel facti *alieni* vel *proprii*.

3. Vsus harum diuersarum ignorantiæ specierum est, quod *iuris* noceat, si (α) agitur vel *de lucro* captando: *l. 7. h. l. 9. C. ad l. Falcid.* HVBER. *h. §. 3.* (β) vel *de solennibus* adhibendis, quia in his peritiores consulere debuisset: *l. 9. §. 3. h.* vel (γ) de delictis iure naturæ prohibitis, *l. 2. §. 1. si quis in ius voc. l. 7. §. 4. de iurisd. l. 3. §. 22. de SCt. Syllan. Minoribus* tamen, *rusticis* & *militibus* etiam ignorantia iuris quoad *lucrum captandum* non nocet, *l. 9. §. 1. D. l. 1 l. 9. pr. l. 11. C. h. l. vlt. C. de testam.* Immo hodie ignorantia iuris *Romani* & *canonici culpæ latæ* amplius adscribi nequit, sed plerumque excusationem præbere debet, quia ius partim *incertum*, partim *idiomate peregrino* scriptum est, vt iudex facilis esse debeat in concedenda *restitutione in integrum*, vid. supra *P. 1. p. 22. §. 11.* SCHILT. *ex. 24. §. 34.* PRASCH. *de lCto vero & person. §. 17.* IO. SAM. STRYK. *de certior. iur. renunc. c. 2.*

4. Facti *alieni* excusat, insimulque præsumitur, *l. 23. C. de probat.* modo non sit *nimis crassa* & *affectata*, *l. 3. §. 1. l. 6. l. 9. §. 2. h.* vel alias a lege reprobata ob publ. vtilitatem, vt in vsucapionibus; THOMAS. *ad Hub. h. in f.* quamuis etiam *restitutioni* hic *ex æquitate* locus sit. Difficilius *proprii* excusat, HAHN. *ad W. h. n. 3.* nisi *iusta* & *probabilis* afferatur *causa*, propter memoriæ humanæ imbecillitatem, ID. *c. l.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. in omni 2. l. in iniquissimum 5. l. nec summa 6. l. iuris ignorantia 7. l. iuris 8. l. Regula 9 pr. §. 3

Ex Cod. l. quamuis 2. l. si emancipata 3. l. error facti 7. l. cum testamentum 8. l. cum quis 10. l. quamuis 11. l. ne possim 13.

LIB. XXIII. TIT. I. (V. 1.)

De sponsalibus.

1. SPONSALIA, quæ præcedere solent nuptias, *dicuntur mentio & repromissio categorica futurarum nuptiarum*, *l. 1. h.* vid. A. GELL. *N. Att. lib. 4. c. 4.* Vnde non absonum est asserere, sponsalia per *pactum* contrahi, sicuti olim per *sponsiones*, STRYK. *de diss. sponsal. S. 1. §. 5. seqq. & §. 16.*

2. Patet hinc, *sponsalia* differre ab ipso *matrimonio*, quamuis *in nonnullis* leges sponsam cum vxore iisdem frui iuribus voluerint, quando *matrimonii & sponsalium* eadem prorsus est ratio, vt *in l. 15. 16. h. t. l. 13. §. 3. l. 11. §. 7. ad L. Iul. de adult. l. 15. §. 24. de iniur. l. 16. h. l. 32. §. vlt. de donat. inter vir. & vx. l. 17. §. 1. de reb. auct. iud. poss. l. 5. de testib.* vid. supra *tit. de his, qui sui vel al. §. 6. & 8.* Conf. HVBER. *P. 2. digress. l. 1. c. 11. seqq.*

3. In plurimis tamen adhuc differunt. Nam (1) sponsalia intra annum luctus, *salua fama* possunt celebrari: *l. 10. §. 1. de his, qui not. infam.* (2) non tribuunt *ius in corpus*, nec (3) *forum* mariti eiusque dignitatem: *l. 32. ad munic.* (4) donatio inter sponsum & sponsam valet: *l. 32. §. pen. de donat. int. vir. & vx.* (5) in sponsalibus sufficit ætas infra pubertatis terminum: *l. 7. l. 9. h.* (6) sponsalia non contrahunt affinitatem: (7) facilius rescinduntur, quam ipsum matrimonium: (8) *solennitatem* non requirunt: (9) contra ea potest *iuramentum* deferri: (10) stuprum sponsæ illatum mitius punitur, quam adulterium: (11) contra sponsalia minor potest restitui in integrum: (12) tutela materna per illa non perit, nec (13) filiæ statim sui iuris fiunt: (14) lucra matrimonii negantur sponsæ &c. (15) sæpe

(15) sæpe diuturnam dilationem habent: *l. 17. h.* (16) conditionem admittunt, quam respuit matrimonium.

4. Perficiuntur sponsalia (I) *mutuo consensu l. 11. h. t.* Hinc (α) *impuberes* non aliter ea contrahunt valide, quam si (1) septimum attigerint annum: *l. 6. l. 9. h.* (2) illa ratihabuerint puberes facti; possunt enim impune ab iis recedere.

5. Porro (β) *dolus*, quia consensum excludit, sponsalia vitiat, vt nec *iuramento* confirmentur, STRYK. *c. l. S. 2. §. 10.* nec culpa alterius consideretur, si forsan cautius inquirere potuisset. Talia sponsalia vero demum sunt nulla *secundum quid*, h. e. vt deceptus hoc vrgere possit, non decipiens, ID. *c. l. §. 12. 14. seqq.*

6. (γ) *Error*, circa illa commissus, quæ communiter ab omnibus *tacite* subintelligi solent, *l. 68. de iur. dot. c. 25. X. de iureiur.* præbet iustam causam recedendi a sponsalibus, vt si quis pro virgine *corruptam*, seruam pro *libera* sibi desponsauerit. In ceteris, quæ *ordinarie* in iis subintelligi non solent, error commissus imputatur erranti, nisi per modum *conditionis* adiecta sint, vt alter in *dolo* versatus fuerit, HVBER. *h. §. 16.* Neque enim *vidua* repudiari potest, quam quis per errorem *virginem* existimauit.

7. *Consensus* (II) debet esse *liber*. Metu contracta sunt nulla, modo (*a*) metus non sit *reuerentialis*, nec (*b*) *propria culpa* causatus, sed (*c*) speciatim ad sponsalia directus, nec (*d*) ex postfacto purgatus, STRYK. *in not. ad Brunn. in eccles. l. 2. c. 16. §. 3. verb. licet minor sit metus.* Conf. *diss. de matrim. coact.*

8. (III) *Mutuus. Acceptatio categorica* accedere debet, das Ja-Wort, vt nihil amplius determinandum superfit. Ante illam, alteri parti integrum est recedere, adeo vt etiam *reuocatio procuratoris*, ad hoc negotium missi, effectum habeat, licet ipse, antequam

illa in notitiam eius veniat, post negotium absoluerit, *c. f. de procur. in 6.*

9. (IV) *Legitime declaratus*, *l. 4. h.* etiam *tacite*, *c. 23. X. h. t.* hunc in finem accedere solent arrhæ, *l. 3. C. h.* MVLLER. *de annulo pronubo.* Neque enim *vaga* & *dubia* verba sufficiunt, HVBER. *h. §. 11.* quamuis, re non amplius integra, alteri *iuramentum purgatorium* deferri possit. Vt ergo talis ambiguitas in *negotio* tam *arduo* euitetur, & *publice* constet, negotium esse absolutum, in *plerisque locis Germaniæ testes* adhiberi debent, quo facto, dicuntur *publica;* sicuti *nuda & clandestina*, quæ remotis arbitris fiunt. Si vero *ordinationes ecclesiasticæ* speciatim *testium præsentiam* non requirunt, sufficit, si ex partium confessione de consensu constet, quo solo de *iure communi* sponsalia contrahuntur, BEVST. *de spons. c. 26.*

10. (V) *Sponsalitius*, h. e. de futuris nuptiis celebrandis; *matrimonialis* constituit ipsum matrimonium. Proinde si consensus exprimitur *verbis de præsenti* scil. *matrimonio*, cuius formula in *c. 9. X. h. t.* occurit, vt tamen actuale matrimonium non contrahunt, *sponsalia de præsenti* inde secundum *ius canonicum* nascuntur; vera autem sponsalia, quando de *futuro matrimonio* promissio fit, dicuntur *de futuro*, *c. 2. §. 32. h.* Protestantes hoc inuertunt, ita, vt *pura*, *quæ* pontificii *de futuro* dicunt, ipsimet appellent *de præsenti;* ad sponsalia *de futuro* autem referunt, (α) *pacta* de futuris sponsalibus, quod ineptum est: (β) sponsalia *conditionata*, & (γ) *impuberum.* Sed hoc modo doctrina hæc mirifice turbatur.

11. Vsus huius distinctionis esse dicitur, (α) quod a sponsalibus *de futuro* facilius recedi possit: (β) quod in concursu sponsalia de *præsenti*, etiam posteriora, præferantur &c. vid. diss. *de incongrua praxi distinct. inter spons. de præsent. & de fut. in foris protest. c. II.*

12. Con-

12. Conditionata etiam pontificii ad sponsalia *de futuro* referunt, *t. t. X. de condit. appos.* sed non ideo, quia sunt *conditionata*, sed quia etiam in his, æque vt in *puris, de futuro matrimonio* sibi inuicem fidem dant. Ipsa doctrina de *conditionatis sponsalibus* dependet ex natura *conuentionum conditionalium.* Hinc (α) pro *impleta habetur*, si per alterum stat, quo minus impleatur: *l. 161. de R. I. l. 85. §. 7. de V. Obl. l. 24. pr. l. 45. l. 66. in f. de cond. & dem.* (β) *impossibilis & turpis*, vt in certeris conuentionibus, non obligat, *l. 31. de obl. & act.*

13. *Pœnitentiæ* (γ) non est locus in *conditionatis*, sed exspectandus *euentus;* CVPRAEVS *de sponsal. c. 8. §. 4.* potest tamen is, qui eam apposuit, altero inuito, ei renunciare, CARPZ. *iurispr. conf. l. 2. d. 24 n. 4.* Hoc etiam censetur *tacite* factum, si quis sponsam carnaliter cognouerit, *c. 6. X. de condit. appos.*

14. (IV) *Consensus parentum*, adeo vt ex hoc defectu imprimis *clandestinitas* oriatur, licet alii testes adfuerint, *c. 3. C. 30. qu. 5.* Neque purgatur hoc vitium ex subsecuto concubitu, BROWER. *de iur. connub. l. 1. c. 13. §. 4. 5.* DONELL. *l. 13. c. 20. lit. v.* ibique HILLIG. quamuis ex erroneis principiis hodie in plurimis consistoriis aliter pronuncietur, forsan ex auctoritate CARPZOV. *lib. II. iurispr. consist. def. 60.*

15. Neque tamen, vti *de iure Romano*, hodie præcise ad *præcedentem consensum patris* respicitur, sed (1) ille dependet ex *iure reuerentiali*, adeoque (2) suo ordine & *matris ac reliquorum ascendentium* requiritur: quin etiam ex statutis quorundam locorum, (3) *curatorum*, conf. MEV. *ad ius Lubec. l. 1. t. 4. art. 4.*

16. Parentes tamen absque *iusta causa* nec liberos prohibere, vxores ducere; nec implorati consensum denegare queunt; *l. 19. de R. N.* BYNKERSHOEK. *lib. IV. obs. c. 13.* alias hodie consistorium imploratum defectum

ctum consensus supplere solet, modo *re integra* reuerenter liberi consensum parentum implorauerint, MEV. *c. l. art. 2. n. 10.* Interim pater, propter neglectum eius consensum, filiam non aliter exheredat, quam si *indigno* nupsit, GAIL. *2. O. 95. n. 17. 18.* STRYK. *de caut. test. c 19. §. 35.*

17. Ex sponsalibus rite initis oritur *firma obligatio ad illa consummanda.* Magis tamen commouendi, & *carcere* vel *mulcta* inducendi sunt, vt fidem datam seruent, quam vt obtorto collo ad ἱερολογίαν rapiantur, *c. 2. X. h.* MEV. *3. Dec. 382. & 383.* STRYK. *de diff. sponf. S. 2. §. 7.* Interim *absolute refractarius* parti ad *interesse*, magistratui vero ad *pœnam* tenetur, MEV. *3. D. 383. & 6. D. 355. 357. 359.*

18. Modo *nulla iusta subsit causa recedendi a sponsalibus.* Alias enim *impune* recedit, quo pertinent (I) causæ *nullitatis* ob vitia *§. 5. seqq.* notata: (II) causæ iustæ *repudii*, desumtæ ex *notabili* rerum & status *mutatione*, veluti (α) si sponsus vel sponsa stuprum commisit: FINKELTH. *obs. 20. n. 85. seqq.* (β) si alteruter crimen perpetrauit: (γ) si alter desponsatorum morbo periculoso, v. c. gallico, laborat: BROVWER. *de iur. connub. l. 1. c. 25. n. 32.* NICOL. *de repud. c. 2. n. 101.* STRYK. *c. l. S. 2. §. 41.* (δ) nimius oris fœtor hactenus dissimulatus vel superueniens, ID *c. l. 9. 42. &c.* Et in genere si deficit conditio, *rebus sic stantibus*, *c. 25. X. de iureiur.* vel alia, quæ subintelligi solet. Mutuo denique (ε) dissensu recte etiam dissoluuntur, *c. 2. X. h. t.*

19. Aliquando quoque dissoluuntur sponsalia (I) *elapso tempore præfixo*, quatenus *finiendæ* obligationis causa adiectum; tunc enim liberatur, per quem non stat, quo minus consumentur sponsalia. Si *certum tempus* non adiectum, sponsi, ex *iusta causa* absentis, reditus expectandus, vid. *l. 2. C. h. l. 2. C. de repud.*

repud. c. 5. X. h. (2) *Concursu sponsaliorum.* Sic priora *publica* præferuntur posterioribus publicis, *c. 15. 30. 31. X. h. c. vlt. de sponsal. duor.* licet ad posteriora *concubitus* vel *copula sacerdotalis* accesserit, STRYK. *l. c. S. 4. c. 2. §. 5. sqq.* Præterea *publica* indistincte clandestinis præferenda, *c. 2. de clandest. desponsat.* non vero semper pura conditionatis.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. sufficit 4. l. in sponsalibus 7. §. 1. l. sponsalia 11. l. sed quæ patris 12. l. in sponsalibus 14. l. oratio 16.

Ex Cod. l. si is, qui 2. l. oritur 3. l. mulier 5.

TIT. II. (V. 4. seqq.)

De ritu nuptiarum.

1. MATRIMONIVM *est legitima maris & feminæ coniunctio, procreandorum liberorum & indiuiduæ consuetudinis gratia inita.*

2. PLeraque, quæ ad *sponsalia*, etiam ad *matrimonium* ipsum requiruntur. His addenda sequentia: (I) *Legitima ætas, pr. I. h. l. 4. h.* Infra legitimam ætatem matrimonium ineundum *dispensationem* desiderat; quamuis in eo non tam ad *annos pubertatis*, quam ad *prudentiam regendi* & *alendi familiam*, respiciendum videatur. Inde patri quandoque *iuste dissentiendi causa* nascitur.

3. (II) Olim requirebantur, *vt essent ciues Romani:* peregrini & serui *legitimum* non contrahebant matrimonium, *l. 14. §. 3. h.* VLPIAN. *fragm. t. 5. §. 4. 5.* Sed hodie *seruorum* & *propriorum hominum* matrimonia sunt *rata*, licet non *legitima*, *t. t. X. de coniug. seru.* MEV. *1. D. 222.* In nonnullis locis liber homo, proprii hominis ducens filiam, fit proprius, STRYK. *ad ius eccl. Brunnem. l. 2. c. 16. §. 18.* Multo minus

hodie *peregrinitas* attenditur, cum etiam *Iudæorum matrimonia* sint iusta.

4. (III) *In personis coniungendis adesse debet generandi potentia.* Sufficit tamen *spes;* vnde *senes* non prohibentur, quamuis olim *lege Papia Poppæa* sexagenario & quinquagenariæ interdictum fuerit matrimonium, VLP. *in fragm. tit. 16.* postea a IVSTINIANO permissum in *l. 27. C. h.* ARNIS. *de iur. connub. c. 2. S. 4. n. 20. seqq.* Vbi vero nulla spes supereſt, ibi matrimonium non est *legitimum*, v. c. in castrato *c. 2. & 3. de frig. & malef. l. 14. in f. de manumiss. vind.* Conf. DELPHINI *tr. de matrim. eunuch.*

5. (IV) *Personæ coniungendæ non debent esse nimis propinquæ.* Hic, vt rite versemur, respiciendum (1) ad *consanguinitatem.* Hæc inter personas coniungendas inde æstimatur, si ab eo *stipite*, non adeo *remoto*, personæ coniungendæ descendant: siue iustæ nuptiæ interuenerint, siue non: siue vinculum *vnilaterale* adsit, siue *bilaterale*, STRYK. *c. l. §. 20.* Inde *ciuilis, spiritualis & pœnitentialis* cognatio non adeo inter *protestantes* attenditur, nisi quod in *ciuili* aliquando opus sit *dispensatione principis.*

6. (2) In *consanguinitate* potissimum ratio habenda *computationis*, quæ duplex, vel *ciuilis*, vel *canonica.* Hæc quamuis non adeo vbique commoda, in materiis tamen *matrimonialibus* & crimine incestus; illa in *successione* & inde dependentibus iuribus obtinet. Modum computandi gradus hic suppono, vnde actum agere nolo.

7. In ipsa prohibitione (3) ratio habenda (α) *iuris diuini Leuit. XVIII.* contra quam nullum admitti potest matrimonium. Etenim si vel maxime *ius positivum vniuersale* non datur, leges tamen Mosaicæ, *mores priuatos* dirigentes, nullibi abrogatæ sunt, christianos etiam, qui a *Iudæis* descenderunt, obligantes.

Ipsa

Ipsa prohibitio iuris diuini se extendere non videtur vltra personas *cit. l.* enarratas, nisi *eadem adsit ratio*, vid. *tr. de action in f.* Contrariam sententiam tuetur THOMAS. *lib III. iurisprud. diu. c. 3. n. 129. seqq.*

8. Deinde (4) ratio habenda *iuris positiui*, quod ex *iustis causis* latius prohibitionem extendere potuit, vt sanctior esset *prohibitio diuina*. Sic (a) prohibitio vtroque iure in *linea recta* est in infinitum: (b) in linea *collaterali* autem in plerisque Germaniæ prouinciis A. C. extensa est ad gradum *tertium & secundum lineæ inæqualis*, vt in gradu tertio lineæ æqualis demum admittatur, nisi *respectus parentelæ* obstet, ille enim (c) resistit matrimonio in omni gradu. Alibi inter *protestantes* & gradus tertius lineæ æqualis adhuc prohibitus est, STRYK. *c. l. §. 21.*

9. Similiter respiciendum (5) ad *affinitatem*, quæ (α) per *copulam carnalem quamcunque*, non tantum per *matrimonium* contrahitur, *c. pen. X. de eo, qui dux. in vx.* attenditurque illegitima in impedimento matrimonii, non in aliis iuribus affinibus propriis. (β) Sola *desponsatio* non inducit affinitatem, operatur tamen (γ) *impedimentum honestatis publicæ*, vt dispensatio adhuc in *quibusdam casibus* impetranda sit, *l. 12. §. 1. 2. l. 14. in f. h. t. c. 6. X. de despons. impub.*

10. Contrahitur affinitas inter alterum coniugem & alterius coniugis cognatos, non vero inter vtriusque coniugis cognatos, *c. 5. X. de consanguin.* Hinc (α) nouercæ *mater* & *soror* mea affinis non est, nec (β) compriuigni inter se sunt affines, quamuis *de iure diuino* prohibitum inter eos dicatur matrimonium, si *communis frater* adsit, *Leuit. XVIII, 11.* STRYK. *c. l. §. 23.* THOMAS. *c. l. n. 150. seqq.*

11. Prohibitio in *affinitate* eadem est *iure communi*, quæ est in *consanguinitate*, ita vt cuicunque vxor in consanguinitate non potest nubere, ob gradus proximi-

ximitatem, eandem in eodem gradu nec maritus vxorem ducere possit, SCHILTER *ex. 36. §. 39. seqq.* Ius diuinum hanc regulam non sequitur, sed tantum, ne quis *patrui* vel *auunculi viduam* ducat, prohibet, adeo vt ne quidem matrimonium cum *vxoris defunctæ sorore absolute* prohibeat.

12. (6) Porro in *affinitate* occurrunt tria *genera*, quamuis *tertium* attendi non soleat. Scilicet vbi personæ affini per nuptias alia accedit, ibi *secundum genus affinitatis* oritur, vt inter me & sororis meæ defunctæ mariti alteram coniugem. Neque attendi solet, nisi adsit *respectus parentelæ*, *l. 15. h. c. pen. X. de conf. & affin.* BRVNNEM. *cit. l. n. 23.* CARPZ. *iurispr. conf. l. 2. def. 101. n. 13.*

13. Cauendum quoque (V) *ne aliud impedimentum ciuile subsit.* Nam variis aliis ex causis prohibitum est matrimonium, veluti (α) inter tutorem & pupillam ante redditas rationes & *tempora restitutionis* præterlapsa: *l. 36. seq. l. 60. l. 66. h. t. t. C. de interd. matr. int. tut.* pupillus vero ducere potest tutoris filiam: *l. 64. §. f. h.* (β) inter senatores & abiectæ conditionis homines, *l. 23. l. 27. l. 47. l. 49. h.* Sublata est hæc prohibitio iure nouiori, *l. 23. C. h. l. 13. C. de dign. N. 78. c. 3. N. 117.* & praxi quoad *priuatos* seu *mediatos*, FELTMANN. *de impari matrimonio.* HENRIC. SALMVTH. *de matrim. princ. cum virg. nob.* Inter illustres tamen hoc casu *matrimonia ad morganaticam* seu *ex lege salica* ineuntur, LINCK. *de matrim. ex L. Sal. contract.* quæ, cum sint *concubinatus* quædam species, inter vtrinque *nobiles mediatos* sine *principis dispensatione* inire nequeunt, STRYK. *de diss. spons. Sect. 5. §. 72.*

14. Prohibitum quoque est (γ) matrimonium inter *Iudæum* & *christianum*: *l. 6. C. de Iud.* vid. tamen *1 Cor. VII, 12.* (δ) inter *adulterum* & *adulteram*, *Nou. 134. c. 12.* Sed de iure canonico restricta est hæc prohibitio

hibitio ad duos casus; (a) si adulterium cum *promissione futuri matrimonii* factum, & alter alterius conditionem nouerit, WAGNERECK. *ad c. f. h.* (b) Si adulterio coniuncta fuit *machinatio in vitam alterius coniugis, c. 3 & 6. X. de eo, qui duxit in matrim.* modo facta fuerit matrimonii ineundi causa, LINCK. *ad cit. tit. §. 3.* Præstaret tamen, vt ius ciuile *indistincte* valeret, STRYK. *ad Brunnem. ius eccles. c. l. §. 16.*

15. Denique (ε) inter *raptorem* & *raptam, l. vn. C. de rapt. virg.* Hoc iure canonico permittitur, *c. f. X. de rapt.* si mulier rapta in libero loco constituta postmodum in matrimonium consentit, LINCK. *ad cit. tit. §. 3.*

16. (VI) *Contrahendum est matrimonium inter vnum marem & vnam feminam.* In N. T. CHRISTVS reuocasse dicitur matrimonium ad *primæuam institutionem*, qua Deus *monogamiam* constituit, vt *polygamia*, veteri testamento permissa, inter nos cesset, adeo vt etiam Iudæi illam non possint ambire, *l. 7. C. de Iud.* HAHN. *in diatagm. Iudæor. th. 12. in not. l. a.*

17. Polygamia tamen *successiua* prohibita haud est, *I. P. S. lib. 2. art. 23.* modo (α) *secundæ nuptiæ non sint nimis festinatæ;* alias pœna infamiæ intra *annum luctus* nubens aliaue punitur, *l. 8. D. de his, qui not. inf. l. 1. l. 2. C. de sec. nupt.* quam tamen remittit ius canonicum, *c. pen. & vlt. X. de sec. nupt.* Præterea vidua Pastoris intra annum nubens perdit annum gratiæ, CARPZOV. *iurispr. eccles. l. 1. d. 185.* (β) *De morte prioris mariti constet, c. 19. X. de sponsal. c. 2. X. de secund. nupt.* quæ aliquando per vnum testem probari potest, *Nou. 117. c. 11.* (γ) Secundum ius plurimorum locorum liberis prioris matrimonii satisfactum fuerit.

18. In *fauorem* tamen liberorum ex priori matrimonio quæsitorum, & *odium* secundarum nuptiarum nonnulla singularia obtinent iura in secundis nuptiis,

(α) quod

(α) quod coniux eo ipso amittat proprietatem rerum a defuncto relictarum, retento solo vsufructu: *Nou. 22. c. 23.* (β) mater amittat tutelam: *auth. sacramentum C. quand. mul. tut. offic.* (γ) in maritum secundum non possit quocunque modo plus transferre, quam singulis ex liberis prioris matrimonii, quibus minimum relictum, *l. 6. C. de secund. nupt.* Huius legis obseruantia iis imprimis in locis cessat, in quibus *communio bonorum* obtinet, vel coniuges certam *portionem statutariam* lucrantur, STRYK. *in V. M. tit. de hered. instit. §. 3.* Denique (δ) amittit dignitatem prioris mariti, *l. 12. pr. de senat.* forum, sepulturam &c. HVBER. *h. §. 17. seqq.*

19. Necesse quoque est, (VII) *vt consueti ritus accedant*, quamuis hi ad *substantiam matrimonii per se* non pertineant, sed, *vt solennior sit declaratio consensus matrimonialis, in statu ciuili* necessarii sint. Hinc praecedere debet (I) *publica proclamatio*, vbi requiritur (α) *vt fiat debito loco;* vid. *ius paroch. S. 4. C. 3. §. 2. 3.* (β) *vbi causa est ambigua:* si constat, nullum esse impedimentum, facilius remitti potest: STRYK. *ad ius eccles. Brunn. c. 1. §. 6.* (γ) *per tria interualla*, & quidem in tribus diebus dominicis, proxime se subsequentibus: vid. *ius paroch. c. l. §. 8. 9.* (δ) *debito modo:* nam *clausulam perpetui silentii* in se continere debet, quae tamen nihil operatur, si matrimonium ob prohibitionem iuris diuini est nullum.

20. Accedere debet (II) *benedictio sacerdotalis*, facienda a parocho competente, ordinarie ipsius sponsae, SCHILT. *inst. iur. can. l. 2. t. 11. §. 9. in f.* Neque enim alienus admitti potest absque *dispensatione consistorii*, CARPZ. *iurispr. conf. l. 2. d. 148.* Denique (VIII) iure Germanico *conscensio thalami* accedere debet, vt omnes effectus matrimonii legitimi sequantur, *I. P. S. lib. 1. art. 45. lib. 3. art. 45.*

21. Effe-

21. Effectus legitime contracti matrimonii sunt vel vtrique *communes*, vel singulis *proprii*. Ad *illos* refero *vinculum coniugale*, vi cuius alter alteri tenetur (α) ad debitum amorem; (β) debitum coniugale, adeo vt pars refractaria ad id cogi, & in casu *extremæ contumaciæ* diuortium decerni possit: (γ) ad perpetuam vitæ consuetudinem: (δ) in plerisque Germaniæ locis operatur *communionem omnium bonorum*, quæ in Germania olim generaliter obtinuit, iuri Romano cognita; *l. 17. §. 1. sol. matr. l. 16. §. 3. de alim. leg.* vt hoc iure vxor disponere nequeat de bonis suis, sine *mariti consensu*, *I. P. S. lib. 1. art. 45.*

22. Quoad *hos* maritus (α) recipit potestatem in vxorem, cum humanitate exercendam, *Eph. 5, 22. seqq. Col. III, 19. 1 Petr. III, 7.* nam respiciendum non tantum ad id, quod *licitum*, sed quod *honestum* est. (β) Ius acquirendi per vxorem ex operis *obsequialibus* & *œconomicis*: STRYK. *diss. de operis vxorum c. 2. & 3.* adeoque omnia, quæ in domo mariti sunt, præsumuntur ad maritum spectare, nisi probata fuerit illatio, *l. 51. de donat. int. vir. & vxor. l. 6. C. eod.* STRYK. *in V. M. tit. de donat. int. V. & V. §. 12. seqq.* MEV. *5. D. 359. n. 12.* (γ) Vxorem alere & defendere, *l. 2. de iniur.* & in defectu dotis sepelire tenetur, *supr. tit. de relig. §. 8.*

23. Vxor participat de dignitate mariti, *l. 8. l. f. de senat.* sequitur eius forum, *l. pen. de iurisd.* sacra, domicilium, *l. 5. h. l. vlt. §. 3. ad municip.* adeo vt etiam maritum relegatum, vel alio transferentem domicilium sequi teneatur, nisi (α) pactis dotalibus aliter prouisum: HILLIG. *ad Donell. lib. 31. c. 21. lit. l. m.* (β) vel circumstantiæ & *rationes æquitatis* aliud suadeant. Relegatam vero vxorem maritus sequi *regulariter* non tenetur.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. nuptiæ 2. l. minorem 4. l. denique 6. l. ideoque 7. l. si qua mihi 12. l. Adoptiuus 14. §. 2. 4. l. vxorem 15. l. Oratione 16. l. capite 19. l. sciendum 20. l. non cogitur 21. l. seqq. l. in liberæ 24. l. simulatæ 30. l. generali 34. §. 2. l. si quis officium 38. §. pen. l. semper 42. l. palam 43. §. 12. 13. l. senatoris 47. l. nuptiæ 53. l. & nihil interest 54. l. qui in prouincia 57. §. 1. l. vlt.

Ex Cod. l. si vt proponis 5. l. 7. l. in copulandis 8. l. cum re 10. l. nec filium 12. l. neque ab initio 14. l. viduæ 18. l. in coniunctione 20. l. si quis 26. *de nupt.* l. neminem 2. l. qui contra legem 4. l. fratris vxorem 5. auth. l. ex complexu. l. licet quidem 8. *de incest. & inut. nupt.* l. SCti 1. l. mater 2. l. curatorem 5. l. si patris 6. l. si tutor 7. *de interd. matrim. inter pup. & tut.* l. si qua mulier 1. l. feminæ 3. cum auth. subiectis. l. cum aliis 4. l. generaliter 5. l. Hac edictali 6. *de sec. nupt.* l. si vsumfructum 1. auth. hoc locum habet *si secund. nupt. mul.*

TIT. III. (V. 11. 12. 15.)

De iure dotium.

1. Dos *est certa res, vel aliquando vniuersitas patrimonii, data marito dotis nomine, vt inde onera matrimonii facilius sustinere queat.* Alias etiam *titulum* vel *rem in dotem datam* denotat: hic autem imprimis sumitur pro *iure marito in dote constituto*, nec est species separata *iuris in re;* HVBER. *P. 1. digress. pag. 333.*

2. Dos est vel *profectitia*, vel *aduentitia.* Illa proficiscitur a patre, *qua tali*, non habito respectu *patriæ potestatis*, *l. 5. pr. §. 11. h.* Hæc a matre vel aliis datur, *l. c. 5. §. 11. l. 6. C. h.* In dubio a *patre* constituta, censetur *profectitia, c. l. 5. §. 11. & vlt. Aduentitia* ab *extraneo* promissa non debetur, nisi *determinata* sit, *l. 1. C. de dot. promiss. l. 69. §. 4. h.* bene tamen *profectitia. l. 69. cit.* HVBER. *h. §. 7.* Hæc magis

necessi-

necessitatis, illa *voluntatis*. Interest quoque respectu *repetitionis* dotis, VLP. *in fragm. t. 6. §. 3. seqq.* STRVV. *ex. 30. th. 40.* vt & *euictionis* præstandæ, cum pater facilius ad dotis euictionem teneatur, quam *extraneus*, BVRGVND. *de euict. c. 9. n. 17. l. 1. C. h.*

3. Requiritur LEGITIMA CONSTITVTIO, quæ fit *ex officio* (1) *a patre*, *l. 6. de collat. l. 69. §. 4. h.* ex ratione *l. 2. h.* licet (α) filiam non amplius habeat sub sua potestate: *l. 19. de R. N. l. vlt. C. de dot. prom.* (β) filia *propria* possideat *bona*; *l. f. cit. l. 5. §. 11. h.* immo licet (γ) ne quidem *promissa sit*, *l. 1. C. h.* nam & tunc filiam dotare tenetur, secundum (1) quantitatem patrimonii proprii, (2) conditionem sponsi & suam, *l. 69. §. 4. h.* aliquando etiam (3) & secundum numerum liberorum, *l. 43. de leg. 3.* nisi forsan filia prorsus *indigna* fuerit, STRYK. *h. t. §. 3. sq.*

4. Alii ex *libera voluntate* dotem constituunt, quo casu, vt dictum, requiritur *certa determinatio*. Huc etiam refero (α) *matrem*, quæ demum *in subsidium* dotare tenetur filiam inopem, conditione nubendi destitutam, *l. 34. h. l. f. C. de dot. prom. l. 19. §. 1. C. de hæret. l. 14. C. h.* (β) *fratres*, qui itidem ad dotandum non tenentur. Neque contrarium colligitur ex *l. 12. §. pen. de peric. & admin. tut.* quæ tantum ostendit, non reprobari *factum tutoris*, si ex *regulis honestatis* germanam sororem pauperem pupilli dotavit ex *eius patrimonio*. Iure Germanico, ex *bonis communibus* vtriusque coniugis filiæ, matrimonium ineuntes, instruuntur supellectile muliebri, quod vocant Aussteuer, Braut-Wagen, adeo vt, mortuo patre, bonis communibus incumbens curam huius instructionis gerat, quam marito in communionem adfert, HVBER. *h. §. 5.* STRYK. *de act. for. S. 1. m. 2. §. 25.*

§. Ex-

5. *Expreſſa declaratione.* Hæc etiam tunc cenſetur facta, ſi in *ſuſtentationem onerum matrimonialium* aliquid marito datum, *l. 76. h.* STRYK. *in V. M. h. t. §. 7.* Alias conſtitutio eius *facti* eſt, vt bona *in dubio* magis cenſeantur *paraphernalia*, quam *dotalia*. Tacite tamen aliquando cenſetur *renouata*, *l. 13. l. 30. l. 40. l. 64. h.* STRYK. *ad Lauterbach. h. p. 685.*

6. (3) *Debito modo*, h. e. vel *vltima voluntate*, de quo caſu ad *tit. de præl. dot.* vel *inter viuos, promiſſione* nuda, quæ efficaciam accepit: *l. 6. C. de dot. prom.* vel ipſa actuali *datione*, olim etiam *dotis dictione*, VLP. *in fragm. t. 6. pr. Cai. l. 2. t. 9. §. 3.*

7. Aliquando *promiſſa* pro *data* accipitur, vel *voluntate* mariti, *l. 41. §. 2. h.* vel *diſpoſitione iuris*, quando dos cauta non numerata, & tempus exceptioni *non numeratæ dotis* præfixum effluxit, *auth. quod locum C. de tot. caut. non num.* vid. *P. 1. p. 268. §. 23.*

8. (4) *In re arbitrio dotantis ſuppoſita.* Inde (α) *res propria* danda: rei alienæ datio tantum proficit ad *vſucapionis* effectum, *l. 1. D. & C. pro dote*, obligatque patrem plerumque ad *euictionem* præſtandam, *l. 1. C. h.* vid. *ſupra tit. de euict. §. 2.*

9. (β) *Res in commercio exiſtens*, & ſic etiam *omnia bona: l. 72. h. l. 4. C. h.* Hoc intuitu dos *vniuerſitas* in *l. 1. §. 4. de dot. præl.* dicitur, vt tamen nihilominus maneat titulus ſingularis, cum qualitas *tituli* non ex *obiecto accidentali*, ſed *iuris diſpoſitione*, quæ *obiectum dotis ordinarium* pro regula conſtituit, æſtimari debet, HVBER. *h. §. 10.* Reſtituitur tamen aliquando hoc caſu *mulier minor* in integrum, *l. 1. C. ſi adu. dot.*

10. (γ) *Sub diſpoſitione dantis exiſtens*, & ſic feudum in dotem dari nequit, STRYK. *ex. iur. feud. c. 19. qu. 3.*

11. Da-

11. Datur autem res in dotem vel *inæſtimata* vel *æſtimata*. Si *æſtimata*, datur vel *taxationis nudæ* gratia, ſi in *fauorem vxoris* æſtimatio adiecta, *l. 21. C. h.* vel *venditionis*, ſi in *fauorem* mariti, id quod inde cognoſcitur, ſi maritus *alternatiue* obligatur, vel rem in ſpecie vel æſtimationem reſtituere, *l. 10. §. 4. ſeqq. l. 17. §. 1. D. l. 5. l. 10. C. h.* Hæc marito perit, *l. 10. C. h.* eiusque ſub diſpoſitione libera eſt: *l. 5. C. h.* non illa, *l. 21. C. h.* quæ *in dubio* præſumitur.

12. Per legitimam dotis conſtitutionem maritus aliquod *dominium*, vel *aliud* ius pro natura obiecti in dote conſequitur, *§. 1. I. quibus al. lic. vel non l. 75. h.* Etenim (1) rem vindicat: *l. 9. C. de R. V.* (2) intuitu *nominum* in dotem datorum actionem *vtilem perſonalem* ſine *ceſſione* aduerſus debitorem mouet; *l. 2. C. de O. & A. l. 71. h.* (3) fructus percipit, *l. 7. pr. h. l. 20. C. h.* etiam ex rebus acceſſoriis, quæ augent dotem, *l. 7. §. 12. ſolut. matrim. &c.*

13. Eſt tamen *ius dotis* valde reſtrictum; inde eam vxor *poſſidere*, *l. 15. §. 3. qui ſatisd. cog.* & manere *domina dotis* dicitur, *l. 75. h.* cuius dominium tamen *conſtante matrimonio* quieſcit; eo vero finito, reuiuiſcit; *l. 30. C. h.*

14. Differunt a dote (1) PARAPHERNALIA, quæ præter *dotem* in mariti domum inferuntur, in quibus marito adminiſtratio conceditur, *l. 9. §. 3. h.* volente vxore, *l. 8. 11. C. de pact. conu. tam. ſup. tot.* cui etiam ratio reddenda, *l. pen. pr. ad L. Falc.* adeoque *iure ciuili* vſumfructum non percipit, niſi ex *voluntate vxoris*, non *ipſo* iure, *cit. l. 11.* Si quædam ſibi prorſus retinet, dicuntur *receptitia*, GELL. *N. A. lib. XVII. c. 16.* vid. HVBER. *h. §. 15.* Ex iure Germanico, quo olim *communio bonorum* inter coniuges obtinuit, adhuc retenta eſt in plurimis locis *fruitio bonorum vxoris*, ma-

rito debita, vt in Saxonia alibique, quæ *communionis* antiquæ veſtigium certiſſimum eſt, COLER. *dec. 57. n. 3.*

15. (II) DONA NVPTIALIA, quæ inter vtrumque coniugem merito diuidenda ſunt, niſi aliud pacto proviſum, HAHN. *ad W. h. in f.*

16. (III) SPONSALITIA LARGITAS, quæ eſt *donatio facta ſponſo a ſponſa* durantibus ſponſalibus, *l. 12. l. 14. C. de donat. ante nupt.* Ineſt his *tacita conditio*, vt nuptiis non ſecutis reſtituatur, *l. 15. l. 16. C. eod.* niſi aliter conuentum, *l. 7. eod.* HVBER. *h. §. 12.*

17. (IV) DONATIO PROPTER NVPTIAS. Hæc de *iure Romano* ſemper præſupponit *dotem*, in cuius *ſecuritatem maiorem* introducta fuit; vnde *antipherna* dicta, & *doti* debebat eſſe *æqualis*. Vxor quoque idem ius in eam conſequebatur, quod marito in dotem competebat: hac vero reſtituta, euaneſcebat, *auth. permiſſa C. de donat. ante nupt. l. f. C. eod. verſ. ſi igitur*, DONELL. *lib. XIV. c. 9.* Sed hodie *nomen* retinetur, res plerumque alia hac voce denotatur, h. e. *dotalitium*, quod viduæ *in ſolatium viduitatis*, non in *dotis ſecuritatem* conſtituitur. SCHILTER. *ex. 26. n. 86.*

18. (V) DOTALITIVM, quod *vxori* in certis reditibus *aſſignatur poſt mortem mariti ad ſuſtentationem.* Conſtituitur vel in *allodialibus*, quo caſu ſimpliciter debetur, ſi vel maxime nullam intulerit dotem, vel in *feudalibus*, quod aliter fieri nequit, quam *dote* in feudum *illata* & *verſa*, in cuius compenſationem *dotalitium* ex feudo percipit, STRYK. *in V. M. h. t. §. 20.* Hoc vltimo caſu ſuccedit in locum *dotis*, & ſic ratione eius mulier quoque gaudet *prælationis* iure. MEV. *1. D. 173.*

19. Dotalitium *feudale* reſtrictum eſt in plurimis locis ad *quadruplicatas vſuras*, ſi *donationem propter nuptias* promiſſam ex pacto lucratur coniux; alias *duplicatæ*

plicatæ debentur, STRYK. *de ſucceſſ. ab int. diſſ. 4. c. 2. §. 15.* & tunc dotem abſorbet, MENCKE *de quantitate dotal.*

20. Requiritur autem, *vt probetur illatio* dotis, STRYK. *de caut. contr. S. 3. c. 8. §. 29.* Immo in quibusdam locis vxor dotem nondum exſolutam adhuc poteſt offerre cum vſuris, quod admodum *irregulare* eſt, ID. *de ſucc. ab. int. c. l. §. 12.*

21. Conſenſus agnatorum non deſideratur, MEV. *8. D. 355.* neque etiam probanda eſt *verſio*, quæ præſumitur ex *illatione* in feudum, ID. *2. D. 224.*

22. Videtur huc quoque referri poſſe (VI) MORGENGABA, quam ſponſæ altera nuptiarum die ſponſus offerre ſolet, *Spec. Sax. lib. I. art. 20.* BITSCH *ad ius feud. 2. f. 29. p. 550.* eiusque bonis ſtatim annumeranda.

TEXT. NOTAB.

L. Reip. 2. l. Dotis 3. l. profectitia 5. pr. §. 11. 12. l. iure ſuccurſum 6. pr. §. f. l. Dotis 7. pr. §. 1. l. ſi ego 9. pr. §. 1. 3. l. plerumque 10. §. 1. 4. ſeqq. l. in rebus dotalibus 17. pr. l. quia autem 23. l. ita conſtante 26. l. dotem 30. l. ſi extraneus 33. l. mater 34. l. promittendo 41. pr. §. 1. l. res in dotem 42. l. res quæ ex dotali 54. l. quæro 60. l. ſi vſusfructus 66. l. cum poſt diuortium 69. §. 4. l. in ambiguis 70. l. mulier 72. pr. l. Quamuis 75. pr. l. ſi dote 84. l. vlt.

Ex Cod. l. fruſtra 1. l. ſi cum ea 3. l. ad exactionem 6. l. ſi pater 7. *de dot. promiſſ.* l. euicta 1. l. Et ſi dotis 3. l. nulla lege 4. l. quoties 5. l. etiam ſi 8. in f. l. dotis tuæ 9. l. cum dotem 10. l. ex pecunia dotali 12. l. Neque mater 14. l. pro oneribus 20. l. ſi inter virum 21. l. ſi prædium 23. l. ſi mulier 25. l. ſi genero 26. l. ibi 29. l. in rebus dotalibus 30. *de iur. dot.* l. dotem 1. auth. quod locum habet *de dote caut. non numer.*

TIT. IV. (V. 14.)
De pactis dotalibus.

1. Solent *iura dotium* plerumque *pactis* determinari, quæ melioris *probationis* gratia in *scripturam* rediguntur, non tamen necessario, *l. 6. C. de dot. prom. l. 15. C. de iur. dot.*

2. Concipiuntur vel per *modum actus irreuocabilis inter viuos*, & dicuntur *simplicia:* vel *reuocabiliter* in *vim vltimæ voluntatis*, vocanturque *mixta*, ex confusione *iuris Romani* & *Germanici*. Vnde autem dignosci hæ duæ species possint, tradit STRYK. *de caut. contr. S. 3. c. 8. §. 21. seqq.* Vtrobique etiam de *futura successione* agi potest, iure *Germanico* agnita.

3. In effectu differre dicuntur: (1) quod in *simplicibus duo* sufficiant testes, in *mixtis quinque* requiri soleant ex erroneo argumento, deducto ex *l. f. C. de codic.* (2) Illa sint irreuocabilia, non hæc, si secundum *ius Romanum* (non item *Germanicum*) æstimantur; (3) illa aliquando *a parte mariti* insinuationem desiderent, *auth. eo decursum C. de donat. ant. nupt. N. 127. c. 2.* non hæc: HAHN. *ad W. h. n. 4.* (4) in his aliquando detrahatur Falcidia, non in illis, MVLLER. *ad Struu. ex 30. §. 19. lit. λ.* Sed hæc differentia nec *iure Saxonico* nec in *solida iuris ratione* fundata est, cum *pactitia successio* hodie idem præstet, quod *testamentaria*, CARPZOV. *P. 3. C. 1. c. 11.*

4. In *dotalibus* pactis requiritur (1) ne *bonis moribus sint contraria*, *l. 5. pr. h.* Non tamen illicita puto pacta, ne maritus sit curator, ne nimis rigide exerceat maritalem potestatem, HVBER. *h. §. 4.* Illicita vero & contra bonos mores olim habebantur, quæ de *futura successione* coniugum erant concepta, *l. 5. C. de pact. conu. sup. dot.* quæ hodie vbique valent, STRYK. *de succes. ab int. diss. 8. c. 5. §. 1.*

5. (II)

5. (II) *Ne sint vxoribus nimis nociua*, qualia sunt, quæ feminas indotatas faciunt. Hinc pactum non valet, vt dos ad mariti defuncti heredes deuoluatur, nec vxori superstiti restituatur: *l. 2. h.* vt maritus tantum dolum, non culpam leuem præstet: *l. 6. h.* vt longiore die eam restituat, *l. 16. h.*

6. Alia pacta valent, adeo vt etiam per illa derogari possit *portioni statutariæ*, alteri coniugum alias debitæ, quæ *merum lucrum* continent, non *dotem* minuunt, STRYK. *c. l. §. 22. 24.* MEV. *ad ius Lubec. p. 2. t. 2. art. 12. n. 363. seq.* modo (α) ipsi coniuges talia pacta inierint; parentes enim liberis insciis præiudicare nequeunt, *l. 3. C. h.* MEV. *c. l. n. 369.* bene tamen iis per eiusmodi pacta prodesse possunt: *l. 7. C. h.* STRYK. *c. l. §. 14.* (β) *iuramentum* renunciationi *futuræ successionis* ex statuto, & (γ) *curatoris* consensus accesserit, vbi hic desideratur.

7. (III) *Vt sint secundum solennitates loci contracta, vbi conscripta, arg. l. 6. D. de euict.* In exigenda tamen & repetenda dote respiciendum ad domicilium mariti, *l. 65. de iudic.*

8. Solent vt plurimum hæc pacta esse *reciproca*, id quod tamen *hodie* non præcise est necessitatis, sicuti etiam, si reciproca sunt, *æqualitas* vtrinque non requiritur, sed, prout conuentum, ita statur placitis partium, licet aliud sit de iure ciuili, *auth. æqualitas C. h.* MEV. *c. l. n. 370.*

9. Tolluntur pacta dotalia (1) *natiuitate liberorum*, modo maneant in viuis, cum plerumque in euentum, *si liberi nati haud fuerint*, concipiantur. (2) *Mutuo dissensu.* (3) *Diuortio totali* ob adulterium secuto, quoad nocentem, cum innocens portionem pacto conventam consequatur, STRYK. *c. l. §. 45.*

TEXT. NOTAB.

L. si conuenerit 2. l. 4. l. Illud conuenire 5. l. Pomponius 6. l. cum dos 7. l. cum pater 11. l. de die 14. l. aliud 19. l. Ob res 20. §. 1. l. 21. in f. l. inter socerum 26. pr. l. Bæbius 30.

Ex Cod. l. legem 1. l. quamuis 3. l. pactum 4. l. hereditas 5. l. pater 7. l. Hac lege 8. auth. æqualitas. l. si mulier 11.

TIT. V. (V. 23.)

De fundo dotali.

1. Quamuis maritus habeat in dote *quoddam dominium, lege Iulia de adulteriis* tamen alienatio ipsi est interdicta, *pr. I. quib. alien. lic. vel non. l. 2. 6. 13. h.*

2. In hac prohibitione *legis Iuliæ* præsupponitur, (I) *alienatio*, siue *in totum*, siue *pro parte* fiat. Vnde quoque prohitita est *oppignoratio*, tanquam via ad alienandum: *pr. I. cit.* seruitutis impositio, vel remissio: *l. 5. h.* BRVNNEM. *in parat. h. qu. 6.* prouocatio ad diuisionem, *l. 2. C. h.* &c. Locare ad certum tempus maritus non prohibetur, *l. 25. §. f. solut. matrim.*

3. (II) *Alienatio susceptа extra casum necessitatis.* Hinc si communis fundus dotalis sit, & maritus prouocetur ad diuisionem, admittere debet diuisionem, *l. 78. §. 4. de iure dot. l. 1. pr. h. l. 2. C. h.*

4. (III) *Alienatio ipsius dotis*, etiamsi vxor in eam consenserit, *pr. I. quib. al. lic. vel non. N. 61. c. 1. §. 1. 2.* Paraphernalia constante matrimonio *vxoris consensu* alienari possunt, *l. 6. C. de reuoc. donat.* HAHN. *ad W. h. n. 7.* Hoc applicari ad illa loca nequit, in quibus communio bonorum vel *in totum* vel *in tantum* adhuc obtinet.

5. Et quidem (IV) *rei dotalis immobilis.* Res mobiles, tam *fungibiles* quam *non fungibiles* etiam inæstimato

mato datas, maritus alienare poteſt, *l. 42. de iur. dot. l. 3. C. eod. l. 3. §. 2. de ſuis & leg. l. 21. de manumiſſ.*

6. (V) *Inæſtimato datæ*, ſaltim ſi æſtimatio non acceſſerit *venditionis gratia*; hæc enim & *periculum* & *facultatem alienandi* in maritum transfert, *l. 10. §. 4. ſeqq. de iur. dot. l. 10. C. eod.*

7. (VI) *Ipſa alienatio in detrimentum vxoris tendere debet.* Quæ in eius *commodum* & *vtilitatem* fit, non cenſetur interdicta, cum leges tantum damna a mulieribus voluerint auertere, *l. 26. l. 27. l. 61. §. 1. de iur. dot. l. 21. l. 29. pr. de pact. dotal.*

8. Facta hoc modo alienatio eſt *ipſo iure* nulla, ac mulieri, *matrimonio ſoluto*, ſalua eſt rei vindicatio, *l. 30. C. de iur. dot. l. 42. de vſurp.* nec eo conſtante currit præſcriptio. Marito vindicanti obſtat exceptio *rei venditæ & traditæ*, immo hic vel eius heres, re ab vxore euicta, emtori obligatur ad intereſſe, *Nou. 61. c. 1. §. 4.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. lex Iulia 4. l. Iulianus 5. l. ſi maritus 7. pr. l. quodſi fundus 11. l. dotale 13. pr. §. f. l. dotale prædium 15. l. ſi fundum 16. l. vlt.

Ex Cod. l. ſi æſtimata 1. l. Mariti 2.

LIB. XXIV. TIT. I. (V. 16.)

De donationibus inter virum & vxorem.

1. *Moribus Romanis* dicitur receptum, *ne valerent donationes inter virum & vxorem, l. 1. h.* quippe qui hanc legem deſiderabant. Eius primaria cauſa fuit, (1) ne diſſoluerentur matrimonia, quod ob *libertatem diuortiorum* inter Romanos facilius fieri potuiſſet, ſi alter coniugum donare recuſaſſet, *l. 2. h.* Me-

tuenda (2) præterea erat inopia ex nimia donatione, *l. 28. §. 2. in f. h.* quo ipso mulieres fieri poterant indotatæ. Denique (3) donationes factæ impediebant diuortia, ob metum *reuocationis.*

2. Rationes secundariæ adduntur *in l. 1. l. 3. pr. h.* quæ tamen non stringunt. Multo minus dispositio *iuris prouincialis Saxonici, l. 1. art. 31. h.* kein Weib mag auch ꝛc. huc spectat, quæ in fauorem *heredum legitimorum,* ne iis successio interverteretur, est introducta.

3. Requiritur vero (I) *donatio inter subditos coniuges facta, constante matrimonio,* etiam (α) per *indirectum,* quod tunc euenire poterat, si coniuges adhuc erant in *potestate patria.* Exempla sunt in *l. 3. §. 2. 4. 5. 7. l. 32. §. 16. h.* quæ tamen hodie vt plurimum applicari nequeunt.

4. Neque (β) valet negotium, si ad velandam donationem aliud fingitur initum negotium esse, *l. 5. §. 5. l. 7. §. 6. l. 32. §. 24. l. 49. l. 52. h.* (γ) In dubio res a marito ad vxorem per *donationem* peruenisse præsumendum, si *titulum* alium *honestum* docere mulier nequeat, *l. 51. D. l. 6. C. h.* VOET. *h. t. §. 16.* (δ) Post diuortium cessat prohibitio, *l. 64. h.* sicuti (ε) etiam inter principem & Augustam, *l. pen. C. h.*

5. (II) *Donatio alicuius momenti extraordinaria*; secus est, si in *xeniis* & *muneribus* consistit, *l. 18. l. 31. §. 8. D. l. 21. C. h.* diebus natalitiis aliisque solennibus fieri solitis, *l. 214. de V. S. l. 1. §. 1. ad L. Iul. repet.* CARPZ. *P. 2. C. 13. d. 26.*

6. (III) *Per illam donans pauperior redditus sit.* Hinc licita est donatio *rei alienæ* ad vsucapionem complendam, *l. 5. §. 8. l. 25. h.* quæ alias non poterat procedere respectu *donantis,* si res propria esset donata, *l. 13. §. 1. de hered. petit.*

7. Hac de causa quoque (IV) ex *patrimonio coniugis* facta supponitur. Potest enim coniux in fauo-

rem

rem alterius repudiare legatum & hereditatem, vt huic accrescat, *l. 5. §. 13. seq. l. 31. §. 7. h. t.*

8. Præterea (V) *donatarius per illam debet esse factus locupletior, l. 25. h.* Hinc (α) si repetit donans donata, non plus repetit, quam, quatenus donatarius adhuc *tempore L. C.* locupletior est, *l. 7. pr. l. 16. l. 50. §. f. h.* (β) Valet donatio *miserationis causa* facta, v. c. ad sepulturam, *l. 5. §. 8. h.* ædificandam domum exustam, *l. 4. h.* vt & (γ) dignitatis consequendæ causa, *l. 5. §. pen. l. 40. seq. h.* (δ) Ad oblationem Dei, *l. 5. §. 12. h.*

9. Hinc (ε) fructus *industriales* percepti ex rebus donatis manent etiam penes donatarium, *l. 45. de usur. l. 17. h.* vt & vsuræ perceptæ, *l. 15. 16. l. 21. §. 1. h.* Immo quoque *mutua donatio* subsistit, *l. 7. §. 2. l. 32. §. 9. & 14. h.*

10. Necesse quoque est, (VI) *vt fiat inter viuos.* In m. c. donationibus cessat ratio primaria, *l. 9. in f. l. 10. h.* quæ facta est in casum mortis alterutrius ex coniugibus; non, si in obitum *extranei, l. 53. pr. h.*

11. (VII) *Vt ante mortem fuerit reuocata.* Confirmatur enim per *mortem donantis,* non donatarii, *l. 13. §. 1. l. 32. §. 2. l. 25. C. h.* quamuis si vna inuoluantur ruina, valeat donatio, *l. 32. §. 14. h.*

12. Immo tunc quoque effectum habet, etiam si non accesserit ipsa *datio; Nou. 162. c. 1.* licet iure veteri aliud fuerit obseruatum, *l. 23. h.*

13. Requiritur tamen, vt pleniſſime hoc casu valeat, (1) *mors naturalis, l. 13. §. 1. h.* (2) *insinuatio,* quatenus excedit 500. solidos, *l. 25. C. h.* Parem effectum habet *confirmatio in testamento* facta, vt tamen demum ex tempore confirmationis effectum habeat, *l. 25. C. h.* (3) *Vt non appareat ex coniecturis probabilibus de reuocatione,* vid. *l. 32. §. 10. 11. h. l. 12. C. h.*

14. Ceterum ipsa reuocatio tantum a *donante* fieri potest: *l. 32. §. 2. h.* alius reuocare nequit, nè quidem *fiscus*, ad quem bona denoluta sunt, *l. 1. C. h.* nisi ob ius *hypothecæ tacitæ*, *l. 15. C. h.*

15. Denique (VIII) *iuramento non confirmata* præsupponitur. Alioquin enim subsistit; *c. 28. X. de iurei.* MEV. *ad ius Lub. l. 1. t. 6. art. 1. n. 47.* adimit enim facultatem reuocandi.

16. Donatio itaque contra hæc principia facta est ipso iure nulla; *l. 3. §. 10. h.* hinc (α) non transfertur *possessio ciuilis*, *l. 26. pr. h.* nec (β) *vsucapi* res donata potest, *l. 1. §. f. pro donat.* quin (γ) exstantes res *vindicari* possunt: *l. 36. pr. h.* consumtæ vero, quatenus locupletior donatarius factus est, condicuntur, *l. 5. in f. l. 6. l. 7. pr. h.* vel ad exhibendum agitur, si *dolo donatarii* consumtæ fuerint, *l. 37. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. 2. l. hæc ratio 3. §. 10. 12. l. si sponsus 5. §. 2. 5. 8. 13. 15. 16. 18. l. quod autem 7. pr. §. 2. l. si cum 8. §. 2. l. seq. l. sed si mors 13. §. 1. l. quod si vir 14. l de fructibus 17. l. Papinianus 23. l. sed & si 26. l. inter eos 27. l. si id 28. §. 2. l. sed si vir bona 31. l. cum hic status 32. §. 2. 5. 10. 13. 14. 16. vlt. l. siue vxor 34. l. quod adipiscendum 40. l. vtrum 47. l. quintus Mucius 51. l. mortis suæ 53. pr. l. Sei. 62.

Ex Cod. l. 1. l. Nec inter eos 4. l. etiam 6. l. si ex voluntate 7. l. si fructus 8. l. si maritus 12. l. ex verbis 14. l. si non verum 15. l. de his 17. l. a marito 18. l. creditor 20. l. res vxoris 24. l. donationes 25. l. 26.

TIT. II. (V. 16. 17.)

De diuortiis & repudiis.

1. Matrimonium vel ab initio *nullum* est, vel ex postfacto *dissoluitur*. Ibi *plures causæ* interuenire possunt, hinc tantummodo *pauciores* admittunt: ibi

ibi *lucra dotalia* non omni modo amittuntur, *l. 10. C. de repud.* quæ hoc casu nocenti auferuntur: ibi agitur ad *declarationem nullitatis*, hic vero ad *dissolutionem matrimonii*, quod hactenus vinculum habuit, STRYK. *de nullit. matrim.*

2. Matrimonium *nullum ab initio est*, (1) *vbi defectus consensus matrimonialis* legitime probari potest, qui ex variis colligi potest circumstantiis; quæ tamen nullitas magis est *respectiua*, quam *absoluta*. Huc pertinent, quæ supra de *dolo*, *metu*, & *errore* iam dicta sunt.

3. Colligitur quoque (2) defectus consensus matrimonialis, ex *impotentia immedicabili*, matrimonium antecedente, quæ ex variis causis oriri potest, LINCK. *ad decret. tit. de frigid. & malef. §. 3. 4.* STRYK. *ad Bruun. ius eccles. lib. 2. c. 17. §. 7.* SIMON. *de impotent. coniug.*

4. Desideratur autem ante omnia *probatio impotentiæ*, vel per inspectionem, *c. 6. X. de frigid. & malef.* HERT. *de inspect. ocul. §. 11.* vel aliquando post *triennium* per vtriusque iuramentum, *c. f. & f. X. eod.* LINCK. *c. l. §. 6. Superuenientem* autem impotentiam non sufficere volunt, quamuis de hac sententia dubitet ZIEGL. *ad Lancell. l. 2. t. 12. §. 10. verb. si alter coniugum.*

5. Nullum (3) est, *si contra leges diuinas, in gradibus Leuit. XVIII. expresse prohibitis fuit initum.* Talia enim matrimonia, cum *dispensationem* non recipiant, merito sunt dirimenda, STRYK. *tr. de diss. sponsal. S. 5. §. 14.* quo etiam pertinet locus *Matth. XIV, 4.* Si *expresse* non est prohibitum, hoc de facto contractum facilius tolerari solet.

6. Eodem modo (4) quia *polygamia* legibus prohibita, posterius matrimonium est nullum viuente adhuc prima coniuge, licet posterius b. f. contractum fuerit,

fuerit, *c. 2. X. de sec. nupt. c. 19. X. de sponsal.* Atque hisce duobus casibus nullitas *absoluta* adest.

7. Dissoluitur *ex post facto* vel *in totum*, vel *in tantum*. In dissolutione *totali* requiritur (l) *iusta causa legibus probata*. Olim quidem non adeo grauis causa necessaria erat, sed etiam *bona gratia* coniuges discedere poterant, *l. 6. h.* Si *culpa vxoris* fiebat, *de moribus* actio locum habebat, *l. 15. sol. matr. l. 5. pr. de pact. dot.* ad priuationem certæ partis dotis, VLPIAN. *tit. 6. I. §. 12. l. 11. §. 5. ad L. Iul. de adult. l. 8. de capt. & postl. reu.* Postea specialiores causæ determinatæ sunt *in l. 8. C. h.* & *Nou 117. c. 8.*

8. Tandem ex doctrina *patrum* diuortium *totale* fere exaruit. In foris protestantium post *reformationem* ad *pauciores* restringi cœpit causas. Primariæ sunt: (α) *adulterium*, etiam præsumtum: *c. 12. X. de præsumt.* (β) *malitiosa alterius desertio:* cui merito (γ) addimus *insidias vitæ structas*, STRYK. *dissert. de diuort. ob insid. vitæ struct.* Atque in hisce causis par vtriusque coniugis debet esse conditio. Non tamen desunt, qui vocem *πορνείας Matth. XIX, 9. de quauis turpitudine*, qua *fides coniugalis* simul læditur, intelligunt, & plures causas admittunt, veluti *procurationem sterilitatis, Sodomiam, peruersam debiti coniugalis præstationem, contumacem eiusdem denegationem &c.* LAVTERBACH. *h. t. §. 20.* Perill. *de* COCCEI. *in iur. controu. h. t. qu. 5.*

9. *Causa* ante omnia (α) *probanda*. Non tamen quoad effectum *diuortii* tam euidens probatio necessaria *adulterii* est, vt in criminali persecutione. STRYK. *de diss. spons. S. 5. §. 3.* BRVNNEM. *de iure eccles. l. 2. c. 17. §. 15.*

10. Necesse est, (β) *vt adulterium scienter & sponte fuerit perpetratum: l. 13. §. 7. ad l. Iul. de adult.* (γ) *nec alter in pari versetur delicto: l. 39. l. 47. solut. matrim.*

nec

nec denique (δ) *ab altero coniuge* causatum. BRVNNEM. *c. l. §. 18.*

11. (11) *Dissolutio auctoritate publica consistorii decernenda;* BRVNNEM. *c. l. §. 19.* licet enim certum sit, matrimonium statim, *per commissum adulterium*, esse solutum, modo nulla reconciliatio interuenerit, *c. 4. X. de donat. int. V. & V. declaratio iudicialis* tamen propterea excludi nequit.

12. Speciatim circa *malitiosam desertionem* iudex, antequam *citationem* decernat, attendat, (1) *ex qua causa alter absit*, an etiam animus deserendi colligi possit ex absentia? *Malitiosa* itaque absentia *ante omnia* probanda est, STRYK. *de diff. sponsal. S. 6. §. 13. sqq.*

13. Hæc probata (2) *legitime absens citetur a iudice ecclesiastico*, & quidem ad *petitionem innocentis*, ID. *c. l. §. 36.* ita vt, si scire possit, vbi commoretur absens, *in faciem* citatio fiat: alias *edictalis* decernenda, CARPZ. *iurispr. consist. l. 3. d. 62.* BRVNNEM. *c. l. §. 27.* ibique STRYK.

14. Desertore non comparente, *legitima accusanda est eius contumacia*, & tandem sententia *diuortii* contra *contumacem* ferenda.

15. Dissoluto ita matrimonio, parti innocenti nouæ nuptiæ haud denegantur, bene tamen nocenti, nisi dispensatio principis eas desertori indulgeat.

16. Præterea (α) liberi apud innocentem educantur, sumtibus nocentis, *N. 117. c. 7. auth. si pater. C. diuort. fact. apud quem liberi.* (β) nocens amittit dotem vel donationem propter Nuptias, *N. cit. c. 7.*

17. *In tantum* dissoluitur *ad tempus* matrimonium in casu *nimiarum fæuitiarum per separationem quoad thorum & mensam*, quod remedium in nostris consistoriis tanquam *interimisticum ad tempus* toleratur, quo vel *maiora mala* inter coniuges euitentur, vel hi adigantur, vt tandem in gratiam redeant.

18. Ante

18. Ante omnia tamen alia media sunt adhibenda, antequam iudex ad hanc separationem deueniat, SCHILT. *inst. iur. can. l. 2. t. 12. §. 10.* NICOL. *de diu. & repud. p. 2. c. 5. n. 5.* LYNCK. *de vs. diuort. S. 5. m. 6.* Interim non prohibentur coniuges communi consensu seorsim habitare, qua *priuata separatione* matrimonium itidem haud tollitur, *l. 32. §. 13. de donat. int. vir. & vx.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. diuortium 3. l. si filias 5. l. vxores 6.

Ex Cod. l. liberum. 2. l. dissentientis 5. auth. hodie. l. consensit 8. *de repud.* l. 1. auth. si pater *diuort. fact. apud quem.*

TIT. III. (V. 13. 18. 19.)

Soluto matrimonio dos quemadmodum petatur.

1. Soluto matrimonio dos repetitur. Ergo hic supponendum, (I) *solutum esse matrimonium.* Tunc enim ipso iure reuiuiscit *dominium vxoris, l. 30. C. de iur. dot.* eique competit *rei vindicatio.*

2. Constante matrimonio non potest dos repeti, quatenus maritus soluendo manet; *l. 24. h. l. 29. C. de I. dot. l. vn. C. si dos const. matr. sol.* alioquin permittitur repetitio, si vxor *metum amittendæ dotis* probare potest, vt tamen marito *fructus dotis* salui sint: *l. 24. pr. h. l. 29. l. 30. C. de iur. dot.* quin etiam dos tunc restituenda est marito, si ad meliorem fortunam redierit, & omnis *dotis amittendæ* metus cesset, GAIL. *2. O. 85.* HVBER. *h. §. 1.* VOET. *h. t. §. 2.*

3. Et quidem (II) sine *culpa ipsius vxoris.* Alioquin si per eius *adulterium* vel *malitiosam desertionem* dissolutum, maritus dotem, quam accepit, lucratur,

Nou.

Nou. 117. c. 8. pr. HAHN. *ad W. h. in f.* nisi liberi adsint, ad quos dos denoluitur, *cit. Nou. cap. 8. §. 2.*

4. (III) *Probandam esse a muliere dotis illationem summarie*, MEV. *4. D. 263.* Aduersus *mariti heredes* confessio eius, etiam in testamento facta, sufficit; GAIL. *2. O. 81. n. 2.* MEV. *3. D. 330.* quin etiam inter *legitima tempora* obstat *mulieri*, non vero nocet *creditoribus* exceptio *non numeratæ dotis, l. vlt. & auth. seq. C. de dot. caut. non numer.* LVDOVICI *de prob. dot. illat.*

5. (IV) *Pactis dotalibus non esse huic rei prouisum.* Hisce ante omnia statur, si v. c. de lucranda dote, vel de æstimatione restituenda aliud cautum est, *l. 10. §. 4. de iur. dot. l. 20. §. 1. de pact. dotal.*

6. Hisce deficientibus, ex *iure statutario* res decidenda, & demum *in subsidium* recurrendum ad ius commune; HAHN. *ad W. h. n. 3.*

7. (V) *Restituendam esse dotem vxori, vel eius heredibus a marito, vel eius heredibus cum accessionibus, l. 10. §. 1. 2. de iure dot. l. vn. §. 9. C. de rei V. Act.* Dissoluitur vero matrimonium vel morte *viri* vel *vxoris.* Priori casu, nulla de repetitione, *stipulatione* interueniente, (cui ante omnia standum, *l. vn. §. 14. C. de R. V. A.*) *de profectitia* olim agebant *pater & filia*, modo adhuc eius potestati subiecta esset; emancipata sola dotem repetebat, *l. 71 de euict. arg. l. 31. h. l. vn. §. 11. & 14. C. de R. V. A.* adeo vt filia contra patrem heredem institutum a marito agere posset: *l. 44. pr. h.* vel vtebatur *iure retentionis*, MVLLER. *ad Struu. ex. 30. th. 51. lit. γ.* Hodie indistincte sola filia agit, quæ filia *per nuptias* soluta est a potestate patria.

8. Sic etiam *aduentitiam* filia repetit, nisi extraneus eam expresse sibi stipulatus est, *l. vn. §. 13. C. de R. V. A. l. 9. C. de pact. conu.*

9. Si morte *vxoris* dissoluitur, dos liberis hodie *iure hereditario* debetur, saluo vsufructu patri debito,

PEREZ.

PEREZ. *in C. n. 5.* STRVV. *ex. 30. th. 49.* Sed iure Romano patri *profectitia* dos restituenda erat, si filia haud emancipata fuit, *l. 6. pr. de iur. dot. l. 5. de diuort. l. 4. C. h.* si vel maxime liberi exstarent: *c. l. 6. l. 48. l. 59. h. l. 12. l. 26. pr. §. 2. de pact. dot.* VOET. *h. t. §. 7.* patre non exstante, vel si dos *aduentitia*, reddenda heredibus vxoris erat; *l. vn. §. 6. 13. de R. V. A.* iure veteri vero *aduentitia* marito cedebat, VLPIAN. *in fragm. tit. 6. §. 5. l. 22. de relig.*

10. Interest tamen, vtrum a *marito*, an eius *heredibus* dos petatur. Ille enim habet beneficium *competentiæ*, *l. vn. §. 7. cit. l. 12. seq. h.* non vero heredes eius, *l. 24. §. 1. l. 25. de re iudic.* nisi sint liberi ex eodem matrimonio suscepti, *l 18. h.*

11. (VI) *Restituendam esse debito tempore*, quod olim diuersis definitum terminis, VLP. *in fragm. t. 6. §. 5. l. 7. §. 5. de pact.* Iure nouo *immobilia* statim, *mobilia* intra annum restituenda; *l. vn. §. 7. de R. V. A.* alias debentur vxori vsuræ, finito matrimonio, MEV. *9. D. 12.*

12. (VII) *Debito modo*, cum suis accessionibus, *l. 10. §. 1. 2. de iur. dot.* atque in *statu integro:* præstat itaque maritus damna culpa leui data eodem, vt in *societate*, modo, *l. 17. de iur. dot.* & si dolose restitutio denegatur, iuramentum *in litem* locum habet, *l. 25. §. 1. h.* De casu non tenetur, *l. 9. l. 26. h. l. 17. pr. de iur. dot.*

13. Anni postremi fructus tam *ciuiles* quam *naturales* pro *rata temporis*, quo stetit matrimonium, diuidi debent, *l. 7. §. 1. h.* computato initio anni a tempore *traditionis*, *l. 5. h. t.* vel *nuptiarum*, si ante eas fundus traditus est: *l. 6. h.* alias eo nomine mulier agit, *l. 31. in f. h.*

14. Competit eo nomine iure nouo mulieri *rei vindicatio*, *l. 30. C. de iur. dot.* vel in *quantitate* actio *ex stipulatu*: nam stipulatio (α) semper subintelligitur inter-

teruenisse, *l. vn. pr. de R. V. A.* (β) & ipsa actio ex stipulatu est bonæ fidei, *c. l. §. 2.* Hæc magis vtilis est in re *consumta*, illa in re *exstante*, vel penes tertium possessorem existente. Denique etiam *hypothecaria* mulieri ob ius *hypothecæ tacitæ* competit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. soluto 2. §. 2. l. non solum 3. l. de diuisione 5. l. fructus 7. pr. §. 1. 12. 13. l. si mora 9. l. si ab hostibus 10. §. 1. l. si alienam 11. l. maritum 12. l. quia 13. l. rei 15. l. 16. l. ex diuerso 17. l. etiam 18. §. 1. l. si cum dotem 22. pr. §. 2. 3. 7. 8 l. quoties 29. l. si marito 31. pr. l. Lucius 38. l. viro 39. l. si socer 44. l. Gaius 45. l. cum mulier 47. l. si dotali 48. l. æstimatis 50 l. æstimatæ 51. l. maritus 54. l. 65. l. in his rebus 66. pr.

Ex Cod. l. vn. §. 1. 2. 4. 5. 6. 7. 9. 13. 15. *de R. V. A.* l. dubium 1. l. si ignorans 3. l. dos 4. l. si circumscripta 6. l. nec maritus 8. l. dotis 9. l. vlt. *solut. matrim.* l. vn. *si dos const. matrim.*

LIB. XXV. TIT. I.

De impensis in rem dotalem factis.

1. Maritus, dotem restituens, ratione *impensarum* in dotem factarum indemnis seruandus, modo (1) *sint in rem factæ*, seu ad durabilem rei dotalis subsistentiam vel vtilitatem, *l. 4. h.* conf. *l. 17. seqq. de relig.*

2. Etenim (1) in *fructus factæ* compensantur cum fructibus, *l. 3. h.* sicuti (2) *tributa propter* fructus soluta, *l. 13. h.* & (3) *litis impensæ* pro *conseruanda dote* factæ. Diuersa est ratio impensarum pro *acquirenda dote* factarum, MEV. *ad D. 254.*

3. (II) *Alicuius sint momenti.* Modicas arbiter curare non debet, *l. 12. h.*

4. (III) *Sint factæ ex causa necessitatis & vtilitatis, l. 1. §. 1. l. 5. in f. l. 12. h. Voluptuarias* non repetit, sed eas *tollere* potest, si modo recipiant separationem: alias, si mulier eas retinere mauult, vel si alias *promercales* sint, *l. 10. h.* eas quoque reddere debet, *l. 9. h.*

5. Est tamen adhuc diuersitas inter *vtiles* & *necessarias.* (1) Hæ dicuntur dotem *ipso iure* minuere, iuxta sensum *l. 5. h. & l. 1. §. 4. de dot. præl. l. 56. §. 3. de iur. dot.* vt scilicet fundus pro *rata impensarum* desinat esse dotalis, & marito *pro rata impensarum* dominium acquiratur. Conf. THOMAS. *ad Huber. h. §. 2.* Hinc eo nomine marito etiam *retentio* & *compensatio* conceditur, *cit. l. 5.*

6. Vtiles *ipso iure* dotem non minuunt, *l. 7. §. 1. h.* sed ratione earum iure nouo demum conceditur *actio mandati* vel *negotiorum gestorum, l vn. §. 5. C. de R. V. A.* Porro (2) *necessariæ* simpliciter refundi debent: *vtiles* non aliter, quam si *intra modum* factæ fuerint, vt vxor non teneatur fundum dotalem vendere ad solvendas has impensas, *l. 8. h. l. 25. de pign. act.* Denique (3) soluta dote, impensæ *necessariæ* condici possunt, ex capite *indebiti, l. 5. §. 2. h. t.* quæ actio in *utilibus* cessat.

TEXT. NOTAB.

L. vel si vites 3. §. 1. l. & in tantum 4. l. quod dicitur 5. l. vtilium 8. l. pro voluptuariis 9. l. quod si 10. l. in voluptuariis 11. l. omnino 12. l. neque stipendium 13. l. impensæ 14. l. pen.

TIT. II. (V. 21.)

De actione rerum amotarum.

1. Vxores diuortium metuentes sæpe solebant aliquid subtrahere maritis, hinc dabatur *actio rerum*

rum amotarum, soluto matrimonio, ad res eas repetendas, *quæ constante matrimonio diuortii intuitu subtractæ erant.*

2. Requirebatur itaque (1) *subtractio diuortii intuitu*: (2) *diuortium subsecutum*, *l. 25 h.* Hinc (α) quod *in matrimonio* simpliciter vxor aufert, condictione *sine causa* repetitur: *c. l. 25.* (β) quod *ante*, condictione furtiua: *l. 3. §. 2. h.* (γ) quod *post*, furti eo nomine etiam tenetur: *l. 3. pr. h.* (δ) quod *intuitu mortis* mariti, *vtili* rerum amotarum a marito repetitur, si conualuit, *l. 21. pr. h.*

3. Heredes, in quantum ad eos peruenit, conueniri possunt; *l. vlt. C. h.* nascitur enim ex *delicto*: *l. 21. §. 5. h. t.* hinc comparatio huius cum *condictione furtiua in l. 6. §. 4. l. 21. §. pen. h.* non *absolute*, sed *secundum quid* est capienda, STRYK. *in V. M. h. §. 3.*

4. Datur (α) ad restituendas res ablatas, vel æstimationem, si perierint, *l. pen. h.* præstito aliquando iuramento in litem: *l. 8. §. 1. l. 9. h.* (β) in id, quod interest, *l. 21. §. 4. h.* Si coniuges sibi mutuo quid subtraxerint, cessat hæc actio, *l. 7. h.*

5. Hodie vix vsus huius actionis ostendi poterit, nisi forsan in casu *l. 21. pr. h.* Verum etiam hoc casu hodie expeditius agitur *remedio spolii*, quod *iure canonico* etiam ad *res mobiles* extensum est. Præterea furta hodie inter coniuges facta *mitius* punienda, iuxta *art. 165. C. crim. Car.* vt magistratus *ex officio* procedere non possit, CLASEN. *ad cit. art.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. Nam in honorem 2. l. Et ideo 3. l. si cum dos 8. §. 1. l. seq. l. Marcellus 11. §. 1. 2. l. si mulier 21. pr. §. 5. l. ob res 24. l. rerum 25. l. rerum 26. l. pen. l. vlt. *Ex Cod.* l. de rebus 3.

TIT. III. (V. 25.)

De agnoscendis & alendis liberis vel parentibus, vel patronis & libertis.

1. Frequens fuit, *diuortio facto*, quæstio de *agnoscendis liberis* apud Romanos, hinc *SCtum Plancianum* latum de iis est, qui *post diuortium* eduntur, *l. 3. §. 1. h.*

2. Aliud quoque tempore HADRIANI factum, quo cautum, vt partus *constante matrimonio* editus, a patre agnosceretur, *c. l. 3.*

3. Iuxta prius SCtum ita procedebatur. (1) Mulier *post diuortium* denunciare debebat marito, se ex eo esse prægnantem, *l. 1. §. 1. 3. h.* (2) intra dies 30. continuos post diuortium numerandos, *c. l. 1. §. 1. 9.* (3) Maritus aut custodes mittere, aut contra nunciare debebat. Si neutrum faciebat, *interim* cogebatur, partum alere, *l. 1. §. 4. h.* absque præiudicio veritatis, *l. 1. §. 12. 13. 14. h.*

4. Iuxta alterum SCtum itidem quæstio status partui, *constante connubio* edito, moueri potest, quamvis difficilius, quia vrgens præsumtio pro partu est, quod sit legitimus; *l. 6. de his, qui sui vel al.* nisi euidentes sint probationes in contrarium, *l. 1. §. 24. h.* quæ tamen in Anglia vix sufficere videntur, referente HVBER. *h. §. 4.* ibique THOMAS.

5. Agnitio hæc post se trahit *obligationem ad alendum*, *l. 1. §. 14. l. 4. h.* STRYK. *de act. for. inu. S. 1. m. 2. §. 3. 4.* pro modo facultatum, *l. 5. §. 7. h.* ad quam etiam cogi potest, *l. 5. §. 10. h.* mediante *implorationis officii iudicis*, *l. 5. §. 12. h.*

6. Requiritur vero, vt (α) liberi non sint ingrati: *l. 5. §. 11. h.* (β) se ipsos non possint idonee exhibere: *l. c. §. 7.* (γ) non sint nati ex concubitu damnato;

to; *auth. ex complexu C. de inceſt. nupt.* quamuis hunc & primum caſum de ingratitudine plerumque reſtringant ad alimenta *ciuilia; naturalia* enim denegari nemini debent, *l. 4. h. t.* STRYK. *in V. M. h. t. §. 7.*

7. Præterea pater *liberis naturalibus* quoque tenetur ad alimenta, *nou. 89. c. 12. §. 6.* quod ſecundum principia iuris canonici, quo liberi *concubinarii* & *ſpurii* æquiparantur, ad *ſpurios* hodie extenſum, modo de patre *quodammodo* conſtet, *ſummarie* enim proceditur, *l. 5. §. 8. h. l. 27. §. 3. de inoff. teſt.* STRYK. *c. l. §. 6.* Si pater negat, ſpurium ex ſe natum eſſe, vtile eſt, partui per remedium *interimiſticum* prouidere, & *aliqualem probationem filiationis*, veluti *ex confeſſione concubitus*, hunc in finem afferre, de qua ID. *c. l. §. 13. 14.*

8. Neque pater demum poſt *triennium* ad alimenta obſtringitur, vti quidam colligunt ex *l. 9. C. de patr. pot.* quaſi mater interim ad alimenta teneatur; nam alimentorum præſtatio nec ſola *lactatione* abſoluitur, nec mater ſemper ad lactandum ſobolem idonea eſt, STRYK. *in V. M. h. t. §. 4.*

9. Deficiente patre, vel mortuo, *matri* onus alendi incumbit, & reliquis aſcendentibus legitimis poſt *matrem*, niſi nepotes ſint *in poteſtate aui, l. 5. §. 2. l. 8. h. t.* Denique tota hæc cauſa ex *æquitate* & *charitate ſanguinis* a prudenti iudice eſt diſcutienda, *l. 5. §. 2. l. 8. h.* Hinc etiam aliquando frater *fratri* vel *ſorori egenti* ad alimenta *in ſubſidium* tenetur, *l. 4. D. vbi pup. educ.* STRYK. *c. l. §. 22.* HVBER. *h. §. 8.*

10. Ex fonte *gratitudinis* & lege *charitatis* quoque liberi adſtringuntur ad alendos parentes, *l. 5. pr. §. 15. 16. h. l. 1. C. h. l. f. §. 5. C. de bon. quæ liber.* GROT. *de I. B. & P. I. l. 2. c. 2. §. 5.* Sic etiam liberti patronis, *l. 1. §. 18. h.* eccleſiæ patrono egeno, *c. 25.*

in f. X. de iure patron. vasallus domino egeno *pro modo feudi* tenetur ad alimenta, STRVV. *syntagm. iur. feud. c. 21. aph. 5. n. 15.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 13. 14. 15. l. necare 4. l. si quis §. 1. 2. 4. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 17. 19. l. non quemadmodum 8. *Ex Cod.* l. parentum 1. l. competens 2. l. si patrem 4.

TIT. IV.

De inspiciendo ventre custodiendoque partu.

1. Si mulier *post diuortium* se prægnantem esse negabat, mariti vero intererat, se *patrem* potius esse, quam carere filio, solebat decerni *inspectio l. 1. §. 9. h.* & tunc si inspicientes feminæ ipsam grauidam esse renunciabant, *custodes* admittere tenebatur; si non gravidam renunciabant, dabatur vxori *actio iniuriarum*, si animo iniuriæ faciendæ inspectio desiderata erat, *l. 1. §. 1. & 8. h.* HERT. *de inspect. ocul. §. 12.*

2. Similis inspectio necessaria erat, si mulier, *mortuo marito*, prægnantem sese esse affirmabat, quo casu hi, quorum intererat, mittebant quinque obstetrices, quæ ventrem *prudenter* inspicerent, *l. 1. §. 10. h.*

3. Et quia metus erat, ne *fraude viduæ* partus alienus subiiceretur, prætor certas præcautiones constituit, tempore partus obseruandas, quas ordine & perspicue recenset JCtus in *l. 1. §. 10. h.* quæ & hodie, præsertim in viduis nobilibus, vtiles esse possunt; SCHILT. *ex. 36. §. 125. seq.* THOMAS *ad Huber. h. in f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 14. 15.

TIT.

TIT. V.

Si, ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.

1. Præterea quoque, si *vidua grauida* reperta erat, prætor *ventrem* mittebat in possessionem, simul tamen cauebat, ne, quod in partus fauorem concesserat, aliis prædæ occasionem præberet, *l. 1. pr. h.*

2. Hinc, muliere *possessionem* in alium *dolo malo* transferente, prætor dabat actionem *in factum*, *l. 11. de P. V.* qua mulier & omnes, quorum dolo malo alienatio facta erat, tenebantur ad id, quod interest eius, qui experitur, *l. 1. §. 1. h.* quæ *perpetua* est, *l. 1. §. 4. h.* Is vero, in quem possessio dolo malo translata, per interdictum *quorum bonorum* mox expellitur, *l. 1. §. 2. h.*

TIT. VI.

Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur.

1. Aliquando mulieres *per calumniam* se mentiebantur esse prægnantes, & ita a prætore mittebantur in possessionem, quasi *ventris nomine.* Hinc illi, quorum interest, agunt contra talem mulierem ad omne interesse, *l. vn. §. 4. 8. h.*

2. Ceterum, si *bona fide* credidit, se esse prægnantem, cessat hæc actio, adeo vt ne quidem *alimenta* percepta interim restituat, *l. vn. §. 7. h.*

TIT. VII. (V. 26. 27.)

De concubinis.

1. CONCVBINATVS proxime ad *matrimonium* accedebat. Est enim *coniunctio cœlibis cum femina vilioris conditionis, vt interim vxoris loco habeatur sine titulo & dignitate mariti.* HVBER. *h. §. 1.*

2. Requirebantur autem (1) *vir cœlebs:* nam *maritus* concubinam habere non poterat; *l. 121. §. 1. de V. O. l. 144. de V. S.* GELL. *lib. IV. c. 3.* si habebat, *pellex* erat, non *concubina*: nec cœlebs plures quam vnam habere poterat; *l. vn. C. h.* ipsa vero *sola affectione maritali* distinguebatur a *legitima vxore, l. 41. §. 1. de R. N. l. 49. §. 4. de leg. 3. vxorisque loco* erat, *l. 144 de V. S.* & liberi, ex ea nati, *naturales* dicebantur: MERILL. *lib. III. obs. c. 16.* (2) vt *habeatur causa concumbendi: l. 1. §. 1. h.* (3) *vt consuetudo illa sit diuturna:* (4) femina vero *vilioris conditionis.* Lex Iulia & Papia *concubinatum* Romæ probauerat, quæ procreationi sobolis studebat, *l. 3. h.* MERILL. *lib. III. obs. c. 15.* Damnauit eundem tum LEO *in Nou. 91.* tum *ius canonicum*, ab initio tantum quoad *clericos*, postea etiam quoad *laicos*, eumque *fornicationi* accensuit. Vnde etiam *in reform. polit. de anno 1548.* tit. von leichtfertigen Beywohnungen, damnatus est.

LIB. XXVI. TIT. I. (V. 35.)

De tutelis.

1. TVTELA est *vis ac potestas in capite libero* (pupillo) *ad tuendum eum, qui per ætatem se defendere nequit, iure ciuili data* (vel immediate vel mediate) & *per-*

permissa, (vt detur in testamento) conf. HVBER. *ad I. h. §. 2. seqq.* & *P. 1. digress. l. 3. c. 1. 2.*

2. Tutela, in se considerata, *iuris naturæ* recte dicitur, adeoque etiam *in regnis* obtinet, HERTIVS *de tut. regia*, & in *elem. prud. ciuil. P. 2. S. 5. §. 23. seqq.* Hæc tamen magis ex principiis *iuris naturæ*, *moribus gentium*, & *iure publico* diiudicari debet, ID. *c. l. Sect. 2. §. 3.*

3. Susceptio tutelæ *in se* ad *officia humanitatis* spectat. Quia vero in *statu ciuili* interest reip. vt impuberes recte educentur, *magistratui* cura pupillorum *primario* incumbit, adeoque (α) hi dicuntur esse in *publica tutela reipubl. l. 2. §. 1. ne de stat. defunct. l. 2. §. 2. qui pet. tut.* & quia (β) magistratus aliis vices suas committit, tutela dicitur *munus publicum; pr. l. de excus. tut. l 214 de V. S.* (γ) *magistratus* autem est instar *tutoris honorarii*, *l. 15. §. 9. de excus.*

4. Consideratur autem tutela vel in *constitutione sua*, vel in *administratione*. Posteriori respectu ad *quasi contractus* refertur.

5. Priori respectu in tutela considerandæ (I) *legitima constitutio*, quæ fit vel *testamento*, hinc *testamentaria*: vel immediate ex *lege*, hinc *legitima*: vel a *magistratu*, hinc *datiua*: vel hodie etiam *pacto*, hinc *pactitia.*

6. (II) Talis constituendus tutor, *qui* (α) *prudentia rei gerendæ est instructus*: (β) *nulla suspicione laborat*: (γ) *ad publicum munus admitti potest*, nec (δ) *vtilitatis publicæ causa impeditur.*

7. Per *primum principium* excluduntur *minores*, etiam de iure Germanico, *l. P. Sax. lib. I. art. 42.* furiosi, prodigi, qua tales, *l. 1. de curat. fur. §. 2. I. qui testam. tut. &c.*

8. Per *secundum* arcentur (α) *incerti*, *l. 20. de testam. tut.* (β) inimici, vel (γ) alia suspicione laborantes.

tes. Inprimis vero (δ) *creditores & debitores* pupilli, *Nou. 72. c. 1. 2. 3.* STEPHAN. *ad c. N. n. 6.* adeo, vt si *post tutelam susceptam* tutor aliunde acquisiuerit obligationem erga pupillum, adiungendus ei sit curator, *N. cit. c. 2.*

9. Quodsi talis *temere* talem tutelam susceptit, *creditor* perdit actionem aduersus pupillum, *debitor* autem *exceptione* solutionis similiumque priuatur; *N. cit. c. 4.* modo (a) *dissimulauerit* tempore susceptæ tutelæ creditum vel debitum: (b) *suspectus* sit. Mater enim ob στοργὴν in liberos *suspecta* dici nequit, nec sub hac prohibitione continetur, *Nou. 94. præf. c. 1. auth. ad hæc C. quand. mul. tut. offic. fung.*

10. Per *tertium* excluduntur *feminæ*, quia tutela dicitur *virile* & *publicum munus* esse, *l. 16. l. vlt. h. l. 1. §. f. de mun. & honor. Matres* tamen & *auiæ* admittuntur, *volentes*, propter *affectionem naturalem* erga liberos quoscunque, STRYK. *de iure auor. c. 2. n. 144. seqq.* tam *legitimos* quam *naturales*, *cit. auth. ad hæc.* Præferuntur vero omnibus *legitimis* & *datiuis*, *auth. matri C. quand. mul. tut. offic. fung.* & sic etiam *auo*, BRVNN. *ad l. 1. D. de legit. tut. n. 6.* De *auia* vero vid. STRYK. *c. l. n. 155. seq.* & THOMAS. *ad Strauch. diss. 5. th. 15.*

11. Ex ratione introductæ tutelæ maternæ sequitur, matrem in bonis feudalibus, etiam imperii, admittendam, STRYK. *de tut. mat. princ. imper.* COCCEI. *iur. publ. c. 29. §. 8.* nisi *gentilitiæ tutelæ* prævaleant.

12. Requiritur vero, (1) *vt mater sit maiorennis: l. 2. C. quand. mul. tut.* (2) *vt maneat in viduitate:* hunc in finem *iurato* renunciare debet secundis nuptiis, *l. 2. l. f. C. eod. auth. Sacramentum C. eod.* Ad secunda vota transiens, amittit eandem, *N. 94. C. 2.* STRYK. *de iur. auor. c. l. n. 147.* nec aliter quam dispensatione principis eam retinet. (3) *Vt renunciet SCto Velleiano, Nou. 118.*

118. c. 5. cit. auth. matri. (4) *Vt pater nullum dederit in teſtamento.* Hic enim matri præfertur.

13. Per *vltimum principium* haud admittuntur (a) milites, *§. 14. I. de excuſat. tut.* (b) epiſcopi, aliique clerici, *l. 52. C. de epiſc. & cler. N. 123. C. 5.*

14. (III) *Tutor conſtituendus primario* PERSONAE *pupilli, l. 12. ſeqq. de teſt. tut.* vtpote quam *tuetur* & *ſuſtinet* in *ſtatu ciuili;* quamuis per conſequentiam *bonorum adminiſtrationi* etiam vacare debeat, *l. 12. §. 3. de admin. & per. tut.*

15. Hinc (α) non abſurdum eſt, aliquando pupillis *curatorem* conſtitui, ſi (1) ad *certam* tantum *cauſam* tutor præſto eſſe non poteſt, *§. vlt. I. de auct. tut.* iuxta vulgatam regulam, *quod tutorem habenti tutor dari nequeat;* vel ſi (2) *adminiſtrationem* quorundam bonorum tutor primarius forſan expedire nequit, ſed *curatore adiuncto* opus habet, *l. 10. §. f. de excuſ. l. 13. pr. h.*

16. Sed & (β) *actor* vel *adiutor* differt a tutore, quam (a) *iure Romano* ipſe tutor *ſuo periculo,* decreto tamen magiſtratus, conſtituit, ſi non poſſit ſufficere adminiſtrationi *patrimonii diffuſi,* vel ætas aut valetudo tutoris id poſtulet; *l. 13. §. 1. h. §. 6. I. de curat. l. 24. pr. de admin. & peric.* curator a magiſtratu datus autem magis *proprio periculo* adminiſtret. (b) *Iure hodierno* huiusmodi *actorem* tutor conſtituit ad *cauſas iudiciales,* in quibus ſuam perſonam per *actorium* legitimat, cui plerumque adiungere debet *tutorium* tutoris conſtituentis.

17. Immo (γ) tutores quidam absque omni rerum adminiſtratione eſſe poſſunt. Triplicis generis enim tutores recenſentur in *l. 14. §. 1. de ſolut.* quod alii ſint *honorarii,* alii *notitiæ gratia dati,* alii *gerentes.* Hi tantummodo adminiſtrant; illi ceteros gerentes in-

instruunt; isti vero obseruant, *l. 3. §. 2. de admin. & peric. tut.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 2. f. l. qui habet 5. pr. §. 1. 2. l. mutuo 6. pr. §. 1. 4. l. filiusfam. 7. l. in eos 9. l. etiam 10. l. solet 13. l. Tutela 16. l. vlt.

Ex Cod. l. *tutelam* 1. auth. matri & auiæ, auth. sacramentum, auth. ad hæc.

TIT. II. (V. 28.)

De testamentaria tutela.

1. TESTAMENTARIA tutela est, *quam pater liberis, proxime in potestate eius existentibus, & quidem impuberibus, in testamento perfecto constituit.*

2. Tutor hic (I) *constituendus a patre;* est enim effectus patriæ potestatis, *l. 120. de V. S.* Hinc (α) mater non potest; nisi liberos *vltra legitimam* heredes instituerit, *l. 4. h.* quo casu confirmatur, *l. 4. D. de confirm. tut. l. 4. C. h. l. 69. §. 2. de leg. 1.* BYNKERSHOEK. *l. 2. obs. c. 17.*

3. (β) Pater etiam *exheredato* potest tutorem dare, *c. l. 4.* quod tamen hodie, nisi in exheredatione *bona mente* facta, concipi nequit, HVBER. *h. §. 2.*

4. Et quidem (II) *liberis suis.* Emancipatis (a) non constituit; quamuis constitutus confirmetur, *§. vlt. I. de tut.* nisi euidens pupilli vtilitas contrarium suadeat.

5. Idem (b) dicendum, si filio *naturali,* cui aliquid reliquit, tutorem dederit; *l. 1. §. 1. l. 3. 6. 7. D. de confirm. tut.* nam & hic confirmandus.

6. Denique (III) *constituendus in legitimo testamento,* quo etiam pertinent dati in *codicillis, testamento confirmatis, l. 3. pr. h.* Aliud ergo dicendum, (α) si in codicillis *per se subsistentibus,* vel testamento parentum

tum inter liberos *extraneus* foret constitutus, qui itidem confirmandus: *l. 2. C. de confirm. tut. l. 3. D. eod.* STRYK. *de iure testand. int. lib. c. 4. n. 3. seqq.* HAHN. *ad W. h. n. 2.* (β) si *simplici declaratione* tutor constitutus est, *l. 1. §. 1. de confirm. tut.*

7. Plenior *patri potestas* in constituendis tutoribus data est, quam *magistratui;* ille etiam *ad tempus,* & *sub conditione* constituere potest, *l. 8. §. 1. 2. h.* Cavendum tamen patri, ne tutor se ipsum tutorem scribat: alias is tutor non erit, nisi testator sua *subscriptione speciali* hoc declarauerit, *l. 29. h.*

8. Ceterum patris voluntas *stricte* obseruanda, etiamsi *inhabilem* dederit; quo facto interim alius a magistratu dandus, donec datus ad habilitatem peruenerit, *§. 1. I. de Attil. tut.* modo de *voluntate* patris adhuc constet, *l. 30. h.* Hinc ad ignorata non trahenda, *l. 16. §. 3. h.*

9. Hanc testamentariam tutelam cessare in electorum liberis, communiter asserunt propter *A. B. c. 7. §. 4.* STRYK. *de tut. mat. princ. imp. c. 1.* nisi causa prægnans adsit; conf. COCCEI. *iuris publ. prud. c. 29. §. 17. seqq.* quod tamen ex A. B. vnice colligi nequit, sed aliunde constat.

10. Valet hæc tutela, si vel vnus saltim ex heredibus adiit hereditatem, *l. 7. 9. h.* Collapso vero testamento, tutela quoque corruit, nisi (α) pro parte tantum corruat, quoad heredis institutionem: (α) liberi sui tantum sint instituti, & hi abstinuerint; nam sic tutelas confirmat sola suorum heredum *existentia,* STRVV. *ex. 34. §. 19.*

TEXT. NOTAB.

L. Testamento 3. l. pater 4. l. quid si nepotes 6. l. si nemo 9. l. si quis 11. l. certarum 12. seqq. l. quis ita 16. pr. §. 3. l. testamento 17. pr. §. 2. l. testamento 21. l. tutor

tor 23. l. si plures 24. l. ex sententia 29. l. Duo sunt Titii 30. l. quæro 31.

Ex Cod. l. etsi 2. l. mater 4. l. si tibi 6. l. tutelæ 7.

TIT. III. (V. 29.)

De confirmando tutore vel curatore.

1. Confirmandus est tutor *imperfecte* datus a *magistratu*, quoties aliquod requisitum, *tit. antec.* explicatum, in tutore *testamentario* deficit. *Confirmatio* fit ab illo, qui tutorem dare potest.

2. Modus confirmandi fit vel *simpliciter absque inquisitione*, quando pater *non iure* dedit tutorem, *l. 1. §. 2. h.* modo euidenter *status rerum* non fuerit mutatus, vt liqueat, patris voluntatem fuisse mutatam, *l. 8. 9. 10. h. l. 4. de testam. tutel.*

3. Vel *cum inquisitione*, si alius quis dederit; tunc enim (α) inquirit in personam, an apta sit, nec ne? *l. 1. §. 2. h.* (β) præterea ab his cautionem exigere debet, *l. 5. h.* Proinde hæc confirmatio *pro tribunali* fit, cum causæ cognitionem desideret, *l. 7. §. 1. h.*

4. Manet tamen nihilominus talis tutor confirmatus *testamentarius*, *l. 3. h.* cum iudex hunc non *constituat* ex *libero arbitrio*, sed constitutum demum *confirmet*: hinc & matri & reliquis tutoribus hunc præferendum esse autumo, STRYK. *in not. ad Lauterb. h. in f.* STRVV. *ex. 31. th. 21.* BRVNNEM. *in parat. h. t. qu. vlt.* Diss. HVBER. *h. §. 4.*

5. Hodie confirmandi quidem omnes sunt tutores secundum *R. I. de anno 1548. & 1577. t. 32.* sed propterea *differentia tutelarum iuris Romani* non est sublata, sed disertis verbis *cit. l.* stabilita, quoniam hæc *confirmatio* non ad *constitutionem tutelæ*, sed ad *constituta exercitium* spectat, BERGER. *in resol. LL. h.*

6. Quo-

6. Quocirca (α) quoque ad *honorarios*, qui plane non administrant, hæc *confirmatio* vix necessaria videtur, LAVTERB. *de honor. tutor. c. 3. th. 21. in f.* Et (β) qui delatam tutelam subire recusant, ante confirmationem sese excusare debent.

7. Differt illa, quæ *iuris Germanici* est, a *Romana*, quod hæc (α) ante *confirmationem* non sit tutoris periculo, *l. 1. C. de testam. tut.* nec (β) tempus, antequam confirmatur, ei cedat: *l. 1. C. h.* (γ) excusatione opus non habeat: *l. 1. 2. C. h.* (δ) curare non debeat, vt confirmetur. Ast si legitime constitutus est, *suo periculo* cessat, si non ipse quamprimum curat, vt secundum *ius Germanicum* confirmetur, STRYK. *in V. M. h. t. §. 5. seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. l. mulier 2. l. qui a patre 3. l. tutores 5. l. naturali 7. §. 1. l. in confirmando 8. l. vtilitatem 10.
Ex Cod. l. testamento 1. l. neque 2. l. naturalibus 4.

TIT. IV. (V. 30.)

De legitimis tutoribus.

1. Deficiente *testamentaria*, succedit *legitima*. Deficit autem (I) in *totum* vel *facto iudicis*, vel *alio modo*. Priori casu *datiuus* succedit: posteriori vero *legitimus*, *l. 11. §. 1. seqq. de testam. tut.* Quandoque (II) *in tantum*, vt adhuc *speretur* testamentaria, quo casu legitima cessat, *l. 11. pr. de testam. tut.*

2. Defertur hæc tutela illis, qui *proximam spem succedendi* habent, *Nou. 118. c. 5.* modo habiles sint ad tutelam suscipiendam; *l. 1. pr. h.* alioquin proxime sequentes eam suscipere coguntur, *l. 1. §. 1. l. 10. h.* Quodsi vero propter *impedimentum temporale* proximior tutor esse nequit, datur interim tutor a magistratu, *l. 1. §. 2. h.*

3. Con-

3. Consequens est, vt, si plures in pari sunt gradu, æque quoque admitti debeant ad tutelam, si omnes idonei sunt, *§. 7. Inst. de cap. demin. l. 9. h.* Integrum tamen iis est, vnum eligere, qui solus administret periculo tutelæ omnibus nihilominus imminente: *auth. sicut hereditas C. h.* adeoque ad diuisionem cogi nequeunt, *l. 3. §. 8. de admin. & per. tut.* Iure Saxonico inter agnatos *senior* præfertur, Land-Recht, *l. 1. art. 23.*

4. Ex eodem fundamento tutela ad alios quomodocunque succedentes, spectat, v. c. ex pacto confraternitatis; STRYK. *de succes. ab int. diss. 8. c. 7. §. 40.* ex feudo, vbi solis agnatis, vel simultanee inuestitis, ID. *in exam. iur. feud. c. 7. qu. 15.* aliquando etiam domino feudi tutela defertur, ID. *c. l. qu. 21.* Proinde etiam substitutus pupillo tutelam subire tenetur, & vbi *ius primogenituræ* obtinet, senior inter fratres pupilli tutor est.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. legitimos 5. pr. §. 1. 2 l. intestato 6. l. si plures 9. l. Agnato 10.

Ex Cod. auth. sicut hereditas. l. nemo vlt.

TIT. V. (V. 34. 36.)

De tutoribus & curatoribus datis ab his, qui ius dandi habent: & qui & in quibus cautis specialiter dari possunt.

1. Tutela DATIVA est, *quæ deficientibus prioribus speciebus a magistratu competente defertur iis, quos ad hanc subeundam idoneos iudicarunt.*

2. Dat hunc (I) *magistratus competens*, olim is solum, cui hoc *speciali lege* erat commissum; *l. 6. §. 2. de*

de tutel. qui tamen seipsum tutorem dare nequit, *l. 4. de offic. præt.* Hodie *iurisdictioni inferiori* hoc ius cohæret, *ord. Pol. de Anno 1577. §. 32.* SCHILT. *ex. 37. §. 65.*

3. Competens is vero est, cui respectu *domicilii* vel *priuilegii* subest pupillus, *§. 4. I. h. l. 1. in f. h.* & sic *immediate subiectis* imperio imperator vel camera tutores dat, STRYK. *de tut. mat. princ. imp. c. 1. §. 25. seqq.* COCCEI. *iur. publ. prud. c. 29. §. 8.*

4. Hoc modo dati tutoris potestas ad omnia bona se extendit, vbicunque sita fuerint, *l. 5. §. 12. de reb. eor. qui sub tut.* COCCEI. *c. l. §. 9.* Quodsi autem omnibus bonis non sufficiat, a iudice *rei sitæ* curator iis dari debet, *l. 27. pr. h. l. vn. C. vbi pet. tut.*

5. Ex eodem fundamento fluit, datum tutorem quoque subesse debere iurisdictioni dantis, *l. 3. h. l. 5. C. eod.* Volens tamen etiam *extraneus* dari potest. Alioquin si nemo idoneus sub eius iurisdictione adsit, & extraneus illam assumere nolit, iudex illius loci adeundus, &, vt ab eo cogatur, requirendus, *l. 24. h.*

6. (II) *Causa cognita.* Oportet enim magistratum mores creandorum inuestigare, vt nec sola *dignitas* nec *facultates* sufficiant, *l. 21. §. 5. h.* Nam magistratus dando vel nominando tutorem, id *suo periculo* facit, *l. 13. in f. de excusat. l. 28. h.* Inprimis autem hunc non dabit, quem parentes dari prohibuere, *l. 21. §. 2. h.* aut qui se ipsum ingerere vult, *l. c. §. 6.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. ius dandi 3. l. non tantum 7. l. his, qui 12. l. ventri 20. l. Scire oportet 21. pr. §. 1. 2. 3. 6. l. Diuus Marcus 24. l. Curatorem 25.

Ex Cod. l. maritus 2. l. luminibus 3. l. militiæ 4. l. neque 5. l. quod dicis 6. auth. minoris. l. Curatorem 10. l. curator 12. *qui dare tut.* l. potuit 2. l. propter 3. l. licet 4. l. vlt. *in quib. caus. tut. vel curat. hab.*

TIT. VI. (V. 31. 32.)

Qui petant tutores vel curatores, & vbi petantur.

1. Si mater tutelam liberorum subire recusat, (cogi enim nequit, nec *ipso iure* tutrix est) ad eius tamen solicitudinem spectat, eis petere tutores. Consistit *petitio* in eo, vt (α) *idoneum* nominet, curetque, vt constituatur: *l. 2. §. 1. h. l. 2. §. 23. 32. ad SCt. Tertull.* (β) tam liberis legitimis quam illegitimis: *l. f. C. h.* (γ) immo in locum remoti vel defuncti alium nominet: *l. 2. §. 35. 38. ad SCt. Tertull. l. 3. C. eod.* (δ) & quidem confestim; *l. 2. §. 2. h.* sufficit tamen, si modo *intra annum* petat, *l. 10. C. de legit. hered.* quod ob *annum luctus* constitutum videtur: MERILLIVS *l. 1. obs. c. 37.* (ε) coram iudice competente, *l. vn. C. vbi pet. tut.*

2. Hæc vbi negligit, priuatur *liberorum* hereditate: *l. 2. §. 2. h.* modo (1) nulla *iusta de causa* impedita fuerit: *l. 2. §. 43. ad SCt. Tertull.* (2) nemo iam matrem præuenerit: *l. 2. §. 27. eod.* (3) annus elapsus fuerit: STRYK. *de succ. ab int. diss. 12. c. 3. §. 6.* & (4) mater maiorennis sit.

3. Immo & (5) liberi debent decedere in impubertate, *l. 3. ad SCt. Tertull.* STRYK. *c. l. §. 9.* nec adesse (6) testamentarii aut *legitimi l. 9. C. h.*

4. Eadem quoque dicenda sunt, si mater quidem tutelam gessit, sed ad secunda vota conuolauit, non petito prius tutore, *l. 2. C. ad SCt. Tert.* ob rationem *l. 22. in f. C. de admin. tutor.* HVBER. *P. 1. digress. l. 3. c. 11.*

5. Curatores petere liberis non tenebatur mater, *l. 2. §. 29. ad SCt. Tertull.* nisi quibus ex *necessitate* dandi erant, vt furiosis, *l. c. §. 31.* Hoc hodie etiam quoad *minores* obtinere credo, postquam *inuitis* curatores

tores constituuntur, nisi curatela in tutoribus *ipso iure* continuetur, SCHILT. *ex. 37. §. 79.*

6. Matre cessante intra annum, eadem necessitas incumbit postea reliquis, qui succedendi spem habent, *l. 10. C. de legit. hered.* sub eadem pœna *priuationis.* Ceteri amici, affines, & familiares ex *libera voluntate* petunt, *l. 2. pr. §. 3. l. 3. §. 2. h.* Ceterum quamuis actor, cum pupillo agens, vrgere debeat, vt magistratus ei tutorem constituat, eum tamen *suo periculo* nominare non tenetur, *l. 1. 4. 7. C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. minores 2. §. 1. 2. l. vlt.

Ex Cod. l. in locum 3. l. amita 5. l. matris 6. l. cum a matribus 8. l. cum iure 9. l. vlt. *qui pet. tut.* l. vn. *vbi petant. tutor.*

TIT. VII. (V. 37. 38. 52.)

De administratione & periculo tutorum & curatorum, qui gesserint vel non, & de agentibus vel conueniendis, vno vel pluribus.

1. In tutore respiciendum est *officium,* quid facere *debeat?* & *potestas,* quid facere *possit?* De illo hic agitur. De hac *titt. seqq.* & *tit. 9. lib. seq.*

2. OFFICIVM consideratur vel quoad tutelam *suscipiendam*, vel quoad susceptam *legitime & fideliter administrandam.*

3. In *suscipienda* tutela curandum, (1) vt, *quam primum potest*, suscipiatur; alias cessat tutor suo periculo, *l. 1. §. 1. h. l. 5. §. f. h.* iusto tamen adhibito temperamento, *l. 1. §. 1. l. 7. §. 1. l. 39. §. 6. h. Negligens* etiam & *contumax* vt suspectus tandem removeri potest, *l. 2. sq. C. de susp. tut.*

4. Hinc (2) curet, vt, quam primum possit, confirmetur, accepto a magistratu *tutorio* vel *curatorio*: ante nihil legitime administrabit, nisi quæ moram non ferunt.

5. *Inuentarium* (3) confici curet, & quidem solenniter, *l. 7. pr. h.* STRYK. *in V. M. h. t. §. 12. seqq.* cuius vtilitas tum in *fide publica*, tum in eo consistit, vt faciat fidem quoad *chirographum amissum*, si modo eius tenor ei insertus sit, *l. 57. h.*

6. Si *dolo* cessat conficere inuentarium, (α) remouetur cum infamia: (β) arbitrarie punitur; *l. vlt. §. 1. C. arbitr. tut.* (γ) tenetur pupillo ad id, quod interest, quod iuramento in litem æstimatur, *l. 7. pr. h.* Idem dicendum, si *dolo malo* non omnia relata sunt in inuentarium. FAB. *in C. l. 5. t. 23. d. 3.*

7. *Iusta* ergo *causa* excusat tutorem, *l. 7. pr. h.* quo pertinet (α) prohibitio paterna: *c. l. vlt. §. 1.* (β) modicitas patrimonii: MEV. *4. D. 8.* (γ) si alias dolus cessat, vt in *matre*; priuatam tamen designationem omnino facere debet talis tutor, iuramento postea confirmandam.

8. (4) *Satisdationem* præstet, quæ hodie rarius exigi solet. (5) *Iuramentum* præstet, *R. I. de anno 1548. & 1577. tit. 32. §.* item daß er, quod in *quibusdam locis* negligitur, STRYK. *in V. M. h. §. 2. sqq.*

9. Quodsi plures sint tutores (6) tutelam suscipiant hi, quos *pater* vel *iudex* designauit; pater enim vel iudex vni committere tutelæ administrationem potest, ceteris tantum *obseruatoribus* & *custodibus* administratoris constitutis, *l. 3. §. 1. 2. 6. h.* Si *simpliciter* sunt constituti, singuli *in solidum* obligantur: inter se tamen possunt, si velint, diuidere tutelam; *l. 3. in f. l. 4. h. t.* neque enim ad tutelam diuidendam cogi possunt, *c. l. §. pen. h.*

10. Mul-

10. Multum tamen interest, vtrum diuisio *a iudice* vel *testatore* fuerit facta? quo casu quilibet de sua parte tenetur, nisi ceteri in culpa sint, quod collegas suspectos non reddiderint: An vero *inter se priuato pacto* diuiserint? quo casu non prohibetur pupillus, singulos *in solidum* conuenire, *l. 2. C. de diuid. tut.* Sic etiam circa *auctoritatem* impertiendam hæc distinctio vsum præbet, vt *tit. seq. §. 8.* traditur.

11. Ipsa diuisio varie fieri potest, vel vt vnus tantum administret: vel alternis annis administratio geratur: *l. f. C. eod.* vel gestio per *partes* aut *regiones* dividatur, *l. 3. in f. l. 4. h. t.*

12. *Administratio tutelæ legitime susceptæ* vel *personam* pupilli respicit, eiusque *educationem*, vel eiusdem *bona.*

13. Quoad PERSONAM curabit, vt legitime de *alimentis* ipsi prospiciatur, & ipsius mores recte formentur ad pietatem & probitatem, secundum facultates & dignitatem pupilli, *l. 12. §. 3. h.* Quocirca tutor *diuersæ religionis* ab *educatione* arcendus.

14. Quoad BONA, *officium boni patrisfamilias* implere debet, *l. 10. l. 33. pr. h.* Consistit illud secundum *l. f. de LL.* in his: (I) *vt legitime & prudenter augeantur*, *l. 7. C. arbitr. tut.* Pecuniam ergo (α) *sub vsuris* dare debet: alioquin primo anno *post sex l. 15. h.* reliquis annis *post duos menses* ipse ad vsuras soluendas tenetur, *l. 7. §. 11. h.* MEV. *7. D. 200.* modo interim se commoda occasio, pecuniam aliis credendi, obtulerit. Hoc præsumitur, si eo tempore propriam pecuniam bene collocauit, *l. 13. §. 1. h.* Idem hodie quoque iuris est contra *Nou. 72. c. 6. & auth. Nouissime C. h.* CARPZOV. *P. 2. C. 11. def. 22. & 23.* & sic tutor tenetur etiam de *vsuris percipiendis*, *l. 32. §. 2. l. 25. 27. C. eod.*

15. Præterea (β) in *exigenda sorte* esse debet providus, ne, si interim debitores soluendo esse desinunt,

hoc periculo tutorum cedat, modo *negligentia tutorum* probata fuerit, *l. 57. pr. h.* MEV. *8. D. 78. 79.* Hæc in debitis, *certo tempore ſoluendis*, vt plurimum aperta eſt, quippe quæ ſtatim exigere, & alio conuertere, vel eorum nomine *agere* debuit, *l. 25. C. h.* MEV. *4. D. 11.*

16. Quoad *nomina* ſub *vſuris* contracta & data a *patre* pupilli, ſaltim præſtabit, vt non ſint *dolo* vel *culpa lata* reddita inidonea, *l. 2. C. arbitr. tut. l. 25. 27. C. h.* Maior diligentia præſtanda eſt, ſi *ipſe tutor* nomina contraxit, *l. 111. de condit. & demonſtr. l. 7. C. arbitr. tut.* COCCEI. *de curioſ. legal. prof. c. 2. concl. 10.* HARTM. PISTOR. *P. 1. qu. 49.* MEV. *7. D. 198.*

17. Denique (γ) ſi *lucrum* amiſit *facto proprio*, quod pupillus acquirere poterat, tenetur, *c. l. 7. l. 17. 18. locat. l. vlt. h.* Ergo vſuras, quas ipſe debet, a ſe quoque *mature* exigere, easque in rem pupilli vertere tenetur; *l. 7. §. 12. h.* alioquin eum ad *vſuras vſurarum* obligatum eſſe cenſet MENCKE *de tutor. ad vſur. vſurar. oblig. §. 3. ſeq.* Sed vid. STRYK. *V. M. h. t. §. 23.*

18. (II) *Vt prudenter conſeruentur.* Curet ergo, ne ex iuribus vel rebus pupillorum aliquid amittatur, *l. 23. C. h. I. P. S. lib. 1. art. 41.* ſed *bonam cauſam* iudicialiter proſequatur, *l. 11. l. f. C. h. calumnioſam* vero *litem* haud moueat, *l. 9. §. 6. h.*

19. (III) *Vt prudenter diſpenſentur, & expendantur.* Sumtus *inutiles* facti a tutore reſtituendi, *l. 32. §. 5. h.* E contrario res pupilli mobiles *inutiles*, aut quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, *mature* alienare debet, *l. 22. C. h. l. 3. C. de peric. tut.* Quin plerumque hodie *auctoritate magiſtratus* res mobiles reliquæ pupillorum vendi iubentur, pecunia inde redacta ſub vſuris collocata.

20. In

20. In genere præstabit tutor *culpam leuem, l. 33. h.* nisi se obtulerit, *l. 53. §. 3. de furt.* Cum heredibus mitius proceditur, cum nihil difficilius sit, quam ex aliena administratione rationes reddere, *l. 4. pr. §. 1. de fideiuss. & hered. tut.* quod in dubium vocat THOMAS. *de culpa tut. ab hered. præst.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. si plures 3. §. 1 2. 3. 6. 8. l. ita autem 5 §. 3. 5. 6. 7. l. tutor, qui repertorium 7. pr. §. 1. 2. 4. 11. l. quoties 9. §. 2. 5. 6. l. generaliter 10. l. cum plures 12. §. 13. l. Tutor 13. l. cum quæritur 16. l. Decreto 24. l. si minoris 25. l. cum curatore 26. l. Tutor 27. l. Tutoris 30. l. sine herede 32. §. 4. 5. 6. l. a tutoribus 33. pr. §. 3. l. inter tutores 36. l. si plures 38. l. Tutores 39. pr. l. ex pluribus 42. l. Lucius Titius 46. §. 5. vlt. l. non existimo 54. l. tres Tutores 55. Tutor. rerum 56. l. Chirographis 57.

Ex Cod. l. sumtus 3. l. non est ignotum 6. l. tutelam 7. l. si curatores 9. l. bonam 11. l. si non subscripsisti 15. l. non omni 16. l. Tutor 19. l. pro officio 20. l. lex 21. l. si tutoris 23. l. Tutores 24. l. sancimus 25. *de admin tut.* l. & qui notitiæ 1. l. ad eos 2. l. si res pupillares 3. l. vlt. *de peric. tut.* l. si diuisio 20. l. vlt. *de diuid. tut.*

TIT. VIII. (V. 59.)

De auctoritate & consensu tutorum & curatorum.

1. Mediate tutor administrat per *interpositionem auctoritatis.* Est vero AVCTORITAS tutorum *approbatio solennis negotii liciti, quod geritur a pupillo infantiam egresso, pure & statim interueniens.*

2. (1) Olim *solenniter interponenda erat, l. 2. h.* quod esset *actus legitimus.* Hinc *statim* & *pure* & a *præsente* debebat interponi iuxta naturam actuum legitimorum, *l. 77. de R. I.* Hodie *simplex consensus* sufficit.

3. Neceſſe porro eſt (II) *vt pupillus gerens ſit infantia maior:* ſi infantiam non exceſſit; tutor ſolus agit, *l. 1. §. 2. de adminiſtr. & peric. tut.* cum infans nihil agere poſſit.

4. (III) *Vt pupillus aliquid licite geſſerit.* Olim diſtinguebatur inter negotia *iudicialia* & *extraiudicialia.* In *illis* liberum erat tutoribus, mallentne ipſimet litem ſuſcipere, an auctoritatem pupillo agenti præſtare; *l. 1. §. 2. cit. pr. I. de iis, per quos ag. poſſ.* In *his* aut *præſentia domini* requirebatur, vt in *actibus legitimis*, aut non. *Ibi* pupillus ipſe *neceſſario* interuenire debebat; *hic* vero ſolus tutor negotium peragere poterat, quamuis tutius cum ipſo pupillo, *tutore, auctore*, ageretur.

5. Gerit autem pupillus aliquid vel *acquirendo*, vel ſe *obligando*, aut alio modo *deteriorem conditionem faciendo:* ibi non eſt auctoritas neceſſaria, niſi *ſolennitas iuris* deſideretur; *l. 19. h.* bene vero hic, *l. 9. pr. h.* Vnde ſicuti pupillus ſoluere absque tutoris auctoritate nequit, ita nec aſſignare, COCCEI. *de aſſign. §. 22.*

6. (IV) *Vt aliquid geſtum ſit cum tertio*, non ipſo tutore, qui in rem propriam auctor fieri nequit, niſi *per conſequentiam, l. 1. h.*

7. Non tamen cogendus eſt tutor ad auctoritatem interponendam, quia licet vel maxime ex *denegata auctoritate* lædatur pupillus, *actione tutelæ* tamen hanc iacturam reparare poteſt, *l. 17. h.* Magiſtratui vero integrum eſt, tutoris diſſenſum ſuo conſenſu ſupplere, *l. 1. §. 5. quod falſ. tut.* Ceterum tutor auctoritatem interponens ſibi non præiudicat, *l. 26. C. de admin. tut.*

8. Denique (V) *vt is eam interponat, qui gerere non eſt prohibitus.* Inter plures, qui *in ſolidum adminiſtrant*, ſufficit vnius auctoritas, *l. 5. C. h.* Circa *honorarios* diſtinguitur, vtrum iis a *iudice* vel *patre* ſit interdicta

dicta administratio, an vero *priuato ausu* tutelam diuiserint? Priori casu auctoritatem interponere nequeunt, *l. 4. h. l. 14. §. 1. de solut.* bene tamen posteriori, *l. 49. de acq. vel omitt. hered.*

9. Ex quo fluit, tutorem *priori casu* in *diuisa tutela* vlterius non posse impertiri auctoritatem suam, quam quousque administrat, *l. 5. C. h.* Ast si agitur *de tutela dissoluenda*, omnes concurrere debent, *c. l. 5. in f.*

10. Si auctoritas non fuit adhibita, vbi adhiberi debuit, actus quidem *vnilateralis* plane subsistere non potest, *bilateralis* vero claudicat, *l. 13. §. 29. de act. E. V.* In quantum tamen *locupletior* factus pupillus, *l. 5. pr. §. 1. h.* & vbi *ex re* obligatio venit, obligatur, *l. 1. pr. de contr. tut. act.* quia tantum auctoritas necessaria, vbi pupillus *consensu* suo quid agit, non si quid *ipso iure* contingit, *§. 3. I. de heredit. quæ ab intest. defer.*

11. Quoad *minores* consensus nudus curatoris requirebatur, qui solenniter interponi non debebat, vti auctoritas, adeoque differentia inter vtramque speciem olim notabilis aderat, quæ hodie ostendi nequit, HVBER. *h. §. 2.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. l. nulla 2. l. etiam 3. l. etsi 4. l. pupillus 5. pr. §. 1. l. obligari 9. pr. 1. 3. 5. l. impubere 13. l. non multum 14.

Ex Cod. l. eum 3. l. clarum 4. l. veterem 5.

TIT. IX. (V. 39. 40.)

Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt.

I. Si pupilli *auctore tutore*, vel minores *consensu curatoris*, ipsi gesserant, *directo* conueniri poterant:

sed si tutores vel curatores soli, contra strictam *iuris ciuilis* rationem agere vel conueniri poterant *vtilibus* actionibus, finita tutela, *l. 5. §. 9. de constit. pec. lib. 2. h.* adeo vt etiam *iudicati actio* transferatur ad pupillum, tutore condemnato, *l. 6. h.*

2. Requiritur tamen (I) *vt tutor egerit absque fraude.* Hæc, quatenus extra rem pupilli facta, non nocet pupillo: *l. 4. h.* si *in ipsa administratione* vel alio modo, quantum locupletior factus, tenetur, *l. 24. D. si quis omiss. cauf. testam. l. 3. h.* vel quantum a tutore seruare potest, *l. 3. cit.* vt tamen actiones cedendo liberetur, *l. f. de admin. tut.* Sic nec prodest pupillo dolus tutoris, *l. 4. §. 23. de dol. mal. & met. except.* BRVNNEM. *in paratit. h. q. 9.*

3. (II) *Vt in vtilitatem pupilli negotium fuerit gestum l. 3. C. h.* Proinde (α) etiam locationi, a tutore vtiliter factæ, stare tenetur, *l. 4. C. h.* (β) Si litem m. f. instituit, tutor ipse expensas ferre debet, FAB. *in C. l. 5. t. 24. D. 3.* (γ) Qui ex facto tutoris adversus pupillum agere vult, docere debet *versionem,* STRYK. *de proband. verf. credit. c. 1.*

4. *Durante tutela* contra tutores vel curatores *directæ* instituuntur, *l. f. C. h. l. 11. §. 6. de pign. act.* sed tantum ratione *officii,* ENGELBR. *ad D. h. §. 22.* vt ex bonis pupilli soluant, HAHN. *ad W. h. n. 2.* Ea finita, conueniri nequeunt, *l. 1. C. h.* si sub qualitate *tutoris* contraxerunt, *l. f. si quis caut.*

5. Hinc tenentur (1) fideiussorio nomine: *l. 15. C. de admin. tut.* (2) si sua bona *proprio* obligarunt *nomine: l. 5. §. 1. h.* (3) negotium simul ad ipsum proprio nomine pro parte spectat: *l. vlt. h.* (4) pecuniam pupilli nomine acceptam in proprios vsus converterunt: (5) dolose egerunt.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. si tutor 2. l. Dolus 3. l. post mortem 5. §. 1. l. tutor 6. l. vlt.

Ex Cod. l. Iuliana 1. l. etsi 2. l. in rem 3. l. vlt. *quando ex facto.* l. vlt. *si ex plurib. tutor.*

TIT. X. (V. 43.)

De suspectis tutoribus & curatoribus.

1. Finitur tutela variis modis: (I) Quoad tutorem, *remotione*, quod sit criminis *suspecti* reus, qualis est, *qui officium tutoris debita diligentia non implet, siue dolo, siue segnitie insigni, & sic non ex fide gerit tutelam.* Vnde mores, non paupertas, aliquem faciunt huius criminis reum; *l. 5. C. h.* licet *simplex suspicio* non sufficiat, quæ etiam in pauperem cadit, *l. 3. §. 1. de reb. auct. iud. poss.* HVBER. *in digress. p. 1. l. 3. c. 26.*

2. *Suspecti crimen* quasi *publicum* dicitur, hinc requiritur LEGITIMA ACCVSATIO. Hæc peragitur hodie (1) *coram iudice inferiori*, nisi agatur ad *pœnam corporis afflictiuam*; nam tunc iudex, criminalem iurisdictionem habens, adeundus, *l. 1. §. 8. l. 2. h.* SCHILT. *ex. 37. th. 141.*

3. (II) *Institui potest ab omnibus*, etiam matronis piis, *§. 3. l. h.* sine *impensarum restitutione*, si *ex pietate* hoc factum, *l. 44. de negot. gest.* Imprimis vero ad hoc *ex officio* tenentur (α) tutores honorarii, *l. 3. §. 2. de admin. & peric. tut.* vel alii contutores, COCCEI. *de curios. legal. prof. c. 2. concl. 8.* (β) Magistratus, *l. 3. §. 4. h.* Matri nihil imputatur, si non fecerit suspectum, *l. 4. §. 4. qui pet. tut.*

4. (III) *Accusari possunt indistincte, qui suspecti sunt*, & quidem (1) vel post *tutelam* iam *susceptam*, siue *testamentarii* fuerint, siue *legitimi*, siue *datiui*; vt tamen famæ parcatur eorum, quibus debetur reuerentia,

rentia, vel cum quibus neceſſitudo pupillis intercedit, §. 2. I. h. Hinc aliquando tantum curator adiungitur, l. 9. h. l. 1. §. 5. h. t.

5. Vel (2) ante *tutelam ſuſceptam*, ſi peſſime tutelam geſturi præſumuntur, veluti (α) ob dolum vel ignauiam gerere recuſantes: l. 4. §. f. h. l. 3. C. h. (β) in limine inuentarium omittentes; l. 7. pr. de admin. & per. tut. l. f. C. arbitr. tut. (γ) aliud delictum ante adminiſtrationem perpetrantes: l. 3. §. 5. h. (δ) qui ex vita ante acta vel alia male adminiſtrata tutela ſuſpecti fieri poſſunt: (ε) data pecunia tutelam redimentes, l. 3. §. 15. in f. h. conf. l. 1. §. 7. de offic. præf. vrb.

6. (IV) *Inſtituta accuſatione, adminiſtratio tutori interdicenda*, curatore interim dato; l. 7. C. h. modo (α) indicia non leuia contra tutorem adſint: (β) delicti eiusmodi reus poſtuletur, quod meretur remotionem: (γ) reus ad minimum *ſummarie* auditus fuerit.

7. (V) *Probato crimine tutor remouendus*, addita aliquando pœna grauiori pro delicti grauitate, l. 1. §. 7. de offic. præf. vrb. Ob *dolum* condemnatus *infamis* fit: l. 4. pr. h. NOODT. l. 1. e. f. ob *culpam latam* non æque, l. 3. §. 18. h. Ob *leuem* ſimpliciter agitur ad damnum reſtituendum, l. 7. §. 1. h.

8. Inde fluit: (α) ne quidem ſuſpectum vlterius tolerari poſſe, licet vel maxime *cautionem* offerat, l. 6. h. (β) Suſpecti cognitionem morte finiri, quia iam morte eſt remotus, vt & ſi *finita* alias *tutela* eſt, niſi *grauior pœna* ei immineat, l. 11. h. l. 3. §. 6. h. (γ) Etiam contumacem, ſub *pœna confeſſi* citatum, remoueri poſſe, I. P. S. lib. 1. art. 41.

9. Finitur tutela vlterius (II) *morte* (α) *tutoris*, licet tutela *legitima* transeat ad filios tutoris perfectæ ætatis, non tamen *iure hereditario*, l. 16. §. 1. de tut.

Idem

Idem dicendum de morte ciuili: (β) *Pupillorum*, modo omnes defuncti sint.

10. (III) *Pubertate pupilli.* Neque enim tenentur tutores inuiti continuare curatelam. Sed contrarium vere vbique ex antiquis Germaniæ legibus retentum est, GAIL. *2. obs. 96.* MEV. *3. D. 202. n. 5.* STRYK. *in V. M. tit. de tutel. §. 9. sqq.* cum illa differentia, quæ olim ratione *ætatis* obtinuit, Germanis in hac materia incognita fuerit, qui distinguunt inter Mündige, die zu ihren Jahren kommen, und Unmündige, *I. P. S. lib. 1. art. 42.* & vbique *vnius tutelæ* tantum mentio fiat.

11. (IV) *Diei vel conditionis existentia.* Non tamen videtur pactum tutoris priuatum cum altero licitum, vt is post certum tempus tutelam continuet, cum semel eius fides sit electa & publice per *confirmationem magistratus* approbata, quæ *substitutionem* excludit, HVBER. *h. §. 6.*

12. (V) *Superueniente impedimento perpetuo*, propter quod ne quidem suis potest supereſſe rebus: *l. 1. §. 2. 3. de tutel.* vel alio casu, ob quem non potest volens dari tutor, v. c. si miles fiat, si mater ad secunda transeat vota &c.

13. Curatela finitur (VI) maiorennitate vel *vera*, & quidem *ipso iure*, *l. 1. de minor.* vel *ficta*, concessa minori venia ætatis, *t. t. C. de his, qui ven. ætat.* Eodem modo (VII) curatela furiosorum, prodigorumque etiam finitur, impedimento in totum cessante, & quidem *ipso iure*, h. e. secundum regulas *iuris ciuilis*, *l. 1. pr. de curat. furios.*

14. Feminarum curatela hodie (VIII) per *nuptias* soluitur, cum transeant in curatelam mariti, & præterea etiam patria potestas iure Germanico per eas tollatur, *ius prouinc. Saxon. lib. I art. 31. & 45.* STRYK. *in V. M. tit. de admin. & peric. tutor. §. 27.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 5. l. Tutor 3. pr. §. 3. 4. 5. 12. f. l. hæ enim cauſæ 4. §. 1. 2. 3. 4. l. ſi tutor 9. l. pen.

Ex Cod. l. curatoribus 2. l. præſes 3. l. in poſtulandis 5. l. pietas 6. l. cum quem 7. l. vlt.

LIB. XXVII. TIT. I. (V. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69.)

De excuſationibus.

1. Denique (IX) ceſſat tutela ob EXCVSATIONEM tutoris, quæ eſt *allegatio legitimæ & veræ cauſæ, ob quam tutor putat, ſe ad tutelam ſuſcipiendam cogi non poſſe, ad quam alias ſecundum regulam iuris cogi poterat.*

2. Requiritur itaque (I) *legitima cauſa*, h. e. legibus *ſpeciatim* approbata. Hinc quibus collegiis hoc priuilegium non eſt tributum, illis non competit, *l. 41. §. vlt. h.* Sunt vero tales cauſæ vel *propriæ* vel *impropriæ:* illæ *volentem* admittunt, ſed *nolentem* liberant; hæ ne volentem quidem admittunt; illis renunciari poteſt, non his.

3. *Propriæ* reſpiciunt fauorem tutoris; *impropriæ* vel reip. vel pupilli: illæ tantum excuſant a *ſuſcipienda*, non vero a *ſuſcepta;* bene tamen hæ, conf. *§. 14. 15.*

4. Ad *proprias* referuntur frequentes: (1) πολυπαιδία. Numerus olim variauit. Hodie fere communiter *quinque* requirunt ex erroneis *iuris publici* principiis, SCHILT. *ex. 37. §. 155.* Debent vero eſſe (α) *legitimi*, (β) *naturales*, (γ) iam *nati*, (δ) *viui*, conf. *l. 36. in f. h.* Capti ab hoſte olim quoque non connumerabantur, *l. 2. C. qui num. lib.*

5. (2)

5. (2) *Administratio fisci*, quatenus adhuc durat, *l. 22. §. 1. l. 41. pr. h.* Hæc immunitas extendi nequit (α) ad eos, qui tantum fisco consilio assistunt: (β) qui administrant res ciuitatis: *l. 15. §. 7. 10. h.* (γ) qui a fisco aliquid conduxerunt, *l. 15. §. 10. D. & l. 8. C. h.*

6. (3) *Officium magistratus maioris*, *l. 6. §. 16. l. 23. h.* hodie *cuiuscunque*, SCHILTER. *ex. 37. §. 161.* Huc etiam pertinent, qui *a latere* principis sunt, *l. 30. pr. h.*

7. (4) *Tria onera tutelæ*, quæ tamen *ponderanda* magis, quam *numeranda*. Nam tutelæ debent esse (α) mediocres: *l. 31. in f. h.* (β) diuersi patrimonii: *l. 3. h.* (γ) in vna domo: *l. 4. in f. h.* (δ) adhuc manentes: *l. 2. §. f. l. 17. pr. h.* (ε) non affectatæ: *l. 15. §. 15. h.* (ζ) administrationem coniunctam habentes, *l. 15. §. 9. h.*

8. (5) *Paupertas* admodum grauans tutorem, *§. 6. I. h.* (6) *Morbus sonticus*, *§. 7. I. h.* qui tamen etiam aliquando facit cessare tutelam, *l. 10. in f. l. 40. h.* (7) *Imperitia literarum*, *§. 8. I. h.* quoad tutelam patrimonii haud exigui, non vero *honorariam*. Idem dicendum de *imperitia negotiorum*. Si non erat *expers negotiorum*, olim se excusare non poterat, *l. 6. in f. h.*

9. (8) *Senectus* sc. eius, qui compleuit 70. annum: *t. t. C. qui ætat. se exc. l. 2. h.*

10. (9) *Professores*, *l. 6. §. 12. h.* modo (α) sint intra numerum, *§. 15. I. h. l. 41. §. f. h.* nisi *extraordinarii* valde disciplinis sint instructi: *l. 6. §. 10. h.* (β) *actu* artem exerceant, *§. 15. I. h. l. 2. 8. C. de prof.*

11. (10) *Dimissio a militia*, modo *honesta* sit: *l. 8. pr. h. causarie* dimissi ad aliquod tempus excusantur, *l. cit. §. 3. h.*

12. Ad

12. Ad *impropriar* refero (α) militiam: *§. 15. I. h.* (β) dignitatem eccleſiaſticam; *Nou. 123. c. 5. auth. presbyteros C. de epiſc. & cler.* ad tutelam *legitimam* tamen admittuntur clerici inferioris ordinis, *c. auth.* quamuis & *tutelas miſerabilium perſonarum* pie ſuſcipiant. Hodie inter proteſtantes volentes admittuntur, STRYK. *in V. M. h. §. 5.*

13. (γ) Qui litem habent cum pupillo, de quibus ſupra *tit. de tut.* (δ) Qui ex aliis cauſis ſuſpecti ſunt, *§. 9. 11. 12. I. h.* (ε) Maritus vxori olim non poterat dari curator reſpectu receptitiorum, *§. 19. I. h. l. 14. de curat. furioſ.* nec *ſponſus ſponſæ, l. 1. §. 5. h.* nec ſocer nurui, *l. 17. C. h.*

14. Ceterum cauſæ *propriæ* allegari amplius nequeunt, ſi tutor datus patri pupillorum promiſit, ſe tutelam ſuſcepturum, *l. 15. §. 1. h.* niſi *noua cauſa* poſt promiſſionem ſuperueniat, cum omnis promiſſio intelligatur ſub *clauſula: rebus ſic ſtantibus*, COCCEI. *de clauſ. reb. ſic ſtant. c. 6.*

15. Eodem modo poteſt quis inuitari ad tutelam, remota excuſatione, ſuſcipiendam per *legatum*, id quod ſi ſuſceperit, etiam tutelam, *intuitu cuius legatum eſt relictum*, recuſare non poteſt, *l. 5. §. 2. de his, quæ vt indign. l. 28. §. 1. l. 36. pr. h.* vid. tamen DONELL. *l. 3. c. 9. in f.*

16. (II) *Cauſa vera.* Ex *falſa cauſa* excuſatio conceſſa non prodeſt, *§. vlt. l. h. l. 33. de re iud.* ſed periculum tutelæ nihilominus ad eum ſpectat, *l. 1. & vlt. C. ſi tut. vel cur. falſ. alleg.*

17. (III) *Proponatur intra legitimum tempus*, h. e. intra 50. dies *continuos* computandos iuxta *l. 13. h.* quæ computatio vltra 100. lapidem hodie eſt otioſa: *l. c. §. 4. de offic. præſ. vrb.* quin & moribus tempus variat, SCHILT. *ex. 37. §. 162.* Ipſa excuſatio facienda intra

intra quatuor menſes, *l. 38. h.* qui terminus hodie non præciſe obſeruatur.

18. (IV) *Legitimo modo*, non per *appellationem*, ſed *ſimplicem allegationem*, *l. 1. §. 1. quand. appell.* HVBER. *h. §. 7.* Hinc coram eodem, qui dedit, proponi cauſæ poſſunt. A reiecta tamen per *decretum* excuſatione recte appellatur, *l. 13. pr. h.* Ceterum a contraria ſententia, quam quidam amplexi ſunt propter *l. 4.* & *l. 13. pr. h.* manaſſe in iure canonico videtur *appellatio extraiudicialis.*

19. Poſſunt vero, ſi plures ſunt cauſæ, vel omnes *ſimul* proponi, quod tutius: vel *ſucceſſiue*, *l. 13. §. 8. 10. l. 21. §. 1. h.* HVBER. *h. §. 6.* Subſequitur *cauſæ cognitio*, hinc *pro tribunali* fieri debet, *l. 25. h.* conf. HVBER. *ad tit. de iudic. §. 34.*

20. Poteſt hæc excuſatio proponi etiam per *procuratorem*, quia nulla prohibitio eo nomine in iure occurrit, HAHN. *ad W. h. in f.* conf. *l. 19. C. de admin. tut.*

TEXT. NOTAB.

L. excuſantur 2. §. 9. l. tria 3. l. tria onera 5. l. ſi duas 6. pr. §. 1. 4. 7. 10. 12. 15. vlt. l. paupertas 7. l. ſed & milites 8. pr. §. 1. 2. l. idem Vlpianus 12. l. ſcire 13. pr. §. 2. 7. 12. l. ſpadonem 15. §. 1. 6. 11. 15. l. non tantum 17. pr. l. bello 18. l. nequaquam 24. l. excuſare 25. l. ſi is 31. pr. §. f. l. amiciſſimos 36. l. qui teſtamento 37. pr. l. quinquaginta 38. l. poſt ſuſceptam 40. §. 1. l. vlt. §. f.

Ex Cod. l. ampliſſimi 4. l. neque 6. l. coloni 8. l. frater 9. l. exactores 10. l. teſtamento 11. l. ſeueriter 14. l. licet 17. l. tutores 18. l. curator 20. l. ſi tutor 22. de *excuſ.* l. 1. l. tutores 2. *ſi tut. vel cur. fals.* l. neque 2. *qui num.* l. vn. *qui morbo*, l. vn. *qui num. tutel.*

TIT. II. (V. 49. 50.)

Vbi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis.

1. In educatione pupillorum attendendum, (1) *vt educentur apud minus suspectos*, *l. 5.* imprimis (α) penes illum, quem pater in testamento denominavit: *l. 1. §. 1. h.* (β) apud matrem vel auiam, *l. 1. C. h.* nisi ad secunda vota transierit: *N. 22. C. 38.* non facile apud proximiorem agnatum, *l. 2. C. h.* FAB. *in C. l. 5. t. 30.* vel qui *diuersæ religionis* est, SCHILT. *ex. 37. §. 163.* Quocirca iudex circumspectus de eo arbitrabitur *l. 1. § 1. h.* & licet *cura educationis* tutori incumbat, *educatio* ipsa tamen aliis committi potest.

2. (2) *Vt modus in alimentis præstandis seruetur.* Qui plus æquo præstitit, reputare illud nequit, *l. 2. §. 1. h.* Semper ita alatur, vt ex reditu, quatenus fieri potest, aliquid supersit, *l. 3. §. 1. h.* Qua de causa determinatio a magistratu petitur vtiliter, *l. 3. pr. §. 4. h.*

3. Quem elegit magistratus, vt educaret pupillum, *aliquando* etiam cogere potest, si *necessitudinis vinculum* concurrit, *l. 1. §. 2. D. l. 1. in f. C. h.* Extranei enim non ita facile cogi posse videntur.

4. Qui aluit, sumtus repetere potest, & præsumitur quilibet *de suo* aluisse pupillum, *l. 2. C. de alim. pupill.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. l. officio 2. l. ius alimentorum 3. l. qui filium 4. in f. l. si disceptetur 5.

Ex Cod. l. 1. l. vtrum 2. *Vbi pup. educ.* l. quod plerumque 2. *de alim. pupill. præst.*

TIT.

TIT. III. (V. 51.)

De tutelæ & rationibus distrahendis & vtili curationis causa actione.

1. Ex *administratione* tutelæ, *§. 7. I. de Attil. tut.* tanquam *quasi contractu*, oritur actio tutelæ tum *directa*, tum *contraria*.

2. Actio tutelæ DIRECTA *datur pupillo aduersus tutorem finita tutela ad rationes legitime reddendas, damna resarcienda, & reliquum soluendum.*

3. Est hæc actio (α) *generalis, l. 38. pr. pro soc.* Hinc sæpius institui potest, vt agenti exceptio *rei iudicatæ* opponi nequeat, si de alia specie iam agat, *l. 2. C. de iud.* (β) *Bonæ fidei, l. 1. §. 2. h.* (γ) *Arbitraria.* vid. *§. 7.*

4. Potissimum obligatio tutoris consistit (α) *in rationum redditione*, a qua tamen *iure Germanico antiquo* tutor, qui simul *heres* erat, liberabatur, *I. P. S. lib. I. art. 23.* Ad hanc, vt fiat legitime, requiritur: (1) *vt fiat debito tempore*, olim quidem *finita tutela: l. 9. §. 4. h.* sed hodie *quotannis per R. I. de anno 1548. tit. 31. §. 3.* & quidem *sponte* debet offerri. Vnde rationum redditioni opponi nequit *præscriptio* 30 annorum, ita computata, vt a *singulis annis* currere *noua* incipiat, MEV. *8. D. 17.* quia lex quotannis tutorem interpellat, vt illa demum currere incipiat, *finita tutela.*

5. (2) *Vt debito loco petatur*, inprimis *in foro gestæ administrationis, l. 1. 2. C. vbi de ratiocin.* Quodsi plures conueniendi, coram omnium communi iudice causa peragenda, *l. 5. C. h.*

6. (3) *Exhibeatur inuentarium* tanquam fundamentum rationum reddendarum, vt & *libri rationum*

methodo præscripta confecti intra terminum præstitutum, *l. 1. §. 3. h. l. 82. de condit. & demonstr.*

7. (4) *Rationes exhibitæ legitime iustificentur, c. l. 82.* productis apochis, ad quem actum iudex *ex officio* commissarios constituere potest, *l. 5. in f. de manumiss.* MEV. *2. Dec. 123.* Est enim tutelæ actio *arbitraria*, & hanc ob causam in C. dicitur *arbitrium tutelæ.*

8. Hinc rationes non rite redditæ, forsan *in solle, l. 82. in f. de cond. & demonstr.* non obstante *liberatione*, adhuc sunt reddendæ, MEV. *8 D. 21.* FAB. *in C. l. 5. t. 31. d. 3.* quamuis probatio *negatiuæ* actori incumbat, MEV. *8. D. 18.*

9. Excussis rationibus obligatur (β) *ad reliqua soluenda*, licet rationum redditio in testamento *a patre* tutori remissa sit: *l. 9. de liber. leg. l. 20. §. 1. l. 28. §. 4. eod.* aliud est, si *ipse pupillus* rationes exigere prohibuit, *l. f. §. 2. eod.*

10. Vlterius (γ) *ad damna resarcienda* culpa *leui* data, *l. 7. C. arbitr. tut. l. 33. de admin. & peric. tut.* Aliquando culpa *lata* tantum præstanda, v. c. in exigendis nominibus paternis; *l. 2. C. arbitr. tut.* tenetur quoque de neglectis, *l 1. pr. h t.* HEESER. *de ration. red. loc. 8.* Denique (δ) ad *bona restituenda*, nisi casu interierint, *ius prou. Sax. lib I. tit. 11.*

11. Ad hæc tria obligantur singuli tutores, qui administrarunt *in solidum*, *l. 38. §. 1. de admin. tut.* etiamsi tutelam inter se *priuato* diuiserint *pacto*, *l. f. C. de diuid. tut.*

12. Habent tamen hi inter se (1) *beneficium excussionis*, vt *gerens* primo loco conueniatur, modo (α) adhuc sit soluendo: (β) facile conueniri possit: (γ) nec huic beneficio renunciauerit: *l. f. cit.* (δ) communis negligentia non concurrat, *l. 39 §. 11. l. 55. §. 3. de admin. & peric. tut. l. 2. C. de diu. tut.*

13. Quin

13. Quin tamen etiam hoc casu audiendum esse volunt, qui petit *suo sumtu & periculo* excuti eum, qui gessit. Sed hoc tantum, *pupillo consentiente*, locum habet, quia hoc postulatum reuera *mandatum* continet, quod *inuitus* nemo subire tenetur, *§. 2. I. de mandat.* MEV. *7. D. 216.* STRYK. *de caut. contr. s. 2. c. 6. §. 23. & disp. de peric. pet. c. 1. n. 19.*

14. (2) *Beneficium diuisionis*, quatenus omnes administrant, vel qui non gesserunt, in nexu manent, *l. 1. §. 11. h.* modo (α) omnes sint soluendo, *l. 1. §. 15. h.* (β) nec ex *dolo communi* vnus conueniatur, *c. l. §. 14. h.* vel propria culpa, MEV. *7. D. 197.*

15. (3) *Cedendarum actionum*, quod beneficium vtile est, si (α) reliqua cessant: (β) ex *dolo communi* haud condemnatus est, *l. 1. §. 14. h.* Potest hæc exceptio adhuc post *rem iudicatam* opponi, *l. 1. §. 18. h.* Absque hac cessione non datur ei regressus contra contutorem, qui solidum soluit, nisi quod *ex æquitate vtilem actionem* ex edicto D. PII habeat, si *de voluntate pupilli* alias constat, *l. 1. §. 13. l. 20. h.*

16. Administratio curatelæ itidem actionem *tutelæ vtilem* producit, ad omnia competentem, ad quæ *directa*, nisi quod aliquando, nondum finita cura, detur, *l. 4. §. 3. l. 16. §. 1. h.*

17. Datur præterea contra tutores *actio de rationibus distrahendis*, (1) si tutor vel curator aliquid abstulit, *l. 1. §. 22. h.* (2) durante tutela, *l. 3. C. arbitr. tut. l. 2. pr. h.*

18. Instituitur eodem modo, demum finita tutela, *l. 1. §. f. h.* & quidem *ad duplum* eius, quod pupillo subreptum est, *l. 1. §. 20. h.* & concurrit cum actione *furti*, *Legis Aquil.* & similibus, *l. 2. §. 1. h.* nec quatenus pœnam continet, *actione tutelæ* tollitur, *l. 1. §. 21. iunct. l. 2. §. 1. h.*

19. Duplum hac actione non a singulis *in solidum* exigitur; *l. 1. §. 21. h. l. 55. §. 1. de admin. tut.* quia non tam *pœnam*, quam id, quod ablatum cum eo, quod *interest*, continere videtur, quamuis aliud dicendum sit, si *ordinaria actione furti* conueniantur. Vnde *administratores* quoque vix liberari ab *ordinaria pœna furti* possunt, *si criminaliter* contra eos proceditur, quos quidam ex *cit. text.* mitius puniendos esse censent.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 2. 4. 11. 13. 14. 15. 18. 21. 22. l. actione 2. pr. l. nisi finita 4. §. f. l. si tutor Reip. 9. pr. l. si ex duobus 15. l. probatum 19. l. vlt.

Ex Cod. l. 1. l. Nomina 2. l. si curator 3. l. omnes 5. l. quicquid 7. l. si tutores 8. l. Tutor 11. tutelæ 12. l. Veteris 13.

TIT. IV. (V. 58.)

De contraria tutelæ & vtili actione.

1. Ex *secundaria* pupilli *obligatione l. 22. de tut. & rat. distrah.* datur actio tutelæ CONTRARIA *ad indemnitatem tutori præstandam.*

2. Præcipue repetit (1) *impensas tutelæ nomine factas.* Harum nomine (α) *compensatio, l. 1. §. 4. h.* (β) ius *retentionis,* MEV. *3. D. 170.* quatenus sunt *liquidæ,* ID. *5 D. 133.* vel aliquando (γ) *actio contraria* locum habet, modo expensæ, antea in *compensationem* deductæ, reprobatæ non fuerint, *l. 1. §. 4. h.*

3. Pertinet huc etiam, quod pro præstita opera, quam tutor non *vt talis*, sed vt *aduocatus* vel *artifex* præstitit, possit petere mercedem, ESCOB. *de ratioc. c. 27. n. 54.* Tutelæ gestio vero *in se* est gratuita, nisi a *patre* vel *magistratu* ab initio tutori salarium sit constitutum, vel ex *statuto* hodie debetur, MOLLENBECK. *de salar. tut. vel cur.*

4. Alii

4. Alii sumtus non repetuntur, quam *bona fide* facti, inque rem pupilli versi, *l. 3. §. 8. h.* Inutiles non repetuntur, *l. 3. pr. h. l. 6. C. de adm. tut.*

5. (II) *Quod alias tutori propter tutelam abest absturumque creditur.* Nam, si se obligauit pro pupillo, agit, antequam soluat, vt liberetur, *l. 6. h.* modo (α) *vera* sit *fideiussio*, *l. 15. C. de admin. tut.* (β) *tutelæ nomine* suscepta, *l. 1. §. 5. h.*

6. Quin etiam si pecuniam propriam in vsus pupilli conuertit, *vsuras* quoque hoc iudicio petit, nisi eam sibi commode antea soluere potuisset, & hoc neglexisset, *l. 9. §. 4. 5. de adm. & per. tut.* HAHN. *ad W. h. n. 4.*

7. Idem iam applicandum ad curatores, actione *vtili* competente.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 5. 8. l. quid ergo 3. pr. 4. 6. 7. f. l. vlt. *Ex Cod.* l. 1. l. si pater tuus 3.

TIT. V. (V. 45.)

De eo, qui pro tutore proue curatore negotia gessit.

1. PRO TVTORE negotia gerere dicitur, *qui munere tutoris fungitur in re impuberis, siue se putet tutorem, siue sciat se non esse, fingat tamen, quamuis non dolose, l. 1. §. 1. h.*

2. Inde *protutelæ actionem* dedit Prætor, quæ ad omnia, ad quæ *actio tutelæ*, competit, modo *pupillus* adsit; alioquin *negotiorum gestorum* competit actio, *l. 1. §. 6. h.*

3. In eo differentia occurrit, (α) quod protutor non semper teneatur de *non gestis*, nisi *connexa* sint cum

iis, quæ gesta, quæque alius etiam gesturus fuisset; *l. 1. §. 9. h.* (β) a tempore *susceptæ* tutelæ tantum teneatur; (γ) hæc actio habeat locum etiam *durante impubertate*, & (δ) *a vero tutore* instituatur, *l. 1. §. 3. h.*

4. Hodie rariores hi errores occurrere possunt: olim facilius, *l. 1. pr. h.* cum hodie *iudicialis confirmatio* accedat. Interim non adeo impossibile duco, casum *protutelæ* adhuc dari posse, etiam in eo, qui iam confirmatus est, cum etiam confirmatio ex errore fieri possit, & sic eo casu exceptio: *Tu non es tutor*, prosit, *l. 2. C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. l. 3. f. qui pro tutore 4. l. vlt.

Ex Cod. l. etiam mulier 1. l. non vtiliter 2.

TIT. VI.

Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.

1. *Falsus* tutor in eo a *protutore* differt, quod hic *bona fide* & *intentione* tutelam gerat; ille magis *animo maleuolo* & *decipiendi*, vel alias tutelæ se obtrudat, *l. 7. §. 1. l. 11. §. 2. l. f. h.*

2. Falsus eiusmodi tutor si *dolose* auctoritatem interponit, actus intuitu *pupilli* non valet, *l. 1. §. 5. h. t.* Læsis vero, qui cum pupillo b. f. contraxerunt, datur actio *in factum*, contra *falsum tutorem* ad id, quod intererat, *l. 7. §. 2. h.*

3. Durat tantum *intra annum*, nec contra heredes competit, *l. 9. §. 1. h.* nisi quatenus ad heredes peruenit.

4. Succurrit quoque læsis Prætor per *restitutionem in integrum* ex capite *erroris* vel *ignorantiæ*, contra

tra ipsum pupillum, qui merum lucrum ex gesto *falsi tutoris* quærit; *l. 1. §. f. h.* hinc *iudicium restitutorium* dicitur, *l. 7. §. 3. h.* Non tamen prohibetur prætor id, quod his tutoribus gestum est, ex *iusta causa* ratum habere, *l. 1. §. 5. h.* maxime in fauorem pupillorum, *l. 14. C. de procur.* si læsus restitui in integrum nequeat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. f. l. interdum 5. l. Nouissimi 7. l. Huius actionis 9. l. si falso 10.

TIT. VII. (V. 54. 57.)

De fideiussoribus & nominatoribus & heredibus tutorum & curatorum.

1. *Fideiussores* (1) a tutoribus dati, si tutores non sint soluendo, tenentur, (α) etiamsi ne quidem *solennis stipulatio* olim interuenerit, *l. 4. §. 3. h.* Neque hi (β) beneficium *diuisionis* inter se habent, *l. f. rem pup. salu. for.* nisi ex persona tutorum, *l. 7. h.* Denique (γ) *ipso iure* antea conueniri nequeunt, quam rationibus a tutore redditis, & constituto liquido, *l. 1. C. de conuen. fisc. debit.*

2. Similes fideiussoribus sunt (2) *nominatores*, qui nominant *suo periculo* tutores, *l. 28. de tut. & cur. dat.* SCHILT. *ex. 37. §. 188.* Similiter (3) *affirmatores*, qui idoneam satisdationem tutorum affirmarunt: eligebantur enim a magistratu, qui eam æstimare debebant, *l. 1. §. 8. 9. de magistr. conu.*

3. Hi itaque, cum reuera *intercessores* videbantur, *l. c. 28. l. 13. pr. de minor.* tenebantur eodem modo, si pupillis alio modo consultum esse non poterat, *l. 4. §. 3. h.* STRYK. *de peric. petent. c. 1. n. 58. seqq.*

4. *Heredes* denique (4) quatenus teneantur ex defuncti gestis, supra *tit. de admin. & peric. tut. §. vlt.*

dictum. Ceterum quicquid vltro post mortem fecerunt, de eo tenentur, cum aliquando quædam gerere debeant, quæ scilicet a defuncto inchoata sunt, *l. 1. pr. h.* quamuis vltra *dolum* & *latam culpam* non teneantur, *l. 4. §. 1. h.*

5. Lite autem cum defuncto contestata heredes indistincte *ex facto defuncti* tenentur, *l. 8. in f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. l. cum ostendimus 4. §. 1. f. l. pupillus 6. l. si fideiussores 7. l. vlt.

Ex Cod. l. Heredes 1. l. pater 2. l. vlt. *de hered. tut.* l. non est ambigui 2. *de fideiuss. tut.*

TIT. VIII. (V. 75.)

De magistratibus conueniendis.

1. Tandem in subsidium datur ipsa actio *vtilis tutelæ in magistratum*, *l. 1. C. h. t.* dicta inde *subsidiaria*, si vel nemine petente, ex officio dare pupillo tutorem cessauit, vel non idoneum dedit, vel cautionem non exegit, vel suspectum non remouit, vel hodie rationes *ex officio* quotannis non exegit. Oritur itidem ex *quasi contractu*, vti *actio tutelæ*, *l. 9. in f. h. l. 15. §. 9. de excus.* ibique GOTHOFR. *in not. lit. t.*

2. Nihil vero imputari potest magistratui, si tutores vel fideiussores *ab initio* fuerunt idonei, quamvis *ex post facto* idonei facti: *l. 1. §. 11. h.* interim eos soluendo fuisse docere debet, *l. 1. §. 13. h.*

3. Non autem *regulariter* aliter locum habet, nisi omnes tutores & fideiussores non amplius sint soluendo, *l. 4. C. h.* Ast si *honorariis* nihil imputari potest, statim ad magistratus deuenitur. Atque hic est sensus *l. 1. §. 15. de tut. & rat. distr.* cum contextus doceat, particulam *non* in fine delendam esse.

4. Plures

4. Plures magiſtratus, ſiquidem ex *dolo* conueniantur, ſinguli tenentur *in ſolidum:* ſi ex culpa, ſinguli *pro rata*, *l. 7. h. l. 3. C. h.* Heres eius tamen tantum tenetur ex *dolo* & *lata culpa*, *l. 4. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 4. 6. 11. 13. Non ſimiliter 4. l. in magiſtratus 7. l. vlt.

Ex Cod. l. ſi magiſtratus 1. l. in heredes 2. l. ſi tu & collega 3. l. in magiſtratus 5.

TIT. IX. (V. 71. ſeqq.)

De rebus eorum, qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis vel ſupponendis.

1. Supereſt, vt de *poteſtate tutorum* agamus. Ad hanc vero pertinet *ſola adminiſtratio*, non etiam *alienatio* promiſcua *rerum immobilium*, quocunque modo fiat, etiam per transactionem, diuiſionem, ſeruitutum & pignoris impoſitionem, immo & lucri iam delati repudiationem *l. 1. l. 3. §. pen. l. 5. §. 8. l. 7. pr. h. l. 4. C. h.* Idem dicendum de rebus *mobilibus*, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, *l. 22. C. de admin. tut.* HAHN. *ad W. h. n. 3.*

2. Solenniter tamen alienationes factæ ſubſiſtunt, ſi (I) *magiſtratus auctoritate* factæ: olim quidem eius, cui hoc ſpeciali lege mandatum erat: *l. 2. §. 1. de offic. eius, cui mand.* hodie vero competens quilibet eſt reſpectu *domicilii*, vel *rei ſitæ*, *l. 5. §. 12. h.* Pariter in *rebus eccleſiaſticis alienandis* conſiſtorium interuenire debet, vid. *P. 1. p. 48. §. 3.*

3. (II) *Si cauſæ cognitio acceſſerit*, in qua vt iudex rite verſetur, attendat (1) *ad cauſam alienandi*, *l. 5.*

l. 5. §. 1. in f. h. quæ debet esse *necessaria*, legitime probanda, *l. 5. §. 9. 15. h. l. 5. 6. C. h.* vt vrgens æs alienum; *l. 12. C. h.* neque enim quælibet causa *vtilitatis* & *expedientiæ* sufficit: *l. 5. §. 14. h.* nisi (α) in rebus mobilibus: (β) princeps suo rescripto specialiter eam approbet, conf. *l 12. h.*

4. (2) *Ad rem alienandam*, ne propter modicum æs alienum magna possessio distrahatur, *l. 5. §. 10. h.*

5. (3) *Ad modum alienandi*, vt inquiratur, an consultius sit, bona magis obligare quam alienare? *l. 5. §. 10. h.*

6. (4) *Ad ipsam versionem pecuniæ*, in illam causam, in cuius finem facta est alienatio, *l. 5. §. 13. h.*

7. (III) *Si eius decretum interuenit*, quod *certum* & *determinatum* esse debet, *l. 7. §. 4. h.* Neque enim *simplex confirmatio* sufficit. Idem dicendum est, si princeps consensum interposuerit per *rescriptum* causa cognita, *l. 2. C. quand. decret non est op.* Denique (IV) si ipsa alienatio per *subhastationem* facta est, quæ tamen in plurimis locis negligitur.

8. Hæc solennia requisita *validitatem* alienationi conciliant, sed *læsionem* non impediunt, adeoque nihilominus, probata *læsione*, pupillus restituendus, *l. 1. l. 11. in f. C. h.*

9. Quoties vero hæc requisita non interuenerunt, alienatio est ipso iure nulla, & minor rem, vbicunque fuerit, vindicare potest, *l. 5. §. pen. h.* modo probet minor, requisita non debite interuenisse, *l. 5. §. 1. de probat.* COCCEI. *de dir. prob. negat. c. 4. §. 9.* Nec pretium pupillus aliter refundit, quam (α) si emtor in *b. f.* sit, (β) & versionem in rem pupilli probaverit, *l. 10. 14. 16. C. h. t.*

10. Conualescit alienatio nulliter facta *approbatione in maiorennitate facta*, eaque vel *expressa* vel *tacita*. Hæc colligitur (1) ex *lapsu quinquennii* in alienatio-

natione ex *oneroſo* titulo; ex *lucratiuo* vero, *decennii & vicennii: l. 1. 2. vlt. C. ſi mai. fact. al. rat. hab.* (2) ex aliis *factis* concludentibus, *l. 10. h.*

II. Denique alienationes, quæ *abſolute* neceſſariæ ſunt, vt *cauſæ cognitio* ſuperuacua ſit, valide fieri poſſunt absque *decreti* interpoſitione, vt (a) ſi fundus ſub pacto *de retrouendendo* comparatus: *l. 1. C. quand. decr. non eſt op.* (b) ex præcedente ſtipulatione, aliunde profecta, fieri debet, *l. 3. C. eod.* (c) pater alienationem in teſtamento permiſit: (d) maiorennis ad diviſionem prouocat, *l. 17. C. h.* &c. cf. HVBER. *h. §. 8.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 3. 4. l. ſed hic videtur 2. l. ſed ſi 3. §. 3. 4. l. magis puto 5. §. 9. 10. 12. 13. 14. l. ſi pupillorum 7. §. 1. 3. l. vlt.

Ex Codice l. venditio 1. l. non eſt vobis 2. l. non ſolum 4. l. ſi præſes 5. l. & ſi is 9. l. prædiorum 10. l. ſi quidem 11. l. Vtere 14. l. ſi prædium 16. l. inter omnes 17. *de præd. & al. reb. min.* l. ſi probare 1. l. illud requirendum eſt 2. l. vlt. *quand. decr. op. non eſt.* l. ſi ea 1. l. quoniam 4. *ſi quis ign. rem min. eſſe.* l. cum proponas 1. l. ſi quando 3. *ſi maior. fact. alien.*

TIT. X. (V. 70.)

De curatoribus furioſo & aliis extra minores dandis.

1. CVRA conſiſtit *in poteſtate adminiſtrandi bona eorum, qui ipſimet ad adminiſtrandum non ſatis idonei ſunt.*

2. Eſtque duplex, vel *ſimpliciter bonorum*, de qua infra *l. 42. tit. 7.* vel *coniuncta cum quadam perſonæ directione*, de qua hic. *Hæc* eſt *munus publicum*, non vero *illa.*

3. Cu-

3. Curatelæ subiiciuntur quidam ex *necessitate*; quidam vero ex *libera voluntate*. *Illuc* pertinent furiosi, mente capti, prodigi, & hodie minores. *R. I. de anno 1577. tit. 32. §.* So wollen ꝛc. *Huc* vero olim minores, HVBER. *in digress. P. 1. l. 3. c. 15. 16. 17.* hodie morbo sontico laborantes, surdi, muti, *l. 65. §. 3. ad SCt. Trebell.* stupidi, atque *mutilati*, *I. P. S. lib. 1. art. 48.* adeoque hi quicquid agunt sine *curatore*, valide agunt; vt *defectus curatoris* iis opponi nequeat. Alia differentia occurrit *§. 5.* & *supr. tit. qui pet. tut. §. 5.*

4. Differunt hi inter se, quod (α) *furiosi* destituantur ratione, sed cum impetu agant: *l. 1. §. fin. de ædil. ed. l. 14. de off. præs.* (β) *mente capti* quieti adhuc sint, quamuis dementes: *l. 8. §. 1. de tut. vel cur. dat. l. 6. h. l. 27. §. 5. de recept. arb.* HVBER. *ad I. tit. de curat. §. 7.* (γ) *Stupidi* adhuc communem sensum habeant: (δ) *Prodigi* vero (1) bona sua dilacerando & dissipando profundant, & (2) proinde publico decreto pro prodigis declarati sint, *l. 1. pr. h.*

5. Constituitur curatela (I) *testamento*, hodie scilicet, postquam *inuitis minoribus* curatores constituuntur: *R. I. cit. l.* secus ac olim, *§. 2. l. h.*

6. (II) *Lege*, quatenus proximiores habent adhuc *spem certam* succedendi, quod contingit ratione furiosorum, mente captorum & prodigorum, testamenti factionem non habentium, *l. 13. D. de manumiss.*

7. (III) *A Magistratu* eodem dantur modo, vti tutores, nisi quod etiam *in foro rei sitæ* constitui possint. Est tamen differentia inter *furiosos* & *prodigos*, quod *filio* possit patris furiosi curatela committi, *l. 12. §. 1. de tut. dat.* non prodigi, *l. 1. §. 1. h.* THOMAS. *de legitima viuent. c. 1. §. 19. seqq.* SENECA *lib. 2. contr. c. 11.* cum hoc, non illud *indecorum* esset.

8. Quin

8. Quin & in eo *curator furioſi* a reliquis differt, quod & *corpori* & *ſaluti* furioſi proſpicere debeat, *l. 7. pr. h.* Alioquin ſi damnum ab illo datum in furore, tenetur curator his, quibus damnum datum, quod non rectius ipſum cuſtodiuerit, *l. 14. de offic. præſ.*

9. In reliquis, præſertim hodie, quoad *adminiſtrationem*, non eſt differentia inter tutores & curatores, conf. STRYK. *in V. M. tit. de tutel. §. 5. ſeqq.*

10. Iure Germanico etiam peculiaris adhuc eſt *curatela mulierum maiorennium*, *I. P. S. lib. 1. art. 43. ſeqq.* nec Romanis olim incognita, teſtibus LIVIO *lib. 34.* CICERONE *pro Mur.* SCHILTERO *ex. 37. §. 222. ſeqq.* Hodie hæc in variis prouinciis, etiam extra Saxoniam, adhuc ex iure Germaniæ antiquo retenta eſt, MEV. *ad ius Lub. l. 1. t. 7. art. 4. n. 4.*

11. Differt tamen a *curatela minorum* ſimiliumque, quod (α) curator muliebris poſt maiorennitatem, nihil gerat, ſed tantum mulieribus conſilio, maxime in *litibus iudicialibus*, aſſiſtat; *I. P. S. lib. 1. art. 47.* hinc (β) rationes non reddat, nec (γ) bona eiusdem tacite mulieri ſint obligata. De variis eius ſpeciebus agit 10. SAM. STRYK. *de iure ſing. femin. Hamb. c. 1. §. 4. ſeqq.*

12. Non ſpectat tamen hæc curatela (1) ad contractus, *negotia oeconomica* ſpectantes: (2) ad *mercatrices*, qua tales, (3) ad *teſtamenti factionem*, niſi ſtatuto aliter cautum reperiatur, quale Hamburgi obtinet.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. l. ſed & aliis 2. l. furioſæ 4. l. conſilio 7. pr. l. Iulianus 10. l. Virum 14. l. & mulieri 15.

Ex Cod. l. orationis 2. l. ſi pater 3. l. ne lucrum 5. l. cum aliis 9. l. cum furioſus 7.

LIB.

LIB. XXVIII. TIT. I. (VI. 22. 23.)

Qui testamenta facere possunt, & quemadmodum testamenta fiant.

1. Successio defertur IVRE ROMANO quidem tantum, *testamento* & *lege*; HODIERNO vero etiam *pacto*. TESTAMENTVM *est voluntatis nostræ iusta* (seu solennis *l. 1. de iniusto rupt. irr.*) *sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, l. 1. h.* Breuius: est *legitima declaratio de futuro herede a testatore habili facta.*

2. In omni testamento respiciendum (1) ad *testatorem*, (2) ad *modum* testandi, (3) ad *voluntatem* declaratam, *l. 4. h. t.* (4) ad *essentialia*, (5) ad *qualitatem bonorum.*

3. In *testatore* requiritur (1) *mentis integritas, l. 2.* non præcise *sanitas corporis, l. 3. C. h.* Hanc *ius antiquum Germanicum* tamen in *donante* desiderabat, *I. P. S. lib. 1. art. 52.* quod admodum consultum est. Hinc remouentur (α) *impuberes, l. 5. 19. h.* etiam accedente auctoritate tutoris; *l. 1. §. 1. de tut. & rat. distrah.* his tamen princeps *iusta ex causa* concedere potest testamenti factionem, *arg. l. 7. h. l. 43. pr. de V. & pup. subst.* STRYK. *de caut. testam. c. 3. §. 10. seqq.*

4. Deinde (β) *furiosi*, qua tales, *l. 9. C. h.* &, qui iisdem comparantur, (γ) *prodigi, l. 18. h.* (ante declarationem tamen iudicis, vt & furorem, factum testamentum non vitiatur, *c. l. 18.*) (δ) *Ebrii*: (ε) *irati*: modo contra illum ira concepta, qui alias successionem sperasset, & testator in *iræ furore* decesserit, *l. 48. de R. I.*

5. *Agonizantis* (ζ) quoque testamentum periculosum est: STRYK. *c. l. c. 4. §. 36.* quamuis testatorem in articulo mortis non amplius sanæ mentis fuisse, docendum sit, CARPZOV. *P. 3. C. 5. d. 1.*

6. (II)

6. (II) *Mentis plena libertas.* Neque enim (1) teſtamenta ex *alieno* debent dependere *arbitrio:* (2) *vi metuque* extorta ſunt nulla. Huc quoque (3) referendæ ſunt variæ perſuaſiones *intempeſtiuæ, doloſæ,* & *vrgentiſſimæ,* quibus etiam clerici in fauorem piarum cauſarum ægrotantibus ſolent eſſe moleſti; item (4) blanditiæ *importunæ* atque nimis *repetitæ* & aliæ ſuggeſtiones *fraudulosæ, l. 39. §. 1. de leg. 3.* STRYK. *de iure blandit. n. 25. ſeqq.*

7. (III) *Mentis certitudo, l. vn. ſi tab. teſt. extab.* Hinc (α) *cæci* non aliter condunt teſtamentum, niſi *teſte octauo* adhibito, & teſtamento omnibus teſtibus rite prælecto, ac heredis perſona perſpicua demonſtrata, *l. 8. §. 1. C. Qui teſtam. fac. poſſ.*

8. Idem quoque (β) dicendum de *imperitis literarum,* vt latius deduxi in diſp. *de teſtam. non præl.* adeo, vt etiam *iudicialiter* factum in iudicio adhuc prælegendum ſit, niſi iam priuatim coram teſtibus facta prælectio, CARPZOV. *deciſ. 149.* BRVNNEMANN. *ad l. 8. C. de teſtam.* BESOLD. *conſ. 230. n. 5.* STRYK. *in V. M. h. t. §. 19.*

9. (γ) *Surdi aut muti, l. 6. §. 1. h.* permittente demum principe, teſtamenta *olim* faciebant, *l. 7. h. Iure nouo* vero tunc demum teſtari nequeunt, ſi *nullis ſingulis euidentibus* & *indubiis* conceptus animi exprimere poſſunt, vel natura tales ſunt, *l. 10. C. h. R. I. de anno 1512. rubr.* von Teſtamenten, STRYK. *de iur. ſenſ. diſſ. 4. c. 3. n. 41. & de caut. teſt. c. 4. §. 27.*

10. (IV) *Legalis aptitudo.* Hæc adeſſe debet tempore *conditi teſtamenti:* aliquando etiam *mortis,* quando ſcilicet *mutatio ſtatus* ſuperuenit. Excluduntur vero (α) alii ob defectum *ciuilis ſtatus,* quo etiam *filiifam.* pertinent, *l. 14. l. 15. h.* HVBER. *ad I. quib. non eſt perm. fac. teſtam. §. 2.* adeo vt *a)* nec de *peculio adventitio* irregulari, niſi *ad pias cauſas,* poſſint teſtari,

c. 4. de sepult. in 6. ID. *c. l.* STRYK. *c. l. c. 3. §. 35.* nec *b*) de aliis bonis, *patre consentiente, pr. I. quib. non est permiss.* bene tamen ante *emancipante.* (β) Alii ob *votum paupertatis,* vt *monachi & ordines militares.*

11. Alii (γ) propter *delictum,* vt carminis famosi damnati: *l. 18. §. 1. h.* banniti; *l. 8. §. 1. h.* SCHILTER. *ex. 38. §. 21.* olim etiam quilibet damnati ad mortem; *l. 8. §. 4. l. 9. h.* secus ac hodie: SCHILTER. *c. l. §. 28.* nisi quatenus bona fisco adhuc cedunt. Conf. *I. P. S. lib. 2. art. 13.*

12. Alii (δ) denique ob *apostasiam* vel *hæresin, auth. credentes C. de hæret.* Hæreticos tamen, quatenus inter Protestantes tolerantur, testari posse, recte asserit STRYK. *de caut. testam. c. 3. §. 61.* cum nec *Iudæis,* vbi tolerantur, hæc facultas ademta.

13. Requisita *modum* testandi respicientia sunt diversa, prout varie conduntur testamenta. Ab initio tantum facta sunt *publica comitiali auctoritate, l. 3. h.* nec sine ratione, de qua BYNKERSHOEK. *lib. II. obs. 2.* postea etiam *suo modo priuata. Iure nouo* testamenta sunt vel *publica* vel *priuata.* Illa vel *principis* vel *magistratus* auctoritate nituntur.

14. In testamento *principi oblato* omnis remissa est solennitas; *l. 19. C. de testam.* adeo vt etiam per *procuratorem* ei offerri possit; STRYK. *de caut. testam. c. 8.*

15. *Iudiciale* insinuandum *iudicio,* & quidem cuicunque, MEV. *3. D. 195.* cui *ordinaria iurisdictio* competit, etiam *proprio,* a nobili forsan, STRYK. *de caut. testam. c. 7. §. 27.* ENGELBR. *ad D. h. §. 3.* Nec praeesse *testatoris personalis comparitio* desideratur, seu vt ipsemet insinuet, si nulla adest suspicio fraudis, STRYK. *cit. tr. c. 8.*

16. Potest haec insinuatio fieri *omni tempore,* nec praecise requiritur, vt in *loco iudicii* fiat; nam & moribun-

ribundus *domi* testari potest, modo (α) iudex legitime ad recipiendum testamentum imploretur: (β) personæ iudiciales *deputentur*, qui testamentum recipiant; vbi duæ sufficiunt; MEV. *ad ius Lub. P. 2. t. 1. art. 2. n. 133. seqq.* (γ) deputatæ testamentum insinuatum ad acta deponant.

17. *Priuatum* est vel *solenne* vel *minus solenne*. Illud vel *scriptum* vel *nuncupatiuum*. In genere *solenne testamentum* conficiendum secundum solennia loci, vbi conditur; *l. 6. D. de euict.* quo facto, vbique valet, SAND. *l. 4. t. 1. D. 14.* HERT. *de collis. LL. S. 4. §. 10. & 23.*

18. In scripto testamento adhibenda (I) *scriptura clara & legibilis*, vid. *disp. nostr. de script. non legib.* Quanam (α) scribatur lingua, parum refert, modo testator illam intelligat, alioquin de singulis contentis certiorandus legitime. *Disp. nostr. de testam. non præl. in f.* (β) In *charta blanca* confectum ipso iure nullum est, *l. 11. de ini. rupt. irr. fact.*

19. (II) *Ipse testator testamentum scribat, vel saltem subscribat, l. 28. §. 1. C. de testam.* COCCEI. *de cauf. testam. c. 2. n. 43. seqq.* Si scribere nequit, testis *octauus* loco eius subscribere debet, *l. 21. C. eod. Subsignatio testatoris* non desideratur.

20. (III) *Adhibeantur 7 testes*, quibus *clausum* testamentum offerri potest, non tamen vt *inuolucro* tectum sit. De ratione huius numeri differit HVBER. *P. 1. digress. l. 4. c. 31. 32. 33.* Inter hos etiam is, qui testamentum scripsit, esse potest, *l. 27. h. t.*

21. (IV) *Rogentur testes*, seu admoneantur de actu testandi, *l. 21. §. 2. h.* quod ex veteri *rogationum ritu*, in comitiis frequentium, deductum videtur, REVSNER. *de testam. P. 1. c. 10. n. 4.*

22. (V) *Audiant & videant testatorem, l. 9. C. de testam.* (VI) *Subscribant*, non tamen præcise *specifice*,

vti quidam colligunt ex *l. 30. D. h.* Alius tamen pro *teſte imperito* ſubſcribere nequit, niſi in teſtamento *ruſticorum*, *l. 31. C. de teſtament.* STRYK. *de cautel. teſtam. c. 15. §. 38.*

23. (VII) *Subſignent*, etiam omnes vno annulo, *§. 5. I. h.* Annulus tamen hodie non præciſe requiritur, *l. 22. §. 5. h. Conſtit. Max. de anno 1512.* von Teſtamenten, *ibi:* mit ihren gewöhnlichen Signeten.

24. (VIII) *Teſtes habiles adhibeantur*, quod æſtimandum tempore conditi teſtamenti, *l. 22. §. 1. h.* Sufficit autem habilitas *putatiua*, quod communiter pro habilibus ſint habiti, *§. 7. I. h.*

25. Inhabiles autem quidam ſunt (α) reſpectu *ſtatus*, vt ſerui, *§. 6. I. h.* An *proprii homines* ſunt idonei? de eo dubitant ob *Conſtit. Max. de anno 1512. §.* daß der. Item *peregrini*, *l. 21. C. de teſtam.* ſecus ac hodie.

26. Alii (β) ob *ætatem*, vt impuberes. Alii (γ) ob *ſexum*, vt feminæ, *§. 6. I. h.* (δ) Alii ob *vitium corporis vel animi:* vt furioſi, muti, ſurdi, prodigi, cœci.

27. Alii (ε) ob *patriæ poteſtatis reſpectum*, qui teſti intercedit cum *teſtatore* vel *herede*; *l. 9. I. h.* alia coniunctio non nocet, *§. 10. I. h. R. I. de anno 1512. v.* die Notarien.

28. (IX) *Teſtes ſponte huic actui interſint*, nec inuiti detineantur, *l. 20. §. f. h.* Vt vero intelligant ſermonem teſtatoris, non requiritur, *c. l. §. pen.*

29. (X) *Omnia actu continuo expediantur.* Quod tamen non ad *actum ſcripturæ*, ſed tantum ad *ſolennitatis interpoſitionem*, zu des Teſtaments Vollziehung, pertinet, *l. 21. C. de teſtam.* Hinc (α) cauendum, ne ad ſubſcriptionem properetur, antequam omnes præſentes ſint: ne (β) vnus ex teſtibus diſcedat, antequam

quam omnia, quæ ad ſolennitatem faciunt, penitus ſint abſoluta, *l. 20. §. 8. h.*

30. Nocet præterea actus vniformitati (γ) *actus extraneus*, qualis dicitur, qui ſub *diſpoſitione ſolitaria* teſtatoris non comprehenditur, *l. 21. §. f. h.* Conſtitutio pignoris in teſtamento per modum *legati* facta non nocet, *l. 26. de pign. act.* Secus eſt, ſi duorum voluntate contractus celebrantur inter teſtandum.

31. (δ) *Actus voluntarius.* Actus *naturalis* vel *neceſſarius*, qui ad breue tempus ſiſtit actum teſtandi, non nocet, *l. 28. C. de teſtam.*

32. Vtiliter etiam *annus* & *dies* adiicitur, vt intelligi poſſit in concurſu duorum teſtamentorum, quale ſit prius, quale poſterius? Omiſſio tamen eius non vitiat teſtamentum, niſi ſit *parentum inter liberos, Nou. 107. c. 1.*

33. *Nuncupatiuum* teſtamentum eſt, *quo quis coram 7 teſtibus habilibus rogatis, vnico contextu interueniente, declarat nuncupatiue ſuam vltimam voluntatem.* Ergo omnia quoque hic interuenire debent, præter ea, quæ ad *ſcripturam* & *ſubſignationem* ſpectant, *l. 26. C. de teſtam.*

34. Clare itaque omnia ſunt coram teſtibus exprimenda; hinc (α) linguam teſtatoris intelligere debent; (β) non nocet, ſi ſint imperiti literarum. (γ) *Relatiua* vero *heredis inſtitutio* ad certam ſchedulam facta non admittitur, *l. 21. pr. h. t. R. l. de anno 1512. §.* aber die Form, *l. 26. l. 29. C. de teſtam.* vid. tamen STRYK. *de caut. teſtam. c. 16. §. 25.* COCCEI. *de clauſ. teſtam. c. 2. n. 41.* SCHILT. *ex. 38. §. 43.*

35. Mortuo teſtatore, teſtes iurato examinandi, qui de ipſa *voluntate vltima* & eius *ſolennitate* deponunt, ſufficitque, ſi modo duo teſtes ſuperſunt. Alia enim eſt ratio *condendi*, alia *probandi* teſtamenti, MEV. *4. D. 13.*

36. Tutius omnino est, vt *Notarius* adhibeatur, qui desuper instrumentum publicum conficiat, vbi necessarium est, vt, antequam testes discedant, illis prælegantur puncta a Notario concepta, *Constit. Max. c. l. §. 10.* COCCEI. *c. l. c. 3. n. 103. 104.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. a qua ætate 5. l. qui in potestate 6. §. 1. l. eius 8. l. is cui lege 18. §. 1. l. qui testamento 20. l. heredes palam 21. §. 1. 2. f. l. ad testium 22. §. 1. 4. l. si is, qui testamentum 25. l. cum lege 26. l. Domitius 27. l. ex ea scriptura 29. §. 1. l. pen.

Ex Cod. l. si is 2. l. sensum 3. l. si frater 4. l. cum heredes 7. l. hac consultissima 8. l. furiosum 9. l. discretis 10. l. nemo 11. *qui testam. fac. poss.* l. publicati 2. l. ex imperfecto 3. l. neque professio 5. l. Verba 6. l. casus maioris 8. l. si non speciali 9. l. si vnus 12. l. non Codicillum 14. l. testamentum 17. l. omnium testamentorum 19. l. nolumus 20. l. hac consultissima 21. cum auth. subiectis. l. in testamentis 26. l. sancimus 27. l. cum antiquitas 28. l. & ab antiquis 31.

TIT. II. (VI. 28. 29.)

De liberis & posthumis heredibus instituendis vel exheredandis.

1. *Essentia testamenti* cuiuscunque, siue *solennis* siue *minus solennis*, consistit in HEREDIS INSTITVTIONE, quæ est *certi successoris in vniuersum ius, quod defunctus habuit, legitima declaratio.*

2. Institutio est vel *voluntaria* vel *necessaria.* Hæc est, *quando necessario certæ personæ sunt instituendæ vel legitime exheredandæ,* h. e. quibus debetur legitima, *l. 30. h. t.*

3. Sic itaque (α) ante omnia sunt instituendi *liberi,* quo ipso pater *dulci officio fungi* dicitur in *l. 1. C. de his, qui sibi adscr.* BYNKERSHOEK. *lib. 1. obs. 19.*

tam

tam *sui* quam *emancipati*, tam a *patre*, quam a *matre*, *Nou. 115. c. 3.* Immo & *spurii* respectu matris, *l. 29. §. 1. de inoff. testam.* STRYK. *de caut. testam. c. 16. §. 9.* Per *separationem intuitu bonorum* tamen, secundum mores Germaniæ, liberati a patria potestate non sunt necessario instituendi, cum excludantur etiam a *successione ab intestato.*

4. Quin & (β) *nepotum* quoque, filiis mortuis, & *posthumorum* euentualiter habenda est ratio; *pr. & §. 1. I. h.* alias natiuitate sua rumpunt testamentum, *l. 3. §. 3. de ini. rupt. & irrit.* Huc etiam referuntur, qui quocunque modo in testatoris potestatem post testamentum conditum recidere possunt, & *quasi posthumi* appellantur, *l. 29. §. 11. h.*

5. Hinc consultum est, hos *euentualiter* instituere, in quem finem Romani ex *legibus* varias excogitauerant formulas, *l. 29. h.* Inde posthumi alii dicebantur *legitimi*, alii *Aquiliani*, alii *Velleiani*, alii *Iuliani*, alii *Corneliani*, vt docet *l. 29. h.* quam peculiari commentario illustrat STRYK. *c. l. §. 7. p. 553.* conf. HVBER. *h. §. 1.* STRVV. *ex. 32. §. 28. seqq.* sed hæ anxiæ veterum formulæ nullam hodie præstant vtilitatem, v. *l. 15. C. de testam. l. vlt. C. de posth. hered. instit.*

6. Sic etiam (γ) ex eodem fundamento vtile est, *parentes euentualiter* instituere, ne, liberis ante testatorem mortuis, rumpant testamentum. Idem dici potest (δ) de *fratribus*, quo casu illis debetur legitima.

7. Si quis liberos ceterosque, quibus debetur *legitima*, instituere nolit, necessario *exheredes* eos scribere debet; alioquin *præteriti* dicuntur, *l. 30. h.* & testamentum, quoad *heredis institutionem*, est nullum, *auth. ex causa C. de liber. præt.*

8. Est autem EXHEREDATIO *legitima & ex iusta causa, nominatim adiecta, exclusio a iure succedendi eorum, quibus debetur legitima.*

9. Exheredatio facienda (I) *verbis dispositiuis, imperatiuis, & legalibus:* non sufficiebant verba *enunciatiua dubia* in præteritum vel in futurum, MEV. 4. *D. 183.* Hinc sub conditione institutus, sub contraria non censebatur exheredatus, *l. 18. pr. de P. B. contr. tab. l. 3. §. 1. h.* sed pro *præterito* habebatur; BRVNNEM. *ad c. l. 3. n. 6.* nisi sub contraria conditione *expresse* exheredatus esset, adiecta iusta causa, *l. 4. C. de subst. & inst. l. 86. de hered. inst.*

10. (II) *Verbis expressis.* Ceterum in *milite* & *matre silentium* est pro exheredatione, *§. 6. I. h. Iure nouo* quoad matrem aliud obtinet per *Nou. 115. c. 3.* SCHILT. *ex. 38. §. 53.* Olim quoque exheredatio erat *nominatim* facienda, *§. 5. I. h.* quod, sublata *solennitate formularia*, non amplius attenditur, *l. 15. C. de testament.*

11. Porro facienda (III) *ex iudicio deliberato.* Temere & ex *calore iracundiæ* facta, non nocet, *l. 19. C. de off. testam. l. 4. D. eod.*

12. (IV) *In testamento.* In *codicillis* aut *diuisione parentum inter liberos* fieri nequit, *§. 3. I. de cod.* STRYK. *de caut. test. c. 19. §. 13.* Illud parum refert, vtrum in *solenni* an *minus solenni testamento* fiat, veluti *inter liberos.* STRYK. *cit. l. c. 10. §. 18.*

13. (V) *A tota hereditate, l. 19. h.* quamuis aliquid filio, tanquam *extraneo*, adhuc legari possit, *cit. l. 19.* HVBER. *ad I. exhered. lib. § 3.*

14. (VI) *Ab omnibus gradibus, iustoque ordine,* quod attendendum est, si forte plures substitutiones factæ, *l. 3. §. 2. h.* ID. *cit. l. 26. n. 7.* Postquam vero in *§. 34. I. de legat.* ordo hic sublatus est, hoc requisitum quoque non amplius attendendum.

15. (VII) *Ex causa expresse adiecta, Nou. 115. c. 3.* quæ iure veteri adiicienda non erat, *l. 2. 3. h. l. f. C. eod.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0140
DFG

eod. Vnde heres non audiendus, si vel maxime causam omissam probare velit, STRYK. *c. tr. c. 19. §. 19.*

16. Causa hæc *iure nouo* ab herede probanda est, *N. 115. c. 3.* non iure veteri, *l. 5. §. 1. de inoff. test.* Herede in *probatione* deficiente, testamentum ex *capite inofficiosi* hodie rescinditur, vid. *P. 1. p. 207. §. 12.*

17. (VIII) *Ex causa a legibus determinata in Nou. 115.* Neque enim aliæ admitti possunt, nisi *eiusdem generis* fuerint, HVBER. *ad I. h. §. 10.* STRYK. *c. l. §. 23. seqq.*

18. Causæ sunt sequentes; (1) *si patri impias intulit manus. Conatus* non sufficit, nec huc pertinet *iusta defensio* contra patris insultus.

19. (2) *Iniuria verbalis*, & quidem *atrox*, quæ ex aliis causis, quam *persona parentum*, descendit.

20. (3) *Accusatio* contra parentes; *N. 115. c. 3. §. 3.* modo (α) filius eam *sponte* fecerit, (β) nec pater *crimen perduellionis* commiserit, *l. 35. de relig.*

21. (4) *Conuersatio cum maleficis*, h. e. cum veneficis, & magicas artes adhibentibus, modo cum illis versetur, vt *maleficus*, *l. 3. §. 5. de B. P. contra tabb.*

22. (5) *Insidiarum præparatio, l. 28. in f. C. de inoff. test. N. cit. §. 5.* (6) *Violatio thori paterni*, vel *materni*, HVBER. *ad I. h. §. 10.* modo filius filiaue hoc *scienter* fecerit.

23. (7) *Delatio a filio facta*, ob quam graue damnum parenti imminet. (8) *Neglecta redemtio ex carcere.* Filiæ excusantur, ob SCtum Velleianum. Filius vero hoc casu 1) *rogatus* a patre, & 2) *maior 18 annis*, atque ipsum delictum 3) ita comparatum esse debet, vt *fideiussionem* admittat.

24. (9) *Prohibitio facta, ne parens testetur*, immo si nullum testamentum ob hoc impedimentum condi-

tum, a fisco illi tanquam *indigno* auferetur hereditas, *l. 19. pr. de his, quæ vt ind. l. 3. §. 5. ad SCt. Treb.*

25. (10) *Si mimis & arenariis se filius sociauerit: l. 11. C. de inoff. test. N. cit. c. 3. §. 10.* modo hoc fiat (α) contra voluntatem patris, & (β) filius in hac professione permanserit, *l. 47. sol. matrim.*

26. (11) *Si filia luxuriose viuere incipiat*, h. e. meretricio more, matrimonio repudiato, modo 25 *annos* non excesserit. (Exheredari enim nequit, si est *maiorennis* facta, pater tamen eandem non curauit elocari, & ita ipsa in corpus suum peccauit, *l. 3. §. 5. de B. P. contr. tabb.*) Idem quoque asserunt, si filia minorennis, inuito patre, nuptias contrahit, quod tamen *absolute* admitti nequit, STRYK. *c. tr. c. 19. §. 35.*

27. (12) *Si furiosum neglexit parentem, Nou. cit. c. 3. §. 12.* adeo vt si in furore decessit, hereditas filio tanquam indigno auferatur, & ei adiudicetur, qui curam furiosi habuit.

28. (13) *Si captiuum non redemit ab hostibus*, modo sit maior 18 annis, *N. c. §. 13.* Quodsi *in captiuitate* decessit, filio, & cuiuscunque præterea heredi, aufertur a fisco hereditas.

29. (14) *Si filius factus hæreticus, N. cit. §. 14.* h. e. filius hodie assumsit religionem in imperio reprobatam. Immo ne quidem *institutio hæretici* a patre facta subsistit, sed eius pars accrescit reliquis liberis, nisi resipuerint, quo facto fratres portionem conuersis restituunt. Fluit vero hæc *exheredatio necessaria* ex eo principio, quod *hæretici* institui nequeant, quod in foris Protestantium indistincte admitti nequit.

30. In *parentum exheredatione* tantum *octo causæ* admittuntur. Huc pertinent casus in *§. 20. 22. 24. 27. 28. & 29.* expressi, & præterea, si pater matri vel vice versa venenum propinauerit.

31. In

31. In *fratrum exheredatione* tres potissimum causæ attenduntur, *N. 22. c. 47.* Præterea in illa ius vetus adhuc obseruandum, vtpote in qua hic nulla deprehenditur facta mutatio: hinc (α) causa non præcise exprimenda: (β) frater exheredatus, se gratum fuisse, probare debet: (γ) totum corruit testamentum, si per quærelam sit rescissum.

TEXT. NOTAB.

L. Nominatim 3. l. & si perceperit 3. pr. §. 1. 2. 3. l. placet 4. Si quis posthumos 9. pr. §. 2. l. in suis heredibus 11. l. quod dicitur 12. l. si ita scriptum sit 13. l. multi non notæ 18. l. cum quidam 19. l. filio, quem pater 23. l. Gallus 29. l. inter ceteros 30.

Ex Cod. l. cum post omnes 1. l. si quis filium 3. auth. non licet. auth. ex causa *de lib. præt. vel exhered.* l. si post testamentum 1. l. quod certarum 3. l. quidam 4. *de posth. hered. instit.*

TIT. III.

De iniusto, rupto, irrito facto testamento.

1. Variis modis testamentum effectu caret: (1) quod ab initio sit *nullum:* (2) ex causa superueniente *infirmetur*: (3) alias effectum *ex accidenti* habere non possit, quamuis legitime sit conditum.

2. NVLLVM *vel iniustum* est (α) ob defectum *solennium*, (β) *essentialium*, (γ) *certitudinis voluntatis*, (δ) *ob inhabilitatem* testatoris, *l. 1. h. l. 11. §. 1. de leg. 3.* Nec operatur hic aliquid *clausula cassatoria*, si reuera testamentum *nullum* declaratur: si *validum*, suum effectum habet, non tamen quoad eos, quibus debetur legitima, COCCEI. *de claus. testam. c. 3. n. 90. seqq.* Aliquando si omissa tantum sunt *quædam solennia*, subsistit dispositio (a) virtute *clausulæ codicillaris*, vel *adiuratoriæ*, *l. 77. §. 23. de leg. 2.* COCCEI. *de claus. testam. n. 201.*

n. 201. seqq. Quandoque etiam (b) *iure prætorio* salvatur, vid. *infr. tit. B. P. sec. tabb.* denique (c) *ex spontanea agnitione* vires accipit, *l. 16. §. 1. C. de testam. l. 2. C. de fideic.*

3. Ex CAVSA SVPERVENIENTE infirmatur (I) per *ruptionem.* Rumpitur autem (1) *natiuitate posthumi vel quasi*, si ille debito modo nascitur, *l. 3. §. 3. h.* vid. *P. 1. p. 32. §. 4.* Immo in genere rumpitur, si tempore mortis quidam adsunt, qui debebant instituti, sed instituti non sunt; quamuis tempore *conditi testamenti* institutio horum non esset necessitatis, v. c. parentum, vivis adhuc liberis testatoris; postea vero ante testatorem mortuis.

4. (2) *Posteriori condito testamento*, modo (α) *perfectum sit*, *l. 11. pr. l. 16. h. l. 1. de vulg. & pup. instit.* siue *solenne*, siue *minus solenne; l. 2. h. l. 36. pr. & §. f. de testam. milit. n. 107.* nisi in posteriori instituti *heredes ab intestato*, quo casu 5 testes etiam sufficiunt ad rumpendum prius, in quo *extranei* instituti, *l. 2. h. l. 21. §. pen. C. de testam.* Ceterum, vt ex *posteriori* adeatur hereditas, non præcise est necesse, *§. 2. I. quib. mod. test. infirm.*

5. (β) *Constet, quale sit posterius?* alias de iure ciuili *neutrum* subsistit; vtrumque tamen sustinetur ex *iure prætorio*, *l. 1. §. 6. de B. P. sec. tabb.*

6. (γ) *Testator posteriori non addiderit clausulam, vtrumque valere debere, §. 2. I. h.* Hoc facto, posterius *iure testamenti directo*, prius iure *fideicommissario instar codicillorum valet*, *l. 12. §. 1. h.*

7. (δ) *Posterius sit factum ex certa scientia:* si ex errore, prius subsistit, *l. f. de hered. instit.* MERILL. *lib. II. obs. c. 23.* (ε) *Posterius adhuc sit integrum.* Reviuiscit enim *prius*, si hanc ob causam posterius cancellatum est, vid. *p. 181. §. 5.* (ζ) Denique sit *paganum:*

num: militare posterius *non semper* rumpit prius, *l. 16. de testam. milit.*

8. Alias libera est facultas mutandi testamenta, *l. 4. de adim. vel transf. leg.* nihil operante (a) *clausula derogatoria*, etiamsi in posteriori *expresse* non reuocata sit, *l. 22. de leg. 3.* STRYK. *de caut. testam. c. 24. §. 53. sqq.* COCCEI. *de clauf. testam. c. 2. n. 132.*

9. Idem (b) dici potest *de clausula iuratoria* priori testamento adiecta; quamuis, nisi iusta causa subsit, testator periurium committat, ID. *c. l. in f.*

10. Ceterum *mutatio* hodie facilius impediri potest per *pacta*, quæ moribus vim plenam, etiam in successionibus, retinuerunt; STRYK. *in V. M. h. t. §. 3.* licet *iure ciuili* non valeant, *l. 15. C. de pact.* Proinde testamenta coniugum *reciproca* vel *correspectiua* difficilius inuito altero, reuocantur, ob *pactum* vel *expressum* vel etiam *tacitum*, quod ex *intentione testantium* in iis latet, de illis non reuocandis; SCHILT. *ex. 39. §. 57. seqq.* IO. SAM. STRYK. *de testam. coniug. recipr. §. 47. seqq.* præsertim cum hæ dispositiones a *moribus Germaniæ antiquissimis* non abhorreant, BERLICH. *de-cis. 92. num. 12.*

11. (3) *Nuda reuocatione* coram duobus vel tribus testibus facta, modo 1) *in scripto solenni decennium* elapsum: 2) testamentum *minus solenne* sit, *l. 27. C. de testam. l. 6. C. Theod. de testam.* Nuncupatiuum vero *simpliciter* reuocari potest coram *septem testibus*, & minus solenne coram duobus.

12. (4) *Cancellatione vel deletione*, de qua *tit. seq.* speciatim agendum est, cf. supra *tit. de fid. instr. §. vlt.*

13. (II) *Quod irritum fiat.* Hoc contingit, mutato *statu testatoris*, *§. 4. 5. I. h.* Restituto eo ex *maxima* & *media* capitis diminutione, *ipso iure* conualescit, *l. 6. §. pen. h.* In *minima*, si adoptiuus rursus sui

sui iuris fiat, *noua declaratione* opus est, *l. pen. §. 2. de B. P. sec. tabb.*

14. (III) *Quod fiat destitutum*, ideo quod heres vel *nolit* vel *non possit* adire hereditatem. Neque legatariis aut fideicommissariis eo casu, si *repudiat* heres, integrum est, adire hereditatem, vti quidam colligunt ex *N. 1. c. 2.* quæ potius de *herede*, qui hereditatem adiit, sed *intra annum* legata soluere tenuit, intelligenda est, LAVTERB. *de testam. destituto, m. 3.* Denique (IV) *quod sit inofficiosum;* tunc enim *per querelam inofficiosi* rescinditur, de qua *lib. V.* actum est.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. tunc autem 2. l. si quis filio exheredato 6. §. 7. 9. 10. l. posthumus præteritus 12. pr. l. cum in secundo 16. l. filio præterito 17.

TIT. IV.

De his, quæ in testamento delentur, inducuntur & inscribuntur.

1. Rumpi quoque testamentum *facto ipso*, dictum est *§. 12. tit. antec.* quo pertinet *cancellatio, inductio, deletio, amissio, l. 1. §. 3. h.* Si tantum *vnius heredis* nomen inductum est, reliqui heredes petere hereditatem non prohibentur, *l. 2. pr. l. f. h.* prior autem *exceptione* repellitur, *l. 1. §. 3. h. l. 4. §. 10. de dol. mal. & met. except.*

2. Requiritur tamen, *vt cancellatio, deletio, vel inductio facta sit consulto.* Hoc in dubio præsumitur; *arg. l. 3. in f. h.* nisi contrariæ præsumtiones sint fortiores, *l. 12. C. de testam.* STRYK. *de caut. testam. c. 24. §. 43.*

3. Si *inconsulto* facta fuit cancellatio vel deletio, subsistit, quatenus adhuc testamentum *legibile* est, *l. 1. pr*

pr. h. vel *extrinsecus* contenta testamenti probari possunt, HVBER. *h. §. 2.* conf. *disp. de script. non leg. c. 3. §. 11. 12.*

4. Quodsi ante *consummationem testamenti* fortuito quid deletum, non aliter subsistit, quam quatenus legi potest; probatio autem *extrinsecus facta* non admittitur, *l. 1. §. 2. h.* HVBER. *h. §. 3.* si testator aliud testamentum condendi occasionem habuit.

5. Si posterius est cancellatum, vt valeat prius, hoc conseruatur ex *iure prætorio* contra *ius ciuile strictum*, quo semel ruptum non conualescit, *l. pen. §. 2. de B. P. sec. tab.*

TEXT. NOTAB.

Occurrunt hic tantum 4. LL. quæ omnes notandæ.

TIT. V. (VI. 24.)

De heredibus instituendis.

1. In *voluntaria* heredis institutione respiciendum (I) *ad personarum instituendarum habilitatem;* (II) *ad modum* instituendi.

2. In *personis* requirebatur, *vt* (1) *iuris ciuilis commercio fruerentur: l. 1. pr. ad L. Falcid.* (2) *vt heredes scripti certi essent.* Hinc excludebantur serui *quæ tales*, peregrini, *l. 6. §. 2. h.* (qui tamen, postquam *iura succedendi* illis sunt communicata, hodie institui queunt, *auth. omnes peregrini C. comm. de succeff.*) deportati, banniti, apostatæ, *l. 3. C. de apost.* hæretici, *l. 4. C. de hæret.* Sed sicuti hodie *hæretici*, quatenus tolerantur, testamenta condunt, ita similiter recte heredes instituuntur. Denique *collegia, vniuersitates & incertæ personæ* institui non poterant, nisi collegia essent *excepta, l. 1. C. de SS. eccl. l. 22. C. eod. l. 8. C. h. l. 1. C. de*

C. de Iudæis. Emendauit vero hoc IVSTINIANVS in *§. 25. seqq. I. de leg.* vt tantum *collegia reprobata* institui non possint.

3. Quidam etiam *certo respectu* institui nequeunt. Huc pertinent *liberi naturales*, quando adsunt legitimi, tunc enim tantum in vna vncia institui a *patre* possunt: *auth. licet C. de nat. lib. Nou. 89. c. 12.* si testatoris parentes soli supersint, in octo vncias: alias vero in solidum.

4. Sic & incestuosi non possunt institui a *parentibus*, nec parentes incestuosi a se inuicem; *l. 6. C. de incest. nupt.* ab aliis possunt.

5. Huiusmodi *incapacis* institutio, modo *palam* facta, pro *non scripta* habetur: *l. 46. h. t. l. 1. C. h.* DONELL. *l. 6. c. 17. lit. t. si clam in fraudem legis* facta, fisco lucrum eius cedit, *l. 1. l. 3. §. 1. de iure fisci.* Hinc facile patet, quomodo differant ab *indignis*, quorum portionem fiscus eripit.

6. *Habilitas heredum* tribus maxime temporibus considerandа: (α) *testamenti conditi*, ob regulam Catonianam: (β) *mortis*, quia per hanc confirmatur testamentum: (γ) *additionis*, quia per hanc acquiritur, quod vltimum in *heredibus suis* non est diuersum a tempore mortis.

7. Quoad *modum instituendi* requiritur: (I) *vt possit institutio habere effectum.* Hinc omnium hominum institutio est ridicula. In *pauperum* institutione diuersa est ratio, *l. 46. & 49. C. de episc. & cler.* cum magis *pauperes collectiue sumti* in eo, quo vixit testator, loco videantur instituti, ANTON. MATTHAEI *in annal. vet. æui tom. I. p. 749. nouiss. edit.* Huc etiam refertur, si quis *sanctum* instituit ex superstitione, quia sic ecclesiæ, sancto illi destinatæ, debetur, *l. 26. C. de SS. eccl.*

8. Alias vero liberum est, tot instituere personas, quod testator velit, quatenus effectum sortiri potest.

est. Quod si ergo partes non sunt singulis adscriptæ, in tot partes hereditas diuiditur, quot sunt personæ. Plures *collectiue sumtæ* pro *vna* reputantur persona, *l. 11. l. 15. pr. l. 59. §. 2. h l. 34. de leg. 1.* voluntatis tamen habita ratione, *l. 80. §. 6. de leg. 2.*

9. Si omnibus partes adscriptæ, tot fiunt partes, quot testator voluit. Denique si quibusdam partes adscriptæ, quibusdam non, hi, quod assi vel dupondio deest, consequuntur, *§. 6. I. h, l. 17. §. 3. h.*

10. Quin etiam aliquando ex *præsumta* testatoris *voluntate* constituendæ sunt partes, *l. 13. pr. de lib. & posth. hered.*

11. (II) *Institutio* (α) fiat *de bonis, quæ nostræ subsunt dispositioni,* (vid. *supra p. 162. §. 2.*) De *feudo* enim vltima voluntate disponere non licet, sicut nec quibusdam in locis ex principiis *iuris Germanici* antiqui *de bonis hereditariis* sine consensu heredum, vt Hamburgi & Lubecæ. (β) *De vniuersis bonis*, siue *vnus* siue *plures* instituti sint, facienda, quia ius Romanum non admittit, vt quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, *l. 55. de leg. 1. l. 7. de R. I.*

12. Hinc (1) vnicus *in re certa* institutus, detracta mentione rei, vniuersam hereditatem capit, *l. 1. §. 4. h.* Idem (2) & *de pluribus,* ex certa re institutis, asseritur *in l. 9. §. 13. l. 10. l. 11. h.* vt tamen hoc in casu *certæ rei adiectio* habeatur instar *prælegati* in diuisione hereditatis, & ex reliquis bonis ex æquo soluendum sit æs alienum, *l. 35. pr. §. 1. h.*

13. Idem (3) placuit, si quidam ex certa re sint scripti, quidam non; hoc casu illi sunt loco *legatariorum; hi* vero *heredum*, *l. 13. C. h.* Deficientibus vero his, illis *ius accrescendi* saluum est, RAGHOV. *ad Treutl. V. 2. disp. 12. th. lit. A.*

14. (III) Porro institutio debet esse *libera*, non extorta, quamuis blanditiæ non simpliciter sint prohibitæ, *l. f. si quis aliq. test. prob.*

15. (IV) *Ex certa scientia & animi sententia facta.* Hinc (α) errans in designatione personæ nihil agit: *l. 9. pr. h. l. 3. 4. C. h.* (β) institutio non valet, quando addere voluit testator conditionem nec addidit, *l. 9. §. 5. h. l. 8. C. de instit. & subst.*

16. Nec (γ) potest in alterius arbitrium conferri, *l. 32. h. aperte* scilicet, bene tamen (a) *tacite* per conditionem; *l. 68. h. l. 1. de leg. 2.* AVERAN. *lib. 2. interpr. iur. c. 22.* vel si (b) consideratur tanquam *arbitrium boni viri*, & non tanquam *merum* arbitrium, *l. 1. de leg. 2.* Denique (c) de iure canonico hoc simpliciter admittunt, ob *c. 13. X. de testam.* sed vid. *ius eccles. prot. tit. de testam. §. 50.*

17. (V) *Verbis concepta dispositiuis & directis.* Hinc in conditione positi non videntur instituti; *l. 8. si quis omiss. caus. l. 114. §. 13. de leg. 1.* conditio enim *expresse* non disponit, *l. 19. h. l. 16. in f. de V. & pup. subst.* Verum sublatum est hoc requisitum *per l. 15. C. de testam.* adeoque *qualiscunque declaratio tacita* vel *expressa hodie* sufficit. STRYK. *in V. M. h. §. 1.* HARPRECHT. *de tacita instit. hered.*

18. (VI) *Sincera, non captatoria*, qualis est, cum *dolo & fraudibus pessimis* extorquetur institutio testatori, vt docet exemplum in *l. 70. h.* Ergo semper in *futurum*, non in *præteritum* fit *l. 71. h.* conf. THOMAS. *disp. de captat. instit.* DONELL. *l. 6. c. 19. lit. e.* inprimis vero BYNKERSHOEK. *in opusc. de captat. instit.*

19. (VII) *Absque adiecto tempore*, ne videatur defunctus pro parte intestatus decessisse, *l. 34. h.* Tempus itaque detrahitur, nisi *clausula codicillaris* adiecta, quo casu per modum *fideicommissi* valet.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 4. l. circa eos 2. l. suus quoque 4. pr. l. quoties 9. l. interdum 13. l. si quis instituatur 23. l. Titius & Seius 24. l. si te solum 27. l. illa institutio 32. l. ex facto 35. pr. §. 1. l. si quis ita 36. l. si patersamilias 40. l. 44. l. quidam 46. l. nemo dubitat 58. l. in tempus 62. §. 1. l. si quis Sempronium 68. l. captatorias 70. l. illæ autem 71. l. asse toto 77. l. iam dubitari 86. l. imperatorem 91. l. vlt.

Ex Cod. l. qui deportantur 1. l. cum proponas 3. l. si pater tuus 4. l. nec apud peregrinos 7. l. collegium 8. l. extraneum 11. l. quoties 13.

TIT. VI. (VI. 26.)

De vulgari & pupillari substitutione.

1. Deinde institutio est vel *prima* vel *secunda*. Hæc est SVBSTITVTIO, quæ est *institutio secundi vel vlterioris heredis in defectum primi*.

2. Hinc patet, sub definitione tantum comprehendi *directam*, quæ *proprie dicta substitutio* est: *obliqua* seu *fideicommissaria* supponit primum adiisse hereditatem. Vnde illa *in testamento* in dubio præsumitur, nisi in *codicillis* eius mentio occurrat, *c. 1. de testam. in 6.* MEV. *4. D. 181. & 7. D. 18.* STRYK. *de caut. test. c. 18. m. 1. §. 5.*

3. In effectu inter vtramque hoc interest, quod (1) *directa* tantum fieri possit in testamento, *obliqua* etiam in codicillis: (2) in illa transeat *tota hereditas* ad substitutum, in hac detrahatur *Trebellianica*: (3) illa præsupponat heredem *defecisse*, hæc illum *adiisse*; (4) illam heres accipiat *immediate* a testatore, hanc vero ab *herede primo*.

4. Directæ species sunt quatuor. Prima est VVLGARIS, quæ *communiter in omni testamento cuicunque heredi fieri potest in casum, si scriptus heres defecerit*.

5. Vt hæc effectum habeat, requiritur, (I) *vt heres primus non adierit*, vel quod *nolit*, vel quod *non possit*, etiamsi casu alter tantum forsan expressus sit, cum alter alterum comprehendat. Testator enim substituendo magis *substitutum*, quam *heredes ab intestato* admittere voluisse præsumitur, *l. 7. C. h.* Diff. HVBER. *h. §. 1.*

6. Est hæc vel *simplex*, qua *extranei*, vel *reciproca*, qua *coheredes* sibi inuicem substituuntur. Hæc imitatur institutionem primam, adeoque coheredes easdem capiunt partes in substitutione, quas habent in institutione, *l. 4. §. 1. l. 5. h.* Voluntas tamen testatoris, etiam *præsumta*, semper hic inspicienda, *l. 9. l. 24. h. l. 23. ad SCt. Treb. l. 24. eod. l. 124. de leg. 1.*

7. Iure *accrescendi* in eo vtilior est *reciproca* substitutio, quod (α) ad omnes æqualiter spectet heredes; ius accrescendi autem tantum locum habeat inter coniunctos *eiusdem generis*, *l. 89. de legat. 3.* Quod (β) æqualiter possint substitui, cum ius accrescendi tantum *pro rata* partes coheredibus attribuat. Sic etiam (γ) plurimum refert respectu Falcidiæ, *l. 1. §. 17. 18. iunct. l. 78. ad L. Falcid.* vid. *p. 219. §. 5.* (δ) Ius accrescendi ad heredis heredes transit, non ius ex substitutione reciproca, *l. 9. de suis & legit. hered.* Denique (ε) ius accrescendi *necessitatis* sit: substitutio magis *libera.*

8. Fluit ex hoc requisito, substitutum heredibus ab intestato etiam tunc præferendum esse, si heres *minor* contra aditionem restitutus sit, quia restitutio in pristinum statum omnia deducit, & *præsumta voluntas* testatoris pro substitutis militat, *l. 2. §. 3. h.* DONELL. *l. 6. c. 24. lit. m.* ibique HILLIG. STRVV. *ex. 33. th. 17.* VINN. *lib. 1. sel. qu. c. 14.*

9. (III) *Vt heredis heres nullo iure possit admitti ad hereditatem:* alioquin etiam excludit substitutum. Nam

Nam quoties hereditas non adita transmittitur *extra ordinem* ad heredem, ſubſtitutus non admittitur, ſi modo heres primus teſtatori ſuperſtes fuerit, STRVV. *c. l.*

10. Altera eſt PVPILLARIS, quæ eſt, *qua pater liberis ſuis impuberibus, proxime in poteſtate eius tempore conditi teſtamenti & patris morte exiſtentibus, ſubſtituit in caſum, ſi heredes facti fuerint, & intra pubertatem deceſſerint, l. 1. §. 1. h.* Reuera magis videtur eſſe noua inſtitutio, ſeu *teſtamentum a patre liberis factum*, quam ſubſtitutio, *l. 2. §. 1. h.* DONELL. *lib. 6. c. 25. lit. a.* niſi quod olim, præmiſſa *vulgari*, facta fuerit, vt *ſubſtitutionis figuram* haberet, *l. 1. §. 1. h.*

11. Latitat ſub hac ſpecie quoque *vulgaris*, ſicuti in *vulgari* ſubintelligi quoque debet *pupillaris*, niſi voluntas teſtatoris in contrarium adſit, *l. 4. pr. §. 2. l. 39. §. 1. h. l. 2. l. 4. C. h.* Quocirca ſiue filius ſit heres, ſiue non, ſubſtitutus admittitur; illo quidem caſu in *omnia* & *patris & pupilli* bona, hoc vero *in patris tantum*, *l. 10. §. 5. h.* DONELL. *l. 6. c. 26. lit. a. b.*

12. Requiritur vero, (I) *vt pater ita ſubſtituat*, qui alias teſtari poteſt: eſt enim effectus *patriæ poteſtatis*, quæ requiritur tempore *conditi teſtamenti & mortis*, *l. 41. §. 2. h.* Mater ita non ſubſtituit liberis, niſi ſibi *vulgariter*, *l. 33. h.* CARPZ. *P. 3. C. 8. D. 18.* Addita clauſula codicillaris pupillarem in *fideicommiſſariam* vertit: ID. *def. 17.* vt tamen vltra *bona materna* non valeat, detracta *legitima* & *Trebellianica.*

13. (II) *Et quidem liberis ſuis*, h. e. immediate in eius poteſtate exiſtentibus. Nepoti itaque patre viuo intermedio ab auo ſubſtitui nequit, *niſi euentualiter* ex formula *L. Velleiæ*, *l. 29. §. 13. de lib. & poſth.*

14. Perinde autem eſt, vtrum liberi iam *nati* an *naſcituri* ſint; vltimo caſu etiam admittitur ſubſtitutus

ex vulgari, si plane non nascitur posthumus, STRYK. *de caut. testam. c. 18. membr. 2. §. 8.* Immo olim etiam *exheredatis* substitui poterat, quod hodie difficilius locum inueniet.

15. (III) *Liberis impuberibus*, qui in hac ætate sibi non possunt condere testamentum, sed pater quasi eis condit, qua ratione duo *quodammodo* videntur esse testamenta, patris & filii, *§. 2. l. h.* DONELL. *l. 6. c. 25. lit. f.*

16. Vltra pubertatem non valet *verbis ciuilibus* facta substitutio, *l. 7. l. 14. h.* Aliquando tamen, si verba & voluntas testatoris id admittant, valet iure *fideicommissi*, *l. 76. ad SCt. Trebell.* In breuius tempus tamen fieri potest, *l. 21. h.* DONELL. *c. l. lit. n.*

17. (IV) *Vt fiat in casum, si heres fuerit,* (modo institutus sit) *& in impubertate decesserit.* Continetur tamen etiam substitutio hæc specialis sub compendiosa: *si quacunque ratione decesserit*, ex voluntate patris generali præsumta, STRYK. *c. l. §. 13. seqq.*

18. (V) *Vt pater sibi ipsi condat testamentum,* cuius sequela est substitutio pupillaris, *l. 1. in f. h.* vt vnum *quodammodo* testamentum *patris & filii* censeatur, MERILLIVS *lib. III. obs. c. 12.* Parum autem refert, si vno contextu vtrumque testamentum fiat, vtrum sibi prius, an filio scribat heredem? *l. 2. §. 5. 6. h.* Si diuersis temporibus, sibi prius heredem scribere debet, *c. l. §. 4.* Potest enim pater diuerso *tempore* & *modo* sibi & liberis testamenta condere, *l. 16. §. 1. l. 20. §. 1. h.* vid. tamen DONELL. *l. 6. c. 25. lit. o. seqq.*

19. Hinc si patris testamentum exitu careat, euanescit quoque substitutio hæc, *l. 2. §. 1. l. 10. §. 4. h.* quatenus autem (a) nouo iure tantum corruit *heredis institutio*, ceteris saluis, eatenus quoque substitutio valet, *N. 115. c. 3. §. f.* Idem (b) dicendum, si omissa causa testamenti ab intestato possideatur hereditas

ab

ab herede scripto, *l. 2. §. 1. h.* Immo (c) licet filius abstinuerit, tamen sola *sui heredis existentia* tabulæ pupillares confirmantur, *l. 41. de acqu. vel om. hered.* ibique GOTHOFR. *in not.* DONELL. *c. l. lit. u.*

20. Substitui possunt, qui alias instituí valent. Hinc si *naturales* substituuntur, ex bonis quidem testatoris solidum non capiunt, bene tamen ex bonis pupilli; *l. 6. h.* quamuis olim *in solidum* a patre institui poterant, *l. 45. h. l. 26. §. 1. de his quæ vt ind.*

21. Neque pater de *iure Romano* tenebatur præcise matrem pupilli substituere, aut fratrem, *l. 8. §. 5. de inoff. testam. l. 9. C. h. c. 1. de testam. in 6.* quia pater *suo iure* substituebat. Aliud receptum est iure Saxon. Electorali, CARPZ. *P. 3. Const. 8. def. 3.* Immo in *tacita* sub vulgari expressa contenta, matrem non excludi a legitima volunt, *l. 3. de his, quæ in testam. delent.*

22. Succedit itaque substitutus, si quomodocunque decesserit ante pubertatem, secundum dicta §. 11. etiamsi post mortem ab alio arrogatus sit, *l. 17. & 18. de adopt.* modo substitutus adhuc supersit. Euanescit enim, si ante vel simul cum ipso pupillo moritur, *l. 18. de reb. dub.* STRYK. *de succeff. ab int. diff. 10. c. 3. §. 4. & c. 5. §. 15.* Quodsi *coheredes* substituti sunt sub hac clausula: *quisquis mihi heres erit, §. 7. l. h.* vocantur (α) qui *scripti sunt*, qui (β) *adierunt* hereditatem, & (γ) pro qua parte scripti sunt, *l. 8. §. 1. h.*

23. Euanescere quoque substitutionem hanc putarem, si princeps ex iusta causa filio impuberi, iam tamen prudenti, daret facultatem testandi, & hic testamentum conderet, BRVNNEM. *ad l. 8. §. 7. n. 18. de inoff. testam.*

24. Quo casu autem succedit substitutus pupillo, eo casu vtramque tenetur amplecti hereditatem, si forsan pupillus cum patre decesserit; *l. 10. §. 2. h.* nisi

substitutus sit, qui alias ab intestato succederet pupillo, *l. 12. h.*

25. Ad huius exemplum introducta est *substitutio mente captorum & furiosorum*, quæ QVASI PVPILLARIS vocatur, *qua parentes liberis suis mente captis, alioque vitio facultatem testandi impediente laborantibus, substituunt in casum, si heredes facti, in tali vitio decesserint.*

26. Differt a priori, (I) *quod quilibet parentum hoc casu ita substituat;* nititur enim sola *humanitate* seu *prouidentia parentum*, *l. 9. C. h.* Si plures substituerunt, omnium substituti admittuntur quoad bona a substituentibus in filium profecta; quoad bona filio *propria*, omnes *æqualiter*, cum omnium *æquale ius* sit substituendi.

27. (II) *Quod certæ personæ hic præcise sint substituendæ.* Videlicet (1) dementis liberi: (2) eius fratres & sorores, & quidem iuxta verba *l. 9. cit.* non omnes præcise substituendi sunt, sed vel vnus ex pluribus, quæ sententia ratione *liberorum* dura videtur, BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 11. th. 10. lit. c.* & forsan secundum *Nou. 115.* ita mutanda, vt ceteris ad minimum salua sit *legitima.* Immo iuxta *Nou. 118. parentes* quoque substituendi.

28. (III) Quod substituatur etiam *puberibus*, quatenus sunt *mente capti*, & *furiosi*. De *prodigis* idem dicendum, STRYK. *de caut. test. c. 18. m. 3. §. 13.* licet dissentiat HVBER. *ad l. h. §. 5.*

29. Vt itaque effectum habeat, requiritur, *vt liberi in tali conditione decesserint, vt sibi non possint testamentum condere*, licet vel maxime substitutio in *diuersum* sit expressa *casum;* nam latitat quoque sub hac alia, ex qua filius vel non est heres vel non potest testari.

30. Denique MILITARIS substitutio concessa est ex peculiari gratia militibus in *testamento militari.* Vi huius

huius *liberis suis quomodocunque substituere possunt, etiamsi sibi non fecerint testamentum, l. 2. §. 1. l. 15. D. h. l. 8. C. h.*

31. Hoc tamen attenditur discrimen, vt, si pupillus militis *intra pubertatem* decedat, ad substitutum *iure communi* veniant omnia bona: sin autem *post pubertatem*, ex *priuilegio militari*, non iure *fideicommissi*, patris militis duntaxat, *l. 15. h. l. 8. C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 3. l. moribus 2. §. 1. 2. 4. 5. 6. l. iam hoc iure vtimur 4 pr. §. 1. 2. l. si in testamento 5. l. si is, qui 6. l. qui liberis 8. §. f. l. si pater 9. l. sed si plures 10. pr. §. 2. 4. 5. 6. l. si filius 12. l. centurio 15. l. si plures sint instituti 24. l. si pater impuberes 25. l. quidam testamento 30. l. si mater 33. l. coheredi 41. §. 2. 4. l. ex facto 43.

Ex *Cod.* l. cum heredes 1. l. hereditatem 2. l. quamuis 4. l. post aditam 5. l. testamento 6. l. si testamento 7. l. precibus 8. l. humanitatis 9. l. vlt.

TIT. VII. (VI. 25.)

De conditionibus institutionum.

1. Sæpe *conditio* adiici solet institutioni. CONDITIO est *adiectio certæ alicuius circumstantiæ, sub qua heredis institutio differtur in futurum casum incertum, donec exstiterit.*

2. Proinde (I) *extrinsecus conditio adiicienda*: quæ ex *natura rei* inest, institutionem non facit conditionalem, licet exprimatur, *l. 21. l. 19. §. 1. l. 99. l. 47. de cond. & dem. l. 48. de V. O.* nisi testator id voluerit, *l. cit. 21.*

3. (II) *Conferenda in casum futurum*, in *præteritum* vel *præsens* collata institutio non est conditionata, *§. 6. l. de V. O.*

4. (III) *Incertum.* Quocirca ex *incerto tempore* institutus, h. e. de quo non constat, vtrum herede viuente existere possit, sub *conditione* institutus reputatur, *l. 75. de cond. & dem. l. 9. C. de hered. instit.* Si *certo* exstiturum est, herede viuente, conditio est *necessaria*, & pro *non adiecta* habetur.

5. (IV) *Possibilem*, seu qui contingere & non contingere potest. *Impossibilis* (α) *absolute talis* propria non est conditio, nec vitiat institutionem, siue *natura* siue *lege* talis sit; *l. 6. l. 15. h. l. 4. §. 1. de stat. lib.* modo constet (1) quod *sanæ mentis* testator fuerit: *l. 27. pr. h.* (2) *extraneus* sub ea institutus sit; si filius sub *turpi* institutus, (cui etiam *derisoria* æquiparatur, *l. 14. l. 27. h. l. 113. §. vlt. de leg. 1.* PETRONIVS *in Satyr. p. 157.*) institutio prorsus non valet, *l. 15. h.*

6. Impossibilis (β) *secundum quid* talis, quæ *in se possibilis* est, & quam existere posse testator existimauit, est conditio vera, quo pertinet casus *in l. 83. D. de condit. & dem.* Hæc si deficit, institutio effectu caret, THOMAS. *de filio sub condit. si se fil. prob. hered. instit. c. 2. §. 10. sqq.*

7. Proprie dicta conditio est (a) vel *potestatiua*, quæ simpliciter est in potestate heredis: (b) vel *casualis*, quæ tota dependet a casu: (c) vel *mixta*, quæ partim a *casu*, partim a *potestate* heredis dependet. Differt hæc a *potestatiua*, quod in illa casus *ordinarie* & *per se* adsit, in hac *ex accidente* aliquando interuenire possit, regulariter tamen ab herede libere impleri queat, *l. vn. §. 7. C. de caduc. toll.*

8. Differunt in effectu inter se: (1) quod *potestatiua* post mortem impleri debeat, *l. 2. de cond. & dem.* modo sit *reiterabilis:* alias sufficit, si quocunque tempore impleta sit, *l. 10. l. 11. h. l. 7. C. de instit. & subst.* In *casuali* perinde est, quandocunque existit, *c. l. 7.*

nisi

nisi finitum tempus, intra quod existere debeat, habeat, *l. 91. de condit. & demonstr.*

9. (2) Quod, deficiente *casuali* & *potestatiua*, (si hanc *nolit* implere) euanescat heredis institutio. Sed in *mixta* videndum, vtrum impedimentum oriatur ex *facto alterius hominis*, an a *mero casu*. *Priori* casu habetur pro impleta, quia testator, talem adiiciens conditionem, supposuisse videtur, tertium consensurum fuisse, adeoque de casu *dissensus* cogitasse non videtur, *l. 24. 40. pr. 57. 84. 101. §. f. de cond. & dem. l. 13. §. 1. de ann. leg. l. 34. §. 1. de stat. lib. l. 5. §. 5. quand. dies leg.*

10. *Posteriori* vero conditio defeciisse dicitur; neque enim heres hic ad eam implendam aliquid conferre potuit, ceu in priori casu factum esse supponitur, *l. 8. §. 7. l. 24. h. l. 31. l. 94. l. 101. pr. de cond. & dem. l. 54. §. 1. & 2. de leg. 1.* THOMAS. *cit. disp.*

11. (3) Quod iure digestorum *filius* tantum sub *potestatiua* potuerit institui, *l. 4. l. 86. de hered. instit. l. 15. l. 28. h. extraneus* sub qualibet alia.

12. Sed iure nouo quoad *legitimam* quælibet conditio, etiam quæ impletu facilis est, habetur pro gravamine reiiciturque, *l. 32. C. de inoff. testam.* Quoad cetera bona *vltra legitimam* relinquenda liberi *extraneis* æquiparantur, & sic *in his* sub qualibet conditione hodie institui possunt, BRVNNEM. *ad l. 4. C. de instit. & substit.* SCHILT. *ex. 38. §. 99.*

13. Tandem conditio est vel *affirmatiua* vel *negatiua*. Hæc consistit *in non faciendo*, & differt a priori, quo sub *cautione Mutiana* statim possit adiri hereditas, quæ præstanda est coheredi; si *solus* quis institutus est, impossibilem videri hanc conditionem ait ICtus in *l. 4. §. 1. h.* neque enim venientibus ab intestato cauebatur. Sed hæc subtilitas sublata est per *Nou. 22. c. 44.* BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 13. th. 6. lit. g.*

14. Pen-

14. Pendente *affirmatiua*, cautio ab herede non aliter de *iure ciuili*, quo hereditas *pure* adeunda erat, accipitur, quam si sit in *possessione hereditatis; l. 12. qui satisd. cog.* alias curator hereditati iacenti datur, GAIL. *2. O. 130.* Iure *prætorio* tamen etiam *sub cautione* agnosci potest.

15. Existente ea, hereditas non *ipso iure* acquiritur, sed tantum *facultas adeundi; l. 13. h.* nisi (α) in *suo herede*, vel (β) si iam adita sit sub cautione, quod *iure prætorio* etiam in *affirmatiua* permissum est, *l. 6. de B. P. sec. tab.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si heredi 5. l. quæ sub conditione 8. pr. 7. l. conditiones 9. l. si quis testamento 11. l. ei, qui ita 13. l. filius 15. l. si Titius 16. l. vter ex fratribus 23. l. si pupillus 26. l. vlt.

Ex Cod. l. cum annum 1. l. conditioni 2. l. si mater 3. l. si pater 4. l. generaliter 6. l. si quis heredem 7. l. cum quidam 9.

TIT. VIII. (VI. 30.)

De iure deliberandi.

1. Ne heredes *adeundo* hereditatem sibi præiudicarent, leges ipsis indulsere duo beneficia. Primum est IVS DELIBERANDI, per quod heredibus conceditur *certum spatium, antequam simpliciter adeant, vt interim in vires hereditatis delatæ inquirere, & an aditio sibi expediat, iudicare possint.*

2. Nemine aditionem vrgente, liberum erat inter 30 annos adire hereditatem, *l. 7. C. de petit. hered.* Alias *anni spatium* præfiniri solebat a principe, a magistratibus vero *nouem menses, l. vlt. §. 13. h.* intra quod tempus si heres decessit, reliquum transmittitur ad heredes eius, *l. 19. C. h.*

3. Sed

3. Sed fatente ipso imperatore in *l. vlt. §. 13. C. h.* parum vtilitatis hoc beneficium habere videtur, postquam *beneficio inuentarii* heredibus consultum est. In *causis* tamen *cambialibus* prius vsum præstat.

4. INVENTARII BENEFICIVM est *ius singulare, quo heres institutus hoc sub modo adit hereditatem, vt statim inuentarium super adita hereditate conficiat, & ita confusionem proprii & defuncti patrimonii impediat.* INVENTARIVM autem in *legitima & publica auctoritate confecta designatione totius hereditatis* consistit.

5. Hunc in finem, (I) *distincte & specifice omnes res consignandæ.* Heres aliquid *dolose* subtrahens, *duplum* eius inferere inuentario iubetur, saluo tamen hoc beneficio, *l. f. §. 10. C. h. t.* SANDE *lib. 4. tit. 12. def. 6.*

6. Et quidem (II) *a Notario, N. 1. c. 2. §. 1.* (III) *citatis omnibus, quorum interest,* vel in horum absentia tribus adhibitis testibus, *l. c. f. §. 2.*

7. (IV) *Inchoetur intra mensem, & intra alios duos menses absoluatur, l. f. cit.* Si verosimilis defectus docetur, heredis iuramento elidendus est, *l. f. cit. §. 10.* MEV. 4. *D. 92.* vtpote, si *obsignatio bonorum* legitime non est facta, quæ hodie necessaria est, CARPZOV. *P. 3. C. 33. def. 10.*

8. Hisce requisitis *in praxi* non ita stricte insistitur, sed sufficit, tabellionem adhibuisse, & omnia legitime consignasse, neque *tempus* præcise obseruandum est, cum vbique fere post *trigesimum* demum inuentarium conficiatur, MEV. *3. D. 156.* BRVNNEM. *ad d. l. f. n. 12.* HORN. *de triceſimo.*

9. Effectus potiores sunt: (1) quod *separationem bonorum* indicat: *l. f. §. 1. C. h.* MEV. *1. D. 40.* (2) confusionem iurium impediat: *c. l. §. 9.* (3) heres vltra vires hereditarias non teneatur, *l. f. §. 4. C. h.* quamvis tamen heres maneat; MEV. *1. D. 39.* indeque non aliter

aliter quam creditoribus *volentibus* hereditatem aditam cedere possit; ID. *l. D. 40.* si (4) res hereditariæ intereunt, in effectu pereant creditoribus, *c. l. f. §. 4.* Heres autem non aliter fruitur hisce beneficiis, nisi *exhibito* inuentario, MEV. *l. D. 123.* Interim exceptionem *huius beneficii* opponere etiam potest ipsi executioni, ID. *l. D. 145.*

10. Neglecto inuentario, secundum *ius ciuile* onera omnia subire tenetur: debita integra soluit: non detrahit Falcidiam: *N. l. c. l.* confunduntur iura & actiones. Enimuero in Saxonia vt & aliis terris Germaniæ, vbi *iura antiqua patriæ* obtinent, edere *iuratam specificationem* sufficit, STRYK. *in V. M. h. §. 2.*

TEXT. NOTAB.

L. nec non illud 3. l. ait prætor 7. §. 2. l. si quis suus 8. l. filius 9. l. si plures gradus 10.

Ex Cod. l. cum debitum 2. l. si fratris 3. l. filiofamil. 4. l. potuit 5. l. si auia 6. l. quoniam 7. l. licet in continenti 8. l. si te bonis 10. l. suum 13 l. non est dubium 14. l. nec emere 16. l. cretionum 17. l. si infanti 18. l. cum in antiquioribus 19. l. scimus 22. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14.

LIB. XXIX. TIT. I. (VI. 21.)

De testamento militis.

1. Dantur etiam testamenta *minus solennia*, inter quæ primo loco eminet MILITARE, quod absque omnibus solennitatibus expeditur, cuius ratio adæquata *iure nouo* petenda ex *statu expeditionis*, qui tot solennia non admittit, in *otio* & *pace* demum obseruanda, *l. vn. pr. de B. poss. ex test. milit.* olim sufficiebat *status militaris.*

2. Re-

2. Requiritur tamen (I) *vt actu testator miles sit*, h. e. vt sit in numeros relatus, *l. 42. h.* vt tamen cingendus habeatur pro cincto, *l. 43. h.*

3. Aliquando *extra ordinem* quilibet *paganus* militari modo testatur, si in extremis periculis bellicis cum aliis militibus versatur; *l. f. h. cit. l. vn.* modo alias habeat testandi facultatem. Ceterum recte HARPRECHT. *de testam. pagan. in host. confect. c. 2.* hoc privilegium *§. 34.* extendit ad omnes, qui quacunque ratione in castris eo tempore, quo periculum graue imminet, reperiuntur, per *l. f. h. t.*

4. Supponit vero lex, (α) eos *in hostico* esse constitutos. Ergo distinctio MAXIMILIANI *de anno 1512.* hic applicari nequit. (β) Vt in *hostico* (h. e. *hostico loco*, vid. *l. vn. de B. P. ex test. mil.* BYNKERSH. *l. IV. obs. c. 10.* LEONIN. *lib. 1. emend. c. 15. n. 13.*) decesserint, HARPRECHT. *c. l. §. 92. seqq.* quanquam sufficere videatur, si lethaliter vulnerati alibi mox decedant, STRYK. *de caut. testam. c. 9. §. 23.*

5. (II) *Vt miles sit in expeditione constitutus*, h. e. in statu belli, HILLIG. *ad Donell. l. 6. c. 28. lit. r.* quod requisitum a *Iustiniano* demum introductum. In *hybernis* constituti hoc priuilegio non aliter gaudent, quam si excubant in limitibus, nulla facta pace, vel in locis, perpetuis excursionibus obnoxiis, BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 10. th. 6. lit. c.*

6. Quamuis vero de iure Roman. hic omnis solennitas sit remissa, tamen in *cit. R. I. de anno 1512. §.* und sollen, vlterius (III) requiritur, *vt milites in acie deprehendantur:* in castris degentes *duos* ad minimum testes adhibere debent.

7. (IV) *Vt constet de seria militis voluntate:* nam hoc est *essentiale* omnis testamenti; *l. 24. h.* de hac si constat, quælibet *verba & qualibet scriptura* sufficit, *l. 40. pr. h. l. 15. C. h.*

8. Vbi

8. Vbi *nuncupatiue* miles testari vult, necessario declarare debet vltimam suam voluntatem coram *duobus testibus*, quibuslibet, etiam non rogatis, *l. 24. h.* HILLIG. *ad Donell. l. 6. c. 28. lit. u.*

9. Hisce obseruatis, valet dispositio ex nuda eius voluntate, *l. 1. l. 20. in f. l. 24. D. l. 6. C. h.* adeo vt, quamuis *iure communi* testari voluerit, & antequam solennia omnia adhibere potuerit, defecerit, valeat tamen *iure militari*, *l. 3. h.* STRYK. *c. l. §. 2. in f.* In dubio tamen magis *iure communi* voluisse testari censetur, si *septem testes* adhibuit, *arg. l. 3. C. h.* ID. *c. l. §. 10.* adeoque omnia secundum *ius commune* tunc intelligenda.

10. Quia itaque in hoc testamento *sola voluntas militis*, exclusa omni subtilitate, attenditur, (1) testamentum ante militiam nulliter conditum *sola* voluntatis *declaratione* post superueniente conualescit; *l. 9. §. 1. l. 25. h.* (2) nuda voluntate irritatur, *l. 15. §. 1. h.*

11. (3) Pro parte testatus & pro parte intestatus decedere potest: *l. 6. D. l. 1. 2. h.* (4) Pluribus testamentis, ita vt posterius non rumpat prius, nisi priori contradicat, *l. 19. l. 27. l. 36. §. 1. h.*

12. (5) Cessat in eo *necessitas* iuris accrescendi: *l. 37. h.* (6) detractio Falcidiæ: *l. 17. in f. D. l. 7. C. ad L. Falcid.* HILLIG. *ad Donell. c. l. lit. h.* (7) querela inofficiosi testamenti &c.

13. Alterum est testamentum PARENTVM INTER LIBEROS. Parentibus enim pleræque etiam remissæ sunt solennitates, cum videatur repugnare *reuerentiæ*, iis a liberis debitæ, si impugnare velint parentum dispositionem, *Nou. 107. pr.*

14. Hinc fluit (α) *quoslibet ascendentes ita posse testari*, etiam *matrem*, *l. 21. §. 1. C. de testam.* modo inter eos testentur, qui respectu testatoris habentur loco *liberorum*. Itaque inter *naturales* sola *mater* ita disponit,

nit, non etiam pater, BRVNNEM. *ad auth. quod ſine C. de teſtam. n. 5.* HARPR. *de admixt. extran. perſ. in diſp. patr. int. lib. §. 13. n. 13. ſeqq.* E contrario pater tantum inter *adoptiuos*, non mater. STRYK. *c. tr. c. 10. §. 6.*

15. (β) *Priuilegium hoc non eſſe reciprocum*, nec liberos ita teſtari poſſe inter parentes, *c. l. 21. §. 1.* quamuis, ſi quinque teſtes adhibiti, contra prius, quo *extranei* inſtituti ſunt, ſubſiſtat, *c. l. 21. §. 3.*

16. Ante omnia (I) *liberi inſtituendi ſunt heredes*, MEV. *4. Dec. 14.* STRYK. *c. l. §. 10.* quia hic titulus vtilis eſt liberis; non tamen prohibita eſt *exheredatio* ex iuſta cauſa, vid. ſupra *P. 2. p. 173. §. 12.*

17. (II) *Inter ſolos liberos diſpoſitio facienda*; nam ne quidem extraneæ perſonæ in tali teſtamento quid legari, niſi adhibitis *quinque* teſtibus, STRYK. *c. l. §. 24.* multo minus illa inſtitui poteſt, vid. pleniſſime de hac materia HARPRECHT. *cit. tr.*

18. (III) *Addi debet annus & dies*, quod hic ſingulariter leges requirunt, *cit. auth. quod ſine.* (IV) *Omnia literis integris præſcribenda*, præſertim in *parte diſpoſitiua: diſp. noſtra de ſcript. non legib. c. 3.* (V) *Specialiter* nomina liberorum exprimenda, *cit. auth.* quod contra *l. 26. C. fam. herc.* conſtitutum eſt.

19. Hiſce obſeruatis nulli teſtes neceſſarii ſunt, ſed ſufficit ſola *ſcriptura patris* vel *matris*, etiam abſque *ſubſcriptione*, modo conſtet de ipſa ſcriptura, & quod illam teſtator pro teſtamento habere voluerit, STRYK. *c. l. §. 19.* Ab alio ſcriptum ſaltem *ſubſcriptione* muniendum.

20. Differt ab hoc teſtamento *nuda diuiſio paterna*, qua pater liberis *ab inteſtato ſucceſſuris* aſſignat certas res vel bona, *l. f. C. fam. herciſc. patris* vel *liberorum* ſubſcriptione accedente, *Nou. 18. c. 7.* Non alii vero ad hanc *diuiſionem* vocandi, quam qui *ab inteſtato*

teſtato ſuccedunt. Sufficit quoque de aliquibus tantum bonis diuiſionem eſſe ſuſceptam, in quo differt a *teſtamento inter liberos.*

21. Tertium eſt TESTAMENTVM TEMPORE PESTIS conditum, in quo olim tantum *coniunctio teſtium inter ſe* erat remiſſa, *l. 8. C. de teſtam.* Sed hodie duos teſtes, etiam feminas, ſufficere volunt, MEV. *ad ius Lubec. P. 2. t. 1. art. 2 n. 44.* GAIL. *2. O. 118. n. 18.* MYNS. *cent. 1. obſ. 69.* Sed vid. §. 23.

22. Sufficit autem, peſtem vel ſimilem morbum contagioſum graſſari in *illo loco*, licet *domus teſtatoris* peſte non ſit infecta, SCHILTER. *ex. 38. §. 140.* STRVV. *ex. 32. th. 21.*

23. Peſte ceſſante, nihilominus hoc firmitatem ſuam obtinet, etiam *vltra annum*, cum minus recte argumentum a *militari* ad hoc ducatur, SCHILT. *c. l. §. 141.*

24. Quartum eſt AD PIAS CAVSAS. Hoc ex *ſola voluntate* diſponentis valet, *c. 11. X. de teſtam.* nullis etiam adhibitis teſtibus, quod tum *ratio adiecta*, tum *canones conciliorum*, ad quos pronocat pontifex, indicant, STRYK. *in not. ad ius eccl. Brunn. l. 2. c. 12. §. 4.* ANDREOLI. *contr. 356. n. 38.*

25. Cenſetur autem quis diſpoſuiſſe *ad pias cauſas*, quando *ſingularis pietatis* ratio teſtatorem ad diſponendum promouit, v. c. pauperes *inſtituendo*, *l. 19. l. 23. C. de SS. eccl.* eccleſiam, *l. 1. C. eod.* vel alia pia corpora, *l. 22. l. 23. C. eod. &c.* Breuiter: *magis hic reſpicitur ad id, quod vulgo pro pia cauſa habetur, licet diſpoſitio ſæpe non ſit pia.*

26. Quintum eſt TESTAMENTVM RVSTICORVM. His indulſit lex, (1) vt eorum *quinque* poſſint teſtari *teſtibus*, ſi plures haberi nequeunt, *l. f. C. de teſtam.* modo *ruri* teſtentur: vid. *conſtit. Maxim. de ann. 1512. §.*

und

und ſollen die Notarien. (2) vt alter pro altero ſubſcribere queat, *c. l. f.*

27. Hoc priuilegium etiam pertinet ad nobiles ruri degentes, STRYK. *de caut. teſtament. c. 13. §. 4. ſeqq.* Verum cum hodie copia teſtium non deſit, vix amplius priuilegiato modo teſtari poſſunt, niſi quod in Saxonicis pagis ſubſiſtat teſtamentum coram *parocho* & *duobus teſtibus* conditum, RICHT. *deciſ. 28. n. 2.*

28. Tribuunt etiam *peregrinantibus* priuilegiatum teſtandi modum, ſed in *iure ciuili* non fundatum, extra cuius diſpoſitionem iura ſpecialia de caſu ad caſum non ſunt extendenda, conf. *pr. I. de codicill. l. 8. §. 2. eod.* STRYK. *c. l. tot. c. 14.* Hinc etiam nec *parturienti* modus priuilegiatus concedi poteſt, ob defectum iuris ſingularis.

TEXT. NOTAB.

L. ſimiles 3. l. iure militari 4. l. idemque 9. l. ex militari 11. pr. l. quærebatur 19. l. Diuus Traianus 24. l. eius militis 34. §. vlt. l. militis codicillis 36. § 3. l. Lucius Titius 40. pr. l. miles ita heredem 41. §. 1. 2. l. ex eo tempore 42. l. filiusfam. l. vlt.

Ex Cod. l. frater tuus 1. l. quanquam 2. l. 3. l. ex teſtamento 5. l. in teſtamento 6. l. certi iuris eſt 8. l. ſicut certi iuris eſt 9. l. ſi cum 10. l. captatorias 11. l. in teſtamento 12. l. milites 15. l. ne quidam 17.

TIT. II. (VI. 31.)

De acquirenda vel omittenda hereditate.

1. Hereditas delata acquiritur diuerſimode, prout *heredes* differunt. Alii enim ſunt *abſolute neceſſarii*, vti olim ſerui, qui nolentes volentes *ipſo iure* erant heredes, *§. 1. I. de hered. qual. & diff.*

2. Alii appellabantur *ſui & neceſſarii*. *Sui* dicebantur, quia erant *immediate* in patris teſtatoris po-

testate tempore mortis; *necessarii* ideo, quia itidem *ipso iure*, etiam *inuiti*, heredes erant: *§. 1. I. eod.* nisi a defuncto esset remissa necessitas per *substitutionem vulgarem* vel *conditionis potestatiuæ* adiectionem, *l. 69. de hered. instit. l. 12. de cond. instit.* DONELL. *l. 7. c. 2. lit. I.*

3. Ex iure tamen prætorio acceperunt BENEFICIVM ABSTINENDI, quod est *ius singulare derelinquendi paternam hereditatem semel ipso iure acquisitam*, *l. 57. pr. h.* Vnde differt a *repudiatione*, DONELL. *c. l. lit. t.*

4. Hoc beneficio prætor *ius ciuile antiquum* in totum haud immutauit, sed voluit, nihilominus liberi *subtili iure* essent *sui heredes*, cum teles fiant *ipso iure*, etiam ignorantes, *§. 3. I. de hered. quæ ab intest. l. 57. h. l. 14. de suis & legit. hered.* Immo quamuis abstinuerint, hæc *nuda* tamen *sui heredis existentia* post abstentionem adhuc aliquos effectus producit, maxime quod testamentum *in totum* destitutum dici nequeat, per *existentiam heredum suorum* ipso iure confirmatum, vid. *l. 20. §. 4. h. l. 30. §. 10. de fideic. l. 27. §. 3. ad SCt. Treb. l. 41. l. 42. h. l. 44. de re iud. l. 28. de reb. auctor. iudic. poss.* DONELL. *c. l. lit. x.*

5. Ceterum si hereditatem, *ipso iure* acquisitam, retinent, dicuntur se *immiscere*, quæ *immixtio* etiam *factis* declarari potest, quatenus post mortem illa agunt, quæ non alio quam *heredis nomine* agere possunt. Atque hinc non præsumitur, sed a *creditoribus* docenda, nisi bonis parentum incumbant liberi, STRYK. *in V. M. h. §. 4.* Potest tamen *immixtio* æque vt *aditio* præscriptione 30. annorum amitti, nec, quod plures volunt, 90. anni requiruntur, STRYK. *cit. l. §. 4.* NICOL. *res. 11.*

6. Ceteri heredes *voluntate* adeunt *libera* hereditatem, consistitque hæc ACQVISITIO *in legitima voluntatis declaratione, quod velint esse heredes.* Nemo enim com-

compelli potest ad adeundam hereditatem, *l. 16. C. de iur. delib.* Non ergo *ipso iure* acquiritur *cognatis* de *iure Romano*, in quo a iure *veteri Germanorum* & *Gallorum* abit, vt ad *§. 13. infra* obseruatum.

7. Declaratur illa voluntas vel *verbis*, diciturque in specie *aditio*: vel *factis concludentibus*, quæ a nullo alio, quam herede, fieri possunt, diciturque *pro herede gestio*; *§. vlt. I. de hered. qual. & diff. l. 20. pr. l. 88. h.* modo heres (α) sciat, ex qua causa hereditas sibi sit delata: *l. 22. l. 32. §. 1. h.* (β) *protestatio* nulla interuenerit, *l. 20. §. 1. h.* HAHN. *ad W. h. n. 4.*

8. Vtrobique requiritur (I) *vt quis talem animum habere possit.* Hinc nec infans, nec furiosus hereditatem adire & acquirere potest, *l. 63. h.* nisi per eum, in cuius potestate est.

9. (II) *Vt quis ipse adeat, l. 90. h.* Erat olim aditio *actus legitimus*, fiebatque per *cretionem.* VLP. *in fragm. tit. 22. §. 27. sqq.* AVERAN. *lib. 1. interpr. iur. c. 12. n. 5. sqq.* & sic per *procuratorem*, *curatorem*, aut *tutorem de iure ciuili antiquo* adiri non poterat, *l. 90. h. t.*

10. Hinc solus pupillus non adibat, sed *auctoritate tutoris* opus erat, *l. 9. §. 3. de auct. tut. l. 8. l. 49. h. l. 18. §. f. C. de iur. delib.* nec solus tutor, *l. 5. C. de iur. delib. Iure prætorio* tamen curator admissus est, vt *prouisionaliter* bonorum possessionem accipere posset, *l. 1. §. 1. de bon. poss. furios.* ita tamen, vt si furiosus in furore decederet, hereditatem ad suos heredes non transmitteret, *l. f. §. 8. C. de curat. fur.* Denique *iure nouo* non tantum *cretionum solennitas* sublata, *l. 27. C. de iur. delib.* sed etiam permissum, vt *nuda* & *naturali declaratione* hereditas acquiri possit, adeoque nihil amplius impedire videtur, quo minus curator furioso hereditatem acquirere valeat, cum *actus naturales* per alium fieri possint.

11. (III) *Vt heres sit sui iuris.* Filiusfam. consensu *patris*, vel pater *filio* consentiente adit; *l. 4. C. de iur. delib. l. f. §. 3. C. de bon. quæ lib.* si pater nolit, solus filius, vel filio recusante, solus pater adit, *c. l. f. l. 15. C. de iur. delib. l. 11. C. eod.*

12. (IV) *Vt adeatur pure, l. 51. §. vlt. h. l. 77. de R. I.* Sed iure prætorio *interim* etiam *sub conditione* adiri poterat, *l. 6. de B. P. sec. tabb.* (V) *Generaliter*, non pro parte, *l. 1. l. 55. h.* (VI) Debito *tempore.* Iure Germanico regulariter post *trigesimum*, *I. P. S. lib. 1. art. 22.* HORN. *de tricesimo. auth. sed neque C. de sepulchr. viol.*

13. Inducit (α) aditio *vnitatem* personæ inter defunctum & heredem etiam quoad iura, morte non extincta, *l. 37. h. l. 59. l. 128. §. 1. de R. I. l. 178. §. 1. de V. S.* Hinc (β) retrotrahitur ad tempus mortis, *l. 54. h. l. 138. pr. l. 139. de R. I.* Possessio tamen (γ) per *additionem verbalem* non transit, *l. 23. de acquir. vel om. poss.* nisi moribus quorundam locorum quoad liberos, in quos *ipso iure* transit possessio, HAHN. *ad W. h. n. 7.* ENGELBRECHT *ad D. h. §. 10.* Ad rudera *iuris antiqui* hoc referendum, vi cuius hereditas *in successione legitima ipso iure* ad *heredes proximos* transiit, habitumque fuit, ac si *possessio* in eos a defuncto fuerit translata; vnde vulgatum illud Gallorum: *le mort saisit le vif*, de quo vid. TIRAQV. *speciali tract.* CAROL. de MEAN. *ad ius ciu. Leod. P. 1. obs. 57.*

14. REPVDIATIO hereditatis consistit *in declaratione contraria*, *l. 13. pr. l. 59. h.* facta vel *verbis* vel *factis*, DONELL. *lib. VII. c. 7. lit. C.* & qui acquirere potest, is etiam habet potestatem repudiandi, *l. 18. h.*

15. Repudianda hereditas (I) *nondum acquisita. Acquisitam* nemo amplius repudiare potest, (quamuis *delata* esse debeat, *l. 13. pr. h. l. 4. C. h.*) licet casu fortuito hereditas deterior reddita; *l. 10. C. de iur. delib.*

l. 11.

l. 11. C. si cert. pet. nisi minor restitutus sit contra aditam hereditatem. (II) Olim *post tempus cretionis:* intra illud facta non nocebat, VLPIAN. *tit. 22. §. 30.* MERILL. *lib. 2. obs. c. 11.*

16. (III) *Certo animo.* Hinc certus sit repudians de *qualitate delatæ sibi hereditatis, l. 15. h.* Nam si ex *duplici causa* hereditas defertur, non statim amittitur hereditas, si repudiatio facta ex vno capite, nisi alterum per consequens sub altero comprehendatur, vi iuris, *l. 17. §. 1. l. 70. l. 77. h.* Si *simpliciter* facta, vtraque priuatur, ZOES. *h. n. 45.*

17. (IV) *In totum.* Pro parte repudiari & pro parte adiri nequit, *l. 2. l. 10. l. 80. pr. h.* adeo vt nec filius repudiare possit hereditatem, retenta *legitima* aut *feudo,* ENGELBR. *ad D. h. §. 10.*

18. Repudiata portio, si coheres adsit, qui suam partem agnouit, ex *necessitate* accrescit coheredi, *l. 53. §. 1. h.* etiam *ignoranti*, & inuito, *l. 31. h.* vt nec testator *ius accrescendi* prohibere possit, nisi alium ei substituerit, vid. tamen *l. 61. h.* DONELL. *lib. VII. c. 12. lit. L. seqq.* ibique HILLIG. BYNKERSHOEK. *lib. II. obs. c. 3.*

19. *In iure accrescendi* præsupponitur (I) *coniunctio,* quæ varie fieri potest. Communiter ad tria genera reuocatur, *l. 142. de V. S. l. 89. de leg. 3.* dum alia est *realis,* alia *verbalis,* alia *mixta:* h. e. vel *in vna periodo* vel *in diuersis* heredes coniungi possunt.

20. Si itaque in *diuerso genere* plures sunt coniuncti, deficientis portio accrescit ei, qui in *eodem,* non qui *diuerso* genere est coniunctus, *l. 63. de hered. instit.* nisi aliud ex præsumta voluntate testatoris appareat, *l. 66. eod.*

21. Quodsi omnes quoad deficientem in eodem genere instituti deprehendantur, quod potissimum contingit in *reali,* omnibus accrescit pro partibus hereditariis;

tariis; *c. l. 66.* vt tamen in vno genere scripti pro vna persona habeantur, *l. 34. pr. de leg. 1. l. vn. §. 10. C. de cad. toll.* DONELL. *l. 7. c. 13. lit. H. seqq.* ibique HILLIG.

22. (II) *Vnius vel alterius heredis defectus*, quod vel *non possit*, etiam ob *præscriptionem*, HVBER. *h. in f.* vel *nolit* esse heres. Et sic etiam *ius accrescendi* obtinet, licet vel maxime ante testatorem vel aditionem heres decesserit; hereditas enim non adita non transmittitur, *l. vn. §. 5. C. de cad. toll. l. 7. §. 1. h.*

23. Vbi vero ex *singulari iure* in casu, quo ante *declarationem* heres institutus decessit, transmissioni locus, ibi *ius accrescendi* & *substitutiones cessant*, ZOES. *h. n. 32. seqq.* Obtinet vero illa hisce in casibus: (I) quoad *omnes heredes, si intra tempora deliberandi decesserit heres, l. 19. C. de iur. delib.* Transmittitur hoc casu tantum illud tempus, quod adhuc restabat heredi defuncto.

24. (II) *Si heres ex iusto impedimento adire non potuit hereditatem delatam:* tunc eius heres contra omissam aditionem *ex persona defuncti* restituitur in integrum, *l. 30. pr. l. 86. pr. h.* Huc referri posset, si mulier *ventris nomine* in bonorum possessionem per *calumniam* missa impediuerit heredem scriptum, quo minus hereditatem adire possit, & ille ante *aditionem* decesserit; heredes enim eius, muliere non soluendo existente, restituendi essent ex *clausula generali.*

25. (III) Quoad *certos heredes, ex iure suitatis;* nam sui etiam *ignorantes* heredes sunt, adeoque si, antequam *de abstinendo* vel se *immiscendo* se declarauerint, decesserint, transmittunt hereditatem ad heredes suos, *l. 8. C. de suis & leg. hered.*

26. (IV) *Ex iure sanguinis*, si emancipati decedant ante apertas tabulas vel aditionem; qui tamen tantum transmittunt hereditatem in *solos descendentes*, *l. vn.*

l. vn. C. de his, qui ante apert. tab. quæ transmissio vocatur *Theodosiana.* Iure Germanico & Gallico transmittitur hereditas *heredum ab intestato* ad quoscunque heredes, vt supra dictum.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. sed si quis 2. l. Nolle 4. l. more 8. l. pupillus 9. l. is, qui 13. l. is, qui putat 15. l. nec is 17. §. 1. l. is potest 18. l. qui hereditatem 19. l. pro herede 20. pr. §. 1. l. in repudianda 23. l. heres institutus 32. pr. l. heres 37. l. si duo 38. l. quamdiu 39. l. quæsitum 40. l. cum heres 52. in f. l. qui ex duabus 53. l. heres quandoque 54. l. cum hereditate 55. l. necessariis 57. l. filium 60. l. si minor 61. l. furiosus 63. l. quamdiu 69. l. si seruum 71. §. 4. l. illud 77. l. si solus 80. l. toties 81. l. si metu 85. l. Pannonius Auitus 86. l. gerit 88. l. pr. curatorem 90. l. pater quoties 93. l. qui superstitis 94. l. recusari 95.

Ex Cod. l. si paterna 1. l. 2. l. sicut maior 4. l. pupillorum 5. l. vlt.

TIT. III. (VI. 32.)

Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur & describantur.

1. Quamuis adiri possit hereditas *statim* a tempore mortis, *l. vn. §. 1. & 6. C. de cad. toll.* vt tamen de voluntate defuncti constet, *aperiendæ* sunt *tabulæ*, non obstante appellatione, per *l. 6. C. quor. appell. non recip.* Ex pluribus exemplaribus sufficit apertura vnius, *l. 10. pr. h.* modo constet, eodem tempore illa esse conscripta.

2. Apertura hæc est vel *simplex* vel *solennis.* *Illa* in nudo *facto* consistit, habetque locum in testamentis publicis, modo constet, testatorem esse defunctum, *l. 2. §. 4. h.*

3. Prodeſt illa omnibus, qui aliquod intereſſe probare poſſunt, *l. 1. l. 2. pr. h.* alioquin *iuramentum calumniæ* præſtandum ab his, qui inſpiciendi vel deſcribendi facultatem prætendunt, *l. 3. C. h.*

4. *Solennis* apertura fit in teſtamentis mere priuatis *auctoritate iudicis*, vt hac ipſa *publicam fidem* accipiant, *l. 18. C. de teſtam.*

5. Fit hæc publicatio (I) *coram iudice quocunque:* SCHILT. *ex 38. §. 172.* (II) *præcedente aliquali cognitione:* (III) *citatis teſtibus*, vt ſubſcriptiones & ſigilla ſua recognoſcant, *l. 4. l. 7. h.* Non tamen teſtamentum corruit, ſi omnes teſtes forſan mortui fuerint, SCHILT. *c. l. §. 174.* ZOES. *h. n. 4.* Si ſigilla a teſtibus viuentibus non recognoſcuntur, tabulæ fiunt ſuſpectæ inualidæque, *l. 1. in f. h.* HAHN. *ad W. h. in f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. tabularum 2. pr. §. 4. 6. l. cum ab initio 4. l. ſed ſi maior 6. l. ſed ſi quis 7. l. pupillares 8. l. vlt.

Ex Cod. l. teſtamenti 2. l. eius 3. l. vlt.

TIT. IV. (VI. 39.)

Si quis omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato vel alio modo poſſideat hereditatem.

1. Cui ex *duplici cauſa* defertur hereditas, ex *teſtamento* illam repudiare, & *ab inteſtato* adire in præiudicium *legatariorum iure prætorio* non aliter poteſt, quam ſaluis legatis, *l. 1. D. 1. 3. C. h.*

2. In *repudiatione* hac concurrere debet *fraus heredis.* Ex *iuſta cauſa* repudiare poteſt; velut ſi ei dedit electionem teſtator: *l. 1. §. 5. h.* quod tamen in dubio non præſumitur, *l. 6. pr. h.* ſed *ſpecialis permiſſio* doceri debet, *l. 6. §. 1. 2. l. 26. §. 1. h.*

3. Re-

3. Repudiatione *fraudulenter* facta datur legatariis & fideicommissariis *actio vtilis ex testamento* contra eum, qui omissa causa testamenti hereditatem quocunque alio *titulo hereditario* possidet, *l. 1. §. 9. l. 10. pr. h.* ad præstanda legata, *l. 1. §. vlt. h.* salua tamen Falcidia, *l. 18. §. 1. h.*

4. Datur etiam tunc, si heres scriptus *dolose repudiat*, in fauorem heredis ab intestato, vel substituti; *primario* quidem aduersus possessorem, si *gratis* repudiatio facta: contra omittentem vero, si *pro pecunia*, *l. 2. l. 4. pr. §. 1. h.*

5. Vtilis etiam est hæc actio post *Nou. 115. c. 2.* quæ non de hoc, sed eo casu loquitur, si testamentum ex *capite præteritionis* vel *inofficiosi* rescinditur, vbi legata *ipso iure* salua manent.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 5. 7. 9. 13. l. licet 2. l. si quis 4. l. excusatur 5. l. quia autem 6. pr. §. 1. 2. 3. l. si quis 8. l. si non solus 10. §. 1. 2. l. de libertatibus 12. §. 1. l. si quis 17. l. si duo 18. l. si seruum 28.

Ex Cod. l. si in fraudem 1. l. vlt.

TIT. V. (V. 35.)

De SCto Silaniano & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur.

1. SCto *Claudiano* & *Silaniano* (1) prohibitum, ne tabulæ, occiso per vim testatore, aperiantur, antequam de seruis quæstio habita fuit. Alioquin fiscus heredi tanquam *indigno* aufert hereditatem: *l. 1. pr. §. 21. l. 3. h. l. 5. §. 2. l. 9. h.* conf. HERT. *de herede occisi vindice Sect. 1. 2.*

2. Datur etiam, si forsan *tertius*, heres non institutus, tabulas aperuit, *actio prætoria popularis aduersus*

versus aperientem ante sumtam vindictam ad pœnam 100 aureorum, diuidendam inter fiscum & actorem, l. 25. §. 2. h.

3. Cautum præterea, (2) vt heres mortem defuncti, per vim necati, vindicaret, sub eadem pœna, *l. 5. in f. h.* Verum hodie hæc *pœna priuationis* cessat, MEV. *5. D. 300.* BRVNNEM. *ad l. 1. D. h.* HERT. *c. l. Sect. 3. §. vlt.* quamuis ad denunciationem iudici faciendam heres obstrictus sit in *homicidio occulto;* quod si neglexerit, & ita inquisitionem iudicis impediuerit, etiam huic pœnæ locus esse potest.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 24. 32. l. si quis 3. §. 1. 14. 15. 22. l. cum fisco 9. l. excipiuntur 14. l. si sequens 15. l. cum dominus 19. l. Gaius 22. l. si antequam 23. l. lege Cornelia 25.

TIT. VI. (VI. 34.)

Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit.

1. Qui, dum captat hereditatem, prohibuit & *dolo* fecit, (secus si *blanditiæ* tantum *nudæ* adsint, *l. f. D. & C. h.*) ne defunctus testari potuerit indignum se facit successione, adeoque fiscus ei aufert hereditatem, *l. 1. pr. h.* Factum autem vnius vel etiam *tertii* non præiudicat aliis legitimis heredibus, *l. 2. §. 1. h.* Quibus autem læsum est per hanc prohibitionem, iis lædens tenetur ad interesse actione *de dolo*, *l. 88. §. 4. de leg. 2.* SCHILT. *ex. 38. §. 182.* STRYK. *de succeſſ. ab int. diſſ. 12. c. 1. §. 19*

2. Cum vero cogitur aliquis ad testandum, testamentum est *ipso iure* nullum, *quatenus coactum est*, nec præiudicatur legitimis heredibus ab intestato,

l. 1.

l. 1. C. h. Heredis tamen alias ab inteſtato ſucceſſuri, & cogentis defunctum ad teſtandum, portionem fiſcus aufert, STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſ. 12. c. 1. §. vlt. & in V. M. h. §. 2. qu. 3. S. 18.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. ſi quis dolo 2. §. 1. 2. l. virum 3.

Ex Cod. l. Ciuili 1. l. eos 2. l. iudicium 3.

TIT. VII. (VI. 36.)

De iure codicillorum.

1. CODICILLI ſunt *voluntatis noſtræ ſententia coram quinque teſtibus declarata, & ad heredem ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento, directa de eo, quod poſt mortem fieri ab illo volumus.* Hinc ipſam heredis inſtitutionem *directam* quidem ſupponunt, ſed non admittunt, *l. 17. h.*

2. Codicilli ex origine ſua & vi vocis ab initio fuerunt tantum *ſcripti*, & cum *epiſtola* ad amicum ſcripta conueniebant, vnde & *epiſtola fideicommiſſariæ* dicuntur; ſucceſſu vero temporis admiſſa *declaratio nuncupatiua*, *l. f. §. vlt. C. h.* & alia, formam *epiſtolæ* non habens.

3. Ille vero demum codicillos conficit, qui teſtamentum, *l. 6. §. 3. l. 8. §. 2. h.* & quidem tempore codicillandi illa habilitas adeſſe debet, *l. 9. h.*

4. Fiunt vel *ex teſtamento* vel *ab inteſtato.* Priori modo *teſtamenti pars* eſſe cenſentur, & cum eo ſubſiſtunt & corruunt: *l. 3. §. f. l. 5. l. 16. h.* hinc & tutor in illis dari poteſt, & relictum in eis petitur actione *ex teſtamento*, nec præciſe his teſtes neceſſarii videntur, HARPRECHT. *reſp. 13.*

5. Po-

5. Posteriori modo *per se* subsistunt, adeoque tutelæ datio in illis est inualida: quæ vero in illis sunt disposita, *iure fideicommissario* valent.

6. Huc etiam referenda testamenta, quibus adiecta est *clausula codicillaris*, quæque ob defectum non possunt valere iure *testamenti*, sed iure *codicillorum*. Hæc enim clausula *euentualis codicillos* ex testamentis facit, & *modum interpretandi* verba testamenti præscribit, STRYK. *de caut. testam. c. 23. §. 31.* suppositis tamen requisitis in *codicillis* obseruandis.

7. Sic itaque (1) *directam* heredis institutionem vertit in *obliquam*, herede ab intestato hereditatem adeunte: *l. 76. ad SCt. Trebell.* (2) ob præteritionem liberorum inutilem alias dispositionem saluat: STRYK. *c. l. §. 39.* ZOES. *h. n. 9.* (3) heredis institutionem ad tempus factam sustinet: (4) impedit, ne dispositio rumpatur per natiuitatem posthumi non instituti a patre *sciente*, *l. 1. C. h.* GAIL. *2. O. 114.* (5) substitutionem matris pupillarem sustinet, &c.

8. Requirunt autem communiter, *vt expresse adiiciatur*, *l. 1. D. l. 8. §. 1. C. h. l. 3. C. de testam. milit. l. 41. §. 3. de vulg. & pupill. subst.* quod *in dubio* animus codicillandi non præsumatur.

9. Probabiliter tamen dici potest, illo textus respicere casum, vbi certo constat, quod disponens *tantum* voluerit testari, non codicillos facere, maxime iure Romano, quo olim *verbis solennibus* testamenta conficiebantur, & sic *de voluntate defuncti* satis constabat. His vero sublatis, hodie magis ad *præsumtam voluntatem* respiciendum, quæ eadem esse videtur, qualis erat LVCII TITII *in l. 88. in f. de leg. 2.* maxime cum ex quibuscunque verbis, quibus de *enixa voluntate* constat, hæc colligi possit, quæ hodie vtplurimum in testamentis adesse solent, HVBER. *ad l. h. t. in f.* TITIVS *in iur. priu. lib. 7. c. 3. §. 38. seqq.*

10. Re-

10. Requiritur vero in genere ad codicillorum subsistentiam (I) *vt testes adhibeantur quinque, l. vlt. §. f. C. h.* etiam mulieres, quod tamen minus tutum est, STRYK. *c. l. §. 7. 8.* ZOES. *h. n. 4.* Merito tamen ex ratione *§. 11. I. de testam. ord.* excluduntur legatarii, BRVNNEM. *ad l. 20. D. qui testam. fac. poss. n. 9.* Sic & *solennis rogatio* remissa est, *l. f. §. vlt. cit.*

11. Quo casu autem in testamentis *nulli* vel *duo* tantum requiruntur, ibi etiam tot sufficiunt in codicillis; immo codicilli ad heredem *praesentem* directi nullos plane testes desiderant, vid. *infr. p. 266. §. 5. seq.* Vbi vero praeter septem adhuc *octauus* desideratur in testamentis, ibi quoque hic vltra quinque adhuc *sextus* erit necessarius, *l. 8. C. qui testam. fac. Constit. Max. de anno 1512. §. 67.* STRYK. *c. tr. c. 4. §. 14.*

12. (II) *Testes codicillos scriptos subscribant, c. l. f.* quamuis testibus praelecti sustineantur absque subscriptione, *quasi nuncupatiue* essent conditi.

13. (III) *Vnitas actus obseruetur, l. f. §. f. C. h.* (IV) *Disponatur de illis, quae haeres vel ab intestato vel ex testamento facere debet.* Ad hunc enim originetenus semper dirigendi. Hinc *fideicommissum vniuersale* constitui in codicillis potest, *§. 2. I. h. l. 13. §. 1. D. l. 2. C. h.* Et quamuis heredis institutio *directa* non possit in codicillis fieri, ita tamen *in dubio heredis denominatio* interpretanda, vt magis *fideicommissaria* censeatur, *l. 76. ad SCt. Trebell.*

14. Plures codicillos fieri posse non dubium est, *§. f. I. l. 6. §. 1. h.* qui *subsistunt, l. 17. h.* quatenus sibi non aduersantur, alioquin *posteriores* valent.

15. Praeterea quoque corruunt, testamento in totum corruente, vel subsecuta reuocatione coram duobus facta testibus, DONELL. *l. 7. c. 19. lit. g.* &c. conf. *tit. de adim. vel transfer. leg. cum seqq.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si ei 2. pr. §. 2. f. l. si quis 3. pr. §. f. l. Diu. Seuerus 6. §. 1. l. quædam 7. §. 1. l. conficiuntur 8. l. quod per manus 10. l. illud enim 13. l. literæ 17.

Ex Cod. l. rupto 1. l. hereditate 2. l. cum proponatis 3. l. si idem 7. l. si quis agere 8. pr. §. 1. 3.

LIB. XXX. XXXI. XXXII.

(VI. 37. 42. 43. 47.)

De legatis & fideicommissis.

1. Sequuntur *legata*. Quæ his relinquuntur, *titulo particulari* acquiruntur, & regulariter *nullo onere* nituntur, *l. 36. de leg. 2.* Nec aliud obtinebat, si vel maxime *pars hereditatis* fuerat verbis *legati* relicta, quo casu *cautiones* inter *heredem* & *legatarium* intercedere debebant, vt parum hic distare videretur ab herede, *§. 5. I. de fideic. hered.* Vno tamen ex heredibus deficiente, *iure accrescendi* non gaudebat, *l. 22. §. vlt. ad SCt. Trebell.* Verum hodie talis dispositio pro *institutione heredis* est accipienda, sublatis *verborum directorum* formulis, *l. 15. C. de testam.*

2. Est vero LEGATVM *donatio quædam* (respectu tituli) *a defuncto* (verbis olim directis) *relicta ab herede* (ordinarie) *præstanda*, *§. 1. I. h.* vid. *l. 116. pr. de leg. 1.* GOEDD. *ad l. 120. de V. S. p. m. 876.* COCCEI. *de legat. rei propr. & alien. §. 1.* HERT. *de præleg. th. 4.*

3. Circa legata recte relipquenda curandum (1) *vt verbis dispositiuis relinquantur.* Verba in præteritum *enunciatiua* non inducunt legatum, *l. 72. §. f. de condition. & demonstr.* Sed postquam fideicommissis exæquata

quata sunt, etiam *tacite*, immo *nutu*, relinqui possunt, *l. 21. pr. de leg. 3. l. 17. de iur. codicill.*

4. Olim quoque respectu *formularum* seu *verborum directorum* magna erat differentia, DONELL. *l. 8. c. 3.* ibique HILLIG. Hæc ab imperatore in *§. 3. I. h.* est sublata, quanquam quoad *electionem* in legato *generis* adhuc referat, quibus testator verbis vsus fuerit, conf. CORNEL. VAN ECK. *h. §. 4.* Pariter postquam fideicommissa *particularia* sunt exæquata *legatis*, illa itidem in eodem casu remansit differentia, quæ ex *diuersa verborum natura* fluit, DONELL. *l. 8. c. 2.* ZOES. *h. n. 6.*

5. (II) *Dependeat ex certo testatoris iudicio.* Etenim (α) in alienam voluntatem conferri nequit, *l. 52. de condit. & dem. l. 7. §. 1. de reb. dub. l. 11. §. 7. de leg. 3.* quatenus *merum est arbitrium*, non quatenus tanquam *boni viri arbitrium* electum, *l. 7. cit. l. 46. de fideic. lib. l. cit. 11.* SCHILT. *ex. 39. §. 29. in f.* DONELL. *l. 8. c. 15.* (β) *Legatum dubium* quandoque corruit, de quo infra ad *tit. de reb. dub.*

6. (III) *Relinquatur legatum ab iis, qui ius testandi habent, l. 2. de leg. 1.* siue *in testamento*, siue *codicillis*, vel per *epistolam*, modo quinque testes adhibiti fuerint, *§. vlt. I. de fideicomm. l. 22. C. de fideic.* nisi *heredi præsenti* legatum iniunctum sit.

7. (IV) *Assignetur iis, cum quibus testamenti factio passiua est*, vid. *supra tit. de hered. instit. §. 2.* Hæc habilitas tempore *conditi testamenti* & *mortis* respicitur, *§. 24. I. h. l. 19. de reb. dub* DONELL. *l. 8. c. 6. lit. c.*

8. Caueat tamen legatarius, ne ipse scribat testamentum, & sibi ipse legatum per consequentiam adscribat, quia pro *non scripto* habetur, *l. 1. de his, quæ pro non script.* quasi *falsum* commissum sit: *l. vlt. eod.* nisi testator testatus fuerit propria manu, v. c. *in apostilla*, sua voluntate hoc fuisse scriptum,

l. 2. C. de his, qui sibi adscrib. l. 15. §. 1. ad L. Cornel. de falsi. IO. SAM. STRYK. *de iur. apostill. cap. 4. §. 7.*

9. (V) *Grauandi legatis illi, quos testator ex propriis bonis honorauit*, siue fuerint *heredes*, siue *substituti*, *l. 74. de leg. 1.* siue *legatarii*, *l. 1. pr. de leg. 3.* siue *donatarii*, *l. 37. §. 3. de leg. 3.* DONELL. *c. l. c. 7. & 8.* quod post exæquationem cum fideicommissis est concessum.

10. Hinc (α) ab his, qui *exheredatis* substituti, legari nequit, *l. 126. de leg. 1. l. vlt. de leg. 3. l. 24. C. h. l. 11. §. f. ad l. Falc.* (β) Legata non præstantur *ex lucro* alio *accidentali*, *l. 3. pr. §. 1. ad L. Falcid.*

11. (γ) *Vlterius onerari nemo potest, quam quatenus honoratus est; l. 1. §. 17. ad SCt. Trebell. l. 41. §. 3. de V. & pup. substit.* nisi (1) pro quantitate legata grauatus sit restitutione *rei propriæ* maioris pretii, & nihilominus legatum agnouerit: *l. 70. §. 1. de leg. 2.* vel (2) alias per legatarium steterit, quo minus consequeretur ex testamento, *l. 94. §. 2. de leg. 1.*

12. (δ) Quia ab *heredibus* olim præstandum erat legatum, *vni* tantum *heredi instituto legatum relinqui* non poterat: *l. 116. §. 1. de leg. 1.* aliud, si *coheredem* habebat, a quo præstari posset; nam tunc singulis legari poterat, & præstabat coheres coheredi rem legatam pro hereditariis partibus, *l. 34. §. 12. de leg. 1. Iure nouo* vero vni heredi instituto prælegari potest vel a *legatario*, vel ad hunc effectum, vt prælegatum in *Trebellianicam* imputetur, si *fideicommisso* grauatus est, *§. 9. I. de fideicommiss. hered.*

13. Legatum heredi relictum, *prælegatum* dicitur, HERTIVS *de præleg. th. 2.* quod & *tacite* relinqui potest *l. 18. C. fam. herc. l. 86. pr. de leg. 2.* Hæc tamen ex *simplici assignatione rei certæ heredibus facta* non *absolute* colligitur, *l. 20. §. 3. famil. herc.* nisi aliunde constet *de animo prælegandi*, *l. 77. §. 8. de leg. 2.* HERT. *c. l. §. 5.* Interesse controuersiæ occurrit in solutione *æris alieni.*

14. Potest

14. Potest vero coheres *prælegatum* amplecti, repudiata *hereditate*, *l. 17. §. 2. de leg. 1. l. 87. eod.* nisi aliter a testatore dispositum fuerit, *l. 88. de leg. 1.*

15. (ε) *Præstandum est legatum ab herede, nec legatarius illud propria auctoritate occupare potest;* alioquin interdicto, *quod legatorum*, quatenus heredis interest, possessionem eorum adipisci potest, *l. 1. §. 2. quod legat.* Quod si ipse testator præstiterit, potius in *donationem mortis causa* degenerat, *arg. l. 84. §. 11. de leg. 1.* STRYK. *de caut. testam. c. 20. §. 7. in f.*

16. Acquiritur quidem res *pure* legata statim a morte testatoris *ipso iure*, etiam *ignoranti* legatario, *l. 8. de leg. 2. possessio* tamen ipso iure non transit, nec apprehendi potest propria auctoritate, sed ab herede præstanda est.

17. Testator tamen permittere potest legatario, vt *propria auctoritate* legatum occupet, quatenus possessio adhuc *vacua* est, quod etiam factum censetur, si legatarium *executorem testamenti* constituit, STRYK. *c. l.*

18. Præstandæ quoque legatario cum re legata (α) accessiones: *l. 44. §. 4. de leg. 1. l. 91. §. 4. seq. de leg. 3.* DONELL. *l. 8. c. 20.* (β) fructus: *l. 3. §. 1. 2. de adim. vel transf. leg. l. 39. §. 1. de leg. 1. l. 35. pr. de leg. 3.* (γ) vsuræ a tempore moræ; *l. 32. de vsur. l. 2. C. de vsur. & fruct. leg. l. 87. §. 1. de leg. 2.* & (δ) aliæ præstationes, v. c. damna culpa data, *l. 47. §. 5. de leg. 1. l. 103. §. 12. eod.* non casu fortuito obtingentia, *l. 47. §. 4. de leg. 1. l. 11. §. 2. ad L. Falcid. l. 11. §. 18. de leg. 3.*

19. Legato agnito, heres ad præstandam rem legatam cogi potest (1) *rei vindicatione*, si *res propria*, & talis, in quam cadere potest *dominium*, legata fuerit, *l. 1. 2. C. comm. de leg.* *Seruitute* legata, actio *confessoria* competit.

20. (2) *Actione ex testamento* ex aditione heredis quæsita, quæ etiam hereditate vendita adüersus heredem intentari potest, *l. 2. C. h.* ibique BRVNNEM. Hæc concurrit cum priori *electiue; l. 76. §. 8. de leg. 2. l. 84. §. f. de leg. 1.* aliquando autem *solitarie* competit, si *genus, quantitas, res aliena, factumque* legata, aut res legatæ *culpa heredis* extinctæ fuerint.

21. (3) *Actione hypothecaria*, quæ cum præcedente cumulari potest *alternatiue*. Respicit hæc bona a testatore prouenientia: *l. 1. in f. C. comm. de leg.* nisi expresse sit constituta a testatore quoad omnia bona, quæ tamen magis est *indiuidua*, cum illa sit *diuidua*, BRVNNEM. *ad c. l. 1. n. 7. 8.*

22. Quodsi repudiauerit aut alias defecerit, legatum vel manet in hereditate, vel accrescit collegatariis, modo (1) *coniunctio vera* adsit, *l. 26. in f. de vs. & vsufr. leg.* quæ inde colligitur, si plures ad eandem rem sunt *pro indiuiso* vocati: (2) aliud a testatore non fuerit cautum; fundatur enim in legatis ius accrescendi in *præsumta voluntate*, non *necessitate*.

23. Quæ supra dicta de diuersis generibus coniunctionum, hic quoque repetenda. Re coniunctis accrescit pars deficiens *sine onere*, quoniam solidum legatarius *suo iure* habet: reliquis *cum onere, l. vn. §. 11. C. de caduc. toll.* conf. DONELL. *lib. 8. c. 21.* ZOES. *h. n. 35. sqq.*

24. (VI) *Legentur tales res, quæ legatario acquiri, eique possunt afferre vtilitatem.* Hinc (α) debent existere *in rerum natura; l. 108. §. 10. de leg. 1.* sufficit tamen, quod *sperentur*, *§. 7. l. h.* Huic legato inest *conditio tacita, l. 1. §. f. de cond. & dem.* quoad *præstationem*, non vero quoad *transmissionem*, quam non impedit, *l. 25. §. 1. quand. dies leg. l. 99. de cond. & dem.* conf. STRYK, *c. l. §. 14.*

25. (β)

25. (β) *In commercio*: alias ne quidem æstimatio debetur, *l. 39. §. 8. 9. 10. de leg. 1.* COCCEI. *de leg. prop. & alien. c. 2. §. 2. seqq. Ius paroch. nostr. S. 5. c. 1. §. 26.* nisi testator aliud voluerit. Sufficit tamen, (a) quod legatarius vel fideicommissarius eius rei commercium habere possit, *l. 40. de leg. 1. l. 49. §. 3. de leg. 2.* COCCEI. *c. l. §. 6. 7. 9.*

26. Hinc & (b) *rei alienæ* legatum, quatenus a legatario potest acquiri, valet, *§. 4. I. h.* modo testator sciuit, esse *alienam*, *l. 67. §. 8. de leg. 2.* quod legatarius probabit, *l. 10. C. h.* COCCEI. *cit. l. §. 9.* Nec ius canonicum hic attendendum in *c. 5. X. de testam.* cum inde liqueat, pontificem ius Romanum non intellexisse, eaque correxisse, quæ ius Romanum non constituit.

27. Quodsi (c) testator aliquod ius in illa re habuit, tantum videtur legatum, quantum ipse testator habuit, *l. 5. §. 2. l. 71. §. f. de leg. 1.* COCCEI. *c. l. c. 3.* & sic *re litigiosa* legata, tantum *euentus litis* legatus videtur, *N. 112. c. 1.* conf. *l. 14. 15. 16. vt leg. vel fideic. cauf.*

28. (γ) *Legatum debet vtilitatem præbere legatario*: adeoque *res propria* legatario legari nequit, *§. 10. I. h. l. 13. C. h.* Si tempore testamenti conditi adhuc fuit aliena, & post legatario acquisita *titulo oneroso*, æstimatio debetur; *l. 45. pr. l. 84. §. 5. de leg. 1.* non vero, si ex *causa lucratiua*, *l. 82. pr. eod. §. 6. I. h.*

29. His tribus suppositis requisitis, variæ legari possunt res, *mobiles* & *immobiles*, *corporales* & *incorporales*, quæ pro obiecti natura variant, vt ex *seqq. titulis* patebit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. hæc verba 3. l. si quis 4. l. serui 5. pr. §. f. l. Stichum 6. l. si ex toto 8. pr. l. grege 21. l. si creditori 28. seqq. l. si pluribus 33. l. plane 34. pr. §. 1. 2. 3. 6.

l. legato generaliter 37. pr. §. 1. l. legatarius 38. pr. l. cum seruus 39. §. 1. 5 7. seqq l. cetera 41. pr. §. 1. 2. 9. 11. 16. l. seruum sibi 44. §. 2. 4. 5. 6. l. cum res legata 47. pr. §. 1. 5. 6. l. nemo potest 55. l. si res obligata 57. l. Domus 58. l. captatoriæ 64. l. si ita 65. §. f. l. si domus 71. pr. §. 3. f. l. licet imperator 74. l. si sic legatum 75. §. 1. l. si pecunia 77. l. filio pater 87. l. sed si non alias. 88. sq. l. quæsitum 91. pr. l. quidam 96. pr. l. in tacitis 102. l. si seruus 108. §. 10. 12. l. si quando 109. pr. l. si quis inquilinos 112. §. f. l. filiusfam. 114. pr. §. 5. 13. 14. l. legatum 116. pr. l. Ciuitatibus 123. pr. l. si heredes 124. l. vlt. *de legat. 1.*

L. 1. pr. neminem 4. l. grege 6. l. si quis seruum 8. §. 2. l. si pecunia 12. pr. l. Lucius 22. l. cum quidam 24. l. legatorum 33. l. Titia 34. §. 3. 5. l. legatum 36. l. si areæ 39. l. si ita relictum 43. §. 2. l. si ita sit scriptum 45. l. Sempronius 47. l. quod principi 56. seq. l. Vnum 67. §. 1. 7. 8. 9. f. l. sequentes 68. l. peto 69. §. 1. l. 70. §. 1. l. cum filius 76. §. 8. l. cum pater 77. §. 8. 12. 18. 23. 26. 27. 31. 32. l. legatum 80. l. debitor 82. pr. l. creditorem 85. l. Caius 86. pr. l. Lucius Titius 88. §. 14. 17. l. vlt. §. f. *de legat. 2.*

L. 1. §. 9. l. si fuerit 5. §. 1. l. sed & si 6. l. fideicommissa 11. §. 12. 13. 18. 22. l. si tibi 19. l. 20. l. 21. l. si quis 22. l. ex imperfecto 23. l. 24. l. 25. l. qui concubinam 29. §. pen. l. qui quatuor 30. §. 5. 6. l. vxori 33. §. 1. l. cum quis 37. §. 3. 5. l. pater 38. §. 3. 4. 5. f. l. Titius 47. l. qui chirographum 59. l. qui duos 62. l. qui filium 64. l. non aliter 69. l. nominis 75. l. coniunctim 80. l. lana 88. l. re coniuncti 89. l. prædiis 91. §. 5. f. l. si mihi 92. §. f. l. si Titius 96. l. qui habeat 101. *de legat. 3.*

Ex Cod. l. quamuis 2. l. 3. l. si legata 6. l. 7. l. ab administratione 8. l. si fraudem 9. l. seq. l. filia 11. l. seq. l. monumenta 14. l. ex legato 18. l. cum quæstio 23. l. cum quidam 24. *de legat.* l. si inutiliter 2. l. voluntas 4. l. si frater 5. l. seq. l. ab eo 9. l. quotiens 11. l. 13. l. cum virum 16. l. si creditoris 17. l. si in personam 21. l. & in epistola 22. l. 25. l. cum acutissimi 30. l. quæstionem 32. *de fideicommiss.* l. 1. l. omne 2. l. si duobus 3. *commun. de legat.* l. legatorum 1. l. 2. l. 4. *de vsur. & fruct. leg.*

LIB.

LIB. XXXIII. TIT. I.

De annuis & menſtruis legatis & fideicommiſſis.

1. Variæ res legari poſſunt, quorſum (l) pertinet LEGATVM ANNVVM vel MENSTRVVM, quod *in ſingulos annos* vel *menſes* præſtandum relinquitur. Ab hoc differt legatum *certæ ſummæ*, cuius præſtatio ſeu *ſolutio* in aliquot terminos eſt diuiſa, *l. 20. l. 26. §. f. quand. dies leg.* quod legatum *vnum eſt.*

2. Annua legata aut ſunt *temporalia*, ad vitam legatarii reſtricta, aut *perpetua*. Priori caſu ob *conditionem ſubintellectam plura* ſunt, *l. 4. h.* ſingulisque annis nouiter cedunt. Hinc (α) per ſingula legata ius capiendi eſt inſpiciendum: *l. 11. h.* (β) Singulorum annorum propria currit præſcriptio; (γ) Finiuntur *morte legatarii; l. 8. h.* (δ) Quia initio cuiuslibet anni eorum dies cedit, præſtatio *vltimi anni*, licet mox poſt *ingreſſum anni* moriatur legatarius, ad heredes transmittitur, *l. 5. l. 8. l. 22. h.*

3. Poſteriori caſu *pura*, non *conditionata* ſunt, quorſum pertinet, ſi (α) teſtator illud expreſſit: *l. 12. quand. dies legat.* (β) ſi reipubl. vel eccleſiæ relicta ſunt, *l. 6. l. 20. §. 1. l. 23. l. 24. h.* Proinde (a) ſemel eorum dies cedit a tempore *mortis*, nec (b) *plura* ſunt, adeoque (c) *vna præſcriptione* tolluntur, *arg. l. 35. §. 7. de m. c. donat. l. 16. §. 1. de V. O.* conf. *tr. de iur. eccleſ. proteſt. tit. de præſcript. §. 2. ſeqq.* Nec obſtat *l. 46. §. 9. C. de epiſc. & cler.* in qua ratio *adæquata* ab *inadæquata*, quæ non ſtringit, diſtinguenda eſt.

TEXT. NOTAB.

L. 1. ſi in ſingulos 4. l. 5. l. annorum 6. l. in ſingulos 8. l. fundus 9. l. ſqq. l. ſi cui 14. l. legatum 17. l. Titia 19. pr. l. annua 20. §. 1. 2. l. cum quidam 23.

TIT. II.

De vsu & vsufructu & reditu & habitatione & operis per legatum & fideicommissum datis.

1. (II) Legatum SERVITVTVM PERSONALIVM. Si *omnium bonorum* vsusfructus legatur, tantum illa intelliguntur, de quibus testator disponere potuit, & sic etiam de *bonis fideicommissariis*, quatenus a testatore heredi erant restituenda, quippe quem in rebus propriis grauare potest, STRVV. *iuris pr. for. l. 2. t. 24. §. 7.* Cetera vid. *P. I. p. 185. sq.*

2. Deduci quoque ante omnia debet *as alienum, l. f. h.* BYNKERSHOEK. *lib. II. obs. c. 24.* GAIL. *2. obs. 146.* quin & hoc casu quoque aliquando *Falcidia* detrahitur. Modus eam computandi instituendus secundum *l. 68. ad L. Falcid.*

3. Id vero mirum, quod, si alteri *fundus*, alteri vero *vsusfructus eiusdem fundi* legatur, vterque concurrat in vsufructu, *l. 19. h.* Sed petenda est decisio ex natura *verborum directorum* seu *solennium*, quibus olim *stricte* inhærebatur. Postquam autem legata fideicommissis sunt exæquata, & pinguiorem naturam acceperunt; magis hodie secundum *voluntatem præsumtam* iudicandum, HERT. *de seruit. fact. constit. S. 3. n. 1.* STRYK. *in V. M. h. §. 2.*

4. Ab hoc differt legatum REDITVS, vbi magis nummi, quam *fructus* censentur legati, *l. 38. h.* nec disponere potest testator, vt in alium, quam *licitum* & *approbatum* vsum, reditus conuertantur, *l. 16. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. legatum ciuitati 16. l. si alii 19. l. quæro 28. l. generali 32. §. 2. l. Vxori 35. l. seqq. l. fundi 38. l. vlt.

TIT.

TIT. III.

De seruitute legata.

1. (III) LEGATUM SERVITVTVM REALIVM. In hoc heres obligatur ad *patientiam*, & ipso momento mortis seruitus transit, adeoque statim datur legatario *actio confessoria* absque vlla alia quasi traditione, *l. vn. C. de cad. toll.* vid. tamen BACHOV. *ad Treutl. V. 2. D. 13. th. 7. lit. a. in f.*

2. Est autem realis seruitus *indiuidua*, hinc quilibet ex pluribus heredibus in solidum obligatur ad illam præstanda, *l. f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. qui duos 1. l. si is, qui duas 4. l. pater 6. l. vlt.

TIT. IV.

De dote prælegata.

1. (IV) DOTIS PRAELEGATVM. Hoc, quatenus vtilitatem vxori præbere potest, valet. Hæc consistit inprimis (α) in *commodo repræsentationis, l. vn. §. 7. C. de R. V. A. l. 1. §. 2. l. 4. h.* (β) quod vxor ita non teneatur probare *illationem*, quod alias requiritur, quando dotem repetit, modo maritus in legato certam expresserit quantitatem, *l. 15. I. de legat. l. 6. pr. §. 1. h.*

2. Præterea (γ) *impensæ* in dotem a marito factæ censentur remissæ; *l. 2. pr. h.* immo (δ) sic exspirant *pacta dotalia*, quæ vxori minus vtilia erant, *l. 1. §. 1. h.*

3. Differt ab hoc *legatum dotis*, quo virgini loco *futuræ dotis* aliquid relinquitur. Hoc *conditionale* est, cum respiciat nuptias futuras *l. 71. §. 3. de condit. & dem.* quibus non secutis, nihil debetur. Ante omnia tamen ad *voluntatem* defuncti respiciendum, quæ quan-

doque legatum *pure* deberi iubet, veluti si (α) filiæ dos relicta, vt cum sororibus iam dotatis exæquetur: (β) si in fauorem legatariæ *mentio nuptiarum* adiecta, & testator tantum præcauere voluit, ne ante matrimonium ei legatum, quod seruare studuit, tradatur; *l. 5. C. quand. dies leg. l. 46. in f. ad SCt. Treb. l. 26. §. 1. quand. dies legat. l. 62. in f. ad SCt. Treb.* vt interim tamen *vsuræ* vel *fructus* ipsi præstentur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. § 1. 5. 7. l. qui ita 3. l. dote relegata 5. l. cum scriptum esset 6. l. Theopompus 14.

TIT. V.

De optione vel electione legata.

1. (V) LEGATVM OPTIONIS. Vi huius legatarius ex pluribus rebus in genere legatis *rem optimam* eligere potest, *l. 2. pr. h. l. 9. §. 1. de dol. mal.*

2. Requiritur vero (I) *vt ipsi legatario optio legata sit.* In *tertium* collata, *mediocre* tantum eligi potest, *l. 3. §. 1. C. comm. de leg.*

3. (II) *Vt res omnes, ex quibus electio facienda, exhibeantur; l. 4. h.* alias electio facta non præiudicat legatario, *l. 5. h.*

4. (III) Electio fiat *post aditam hereditatem, l. 16. h.* a quo tempore demum olim huius dies cedebat, qui erat *actus legitimus*, & sic nec ab heredibus *optio fieri* poterat, quod IVSTINIANVS correxit in *§. 23. I. de leg.* Quocirca quia iure nouo hoc legatum ad heredes transmittitur, etiam eius dies cedit a *tempore mortis.* (IV) *Ab ipso legatario, l. 77. de R. I.* sed vid. *requis. III.* (V) *Intra terminum a magistratu* vel *testatore* præfinitum, *l. 6. 7. l. 13. §. 1. h.* conf. BRVNNEM. *ad l. 2. h.*

5. Si

5. Si simpliciter sine *optione* GENVS legatum, si quidem (α) eiusmodi res in hereditate adsunt, electio itidem est legatarii, vt tamen optimum eligere nequeat. *§. 2. I. de legat.* nisi heredi *speciatim* a testatore concessa sit, quod etiam in legato *damnationis* fieri censetur, *l. 43. §. 3. de legat. 2.* Hoc casu tamen talis res danda legatario, quæ euinci ab eo nequit, *c. 29. §. pen. de leg. 3.*

6. Si (β) tales res, ex quibus electio facienda, in hereditate non adsunt, heres potest dare, quale velit, & ita sæpe tale legatum est inutile, *l. 71. pr. de leg. 1.*

7. A legato generis quoque distinguendum (1) *legatum rei certæ*, quod tamen incertum est, *ex accidente*, quod plures res eiusdem nominis reperiantur; *l. 15. de leg. 3.* nam tunc *minimum* debetur, *l. 39. §. 6. de leg. 1. c. 18. X. de cens. l. 38. §. 2. de aur. arg. leg.* (2) legatum *generale*, quando plures res sub *vna voce collectiua* legantur, vid. *tit. de supellect. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. quoties 2. l. scilicet 3. l. Scyphi 4. l. mancipiorum 6. l. optione 16. l. apud Ausidium 20.

TIT. VI.

De tritico, vino & oleo legato.

1. (VI) LEGATVM VINI vel alius *rei fungibilis*. Hoc etiam *vasorum* continet legatum, *l. 3. §. 1. h.*

2. Si (α) in genere legatum fuit, *non expressa quantitate & qualitate*, omne debetur, quod testator reliquit, *l. 7. h.* Si (β) tantum *quantitas* non *qualitas* expressa, heres dabit, quale volet; *l. 4. h.* nisi legatario speciatim electio legata, *l. 2. §. 1. h.* vel in heredi-

reditate eiusmodi res reperiantur, quo casu legatarius eligit.

3. Si (γ) denique adiecta & *qualitas* & *quantitas*, hæc vero quoad *certum locum* determinata sit, plus non debetur, quam quatenus ibi reperiatur; *l. 5. h.* nisi locus tantum adiectus *demonstrationis gratia*, *l. 13. h.* de quo præsumtio capienda ex *causa* adiecti loci.

TEXT. NOTAB.

L. 1. cum certum 4. l. cum certus 5. l. quidam 7. l. ex vsu 10. l. ex eo vino 13.

TIT. VII.

De instructo vel instrumento legato.

1. (VII) INSTRVMENTI FVNDI legatum. Huc referuntur omnia instrumenta, quæ *quærendi, cogendi, & conseruandi* fructus gratia parata sunt; *l. 8. h. l. 12. §. 1. h.* Possunt etiam aliarum rerum instrumenta legari, *l. 12. pr. l. 15. pr. l. 13. §. 1. l. 14. l. 17. §. 2. l. 12. §. 16. seqq. l. 16. pr. §. 1. l. 19. l. 17. pr. §. 1. l. 18. pr. §. 1. & §. 10. l. 23. h.*

2. Simpliciter fundo legato, instrumenta non comprehenduntur, *l. f. de supell. leg.* nisi quatenus ex destinatione pro *pertinentiis perpetuis* haberi debeant, *l. 21. h.*

3. Quoties vero *fundus cum instrumentis* legatur, *accessorii iure* censentur, & sic, fundo exstincto, non debentur, *l. 17. I. de legat. l. 1. §. 1. h.* quæ omnia ex *formularum stricta interpretatione* fluunt.

4. (VIII) FVNDI INSTRVCTI legatum. Hoc plenius est, quam prius, & comprehendit omnia illa, quæ eo collata sunt, vt instructior fundus esset, *l. 12. §. 27. h.* Res itaque (α) ex *destinatione* ad *vsum perpetuum* fundi, & (β) *actuali collatione* dependet. Quæ

custo-

cuſtodiæ cauſa huc collocata ſunt, ad legatum non pertinent.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. cum quidam 4. l. ſi cui 5. l. inſtrumento 8. l. de grege 9. l. quæſitum 12. pr. 17. l. cum de lanionis 18. pr. §. 1. Seiæ 20. §. 7. l. cum fundus 21. l. fundo legato 22. l. dolia 26. l. f.

TIT. VIII.

De peculio legato.

(IX) LEGATVM PECVLII. Intereſt vero, vtrum illud *ſeruo*, an *extraneo* legetur? Hoc caſu cedit dies legati a tempore *mortis* teſtatoris; illo vero a tempore *acceptæ libertatis*, ſcilicet poſt aditam hereditatem, *l. 8. §. f. h. l. vn. §. 6. C. de cad. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. ſeqq. l. denique 8. §. 7. 8.

TIT. IX.

De penu legata.

1. (X) LEgatum PENORIS. Sub hoc continentur omnia, quæ *eſui potuique* ſunt parata, *l. 3. pr. ſeqq. h.* GELL. *N. A. l. 4. c. 1.* vt & *vaſa*, *l. 4. pr. h.* non vero *medicamenta*, *l. 5. pr. h.* Ea enim ſub *penu* comprehenduntur, quæ *alendi*, non *ſanandi corporis cauſa* habentur, *c. l. 5.*

2. Hoc legatum peculiare eſſe Romanis, nec in vernacula æquipollens reperiri vocabulum cenſet HVBER. *h. §. 2.* quod tamen exprimi poſſe per allen Vorrath von Eſſen und Trinken, puto, STRYK. *in V. M. h. §. 3.* poſthabitis illis, quæ LEYSERVS *in medit. ad h. t.* monet.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. qui penum 3. pr. §. f. l. nam quod 4. pr. §. 2. 3. l. nam omne 5. l. f.

TIT. X.

De ſupellectile legata.

1. (XI) Legatum SVPELLECTILIS. Hoc comprehendit omne patrisfamilias *domeſticum & quotidianum inſtrumentum, ad vſum communem patrisfamil. paratum;* Hausgeräthe, *l. 1. §. 7. §. 1. h.* modo non habeat *nomen ſui generis ſeparatum,* v. c. quæ ad *artificii* cuiusdam genus, non *ad vſum patrisfamil. communem* ſpectant, *l. 6. h.*

2. Quæ huc pertineant, variant pro ſeculi decore & luxuria, & patrisfamilias vſu, *l. 3. §. f. h.* Hinc & *vaſa argentea* quotidiani vſus huc pertinent, non quæ in armariis reponi, nec aliter quam *ſolenni occaſione* proferri ſolent, HVBER. *h. §. 2. in f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. ſupellectili 3. pr. §. f. l. ſupellectilis 6. Labeo ait 7. §. f. l. legata 9. l. quemadmodum 12.

LIB. XXXIV. TIT. I.

De alimentis vel cibariis legatis.

1. (XII) Legatum ALIMENTORVM & CIBARIORVM. Hæc duo inter ſe differunt, vt *magis & minus;* nam (1) *alimenta* denotant omne illud, quod ad vitam ſuſtentandam ſpectat, & ſic etiam *habitationem & veſtimenta:* (2) *cibaria* neque veſtem neque habitationem continent, *l. 3. h.* Plus comprehendit

hendit (3) legatum *educationis*, quod etiam sumtus in *disciplinam* continet, quamuis sub appellatione *alimentorum* ex *præsumta testatoris voluntate integra educatio* sæpe designetur, *l. 6. sq. l. f. h.*

2. Legatum hoc *alimentorum* summe priuilegiatum est. Nam (α) relictum ad annos pubertatis, ad *plenam* pubertatem *pietatis intuitu* debetur, h. e. ad 18 annum, *l. 14. §. 1. h.* (β) Præstandum etiam illis, qui alias nihil capere possunt ex testamento, *l. 11. h.* (γ) Si ex *certo fundo* præstanda sunt alimenta, iure *pignoris taciti* ex *præsumta voluntate testatoris* ille afficitur, *l. 2. §. 1.* SHILTER. *ex. 93. §. 94.*

3. Porro (δ) interpretatio secundum eundem fauorem facienda, vt *simpliciter relicta* debeantur per totum vitæ tempus, *l. 14. pr. h.* (ε) Si assignata sunt certa prædia ad alimenta præstanda, aliunde, his deficientibus, alimenta præstanda, *l. 12. h.* (ζ) Ademtis in genere vel deminutis legatis, non censetur ademtum legatum alimentorum, *l. 18. §. 3. h.* (η) De iis transigi nequit, nisi auctore Prætore, *l. 8. de transact.* (ϑ) Causa eius est summaria, *l. 17. h.*

4. Denique (ι) *indefinite* relicta præstanda sunt, ita α) vt inspiciatur, quicquid defunctus præstare solitus fuerit: β) quid aliis eiusdem ordinis reliquerit: *l. 19. h.* γ) quæ sunt facultates defuncti: δ) quæ affectio, charitasque erga alimentandum? &c. *l. pen. h.*

TEXT. NOTAB.

L. si quis 2. l. legatis 6. seq. l. pecuniæ 8. l. Lucius Titius 12. l. Mela 14. pr. §. 1. 3. l. libertis 18. pr. §. 1. 2. f. l. Diariis 21. l. cum alimenta 22. l. vlt.

TIT.

TIT. II.

De auro, argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veſte vel veſtimentis & ſtatuis legatis.

1. (XIII) Legatum AVRI &c. Hoc continet, quidquid auri argentique relictum eſt, ſiue *factum*, ſiue *infectum*, non vero *pecuniam ſignatam*, *l. 19. pr. h.*

2. (XIV) Legatum MVNDI. Hoc deſignat omne, quod ad munditiem ſpectat, *l. 25. §. 16. h.* quod variat ſecundum decorum ſeculi, non vero vnguenta, *ſanandi corporis*, gratia parata, comprehendit, *l. 25. §. 12. h.*

3. (XV) Legatum ORNAMENTORVM. Hoc denotat, quidquid ad *ornandum corpus* adhibetur, *l. 15. §. 10. h. l. 12. §. 36. de inſtr. vel inſtrum. leg.* diiudicandum ſecundum cuiusque regionis morem. Germanice: der Schmuck und Putz.

4. (XVI) Legatum VESTIMENTORVM; quo in genere legato omnes veſtes debentur, *l. 8. h.* BYNKERSHOEK. *lib. II. obſ. c. 18.* Hoc itidem ſecundum genium ſeculi dignoſcendum, non tamen comprehendit *materiam ſciſſam* & *nondum conſutam* & conſummatam. SCHILT. *ex. 39. §. 100. f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. ſi ita 7. l. cum certum 9. l. ſpecies 15. l. cum aurum 19. pr. §. 11. 13. l. veſtimentum 22. l. quamuis 26. l. pediculis 32. §. 1. 4. 6. l. Titia 38.

TIT.

TIT. III.

De liberatione legata.

1. (XVII) Legatum LIBERATIONIS. Hoc ipso creditor debitori debitum remittit, *§. 13. I. de leg. l. 1. pr. h.* vel *in totum*, vel *pro parte: l. 7. pr. h.* vel *ad tempus*, *l. 20. pr. h.* vel *in perpetuum*, *l. 15. h.*

2. Prodest hoc legatum soli legatario, non correo eius, nisi *socius* sit; quo casu liberatio facienda olim per *acceptilationem*, quamuis hodie sufficiat nudum *reale* pactum, *l. 3. §. 3. h.* SCHILT. *c. l. §. 103. & 104.*

3. Requiritur tamen, *vt aliquid debeatur;* alioquin nullum est, nisi *quantitas certa* adiecta sit, *l. 75. §. 1. de leg. 1.*

4. Differt ab hoc (XVIII) legatum NOMINIS, quando id, quod defuncto a tertio debetur, alicui legatur, *§. 21. I. de leg. l. 44. §. 6. de leg. 1. l. 75. §. 1. eod.* Necesse tamen est, (I) *vt aliquid debeatur a tertio:* alioquin non valet, licet *certa quantitas* adiecta fuerit, *l. 57. §. 2. de leg.*

5. (II) *Vt specifice legetur:* nam, omnibus bonis *in certo loco* legatis, non continentur debita, etiamsi *chirographa* in tali loco deprehendantur, nisi aliunde *voluntas defuncti* certa sit, *l. 86. pr. de legat. 2. l. 32. §. 2. de vs. & vsufr. legat. l. 18. §. 12. de instruct. vel instrum. legat.* STRVV. *exerc. 35. §. 13.*

6. (XIX) Legatum CREDITI. Hoc dicitur, cum debitor *creditori* suo id, quod ei debet, legat, quod valet, quatenus vtilitatem continet, praesertim si *illiquidum* vel *chirographarium* fuit, *§. 14. I. de leg. l. 11. h.* Si nihil debetur, non aliter vtile est, quam certa quantitate adiecta *l. 24. in f. h.*

7. Ceterum si debitor *simpliciter* quantitatem exprimat, quamuis debito æquivalentem, non tamen eam censetur, *animo compensandi* debitum, legasse, *l. 85. de leg. 2.* sive debitum fuerit *voluntarium*, sive *necessarium*, SCHILT. *ex. 39. §. 20. seqq.* Ceterum in *auth. præterea C. vnde vir. & V.* specialiter statutum, quod legatum imputari debeat in portionem ibi definitam.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. liberationem 3. §. 3. 4. l. non solum 8. §. 3. l. si quis 9. l. Aurelio 20. l. cum heres 24. l. legaui 25. l. si is 29.

TIT. IV.

De adimendis vel transferendis legatis & fideicommissis.

1. Concidunt legata variis modis: (I) ADEMTIONE, quæ est *declaratio voluntatis*, *quod legatum legatario præstari non debeat*, expressa vel *verbis*, vel *factis*. Nam sufficit *quomodocunque* constare de *contraria voluntate*; hinc in *verbali* duo testes sufficere videntur, *l. 3. §. f. h. l. 18. de leg. 3. l. 27. C. de fideic. iunct. l. 12. de testib. l. 9. de his, quæ vt indign.* STRYK. *in not. ad Lauterb. h. §. 803.* diss. STRVV. *ex. 35. th. 81.*

2. Talia autem *facta* requiruntur, *ex quibus liquido animus reuocandi vel adimendi induci potest*, v. c. si nomen legatum exactum, remissum, vel res alienata absque prægnante causa, *l. 11. §. 13. de leg. 3. l. 18. h. l. 28. §. 1. de condit. & dem. l. 22. de legat. 3.*

3. Idem animus colligitur ex *capitalibus inimicitiis* post superuenientibus, *l. 3. §. f. h.* non subsecuta reconciliatione, *l. 4. h. l. 31. §. 2. h. l. 22. eod. l. 9. §. 1. de his, quæ vt indign.*

4. (II)

4. (II) *Casu tali accidente, qui directo legatum tollit*, veluti si res legata intercidit, sine culpa heredis: *§. 16. I. de legat.* si testamentum *in totum* corruit, non si *pro parte: auth. ex causa C. de lib. prater.* si deficit conditio legati: si ante testatorem moritur legatarius, *l. un. §. 4. C. de caduc. toll.*

5. (III) TRANSLATIONE, vbi *legatum adimitur & nouum constituitur*, quæ *quinque testes* desiderat: his deficientibus, tantum habet effectum *ademtionis*, quem etiam retinet, si is, in quem legatum translatum, ante testatorem moritur, *l. 8. h.*

6. Transfertur legatum quatuor modis, mutando, (1) rem, (2) legatarium, (3) heredem grauatum, (4) modum legandi, *l. 6. h.* In *secunda specie* opera danda, vt, si ad alium transferri debeat, hoc fiat *sub commemoratione prioris legati*, *l. 6. §. 1. h. l. 33. de leg. 1.* Ceterum legatum ad alium translatum censetur cum sua *conditione* nisi personæ cohæreat, *l. 24. h. l. 95. de cond. & dem. l. 13. pr. de alim. vel. cib. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. si quis ita 3. §. f. l. quod si iterum 4. l. translatio 6. l. quodsi alii 7. l. & ideo 8. l. si legatum 10. l. cum servus 15. l. rem legatam 18. l. alumnæ 30. §. 2.

TIT. V. (VI. 38.)

De rebus dubiis.

1. Corruunt quoque (IV) legata propter *obscuritatem inexplicabilem*, *l. 4. l. 9. l. 10. l. 11. l. 26. l. 27. h.* Ante omnia tamen *idonea interpretandi media* tentanda sunt.

2. Oritur autem dubium (α) circa *verba*, (β) *mentem*, (γ) ex *euentu* inopinato, quem præuidere testator non potuit.

3. In *verbis* obtinet potiſſimum *declaratiua* ſeu *grammatica interpretatio*, in quibus eruendis admodum deſudarunt antiqui ICti. vid. HAHN. *ad W. ad tit. de legat. 3.* Proinde (1) inprimis *verba legatorum* ita capienda, prout ex *more regionis* vel *ciuitatis* capi ſolent, *l. 50. §. f. de leg. 1.* THOMAS. *iurispr. diu. l. 2. c. 12. n. 34. ſeqq.* (2) *Subſtratæ materiæ* ratio habenda, ID. *c. l. n. 51.* Et (3) in dubio proprietas verborum ſeu *primarius ſignificatus* ſpectari debet. *l. 69. pr. de leg. 3.*

4. Si, verbis claris, *circa mentem* dubium occurrit, recurrendum ad probabiles coniecturas, ex quibus alias *logica interpretatio* facienda, *l. 24. l. 21. §. 10. §. f. h.* Et ſic quoque *ratio* legandi *genuina* & *adæquata* eruenda, quamuis non ſemper pro *adæquata* aſſumenda ſit, quæ expreſſe adiecta, cum ſæpe *prætextum* ſaltem præ ſe ferat, & ita intelligo *§. 31. I. de leg.*

5. Præterea rationi conforme eſt, vt ita interpretatio fiat, quo magis ſubſiſtat diſpoſitio, quam pereat; *l. 12. l. 21. h.* item ne aliquid abſurdi in ſe contineat &c.

6. Dubium ex *euentu inopinato* inprimis oritur in caſu *commorientium*, ita vt ignoretur, quis prior mortuus fuerit. Cum itaque hæc res *in facto dubio* conſiſtat, per interpretationem hoc dubium tolli nequit, ſed ad *legis diſpoſitionem* vel *probationem* recurrendum; Conf. *l. 18. §. 1. h.*

7. Scilicet vbi parentes cum liberis moriuntur, impuberes cenſentur præmortui, puberes vero parentes ſuperuixiſſe, *l. 9. in f. h. l. 22. h.* STRYK. *de ſucceſſ. ab inteſt. diſſert. 10. c. 2. §. 2. ſqq.*

8. In aliis, ſi non apparet, quis præmortuus fuerit, neuter alterum ſuperuixiſſe dici poteſt, *l. 18. h.* & ſic ſubſtitutus cum herede commoriens non admittitur

titur ad hereditatem, STRYK. *c. l. c. 3. §. 4.* nec legatarius cum testatore decedens transmittit legatum in suos heredes, nisi illum superuixisse, probetur.

9. Idem applicandum ad *coniuges commorientes*, vbi si pactis dotalibus ei, qui superuixerit, prospectum, itidem alter alterum non censetur superuixisse, *l. 32. §. 14. de donat. int. vir. & vx. l. 8. l. 16. §. 1. h.* Nec aliud euincitur ex *l. 9. §. 3. h.* ceu declarat STRYK. *c. l. c. 4. §. 3.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. ciuibus 2. l. in ambiguo 3. l. Paulus 4. l. quidam 5. §. f. l. vtrum 7. §. 1. l. si inter virum 8. l. qui duos 9. pr. §. 1. 4. l. quoties 12. l. quod de pariter 16. seqq. l. si cognatis 19. l. vbi est verborum 21. l. f.

Ex Cod. l. cum quidam 4. l. vlt. *de verb. & rerum signif.*

TIT. VI. (VI. 41.)

De his, quæ pœnæ causa relinquuntur.

Olim quoque (V) corruebat LEGATVM POENAE, quod ad *coërcendum heredem*, vt aliquid faceret vel non faceret, spectabat. Naturam & indolem horum legatorum plenius explicat BYNKERSHOEK. *in opusc. de legat. pœnæ nomine.* Sed hoc iure nouo vires accepit, *l. vn. C. h.* & magis spectat ad cautelas, ac fere eiusdem sortis cum *cautela Socini* est. Turpes autem vel illicitæ conditiones in his vitiant legatum relictum, *§. vlt. I. de leg.* BYNKERSH. *cit. l. c. 8.*

TIT. VII.

De regula Catoniana.

1. Plura quoque (VI) legata corruebant ob REGVLAM CATONIANAM, qua cauetur, *ne, quæ dispositio vltima ab initio non valet, ex post facto conualescere*

lescere possit, l. 1. h. l. 29. de R. I. Vsum hæc habebat in *actibus solennibus*, quæ non aliter valebant, quam si *statim* ab initio subsisterent, si durarent.

2. Inde restringebatur (1) *ad dispositiones puras, §. 32. I. de legat.* cum in conditionatis cesset: *l. 4. h.* (2) *quarum dies cedit a tempore mortis* testatoris: *§. 33. I. de legat. l. 3. h.* (3) ad *solennes:* nam ad testamenta militum non spectabat, *§. 4. I. de milit. test* nec ad contractus iuris gentium, STRAVCH. *in comm. ad reg. Caton.*

TIT. VIII. (VI. 51.)

De his, quæ pro non scriptis habentur.

1. Concidunt porro legata (VII) *quæ pro non scriptis speciatim habentur*, qualia dicuntur, *quæ ab initio inutilia sunt*, (a quibus olim differebant *caduca*, de quibus agit HEINECCIVS *in comm. ad L. Iul. & Pap. Popp. lib. 3.*). Referuntur in hoc titulo illa, quæ quis sibi adscripsit, *l. 1. h.* de quibus supra *tit. de legat. §. 8.* actum.

2. Præterea huc pertinent, quæ intelligi nequeunt: *l. 2. h.* quæ illi relicta, qui non est in rebus humanis, h. e. *posthumo: l. 4. h.* (quod iure nouo correctum, *§. 27. I. de leg.*) vel qui ante testatorem moritur: *l. vn. §. 2. C. de cad. toll.* quæ incapaci palam sunt relicta, *l. 3. pr. h.*

3. Hæc legata vel manent penes heredem vel collegatario coniuncto accrescunt, *l. vn. §. 2. 3. 4. C. de caduc. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. quæ in testamento 2. l. 4.

Ex Cod. l. vn. §. 1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *de cad. toll.*

TIT.

TIT. IX. (VI. 35.)

De his, quæ vt indignis auferuntur.

1. Denique (VII) legata *in effectu* corruebant, ſpeciatim EREPTITIA *appellata*, VLPIAN. *in fragm. tit. 19. §. 17. l. pen. de iur. fiſci*, quæ ſcilicet *indignis* eripiuntur a fiſco.

2. Differunt vero *incapaces ab indignis*, quod illorum legatum pro *non ſcripto* habeatur, modo *palam* relictum ſit, *l. 1. C. de hered. inſtit.* & maneat in hereditate; hi vero *capaces* quidem ſint, & ſic acquirant legatum, ſed illud eis ob *commiſſum crimen* rurſus auferatur a fiſco in pœnam.

3. Non quodlibet autem delictum a legatario commiſſum eum *indignum* conſtituit, ſed illud tantum, quod a *lege* vel *teſtatore* in ſpecie fuit notatum, STRYK. *de ſucceſſ. ab int. diſſ. 12. c. 1. §. 2.* LYNCKER. *de bon. ereptitiis.*

4. Huc pertinent caſus notabiliores ſequentes: (1) qui defunctum occidit doloſe, *l. 7. §. 4. de bon. dam.* vel occaſionem morti præbet, *l. 3. l. 20. l. 21. D. l. 1. C. h. l. 10. §. vlt. ſol. matrim.* STRYK. *cit. l. §. 10. ſeqq.*

5. (2) Qui *temere* impugnat defuncti voluntatem, (a) ex capite *inofficioſi*, *l. 8. §. 14 de inoff. teſtam.* (b) *falſi*, *l. 5. §. 1. l. 7. l. 15. h.* (c) *iniquitatis* per B. P. contra tabulas *l. 2. h.* Qui tantum *ſolennia teſtamenti* impugnat, ſibi non præiudicat, *l. 24. h.* Minime vero huc referri debet, qui defectum graviter quoad *bona* & *famam* læſit, cui magis legatum *ademtum* cenſetur, *l. 9. h. t.* adeoque non fiſco defertur, ſed manet penes heredem.

6. (3) Si adulterium vel ſtuprum cum defuncto vel defuncta commiſſum, *l. 13. in f. l. ſeqq. h.* vel

(4) matrimonium contractum cum illa, cum qua leges illud prohibuere, *l. 2. §. 1. h.*

7. (5) Si *clam* fideicommissum incapaci relinquitur, *l. 10. pr. h. l. 3. §. 1. de iur. fisc. l. 103. §. 1. de leg. 1.* (6) Quos ipse testator indignos iudicat, *l. 4. C. h.* BRVNN. *ad cit. l. 12.*

8. (7) Si legatarius testamentum celat, quod legatum tamen manet penes heredem, *l. 25. C. de legat.* (8) Qui expilauit hereditatem, *l. 6. h.* (9) Qui disponit de hereditate viuentis, testatore inscio, *l. 2. §. 3. h.* (10) Qui testatorem ad testandum vel cogit vel eum prohibet testari, *l. 19. h.*

9. Eripit hæc bona *fiscus*; quandoque alius, vt in casu *Nou. 115. c. 3. §. 12.* Eripit autem (1) fiscus *bona immobilia* illius territorii, sub quo sita; *mobilia* vero & *actiones* fiscus *domicilii*: LYNCKER. *c. l. §. 8.* (2) tantum quoad lucrum, quod legatarius inde percipere poterat, *l. 8. §. 14. de inoff. testam.* Ceterum fiscus, hereditatem auferens indigno, omnia præstare tenetur, quæ heres, si hereditatem retinuisset, præstare deberet, *l. 2. §. 1. de alim. leg. l. 15. l. 16. h.* STRYK. *de succeff. ab int. dissert. 5. c. 1. §. 46. seqq.*

10. Non tamen aliter eripit, quam (α) procedente *legitimo processu*; *l. 5. C. de iur. fisc.* (β) si indignus testatorem *superuixit*; *l. 25. §. 1. h.* (γ) si ipsemet legati acquirendi capax fuit: si simul est *incapax*, legatum manet in hereditate.

TEXT. NOTAB.

L. 1. quæ inter leges curiosas refertur, propterea, quod quis ex facto & præmium & pœnam consequatur. l. indignum 3. l. seqq. l. post legatum 5. pr. §. 2 13. 19. 20. l. rescriptum 6. l. si inimicitiæ 9. pr. §. 1. l. Claudius 13. l. mulierem 14. l. si scriptis 19. l. si testamentum 24. l. vlt. §. 1.

Ex Cod. l. heredes 1. l. polla 2. l. hereditas 4. l. minoribus 6. l. alia causa 8. l. cum Silanianum 11.

LIB.

LIB. XXXV. TIT. I. (VI. 44. 45. 46.)

De conditionibus & demonstrationibus & causis & modis eorum, quæ in testamento scribuntur.

1. Relinquuntur legata sub variis restrictionibus. Nam (1) adiici solet *conditio*, de qua supra. In hac imprimis ad *voluntatem* respiciendum, *l. 19. pr. l. 25. h. l. 46. in f. ad SCt. Trebell.* attendendumque, *in cuius fauorem* conditio adiecta. Si in *legatarii*, non suspendit *delationem* legati, quod plenius declarat AVERANIVS *lib. II. interpret. c. 16. n. 12. seqq.* vnde quoque secundum *hanc voluntatem* implenda, *l. 102. h.*

2. Reprobatæ iure Romano singulariter erant conditiones ex *L. Pap. Popp.*, quæ *libertati matrimoniorum* obstabant, *l. 22. l. 72. §. 5. l. 100. h.* nisi (α) *iure nouo* coniux coniugem, vel extraneus viduum vel viduam, per legatum ad viduitatem inuitasset, *Nou. 22. c. 44. auth. cui relictum C. de ind. viduit.* (β) magis quis legatario, ne *imprudenter* matrimonium iniret, consulere voluisset, STRYK. *de caut. test. c. 20. §. 41.*

3. (II) *Demonstratio*, quæ est specialis *rei* vel *personæ circumscriptio*, & vice *nominis* vel etiam *causæ* fungitur, *l. 34. h.* Hæc licet *falsa* sit, legato tamen non obest, sicut nec *error* in nomine, *§. 30. I. de leg. l. 33. seqq. h.*

4. Requiritur tamen, (1) vt constet de *ipsa re* vel *persona:* alias nihil debetur, *l. 4. pr. l. 108. §. 10. de leg. 1. l. 17. pr. §. 1. h.* (2) Vt testator in illa demonstratione, vt *causa adæquata*, se non fundauerit, nec propterea vnice legauerit, *l. 72. §. 6. h. l. 5. C. de testam. l. 4. C. de hered. instit.* (3) Vt non tendat in *fraudem legis*, v. c. si quis legaret vxori certam quan-

titatem loco dotis, quam non intuliſſet, in *fraudem legitimæ*, *l. 27. de probat. l. 37. §. 6. de leg. 3.* Idem dicendum, ſi in fraudem *l. 6. C. de ſec. nupt.* adiecta.

5. (III) *Cauſa*, propter quam quis legauerit, quæ itidem, licet *falſa* ſit, legatum non tollit, *l. 22. h.* niſi quis *præciſe* ſe in ea fundauerit, *l. 72. §. 6. h. l. 17. §. 2. eod.* Solent enim vt plurimum adiici *falſæ cauſæ* a teſtatoribus *ſcientibus*, quæ *colorem* & *prætextum* vnice habent, vtplurimum, ad auertendam inuidiam, *veræ* autem celantur.

6. (IV) *Modus*, ſeu *cauſa finalis*, ob quam aliquid iniungitur legatario, vt, legato accepto, modum adiectum impleat, ceu in *legatis piis* vtplurimum contingit, *l. 1. C. de his, quæ ſub mod. l. 17. §. f. h.* Quam ob rem *modus* non *ſuſpendit* acquiſitionem legati, ſicuti *conditio.*

7. Præterea *modale legatum* ante modum impletum transmittitur ad heredes, ſi modus ita comparatus eſt, vt etiam a *legatarii herede* impleri poſſit.

8. Non aliter autem modus adimplendus, quam ſi *præciſam neceſſitatem* habet, quod imprimis ex eo diiudicandum, ſi in *fauorem tertii* quid præſtandum; non ſi modus reſpicit *emolumentum* duntaxat *legatarii*, quo caſu magis *conſilium* cenſetur, *l. 71. pr. h.*

9. Quatenus vero *neceſſitatem* habet, non aliter heres legatum præſtat, quam ſi legatarius ſatis dedit, de modo adimplendo, *l. 40. §. f. l. 80. h.* Immo *extra cautionem* etiam obligatur ad modum adimplendum, *l. 92. h. l. 2. C. de his, quæ ſub modo*, modo ſit licitus: alioquin vel *reiicitur*, vel aliquando *mutatur* in magis licitum, *l. 16. de vſu & vſufr. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. § 2. 3. l. conditionum 2. l. conditionibus 5. l. Mutianæ 7. l. cum fuerit 15. l. demonſtratio 17. l. is, cui 18. l. mul-

l. multum 21. l. iure ciuili 24. l. hæc conditio 29. l. in testamento 31. l. falsa demonstratio 33. pr. §. 1. 3. 4. l. nominatim 34. l. Publius 36. §. 1. l. quibus 40. §. 1. l. nonnunquam 51. l. Meuius 55. l. intercidit 59. l. sed si hoc 63. §. 2. l. cum ita 63. §. 1. l. Titio 71. pr. §. 2 l. cum tale 72. §. 6. 8. l. Titio 73. l. mulieri 74. seqq. l. heres 79. l. Lucius Titius 83. seqq. l. non ad ea 89. l. conditionum 91. l. si cui 92. l. legatum 95. l. conditiones 99. l. cum auus 102. l. hoc genus 106. l. a testatore 109.

Ex Cod. l. si non designata 3. l. vlt. *de falſ. cauſ. adiect.* l. in legatis 1. *de his, quæ ſub modo.* l. cum testatorem 1. l. legatum 4. l. si plures 6. *de condit. inſert.*

TIT. II. (VI. 50.)

Ad legem Falcidiam.

1. Lege FALCIDIA cautum, ne testator heredes nimis grauaret legatis, sed ad minimum iis saluam *quartam*, quæ *statuta lege portio* vocatur *in l. 67. in f. h.* relinqueret, quod ni faceret, heredi ius esset, detrahendi a legatis, quod quartæ deesset, *l. 1. pr. h.* DONELL. *l. 8. c. 22. lit. G seqq.*

2. Prospicit ita lex & *testatori, pr. I. h. & heredi, l. 71. h. Nou. 1.* vt fere dubium sit, cui magis faveat, nisi quod *iure Nouellarum* testatori permissum sit, prohibere Falcidiæ detractionem, & ita *fauor testatoris* prævaleat, *l. 15. §. 8. l. 27. h.*

3. *Detractione* huius *quartæ* vtitur (1) *qui titulo vniuersali succedit*, quatenus *eam non habet saluam.* Si *plures heredes* sunt, etiam in *singulis* ratio L. Falcidiæ habenda, *l. 77. h. §. 1. l. h.* quatenus (a) in *diuersis partibus* sunt instituti, & (b) a *singulis* speciatim legata relicta, *pr. §. 1. h.*

4. Quocirca (α) si *accrescit* grauato deficiens portio *non grauata*, non deducitur amplius quarta; secus est, si *pars grauata* & legatis exhausta accrescit *portioni*

ni non grauatæ, quia ita accreſcit cum ſuo commodo, *l. 78. h.*

5. Eadem diſtinctio in *vulgari ſubſtitutione* reciproca obtinet, imo etiam tunc obſeruatur, ſi ex *ſubſtitutione pupillari* pars grauata ad *coheredem ſubſtitutum* poſt mortem pupilli, qui heres patris factus eſt, pervenit, quia *non ſuo*, ſed defuncti *pupilli nomine* obligatur, *l. 1. §. 13. l. 87. §. 4. 5. 6. h.* Diſſent. FABER. *4. coniect. 13.* quem refutat HILLIG. *ad Donell. l. 8. c. 23. lit. d.* Aſt ſi pupillus *ante teſtatorem* moritur, ſolida legata *indiſtincte* coheres ſubſtitutus præſtat, *l. 87. §. 4. h.* DONELL. *l. 8. c. 23. lit. c. d. e.* quia ſic *ſuo* tantum nomine obligatur habeturque, ac ſi *ſolus heres* eſſet inſtitutus.

6. Sic etiam in tabulis *pupillaribus*, ſi *filius* & *ſubſtitutus* grauati ſunt & quidem *ſinguli ſeorſim*, vna tantum Falcidia ſeruatur; fit enim contributio legatorum ex *vtriusque tabulis*, & *vna* tantum *Falcidia* detrahitur, *l. 11. §. 5. 6. l. 87. §. f. h.* DONELL. *c. l. lit. e.*

7. (β) Succeſſores ſingulares non detrahunt Falcidiam, veluti ſi legatarius vel m. c. donatarius ſit grauatus, *pr. I. l. 18. l. 47. §. 1. D. l. 2. 3. 12. C. h.*

8. Tunc vero (II) demum detrahit, ſi *heres grauatus eſt ad præſtanda per titulum ſingularem m. c. relicta.* Sic itaque locum habet (α) in legatis; *l. 2. l. 4. C. h.* (β) prælegatis: *l. 17. C. h.* (γ) fideicommiſſis particularibus: *l. 2. 3. C. h.* (δ) donationibus m. c. *l. 5. l. 12. C. h.* (ε) donationibus morte confirmatis: *l. 12. C. h.* (ζ) m. c. capionibus, quatenus legatis quodammodo accedunt: *l. 93. h. l. pen. C. h.* (η) pactis dotalibus mixtis, vt quidam volunt. Sed contrarium docui *tit. de pact. dot. §. 3.*

9. Et quidem (III) quatenus *bona defuncti tempore mortis deductis legatis quartam hereditatis non continent.*

nent. Incrementum & *decrementum* post superueniens non attenditur, *§. 2. I. h. l. 39. h.*

10. Aestimatio vero hoc modo ineunda, vt (α) *deducatur æs alienum*, *l. 39. l. 66. h.* etiam quod heres debet, & ei ex hereditate debetur, *l. 1. §. 18. l. 15. §. 3. l. 87. §. 2. h.* adeo vt aliquando legata non valeant, *l. 15. C. de legat.* Deducuntur etiam illa legata, quæ alias etiam, ex causa *debiti*, peti poterant, v. c. prælegatum *dotis*, legatum *crediti*, DONELL. *l. 8. c. 25. lit. b. c.*

11. (β) *Aestimanda, quanti ea sint, quæ supersunt*, secundum *pretium commune*, *l. 42. l. 62. §. f. l. 63. h.* Sic legata quoque eodem modo æstimanda; quæ si *incertam* habent *æstimationem*, qualia sunt *annua*, videndum, vtrum sint *perpetua?* quo casu proceditur secundum *l. 3. in f. h.* an vero *temporalia?* quo casu obseruanda computatio *in l. 86. h.* præscripta.

12. (γ) *Imputanda heredi, quæ iure hereditario percepit: l. 74. l. 76. l. 91. h.* non, quæ *iure suo* capit, *l. 14. h.* vel alio titulo, nisi legatum ideo datum heredi, vt integra solueret aliis, *l. 56. §. f. l. 57. h.* His computatis, vtrum quarta sit salua? facile constabit.

13. Præterea videndum, vtrum (IV) *a testatore hæc detractio fuerit permissa, an expresse prohibita? Nou. 1. c. 2. §. 2.* Dubia prohibitio non sufficit, *auth. sed cum testator C. h.* STRYK. *de caut. testam. c. 22. m. 1. §. 6.* si scilicet alium in sensum verba testatoris trahi possunt. Nam, si per *consequentiam necessariam* prohibitio inde colligi potest, veluti si certæ speciei legatæ alienatio extra familiam est prohibita, voluntati defuncti standum, *Nou. 119. c. 11.*

14. (V) *Vtrum per heredis factum vel culpam excusa?* Non tamen detrahitur (α) *si inuentarium non confecit, auth. sed cum testator C. h. N. 1. c. 2.* nisi testator

tor expreſſe prohibuit eius confectionem, STRYK. *c. l. m. 2. §. 4.* (β) Si *expilauit hereditatem*, *N. 1. c 2.*

15. (γ) *Si intra annum præſtare legata neglexit*, quamuis a iudice admonitus fuerit, *N. 1. c. 4. auth. Hoc amplius C. de fideic. l. 55. §. 3 ad SCt. Trebell.* STRYK. *c. l. §. 12 - 14.*

16. (δ) Si *Falcidiæ renunciauit*, *expreſſe* vel *tacite*, *l. 46. l. 71. h.* v. c. vni integra legata ſoluendo (1) *ſcienter*, vel ſaltem *errore iuris*: ſi *errore facti*, tunc condicitur: *l. 9. C. h.* (2) *ſiue proteſtatione*, *N. 1. c. 3. pr.*

17. (VI) *Vtrum teſtatoris vel legati priuilegium ſpeciale adſit?* Nam reſpectu *teſtatoris* ceſſat *in teſtamento militari*: *l. 7. C. h.* modo *iure militari* conditum ſit.

18. Reſpectu *legati* Falcidiæ *indiſtincte* non ſubiacet *legatum piæ cauſæ*, *N. 131. c. 12. auth. ſimiliter C. h.* PAGENST. *in ſicil. man. 3. p. 291.* quod damnum heredis eſſe debet, STRYK. *c. l. m. 3. §. vlt.*

19. (VII) Denique tale *legatum intelligitur, quod aliunde non debetur*; nam ab hoc legato quarta non detrahitur, quod non ex libero arbitrio teſtatoris dependet, ſed aliunde iam debitum eſt, *l. 57. l. 81. h. l. 35. C. de inoff. teſt.*

20. Obtinetur Falcidia (α) *retentione*, *l. 15. §. 1. h. & deductione* ex rebus diuiduis, *l. 1. §. 9. h.* vel mediante æſtimatione: *cit. l. l. 7. l. 80 §. 1. h.* (β) ſi ab herede *errore facti* ſoluta integra legata ſunt, *condictione indebiti*, *l. 9. C. h.* Denique (γ) ſi a teſtatore ſunt ſoluta, *vindicatione certæ ſpecies legatæ* peti poſſunt, *l. 26. h.* quia *ipſo iure* per legem Falcidiam minuuntur; *l. 73. §. 5. h.* vel *condictione ex lege*, ſi quantitas legata, & a defuncto iam ſoluta, atque conſumta eſt.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 10. 12. 13. 14. 15. 18. l. si heres 3. §. 2. l. in Falcidia 9. l. in ratione 12. §. 5. 6. l. lineam 26. pr. l. Scius 27. l. dolo 41. l. in Falcidia 42. l. qui quod 46. l. lex Falcidia 47. l. si propter 53. l. beneficio 59. l. pretia 63. pr. §. 1. 2. l. 68. l. in quantitate 72. pr. l. quod autem 73. l. in singulis 77. l. quodsi 78. l. si is 80. in f. l. qui fundum 87. §. 4. 5. 6. 7. 8. l. in quartam 91. l. maritus 95.

Ex Cod. l. scire 1. l. & in legatis 4. l. si mortis causa 5. l. in imponenda 6. l. in testamento 7. Auth. sed cum testator. Auth. sed & in ea. Auth. similiter. l. error facti 9. l. quanquam 10. l. in donationibus 12. l. licet 14. l. successores 16. l. a coheredibus 17. l. vlt.

TIT. III.

Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur.

1. Heres, qui *integra legata* soluere vult, quod forsan non statim appareat de læsione quartæ, *prudenter* facit, si *cautionem fideiussoriam* exigit a legatario, vt si postea constiterit, quartam non esse salvam, id, quod deest, quartæ, legatarius restituere promittat, *l. 1. pr. §. 11. h.*

2. Remissa est hæc cautio (1) fisco, *l. 3. §. 5. h.* (2) ei, qui non facile *cautionem fideiussoriam* inueniri potest, *l. 6. h.* quo ipso tamen a *iuratoria* non liberatur; (3) quibus minuta relicta sunt alimenta, *l. 3. §. 4. h.* Denique (4) executoribus testamentariis, *l. 7. h.*

3. Omissa cautio adhuc *condici* potest, si per *errorem facti* omissio contingit, *l. 3. §. f. h.* modo iusta probetur, *l. 4. pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 11. l. nisi 3. §. 4. 5. 10. l. cum non facile 6. l. Diuus Pius 7.

LIB.

LIB. XXXVI. TIT. I. (VI. 42. 49.)

Ad SCtum Trebellianum.

1. Fideicommissa olim *iure imperfecto* nitebantur, *l. 2. C. de fideic.* CICERO *lib. II. de finib. B. & M. c. 17. & 18.* AVGVSTVS eis demum addidit *ius perfectum*, constituto Prætore, qui tantum *de fideicommissis* ius diceret, non dando iudicem pedaneum, sed *extra ordinem* cognoscendo, cum hic vt plurimum quæstio *iuris, non facti*, volueretur, *l. 46. de hered. instit. l. 178. §. 2. de. V. S.* Ab hoc tempore instar *substitutionis* inualescere cœperunt, quando vel *statim* vel post *aliquod tempus* hereditas esset restituenda, in quo *vsus* eorum *primarius* consistit, *cit. l. 46.*

2. FIDEICOMMISSVM est *vltima dispositio, qua verbis precariis vel obliquis heres hereditatem, vel partem eius vel aliam rem singularem alteri restituere rogatur.*

3. Estque vel *vniuersale*, quo vel tota hereditas, vel pars *quota* restituenda est: vel *particulare*, vbi *res singularis* vel *quantitas* alteri restituenda venit. Hoc exæquatum est *legatis:* illud induit naturam *hereditatis*, *l. 40. famil. herciſc.* Et sic qua ratione differt *legatum* ab *hereditate*, ita hæ duæ species inter se differunt.

4. Ante omnia fideicommissum vniuersale (I) *debito constituendum modo.* Constituitur autem vel *vltima voluntate* vel *conuentione.* Priori casu *codicilli* sufficiunt, adhibitis *quinque testibus*, *l. 2. C. de fideic.*

5. Immo nec *testibus* opus est, quoties testator heredi *præsenti* aliquid iniungit, *l f. C. de fideic.* Testatoris *scriptura* ad heredem *absentem* directa non sufficit, HARPRECHT. *tract. acad. 1. de remedio l. f. C. de fideic. c. 4. §. 10. 11.* sed restringit tantum heredem *præsentem*, non reliquos absentes, ID. *c. l. c. §. 27.*

STRYK.

STRYK. *de caut. testam. c. 21. m. 1. §. 42.* Interim inutiliter relictum, & solutum, non repetitur, *l. 2. C. de fideic.*

6. *Promissio heredis* non requiritur, quia etiam hæc dispositio *codicillos* continet; sed heres, si confitetur, *se tale quid audiuisse a defuncto*, omnino soluere fideicommissum debet: si negat, iuramentum ei desuper deferri debet, quo casu aut iurare, aut præstare illud, aut contrarium probare cogitur, *c. l. f. §. vlt. I. h.*

7. *Conuentionale* quærunt (1) in *donatione sub modo, l. 3. C. de donat. quæ sub mod.* quod multo magis *moribus Germaniæ* subsistit; MEV. *4. D. 112. n. 5.* HARPR. *de fideic. conu.* vid. *diss. de pact. ill. ad fideic. inclin.* (2) in *pacto vnionis familiæ;* quo cauetur, ne bona extra familiam sine consensu totius familiæ alienare fas sit.

8. Differt hoc fideicommissum a priori, (α) quod non subiaceat *deductioni Trebellianicæ;* HARPR. *c. l. §. 41.* (β) quod in eo prohiberi possit *ius accrescendi;* STRYK. *cit. l. §. 26.* (γ) quod si per donationem *sub modo* factum est, quandoque insinuationem desideret, HARPR. *c. l. §. 19. n. 2.*

9. (II) *Verba precatiua vel obliqua adhibenda ad heredem directa*, qualia sunt, *quæ vel explicite, vel implicite restitutionem hereditatis denotant*, qualiacunque fuerint, *l. 76. h. §. 3. l. quib. mod. testam. infirm.* adeo vt tacite quoque fideicommissum constitui queat, *l. 67. §. 9. de leg. 2. l. 73. pr. l. 115. l. 118. de leg. 1. l. 46. de hered. instit. l. 1. C. de del.*

10. Huc pertinet, si prohibetur res alienari *extra familiam*, vel *ex alia iusta causa*, quæ semper addi debet. Nudum præceptum *de non alienando* non sufficit, cum ignoretur, vtrum in fauorem *heredum* an *alia ex causa* hæc prohibitio fuerit facta, *l. 83. §. 4. l. 93. pr.*

de leg. 3. Immo nec *nuda verba enunciatiua* sufficiunt, *l. 38. §. 3. de leg. 3. l. 78. §. 1. h. t.*

11. *Nutum* leges quoque admittunt, si ad hoc directus est, *l. 21. de leg. 3.* modo nulla *praua suggestio* subsit, aliterque constet *de fideicommittentis voluntate.*

12. Possunt autem verba commissaria concipi *pure* vel *sub conditione* vel *sub die*, *§. 2. I. h.* In effectu illud interest, quod in fideicommisso *puro* filius non possit simul detrahere *legitimam & Trebellianicam*, bene tamen in *conditionato.* Est haec distinctio in praxi recepta occasione iuris canonici, *c. 16. & 18. X. de testam.* quamuis genuino fundamento destituatur, STRYK. *de succeff. ab int. diff. 7. c. 1. §. 28.* HILLIG. *ad* DONELL. *lib. 7. c. 30. lit. h. i.* HARPR. *de iur. deduc. duas quart.*

13. Regulariter in *liberis* tale fideicommissum censetur *conditionale*, quia semper subintelligitur conditio, *si sine liberis decesserint*, *l. 114. §. 13. de leg. 1. l. 102. de condit. & dem. l. 30. C. de fideic. l. 6. C. de inst. & subst.* HVBER. *h. §. 9.* ZOES. *h. n. 10. seqq.* IOSEPHVS DE RVSTICIS *in comm. ad l. 102. de condit. & dem.*

14. Solet etiam *expresse* adiici haec conditio, quo casu intelliguntur liberi in matrimonio nati, non (α) adoptiui, *l. 76. de cond. & dem.* nec (β) illegitime nati, nisi *coniectura voluntatis* aliud suadeat, *l. 17. §. 4. h. cit. l. 6.*

15. (III) *Talis fideicommissarius substituendus, qui directo institui potest*, *l. 6. §. f. h.* Possunt autem vel *certae personae* vel *plures* hoc modo substitui, quod inprimis tunc contingit, si *fideicommissum familiae* constituitur, quia sic omnes, qui sunt *de familia*, censentur vocati, eo ordine, quo alias a lege ad successionem vocantur, & sic restituendum est fideicommissum ei, qui proximior est vltimo possessori, STRVV. *ex. 36. §. 19.* STRYK. *de succeff. ab I. diff. 7. c. 3. §. 15. seqq.*

16. Ex-

16. Excluduntur tamen merito ab hoc fideicommisso *fœminæ*, per quas familiæ non conseruantur, STRYK. *c. l. c. 2. §. 9.* nisi forsan defecerit familia, quia tunc cessat prohibitionis ratio, ID. *c. l. §. 14.* Immo eo casu euanescit fideicommissum, adeoque vltimus in familia valide de his bonis disponit, ID. *de caut. testam. c. l. m. 2. §. 23.*

17. Solet quoque in hoc fideicommisso adiici clausula *de non alienando*, cuius vtilitatem in eo quidam collocant, quod operetur, vt omnis alienatio sit ipso iure nulla, *l. 88. §. 14. de leg. 2.* impediatque translationem dominii, ZOES. *h. n. 66.* adeo vt *statim* proximior alienatum reuocare possit; *l. 69. §. 3. eod.* cum, ea non adiecta, expectanda demum sit *mors alienantis*, PETRVS DE PETRA *de fideic. qu. 3. n. 2.* Verum de hac sententia merito dubito, cum in *cit. l. 69.* non dicatur, quod *statim* reuocari queat, prætereaque *ante mortem* alienantis ceteri ad fideicommissum haud sint vocati. Interim contra *alienationem* instantem appellari potest. Vid. etiam *Nou. 110. c. 11.*

18. Voluerunt tamen simul his, qui spem in bonis fideicommissariis habent, leges prospicere, ne interim quid de fideicommisso alienaretur. Proinde (1) *inuentarium* horum bonorum est faciendum, FVSAR. *de fideic. qu. 512. n. 1.* CARPZ. *P. 3. C. 8. D. 39.* (2) *Cautio* a præsente possessore præstanda, *t. t. D. & C. vt leg. seru. caus. cau.* nisi pater inter liberos fideicommissum constituerit, *l. 6. §. 1. pr. C. h.* (3) Tenetur ad rationes reddendas de *administratione rerum*; non de *fructibus* fideicommissi, quos suos facit, HAHN. *ad W. h. n. 18.*

19. (IV) *Illa fideicommisso tantum sunt relinquenda, quæ & quatenus dependent ex fideicommittentis arbitrio.* Alia, quæ ex *defuncti prouidentia* & *iudicio* non de-

pendent, non comprehenduntur, *l. 22. §. 1. de adopt. l. 55. h.*

20. Sic itaque (α) sub eo non continentur *legitima*, nisi *cautela Socini* adhibita fuerit; nec (β) *feudum*, nisi sit *mere hereditarium*; bene tamen alia, quæ a defuncto prouenerunt, & sic etiam prælegata, si non *partem hereditatis*, *sed omnia bona* restituere heres iussus est, *l. 3. §. 4. h.* HERT. *de præleg. §. 18.*

21. (V) *Ille demum grauandus fideicommisso, qui aliquid ex iudicio defuncti accepit; §. 10. l. h.* non tamen vlterius, quam accepit, *l. 1. §. 17. h. l. 9. C. de fideic.* cf. *l. 40. pr. de leg. 3.* ibique BRVNNEM. *l. 5. §. 1. l. 6. pr. §. 1. eod.* Inde *Fiduciarius* dictus.

22. Ne tamen nimis grauarentur heredes, primo grauatis seu *fiduciariis* prouisum est per *SCtum Pegasianum*, vt heres possit exemplo L. Falcidiæ detrahere quartam, *§. 5. I. h.* Cum vero hoc modo *solus* teneretur subire *onera hereditaria*, plenius iis consultum per *SCtum Trebellianum*, in quod transfusum Pegasianum, atque huic plenissimus effectus tributus est.

23. Ex SCto Trebelliano ita reformato & emendato (I) heres capit quartam, quæ Trebellianica inde dicitur, si eam non habet saluam. In hac omnia imputantur, quæ heres grauatus *quomodocunque* defuncto accepit, DONELL. *lib. 7. c. 30. lit. b.* ZOES. *h. in f.* adeo vt etiam *fructus* interim percepti imputari debeant, *l. 18. §. 1. l. 22. §. 2. h. l. 91. ad L. Falcid. l. 24. C. fam. herc.* in quo differt a Falcidia, ZOES. *h. in f.* DONELL. *l. 8. c. 26. lit. h.* ibique HILLIG. Sed vid. GABRIEL. VALLIVM *in thes. iur. Rom. tom. I. p. 438.* Liberi illam non ex *fructibus*, sed ex *substantia* hereditatis habere debent propter *legitimam*, quæ in Trebellianicam *hoc iure* imputatur, *l. 6. pr. C. h.* ZOES. *h. n. 96.*

24. Cessat Trebellianica iisdem modis, quibus Falcidia, hoc casu addito; si fiduciarius ad adeundam he-

hereditatem coactus fuit, §. 7. *I. h. l. 2. 3. pr. h.* Ita enim fideicommissarius rursus grauatus illam lucratur: *l. 63. §. 11. h.* cum alias *primus* tantum *detrahat*, *l. 22. in f. h. l. 47. §. 1. ad L. Falcid.* nisi forsan in *fauorem secundi* illam neglexerit.

25. (II) Fideicommissarius *pro rata*, & sic quoque *fiduciarius* ratione *quartæ* debet subire *onera hereditaria*, *l. 7. l. 11. l. 27. §. 7. h. l. 72. ad L. Falcid.* & concurrere ad *legatorum* præstationem, nisi ab herede *directo* nominatim relicta fuerint, *l. 2. C. de fideic.* quatenus illam habet *iure hereditario:* DONELL. *l. 7. c. 28.* si *prælegati*, ita vt præterea nihil capiat, nihil præstat, *§. 9. I. h.*

26. (III) Fiduciarius tenetur ad *aditionem* ac *restitutionem*, postquam adiit. Si illam recusat, cogi potest, *l. 4. h.* quo ipso conseruantur omnia testamenti capita, *l. 38. §. 3. de V. & P. substit.* Amittit vero hoc casu quartam, nec pœnitendo reuerti ad illam potest, *l. 14. §. 4. h. l. 71. h.* Immo si morte præuentus non potuit adire & restituere, *aliquando* habetur pro restituta, *l. 7. §. 1. C. h. l. 14. C. de fideic.* DONELL. *l. 7. c. 21. 22. 23.*

27. Restitutio fieri debet (I) *debito modo* h. e. vel *verbis* vel *re* ipsa, *l. 37. h.* Hic ipsa *possessio*, ibi solum *ius* transfertur, DONELL. *l. 7. c. 24.*

28. (II) *In debita quantitate;* hinc simul veniunt in restitutionem fructus, (1) ante *aditionem percepti*, tanquam hereditatem augentes; *l. 27. §. 1. h. l. 4. §. 1. de vsur. l. 41. §. 10. de leg. 3.* DONELL. *l. 7. c. 25. 26.* (2) *pendentes* tempore faciendæ restitutionis.

29. Contra diminuta hereditate, nihil vlterius restituit, quam quatenus supereſt: nam præter *dolum* & *latam culpam* nihil præstat, *l. 22. §. 3. h.* conf. *l. 24. de inoff. testam. l. 76. de leg. 2. l. 43. pr. de cond. & dem.*

30. Ex quo fluit, fiduciarium non posse rem fideicommissariam alienare in præiudicium fideicommissarii; *l. f. §. 2. C. comm. de leg. & fideic.* alioquin illam, qui proximum ius habet, vindicat, *l. 1. C. eod.* non vero ipse alienans, *l. 77. §. 27. de leg. 2.* STRYK. *de succeſſ. ab int. diſſ. 7. c. 4. §. 15.* ZOES. *h. n. 66.*

31. Verum hoc intelligendum, *ſi absque prægnante ratione vel teſtatoris voluntate talis alienatio facta fuerit.* Permissa enim est, (α) ob *dotem & donationem propter nuptias: auth. res quæ C. comm. de leg.* ZOES. *h. n. 7.* (β) ob *transactionem, l. 11. C. de transact.* consentientibus omnibus, quorum interest, HARPRECHT. *tract. acad. 5. §. 25.*

32. (γ) Immo etiam tunc licita est, si *consensus communis* accedit in abolitionem fideicommissi: *l. 11. C. de fideic. l. 120. §. 1. de leg. 1.* (δ) ob *alimenta: auth. contra cum rogatus C h.* (ε) ad *redemtionem captiuorum: cit. tx.* (ζ) ob *æs alienum* a teſtatore contractum: *l. 69. §. 1. de leg. 2. l. 114. §. 14. de leg. 1.* (η) in casu *auth. contra C. h.* vbi alienatio, *bona fide* facta, permissa vsque ad *quadrantem, l. 54. h.*

33. (III) *Debito tempore*, quod ex dispositione defuncti iudicandum, potest enim *certum* ei *tempus* præfinire, conf. *l. 14. §. 12. 13. f. de leg. 1.* DONELL. *l. 7. c. 20. lit. d.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 9. 17. 19. l. qui quadringenta 2. l. Marcellus 3. pr. §. 4. l. Nam quod 14. l. ex facto 17. pr. § 4. 5. in fideicommissaria 18. l. vbi pure 19. l. mulier 22. §. f. l. quotiens 23. l. ita tamen 27. §. 7. l. Balliſta 32. l. restituta 37. l. quia perinde 42. § 1. l. postulante 44. l. Seius Saturninus 46. l. imperator 50. l. Titius rogatus 54. l. si paterni 55. §. 2. l. heredes 57. §. 1. 2. l. facta 63. l. seruo 65. §. 2. l. omnes 71. l. qui filium 74. l. Scæuola 76. l. Lucius Titius 78. §. f.

Ex

Ex Cod. l. si probaueris 1. l. si inutiliter 2. l. voluntas 4. l. si frater 5. l. voluntatis 7. l. ab eo 9. l. quotiens 11. l. eam 14. l. cum virum 16. l. si in personam 21. l. & in epistola 22. l. si veritas 23. l. heredem 25. l. fideicommissum 27. l. cum acutissimi 30. l. quæstionem 32. auth. hoc amplius *de fideic.* l. non iustam 4. l. & sine scriptura 5. l. iubemus 6. auth. nili. auth. contra cum rogatus. l. sancimus 7. §. 1. *ad SCt. Trebell.*

TIT. II. (VI. 53.)

Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.

1. Dies *legatorum* vel *fideicommissorum particularium*, quatenus *pura & transmissibilia* sunt, cedit *statim*, etiam *ignoranti*, *l. 6. C. h.* a *morte* testatoris, *l. 5. §. 1. h.* quod constitutum est, vt statim possint ad heredes transmitti *cit. leg. 5. pr.* *Vniuersalium* fideicommissorum diuersa est ratio, *l. vn. C. de cad. toll.*

2. Quæ ergo non sunt *transmissibilia* ad heredes, eorum dies cedit ab adita hereditate. Huc pertinet (α) legatum *seruitutum personalium*: *l. 2. 3. l. 5. §. 1. h.* (β) *annuum*: *l. 10. 11. 12. pr. §. 1. h. l. 1. C. h.* (γ) legatum *optionis*: *l. 16. de opt. vel elect. leg.* (Sed vid. *tit. de opt. vel el. leg. §. 4.*) (δ) legatum *libertatis.*

3. In *conditionatis* nec venit nec cedit dies ante euentum conditionis, *l. 5. §. 2. l. 13. h.* sed res legata interim heredis est, *l. 12. §. 5. h. de vsufr.* adeoque legatario ante eius euentum decedente, eius heredibus nihil debetur; nisi (α) ex certis indiciis constet, testatorem *delationem legati* suspendere noluisse, forsan quod *conditionem* in *fauorem legatarii* adiecerit: *l. 26. §. 1. h. l. 46. ad SCt. Treb. l. 3. 5. C. h.* (β) si habeatur pro impleta: *l. 5. §. 5. h.* (γ) si magis *dignitati* vel *officio* legatum relictum, *l. 20. §. 1. de ann. leg. l. 56. de leg. 2.*

4. In *die incerto* idem obtinet, quod in *conditione*, *l. 75. de condit. & demonstr.* nisi quatenus certo exstiturus est ante mortem legatarii, quia certum est, legatum ad heredem transmitti, *l. 4. h.* ZOES. *h. n. 6.*

TEXT. NOTAB.

L. si pure 2. l. nam cum 3. l. si post diem 5. l. quod pure 6. l. cum in annos 10. seq. l. nec semel 12. pr. §. 1. 5. l. huiusmodi 13. l. si cum præfinitione 20. l. Firmio 26. §. 1.

Ex Cod. l. si competenti 1. l. si Pontionilla 3. l. ex his verbis.

TIT. III. (VI. 54.)

Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur.

1. Quando legatum post mortem testatoris *statim* peti nequit, vel quod dilatum sit in *diem*, vel *conditione* suspensum, vel alias præstatio ex *futuro euentu* secundum *naturam rei legatæ* dependeat, *cautio* præstanda *legatario* ab herede, *l. 14. §. 1. l. 15. h.* quam petit etiam *substitutus*, *l. 12. qui satisd. cog.*

2. Et quidem cauendum est per *fideiussores*, etiamsi bonorum immobilium possessores heredes fuerint: *l. 1. § 1. h.* neque enim hic recte applicatur decisio *l. 15. qui satisd. cog.* Quodsi semel idonea præstita, hoc sufficit, neque iterato exigi potest, nisi ex noua magnaque causa, *l. 3. l. 4. vt in possess. leg.*

3. Potest tamen cautio remitti (1) a *testatore*: *l. f. pr. h. l. 2. 4. C. h.* ZOES. *h. n. 6. 7.* (2) ab ipso *legatario* seu *fideicommissario*: *l. 46. de pact.* (3) a *lege*. Hæc illam remisit (α) *liberis* reciproco fideicommisso grauatis, *l 6. §. 1. C. ad SCt. Treb.* (β) *parentibus*, vt ab illis liberi exigere eam non possint, nisi ob grauem

suspi-

ſuſpicionis cauſam, *l. 50. ad SCt. Trebell. l. 6. §. 1. C. eod.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 13. 14. l. poſtquam 5. §. 1. l. ſi quando 6. §. 1. l. filio 7. l. hæc ſtipulatio 14. §. 1. l. quæ filium 18.

Ex Cod. l. ipſis rerum 2. l. qui legati 5. l. certa eſt forma 6. l. ſcire 7.

TIT. IV.

Vt in poſſeſſione legatorum vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa eſſe liceat.

1. Si debito modo non caueatur, nec per *legatarium* aut *fideicommiſſarium* ſtat, quo minus caveatur. Prætor imploratus mittit eum, *vt ſequeſtrem, cuſtodiæ cauſa*, in poſſeſſionem rerum hereditariarum, *l. 1. §. 1. h.* ſimul tamen adhuc poſſidente herede, *l. 5. pr. h.*

2. Tribuit hæc miſſio *ius pignoris prætorii*, *l. 1. C. comm. de legat. l. 3. 5. C. h.* non ius percipiendi *fructus*. Vid. tamen *l. pen. h.* Illos tamen iure ſequeſtri *cuſtodire* debet, ne ab herede conſumantur, quin aliquando eos vendere, & pretium ſeruare poteſt, *l. 5. §. 22. h.*

3. Fit hæc miſſio in *omnia bona*, *l. 13. h.* quod non videtur mutatum per *N. 53. c. 4.* HVBER. *h. §. 1.* Immo etiam in *propria* heredis bona, ſi *ſex menſes* præterlapſi, neque cautum interea fuerit, *l. 6. C. h.* Denique ſi legatarius cauit, poſſeſſio rei in *ſpecie* legatæ in ipſum transfertur, *l. 5. §. 1. vt legat. vel fideic. ſeru. cauſ. cau.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. 3. ſi is, a quo 3. pr. l. plane 4. 5. l. is, cui legatum §. 2. 3. 22. l. ſi pecuniæ 6. l. quæ legatorum pen.

LIB. XXXVII. TIT. I. (VI. 9. 10.)

De bonorum possessionibus.

1. Iure XII. Tabb. valde restrictis erat inclausa cancellis *successio ab intestato.* Quin & *testamentaria successio* sat lubrica in multis erat. Prætor itaque introduxit *bonorum possessionem,* & quamuis simularet, se *heredem* facere non posse, *pr. I. h.* in effectu tamen fecit heredes, eos, quos vocauit, in *possessionem omnium rerum,* a defuncto relictarum, ponendo, & quia, qui *auctore prætore* possidebat, iuste possidere dicebatur, *l. 11. de acquir. vel amitt. poss.* inde effecit, vt, accedente *vsucapione,* tales possessores *dominium* omnium rerum, h. e. *ius verum hereditarium* acquirerent, MERILL. *ad Inst. h. t. §. 3. l. 2. h. l. 2. de petit. hered. poss. l. 138. de V. S. l. vlt. C. qui admitt. ad B. P.*

2. Quocirca BONORVM POSSESSIO dicitur *ius persequendi* (quatenus ab alio pro herede res possidetur,) *retinendique* (quatenus ab herede prætorio possidetur) *patrimonii* (vniuersitatis) *siue rei, quæ cuiusque, cum moritur, fuit, l. 3. §. 2. h.*

3. Erat autem vel *edictalis* vel *decretalis.* Illa, *contradictore* nullo comparente, locum habebat, & sic (α) de plano, (β) sine causæ cognitione, (γ) omni die, (δ) coram incompetente etiam magistratu concedi poterat, *l. 3. §. 8. h.* Hæc contra (α) pro tribunali, *l. 3. §. 8. h.* (β) cum causæ cognitione, (γ) die iuridico, (δ) decreto subsequente facienda erat, quod *contradictor* adesset, *l. 1. §. 7. de success. edict.*

4. In eo conueniebant, (α) quod respectu parentum & liberorum esset *annus* præfinitus, respectu aliorum *centum dies: §. 1. 14. I. h.* (β) quod tempus vtrobique non curreret nisi *scienti, l. 10. h.* (γ) quod in *edictali* dies essent *continui,* in *decretali* vero *vtiles, l. 2. §. 1. seq. quis ord. in possess.*

5. Ce-

5. Ceterum *edictalis* ordinarie ex *certa parte edicti*, & ita *stabili iure*, defertur, nisi quod extra ordinem & *generaliter* prætor confirmet illam, quæ *nouis legibus* vel *constitutionibus* in certis casibus ad imitationem *iuris prætorii* est introducta, quæ dicitur *extraordinaria*, vid. infra *lib. seq. tit. 14.*

6. In *bonorum possessione* requiritur (I) *persona ad succedendum habilis, quæ illam agnoscat.* Talis in genere dici potest, quæcunque de *iure ciuili* hereditatem *in genere* adire potuisset, licet ex *ratione ciuili subtili* in certis casibus excluſa fuisset, vid. *lib. seq. tit. 13.*

7. (II) *Vt delata sit per edictum bonorum possessio*, h. e. vt prætor in *edicto* vocauerit personam, de qua quæstio est, ad successionem. Defert autem eam prætor (α) vel *secundum*, vel *contra tabulas*, vel *ab intestato:* (β) vel *cum re*, vel *sine re.*

8. *Cum re* deferri dicitur, qua ipsum ius *actuali* succedendi defertur, vt *statim* eo vocati frui queant. *Sine re*, quando tantum *prouisionaliter titulus bonorum possessionis* defertur, interim tamen adhuc ex *futuro euentu* dependet, vtrum effectum sit habiturus nec ne? *l. 6. §. f. l. 7. D. l. 2. C. de inoff. testam. l. vlt. C. qui admitt.*

9. (III) *Vt legitime agnoscatur coram iudice*, olim *solenniter: l. 1. C. comm. de succeſſ.* postea *qualiscunque declaratio* admissa est, *l. vlt. cit.* adeo vt etiam *ipso facto* fieri possit, STRYK. *de succeſſ. ab int. diſſ. 9. c. 2. §. 12.* HAHN. *ad W. h. n. 7.* In hoc ab *aditione ciuili* admodum ante tempora IVSTINIANI discessit.

10. (IV) *Intra tempus præfinitum*, de quo *§. 4.* Hoc probandum asserenti, cum in *facto* consistat, ID. *c. l. §. 27. seqq.* Tempore elapso, admittit prætor *liberos* ex alio capite, *l. 1. §. 10. 11. de succeſſ. edict.*

11. Operatur *bonorum possessio*, quatenus *cum re* est, *verum ius succedendi.* Nam (1) prætor eidem, cui *bonorum possessionem* dedit, succurrit per interdictum

quo-

quorum bonorum: (2) datur illi *hereditatis petitio poſſeſſoria,* de qua *P. 1. lib. 5.* actum. Pariter (3) hic, vt in *ſucceſſione ciuili,* obtinet *ius accreſcendi, l. 3. §. f. l. 4. in f. h. l. 12. pr. de B. P. ſec. tab.* & (4) *transmiſſio, l. 3. §. 4. 7. h.* &c.

TEXT. NOTAB.

L. In omnibus 2. l. Bona 3. pr. §. 1. 2. 7. 8. f. l. 5. l. ſervus 7. §. 1. l. Tutor 8. l. non eſt ambigendum 12. §. 1.

TIT. II.

Si tabulæ teſtamenti exſtabunt.

Dictum eſt, bonorum poſſeſſionem deferri vel *ex teſtamento* vel *ab inteſtato.* Priori caſu requiritur: *vt tabulæ tempore mortis extiterint, l. vn. h.* Hoc ſufficit, quamuis poſtea interierint, quatenus teſtibus *ſolennia* & *contenta* probari poſſunt, *c. l.* Idem quoque dicendum de *ſucceſſione ciuili teſtamentaria,* niſi ſimul nuncupatiue diſpoſuerit.

TIT. III.

De bonorum poſſeſſione, furioſo, infanti, muto, ſurdo, cœco competente.

Muti, ſurdi, cæci, ſi, quod agunt, intelligunt, ad bonorum poſſeſſionem admitti poſſunt, *l. 1. h.* Ceteræ perſonæ, quæ ſub *tutoribus* vel *curatoribus* ſunt, per hos eandem petunt, *c. l. 1. h.* quod in *aditione ciuili* haud admittebatur. Quia vero habentur pro *ignorantibus,* hinc dies eis non cedit, *l. 1. h.*

TIT. IV. (VI. 12.)

De bonorum poſſeſſione contra tabulas.

1. Bonorum poſſeſſio *ex teſtamento* datur vel *contra* vel *ſecundum tabulas.* Illa olim neceſſaria erat *eman-*

emancipatis praeteritis, l. 1. §. 6. h. Sed iure nouo per *N. 115. c. 3.* illa non amplius indigent, quamuis ea vti possint.

2. Aliquando etiam ex vno eodemque testamento & *contra* & *secundum tabulas* competit, veluti si frater *ex persona fratris* praeteriti, & in praeteritionem consentientis, petere velit *bonorum possessionem contra tabulas*, quod facere potest, *l. 10. §. f. h.* Quamuis enim praeteritus consenserit in praeteritionem, & ita heres *extraneus* scriptus habere posset *bonorum possessionem secundum tabulas:* frater tamen potior est, & *extraneum* remouet *bonorum possessione contra tabb. l. 3. §. 11. h.* Elapso vero anno, filio praefinito *extraneo* heredi conceditur *bonorum possessio secundum tabulas, l. 2. pr. de B.P. sec. tab.* STRYK. *de succeff. ab int. diff. 9. c. 5. §. 12. 14.*

3. Quin & aliquando *filio suo* conceditur bonorum possessio contra tabulas imperfectas posteriores, si scilicet in prioribus perfectis exheredatus fuerit, & posterioribus praeteritus, *l. 12. §. 1. h.* Quamuis enim posteriores nullae sint, non prohibetur tamen etiam *suus* iure praetorio vti.

TEXT. NOTAB.

L. non tantum 3. §. 11. l. non putauit 8. § 3. l. si post mortem 10. f. l. filium 20. pr. vers. sed cum exheredatio.

TIT. V.

De legatis praestandis contra tabulas bonorum possessione petita.

Operatur bonorum possessio *contra tabulas* rescissionem testamenti *in totum,* vt tamen *parentibus liberisque,* quibus in eo legata relicta sunt, illa sit praestanda, *l. 1. pr. h.* Ceterum *suus praeteritus,* & hoc remedio

medio vtens, quod vtique facere potest, nulla præstat *iure prætorio* legata, *l. 15. pr. h.* Sed vid. *Nou. 115.*

TEXT. NOTAB.

L. is, qui in potestate 15. pr. l. interuenit 24.

TIT. VI. (VI. 20.)
De collatione bonorum.

1. Occasione *bonorum possessionis contra tabulas* emancipatis concessæ, introducta est COLLATIO BONORVM, *l. 1. pr. h.* ab emancipatis filiis *sibi acquisitorum.* Acquirebant enim *sui* omnia patri; ergo æquum erat, vt *emancipati* quoque *acquisita* conferrent. Cum vero ratio eius sit vniuersalis, *vt æqualitas inter liberos conseruetur, l. 17. C. h.* postea generaliter inter quoscunque liberos sensim recepta, & ad varia *alia bona* extensa, vt sicuti alibi, ita quoque hic *ratio* & *occasio* legis separari debeant.

2. Hoc modo itaque extensa & reformata COLLATIO est *illatio lucri, a viuo parente, cui succeditur, profecti vel eidem acquisiti, in communem hereditatem hunc in finem facienda, vt æqualiter hereditas, lucro hoc aucta, diuidatur, & inter liberos æqualitas conseruetur.*

3. Facienda collatio (l) *inter liberos parentibus succedentes, Nou. 18. c. 6.* siue *ab intestato*, siue *ex testamento; auth. ex testamento C. h.* ZOES. *h. n. 14. 15.* distinctione liberorum non habita, vtrum *sui* cum *emancipatis*, an soli inter se concurrant, vtrum sint *adoptiui*, an *naturales? l. 1. §. 14. h.* ita vt etiam *spurii* respectu *matris* conferre cogantur, *l. 17. C. h.* &c.

4 Eodem iure *nepotes* cum *patruis* succedentes ex *patris* vel *matris* persona conferunt, cui successerunt. Hereditate autem parentum abstinentes, (quod ipsis permissum est, *l. vlt. C. vnd. lib.* COCCEI. *de succes. nepot.*

nepot. sect. 3. §. f.) & ita *auo* succedere volentes, non videntur ad collationem esse obligati, cum *iure proprio* succedunt, STRYK. *de succes. ab int. diff. 11. c. 2. §. 15.* siue *inter se soli*, siue cum *patruis* concurrant.

5. Inter ceteros heredes non est locus collationi. Vnde liberi cum *extraneo* in successione concurrentes illi non conferunt, nec ille his, bene tamen sibi inuicem, ENGELBR. *ad D. h. §. 15.*

6. (II) *Facienda* iure nouo *in iis bonis, quæ* (α) *a defuncto parente inter viuos in liberos profecta*, vt (1) dos: vid. *tit. seqq.* (2) donatio propter nuptias: *l. 17. C. h.* (3) simplex donatio iure nouiori; *l. 13. l. 20. §. 1. C. h. N. 18. c. 6.* nisi pater aliud voluit, quem in sensum accipio *l. 18. C. famil. herciſc.* ZOES. *h. n. 25. seqq.* HVBER. *h. §. 4.* SCHILTER. *ex. 41. §. 17.* (4) subsidium paternum; (5) alia bona a parentibus accepta, *I. P. S. lib. I. art. 14. 15.*

7. (β) *Ex quibus liberi adhuc sunt locupletiores.* Vnde quod non amplius extat, non conferendum, *l. 1. §. 23. h.* modo sine *dolo* vel *culpa* periit.

8. Vnde infero, (1) cessare collationem *in iis, quæ mortis causa acquiruntur, l. 16. C. h.* vt & quando liberis quid *prælegatum* est, *l. 39. §. 1. famil. herciſc.* HERT. *de præleg. §. 17.* MEV. *I. D. 85.*

9. (2) *In bonis illis, quæ proprio iure ad liberos spectant*, quo pertinent *aduentitia, l. f. C. h.* adeo vt nec *fructus*, a filio percepti, consentiente & remittente vsumfructum patre, conferendi sint, *l. 6. §. 2. C. de bon. quæ lib.*

10. Similiter bona *castrensia & quasi* extra collationem sunt, *l. 1. §. 15. h.* licet ex *parentum liberalitate* videantur profecta, *l. f. C. h. l. 14. C. fam. herciſc. l. 4. C. de aduoc. diu. iud. Ius prou. Sax. l. 1. art. 10.*

11. Hoc intuitu *sumtus studiorum a parentibus* subministrati non conferuntur; *l. 50. fam. herc.* modo filius

filius (α) ſtudia non dereliquerit: STRYK. *c. l. c. 3. §. 10.* (β) ſumtus bene impenderit: IDEM *c. l. §. 19.* (γ) pater eosdem non fecerit *animo credendi: l. 50. cit.* (quod ex *proteſtatione* liquidum eſt, non vero ex ſola *ſumtuum conſignatione,*) (δ) vel ex bonis filii propriis, quæ in ſola adminiſtratione ſine *fructuum perceptione* habet, præſtiterit, id quod in dubio præſumitur: *l. 5. §. 7. de agnoſ. lib.* ZOES. *h. n. 34.* (ε) reliqui liberi non lædantur in *legitima,* quamuis hic computatio difficillima erit.

12. Sic itaque debita ſtudiorum nomine in Academia contracta ex communi hereditate poſt mortem patris ſoluenda, quatenus modum non excedunt, ZOES. *h. n. 36.*

13. Vlterius (3) ex iisdem principiis non confertur, quod pro *redimendo filio* ex *captiuitate* ſolutum, *l. 17. C. de poſtl. reu.*

14. (III) *De patris contraria voluntate conſtare non debet;* pater enim illam poteſt prohibere, *N. 18. c. 6.* quomodocunque exprimat ſuam voluntatem. In *dubio* tamen remiſſio facta non cenſetur.

15. (IV) *Ipſa collatio facienda legitime.* Et quidem *olim,* vbi tantum *emancipati* ſuis conferebant, *res ipſa* conferenda erat, nec ſufficiebat, *æſtimationem* eius iis inuitis conferre, cum aliud pro alio inuito ſolui non poſſit, *l. 2. de reb. cred.* Nam quicquid *ſui* acquiſiuerant, hereditatem quoque augebat. Volentibus vero *æſtimatio* conferri poteſt, *l. 1. §. 12. h.* quod hodie regulariter fit.

16. Conferebatur etiam *cautione,* datis *fideiuſſoribus,* de conferendis iis bonis, quæ conferenda eſſe, poſt apparebit. Hæc tunc olim locum habebat, ſi non conſtabat tempore collationis, quid eſſet in bonis eius, qui conferre debet? *l. 1. §. 11. h.* ZOES. *h. n. 50.*

17. Res

17. Res collata olim fiebat communis, *l. 1. §. 11. h.* Sed cum hodie tantum *æstimatio* conferatur, ea spectanda est, quæ fuit *tempore mortis*, modo dolose non sit res deteriorata, *l. 1. §. 23. h.* Sic & pretium rei, b. f. alienatæ, conferendum, quatenus locupletior filius adhuc reperitur, STRYK. *c. l. c. 5. §. 4.* Hoc modo collatio fit *additione* & *subtractione*.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. 5. 11. 12. 15. 16. l. cum emancipati 2. §. 4. l. si quis filium 5. §. 1. l. nonnunquam 8.

Ex Cod. l. 1. auth. ex testamento. l. si pater 2. l. filiæ 4. l. dotis 5. auth. quod locum habet. l. si soror 8. l. filiæ 12. l. si donatione 13. l. nec emancipati 15. l. vt liberis 17. l. illam 19. l. illud sine ratione 20. l. vt nemini 21.

TIT. VII.

De dotis collatione.

1. *Bonorum possessione contra tabulas* introducta, filiæ, quæ contracto matrimonio vt plurimum emancipabantur, ad successionem quoque *iure prætorio* admittebantur, adeoque æquum erat, vt illæ *dotem* conferrent, cum nihil præterea sibi acquirerent. Non tantum vero conferenda *dos*, sed hodie etiam eius *accessoria*, & *donatio propter nuptias*, *l. 19. C. de collat.* Licet vero illa sit in *dominio mariti*, tamen vxor illam conferre debet, minus accipiendo ex hereditate, *l. 5. C. eod.* *Realis collatio* vel ideo cessasse videtur, quod dos esset in *dominio mariti*. Quodsi tamen filia dote contenta abstineat se hereditate paterna, ab onere conferendi liberata est, *l. f. h.* conf. *I. P. S. lib. 1. art. 13.*

2. Ceterum in eundem sensum cum dote minime ponendi sunt (α) *sumtus conuiuii nuptialis*, quia filia

nihil exinde lucratur, spectantque magis ad honorem patris, nisi doti imputati sint: (β) *dona nuptialia*, quæ ab extraneis, non a parentibus, proficiscuntur, ZOES. *h. n.* 4. STRYK. *c. l. c.* 4. *§.* 8. 9.

TEXT. NOTAB.

L. si pater 4. l. filius 5. §. 1.

TIT. VIII.

De coniungendis cum emancipato liberis.

Ex *prætoris beneficio* olim *emancipati* liberi cum defuncti nepotibus in potestate retentis in successione coniungebantur, mediante *bonorum possessione contra tabb.* Verum iure nouo *emancipatus* plane *suos* excludit, *N. 118. c. 3.* COCCEI. *de succeſſ. nepot. sect. 2. §. 15.*

TIT. IX.

De ventre in possessionem mittendo.

1. Prospicit *prouisionaliter* Prætor posthumis, *l. 1. pr. h.* dum ventrem, h. e. *matrem prægnantem*, in possessionem *contra tabulas*, in quibus alius heres nominatus est, *mittit*, *l. 7. pr. h.* vel in ea *defendit*, *I. P. S. lib. 3. art. 38.* eique interim ex bonis defuncti nomine posthumi alimenta decernit, *l. 1. §. 19. l. 4. h.* Vtplurimum *causæ cognitio* interuenire debet, quia *contradictor* adest, & sic est *decretalis*, *l. 7. §. 1. h.*

2. Requiritur vero (1) *vt mater sit prægnans, moriente eo, de cuius succeſſione agitur.* Quodsi se simulaverit prægnantem, sumtus repetuntur: *l. 1. §. f. h.* (2) *vt mulier sit paritura suum* vel eum, qui *suus* futurus, vel alias *ab inteſtato* successurus est, *l. 1. §. 2. 11. 13. h. l. 7. pr. h.*

3. Præ-

3. Præterea *ventri* constituendus est *curator*, qui ei alimenta & omnia necessaria submministrat, *l. 1. §. 18. 19. h.* Hæc bonorum possessio adhuc hodie, præsertim in *feudalibus*, vsum habere potest, STRYK. *de succes. ab int. diss. 9. c. 7. §. 10. 11.* cum nec Germani olim posthumos neglexerint, *l. P. S. lib. 1. art. 33.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 15. 18. 19. seqq. f. l. vbicunque 7.

TIT. X. (VI. 17.)

De Carboniano edicto.

1. Ad *decretalem* bonorum possessionem spectat quoque CARBONIANA, *qua prospicit prouisionaliter prætor liberis impuberibus, quibus de statu & hereditate simul quæstio mouetur, ita vt bona defuncti interim possideant, & quæstio status differatur ad annos pubertatis, l. 1. pr. h.*

2. Requiritur (I) *vt impuberi quæstio simul de statu & hereditate moueatur, l. 3. §. 2. h.* Si de *sola hereditate* disceptatur, huius quæstio non differtur, *l. 7. §. 2. h. l. 13. h. t.*

3. (II) *Vt de causa summariter cognoscatur,* (α) an danda sit *bonorum possessio Carboniana?* (β) an expediat pupillo differre quæstionem status? aliquando enim iniqua foret dilatio, *l. 3. §. 5. h.*

4. (III) *Vt impubes cautionem præstet* de bonis restituendis, si contra se iudicatum post fuerit, *l. 1. C. h.* quo facto, deinceps *rei* partes sustinet, *l. 6. in f. h.* Cautione vero non præstita, aduersarius simul mittitur & administrat, si satisdare possit, *l. 5. §. 2. h.* vel *curator* constituitur bonis. *l. 5. §. 4. f. h.* (IV) *Vt constet de indubitato matrimonio, l. 2. C. h.* quia inde præsumtio pro *legitimitate partus* nascitur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. 11. l. Carbonianum 3. §. 2. 3. 4. 5. 6. 18. l. sed si is 5. §. 3. 5. l. de bonis 6. §. 5. l. si impubes 7. §. 2. l. scriptus 12.

Ex Cod. l. si tibi 1.

TIT. XI. (VI. 11.)

De bonorum possessione secundum tabulas.

1. Secundum tabulas *bonorum possessionem* dat, prætor variis in casibus contra *ius ciuile;* sed olim non aliter, quam si *iure prætorio* conditum esset testamentum, h. e. si *septem signacula iure prætorio* introducta adessent, *l. 7. h.* Hodie vero solennitas hæc non sufficit, sed illa desideratur, quæ ex iure *ciuili* & *prætorio* conflata est.

2. Huc pertinet (I) si *posthumus suus* in testamento *præteritus* mox moritur ante patrem: *l. 12. pr. de ini. rupt. irr.* de iure ciuili semel ruptum, non conualescebat, *l. 2. 3. C. de posth. hered. instit.*

3. (II) Si filius *iam natus* in testamento præteritus moritur *ante patrem*, *l. 2. pr. h.* vel (III) præteritioni consentit, *l. 6. §. 6. de B. P. contr. tabb. l. 17. de ini. rupt. irr.*

4. (IV) Si testator tempore *mortis & conditi testamenti* quidem sui iuris fuit, medio autem *capitis deminutionem* passus sit, *l. 1. §. 8. in f. h. l. 6. §. pen. de ini. rupt. irr.* In *minimam* autem *capitis deminutionem* passo requiritur *noua declaratio*, vt conualescant tabulæ, *l. pen. §. 2. h.*

5. (V) Cum testator posterius perfectum testamentum incidit, ea mente, vt valeat prius; ex hoc enim datur *bonorum possessio secundum tabb. l. 11. §. 2. h.*

6. (VI) Si *duo testamenta* reperiuntur, ita vt non constet, quale sit prius, quale posterius; prætor vtrum-

vtrumque heredem ex vtroque teſtamento admittit, *l. 1. §. 6. h.*

7. (VII) Heres ſub *conditione* inſtitutus, pendente illa, petit *bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, l. 2. §. 1. l. 6. h.* præſtita tamen prius cautione, *l. 12. qui ſatisd. cog.* Ceterum STRYK. *c. tr. diſſ. 9. c. 4. §. 8. ſeqq.* hos caſus pleniſſime illuſtrat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 6. pen. f. l. æquiſſimum 2. §. 1. l. chartæ 4. l. hi demum 6. l. qui ex liberis 11. §. 2.

Ex Cod. l. bonorum 2.

TIT. XII.

Si a parente quis manumiſſus ſit.

Emancipatio detrudebat liberos olim in *conditionem* quandam *ſeruilem, l. 3. §. 1. de cap. min.* & hoc intuitu *manumitti* dicebantur; quin pater præteritus ad exemplum *patronorum* habebat *bonorum poſſeſſionem contra tabulas, l. 1. h.* Verum poſt *Nou. 115. c. 4.* hac non opus eſſe, res ipſa loquitur.

TIT. XIII.

De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis.

Cum militum voluntas ſimpliciter ſeruanda ſit, quomodocunque concepta, hinc ex teſtamentis eorum non datur *bonorum poſſeſſio contra*, ſed tantum *ſecundum tabulas, l. 27. §. 2. de inoff. teſtam.*

TEXT. NOTAB.

L. vn. pr. vbi ſedes materiæ de teſtamento pagani in hoſtico confecto.

TIT. XIV. (VI. 4. 13.)
De iure patronatus.

1. Triplex olim fuisse *ius patronatus* docet HVBER. *h. §. 1.* Hic imprimis considerabatur, quod est intuitu *libertorum*, & tribuit patrono *ius succedendi* in bona libertorum. Inde datur patronis præteritis bonorum *possessio contra tabulas*, *l. 21. pr. §. 1. h.* & ius vindicandi libertum ingratum in seruitutem, vel alio modo coërcendi, *l. 5. 6. 7. h.* ZOES. *h. n. 13.*

2. Poterat tamen hoc ius, *salua reuerentia*, remittere patronus, *l. 3. C. de bon. libert.* quin & amittebat illud, si inopem libertum non alebat, *l. 5. in f. h.* Interim bonis hereditariis alligatum haud erat, *l. 9. pr. h.*

TIT. XV. (VI. 6.)
De obsequiis parentibus & patronis præstandis.

1. Ex iure patronatus fluit quoque *obsequium* seu *reverentia*, quæ æque parentibus, quoque debita est post *emancipationem*; *l. 9. h.* cum huius *causa* maneat *perpetua*, GROT. *de I. B. & P. l. 2. c. 5. §. 6.*

2. Fluit inde *ius reuerentiale*, quod *P. 1. tit. de his, qui sui vel al. iur. sunt §. 3.* distinxi *a patria potestate*, cum illud in genere *omnibus* debeatur *ascendentibus*. Vi huius iuris (1) liberi non possunt contra parentes *famosam actionem* instituere, *l. 2. l. 5. §. 1. h.* aut (2) *famosa exceptione* vti: *l. 7. §. 2. h.* (3) nec exigere *iuramentum calumniæ*; *l. 7. §. 3. h.* nec (4) impugnare testamentum ob defectum solennium, *N. 107. pr.* vid. *P. 2. tit. de testam. milit. §. 13.* conf. STRYK. *de iure reuerent. eiusque effect. special. m. 2. seqq.*

3. Exinde quoque (5) necessitas *alendi* parentes deducitur, *l. f. §. 5. C. de bon. quæ lib.* STRYK. *c. l. m. 1. n. 25.*

n. 25. etiamsi fuerint liberi emancipati: (6) *iniuria* iis illata grauius coërcetur: *l. 1. §. 2. h. t.* (7) habent *beneficium competentiæ: l. 7. §. 1. h. t.* (8) *sine venia* olim in ius vocari non poterant. Denique (9) hæ causæ, quæ *obsequium* concernunt, de *plano* tractandæ sunt, *l. 9. §. 3. de offic. proconsul.*

TEXT. NOTAB.

L. honori 2. l. per procuratorem 4. l. liberto 9.

Ex Codice l. contra 1. l. etiam 3.

LIB. XXXVIII. TIT. I. (VI. 3.)

De operis libertorum.

1. Porro ex iure patronatus deducuntur *operæ* a libertis præstandæ, quæ sunt *diurnum officium, consistens in ministerio liberti, l. 1. h.*

2. Sunt vel *officiales*, quæ in *officio exhibendo* consistunt, veluti adesse patrono, comitari: IVVEN. *lib. 1. sat. 3. v. 284. &c.* vel *artificiales*, quæ in *certo artificii genere* consistunt. Illiæ non alii præstantur, quam patrono; bene autem *hæ*, *l. 9. h.* Illæ etiam non promissæ debentur; non tamen *hæ*, *l. 26. §. 12. de cond. indeb.* Præstandæ autem sunt *victu liberti, l. 18. h.* ita tamen vt libertus satis temporis ad quæstum faciendum, vnde ali possit, habeat, *l. 19. h.*

TEXT. NOTAB.

L. suo victu 18. l. aut certe 19. l. quod nisi 20. in f. l. operæ 21. l. si libertus 30. l. interdum 34. l. hæc demum 38. l. sicut patronus 48. l. operarum 50. §. 1.

Ex Cod. l. si tempore 1. l. nummis 3. l. libertæ 8.

TIT. II. (VI. 4.)
De bonis libertorum.

Ius patronatus quoque se extendebat *ad bona libertorum*, in quæ patrono competebat successio ab intestato, si *sine liberis* decedebant. Variauit tamen pro temporum diuersitate, *l. 1. h.* ZOES. *h. t.* conf. *§. vlt. I. de succes. libert.*

TEXT. NOTAB.

L. si ex modica 6. §. 2. l. si patronus 12. §. 2. l. qui cum maior 14. pr. §. 6. 9. l. libertus 36. l. filius 42. pr. §. vlt. l. Paulus respondit 47. §. f. l. nihil interest 50. §. 2.

TIT. III.
De libertis vniuersitatum.

Vniuersitates sicuti aliorum iurium participes esse possunt, ita quoque *iura patronatus* & alia inde dependentia habent. Vniuersitates enim regulariter eodem iure vtuntur, quo priuati.

TIT. IV.
De assignandis libertis.

Ad *cautelas parentum* spectat, vni ex liberis in potestate existentibus *assignare libertum*, cui *iura patronatus* in *assignatum* duntaxat competant, quamuis alias illa æqualiter in liberos transeant, immo & illa exercere possint, remoto assignato, *l. 3. §. 9. de bon. libert.*

TIT. V. (VI. 5.)
Si quid in fraudem patroni factum.

Patronus, si aliquid in *fraudem legitimæ portionis* ei debitæ a liberto *occulta machinatione* factum, reuocat

cat illud, si quidem libertus *testatus* decesserit, *Fausiana:* si *intestatus*, *Caluisiana* actione, vt alienatio, quatenus lædit, patronum, rescindatur, *l. 1. §. 11. 21. h. l. 1. C. h.* exemplo actionis Paulianæ. Vtilis datur, si in fraudem *legitimæ* impuberibus adoptiuis vel aliis debitæ alienatio facta, *l. 13. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 12. 15. l. constitutione 13.

TIT. VI. (VI. 14.)
Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, vnde liberi.

1. Ab intestato in successione prætoria prima causa est *liberorum emancipatorum*, LL. XII. Tabb. excluforum, iure tamen nouiori rursus admissorum, vt sic nullo hodie remedio prætorio indigeant.

2. Vtilis adhuc tamen hæc *bonorum possessio* est in casu singulari *l. vlt. C. h.* si mortuus est auus ab intestato, relicto filio *suo* & *nepote*, filius autem antequam se immisceat, decessit; tunc nepos superstes, repudiata patris hereditate, admittitur per hanc *bonorum possessionem* ad *aui* hereditatem, cf. STRYK. *de succes. ab int. diss. 9. c. 6. §. 7. seqq.* COCCEI. *disp. de succes. nepot. sect. 3. §. vlt.*

TEXT. NOTAB.

L. scripto herede 7.
Ex Cod. l. qui se patris 3.

TIT. VII. (VI. 15.)
Vnde legitimi.

Proxime post liberos prætor quoque *agnatos* vocat, quamuis satis vocatos a LL. XII. Tabb. ne videa-

tur illos excluſiſſe. Vtilis enim erat illis *bonorum poſſeſſio*, *l. 11. de acqu. vel amitt. poſſ.* vt eo facilius ſub hac qualitate interdicto *quorum bonorum* vti poſſent.

TIT. VIII. (VI. 15.)

Vnde cognati.

His deficientibus vocat prætor *cognatos*, iure XII. Tabb. excluſos. Sed cum hodie iure nouo *directo* admittantur, non demum poſt *legitimos* veniunt, ſed illos etiam excludunt, quatenus ſunt proximiores.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 8. l. Hac parte 2. l. ſi ſpurius 4. l. octaui 5. §. 1.

TIT. IX. (VI. 16.)

De ſucceſſorio edicto.

Si *proximior* repudiat hereditatem, ea defertur *ſequenti*, quod olim ſecus erat, quia bona ita *caduca* fiebant. Non tantum autem *graduum*, ſed etiam *ordinum* admiſſa eſt ſucceſſio. Qui autem *ex pluribus capitibus* admitti poteſt ad bonorum poſſeſſionem, ex vno propter *lapſum temporis* excluſus admittitur ex alio *l. 1. §. 11. h.* intra tempora iure prætorio definita. Vnde tamen male infertur, *liberos* intra 90 annos adhuc ſeſe immiſcere poſſe, LVDOVICI *de nonagenar. præſcript.*

TEXT. NOTAB.

L. ſucceſſorium 1. §. 1. 7. 11. l. f.

TIT.

TIT. X.

De gradibus & affinibus & nominibus eorum.

1. ICtum cognatorum *gradus* & affinium noſſe debere, innuit PAVLVS in *l. 10. pr. h.* de quo nullum dubium eſt. Sed cum illos iam ſuppoſuimus in *tit. de R. N.* eos hic recenſere non eſt opus. Nomina interim perſonarum coniunctarum eleganter in *h. t.* expreſſa ſunt, quæ peti poſſunt ex *l. 1. 2. 3. l. 10. §. 12. ſeqq. h.*

2. Ceterum quamuis in *matrimonialibus canonica* computatio ſit recepta, in *ſucceſſione* tamen, de qua hic agitur, *ciuilis* omnium confeſſione attenditur. De affinium coniunctione vero hic non adeo laborandum, poſtquam non ſuccedunt, niſi in caſu *l. f. C. de verb. ſignif.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. non facile 4. §. 2. 3. 5. l. priuignus.

TIT. XI. (VI. 18.)

Vnde vir & vxor.

1. DEficientibus omnibus *agnatis & cognatis*, tamen vocat prætor *coniuges*, itidem *iure ciuili* exclusos, modo (α) intra 100 dies petierint *bonorum poſſeſſionem: §. 4. I. de B. P.* (β) *iuſtum* adfuerit *matrimonium: l. vn. pr. h.* (γ) mortis tempore adhuc durauerit, *l. c. §. 1.*

2. Inde ceſſat ſucceſſio hæc, matrimonio *in totum* diſſoluto. Quodſi tantum ſeparatio *quoad thorum & menſam* facta eſt, innocens quidem admitti poteſt, difficilius pars nocens, STRYK. *de ſucceſſ. ab int. diſſ. 4. c. 1. §. 10. 11.*

3. Præ-

3. Præterea *particularis* constituta est successio coniugum ex *N. 53. c. 6. 117. c. 5. auth. Præterea C. h.* hisce circumstantiis concurrentibus, (1) si coniux præmoriens sit *locuples;* (2) superstes sit *inops*, v. c. si vxor plane indotata sit. Vtrumque ex *iudicis arbitrio* & quidem *secundum tempus mortis* æstimandum.

4. Nullis liberis existantibus, superstes *quartam* pleno iure capit: concurrentibus liberis, si non sint vltra tres, itidem *quartam* capit, sed *iure vsufructuario; filialem* vero eodem iure, si plures quam tres adsunt.

5. Idem dicendum, si *nepotes* concurrunt cum superstite parente, qui computantur vel iure *repræsentationis*, quatenus diuersæ adsunt stirpes; vel si *vna* tantum *stirps* adsit, *singulorum capita* dinumerantur, quoad portionem matri vel patri *inopi* determinandam, STRYK. *c. l. §. 38.*

6. Portio hæc coniugibus debetur magis *iure speciali*, quam *iure hereditario communi*, vnde ius *accrescendi* merito eis denegandum est.

7. Ceterum ex statutis locorum hodie varie coniuges sibi inuicem succedunt. Iure *Saxonico* maritus est *heres mobiliaris*. Iure statutario *Brunsuicensi* nullis liberis existentibus in dimidiam bonorum mariti vxor admittitur, vt tamen adhuc præcipuam habeat *dotem, donationem propter nuptias & Geradam.* Extantibus liberis certam capit portionem.

8. Alibi, modo *dimidiam* bonorum capit vxor, modo cum liberis concurrentibus *filialem* vel *aliam portionem.* Cum vero hæ *portiones statutariæ* ex antiqua *communione bonorum*, quæ inter coniuges olim per totam Germaniam obtinebat, descenderint, hinc quoque debentur adhuc hodie ex *communibus vtriusque coniugis bonis*, ita vt *communio* antiqua in pluribus locis, introducto iure Romano, abolita tempore *mortis* reviuiscat.

viuiſcat. Proinde *in dubio* dicendum, (1) portionem hanc deberi ex *bonis communibus*: (2) eandem *iure hereditario* non deberi, ſed *iure proprio*.

TEXT. NOTAB.

Auth. præterea C. *vnde vir & vxor.*

TIT. XII.

De veteranorum militum ſucceſſione.

Illud ſpecialiter in *militibus* & *veteranis* receptum erat, quod condemnatorum ad mortem *delicto militari* hereditas ab inteſtato deferretur ad legitimos heredes quoad *quintum gradum* in bonis *caſtrenſibus*, *l. 1. 2. h.* Reliqua bona fiſco cedebant.

TIT. XIII.

Quibus non competit bonorum poſſeſſio.

Denegabatur illis bonorum poſſeſſio, qui ſe per *delictum* indignos hereditate reddiderant, vel cui lex hereditatem ob *inhabilitatem abſolutam* deferri, expreſſe vetabat, *l. 12. §. 1. de B. P.*

TIT. XIV.

Vt ex legibus ſenatusueconſultis bonorum poſſeſſio detur.

1. Extraordinaria hæc *bonorum poſſeſſio* dicitur, locumque habet, ſi lex vel conſtitutio noua principis alicui non *hereditatem*, ſed *bonorum poſſeſſionem* defert, *l. vn. in f. h.* vt iuris antiqui vigor eo rectius conſeruaretur. Ex hac enim prætores ſe quoque *bonorum poſſeſſionem* daturos, pollicebantur.

2. Ex-

2. Exemplum petunt ex *l. vlt. C. de curat. furios.* vbi non *hereditas*, sed *bonorum possessio prouisionaliter* furioso deferebatur, cum hereditatem furiosus acquirere *iure ciuili* non posset, *l. 63. de acquir. vel amitt. hered.* Simile exemplum occurrit in *l. vlt. C. vnde liberi* supra relatum.

3. Mirum autem, cur *principes* dederint bonorum possessionem, qui *directo* facere *heredem* poterant. Verum cogitandum est, (1) principes ad auram popularem se accommodasse, & *potestatem* quandam *praetoriam* in plerisque affectasse. (2) Legibus antiquis olim magnam fuisse auctoritatem, vt non facile olim *directo* easdem immutarent principes.

TIT. XV.

Quis ordo in bonorum possessione seruetur.

Ordo sequens in *bonorum possessione* obseruabatur: (1) praecedebat bonorum possessio ex *testamento*, & quidem (2) *contra tabulas*, deinde (3) *secundum tabulas*. Postea ab *intestato* eo ordine vocabantur consanguinei, prout supra specialibus titulis indigitatum.

TIT. XVI. (VI. 58.)

De suis & legitimis heredibus.

Denique supereſt *successio ciuilis ab intestato*, deficiente scilicet *testamento*, vel infirmato. Iure XII. Tabb. haec coarctata erat, & praeter *suos* & *agnatos* nemo admitti poterat. Sed cum *iure nouiori* facies rerum mutata sit, hisce immorari consultum non erit.

TEXT.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0242
DFG

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 8. l. inteſtato 3. §. 11. 12. (vbi agitur de non admittendo eo, qui poſt 10 menſes naſcitur mortuo patre: bene tamen eo, qui 182 die natus eſt) l. in ſuis 14. l. vlt.

TIT. XVII. (VI. 56. 57.)

Ad SCtum Tertullianum & Orphitianum.

1. SCto *Tertulliano* mater, (quæ iure XII. Tabb. non ſuccedebat liberis, nec hi illi) ingenua, *ius trium liberorum*, libertina vero *quatuor* habens admiſſa eſt ad ſucceſſiones *ab inteſtato* liberorum.

2. Ex SCto autem *Orphitiano* liberi tam *legitimi* quam *illegitimi* admiſſi ſunt ad ſucceſſionem matris. Sed vtrumque SCtum hodie poſt *Nou. 118.* minus neceſſarium eſt, ſi excipias caſum de ſucceſſione *liberorum illegitimorum.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 10. ſiue ingenua 2. §. 23. ſeqq.

TIT. XVIII.

De modo ſuccedendi ab inteſtato ſecundum Nouellam CXVIII, & ex pactis.

1. Nouiſſimo iure ad ſucceſſionem ab inteſtato vocantur vel proximi ex *iure ſanguinis*, vel alii *ex ſpeciali iuris diſpoſitione.* Ex *iure ſanguinis* ſuccedentes vocantur hoc ordine, vt primo veniant *deſcendentes*, deinde *aſcendentes*, & denique *collaterales.*

2. Primus ordo eſt DESCENDENTIVM (1) *legitimorum*, qui omnes excludunt alios, excepto caſu, quo ex *auth. præterea C. vnde vir & vxor* ſimul admittuntur parentes *inopes.* Succedunt vero in infinitum ſine diſtinctione *ſexus* (ſi *feudalia* & *fideicommiſſa familiæ* &

iura

iura Germaniæ exceperis, secundum quæ *res expeditoriæ* cedunt filiis *l. P. S. lib. 1. art. 22. res geradicæ* vero filiabus:) *status*, & *ætatis*. Et quidem primi gradus liberi in *capita:* vlteriorum vero graduum in *stirpes* iure *transmissionis* seu *deuolutæ successionis*, *Nou. 118. c. 1.* ZOES. *h. n. 6. seqq.* COCCEI. *de succes. nepot. S. 1. §. 8. 9.*

3. Hinc si nepotes vel pronepotes inter se *soli* concurrunt, itidem *in stirpes* admittuntur, quamuis videantur æquales esse gradu, *§. 6. in f. & §. vlt. I. de hered. quæ ab int. def.* Neque enim hic ad *proximitatem gradus* respicitur, sed tantum, an eos nemo antecedat: parentes enim excludunt liberos in successione maiorum, STRYK. *de succes. ab int. diff. 1. c. 2. §. 35.* exceptis quibusdam casibus, vbi nepotes auo succedere possunt, filio tempore *mortis aui* superstite, quos illustrat COCCEI. *cit. l. S. 2. & 3.* Si ex *vna stirpe* sint nepotes, sine dubio succedunt *in capita*, COCCEI. *c. l. S. 1. §. 7.*

4. Liberi (2) ex *diuersis matrimoniis* susceptí, *communi* parenti *æqualiter* succedunt: *proprio* autem singuli separatim: RICHTER. *de succes. ab int. sect. 1. m. 1. n. 17.* nisi quod, quæ iure *usufructus* ad coniugem superstitem a priori marito peruenerunt, liberis *prioris matrimonii* sint præcipua. Per *vnionem* tamen huius generis liberi in successione parentum quandoque exæquantur.

5. *Adoptiui* (3) itidem succedunt *patri* & in *paterna linea*, ascendentibus, si horum *voluntate* adoptio facta, etiamsi *minus plene* adoptati sint, *l. 10. §. 1. C. de adopt.* durante *vinculo adoptionis*, vsque ad mortem patris. Adeoque ab *auo materno* adoptatus simul cum matre succedit auo. Et quamuis alias *matri* non succedant, admittuntur tamen, si ab illa, dispensatione interueniente, sint adoptati, *l. 5. C. de adopt.*

6. (4)

6. (4) *Legitimati* per *subsequens matrimonium* succedunt vt legitime nati. Sed non æque per *rescriptum principis* legitimati, si *ante legitimationem* iam adsint *legitime nati* liberi, nec successionis aliqua facta mentio in rescripto, *Nou. 74. 89.* Post *mortem* patris, vel *citra eius instantiam* legitimati non præiudicant agnatis in successione patris.

7. *Illegitime nati* (5) dum modo non sint ex *adulterino* vel *incestuoso concubitu* procreati, matri & maternæ lineæ succedunt, *§. 3. I. de SCt. Orphit.* Patri vero, si de eo constat, non aliter, quam si hic nec legitimam vxorem, nec liberos legitimos relinquat; tunc enim cum *matre* in duabus vnciis succedunt, *N. 89. c. 12. §. 4.* Quamuis vero (6) iure Romano hoc tantum obtineat in *naturalibus*, per iuris canonici principia tamen hoc ad *spurios* quoque extensum est, cum in ceteris quoque materiis, vt *legitimationis*, *alimentorum*, &c. hæc exæquatio facta.

8. Denique (7) *ex damnato alio coitu procreati* plane non succedunt, *auth. ex complexu C. de incest. nupt.* quamuis hodie communiter alimenta talibus assignentur, STRYK. *c. l. c. 2. §. 58.*

9. Deficientibus *descendentibus*, successio deuoluitur ad ASCENDENTES. Inter hos proximiores succedunt *æqualiter*, nisi quod patri *profectitium peculium* sit præcipuum: in reliquo peculio autem mater æque admittitur, *N. 118. c. 2.* patri tamen saluo manente vsufructu, quem viuentibus liberis habuit, *N. 118. c. 2.*

10. Proximioribus deficientibus, ad *auitam* lineam deuoluitur successio, vbi non succeditur in *capita*, sed in *lineas*, *maxime* si impares numero sunt, *N. 118. c. 2. vers. si vero eundem.* Admissi tamen sunt cum parentibus defuncti fratres & sorores, horumque liberi in *stirpes: N. 127. c. 1.* quo casu tamen ascendentes indistincte *in capita* succedunt per *N. 118. c. 2. vers. vt & ascendentium*,

tium, STRVV. *ex. 38. th. 29.* vnilateralibus exclusis, *N. 127. c. 1.* Iure *Germanico* soli parentes succedunt, *I. P. S. lib. 1. art. 17.* quod Saxones adhuc obseruant.

11. Neque vero distinguitur, vnde bona prouenerint, dum ad filium semel deuoluta respectum illum, vtrum *paterna*, aut *materna* fuerint, amiserint.

12. In aliis *successio*, *si ratio diuersitatis dari nequit, est reciproca.* Vnde (1) parentes ita non succedunt *vnitis*, vti hi illis; (2) nec *minus plene adoptiuis*; *§. 2. I. de adopt.* (3) nec arrogatis *in impubertate* defunctis, *§. 3. I. eod.*

13. Tandem deficientibus ascendentibus COLLATERALES admittuntur iuxta *gradus proximitatem.* Inde vocantur primo *fratres* horumque *liberi*, *N. 118. c. 3.* in quibus locum habet (α) *ius repræsentationis.* Ergo si fratrum liberi inter se soli sint, *proprio iure* succedunt in *capita* per *R. I. de anno 1529, §. item* als bisher &c.

14. (β) *Ius duplicis vinculi*; nam *vnilaterales* excluduntur, *N. 118 c. 3.* etiam tunc, vbi fratrum germanorum *liberi soli* inter se concurrunt, quamuis ad excludendos fratres vnilaterales succedere debeant iure *repræsentationis*; *N. cit. vers. vnde consequens est*, STRYK. *cit. l. diss. 3. c. 1. §. 12. 18.* nisi *vnilateralium liberi* cum his concurrant.

15. His præsuppositis, etiam fratrum liberi de *iure communi* excludunt *defuncti patruum*, in *æquali* quamuis *gradu constitutum*, *N. 118. c. 3. vers. quandoquidem*, & quidem *iure repræsentationis.* Neque enim *respectus parentelæ*, in quo dissentientes se fundant, hic allegari potest, cum alioquin *fratrum nepotes* defuncti *patruum* quoque excluderent.

16. His cessantibus *fratres vnilaterales* horumque *liberi* in *stirpes* admittuntur, *N. 118. c. 3. auth. post fratres C. de legit. hered.* In bonis tamen *paternis* iure *Codicis*, præferuntur *consanguinei*: in *maternis* vero *vterini*,

ni, in reliquis succedunt *æqualiter*, *l. 13. §. 2. C. de leg. hered.* quod *iure nouellarum* non est correctum. Immo excludere etiam videntur defuncti patruum *iure repræsentationis*, *N. 118. c. 3. vers. quandoquidem.*

17. Eiusdem iuris cum vnilateralibus habentur (α) fratres *adoptiui* respectu successionis agnatorum, modo *perfecte* adoptati sint: (β) fratres *vterini naturales* seu illegitimi, adeo vt spurio mortuo fratres legitimi quoque succedant, cum sint respectu eius vnilaterales: (γ) *legitimati per rescriptum principis*, cum per subsequens matrimonium legitimati cum iis, qui post nascuntur, *duplici vinculo* coniuncti sint.

18. In reliquis collateralibus cessat *ius duplicitatis* vinculi atque *repræsentationis*, adeoque simpliciter proximiores succedunt *in capita*. Succeditur vero *in infinitum* non obstante *§. f. I. de succeff. cognat.*

19. Deficientibus omnibus cognatis ad *coniugem* superstitem deuoluitur successio. Affinium vero nulla est successio, *l. 3. 7. C. commun. de succeff.*

20. Ex *iuris specialis dispositione* aliquando deficientibus agnatis succedit (1) *collegium*, cuius membrum defunctus fuit, non omne quidem, sed cui in legibus *speciatim* hoc ius est concessum, vt in *l. 1. 2. 4. 5. C. de hered. decur.*

21. Sic etiam (2) *ecclesiæ* ius succedendi datum in bona *parochi* vel *alterius clerici* absque heredibus decedentis, *l. 20. C. de episc. & cler.* (3) Socius liberalitatis imperatoriæ, altero sine heredibus moriente, succedit in partem donatam, *l. vn. C. si liberal. imp. foc.* REBHAHN. *dissert. ad d. l. vn.* (4) Qui furiosum, a proximis consanguineis plane derelictum, alendum suscepit, *N. 115. c. 3. §. 12.*

22. Tandem his omnibus deficientibus (5) *Fiscus* bona tanquam *vacantia* occupat, vbi tamen (α) præmittenda *citatio edictalis*: (β) nemine in termino præ-

fixo comparente, *declaratio* accedere debet, quod sint *vacantia.*

23. Succedit vero fiscus *domicilii* in omnia mobilia & immobilia ibi sita; alibi vero sita immobilia *fiscus illius loci* occupat, STRYK. *de succeff. ab int. diff. 5. c. 1. §. 47.*

24. Tenetur tamen fiscus ad onera hereditaria soluenda, *l. 11. de iur. fisc. l. 6. eod.* cum *ius vacantiæ* etiam *titulum vniuersalem* constituat, non tamen *vltra vires hereditarias*, *l. 1. §. 1. eod.* quamuis ad *beneficium inuentarii* obstringatur, STRYK. *c. l. §. 53.* hodie vero *iurata specificatio* sufficiat.

25. Denique in Germania obtinet SVCCESSIO PACTITIA. Hæc *iure Romano* non quidem plane incognita, *l. 19. l. f. C. de pact. l. 3. §. 2. pro soc.* regulariter tamen prohibita est. Priscis Germanis antiquior *fides* testamentis fuit, TACIT. *de mor. Germ. c. 20.* HERT. *de Paræm. iur. lib. 1. paræm. 8. §. 2. & 7.* Romani contra *libertati testandi* mirum in modum fauerunt, qui fauor proinde apud nos tantus esse non debebat, IO. SAM. STRYK. *speciali programm. de fauore testam. non fauorabili.*

26. *Acquiritur* pacto hereditas per (1) *pacta dotalia*, de quibus *P. 2. p. 68. tit. de pact. dotal.* (2) *vnionem prolium*, de qua *P. 1. p. 38. §. 9. seqq.* (3) Pactum *confraternitatis* principum, inter illustres hunc in finem constitutum, vt deficiente vna familia, altera succedat.

27. Requiritur vero in bonis *feudalibus* Imperatoris consensus, tanquam *domini feudi*, immo & hodie electorum & quandoque *reliquorum statuum; Capit. Carol. VI. art. 30.* vix vero in allodialibus.

28. Præterea (4) per *pactum Gauerbinatus*, (de cuius vocis origine vid. HERT. *de special. Rom. Germ. imp. rebusp. §. 30.*) olim, vbi diffidationes frequentes adhuc erant, constitui inter nobiles familias solitum,

tum

tum ad *defensionem communem*, tum etiam ad *successionem*, gente vna Ganerbiorum extincta. Dn. WALDSCHMID. *de pact. Ganerb.* Hodie vel vltimum sufficit, valetque eo magis, quod *confœderationem* nullam contineat. Pertinent huc etiam (ζ) *fideicommissa* familiæ *conuentionalia*, quibus *bona auita* secundum *ius Germanicum* in familia conseruantur.

29. *Disponi* etiam potest per pacta de hereditate tertii viuentis, *l. f. C. de pact.* modo (α) *tertius consentiat: l. f. cit.* (β) *in consensu illo subsistat, l. f. cit.* De hereditate incerti valide paciscimur, *l. 3. §. 2. l. 73. pro soc.*

30. Quin & per pacta *conseruatur* hereditas, cuius amissio instabat. Sic cognati impuberis arrogati ita sibi conseruant hereditatem, *l. 18. de adopt.* De aliis exemplis vid. STRYK. *c. l. diss. 8. c. 3. §. 10. seqq.*

31. Denique per pactum valide *renunciatur* futuræ hereditati, non quidem de *iure ciuili, l. f. de suis & legit. hered. l. 3. C. de collat. l. 35. §. 1. C. de inoff. testam.* sed *iure canonico*, si *iuramento corporali* sit munitum, *c. 2. de pact. in 6.* Immo *iure Germanico simplex pactum valet;* Land-R. *lib. 1. art. 13.*

32. Excludit hoc pactum filias renunciantes (quæ *iure Germanico* non succedebant a tota hereditate, & sic etiam *a legitima*, quamuis consultius sit, in specie eius mentionem in renunciatione facere, non tamen vlterius, quam quousque is, in cuius fauorem facta, viuit. Hoc vero *sine prole* decedente, illæ *suo ordine* admittuntur, GAIL. *2. O. 148. n. 10.* Idque multo magis obtinet, si filia successionem sibi reseruauit, quo *reseruato regressu* fideicommissum tacitum constituitur, STRVV. *ex. 38. §. vlt.* FROMMANN. *de exist. condit. renunc. hered. seru.*

LIB. XXXIX. TIT. I. (VIII. 10. 11.)

De noui operis nunciatione.

1. NVNCIATIO NOVI OPERIS est *prohibitio legitime facta ædificanti in alterius præiudicium, vt ab opere incepto desistat, donec remissio facta fuerit vel satisdatio interuenerit.*

2. Facienda est ipsa nunciatio, (I) *legitime.* Fit autem (α) *solemnibus verbis, iactu lapilli* accedente, *l. 5. §. 10. h.* SCHILT. *ex. 42. th. 16 sqq.* quæ *primario* ita dicitur, *l. 20. §. 1. quod vi aut clam.* (β) Per *vim priuatam*, cum is, in cuius præiudicium aliquid exstructum, id, quod ædificatum, destruit, *c. l. 20.* (γ) Per *implorationem officii iudicis*, vt is per *interdictum* prohibeat, *l. 5. §. 10. h.*

3. Differunt in effectu, quod *verbalis* aduersarium faciat possessorem, cum *realis* illam nobis tueatur: vnde si *in nostro* ab alio aliquid fuit ædificatum, consultius *realis* adhibetur: si *in suo*, quamuis in nostrum præiudicium, *verbalis* vel *iudicialis* adhibenda, *l. 5. §. 10. h.* Immo *verbalis*, quia *exorbitans* est, tantum obtinuisse videtur, si periculum erat in mora, seu vbi *copia iudicis præsens* cessabat: *iudicialis* vero regularis erat.

4. Facienda *verbalis* (de qua *primario*, *h. t.* agitur,) (II) *in ipsam rem*, *l. 10. h.* siue dominus *præsens* siue *absens* fuerit, modo adsint, qui intelligant, *l. 5. §. 3. l. 11. h.* Hinc (α) stringit etiam dominum *ignorantem: l. 1. 5. h.* (β) nihil operatur, si domino alibi, quam *in re ipsa* facta est, *l. 5. §. 4. 16. h.*

5. Facienda (III) *ab iis, qui habent ius in re: l. 1. §. 19. l. 3. §. 3. h.* si *plures* sunt, singuli nunciare debent, nec facta prohibitio alterius alteri prodest, *l. 5. §. 6. h.*

6. Inde

6. Inde & *creditor antichreticus* nunciare potest, *l. 9. h.* An etiam *vsufructuarius* respectu *seruitutum*, quæ fundo vsufructuario debentur? LABEO & MARCELLVS id negarunt, *l. 1. pr. si vsufr. pet.* IVLIANVS affirmauit in *l. vn. §. 4. de remiss.* VLPIANVS vero vtriusque sententiam recte conciliauit distinctione in *l. 1. §. 20. h.* vt non quidem *suo*, bene tamen *procuratorio* nomine nunciare queat, conf. SCHILTER. *exerc. 42. §. 9.* Proinde ipsi *domino* nunciare nequit, *l. 2. h.*

7. Nunciant etiam, quibus *realis seruitus* competit, *l. 3. §. pen. l. 8. pr. l. 9. h. l. 6. §. f. si seru. vindic. l. vn. in f. de remiss. l. 15. de S. P. V.* sine distinctione, vtrum *rustica*, an *vrbana?* THOMAS. *de seruit. stillicid.* ZOES. *h. n. 6.* Quamuis enim in *l. 14. h.* quoad *rusticas* id in dubium vocatum videatur; constat tamen, textum loqui tantum de *verbali*, quæ sub voce *nunciationis noui operis* primario intelligitur, quæ, vbi nullum *in mora* periculum erat, locum non habebat. *Iudicialis* tamen eo ipso haud excluſa est, *arg. l. 3. §. 2. l. 5. §. 10. h.*

8. Facienda est (IV) *respectu operis inchoati*, *l. 5. §. 2. h.* vel *iamiam inchoandi*, *l. 21. §. 3. h.* SCHILT. *c. l. §. 5.* quod vergit in alterius *præiudicium*: *l. 1. §. 11. h.* non respectu operis *iam perfecti*; vbi vtendum quandoque *interdicto quod vi aut clam*, *l. 1. §. 1. h.*

9. Hæc nunciatio in ædificante *obligationem absolutam* operatur, vt ab ædificando desistat, donec *de iure* constiterit, *l. 8. §. 4. h.* modo (α) ius alterius adhuc sit dubium; secus si notorie friuola sit prohibitio: *l. 5. §. 13. h.* BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 18. th. 1. lit. b.* (β) publicum inde non lædatur: *l. 5. §. 11. h.* (γ) res moram patiatur; *l. 5. §. 12. h. l. 1. §. 13. de cloac. l. 3. §. 8. de riu.* alioquin *remissio* decernitur.

10. Si prohibitus contra prohibitionem legitime factam ædificat, nuncianti datur *interdictum demolitorium*

rium contra ædificantem, *l. 20. §. 1. h.* vt *propriis sumtibus* destruat, quod post denunciationem est ædificatum, *l. 20. h.* Contra heredem vero & successorem singularem, vt *patientiam destruendi* præstet, *l. 22. l. f. h.*

11. Tollitur effectus prædictus (1) *morte nuncians, l. 8. §. 6. h.* nisi iam aliquid contra ædificatum sit: *l. 20. §. 6. h.* (2) *pacto conuento, l. 1. §. 10. h.*

12. (3) *Remissione*, cum iudex, summaria causæ cognitione præcedente, eam remittit, de qua *ad tit. de remiss.* (4) *Cautione, l. 20. §. 11. l. 21. §. 1. h.* de destruendo ædificatum, si post apparebit contra ius ædificatum esse, quæ cautio *extra iudicium* in *verbali nunciatione* olim præstabatur & acceptanda erat, *l. 5. §. 17. h.*

13. Quodsi *iudicialiter* nunciatio facta & alter *satisdationem* accipere detrectat, iudex aditus cognoscit summariter de iure ædificandi; & si ædificationem intra *tres menses* nullo iure niti probabiliter videat, non admittit satisdationem; sin autem ius ædificandi adhuc sit dubium, post *tres menses* potest iniungere satisdationem, *l. vn. C. h.*

14. In summa multum *arbitrio iudicis* hic committendum, qui ex *temporis qualitate* & aliis circumstantiis statuet, vtrum cautio etiam *intra tres menses* sit admittenda nec ne? STRVV. *ex. 39. th. 12.* ENGELBR. *ad D. h. §. 8.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 6. 12. 13. f. l. si autem 2. l. Nam Reip. 4. l. de pupillo 5. §. 2. 3. 4. 10 11. 12. 18. l. non solum 8. §. 1. 6. l. creditori 9. l. operis 10. sq. l. si priusquam 15. l. prætor ait 20. pr. 3. 6. l. pen. l. vlt.

Ex Cod. l. vn.

TIT.

TIT. II.

De damno infecto & de ſuggrundiis & protectionibus.

1. Si damnum ex *ruinoſis ædibus* & imprimis ex *protectionibus* & *ſuggrundiis* (de quibus vid. *l. 242. de V. S.*) alterius in vicinas ædes decidentibus erat datum, directa *ad damnum datum reſarciendum* non competebat actio, præſertim ſi rudera alter pro derelicto habere vellet, *l. 6. h. l. 7. in f. h.* Interim *aliquando*, extra ordinem *ex iuſta cauſa*, reddebatur interdictum, vi cuius vicinus compellebatur aut tollere ædes, præſtita cautione etiam de *præterito damno*, aut totas pro derelicto habere, *l. 7. in f. l. 8. l. 9. pr. h.*

2. Ex *regulis* itaque *prudentiæ* & ratione *vtilitatis publicæ*; vt ruinæ præcaueantur, introducta eſt *cautio damni infecti*, quæ præſtanda propter damnum imminens, ex alterius ædibus vel fundis ruinam minantibus, ad *damnum futurum* reſarciendum, *l. 7. pr. §. 1. h.*

3. Hæc cautio (I) *exigenda coram magiſtratu, l. 4. §. 8. h.* etiam *municipali; l. 1. l. 4. h.* res enim requirit celeritatem. Poſtulatio *extraiudicialis* non ſufficit, *l. 44. pr. h.* SCHILT. *ex. 42. §. 33.* Contra magiſtratum autem in mora exiſtentem datur actio in factum, ob damnum ex *mora* eius datum, *l. 4. §. 7. ſeqq. h.* Conf. STRYK. *de mora iudic.*

4. *Agunt* (II) *ad cautionem præſtandam, quorum periculo res eſt, l. 18. pr. h. l. 13. §. 3. 8. h.* iudicis arbitrio ſaluo, *l. 13. §. 3. h.* Aliquando implorantibus defertur *iuramentum calumniæ*, *c. l.*

5. Neceſſe tamen eſt (III) *vt alio remedio implorantes deſtituantur.* Sic itaque vſufructuarius non exigit a proprietario, *l. 18. §. 2. h.* nec ſocius in re communi, *l. 32. h.* nec inquilini a ſuis dominis, *l. 13. §. 6. h.* quippe qui ex contractu ſatis tuti ſunt, conf. *l. 38. h.*

6. (IV) *Agitur aduersus eos, qui ius in re ruinosa habent*, quatenus nimirum a re, in qua ius alteri competit, damnum metuitur, *l. 30. h. l. 9. §. 4. 5. h.* Si *plures* sunt, *singuli* cauere debent, *l. 5. §. 1. l. 27. h.*

7. Interest tamen in *modo* cauendi, vtrum possessor sit *dominus* nec ne? Priori casu sola *remissione* (hodie durch einen gerichtlichen Revers) cauendum. Posteriori vero *satisdatione* opus, quia quasi *alieno nomine* respectu rei cauetur, *l. 7. pr. l. 9. §. 4. seqq. h.*

8. Tendit cautio (V) *ad praestandam indemnitatem respectu damni futuri* seu *infecti*, *l. 2. h.* Qui *tardius* illam exegit, vt interim aedes corruerint, de se queri debet, *l. 44. h.* Vt vero ex *cautione* agi queat, damnum contingere debet (α) *ex vitio operis:* quod *casu fortuito* contingit, *l. 43. pr. h.* vel quod vicinus iure suo fecit, cautione non continetur, *l. 24. §. f. l. 26. h.*

9. (β) *Intra tempus praefinitum.* Etenim receptum est, vt *certum tempus* adiiceretur: *l. 13. §. 15. h.* hoc praeterlapso, iudicis erat, cognoscere, an *de nouo* cautio extendenda esset? *l. 14. l. 15. pr. §. 1. h.*

10. Quodsi intra illud tempus *ex ruina* damnum contingat, cauens actione *ex stipulatu* tenetur ad illud restituendum, *l. 18. §. 6. h.* vt tamen *immoderata aestimatio* non sit facienda, *l. 40. pr. h.*

11. Qui cauere recusat, hunc praetor cogit per *missionem in possessionem* illius, cui cauendum erat, & mittendi sunt omnes, si pluribus est cauendum, pro aequalibus partibus, *l. 40. §. f. h.* Alias quoad aedificia ruinosa missio fit in *vniuersas aedes*, secus in *agris*, *l. 38. §. 1. h.*

12. Qui vero missum non admittit, contra hunc vel datur *actio in factum*, vt tantum praestetur alteri, quantum ei praestari oporteret, si de ea cautum fuisset, *l. 15. §. f. h.* & ita in effectu cautio habetur in *contumaciam*

aciam pro *præstita:* vel interdicto *vnde vi* eum præ-
ır tuetur, *l. 18. §. 15. h.*

13. Si missο ex *primo decreto* cautio non præsta-
ır, post *interuallum aliquod*, arbitrio iudicis determi-
andum, *l. 15. §. 21. seqq. h.* sequitur missio ex *secundo*
ecreto, per quod *dominus* constituitur, *l. 15. §. 16. h.*
7. §. 9. comm. diu. l. 1. pr. de fund. dot.

14. Hinc (α) dominus prior deiiciendus est de
ossessione: *l. 15. §. 23. 33. h.* (β) missus consequitur
i vindicationem: l. 7. §. 9. comm. diu. & (γ) vsufru-
uarius missus *iure dominii* possidet, finito licet vsu-
uctu, *l. 7. §. 1. de vsufr.* Quodsi (δ) is, in cuius
des missio ex secundo decreto facta, dominus non
iit, constituitur missus in *conditione vsucapiendi*, *l. 5.*
. l. 15. §. 16. h. GOTHOFR. *ad d. l. 5.*

15. Si nemo ruinæ imminentis nomine agit, ad
ıratoris reipublicæ officium spectat, vt dirutæ do-
ıus a dominis exstruantur, *l. 46. h. t.*

TEXT. NOTAB.

damnum 2. l. dies cautionis 4. §. 5. 8. l. prætoriis 5. pr. l. euenit 6. l. prætor ait 7. seqq. l. hoc amplius 9. pr. §. 4. l. qui bona fide 13. §. 3. fin. l. si finita sit 15. pr. §. 1. 7. 11. 12. 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 25. 29. 35. f. l. damni infecti 18. §. 5. l. fluminum 25. §. f. l. Proculus ait 26. l. si ædibus 32. l. ex damni 40. l. in reficiendo 41. l. ad curatoris 46.

TIT. III.

De aqua & aquæ pluuiæ arcendæ *(actione.)*

DE AQVA speciatim cauetur, (α) ne sine per-
missu principis ducatur per *viam publicam: 18. §. 1. h.* (β) ne facile aquæ ductus concedatur ex *umine nauigabili: l. 10. §. 2. h.* (γ) vt in concedendo su æque non tantum eorum consensus exquiratur, quorum loco aqua oritur, sed etiam eorum, qui vsum

vsum eius aquæ habent: *l. 8. l. 9. h.* (δ) vt, qui aquæ ductum *ab antiquo* habent, defendantur in possessione, quod *vetustas talis* loco tituli sit, *l. 1. in f. l. 2. pr. §. 5. l. f. h.*

2. De AQVA PLVVIA specialis actio introducta AQVAE PLVVIAE ARCENDAE dicta, *quæ datur domino fundi contra dominum vicini fundi, qui opus fecit, ex quo alteri ob aquam pluuiam damnum imminet, ad id, vt tollat, quod factum est, l. 1. pr. §. 2. h.*

3. Requiritur vero (I) *vt opus sit factum, l. 1. pr. §. 1. h.* Non enim datur, si (α) opus aliquod destructum sit, quamuis aqua pluuia propterea in inferiorem fundum fluat: *l. 1. §. 22. h.* (β) si alias aqua naturaliter noceat: *l. 1. §. 15. 23. h.* (γ) Si ex *accidente* forma fundi mutatur: hoc casu tamen agi potest, vt vicinus permittat, rem in pristinum deducere statum, *l. 2. §. 6. h.*

4. (II) *In prædio rustico priuato.* Si ex *ædificiis* agro noceat, agendum *negatoria, l. 1. §. 19. h.*

5. (III) *Priuata auctoritate.* In hoc iudicium enim non venit, quod *publica auctoritate* factum, *l. 2. §. 3. l. 23. h.*

6. (IV) *Vt opus non sit factum agri colendi gratia;* hoc enim permissum est, *l. 1. §. 3. 4. 15. h.* quatenus sine eo arare aut serere quis non potest, *l. 1. §. 5. h.* ZOES. *h. n. 5.* STRYK. *de act. for. inuest. S. 1. m. 10. §. 45.*

7. (V) *Nec vicino patiente: l. 91. h.* error non nocet, *l. 20. h.* etiamsi iuris sit. Agi ergo nequit (1) si opus factum *memoriam hominum* excedat: *l. 2. §. 3. h.* (2) iure *seruitutis* aqua influat, *l. 1. §. 23. h.*

8. Inprimis vero necesse est, (VI) *vt ex tali opere aqua pluuia positiue alterius agro propter influxum noceat.* Aliud ergo est, (α) si aqua ex *fonte* vel *puteo* deriuatur: *l. 8. §. 5. si seruit. vind.* (β) si quis tantum lucro

lucro *priuatur*, dum ei aqua pluuia per opus ſubtrahitur, *l. 2. §. 5. l. 1. §. 11. 12. 21. h.*

9. Aliquando alteri ex *æquitate* ſubueniendum eſt, ſi, quod per *caſum* factum eſt, reſtituere actor velit, modo actori proſit, reo vero non noceat. Hoc quamuis tantum ad *officia humanitatis* ſpectare videatur, ex *lege* tamen neceſſitatem accepit, ob *agriculturæ* fauorem, adeoque vltra hunc caſum extendi nequit, *l. 2. §. 5. in f. h.* Similiter, contra eum, qui in ſuo quid fecit, vt alteri noceret, itidem agi poteſt: hoc deficiente animo, ceſſat actio, *l. 1. §. 12. l. 2. §. 9. h.*

10. Eſt hæc actio perſonalis, *l. 6. §. 5. h.* ex *æquitate* producta, ſimul tamen *in rem ſcripta, l. 6. §. 7. h.* adeoque datur contra *omnem poſſeſſorem*, cui lex obligationem impoſuit; hac tamen differentia, quod ipſe dominus *faciens* ſuis impenſis tollere debeat opus: *l. 4. §. 2. h.* tertius vero poſſeſſor tantum præſtare *patientiam, l. 6. §. 7. h. l. 12. h.* quo caſu deſtruens impenſas repetit ab eo, qui opus fecit, *l. 13. h.*

11. Quemadmodum vero tantum datur domino, & qui quadantenus talis eſt; *l. 4. pr. l. 3. §. f. l. 22. pr. h.* ita etiam tantum datur contra dominum, *l. 4. pr. h.* quatenus fundum adhuc habet: *l. 16. h.* qui in fraudem alienauit, nihilominus tenetur, & quidem intra annum, interdicto, *quod vi aut clam;* poſt annum *de dolo, l. 14. pr. h.*

12. Præter deſtructionem in hanc actionem etiam venit damnum futurum, *l. 14. §. 2. h.* & ſic poſt litem conteſtatam, *l. 11. §. 3. h.* De præterito autem agi poteſt interdicto *quod vi aut clam, l. 14. §. 3. h.* cum formula huius actionis tantum de *damno auertendo* eſſet concepta, *l. 1. §. 1. l. 14. §. 2. h.* Hodie hæc duo remedia cumulari poſſe, non dubitatur.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 3. 11. 12. 21. 22. 23. l. in summa 2. pr. §. 1. 5. 7. 8. l. si tertius 6. §. 6. 7. 8. l. in diem 9. supra iter 11. §. 2. l. emtor 12. seq. l. Antæus 14. l. Labeo ait 19. l. si in meo 21.

TIT. IV. (IV. 61. 62. X. 16. 19.)

De publicanis & vectigalibus & commissis.

1. Tres huius tituli sunt partes. Primo agitur de PVBLICANIS, quales dicebantur omnes, *qui a fisco reditus vel vectigalia prouinciarum conduxerant, l. 1. §. 1. h.* Cammer- und Amts-Pachter, SCHILTER. *ex. 42. §. 47.* Hi deinde aliis vectigalia quædam *particularia* sublocabant, qui itidem dicebantur *publicani*, de quibus forsan accipiendæ sunt, *l. 12. pr. h. l. 9. ad L. Rhod. de iactu.*

2. Quod (l) *principales publicanos* concernit, expeditum est, conducere aliquid a fisco posse omnes, exceptis (α) *tutoribus* & *curatoribus* ante redditas rationes: *l. vn. C. ne tut. vel cur. vectigal.* (β) *debitoribus fisci* vel *reliquatoribus*, antequam superiori conductioni satisfecerint, *l. 9. §. 2. h.*

3. Regulariter nemo ad conducendum vectigal *inuitus* compellitur, *l. 9. §. 1. h. l. 3. §. 6. de iure fisci*, nisi quod hi, qui maximos fructus hactenus consecuti sunt ex *redemtione vectigalium*, compellantur ea pro prioribus pensionibus suscipere, si postea tanto locari non possunt, *l. 11. §. 5. h.*

4. Locabantur autem vectigalia (α) per *publicam licitationem*, & (β) ad minimum ad *triennium*, *l. 4. C. h.* eique (γ) addicebantur, qui superior in licitatione erat, modo cautionem offerre posset, *l. 9. pr. h.* Sed hodie res ex principis dependet arbitrio.

5. Quodsi

5. Quodsi vero publicani non soluunt pensiones, expelli possunt, etiam tempore conductionis non completo, vel ad vsuras compelli, *l. 10. §. 1. h.*

6. Pergo (11) ad *subpublicanos*, quorum *audacia & temeritas* varie coërcetur, *l. 12. pr. h.* & quidem *extra ordinem*, si illicite per vim quid exactum, *l. 9. §. 5. h.* Simul quoque datur actio ex hoc edicto *in factum* ad pœnam tripli: si *absque vi*, alterum tantum exsoluendum, *l. 3. pr. h. c. l. 9.* ita vt, si plures sint publicani, singuli *pro rata* teneantur, quod non tam ex *crimine*, quam propter *fraudem* in contractu admissam teneantur, æque vt supra *de tutoribus* obseruatum est, *l. 6. h.*

7. Ceterum data est electio damnum passo, vtrum ex *hoc edicto*, an vero *actionibus ordinariis* furti, rapinæ &c. publicanum conuenire velit, *l. 1. §. 4. h.*

8. Altera pars agit de VECTIGALIBVS, quæ vel *agris* imponebantur, eisque inhærebant: *l. 7. pr. h.* vel erant *præstationes fisco soluendæ pro rebus, quæ inuehuntur & euehuntur*, *l. 16. §. 7. h.* Ab his distingui hodie debent (1) illæ præstationes, quæ a peregrinantibus exsoluendæ intuitu *pontium, viarum* &c. *l. 21. pr. de donat. int. vir. & vx.* Gutschen-Zoll, Brücken-Zoll, Wege-Geld, Fährde-Gelder ꝛc. (2) a *tributis*, quæ a *subditis*, qua talibus, sine respectu *commerciorum*, *de reditibus rerum* ad instar *censuum* soluuntur, ZIEGL. *de iur. mai. l. 2. c. 7.* vid. infra *tit. de censib.*

9. Denique (3) ab illa etiam vectigalis specie differunt, quæ *moribus Germanicis* debetur, & penditur *pro conductu per territorium*, das Geleite. Huius origo repetenda ex prisca *licentia diffidandi*, & ita in pluribus locis differunt der Zoll und das Geleite, ita vt in eodem loco *dominus territorii* sæpe habere possit den Zoll: *extraneus* das Geleite, SCHILT. *ex. 42. §. 53.*

10. Diffe-

10. Differentia harum specierum attendi debet in quæstione vulgari: *vtrum dominus territorii securitatem præstare transeuntibus a latronibus debeat, & ad damnum resarciendum teneatur, si aliquod perpessi sint a latronibus?* quod affirmandum respectu eius, qui percipit das Geleite, vid. *I. P. S. lib. 2. art. 27. R. I. de anno 1559. §.* damit denn die Obrigkeit, si (α) negligentia domino territorii possit imputari, & (β) auriga *via ordinaria* vtatur, *cit. art. 27.*

11. Si damnum patiantur aurigæ propter *neglectam reparationem viarum publicarum & pontium*, qui tamen soluere debeant Weg- und Brücken-Geld; contra dominum territorii, qui hoc vectigal percipit, agendum est. Sed plerumque actio inanis est. Sic etiam ratione *obiecti & subiectorum* quædam differentia occurrit.

12. Ius vectigalia *stricte dicta* indicendi, augendi & minuendi est maiestaticum, *l. 10. pr. h.* HVBER. *de iure ciuit. lib. 8. S. 3. c. 1. §. 25.* In Imperio Romano-Germanico illud dependet ex *Imperatoris & Electorum vnanimi concessione, Cap. Leop. art. 21.* Tributa subditis imposita & illa onera, quæ pro *reparatione viarum & pontium* soluuntur, quilibet dominus territorii in suo territorio indicere potest, modo sub his appellationibus *vera vectigalia* non tegantur. *Capit. Carol. VI. art. 8. §.* dieweil sich aber. *Carol. VII. art. 8. §. 11. & 17.*

13. Soluendum vectigal ab omnibus *personis & mercibus, l. 6. C. de vectig.* nisi doceatur exemtio. Inprimis consuetudo loci spectari debet, *l. 4. §. 2. h.* & sic ad LL. Romanas hodie vbique recurri nequit.

14. Inter immunes ab illo vectigali, quod *personarum intuitu* soluitur, de iure Romano recensentur sequentes: (1) fiscus, *l. 9. §. f. h.* (2) clerici, *I. P. S. lib. 2. art. 27.* quanquam non simpliciter: *l. 7. C. de SS. eccles.*

eccleſ. vid. *ius paroch. ſect. 5. c. 3.* (3) ſtudioſi; quod tamen magis interpretatione doctorum receptum, quam certa lege cautum, ZIEGL. *cit. tr. l. 2. c. 8. §. 8.*

15. Pertinent huc porro (4) legati: *l. 8. C. de vectig.* (5) exercitus: *l. 9. §. pen. h.* (6) præſides provinciarum, *l. 4. §. 1. h.* quod priuilegium ex inepta æquiparatione applicuerunt ad *principes* & *comites*, res ad proprium vſum aduehi curantes, STRVV. *ex. 39. th. 48.*

16. Pari ratione cum potiſſimum *vectigalia rerum* (excepta ſpecie, quod Geſeit vocatur) propter *conceſſam negotiationem* ſunt introducta, quædam *res* merito immunes ſunt, quo pertinent (1) quæ ad *vſum proprium* inferuntur, *l. 5. C. de vectig. l. 203. de V. S.* ſicuti etiam huc referunt ſtudioſorum ſupellectilem: ZIEGLER. *c. l. c. 9. §. 3.* (2) quod *exercendi ruris gratia* vehitur, *l. 5. C. de vectigali.* Hodie ad *legis determinationem*, auf die Zoll-Rollen, ſemper reſpiciendum, *l. 16. §. 7. h.*

17. Soluitur vectigal vel in *pecunia* vel ex ipſis *mercibus* volenti publicano. Quantitas variat, nec eadem vbique eſt. De iure Rom. erat *pars octaua* pretii, *l. 8. C. de vect.* Soluendum in eo *loco*, vbi *ſtatuæ mercuriales*, die Zoll-Stangen, erectæ ſunt, quem locum aurigæ doloſe euitare nequeunt, ZIEGL. *c. l. c. 10. §. 5.*

18. Poſtrema pars eſt de COMMISSIS ſeu *pœnis fraudantium vectigal*, quæ conſiſtunt in amiſſione mercium vectigalibus obnoxiarum. Iure Germanico *pœna quadrupli* olim ſoluebatur, *I. P. S. lib. 2. art. 27.*

19. Requiritur tamen, (1) *vt quis eas non profeſſus ſit apud publicanum: l. f. §. 1. 3. h.* publicani *admonitio* non debet præcedere, *l. 16. §. 6. h.* Profeſſione mercium facta, auriga a pœna commiſſi liberatur, licet vectigal non ſoluatur, *c. l. §. 12.*

20. (II) *Vt professio sit omissa dolose.* Errantes excusantur, duplumque vectigal soluendo liberantur, *l. f. §. 10. h. Ignorantia* autem *iuris* non excusat, *c. l. §. 5.*

21. Effectus pœnæ commissi est, quod statim delinquens *ipso iure* desinat esse dominus mercium, & dominium *fisco* acquiratur, *l. 14. h.* olim etiam publicano, *l. 11. C. h.* & sic persecutio detur aduersus omnem possessorem.

22. Vis hæc *commissi* afficit illas res, de quibus dominus soluere vectigal debuit, *l. 8. §. 1. l. 11. §. 2. l. 16. §. 2. & 11. h. l. 11. C. h. l. 1. C. quæ rei ex. part. non deb.* adeoque factum aurigæ, *tanquam sui procuratoris,* dominus præstare debet, cui regressus conceditur contra illum, SCHILT. *ex. 42. §. 60.* modo soluendo sit; alias merito innocenti domino succurrendum per restitutionem ex *clausula generali.* Sic & *heredes eo* nomine tenentur, *l. 14. h.* non vero ad aliam *pœnam, l. f. §. pen. h.*

23. Cessat illa vindicatio (α) lapsu *quinquennii: l. 2. C. de vectig.* (β) si res *periit* sine dolo possessoris: *c. l.* (γ) etiam *militibus pupillisque* ignoscitur, *l. 7. §. 1. h. l. 3. C. de vectig.*

TEXT. NOTAB.

L. si publicanus 4. §. 1. 2. l. si multi 6. l. fraudati 8. l. locatio 9. §. 2. 4. 5. 6. l. vectigalia 10. l. quantæ audaciæ 11. §. pen. f. l. commissa 14. l. interdum 16. §. 5. 6. 8. 10. 12. 13. f.

Ex Cod. l. Neque commissum 2. l. omnibus 3. l. penes illum 4. l. vniuersi 5. l. ex præstatione 7. l. a legatis 8. l. quidquid 12. *de vectigal.* l. non solent 13. *vectigal. noua instit. non poss.*

TIT.

TIT. V. (VIII. 54. seqq.)

De donationibus.

1. DONATIO in conceptu generali est *actus liberalis, quo nullo iure cogente in alium quid transferimus, liberalitatis exercendæ gratia, l. 29. h.* Et sic etiam legatum in se comprehendit. In *specie* vero tale negotium denotat, quo *donum confertur in alterum acceptantem*, de quo hic agitur.

2. Fit hæc vel *inter viuos* vel *mortis causa.* Illa est, *qua irreuocabiliter per pactum* (vel olim *stipulationem* vel *præsentem dationem*) *sine respectu ad casum mortis, gratis quid in alterum transfertur, liberalitatis exercendæ gratia, l. 1. pr. h.*

3. Requiritur vero quoad DONANTEM, (I) *vt liberam rerum suarum habeat administrationem, l. 14. C. h.* Hinc (α) filiusfam. ex *peculio profectitio* non donat, *l. 7. pr. h.* bene tamen ex *castrensi* & *quasi*, vt & ex peculio *aduentitio irregulari, l. 7. §. f. h.* Nec (β) tutores ordinarie donant, nisi quatenus *dignitas pupillorum* illud postulat, *l. 12. §. 3. de admin. tut.* Simile (γ) de aliis personis, quæ alienare non possunt, iudicium ferri potest.

4. (II) *Vt specialis ratio ciuilis donationibus non obsit*, qualem supra vidimus in coniugibus, *tit. de donat. int. vir. & vx.* Huc olim præterea referebantur (1) *damnati capitis*, quoad donationes post crimen factas, *l. 15. h.* quæ tamen prohibitio cessare videtur post *auth. bona damnatorum C. de bon. proscript.* HVBER. *h. §. 6.*

5. (2) Nec pater filiisfam. recte donat, *l. 25. C. de donat. int. vir. & vx.* nisi morte patris confirmetur, *c. l.* nec (3) debitor obæratus in fraudem creditorum, *l. 6. §. 11. quæ in fraud. credit.*

6. (III) *Vt voluntatem donandi sufficienter declarent, l. 20. C. h.* Donatio enim non præsumitur: *l. 9. h. l. 25. pr. de probat.* quæ præsumtio tamen per fortiores elidi potest, *l. 34. de neg. gest. l. 26. de probat. l. 13. §. f. de donat. int. vir. & vx.* BRVNNEM. *ad c. l. 26.*

7. Quoad DONATARIVM desideratur, (IV) *vt in donationem,* vel *verbis,* vel *factis,* vel *statim* vel *ex post facto consentiat, l. 55. de O. & A. l. 10. l. 19. §. 2. h. l. 10. C. h.* cum alias ne quidem consensus præsumatur, SCHILT. *ex. 43. §. 24.* nisi constet, quod vel *statim,* vel *ex post facto* sciuerit, nec contradixerit. Quodsi ante *acceptationem* ignorans moritur, donatio nullius est momenti, nec heredes quidquam eo nomine prætendere possunt. *Iure nouo* sufficit acceptatio a *tertio* facta, vid. *dissert. de iure perfecto ex pacto tertii quæs.* SAND. *l. 5. tit. 1. def. 1.* In *remissione debiti* idem obseruandum, *l. 53. de solut.*

8. Sicuti vero in *donante,* ita etiam in *acceptante* adesse debet & *voluntas* & *facultas.* Hac destituuntur coniuges & iudices aliæque personæ in dignitatibus constitutæ, *l. 6. §. 3. de offic. proc. & leg. l. 2. 3. de condict. ob turp. cauf. l. 3. 4. ad L. Iul. repet.* ZIEGL. *in Dicast. concl. 20.*

9. Quoad RES desideratur, (V) *vt alienatio eorum permissa sit.* Hinc (α) iure Germanico olim donari non poterant *bona hereditaria* sine *heredum consensu, I. P. S. lib. I. art. 34. & 52.* Mobilia libere donare poterat, adhuc validus: *cit. art. 52.* (β) donatio *rerum alienarum* præter *conditionem vsucapiendi* nihil operatur; *l. 1. in f. pro donat.* (γ) *rerum alias prohibitarum,* & sic facile patet, quid de famosa, quamuis ficta, donatione CONSTANTINI M. dicendum sit?

10. Nulla vero (3) apparet ratio, cur non etiam *omnia bona futura & præsentia* valide donari possint: *l. 8.*

l. 8. C. de reuoc. donat. ZOES. *h. n. 28.* STRYK. *de caut. contr. S. 3. c. 9. §. 4.* CARPZ. *P. II. C. 12. def. 27.* quamvis ex rationibus admodum imbecillibus in contrariam sententiam plurimi abeant, SCHILT. *ex. 43. §. 19.*

II. Quoad MODVM (VI) *vt, quatenus excedit 500 solidos, insinuetur iudici*, & quidem *cuicunque:* ZOES. *h. n. 41.* STRYK. *c. l. §. 5.* alias eius omissio vitiat excessum, *l. 34. l. 35. C. h.* Plures tamen donationes, diuersis temporibus factæ, & simul sumtæ quantitatem istam excedentes, non necessario insinuandæ, *l. 34. §. 3. C. h. Quantitatem* SCHILT. *ex. 43. §. 11. ad 1250 Thl. extendit.*

12. Perinde autem est, siue quis se *obliget* ad certam quantitatem dandam, siue *remittat* quantitatem vltra 500 solidos; nisi forsan repudietur ius acquirendum in *fauorem tertii*, vt huic soli accrescat, veluti legatum vel hereditas, *l. 23. h.* ZOES. *h. n. 53.*

13. Ab *insinuationis* necessitate eximuntur donationes (α) factæ a principibus & eorum *vxoribus* in priuatos, *l. 34. C. h.* quippe quibus lex hæc non præscripta; (β) a magistris militum factæ in milites: *l. 34. pr. l. 36. §. 1. C. h.* (γ) *ad redemtionem captiuorum*, & (δ) *restitutionem ædium* incendio forsan consumtarum, *l. 36. pr. C. h.*

14. Olim etiam (ε) donatio ecclesiis facta quodam gaudebat priuilegio, *l. 19. C. de SS. eccl.* quod tamen post *l. 36. C. de donat.* in effectu cessauit, neque hic aliqua extensio est admittenda, LINCK. *de iur. templ. C. vlt. §. 8.* cf. *ius paroch. S. 5. c. 1. §. 12.*

15. Ad alias vero non pertinet donationes hoc requisitum, quam *inter viuos* & *proprie dictas.* Hinc extendi nequit (a) *ad remuneratorias:* (b) factas *ob causam:* (c) *mortis causa.*

16. (VII) FINIS ostendit, *donationem fieri liberalitatis exercendæ gratia, l. 1. pr. h.* Quatenus itaque

vt *facienda* consideratur, fluit ex *virtutis* & *amoris* præcepto, atque eatenus dicitur fieri *nullo iure cogente: l. 29. pr. h.* semel *facta*, vinculum *iuris perfectum* operatur, pertinetque *ad iuris prudentiam.*

17. Hinc paulisper a *proprie dicta donatione* receditur, vbi vel ante *aliqua ad donandum obligatio* adest, vt in *remuneratoria: l. 25. §. 11. de petit. hered. l. 27. h.* SCHILT. *ex. 43. §. 2.* vel donatarius ad aliquid præstandum se obstringit, qualis est *modalis*, adeoque vtraque secundum regulas *simplicis donationis* non semper diiudicari potest.

18. In *remuneratoria* tamen requiritur, *vt donatarius singularia, & quæ præstatione pecuniaria alias exæquari solent, merita in donantem contulerit*, vel alias *singulare beneficium* alteri præstiterit. Vulgaria merita non sufficiunt, *l. 27. l. 34. in f. h.* Sic itaque merito ea probanda, & ita vtile est, vt instrumento exprimantur, STRYK. *disp. de bene merit. c. 2. n. 29. seqq. & de caut. contr. c. l. §. 3.* FRANZK. *ad tit. de euict. n. 506.* HAHN. *ad W. h. n. 4.*

19. Donatio vero *sub modo* fere indicit in contractum *do vt facias;* hinc cessante donatario datur condictio causa data causa non secuta, *l. 1. C. de donat. sub mod.* Huc etiam *certa ratione* pertinet fideicommissum conuentionale, *l. 3. C. eod.* ZOES. *h. n. 62.* vel si res donetur, vt certa seruitia, veluti in *feudis*, vel singulis annis pauperibus aliquid præstetur.

20. (VIII) *Vt ius perfectum in res donatas donatario conferatur.* Proinde (α) regulariter *irreuocabiliter* apud donatarium permanet, *l. 2. 3. 5. l. f. C. de reuoc. donat.* nisi aliter cautum sit: *l. 2. C. de donat. quæ sub mod.* (β) donatio ad *titulos dominii translationis* refertur: (γ) facile distinguitur ab aliis negotiis, vbi *gratis* vel vsus conceditur, vel aliud *officium humanitatis* præstatur, vt in *deposito, commodato, tutela,*

nego-

negotiorum gestione & mandato; quamuis hæc negotia dicantur *beneficium, l. 17. §. 3. commod. l. 9. pr. l. 32. h. t.*

21. Proinde *donans* ad tradendam rem donatam *iure nouo* adstringitur, licet simplici *pacto* promissio inita fuerit, *l. 35. §. f. C. de donat.* quod multo magis hodie procedit. Non tamen vltra id, *quod facere potest*, excutiendus donans, ob beneficium *competentiæ*, *l. 19. §. 1. de re iudic.* In donatione per *remissionem* iam olim *nudum* & *simplex pactum* de non petendo effectum habuit. Vid. *tit. de pact.*

22. Ex *iusta* tamen *causa* aliquando *reuocatio* indulgetur, (I) quatenus per illam *mala mente læsa est liberorum legitima; t. t. C. de inoff. donat.* tunc enim ad exemplum *querelæ inofficiosi testamenti* datur post *mortem donantis* querela *inofficiosæ donationis*, *l. 87. §. 3. 4. de leg. 2.* ad reuocandam *totam donationem*, si pater in *fraudem liberorum*, & sic *dolo malo*, omnia bona donauit; vel ad *supplementum legitimæ*, si tantum facta cum intentione liberos *lædendi in legitima*, *auth. vnde C. de inoff. testam.* THOMAS. *disp. de legit. viuent. c. 2. & 3.* Conf. *tr. de action. S. II. c. 3. §. 43. seqq.*

23. (II) Ob *superuenientiam liberorum*, *l. 8. C. de reuoc. donat. l. 5. C. de donat. inoff.* modo (1) donans tempore donationis nec liberos habuit, nec de iis cogitauit: *arg. l. 102. de condit. & dem.* (2) huic reuocationi specialiter non renunciauit, aut susceptis liberis voluntatem reuocandi declarauit; MERILL. *lib. II. Obs. 34.* (3) liberi legitimi supernascuntur; ZOES. *h. n. 111. seq.* (4) donatio sit de *omnibus* vel *maxima parte* bonorum facta, quod arbitrio iudicis diiudicandum relinquendum, TIRAQVELL. *ad cit. l. 8.*

24. (III) *Ob ingratitudinem.* Quælibet causa non sufficit, sed *grauis* requiritur, vt atrox iniuria verbalis, vel realis: magnæ substantiæ iactura procurata: vitæ periculum, *l. f. C. de reuoc. donat.* Immo equi-

dem causæ *diuersi generis* admittuntur, SCHILT. *ex.* 43. *§.* 20. *seqq.*

25. Est hæc reuocatio *vindictæ* quædam species: ergo (1) denegatur heredi, *l. f. cit.* si non constat de voluntate defuncti: (2) contra heredem non conceditur, *l.* 7. *C. eod.* cum obligatio *ex delicto* nascatur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si cum filiusfamilias 2. §. 5. l. filiusfam. 7. l. in ædibus 9 §. f. l. absenti 10. l. post contractum 15. l. ex hac scriptura 16. l. Aristo ait 18. l. Modestinus 23. l. Aquilius 27. l. Donari 29. l. si pater 34. §. 1. l. f.

Ex Codice l. emtionum 1. l. si donatio 5. l. nec ambigi 6. l. legem 9. l. nec ignorans 10. l. si filius 14. l. æris alieni 15 l. siue emancipatis 17. l. vice donatricis 20 l. donatio 25. l. si quis 26. l. data iam pridem 27. l. quisquis 28 l. in hac sacratissima 30. l. sancimus 34. l. si quis 35. l. si quis 36. *de donat.* l. si docens 1. l. quoties 3. *de donat. quæ sub modo.* l. si apud 2. l. possessionem 3. l. cum profitearis 4. l. si donationem 5. auth. quod mater. l. si vnquam 8. l. Generaliter vlt. *de reuoc. donat.*

TIT. VI. (VIII. 57.)

De mortis causa donationibus & capionibus.

1. MORTIS CAVSA DONATIO est *actus, quo quis coram quinque testibus accipienti donat ea mente, vt non statim, sed demum post mortem valere incipiat, l.* 1. *pr. de donat.*

2. Requiritur itaque, (1) *vt donatio ipsa in causam mortis ita differatur, vt demum post mortem valorem accipere debeat, §.* 1. *vers. & in summa I. de donat.* Proinde (α) non est m. c. donatio, quando *moriens* simpliciter donat: *l.* 42. *in f. h.* (β) si mentio mortis tantum *traditioni* adiicitur, ipsa autem donatio pura & ea men-

mente facta est, vt statim valeat: *l. 42. cit.* STRYK. *de caut. contr. sect. 3. c. 9. §. 10.* (γ) si iam ante *pure* donat, licet forsan *obiter* mentionem mortis faciat.

3. Immo (δ) facile ab hac specie distinguuntur M. C. CAPIONES, quando quid donatur (1) ratione mortis *tertii*, non donantis, *§. 16. I. de inutil. stipul.* vel (2) instar *conditionis* heredi aut legatario donatio iniungitur, *l. pen. C. ad L. Falcid. l. 8. l. 18. l. 31. l. 38. h.*

4. (II) *Vt accedat acceptatio* seu *consensus praesens donatarii*, *l. 38. h.* etiam per procuratorem. Hinc (α) absenti & ignoranti fieri nequit, nisi *clausula codicillaris* adiecta vel post mortem, *herede volente*, agnita, *l. 8. §. 3. de bon. libert.* (β) Otiosa est mentio m. c. donationis in *clausula codicillari* testamentis adiecta, nisi *acceptatio* accesserit.

5. Patet inde quoque, (γ) quod non sit mera vltima voluntas, quae alias *solitarie* & μονομερῶς sit, sed participet plurima a *pactis*. Adeoque *filiusfamilias*, ita donare potest, de peculio *castrensi* & *quasi* libere; *l. 15. h.* de *profectitio* vero & *aduentitio* consentiente patre, *l. 25. §. 1. h.* immo de extraordinario *iure proprio*.

6. (III) *Vt quinque testes adhibeantur*, *l. f. C. h.* nisi forsan in tali statu quis donet, in quo minor numerus etiam in testamentis sufficit. Et hactenus *vltimis voluntatibus* accedit. Iure *Digestorum* sufficiebat *stipulatio*, *l. 35. §. 7. h.*

7. Hinc (α) morte confirmanda, *l. 32. h.* & sic reuocabilis est vsque ad extremum vitae halitum, *l. 4. de admin. vel transf. leg.* Quodsi pactum de *non reuocando* accessit, transit in donationem *inter viuos*, *l. 27. h.*

8. Reuocatur autem (1) *voluntate contraria*, declarata *verbis* vel *factis*, si scilicet *absolute* facta non intuitu certi morbi vel periculi, *l. 30. h.* (2) *ipso iure* absque vlla declaratione, si *intuitu certi morbi* facta,

& donans reconualeſcit, *§. 1. I. de donat. l. 29. l. 35. §. 4. h.* etiam res donata iam tradita ſit; *c. l. 29.* traditio enim ſequitur naturam tituli, *l. 15. in f. de manumiſſ.*

9. (β) Nulla eſt, ſi donatarius ante donantem moritur; *l. 29. in f. h.* niſi ſimul heredibus eius fuerit proſpectum, STRYK. *de cautel. contr. c. l. §. 11.*

10. (γ) Donatio hæc *Falcidiæ* ſubiacet, *l. 5. l. 12. C. ad L. Falcid. l. 2. C. h.* SCHILT. *ex. 43. §. 33.* vid. *ſupr. tit. de L. Falcid. §. 8.* (δ) Ius accreſcendi agnoſcit, *l. vn. §. 14. C. de caduc. toll.* (ε) Non ſubiacet inſinuationis neceſſitati.

11. Differebat iure veteri a *legato* præter differentias *§. 4. & 5.* notatas, (1) quod legatum annuum multiplex, *l. 4. de ann. leg.* donatio autem m. c. in annos ſingulos, *ſtipulatione* facta, vna eſſet: *l. 35. §. 7. h. l. 16. in f. de V. O.* (2) quod in hac tempus mortis tantum inſpiciendum, an quis capere poſſit? *l. 22. h.* ſecus ac in legatis, *§. 4. I. de hered. qu. & diff.* Sed cum hodie non amplius *ſtipulatione*, verum coram *quinque teſtibus* ad exemplum *legatorum* perficiatur, hæ duæ differentiæ ceſſant. (3) In hoc vero hodie adhuc differt, quod legatum præſtetur ab *herede*, donatio vero m. c. a *defuncto* præſtari queat. (4) Quæ donata ſunt, non reuocentur propterea, quod temere quis teſtamentum impugnauit, *l. 5. §. 17. de his, quæ vt indign.* &c. (5) vid. *infra p. 420. §. 6.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. Iulianus 2. l. qui pretio 8. l. omnibus 9. l. m. c. donatio 16. l. m. c. capimus 18. pr. l. in m. c. donationibus 22. l. ſi filiofamil. 23. l. tam is 25. l. Vbi ita donatur 27. l. ſi m. c. 29. l. m. c. capitur 31. l. non videtur 32. l. ſenatus 35. §. 7. l. interim 38. l. Seia 48.

Ex Cod. l. ſi donatione 1. l. inteſtata 2. l. vlt.

LIB. XL. TIT. I. (VII. 15.)

De manumissionibus.

1. MANVMISSIO est *de potestate herili liberatio.* Cavendum tamen (α) ne fiat in fraudem creditorum: (β) ne minor 20 annis manumittat: *l. 1. h.* (γ) ne manumittatur, qui *pacto* vel *testamento* manumitti prohibitus, *l. 9. h.*

2. In *dubio* quoque pro *libertate* pronunciandum, adeoque si inter dissonantes pares iudicum sententiæ existant, prævalet, quæ pro libertate pronunciauit, *l. 24. pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. Causam 20. §. f. l. Caius Seius 23. l. lege Iunia 24.

TIT. II. (VII. 1.)

De manumissis vindicta.

1. Optimus modus manumittendi fiebat per *vindictam*, quæ manumissio erat actus legitimus, *l. 77. de R. I.* & sic expediri per alium non poterat, *l. 2. 3. C. h.* Vindicta autem erat *virgula, quam lictor capiti serui imponebat.* Hinc phrasis: *vindictam imponere, l. 12. §. 2. de liber. caus.* BARNAB. BRISSON. *de verb. signif. voc. vindicta.*

2. Commendant vtplurimum, *l. 9. pr. h.* vt notabilem, ex qua vulgatam regulam deducunt, quod *vita & fama pari passu ambulent,* GOTHOFR. *ad c. l.* Sed merito hoc argumentum ineptum reprobat HVBER. *h.*

TIT.

TIT. III. (VII. 9.)

De manumissionibus, quæ seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur.

Vniuersitatibus & corporibus, quibus coëundi ius est, idem ius tribuitur, quod priuatis, & hinc seruos quoque manumittere possunt, *l. 1. h.*

TIT. IV. (VII. 2.)

De manumissis testamento.

Testamento datur libertas vel *directa*, vel *fideicommissaria*. Illa si datur, liberti in effectu *patronum* non habent, hinc *Orcini* dicti, & potest tam *expresse* quam *tacite* seruo libertas dari, *§. 1. I. qui testam. tut. l. 26. h.* ceditque dies eius ab adita hereditate. Nihil autem obest, si vel maxime in *syllaba* erratum sit, *l. 54. pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. si peculium 10. pr. l. libertas 17. §. 2. l. qui duos 18. §. 1. l. Srichus 21. l. vxorem 29. l. Meuia 44. l. quod vulgo dicitur 45. l. 54. pr.

Ex Cod. l. libertas 3. l. si iure 11.

TIT. V. (VII. 4.)

De fideicommissariis libertatibus.

1. *Fideicommissaria* libertas non ipso iure contingit, sed interueniente *manumissione* heredis, adeoque talis libertus *heredem* manumittentem habet *patronum*, *l. 16. h.* Immo etiam directa libertatis datio, si vt talis subsistere non possit, flectenda in fideicommissariam, *l. 24. §. 10. h.*

2. Cogi-

2. Cogitur autem heres vel legatarius ad manumissionem, postquam agnouit legatum, etiamsi minus sit in legato quam in pretio serui, *l. 34. §. 12. h.*

3. Quodsi libertatis datio in *voluntatem heredis* collata, eatenus non valet, quatenus tota in voluntate heredis posita est, non quatenus arbitrium illi quasi bono viro datum, *l. 46. §. 3. h.*

4. Ceterum *Lege Fusia Caninia* ex optimis rationibus & regulis *prudentiæ ciuilis* restricta erat potestas testamento libertates relinquendi, vid. *fragm.* CAII *lib. 1. tit. 2.* quam post IVSTINIANVS laxauit, non tamen satis prudenter, *t. t. de L. Fus. Can. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. ergo quam diu 4. §. 3. l. 8. cum fidei heredis 9. l. apud Iulianum 20. l. fideicommissaria 23. §. 2. l. Generaliter 24. §. 8. in f. 10. 12. l. cum vero 26. §. 1. 8. l. si eum seruum 28. §. 5. 6. l. inuitus 34. l. in testamento 38. l. Thais 41. §. 4. in f. l. fideicommissa 46. §. 3. l. si quis 53. pr.

TIT. VI.

De ademtione libertatis.

Quemadmodum alia legata & fideicommissa, ita & libertates testamento datæ adimi possunt.

TIT. VII.

De statu liberis.

STATV LIBERI sunt, qui destinatam in *tempus* vel *conditionem* habent libertatem, *l. 1. h.* & hactenus magis serui sunt, *l. 9. pr. l. 29. pr. h.* adeoque partus ex statu libera natus sit seruus, *l. 16. h.* Debet autem tale tempus libertati adiici, quod facile existere potest, quemadmodum quoque de *conditione* dicitur in *l. 4. §. 1. h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. ſtatu liberos 3. §. 1. l. cum heres 4. §. 1. l. 5. pr. l. ſi ſtatu libera 7. §. 7. l. 13. §. f. l. ſi peculium 20. §. 5. 6. l. Labeo 21. pr.

TIT. VIII. (VII. 13.)

Qui ſine manumiſſione ad libertatem perueniunt.

Sine manumiſſione ad libertatem perueniunt, (1) qui ob grauem infirmitatem *pro derelictis* habiti ſunt a dominis: *l. 2. h.* (2) qui necem domini detexerunt: *l. 5. h.* (3) qui ita veneunt, vt certo tempore manumittantur, *l. 3. h. l. 9. h.*

TIT. IX. (VII. 11.)

Qui & a quibus manumiſſi liberi non fiunt, & ad legem Aeliam Sentiam.

Manumiſſio non ſortitur effectum, (1) ſi in *fraudem creditorum* facta, modo *dolus* manumittentis concurrat, & ipſa *defraudatio*, *§. 3 I. h. l. 27. h.* etiamſi miles in teſtamento militari manumiſerit, *l. 8. in f. h.* (2) Si minor 20 annis absque iuſta cauſa manumiſerit, *§. 4. I. h.* licet alii dederit, vt ille manumitteret: *l. 7. §. 1. h.* (3) ſi domina ſit ſuſpecta de adulterio: *l. 12. §. 1. h.* (4) ſi dominus coactus ſit, vt ad clamorem populi ſeruum manumitteret, *l. 17. pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. proſpexit 12. §. 1. l. ſi priuatus 17. pr.

TIT.

TIT. X. (VI. 8.)

De iure aureorum annulorum.

Aureus annulus imprimis *ingenuitatis* signum fuit, adeoque ingenuitatem consequebantur libertini, quibus princeps *ius annulos aureos gestandi* dabat, saluo tamen iure patronatus, *l. pen. l. f. h.*

TIT. XI. (VI. 8.)

De natalibus restituendis.

Plenius consulit libertis *natalium restitutio*, quæ est beneficium principis, quo restitutos facit ab initio *quasi ingenue natos*, omni cessante *iure patronatus*. Vnde & patroni consensus necessarius est, *l. 2. h.*

TIT. XII. (VII. 16.)

De liberali causa.

1. LIBERALES CAVSAE sunt *actiones de libertate & seruitute*, de *ingenuitate* & *libertinitate*. Cum vero is, qui in possessione seruitutis erat, non poterat litigare de sua libertate, aliis ius agendi concessum est, *l. 1. seqq. h.* cum alias olim alius pro alio ægre admitteretur, *pr. l. de iis, per quos agere poss.* Quis hic probare debeat, de eo vid. *l. 7. §. 5. h.* Potest tamen & is vltro onus probandi subire, qui probare non debeat, *l. 39. pr. h.*

2. Quodsi absens sit is, qui in seruitutem petit, electio danda est reo, vtrum malit cognitionem circumduci, an audita causa sententiam proferri? vbi iudex causa cognita pronunciare debet, *seruum non videri*, non vero, *esse eum ingenuum*, *l. 27. §. 1. h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. Liberis 7. §. 5. l. cognitio 8. §. 1. l. si pariter 9. §. f. l. si vsumfructum 23. in f. ordinata 24. pr. §. 1. 2. l. si cui 25. §. 1. l. Diui fratres 27. §. 1. l. cui necessitas 39. pr. §. 1.

TIT. XIII. (VII. 18.)

Quibus ad libertatem proclamare non licet.

Ad libertatem proclamare prohibentur, qui maiores 20 annis sunt, & se ad pretium participandum dolose venundari passi sunt. Minori ignoscitur, *l. 1. §. 1. h.*

TIT. XIV. (VII. 14.)

Si ingenuus esse dicetur.

1. Si quis ex *iure patronatus* exigit ab aliquo operas, vel obsequia, vel alia patronatus iura, & reus ad *ingenuitatem* prouocat, *præiudicialis* hæc *quæstio* prius est excutienda, *l. f. h.*

2. Si vero nulla iura exiguntur, sed saltem *diffamatio* de exigendis doceri potest, prouocare potest diffamans, vt contradictionem faciat, si defensionibus suis confidat, alioquin perpetuum ipsi silentium imponitur, *l. Diffamari 5. C. de ingen. manumiss.*

TEXT. NOTAB.

Ex Cod. l. diffamari *de ing. manum.* ex qua hodie generalis prouocatio ad agendum conceditur, quoties diffamatio doceri potest.

TIT.

TIT. XV. (VII. 22.)

Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur.

De *ſtatu defunctorum* poſt *quinquennium* quærere non licet, adeo vt nec de viui ſtatu quærendum amplius ſit, ſi quæſtio huius præiudicium ei facit, qui ante *quinquennium deceſſit*, *l. 1. pr. §. 2. h. l. 2. pr. h.*

TIT. XVI. (VI. 20.)

De colluſione detegenda.

1. *Colludunt* domini cum ſeruis, quando patiuntur, ſeruos ſuos in libertatem proclamare liberosque iudicari, cum tamen nouerint optime, eos eſſe ſeruos. Detecta hac colluſione is, qui per colluſionem ingenuus iudicatus eſt, fit ſeruus vel libertus eius, qui colluſionem detexit, *l. 1. h.* Et poteſt detegi hæc colluſio intra *quinquennium continuum*, *l. 2. pr. §. 1. h.*

2. Si *vſum practicum* harum materiarum ſpectas, is fere nullus eſt, vt adeoque tantum *hiſtoricæ cognitioni* inſeruiant, quod etiam de titulis quibusdam in *lib. 38. & 39.* occurrentibus dicendum erit, cum talis ſeruitus, qualis apud Romanos fuit, ſit incognita foris noſtris.

3. Vt plurimum tamen faciunt Dd. hic extenſionem ad *homines proprios* eorumque *operas* aliaque, vid. GAIL. 2. *obſ. 62.* CARPZ. *lib. 1. tit. 6. reſp. 51.* Sed magis eſt argumentum *a pari*, quod Dd. inde deducunt, vbi plerumque inſignis *diſparitas* in plerisque occurrit, ne dicam, *argumentum a pari* non operari *vſum practicum.*

4. Horum itaque hominum iura aliunde petenda, ſcilicet ex propriis cuiusque loci ſtatutis & conſue-

ſuetudinibus. Qui inuerſo modo incedunt, ingens detrimentum & iniuriam *iuri patrio* inferunt, vid. SCHILT. *exerc. 41. §. 37. ſeqq.*

LIB. XLI. TIT. I.

De acquirendo rerum dominio.

1. DOMINIVM etſi alias *latiſſime* ius quodlibet nobis competens, & quod *noſtrum* quaſi dici poteſt, denotet *l. 9. ad L. Rhod. de iactu; ſtricte* tamen & primario deſignat ius, quod alicui competit in *res corporales*, reſpectu cuius *propria* & *noſtra* dicitur.

2. Hoc ſenſu DOMINIVM, eſt *ius in re corporali, quo hæc ita nobis propria eſt, ſeu ad nos ſpectat, vt alios poſſimus excludere ab vſu eius rei, deque illa diſponere, quatenus lege, pacto vel teſtamento ius diſponendi non reperitur reſtrictum.*

3. Opponitur *communioni* ſimpliciter tali, ſeu *primæuæ*, vbi nemo poteſt excludi ab *vſu rei communis*, & cum omnes res ab initio fuerunt communes, cupido *appropriandi* ſibi bona & alios excludendi, *i. e. auaritia*, dominia rerum *iure gentium* introduxit. Et ita ſecundum hæc explicanda *l. 5. de I. & I.*

4. Vulgo diuiditur in *plenum*, & *minus plenum*. Ibi *proprietas eſt indiuiſim penes vnum*. Hic *proprietas eſt diuiſa inæqualiter inter plures*, ita vt cui *particula dominii*, quamuis *dependens*, cum *omni vtilitate* obueniat, dicatur habere dominium *vtile*, quod proinde omnino differt ab *vſufructu*: qui vero reliquam partem proprietatis cum *directione ſuperiore* quadam detinet, dominium *directum* habere intelligatur. Alias quoque hæc diuiſio accipi poteſt vel de *dominio reſtricto*, vel de *nuda proprietate*, *§. vlt. I. de vſufr.*

5. Porro

5. Porro aliud est *reuocabile*, aliud *irreuocabile*. Illo reuocato, exspirant omnia iura interim rei imposita: *l. 31. de pign. l. 20 pr. h. t.* non vero, si hoc *per accidens forsan* retractatur. Dominium *reuocabile* adimit facultatem *alienandi*, non *irreuocabile*.

6. Inprimis in dominio requiritur LEGITIMA ACQVISITIO, quæ duo postulat: (I) *titulum iustum*, seu causam, a legibus probatam, acquisitionem iustificantem: (II) *modum* seu medium, mediante quo immediate dominium acquiritur & transfertur. Hoc demum fiunt res *nostræ*, illo sæpius tantum *debitæ*, *l. 20. C. de pact.*

7. *Modi* sunt vel *naturales* vel *ciuiles*. Illi sunt tres: *Occupatio*, *accessio*, & *traditio*. Tituli sunt varii, prout lex facultatem ex hac vel illa causa acquirendi indulsit.

8. OCCVPATIO est *corporalis rei*, *quatenus nullius est*, *apprehensio*, *cum animo sibi illam appropriandi*.

9. Deprehenditur illa imprimis in triplici differentia. (1) Est *ferarum bestiarum*, *l. 3. h.* quæ cedunt *plene* capienti, *l. 55. h.* Inde (α) *sola vulneratio* non sufficit, *l. 5. §. 1. h.* nec (β) huc spectant feræ *viuariis* inclusæ, quæ in dominio esse intelliguntur, ZIEGLER. *de iur. maiest. l. 2. c. 14. §. 16.*

10. Cum itaque in hac specie duo occurrant: (1) *occupatio* & (2) *ius venandi*, quod de iure Rom. singulis erat concessum, apparet, hodie eos feras bestias acquirere non posse, qui *iure venandi* destituuntur. Deficit enim *titulus*. An autem illicite venantes propterea vt *fures* puniendi sint? alia quæstio est.

11. Ius venandi *propriis fundis* per se non est *regale*, nec argumentum ex *2. f. 56.* concludit. Præterea deficit *lex vniuersalis* in Germania, quæ nobilibus ius venandi in *fundis suis* adimat, quod potius ex *antiqua libertate*, iure Saxonico prouinciali asserta, *I. P. S.*

lib. 2. art. 61. fundi reditibus annumeratum fuit, id quod etiam *diplomata* loquuntur. Ad *regalia* quidem in nonnullis territoriis relatum est, sed inde argumentum ad alia territoria duci nequit. Proinde (1) vbi venatio *maior* regalibus adscripta est, *minor* tamen nobilibus adhuc salua est. (2) Qui *ius venandi* in territorio certo ad *regalia* referre intendit, in quo *lex publica*, subditos a iure venandi excludens, deficit, illud probare debet.

12. Vbi *venatio* ad *regalia* relata est, ibi nobilibus *iure feudi* conceditur, & quidem vel *maior* & *minor*. In dubio hæc censetur concessa. Operatur *bannum ferinum* seu *ius prohibendi*, ne quis syluam ingrediatur venandi causa, MYLER ab EHRENB. *de princ. & stat. imp. c. 37. §. 3.*

13. *Feræ captæ* tamdiu *nostræ* sunt, donec *custodia nostra* coërcentur; *mansuefactæ*, quamdiu animum *redeundi* & *reuolandi* retinent: *mansuetæ* autem semper manent nostræ, licet casu turbatæ aufugerint, *l. 44. pr. h.*

14. (II) *Bellica.* Præsupponitur tamen *iustum bellum*, quod quoad effectus externos determinatur vnice ex *iure belligerandi*. Hoc posito, singuli non aliter acquirunt, quam ex concessione eius, cuius auspiciis bellum geritur. Hinc quoque diuersa est ratio *prædonum maritimorum*, & eorum, qui *publica auctoritate* prædas agunt, vulgo die Capers. Sed de hac specie *infra tit. de captiu. & postl. reu.*

15. (III) *Rerum inanimatarum*, quæ in mari eiusque littore vel alibi inueniuntur, quatenus (α) nullius sunt, nec (β) earum acquisitio lege est interdicta. Hinc enim olim *metallifodinæ* in priuato erant dominio; *l. 7. §. 13. solut. matrim.* hodie *fisci*, vid. HEINECCIVS *in histor. Goslar. ann. 968. & 1131.* conf. *I. P. S. lib.*

lib. 1. art. 35. ZIEGL. *de iur. mai. l. 2. c. 19.* STRYK. *de iure ſubterraneo.*

16. Huc quoque recte referuntur *res pro derelicto habitæ; §. 46. I. h.* modo *animus* adſit derelinquendi. Aliud eſt in iis, quæ caſu fortuito amittuntur, quæ ſub pœna furti *extraordinaria* reſtituendæ ſunt domino: ſi de eo non conſtat, cedunt inuentori. Vid. tamen *I. P. S. lib. 2. art. 37. §. f. I. h.* Idem dicendum de rebus naufragii metu eiectis, *l. 1. C. de naufrag. l. 8. ad L. Rhod. de iact. l. 43. §. 8. ſeqq. de furt.* ENGELBR. *ad D. h. §. 50.*

17. ACCESSIO eſt *modus acquirendi rem, quæ rei noſtræ principali qualibet ratione accedit.* Eſtque vel *naturalis* vel *artificialis.*

18. Ad *naturalem* ſpectat (1) *fœtura:* quicquid enim *ex re noſtra* naſcitur, hoc noſtrum eſt, *l. 6. h.* & ſic etiam *examen apum* ita nobis acquiritur, ac partus ſequitur ventrem.

19. (2) *Alluuio*, qua paulatim *agro* noſtro *arciſinio* aliquid adiicitur; *l. 16. h.* quicquid enim agro vicini decedit, amiſſum eſt, *I. P. S. lib. 2. art. 56.* Secus eſt (α) ſi vi fluminis pars aliqua abrepta & agro noſtro adiecta, quatenus *coalitio* cum *derelictione* deficit, *§. 21. I. h. l. 5. §. 3. de R. V.* (β) Si vi fluminis tractus terræ abreptus, & alterius agro impoſitus eſt. Si vero vel maxime *formam peninſulæ* conſtituat, indiſtincte tamen eius eſt, cuius agro cohæret.

20. (3) *Inſula nata* in flumine & a terra prorſus ſeparata, *l. 30. §. 2. h.* Hæc acquiritur illis, qui prope ripam prædia *arciſinia* poſſident; *l. 1. §. 6. de flumin.* (in mari occupanti cedit) modo (α) alueo cohæreat: *l. pen. §. 2. h.* & (β) ex curſu nouo fluminis *facta* non ſit, *l. 7. §. 3. h. I. P. S. lib. 2. art. 56.* Ius *inſularum* hodie recte adſcribitur fiſco, cum pars *fluminis* ſint, ad *fiſcum* pertinentis, & conſtitutio ADOLPHI

id confirmet, MEV. 7. *D. 301.* ZIEGL. *de iure mai. l. 2. c. 15. §. 18. 19.* HERT. *de ſuperior. territ. §. 47.* Vnde vtplurimum nobiles inueſtiuntur cum *iure inſularum.* Neque contrarium habetur *in I. P. S. lib. 2. art. 56.* vbi aſſignatur inſula *ripæ viciniori*, quæ ad *dominium territorii* proprie ſpectat, ſecus ac ſtatuit SCHILT. *exerc. 4. §. 19. in not. lit. h.*

21. (4) *Alueus a flumine derelictus* vicinis poſſeſſoribus olim cedebat, *l. 7. §. 5. l. 29. l. 30. h.* adeo vt idem iuris eſſet, ſi nouus alueus rurſus a flumine derelinqueretur; *l. 38. h.* quamuis olim id non ita *ſtricte* obtinuiſſe, fateatur ICtus *l. 7. §. 5. h.* Sed hodie alveus, vt *pars fluminis*, ſecundum principia noſtri *iuris publici*, fiſco adſcribendus.

22. Præſupponitur tamen, *vt ſpecies fundi* (forma agri externa) *mutata fuerit.* Hinc *inundatio* non tollit dominium; *§. 24. I. h.* bene tamen poſſeſſionem, *l. 3. §. 17. de acquir. vel amitt. poſſ.* de qua intelligi debet *l. 23. quib. mod. vſufr. amitt.*

23. Ad *induſtrialem* refertur (I) *ſpecificatio*, ſi ex *rudi materia* ſpecies noua eſt facta. *Species* autem *noua* tunc facta intelligitur, vbi corpus nouum ex materia eſt productum, quod diuerſam *formam* & *denominationem* a materia habet, *l. 7. §. 7. l. 26. §. f. h.*

24. Ordinarie, ſi ex *aliena materia* facta eſt, ſpecificanti, qui *ſuo nomine* fecit, *l. 26. l. 27. §. 1. h.* acquiritur *ſpecies*; niſi reduci poſſit ad priſtinam rudem materiam, *l. 12. in f. h.* Illo caſu, ſi quidem in b. f., nec locupletior ex materia factus eſt ſpecificans, de pretio non tenetur: ſi locupletior factus eſt, tenetur actione *in factum*, *l. 23. §. 5. l. 52. de R. V.* Si in *mala fide* eſt, tenetur vel *condictione furtiua*, vel *ad exhibendum* actione, *l. 12. §. 3. ad exhib.*

25. (II) *Adiunctio* in ſpecie dicta, *qua quid rei noſtræ ornandæ vel augendæ vel reficiendæ gratia accedit*, vt

vt nulla *noua ſpecies* inde fiat, *l. 26. §. 1. h. l. 19. §. 13. de aur. arg. mund. leg.* Acquiritur ita acceſſorium domino rei principalis. In his tamen & ſimilibus ſpeciebus *ſeparatio* conceditur, quatenus commode fieri poteſt, *l. 6. l. 7. §. 1. 2 ad exhib.* Quidam etiam quoad hanc vſi ſunt diſtinctione *ſubtili* magis, quam *vtili*: vtrum per *ferruminationem* an *applumbaturam* aliquid acceſſerit? vt in hac duntaxat, non in illa *ſeparationem* admiſerint, *l. 23. §. 5. de R. V.*

26. (III) *Confuſio materiarum liquidarum*, vbi *quandoque* inducitur communio, *§. 27. I. h.* (IV) *Communio* eſt *aridarum*, vbi, quatenus ſeparatio fieri poteſt, hæc admittenda, *l. 23. §. 5. de R. V.* alias vel *communio* inducitur, vel interdum etiam *dominium* acquiritur, *l. 78. de ſolut.*

27. (V) *Inædificatio.* In hac *inædificatum* cedit ſolo, etiam ſecundum *ius Germanicum*, *I. P. S. lib. 2. art. 21.* Iure *Romano* domino materiæ conſulitur actione *de tigno iuncto*, quæ contra furem vel m. f. poſſeſſorem in duplum datur, *l. 6. ad exhib. l. 1. §. 2. l. 2. de tigno iunct.* Sed de hac actione infra *ad tit. de tigno iunct.*

28. (VI) *Satio* & *implantatio*, quæ eodem fundamento nituntur: *I. P. S. lib. III. art. 20.* niſi quod in hac *coalitio* requiratur, *l. 26. §. 2. h. l. 9. §. 2. de damn. inf.* cum ante eam ſeparatio commode fieri poſſit.

29. (VII) *Scriptura & pictura.* Ibi ſcriptura chartæ cedit, ſi talis ſit, quæ alias etiam vſui eſſe poſſit, v. *l. 3. §. 14. ad exhib.* Hæc vero ob *præſtantiam artis* tabulam ad ſe trahit, *l. 9. §. 2. h. l. 23. §. 5. de R. V.*

30. Denique (VIII) *Perceptio fructuum* ex re aliena, cuius verum fundamentum quærendum in *bona fide.* Qua ratione autem acquirantur, ſupra expoſitum *tit. de R. V.* DONELL. *l. 4. c. 24. ſeqq.*

31. Ab vtroque modo, & *occupatione* & *acceſſione*, participat *inuentio theſauri*, *l. 31. §. 1. h.* Nam inuentori (etiam *mercenario*, vid. BYNKERSHOEK. *lib. II. obſ. c. 4.*) cedit dimidia iure *occupationis*, altera dimidia domino iure *acceſſionis*, modo (α) tertius *caſu fortuito eum* inuenit, (β) dominus *illegitimis mediis* abſtinuit. Alias cedit fiſco. Hinc ſi tertius totum retinet, furtum committit. Quidam hodie theſauros fiſco adiudicant, tum per *art. 35 lib. 1. I. P. S.* tum quod *commodum extraordinarium* ſit.

32. Non aliter autem dici poteſt theſaurus, *quam ſi eius memoria non extat, ita vt iam non videatur dominum habere, quia ignoratur*, *l. 31. §. 1. h.* & perinde eſt, vbi abſconditus deprehendatur. Si conſtat de domino, illi effodiendi poteſtas concedenda, *l. 15. ad exhib.*

33. Denique ſupereſt TRADITIO, quæ eſt *actus, quo res ab aliquo, qui ius illam transferendi habet, in alterum acceptantem legitime & ſcienter transfertur.*

34. Tradens ergo (I) *habere debet poteſtatem transferendi rem in alterum.* Proinde (α) debet eſſe *dominus*, *l. 20. pr. h.* & præterea (β) habere *liberum* diſponendi *arbitrium.* In *immobilibus* nouiter *acquiſitis* tale arbitrium liberum habent poſſeſſores *iure antiquo Germanico*; Weichb. *art. 20.* non æque in *hereditariis*, cum conſenſu heredum demum alienandis, *I. P. S. lib. 1. art. 34. & 52.* Habet vero tradens illam poteſtatem, vel *iure proprio*, vt rerum dominus; vel *delegato* & ita *alieno*, vt creditores, tutores, procuratores, *l. 46. l. 59. l. 65. h.* DONELL. *l. 4. c. 15. lit. b. ſeqq.*

35. (II) *Præterea etiam animum transferendi habere debet*, *l. 55. de O. & A.* quod ſufficit, licet forſan in *titulis* error adſit: *l. 36. h.* modo ſciuerit, rem eſſe ſuam, quam tradit; alioquin enim non videtur tradens

dens consensisse in alienationem, *l. 35. h.* ZOES. *h. n. 9.*

36. Cognoscitur animus ex *titulis*, quorum alii sunt *dominii translatiui*, alii *non translatiui*. Illi sunt, quibus *intenditur* translatio dominii, & huc vnice pertinent, *l. 31. pr. h.* quos peculialiter illustrat HERT. *de conuent. domin. translat.* Traditio itaque sequitur naturam tituli: v. c. si titulus est quidem dominii translatiuus, sed tamen *reuocabilis*, etiam dominium reuocari potest, vt si ex m. c. donatione a donante quid traditur.

37. (III) *Accedere debet acceptatio alterius. Inuito* regulariter non acquiritur; nisi præcedens *generalis consensus* adsit, *l. 36. h.* vt in dominis, quibus inuitis aliquando serui acquirebant, *l. 32. h. l. 62. de V. O.* conf. THOMAS. *ad Huber. præl. ad inst. h. §. 36.* DONELL. *l. 4. c. 18.*

38. (IV) *Traditio facienda legitimo modo.* Proprie traduntur res *corporales*, cum illæ tantum *actum corporalem*, qualis est *traditio*, recipiant. Et quidem *mobiles* traduntur de manu in manum: *immobiles* inductione in fundum *l. 3. §. 1. de acquir. vel amitt. poss.* iure Germanico *resignatione iudiciali*, vid. Weichb. *art. 20.* VOET. *h. §. 38.* Ad *incorporales* per *analogiam* quandam traditio applicatur, *l. 43. §. 1. h. t.* ita vt loco eius sit *vsus* eorum cum *patientia* alterius coniunctus; *l. vlt. de seruit. l. 1. §. f. de S. P. R.* quamuis si fundo iura cohæreant, fundo tradito, illa tradita censeantur.

39. Ceterum præter hos *ordinarios* modos datur etiam traditio *ficta* & *symbolica*. Illa fingitur interuenisse, sitque vel *longa manu*, si res *mobilis* propius demonstratur; vel *immobilis* e longinquo animo tradendi, *l. 79. de solut. l. 18. §. 2. l. 51. de acquir. vel amitt. poss.*

40. Vel *breui manu*, cum tradita res ex titulo dominii non translatiuo postea possidetur ab eodem sine noua traditione ex titulo dominii translatiuo, quatenus hoc inter *praesentes* actum; *l. 34. pr. mand. l. 1. §. 21. de acquir. vel amitt. poss. l. 31. §. 1. de donat.* vel contra, *l. 9. §. 5. h. l. 43. §. 1. de iur. dot.* Et huc pertinet *constitutum possessorium*, & donatio omnium bonorum, reseruato vsufructu, conf. *l. 1. in f. l. 2. pro soc.*

41. *Symbolica* est, quae per *signa* expeditur. Sic traditio clauium horrei frumentum transfert in alterum, *l. 74. de contrah. emt. vend.* STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 8. §. 22.* Trabes videntur traditae per subsignationem hoc animo factam, *l. 14. in f. de peric. rei vend.* Traditione instrumentorum fundus censetur traditus, *l. 1. C. de donat.* Pertinet huc quoque *scotatio, c. 2. X. de consuet.* STRAVCH. *in amoen. iur. can. eccles. 3. c. 4.* LYNK. *ad decret. cit. tit. §. 4.* & *effestucatio*, quorum signorum saepe fit mentio in antiquis diplomatibus; conf. *ius eccles. prot. tom. II. tit. de instit.*

42. (V) Praeterea nonnulli exigunt *vacuam rei possessionem*, VINNIVS *in comment. ad §. 40. I. h.* quod eatenus admitti potest, quatenus *ignoranti* res aliter *plene* tradi nequeat. Quin enim *scienti* & *volenti* res a possessione tertii non vacua tradi queat, non habet dubium, cf. HVBER. *ad I. h. §. 37.* CORN. *van* ECK. *h. §. 50.* DONELL. *lib. 4. c. 19.*

43. Ceterum & sine *omni traditione* aliquando *ipso iure* transit dominium, veluti (1) in legatis, *l. 64. de furt. l. 80. de leg. 2.* (2) in iudiciis diuisoriis per adiudicationem, *§. vlt. I. de offic. iud. l. 16. §. 5. de pign.* (3) in commissis, *l. 14. de publican.* (4) in fideicommissis vniuersalibus, *l. 63. pr. ad SCt. Trebell.* (5) in *communione connubiali.*

44. Hisce

44. Hiſce concurrentibus dominium acquiritur. *Conditio* tamen interueniens etiam *tacita* aliquando ſuſpendit hunc effectum, vt eſt in emtione venditione, vbi, merce tradita, non ſtatim tranſit dominium, niſi ſoluto pretio vel alio modo ſatisfactione, aut fide præſtita, *§. 41. l. h.* Neque tamen hæc cenſetur habita ex ſola traditione, ZOES. *h. n. 39.* STRYK. *c. l. §. 24.*

45. Ceterum illud olim indiſtincte acquiri non poterat per *liberam perſonam, l. 53. l. 59. h. §. 5. l. per quas perſon. nob. acquir.* ſi modus acquirendi *ſolennis* ſeu *ciuilis* adhibendus erat, qualis erat *ceſſio* & *mancipatio* in *rebus mancipi;* VLPIANVS *in fragm. tit. 19. §. 8.* quæ ſolennitas cum rerum diſtinctione iure Codicis ſublata eſt. In *naturali* etiam per alium acquiri poterat, quomodo poſſeſſio & per hanc etiam *dominium* acquirebatur, *l. 20. §. f. l. 13. pr. h.* modo tertius alterius nomine acquiſiuerit. Aliud ſi accepit, vt ſibi acquireret, *l. 1. §. 19. de acquir. vel am. poſſ. l. 37. §. 6. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. 10. l. locus 12. §. 1. l. ſi procurator 13. l. quod in littore 14. l. in agris limitatis 16. l. traditio 20. pr. §. 2. l. ſed in meis 26. pr. l. ergo 30. l. nunquam nuda 31. l. hereditatis 34. l. cum in corpus 36. l. per ſeruos 37. §. 6. l. ſeruus 43. §. 1. l. bonæ fidei emtor 48. pr. §. 1. l. quamuis 50. l. ea, quæ ciuiliter 53. l. in laqueum 55. l. res ex mandato 59. l. quædam 62. l. ſi epiſtolam 65. pr.

TIT. II. (VII. 32.)

De acquirenda vel amittenda poſſeſſione.

1. POSSESSIO generatim denotat *quodcunque exercitium rei vel iuris,* quocunque animo fiat. Hoc modo conſideratur tantum ratione *ſimplicis exercitii:* ſtrictius

strictius autem ratione *effectuum iuris* peculiarium plura desiderat.

2. Priori consideratione *factum possessionis* seu *actum naturalem* denotat, quatenus quis detinet rem, *l. 1. pr. h.* licet non habeat animum sibi possidendi, *l. 17. §. 1. depos. l. 24. l. 25. h.* & eo respectu aliquando haec possessio *naturalis dicitur*, quatenus in nudo *facto naturali* consistit, *l. 7. §. 11. comm. diu. l. 38. §. 7. de V. O.* Sed haec non adeo effectus iuris producit.

3. Posteriori consideratione *iuris* dicitur esse, quod huic peculiares effectus iuris tribuuntur, atque praeterea requiritur *animus rem sibi habendi*, *l. 9. l. 20. l. 41. h.* quae hoc intuitu *ciuilis* dicitur. Qui enim *nomine alieno* possidet, sibi possessionem adscribere nequit, sed illi potius, cuius nomine possidet.

4. Sed & *ciuilis* alio respectu dicitur, quae ambiguitas ex *sectis ICtorum* orta videtur, obseruante MERILLIO *lib. II. obs. c. 31.* Vel enim praedicatur de eo, qui *solo animo possidet*: *l. 1. §. 24. de vi & vi arm. l. 1. §. 3. 13. D. l. 10. C. h.* & ita opponitur illi possessioni, quae *naturali facto* coniuncta est: vel praedicatur de eo, *qui opinione dominii rei insistit*; *l. 22. §. 1. de noxal. act. l. 27. de vsurpat.* & hoc intuitu dicuntur *naturaliter* possidere, qui absque tali animo rei insistunt, *l. 12. pr. h.* licet rem *sibi* & non *alieno nomine* possidendi animum habeant, *l. 39. h.* conf. HAHN. *ad W. h. n. 3.*

5. Hisce praelibatis, non absurdum est, plures eandem rem in solidum possidere posse, diuerso scil. modo, non vno eodemque; *l. 3. §. 5. h. l. 3. pr. vti possid. l. 15. §. 4. de prec.* quamuis ex *sectis ICtorum* discrepans olim obtinuerit sententia. MERILL. *c. l.*

6. Varia quoque est possessio ex *obiecti* natura. *Proprie* possidentur res *corporales*: *analogice* seu *quasi* res *incorporales*. Immo plane olim incorporalibus effectus possessionis denegabantur, *l. 4. §. 27. de vsurp.*

vnde

vnde nec vſucapio in iis procedebat, *l. c. §. 29. l. 14. de ſeruit.* Poſt tamen iidem effectus poſſeſſionis illis tributi ſunt.

7. Poſteriores conſiderationes poſſeſſionis in eo conueniunt, quod ad eum ſpectent, quæ *iuris* dicitur. Hoc intuitu POSSESSIO eſt *ius inſiſtendi rei exercitiumque eius habendi cum animo ſibi & ſuo nomine poſſidendi.*

8. Differt itaque ſatis euidenter a *iuribus in re.* Poteſt enim quis iura habere absque *poſſeſſione, l. 1. §. 4. l. 12. §. 1. h.* Poſſeſſio magis in exercitio actuum obiecto conuenientium & ſic *in facto* conſiſtit. Adeoque ſi *exercitium* illud penitus impeditur, amittitur *poſſeſſio*, ſed non *proprietas, l. 3. §. 17. h.* Immo alios effectus operatur *proprietas*, alios *poſſeſſio*, §. 4. I. *de interdict.* & ſic non recte ad ſpecies *iuris in re* refertur, niſi *bonæ fidei* ſit.

9. Vlterius conſideratur vel vt ACQVIRENDA, quo intuitu tria requiruntur: (I) *apprehenſio* vel *vera* vel *ficta, l. 1. §. pen. l. 18. §. 2. h.* ſufficitque *rem principalem* apprehendiſſe, modo eo animo fiat, vt quis *totum* apprehenderet, *l. 3. §. 1. h.* Eo itaque intuitu *certa res* eſſe debet, quæ poſſidetur, *l. 3. §. 2. h.* In incorporalibus *exercitium iurium* eſt loco apprehenſionis. Et ita ex hisce actibus quoque probatur poſſeſſio, quatenus obiecto ſunt conformes. (II) *Res vacua* ab omni alia poſſeſſione; alioquin *ſpolium* committitur.

10. (III) *Animus* illam rem ſibi poſſidendi, *§. 1. h.* Hinc (α) poſſeſſionem acquirere nequeunt, qui talem animum habere non poſſunt, quamuis alii eorum nomine eam apprehendere poſſint, *l. 1. §. 3. l. 32. §. 2. h.*

11. (β) Nec *ſolus animus* ſufficit, ſi *apprehenſio* nulla anteceſſerit, veluti ſi quis ſciat, latere theſaurum in fundo, non protinus illum poſſidet, niſi eum apprehenderit, *l. 3. §. 3. l. 51. h.*

12. (γ)

12. (γ) Solus *animus* absque *facto interueniente* non mutat causam possidendi; *l. 19. §. 1. h.* bene tamen, si *factum* aliquod *contradictorium*, cum alterius *acquiescentia* coniunctum accesserit; *c. l. §. 20. l. 3. §. 18. l. 19. §. 1. h.* tunc enim ex *noua* illa *causa* vsucapio quoque procedere potest, quæ ex priori possessione non procedebat.

13. (δ) Licet iura aliquando ex speciali ratione *ipso iure* in aliquem transire possint, non tamen transit *iure Romano* possessio, *l. 30. ex quib. caus. mai.* sed etiam illa ab heredibus apprehendenda, *l. 23. pr. h.*

14. Vel consideratur vt CONSERVANDA: hoc modo *retinetur* etiam *solo animo*, licet alter rem detineat alterius nomine, vel nemo in possessione sit, *l. 44. pr. l. 45. l. 46. in f. h.* Immo retinetur, licet is, qui eam acquisiuit, furere inceperit, *l. 25. §. 1. h.*

15. Tunc vero solus animus sufficit, si possessor *corpore* ad possessionem reuerti possit. Nam qui vel ab alio inuasore forsan, vel casu fortuito, excluditur ab *exercitio* rei suæ, ei inanis est intentio possidendi, quæ non potest reduci in actum, *l. 25. §. 2. l. 3. §. 13. 17. l. 6. §. 1. l. 13. pr. h.* Res mobilis tamen adhuc possidetur, quatenus sub custodia nostra est, *l. 3. §. 13. h. l. 44. pr. l. 47. pr. h.*

16. Effectus *acquisitæ possessionis* est, quod præsumtionem pro possessore indicat, quod *iuste* possideat. Proinde (α) liberat ab onere probandi: *l. 2. C. de prob.* (vid. HERT. *de quasi possid. prob.*) (β) possessor fructus interim percipit: (γ) non tenetur edere titulum suæ possessionis, vid. tamen STRYK. *de necess. edend. titul. suæ poss.*

17. (δ) In pari causa possessor est potior, *l. 19. de pignor. l. 8. de cond. ob turp. caus. I. P. S. lib. 3. art. 32.* adeo vt si duobus ex vna causa res sit promissa, possessor potior sit, *l. 15. C. de R. V.* (ε) Ad

reti-

retinendam possessionem etiam *priuata resistentia* concessa est, *l. 3. §. 9. l. 17. de vi & vi arm.* qui etiam eousque extenditur, vt deiicientem *in continenti* deiicere liceat, *cit. tx.* (ζ) *retentio* conceditur possidenti, *l. 48. de R. V.*

18. Immo si (η) qualitas *bonæ fidei* possessionem comitatur, plurimos adhuc habet speciales effectus, vid. supra *tit. de public. act.* veluti quod vsucapere possit &c.

19. Defendi quoque (θ) potest contra *turbatores* legitimis interdictis. Est vero *turbatio possessionis*, quando quis non quiete possidet, licet omni exercitio non sit priuatus, fierique potest vel *verbis* vel *factis*, *l. 6. §. 1. h.* STRVV. *ex. 42. §. 28. seqq.*

20. Vel denique consideratur vt AMISSA. Sed itidem hic duo requiruntur, *animus* & *factum*, *l. 8. h.* Tamdiu itaque retinetur possessio, quamdiu ignoratur, alium occupasse possessionem, *l. 46. h.* nec error amissionem operatur, *l. 34. pr. h.*

21. Aliquando dicitur *solo animo* amitti possessio, quando quis mutat animum, scil. non *sibi* sed *alterius nomine* possidendi, licet corpore maneat in possessione, *l. 3. §. 6. l. 44. §. 2. h.* vt in *constituto possessorio* contingit.

22. E contrario *solo corpore* dicitur amissa possessio, quando quis vel *inuitus* derelinquere tenetur possessionem, *l. 7. l. 17. l. 30. §. 2. l. 15. l. 47. h.* Tunc enim animus possessionem amittendi quidem abest, sed cum vel inuitus recedere debeat a possessione, a *potiori* vtrobique fit denominatio.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 20. 21. l. possideri 3. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 18. 19. l. clam possidere 6. §. 1. l. quemadmodum 8. l. iuste possidet 11. l. naturaliter 12. §. 1. l. quod meo nomine 18. §. 1. l. cum

l. cum heredes 23. l. si is, qui animo 27. l. si me 34. l. interesse 39. l. qui iure 41. l. peregre 44. l. f.

Ex Codice. l. minus instructus est 2. l. Donatarum 3. l. licet possessio 4. l. cum nemo 5. l. improba 7. l. nec ex vera 9. l. nemo ambigit 10. l. vitia 11. l. vlt.

TIT. III. (VII. 30. 31. 33. seqq.)

De vsurpationibus & vsucapionibus.

1. VSVCAPIO est *modus acquirendi ciuilis, quo per continuam & qualificatam possessionem, iusto accedente tempore, dominium vel aliud ius acquiritur.* Vel est *adiectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti, l. 9. h.*

2. Introducta est tum *boni publici* gratia: *l. 1. h.* tum etiam *priuati,* vt dominia rerum tandem sint certa, & lites tollantur; quamuis quoad *exercitium* possit *per accidens* fieri *iniquissimorum hominum præsidium, Nou. 9.* conf. COCCEI. *de præscript. extraord. §. 9. seqq.*

3. Vsucapio olim (1) ciuibus Romanis propria, denegata *peregrinis:* (2) erat *anni* & *biennii* vsque ad IVSTINIANI tempora, vt leges ante eum latæ, de *vsucapione* loquentes, de *annali* & *biennali* intelligendæ sint. Locum tantum habebat (3) in rebus *corporalibus,* non *incorporalibus: l. 14. de seruitut. l. 4. §. 29. l. 10. §. 1. h.* (4) in *mobilibus* indistincte, siue essent *mancipi* siue *nec mancipi:* VLPIAN. *tit. 19. fragm. §. 6.* SCHVLTING. *in iurispr. anteiust. p. 622.* (5) in fundis *Italicis,* non *prouincialibus, pr. l. h. t. l. vn. C. de transform. vsuc. l. 12. §. 1. de publ. in rem act.*

4. In rebus tamen, quæ *vsucapi* non poterant, *longæ possessionis,* h. e. X. vel XX. annorum *prærogatiua,* hunc *iure prætorio* accepit effectum, vi actores postea ab agendo excluderentur, & possessoribus *exceptio longæ possessionis* tribueretur, quæ speciatim *longi temporis præscriptio* vocatur, *l. 3. in f. de acq. vel amitt. possess.*

poſſeſſ. Vnde tam in *digeſtis*, quam *codice vſucapio & præſcriptio* hæc admodum diſtinguuntur, *l. 11. de diu. & temp. præſcr. l. 54. pr. de euict. l. 2. C. in quib. cauſſ. ceſſ. long. temp. præſcr. l. 1. C. de ſeru. fugit. l. 76. §. 1. de contrah. emt. vend.*

5. Vſucapio enim (α) olim contra *impeditos* currebat, ſalua *reſtitutione*, immo etiam contra *minores*; *§. 5. I. de act. l. 2. §. 15. pro emt.* non vero contra pupillos, *l. 48. pr. de acq. rer. dom. l. 10. quemad. ſeru. amitt. l. 4. §. 24. de doli mali & met. exc. l. 2. §. 15. pro emt.* CICERO *lib. 1. ep. 5. ad Attic.* (β) Demum L. C. interrumpebatur: *l. 3. pr. de eo, per quam fact.* (γ) vltimus dies inceptus ſufficiebat. Aſt *longi temporis præſcriptio* (a) non currebat, nec *impeditis* nec *minoribus*: (b) ſola *citatione* interrumpebatur: *l. 3. 4. C. quib. non obi. long. temp. præſcr. l. 4. C. ſi quis ignor. rem. min.* totusque (c) *vltimus dies* computatus fuit, vid. *infr. p. 460. §. 3.*

6. Suſtulit hoc diſcrimen IVSTINIANVS in *l. vn. C. de vſuc. transform.* vt iura *præſcriptionis* ſint in *vſucapionem* transfuſa, & hæc ſecundum regulas illius, vt *aquiores*, compoſita, ſublato discrimine inter res *corporales* & *incorporales*, *inter* prædia *Italica* & *prouincialia*. Ita vero *vſucapio* cum *præſcriptione longi temporis* hodie promiſcue vſurpatur.

7. Sicuti vero hæc ex *poſſeſſione qualificata* exſurgit; ita (I) neceſſe eſt, *vt vſucapiens poſſit animum & facultatem poſſidendi habere & alias acquirere.* Sufficit vero animum poſſidendi *ab initio* adfuiſſe, *l. 4. §. 3. h.* Qui itaque ignoranter poſſidet, non vſucapit, *l. 47. h.* Porro etiam qui *incapax poſſeſſionis* alicuius rei eſt, nulla vſucapione iuuatur, *c. 7. X. de præſcript. in f.*

8. (II) Res *acquirenda debet eſſe habilis ad vſucapionem*, h. e. (α) vt ſit in *commercio*, *l. 9. l. 45. pr. h.*

(β) *vitio reali* destituta : (γ) a lege alias vsucapi *non prohibita*, *l. 24. pr. h.* *Res vitiosa* non vsucapitur, qualis est *furtiua* & *violenter possessa*. Sola *occupatio* non vacuæ possessionis non sufficit, nec *violentia* adhibita, absque *reali possessione*, *l. 4. §. 22. 23. 24. h.* Purgatur tamen vitium, (α) *si rediit ad ipsum dominum*, *l. 4. §. 6. h.* & quidem (β) *scientem*, *l. 4. §. 8. h.* Lex vero impedit vsucapionem (1) in rebus *fisci* & *patrimonialibus* principis : *l. f. C. de fund. patrim. princ. l. 18. l. 24. h.* (2) in rebus ciuitatum & piorum corporum : *l. 23. C. de SS. eccl. N. 9.* (3) in rebus pupillorum : *l. 48. de acq. rer. dom. l. 3. C. quib. non obi. long. temp. præscr.* (4) minorum, vt durante minorennitate non currat, maxime quia vsucapio cum *præscriptione longi temporis* est confusa, *l. 3. cit.* STRVV. *ex. 43. §. 10.* (5) in rebus testamento & lege alienari prohibitis, *l. 2. C. de vsuc. pro emt.*

9. (III) *In vsucapiente adesse debet bona fides*, h. e. iusta opinio, *l. 137. de R. I.* qua quis rem alienam tamquam suam ignoranter possidet, *l. 109. de V. S. l. 6. C. de præscr. long. temp.* quæ præsumitur adesse in dubio, ZOES. *h. n. 58.* *Iusta* autem opinio oritur (α) ex *errore facti*, non iuris : *l. 31. pr. l. 2. §. 1. h. l. 2. §. 15. pro emt.* (β) *ex opinione constante.* Dubitatio *ab initio* magis *malæ fidei* accedit, non vero *superueniens*, ZOES. *h. n. 59.*

10. Et quidem de iure ciuili sufficiebat bona fides *ab initio*, *l. 48. de acq. rer. dom.* De *iure canon.* præterea desideratur (IV) *bona fides per totum vsucapiendi tempus*, *c. f. X. de præscript.* Dispositio *iuris canonici* vulgo in praxi, vt *æquior*, præferri solet ; verum æquitatem hanc cerebrinam esse, ostendi in *iur. eccles. protest. lib. 2. tit. 26. §. 52.* conf. COCCEIVS *disputat. duplici de finib. bonæ fid. in præsc. de iur. can.*

11. (V)

11. (V) *Iustus titulus*, qui cognoscitur ex duobus: (1) vt sit *ad transferendum dominium habilis*: (2) *verus*. Erroneus non sufficit, *l. 27. h.* nisi error sit excusabilis, *l. 48. h. l. f. §. 1. pro suo, l. 2. §. 19. pro emt.* In *præscriptione* tamen *iurium* olim nullus doceri debebat, *l. 10. si seruit. vind.* si *immemoriale* tempus ei suffragatur, quod iure Digestorum requirebatur, vt *P. 1. tit. de seruit. §. 8.* ostendi. Accedente vero *titulo* X vel XX annis acquiruntur, vsucapione in *præscriptionem longi temporis* transfusa.

12. Quocirca res ex *titulo ad dominium transferendum inhabili* possessa nullo tempore præscribitur, *l. 1. C. commun. de vsuc.* neque potest possessor ad effectum vsucapionis inducendum *solo animo* mutare causam possidendi, nisi nouum factum, quod *causam possidendi* mutare possit, interuenerit, *l. 33. §. 1. h. l. 2. C. de præscript. 30 & 40 annor. l. 2. §. 1. pro hered. & possess.* de quo *tit. præced.* actum.

13. (VI) *Possessio legitima, l. 25. h.* h. e. (α) *ciuilis*, vt animo domini possideat: (β) *continua*, per tempus lege definitum, *l. 2. C. de præscr. long. temp.* Continuatur vero vel in *vna persona*, vel in *diuersis*. Hoc contingit vel in successore *vniuersali l. 20. h.* adeo vt etiam tempus *iacentis hereditatis* computetur: *l. 31. §. 5. l. 44. §. 3. h.* vel in *singulari*, vt antecessoris possessio illi prosit, cum illius propter *euictionem* interfit, hunc *accessione possessionis suæ* vti, *l. 14. 17. h. l. 11. C. de præscr. long. temp.*

14. Subest tamen hæc differentia, quod *mala fides* defuncti imputetur *vniuersali*, non *singulari*, qui *ex sua persona* vsucapionem implere intendit, *l. 2. §. 16. 17. pro emt.* Heres enim ex *sua persona* vsucapionem nouam inducere nequit, destitutus titulo nouo, *l. 4. C. de præscr. long. temp.*

15. Suspenditur continuatio, quando *dormit & quiescit præscriptio*, vt ad aliquod temporis spatium non currat, quo pertinet, si ob iustissimum impedimentum, veluti *ætatem minorennem* vel *bellum* &c. quis agere non potuit, quod iure nouo transfusa *vsucapione* in *præscriptionem longi temporis* generatim asserendum est, *l. 1. in f. C. de annal. except. l. 7. §. 4. C. de præscr. 30 ann. R. I. de anno 1654. §. 172. l. f. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* STRYK. *de act. for. inuestig. S. 3. m. 1. ax. 2.*

16. (γ) *Quieta* seu *non interrupta.* Talis interruptio possessionis dicitur VSVRPATIO *l. 2. l. 5. h.* Fitque (1) *facto naturali*, deiectione de possessione, *l. 5. h.* & operatur, vt *prima possessio* non prosit, licet spoliatus post recuperet possessionem, *l. 7. §. 4. pro emt.*

17. (2) *Ciuiliter*, quando ius possidendi in dubium vocatur possessori, *l. 1. C. de præscr. long. temp.* & sufficit hodie sola *citatio*, *l. 2. C. de annal. except.* maxime (α) post vtriusque *confusionem*, & (β) secundum *ius canonicum*, quo *litis pendentia* a *citatione* incipit; modo actor obtineat, *l. 2. pro donat.* DONELL. *l. 5. c. 21. in f.* Quodsi vero actor litem derelinquat, illi perpetuatur *actio personalis* ad 40 annos post *litis contestationem*, *l. f. C. de præscr. 30 ann.*

18. *Extraiudicialis* interpellatio tantæ non est efficaciæ, vti quidem *iudicialis*, ne in cuiuslibet nequissimi hominis potestate sit, possessionem alicuius eiusque effectum interuertere. Quatenus tamen quodammodo ex iustis circumstantiis alterum in *mala fide* constituere, eiusque possessionem *turbare* potest, eatenus etiam interrumpit præscriptionem, *l. 17. C. de R. V. l. 20. §. 11. l. 25. §. 7. de petit. hered. l. 2. C. de seruit.* Sic itaque contra debitorem interpellatum satis efficax est.

19. Fluit

19. Fluit ex hoc requisito, actus *meræ facultatis & libertatis* esse inpræscriptibiles, partim quia nemo respectu eorum *possessionem* allegare potest, nisi *factum* aliquod *contradictorium* cum alterius *patientia* coniunctum accesserit; partim etiam, quia *liberi*, & nullo tempore sunt inclusi, *l. 3. C. in quib. caus. cess. long. temp.*

20. (VII) *Tempus lege definitum*, quod in mobilibus est *triennium*, in immobilibus autem, *decennium* inter præsentes, *vicennium* inter absentes, *pr. I. h. l. vn. C. de vsuc. transform. l. 12. C. de præscr. long. temp.* Olim in vsucapione diem vltimum attigisse, satis erat, quod in fauorem *bonæ fidei* introductum. Verum postquam in *præscriptionem longi temporis* transfusa est, *totius vltimi diei* ratio habenda, *l. 6. 7. h.* Si quis pro parte absens, pro parte vero præsens fuit, *decennio* constituto, dimidiantur anni absentiæ; *vicennio* vero posito, præsentiæ anni duplicandi, *N. 119. c. 8. auth. quodsi quis C. de long. temp. præscr.* Ita qualificata *præscriptio longi temporis* operatur tum *dominium* & simile *ius in re:* tum *exceptionem.*

21. LONGISSIMI TEMPORIS præscriptio *constitutionibus principum* inualuit, in *actionibus personalibus* necessaria, & quando alias *longi temporis præscriptio* cessat. Ab initio tantum vim *excipiendi* habuit; tandem effectum *vsucapionis* iis in casibus accedit, in quibus adest *possessio rei alienæ* quodammodo *qualificata.* Effectum hunc habet (I) *ob defectum tituli*, veluti in herede ex persona sua præscribere volente, *l. 8. C. §. 1. de præscr. 30 vel 40 ann. l. 11. de diuers. temp. præscr.*

22. (II) *Ob defectum b. f.* ceteris requisitis saluis. Ita *m. f. possessor* titulatus præscribit per 30 annos de iure *ciuili*, non *canonico & moribus.* Heredi tamen m. f. defuncti hoc casu imputari nequit.

23. (III) *Ob defectum habilitatis obiecti*, v. c. res vitiosæ præscribuntur 30 annis, *l. 7. C. de vsucap. pro emt. N. 119. c. 7.* ut & res minorum, *l. 3. C. de præscr. 30 ann. l. f. C. in quib. caus. in integr. restit.*

24. Sed quædam res longius adhuc tempus desiderant. Sic *40. annis* præscribuntur (1) res ecclesiasticæ: *auth. quas actiones C. de SS. eccles. N. 131. c. 6.* (2) *ciuitatum bona*, cum ordinarie non vsucapiantur, *l. 9. h.* & cum *bonis ecclesiasticis* collata fuerint in *l. 24. C. de SS. eccles.*

25. (3) Res *fiscales*, h. e. fisco iam acquisitæ, vt & *patrimoniales*, *l. f. C. de fund. patrim. l. 3. C. de bonis vacant.* Non acquisitæ autem fisco præscribuntur *diutina possessione*, *l. 18. h.* h. e. quadriennio indistincte, *l. 1. §. 2. de iur. fisc. l. 10. §. 1. de diuers. & temp. præscript. l. 1. C. de quadr. præsc.* STRYK. *de succes. ab intest. diss. 5. c. 1. §. 57.*

26. Datur præterea *præscriptio longissimi temporis* iure nouo *exceptionem* tantum producens, detinenti res alienas vtilem, si præter lapsum temporis nulla adest *qualificata* possessio, *l. 2. C. h. l. f. C. de annal. except.*

27. Vbi vero debitor *de suo* quid debet, neque vlla *alienæ rei possessio* adest, ibi etiam de *iure ciuili* præscriptione longissimi temporis ius actoris tantum per *exceptionem* excluditur, *l. 3. 4. C. h.* De iure canon. ob generalem dispositionem *c. f. X. h.* de eo dubitant, quod *mala fides* in debitore semper adsit. Sed contrarium ostendi *in iur. eccl. protest. lib. 2. tit. 26. §. 56. seq.* conf. COCCEI. *de finib. b. f. in præscript. de iure can. sect. 2. & 3.*

28. Pertinet huc quoque *immemorialis* præscriptio, cuius *initii* non extat *memoria*, adeoque frustra de *mala fide* hic quæritur, quia, vbi de hac constat, adest

initii

initii memoria. Operatur hæc præsumtionem vrgentissimam, olim ius *legitimo titulo* esse acquisitum, adeoque eius ratio habetur in *regalibus* contra *principem* defendendis, quatenus per *priuilegium* in priuatum transferri possunt, v. c. in immunitatibus a publicis oneribus, *l. 4. 6. C. de præscr. 30 & 40 ann.* domanialibus &c.

TEXT. NOTAB.

L. 1. 2. 3. l. sequitur 4. §. 6. 8. 21. 24. 25. l. naturaliter 5. l. in vsucapionibus 6. l. id tempus 14. l. si per errorem 17. l. si hominem 19. l. possessio 20. l. vbi lex 24. l. sine possessione 25. l. Celsus 27. l. nunquam 31. l. non solum 33. §. 1. l. cœptum 40. l. iusto errore 44. §. 5.

Ex Codice. l. 1. *comm. de vsucap.* l. vn. *de vsuc. transf.* l. cum post moram 1. auth. malæ fidei possessore. l. Diutina 4. l. si fraude 6. l. cum in longi temporis 12. *de præscr. long. temp.* l. vnus indiuiduum 3. *in quib. caus. cessat long. temp. præscr.* l. cum per absentiam 2. l. non est incognitum 3. l. si possessio 4. *quib. non obiic. long. temp. præscr.* l. notum est 1. l. omnes 2. l. bene a Zenone 3. *de quadrien. præscript.* l. male 2. l. sicut 3. l. omnes 4. l. competit 6. l. cum notissimi 7. l. si quis emtionem 8. *de præscr. 30 & 40 ann.* l. vt perfectius 2. *de annal. except.*

Pro soluto.

1. TITVLI ad vsucapionem necessarii sunt varii. (1) *Pro soluto*, qui titulus in editione *vulgata* & *Haloandrina* separata rubrica exponitur, in aliis adiicitur titulo *de vsurpat.* post *l. 46. seqq.*

2. Vsucapit pro (2) *soluto*, qui rem debiti causa recipit, & non tantum quod debetur, sed quodlibet pro debito solutum, ita vsucapit, *c. l. 46.* licet non debeatur, *l. 48. h.*

TIT. IV. (VI. 26.)

Pro emtore.

1. QVI titulo *pro emtore* vsucapere vult, debet (α) in *bona fide* esse etiam tempore *traditionis*, non tantum tempore *contractus*: *l. 48. de vsurp. & vsuc.* quæ obseruatio secundum *ius canonicum* otiosa est: (β) emtio esse *pura*; alias vsucapio inde non procedit: *l. 2. §. 3. seqq. h.* denique (γ) *vera*, *l. 11. h.*

2. Vsucapit quoque pro emtore, qui *litis æstimationem* præstitit, eique causa possessionis mutata censetur, *l. 1. l. 2. §. f. l. 3. h.* Ceterum qui emit a *luxurioso*, ita vt sciat, pecuniam venditorem prodigaliter perditurum esse, non est in *bona fide*, cum iustam *dubitandi* habere debeat causam, rem ad venditorem non pertinere, & ita non vsucapit, *l. 8. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. pro emtore 2. §. 2. 4. 15. 16. l. litis 3. l. qui fundum 7. §. 3. l. si quis 8. l. quod vulgo 11.

Ex Codice mancipia 1. l. si contra 2. l. sciens 7. l. ex causa 8. l. eum 9.

TIT. V. (VII. 29.)

Pro herede, vel pro possessore.

1. Titulus *pro herede* vel prædicatur (a) de *vero herede* intuitu *rerum in hereditate inuentarum*, quas heres verus putauit esse hereditarias, cum tamen non essent; & hoc intuitu non operatur *nouum titulum*, sed innuit continuationem eius tituli, quem defunctus habuit; *l. 1. C. h. l. 11. de diu. & temp. præscr.* BRVNNEM. *ad l. 1. C. h.* THOMAS. *ad Huber. h. in f.* quamuis inter veteres ICtos dissensus ea de re fuerit, vti *refert* ICtus in *l. 3. h.* Si *iustus error* interuenerit, hic non obest titulo huic, *l. 33. §. 1. de vsurpat.*

2. Vel

2. Vel (b) prædicatur de eo, qui *b. f.* putat, se esse heredem, cum tamen non sit, *l. 11. de hered. petit.* & sic *totius hereditatis* seu vniuersitatis intuitu contra verum heredem præscribendi conducit præscriptio 30 annorum. Cum enim titulus *vniuersalis* sit, *vniuersitatem* etiam pro obiecto habet.

3. *Pro possessore* titulus vel prædicatur (α) de *prædone*, qui nullum titulum habet, *cit. l. 11.* qualis hic intelligi nequit: vel (β) de *bonorum possessore*, qui eodem modo vsucapit, vt heres ciuilis.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. constat f.

Ex Cod. l. cum pro herede 1. l. nihil 2. l. vsucapio vlt.

TIT. VI. (VII. 27.)

Pro donato.

1. Pro *donato* vsucapit, cui donationis causa a non domino res est tradita, *l. 1. pr. h.* modo donatio in casibus specialibus non sit iure reprobata, *l. 1. §. 1. l. 3. h.* alioquin enim titulus est nullus. Donatio autem *rei alienæ* est quidem inualida quoad effectum *dominii* transferendi, sed non quoad *vim vsucapiendi*, *l. 9. §. vlt. de donat.*

2. Idem effectus adscribi non potest *donationi m. c.* intuitu *donantis*, *l. 13. pr. de donat. m. c.* quia traditio sequitur naturam tituli, titulus autem est *reuocabilis* semper, & sic vim vsucapiendi habere nequit contra donantem, quo minus rem donatam reuocare queat.

TIT. VII.

Pro derelicto.

1. Pro *derelicto* vsucapit, quando non-dominus rem, quam putauit esse suam, derelinquit, alterque sciens illam esse *pro derelicto* habitam, bona fide occupat, *l. 4. h.*

2. Ei vero non prodest hic titulus, qui putauit, rem esse *pro derelicto* habitam, quæ tamen non est, *l. 6. h.* quia deficit titulus verus, v. c. qui merces ex naui iactas inuenit, *l. 7. h.*

TIT. VIII.

Pro legato.

1. Legata *res aliena* a legatario vsucapitur titulo *pro legato*, modo *habeat testamenti factionem*, *l. 7. h.* Si legata non sit, licet putauerit possessor, sibi esse legatam, non vsucapit, *l. 2. 3. h.*

2. Sed etiam hic *iusta ignorantia* parit excusationem, veluti si res propria a testatore legata postea in codicillis ademta, quam ademtionem ignorauit legatarius, *l. 4. l. 5. l. 9. h.*

TIT. IX. (VII. 28.)

Pro dote.

Pro *dote* vsucapit, qui rem alienam in dotem accepit, *l. 1. pr. h.* modo *matrimonium verum* subsit, *l. 1. §. 4. h.* Si ante nuptias dos tradita sit, statim vsucapio procedit *pro suo*, *l. 1. §. 2. h.* nisi alia intentio eius, qui dotem dedit, demonstrata fuerit, vel dos *æstimata* data sit, *l. 2. h.* ob rationem expressam in *l. 10. §. 4. de iur. dot.*

TIT.

TIT. X.

Pro ſuo.

Titulus *pro ſuo* vel concurrit cum aliis titulis hactenus explicitis: *l. 1. pr. h.* vel *ſpecialis* eſt, & iis applicatur caſibus, vbi (1) cauſæ acquirendi ſpeciale nomen non habent, vel (2) de aliis titulis dubitatur, *l. 2. h. l. 1. §. 2. pro dot.* vel (3) denique probabilis error adeſt, *l. 2. iunct. l. 4. pr. h.* conf. THOMAS. *ad Huber h. t.* Titulum *pro ſtipulatu* in *l. 3. h.* vel ideo non admiſerunt ICti, quoniam non eſt ſpecialis *titulus*, ſed *generalis modus* omnes conuentiones confirmandi, & *cauſam debendi ſpecialem* ſupponit, absque qua effectum habere nequit.

LIB. XLII. TIT. I.

(VII. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58.)

De re iudicata, & effectu ſententiarum, & de interlocutionibus.

1. SENTENTIA generatim ſumta, & ſecundum mores noſtros accepta, eſt *quodlibet iudicis in cauſa controuerſa pronunciatum.* Et hoc intuitu diuiditur in *interlocutoriam* & *definitiuam*, quamuis de iure R. ſententia tantum prædicetur de *definitiua*, *tot. t. C. de ſentent. & interloc.* STRAVCH. *diſſert. 26. in ius Iuſtin. th. 2.* ibique THOMAS.

2. DEFINITIVA eſt, *ipſa pronunciatio iudicis, cauſa cognita, litem dirimens per condemnationem vel abſolutionem*, *l. 1. h.* In quibusdam foris ſi ab *ipſo iudice* fer-

fertur sine *praeuia consultatione extraneorum ICtorum*, vocatur *Decretum*, ein Abschied: si ad consultationem eorum, *sententia*, ein Urtheil: THOMAS. *c. l.* Alibi *decretum* in processu summario, *sententia* vero in ordinario ferri dicitur.

3. INTERLOCVTORIA est, *quae articulum in lite principali incidentem definit, ita vt demum per illam deueniatur ad causae decisionem.* Et ita pertinet ad processum recte instruendum. Estque *mera* vel *mixta*. *Illa simplex interlocutio* dicitur, quae *vtroque audito* lata non est, nec principalem causam adeo tangit. *Haec* vero, quae habet vim definitiuae in *puncto incidente*, & *vtroque satis audito in forma sententiae* lata est; vel damnum infert irreparabile, *ord. cam. P. 2. t. 28. §. f.*

4. In effectu differunt, quod a *mera* appellari nequeat, *l. 14. h.* quae reuocari semper a iudice potest, bene tamen a *mixta:* v. c. si iudex alicui onus probandi *per sententiam* iniungit, MEV. *8. D. 14.* vel exceptiones peremtorias reiicit, MYNS. *3. O. 88. n. 3.* Concil. Trident. *Sess. 13. de Reform. c. 1. & Sess. 24. de Ref. c. 20.* Iure ciuili a nulla interlocutoria *regulariter* appellari poterat *l. 16. C. de iudic. l. 36. C. de appell.*

5. Interlocutoria *mera* vero a *definitiua* vel *vim definitiuae habente*, in effectu differt, (1) quod illa possit a iudice retractari, non haec, *l. 14. l. 42. h.* ob finitum officium iudicis pedanei, *l. 55. h.* quae differentia ex ratione processus Romani quoad *definitiuam* fluit, ius canonicum tamen eam confirmauit in *c. 60. X. de appell. c. 10. eod. in 6.*

6. (2) Appellatio ab *interlocutoria mera* facienda *in scriptis; c. 1. de appell. in 6.* non vero praecise a definitiua. (3) In appellatione ab interlocutoria mera *expressio grauaminis* requiritur in *schedula* appellationis; *c. 59. c. 62. X. de appell.* non item in appellatione a

defi-

definitiua, l. 3. de appell. (4) Appellatio tam a *mera* quam *mixta* facienda ex *actis prioris instantiæ: clem. 5. de appell.* a *definitiua* admittit *nouas probationes & deductiones.*

7. In sententia *definitiua* legitime ferenda ante omnia desideratur (I) *conclusio in causa.* Hanc si partes nimis differunt, iudex causam in *contumaciam non concludentis* pro conclusa habere, & ad sententiam ferendam pergere potest. *auth. iubemus C. de iudic.* MEV. *5. D. 412.*

8. Conclusione facta, partes nihil amplius adducere possunt in iudicio. Iudici tamen non concluditur, GAIL. *1. O. 107. n. 5.* & sic etiam adhuc admittitur (1) inspectio ocularis: (2) vlterior repetitio testium: (3) amicabilis compositionis tentamen, HERT. *de insp. ocul. §. 33.*

9. Quando acta sunt *transmittenda*, vel *relationi* subiicienda, desideratur (II) *inrotulatio actorum, quæ est eorum, quæ a litigantibus hinc inde fuere proposita, in certum ordinem, iis præsentibus & ad hoc citatis, facta collectio, & collectorum reuisio.*

10. Ad hunc actum citandæ partes, vt videant, an acta sint integra? MEV. *3. D. 185.* In casu *transmissionis* obsignatione facta, transmittuntur (α) *sumtibus communibus*, si *ex officio* decreta; alias *petentis:* STRYK. *intr. in prax. c. 21. §. 8.* (β) *ad collegium non exceptum.* Possunt enim litigantes protestari contra quædam collegia. Interim sententia a collegio excepto lata & *publicata* valet, RENNEMANN. *de transmiss.* SCHRAD. *de feud. P. X. c. 14. n. 50. seqq.*

11. Vbi ab ipso iudice ferenda sententia, sequitur (III) *relatio ex actis*, quæ *in scriptis* vt plurimum in supremis tribunalibus offerri debet ab eo, cui ex assessoribus acta ad referendum sunt commissa. Ibi itaque (1) *facti species* præmittenda: (2) exceptiones

dila-

dilatoriæ cum aliis *præliminaribus* excutiendæ: (3) docendum, qualis *actio* instituta? (4) an *probata?* (5) an per *exceptiones* rei elisa? (6) punctus *expensarum* examinandus: (7) *votum* ipsius *referentis* addendum.

12. (IV) *Ferenda sententia a iudice competente, l. 1. 2. C. si a non comp. iudic. iudicat.* Si plures sunt, omnes adesse debent, *l. 37. 39. h.* quod cum ad *iudices pedaneos* pertineat, ad collegia *tribunalium* hodierna applicari nequit, HVBER. *h. §. 1. 4.* Inter dissentientes *vota maiora* concludunt, *l. 36. h.*

13. Si vota sunt paria ab vtraque parte, olim *prætoris* seu *magistratus competentis* confirmatio accedere debebat, *l. 28. h.* Hic in confirmando respicere debebat (α) ad *fauorem causæ* ipsius, *l. 38. h.* DONELL. *l. 27. c. 8.* vel (β) in dubio, si probatio vtrinque facta æqualis roboris est, reum absoluere, *l. 125. de R. I.* Nam ita actor vincere nequit, quod alio modo fieri non potest, quam si validioribus instructus sit rationibus. (γ) In *dissonantia* respectu *summarum*, minima spectanda est, *l. 38. §. f. h.* quatenus minor stat intra terminos æquitatis.

14. (V) *Ferenda sententia conformis legibus & actis, pr. I. de off. iud. l. 13. C. h.* Circa *leges dubias* inprimis (α) *æquitatem* præ oculis habeat: *l. 8. C. de iudic.* (β) *ius receptum & consuetudines loci,* licet duræ vel *quodammodo* iniquæ ipsi videantur, sequatur; non vero *solis exemplis* iudicet, *l. 13. C. h.* Si *aperte* contra *leges* tulerit sententiam, illa est ipso iure nulla, *l. 1. §. 2. quæ sent. sine appell.*

15. Circa *acta*, *probata*, & *deducta* diligenter & cum iudicio excutiat, defectumque eorum, quæ *iuris communis* sunt, suppleat, *l. vn. C. vt quæ desunt aduoc. part.* ZAVNSCHLEIFF. *de offic. iud. supplet.* Hisce enim non recte excussis, oritur *iniquitas sententiæ* ob defectum

ſtum applicationis, corrigenda per remedia ſuſpenſiua, *cit. l. 1. §. 2.*

16. Inde vero per ſe fluit, *ſententiam debere eſſe conformem libello*, ſcil. vt iudex vltra limites libelli progredi nequeat; GAIL. *1. O. 66.* niſi (α) *omiſſum* virtualiter actioni inſit: HAHN. *ad W. h. n. 6.* vel (β) *expreſſum* legibus repugnet. Vulgatum eſt practicorum: *iniqua petuntur, vt obtineatur æquum.* Nam iudex ſæpe temperat ſummam in *iuramento in litem*, & actione *iniuriarum*, aliisque *arbitrariis.*

17. (VI) *Sententia ſit certa*, licet *incertum* fuerit petitum: *§. 32. I. de act. l. 59. pr. §. 2. h.* alioquin enim in rem iudicatam tranſire nequit, *l. 3. 4. C. de ſent. quæ ſin. cert. quant.* MEV. *1. D. 109.* Sufficit autem certitudo *relatiua*, *l. 5. §. 1. h.* MEV. *3. D. 344.* Vnde conditio quoque ſententiæ adiicienda non eſt, *l. 1. §. 5. quand. appell.* niſi quæ *intrinſeca* eſt, v. c. Würde Beklagter ſchweren ꝛc.

18. Quodſi tamen *natura actionis* haud admittat abſolute certam ferri ſententiam, veluti quod actio ſit *generalis* vel *alternatiua* &c. tunc ſententia prima, ſcil. definitiua, etiam eo ſenſu *incerta* tolerari debet.

19. (VII) *Sententia definitiua condemnet vel abſoluat; l. 1. h. l. 3. 7. 11. 14. C. h.* non tamen iudex ſemper *hiſce verbis* vti debet, cum *æquipollentia* ſufficiant, BRVNNEM. *in proc. ciu. c. 27. n. 28.* Et quidem condemnatio vel abſolutio *de tota cauſa* fieri debet, *l. 27. fam. herc.* quatenus *vna res* in iudicium deducta: ſi multa ſunt ſententiæ capita, in altero *abſoluere*, in aliis vero *condemnare*, vel vlteriorem diſquiſitionem permittere poteſt, *l. pen. C. h.*

20. (VIII) *Rite & ſecundum ſtylum curiæ concipiatur, l. 4. C. h.* Olim in *lingua latina*, *l. 48. h. t. l. 13. C. h.* quæ etiam in *officialatibus* prælatorum vel *cauſis Italiæ*, ad tribunal imperatorium delatis, adhuc hodie ad-

adhiberi solet. Alias hodie secundum cuiusuis regionis propriam & vernaculam processus instruitur, BRVNN. *ad l. 12. C. h.*

21. Concipienda autem (α) *in scriptis; l. 3. C. de sent. ex peric. recit.* nisi causæ sint leues: *auth. nisi breues C. eod.* (β) Contineat nomen *iudicis, actoris & rei,* aliquando etiam *de iure Romano* procuratoris: *l. 1. de sent. & interl.* (γ) ea, quæ hactenus sunt dicta.

22. (IX) *Legitime concepta definitiua,* & quidem *in processu ordinario, tandem publicetur.* Scilicet (1) citandi sunt litigantes: *l. 1. C. h. l. 2. C. quomodo & quand. iud. sent.* (2) a *sedentibus* pro tribunali proferatur: a *stante* non valet: *c. f. h. in 6.* (3) recitetur *ex periculo: l. 2. 3. C. de sent. ex peric. recit.* (4) in *loco iudicii* consueto: (5) *die præfixo* ad publicationem, non tamen feriato: *l. 4. C. quomod. & quand. iudex sent.* (6) tandem actis inseratur, qua *hora, die & ratione* publicatio facta.

23. Sententia ita legitime publicata variis *remediis suspensiuis* intra *decendium,* quod a die scientiæ currit, MEV. *2. D. 270.* potest suspendi a viribus rei iudicatæ, nisi (α) ex *iuramento delato* sit lata: (β) ex *contumacia vera* alterius, quibus casibus statim transit *in rem iudicatam, l. 11. quom. & quand. iud. sent.*

24. Hoc facto, sententiæ statur, ita vt (α) pro *veritate* accipiatur, *l. 207. de R. I. l. 25. de stat. hom. l. pen. h.* faciatque (β) ius inter *partes, l. 50. §. 1. de leg. 1. l. 65. §. 2. ad SCt. Trebell.* & (γ) *nouam causam* debendi constituat: adeoque (δ) nullo modo regulariter retractari potest, *t. t. C. sent. rescind. non posse, l. 2. 4. C. de re iudic. l. 56. ff. h.*

25. *Extra ordinem* tamen res iudicata rescinditur (1) per *restitutionem in integrum,* vid. IO. SAM. STRYK. *de remed. contr. rem iudic.* quo inprimis pertinent casus *in l. 31. de iurei. l. 33. 35. h.* Concedunt etiam (2) *de-*

(2) *denunciationem euangelicam*, quæ tamen ex meris principiis *ecclesiæ Romanæ* fluit, vid. tr. *de iur. eccles. protest. lib. II. tit 2. §. 6. seqq.* nec *ad fora protestantium* applicari potest, THOMAS. *de denunciat. euangel.*

26. Quædam vero plane non transeunt in rem iudicatam, *l. 11. de except.* vt (α) latæ *in causa matrimoniali: c. 9. X. de testibus c. 7. X. h.* sed vid. *ius. eccl. protest. lib. II. t. 27. §. 43. seqq.* (β) contra aliam latæ, quæ iam in *rem iudicatam* transit: *l. 1. C. quand. prou. non est necess.* (γ) *consilia artificum: c. 14. de prob.* MEV. *8. def. 26.* (δ) *rationes decidendi:* (ε) condemnatoriæ in causis criminalibus: denique (ζ) comminationes, epistolæ, programmata, subscriptionesque auctoritatem rei iudicatæ non habent, *t. t. C. commin. epist. programm.* Conf. *disp. nostr. de sentent. in rem iudic. non trans.*

27. Vt denique sententia talis effectum consequeretur, dabant Romani quandoque *actionem rei iudicatæ*, supponentes *quasi contractum*, ex quo reus obligabatur, ad satisfaciendum sententiæ. Hodie plerumque, petita executione, mox decernuntur *mandata sine clausula.* Vid. SCHILT. *ex. 46. §. 2.*

28. Possunt tamen nonnunquam lites circa ipsam executionem oriri, quando (1) *incertitudo* circa illam enascitur, v. c. si incerta est sententia ex *natura actionis*, aut condemnatus moras traxit, vt interim res perierit, & sic æstimatio præstanda sit: *l. 7. C. de exec. rei iudic.* (2) aliæ *exceptiones* executioni opponuntur, conf. HVBER. *h. §. 57.* STRYK. *intr. ad prax. c. 24. §. 3. seqq.* & inde *processus executionis*, der Hulfs Proceß, nascitur.

29. Vt autem EXECVTIO legitime fiat, *peti* (1) *debet a victore.* Proprio motu iudex illam non decernit. De *forma petendi* vid. MEV. von Wucherl., *Contr. P. 2. c. 9. §. 3.*

30. (II) *Decernenda a iudice.* Priuata auctoritate fieri nequit, *l. 6. §. 2. h.* Ordinarie ab eo iudice facienda, qui sententiam tulit, & *mixto imperio* gaudet: Conf. MEV. 4. *D. 349.* non itaque olim a *iudice pedaneo*, *l. 15. pr. h.* Delegati iudicis potestas ex eius commissoriali diiudicanda.

31. Causa ad *iudicem superiorem* per viam *appellationis* deuoluta, siquidem inferioris sententia *confirmata* est, executio pertinet ad iudicem primæ instantiæ, eumque in finem decernuntur *remissoriales;* si *correcta*, mandata executorialia *immediate* decernuntur a iudice superiori, SCHILT. *ex. 46. §. 18. seqq.*

32. Si bona, in quæ executio facienda, *extra territorium* sunt sita, iudex rei sitæ implorandus per *literas subsidiales*, vt executionem faciat, MARTIN. *ad proceff. Sax. tit. 39. §. 1. n. 143. seqq.* Aliquando etiam in eodem territorio, quo sententia lata est, executio per alium facienda, vti fit, si brachium seculare a *iudice ecclesiastico* inuocatur.

33. (III) *Facienda in bona debitoris condemnati*, hoc ordine, vt eligantur primo *mobilia*, post *immobilia*, tandem *iura*, *l. 15. §. 2. h.* Res *culturæ inseruientes*, atque *instrumenta opificum* demum in subsidium tenentur extra concursum, SCHILT. *c. l. §. 22.* nam in concursu ordo talis non attenditur, MEV. *6. D. 390.* Si per sententiam *certa res* est euicta, in illam tantum sit executio, *l. 7. C. de execut. rei iud.*

34. Sic itaque etiam contra *heredem* fieri potest, *l. 44. h.* & si plures sint condemnati, contra singulos *pro rata: l. 1. 2. C. si plur. vna sent. l. 43. ff. h.* non alium, qui in sententia non est condemnatus, v. c. contra fideiussorem, principali condemnato, FAB. *in C. lib. VII. tit. 25. def. 6. n. 2.* nec contra *tertium*, seu *successorem singularem;* MEV. 4. *D. 48.* BRVNNEM. *cent. 5. D. 14.* nisi (I) ius *tertii* ex iure litigantis *prorsus* de-

dependeat: *l. pen. h.* MEV. *6. D. 417.* is (II) cui primario defensio competit, sequenti experiri permittat, *e. l.* & caussa *plene* excussa sit, *l. 15. §. 4. h.* MEV. *5. D. 211. & 8. D. 416.* STRYK. *de auctor. rei iudic. contra tertium.*

35. (IV) *Facienda executio in solidum*, licet nihil retineat debitor. Ob *beneficium* tamen *competentiæ* quibusdam relinquenda sunt necessaria *vitæ alimenta*, adeoque executio eatenus facienda, *quatenus reus facere potest*, de quo aliter constare nequit, quam *iurata specificatione* edita.

36. Gaudent hoc beneficio (1) *donator* in re donata: *l. 19. §. 1. l. 41. §. 2. l. 49. in f. l. 50. h.* (2) *maritus* respectu dotis & aliorum contractuum cum vxore celebratorum, & eodem æqualitatis iure (3) *vxor: l. 20. h.* (4) *socer* respectu dotis promissæ: *l. 21. l. 22. h.* (5) *socii: l. 16. l. 22. §. 1. h. l. 63. pro soc.* (6) *miles: l. 6. pr. l. 18. h.* (7) *patronus & libertus: l. 17. h.* (8) *parentes & liberi: l. 16. in f. h.* (9) *fratres & sorores, l. 63. pro soc.* cum etiam hi inuicem sibi ad alimenta teneantur: (10) alii quilibet debitores *ex pacto: l. 49. de pact.* denique (11) qui *bonis cesserunt*, & postea ad pinguiorem fortunam peruenerunt, *§. vlt. I. de act.*

37. Beneficium hoc latius extendunt Dd. contra *rationem priuilegiorum*, *l. 14. de LL.* v. c. ad sacerdotes, nobiles, literatos, studiosos, ciuitates & in genere ad pia corpora. Sed hæc tradita Dd. beneficium nemini vltra legis tenorem tribuere possunt, *l. 18. h. t.*

38. (V) *Intra legitimum tempus.* In *reali* in rem petitam *statim* fit executio, vt & in *personali*, per quam *certa species* petitur: si *quantitas* adiudicata est, quadrimestre spatium condemnatis indulgetur, *l. 2. D. h. l. 2. 3. C. de vsur. rei iudic.* quod tamen ex iusta causa iudex *arctare* & *prorogare* potest, *l. 2. h.* Immo in praxi termini hi variant.

39. Executione ita in res ob *debita* facta, vel venduntur sub hasta, vel, emtore non reperto, præuia *taxatione* iudiciali creditori in solutum adiudicantur, *l. 3. C. de exec. rei iudic.* CARPZ. *in proc. tit. 25. art. 4.* Quomodo autem in *subhastatione* procedendum sit, docet plenius PHILIPPI *de subhast.* In reali actione, vbi ipsa res petitur, manet res penes vincentem.

TEXT. NOTAB.

L. qui pro tribunali 2. l. si se non obtulit 4. §. 6. l. si quis 13. in f. l. quod iussit 14. l. a diuo 15. §. 2. 3. 4. l. sunt qui 16. seqq. l. sed hoc 22. §. 1. l. duo 28. l. diuus Hadrianus 33. l. imperatores 35. l. Nesennius Apollinaris 41. in f. l. Paulus 42. l. 43. l. actorum 46. l. de vnoquoque 47. l. 49. l. 50. l. contumacia 53. l. post rem iudicatam 56. l. quidam 57. l. quæsitum 60. l. sæpe 63.

Ex Codice l. cessante 2. l. ab eo 3. l. si vt proponis 4. l. 5. l. tres 9. l. cum præsentibus 11. *quomodo & quando iud. sentent.* l. hac lege 2. l. statutis 3. auth. nisi breues *de sentent. breuic. recit.* l. non videtur 1. l. præses 3. l. prolatam 4. l. ex stipulatione 7. l. post sententiam 9. l. iudices 12. l. nemo 13. l. cum Papinianus 14. l. cum solitum 16. *de sentent. & interlocut.* l. hæc sententia 3. l. 4. *de sentent. quæ sine cert. quant. prof.* l. vn. *de sentent. quæ pro eo, quod interest, prof.* l. iudex 1. l. si militaris 2. l. si de proprietate 3. *si a non competente iudice iudicatum esse dicatur.* auth. nouo iure *de pœna iudicis, qui male iudicauit.* l. neque 1. l. peremtorias 2. l. vlt. *sententiam rescindi non posse.* l. litigator 2. l. terminato 3. l. vlt. *de fructibus & litium expensis.* l. res iudicatæ 2. l. sub specie 4. l. gesta 6. *de re iudicata.* l. si causam 2. l. ordo 3. l. stipendia 4. l. si vt proponis 6. l. si longis 7. *de executione rei iudicatæ.* l. eos 2. l. sancimus 3. *de vsuris rei iudicatæ.* l. si non singuli 1. l. vlt. *si plures vna sententia condemnati sunt.* l. res inter alios 2. l. vlt. *quibus res iudicata non nocet.* l. rei iudicatæ 2. l. interlocutio 4. l. programma 6. l. vlt. *comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei iudicatæ non habere.* l. & qui 2. l. vlt. *si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum sit.*

TIT.

TIT. II. (VII. 59.)
De confessis.

1. CONFESSIO in iure etiam pro *iudicato* accipitur, *l. 1. 3. h. l. 1. C. h.* Est vero CONFESSIO *eius, quod ab aduersario intenditur, assueratio legitima & seria.* Estque vel *vera* vel *ficta. Hæc* est, quæ ex *facto concludente* a lege inducitur, & vim *confessionis* habet, *l. 4. §. f. de his, qui not. inf. c. 6. h. in 6. l. 38. de iurei. l. 11. §. 4. de interrog. in iur. fac.*

2. Vera est vel *iudicialis* vel *extraiudicialis.* Illa fit *in iudicio*, hæc *extra iudicium.* Multum inter se differunt quoad effectum, de quo postea.

3. In *iudiciali*, de qua potissimum hic agitur, requiritur, (I) *vt sit assueratio directa seu animo confitendi facta.* Quod enim per *consequentiam dubiam* ex actu elicitur, non semper habet *confessionis* vim, *l. 37. famil. herciſc. l. 6. D. & C. de except. l. 9. C. de O. & A.*

4. (II) *Certa de eo, quod facti est.* Quod *iuris*, non dependet ex confessione, LAVTERBACH. *diſſ. 6. de confeſſ. th. 15. 16. l. 6. pr. §. 1. h.* Ex *errore* ab *aduocato* facta, tuto reuocari potest; *l. 2. h.* quamuis intra *triduum* error allegandus, ZOES. *h. n. 8.*

5. (III) *Coram iudice competente facta:* coram *incompetente* non quidem efficax est ad condemnationem, valebit tamen, vt *extraiudicialis*, adeo vt indicium ad torturam præbeat, ZIEGL. *in præl. ad c. 4. X. de iudic.* Conf. tr. *iur. eccl. proteſt. lib. 2. tit. 18. §. 6.*

6. (IV) *Præsente aduersario & acceptante: l. 6. §. 3. h.* ante licite reuocatur: *minores* etiam & *eccleſiæ* contra eam restituuntur, *l. 6. §. 5. h. c. 2. de reſtit. in integr. in 6.*

7. (V) *Facta a tali, qui suam conditionem deteriorem facere potest.* Pupillo confessio non nocet, nisi fiat cum tutoris auctoritate, *l. 6. §. 5. h.*

8. Operatur confessio hæc in *causa* quidem *ciuili*, vt confessus habeatur pro *iudicato*, *l. 1. l. 6. pr. h.* & sic tempora iudicati *statim* currere incipiant, *l. 6. in f. h* adeo vt si *ante litem contestatam* facta sit, ne quidem requirant sententiam condemnatoriam, *l. 56. de re iud.* bene tamen post, *l. 3. l. 5. h.* quæ sententia foro Romano exacte conformis est. Sed hodie vtrobique sententia vt plurimum propter expensas aliasque præstationes opus erit.

9. In *causa criminali* condemnationem non aliter operatur, nisi (α) constet *de corpore delicti*: *l. 1. §. 17. 27. de quæst.* (β) persona sit suspecta aliisque indiciis grauata; (γ) sit libera, non dolose extorta, BRVNNEM. *cent. 1. D. 57.*

10. *Extraiudicialis*, quatenus (α) *serio*, (β) *ex causa*, (γ) *de facto proprio* facta, & (δ) *probari* potest, in *ciuilibus* plene probat, sicuti alia scriptura, quæ *confessionem* continet, (vid. supra *tit. de fid. instrum.*) scil. in præiudicium confitentis, salua tamen *reprobatione*; non vt inde lucrum capiat, *l. 5. C. de cond. ob turp. cauf.* In *criminalibus* autem ad condemnationem est insufficiens, facit tamen indicium *ad torturam*, quatenus persona alias est suspecta, *art. 32. C. crim. Car.* IO. SAM. STRYK. *de alleg propr. turpit. c. 4. n. 17.*

11. *Tertium* non grauat: neque enim alleganti propriam turpitudinem creditur in præiudicium tertii, *l. 2 §. 2. ad SCt. Vellei. l. 110. in f. de R. I. l. 29. §. 1. de prob.*

12. Species confessionis est *diffamatio* & *gloriatio*, quæ aliquando iustam causam præbet *prouocandi* ad agendum, vid. supra *tit. de iudic. §. 43.* aliquando vero *actioni iniuriarum* locum facit, si quis gloriatus sit, se cum alia persona delictum commisisse, STRYK. *cit. disp. c. 2. §. 49. seqq.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. non fatetur 2. l. certum 6. pr. §. 3. f. l. cum fideicommiſſum 7.

TIT. III. (VII. 71.)

De ceſſione bonorum.

1. Executio vbi facienda, ſæpe prouocatur ad *ceſſionem bonorum*. Debitoribus enim non *ſua culpa* bonis lapſis, datum eſt lege Iulia BENEFICIVM CESSIONIS, vi cuius *omnia ſua bona poſſunt cedere creditoribus, & ita ſe liberare a ſeruitutis carcerisque iniuriis, l. 4. C. h. l. 16. in f. de V. S. l. 7. §. 1. quod cuiusque vniu. nom.* quæ etiam *iure Germanico* locum habuere, *I. P. S. lib. 3. art. 39.* conf. BYNKERSH. *lib. 1. obſ. 1.*

2. Requiritur vero, quo huic beneficio locus ſit, (I) *vt mero caſu fortuito bonis lapſi ſint debitores.* Non prodeſt debitoribus culpoſis ſeu decoctoribus, HVBER. *h. §. 3.* vel doloſis, qui ſunt debitores ex cauſa criminali; ibi enim habet locum regula: *qui non habet in ære, luat in corpore, l. f. de in ius voc.*

3. (II) *Vt non gaudeant beneficio competentiæ*, de quo ſupra *tit. de re iudic. §. 35. ſeqq.* Tunc enim neceſſaria alimenta retinent, neque hoc opus habent, quo omnia amittunt.

4. (III) *Vt huic beneficio non renunciauerint in ſpecie.* Renunciationem enim hanc fieri poſſe, optime defendit STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 1. §. 39.* quæ etiam in *debito cambiali* & *obſtagiali* facta cenſetur. Solum tamen *iuramentum* de ſoluendo non impedit hoc beneficium, quod intelligitur ſub conditione: *rebus ſic ſtantibus*, ZOES. *h. n. 3.*

5. His concurrentibus fit ceſſio hoc modo: (I) ſupponitur, creditores ſolutionem vrgere, *l. 9. h.*

Si debitor *sponte* ad hoc prouocat, & creditores hunc in finem conuocat, hi ante omnia statuere debent, vtrum debitorem ad hoc beneficium admittere, an vero ei *quinquennales* concedere malint? *l. f. C. h.* (2) Creditores omnes *edictali citatione* conuocentur; (3) bona a debitore cedente designentur iurato: (4) omnia bona extradantur creditoribus, ita, vt nihil debitori præter vestes quotidianas relinquatur, STRVV. *ex.* 44. *§.* 29. 30. ZOES. *h. n.* 14. 15.

6. Ceduntur autem pleno iure bona illa, quæ debitor *irreuocabili iure* tenuit: *l.* 4. *C. h.* quæ *reuocabili iure* tenet, hactenus quidem ceduntur, sed tantum quoad *commoditatem*, & vitam debitoris. Reuocari tamen, soluto debito, bona possunt ante distractionem, *l.* 2. *C. h.*

7. Cessio hæc non liberat debitorem ab omni debito, sed vt interim inquietari non possit, efficit; vbi vero ad *pinguiorem* rediit *fortunam*, reliquum soluere debet, saluo tamen beneficio *competentiæ*, *l.* 4. 6. 7. *h.*

8. Fideiussores exinde nullum sentiunt emolumentum, quia est *beneficium personale*, quin hunc in finem accipiuntur fideiussores, vt debitoribus lapsis illi soluant, ZOES. *h. n.* 10.

TEXT. NOTAB.

L. is, qui 3. l. quem pœnitet 5. l. qui bonis 6. l. qui cedit 8 l. vlt.

Ex Codice l. 1. l. si pater 3. l. legis Iuliæ 4. l. in omni 6. l. cum & filiumfam. 7. l. f.

TIT.

TIT. IV.

Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur.

1. Miſſio in bona debitoris fit variis ex cauſis: (I) *iudicati exequendi cauſa*, operaturque facultatem *diſtrahendi*, ſecundum ea, quæ *ad tit. de re iudic.* dicta ſunt, *in f.*

2. (II) *Damni infecti nomine*, vbi duplicem miſſionem eſſe ex *primo* & *ſecundo* decreto ſupra *t. de damn. inf. §. 11.* oſtenſum, atque *de iure R.* in hac ſola ſpecie *ſecundum decretum* obtinuiſſe videtur, quod tamen ius canonicum ex errore latius extendit, vt oſtendi *in iure eccl. prot. lib. II. tit. 15.*

3. (III) *Rei ſeruandæ gratia* contra debitores abſentes & indefenſos: *l. 1. h.* (IV) *ad contumaciam dolo malo latitantis puniendam l. 2. pr. §. 1. h.* de qua ſi conſtat, *ius diſtrahendi* itidem operatur, *c. l.* quæ tamen miſſio ſublata eſt per *R. I. de anno 1654. §. 36.* quamuis de *iure canon.* ſtabilita ſit, *c. 1. 2. X. de eo, qui mitt. in poſſ.* (V) *Ventris nomine* facta miſſio non *poſſeſſionem*, ſed *cuſtodiam* ſaltem præbet, *l. 12. h.*

4. De miſſione ex *tertia* & *quarta cauſa h. t.* leges primario loquuntur, vt edicta prætoris *in l. 1. & 7. h.* docent. Mittuntur creditores etiam *conditionales*, *rei ſeruandæ cauſa*, *l. 2. pr. l. 8. l. 6. §. f. l. 13. in f. h. t.* ſi debitor abſit, *l. 6. h.* quamuis ante conditionis euentum bona diſtrahi non poſſint, *l. 7. §. 14. l. 14. §. 2. h.* Plures miſſi æqualiter poſſident, absque prærogatiua temporis, *l. 12. de reb. auct. iud. poſſ.*

5. Decernitur a *iudice competente*, præuia cauſæ cognitione, *l. 7 §. 2. h.* ad inſtantiam creditorum, *l. 40. de damn. in f.* in bona debitoris omnia, *l. 1. h.* qualiscunque demum debitor ſit: *l. 3. l. 7. §. 10. h.* Reo tamen poſtea comparente, & cautionem de *iu-*

dicio sisti præstante, missi de possessione decedere iubentur, *l. 5. §. 2. h.*

6. Missio hæc operabatur *pignus prætorium, t. t. C. de pign. præt.* Si præterea de *fraudatione latitantis* constabat, ipseque in *contumacia* perseuerabat, *l. 7. §. 1. & 2. h.* per *integrum annum*, *l. pen. §. 3. C. de præsc. 30 vel 40 ann.* effectum *distrahendi* habebat, nisi reus contumaciam purgauerit, *l. 2. C. in f. vbi in rem.*

7. Missus *rei seruandæ causa* tantum vt *sequester detinet*, non *possidet*, adeoque *compossessionem* operatur, *l. 3. §. f. l. 10. §. 1. de acquir. vel amitt. poss.* inde nec fructus percipit, *l. 7. pr. h.* sed conseruat. Pupillus tamen in bona tutoris, qui copiam sui non facit, missus, ex iis alitur: *§. 9. I. de suisp. tut.* sicuti vxor missa, ex bonis mariti.

TEXT. NOTAB.

L. apud Iulianum 3. pr. l. Fulcinius 7. pr. l. si filiosam. 11. l. si quis creditorem 14 l. vlt.

TIT. V. (VII. 72.)

De rebus auctoritate iudicis possidendis vel vendendis.

1. Missionis effectus contra *latitantem* consistit imprimis in eo, ceu dictum *tit. antec. §. 6.* vt tandem res *distrahi* possit, & quidem *post annum, l. 8. §. 3. C. de præscr. 30 vel 40 ann.* Distrahuntur vero res publice sub hasta, *l. 1. 2. 3. h.* competitque creditori præ *extraneo* ius protimiseos, si idem pretium soluere paratus est, *l. 16. h.* Debitore tamen ante distractionem se offerente ad satisfactionem, impeditur subhastatio, *l. 4. §. f. h.* Ceterum missio *iudicati causa* iam titulo *de re iudic.* exposita est.

DE

DE PRIVILEGIIS CREDITORVM.

2. Ceterum in *vulgata* & *Haloandrina* editione post *l. 15. h.* nouus titulus incipit DE PRIVILEGIIS CREDITORVM, quorum tunc inprimis ratio habenda, si *concursus creditorum* oritur.

3. Hoc moto, ante omnia (I) *constituendus curator bonorum;* quem vel *maior pars* elegit, MEV. *2. D. 250.* vel iudex *ex officio*, nemine forsan petente, constituit, ID. *4. D. 86.* De hoc infra *tit speciali.*

4. (II) *Iudex edictaliter citare debet omnes creditores ad liquidanda debita*, intra certum terminum, qui est *præclusiuus.* Hæc citatio potest etiam *ex officio* decerni, licet non petita, MEV. *4. D. 145.* Super *præclusione* tamen iudicis *sententia interlocutoria* desideratur.

5. (III) In termino *probanda debita* cum *prioritatis* deductione, quæ quandoque coniunguntur ad abbreuiandum hunc processum, MEV. *ad ius Lub. lib. 3. tit. 1. art. 11. n. 15.*

6. (IV) Tandem his omnibus excussis ferenda est *sententia prioritatis* iuxta ordinem a lege præscriptum. In hoc ordine quidam (α) *iure dominii* res suas petunt: quidam (β) *iure separationis* a reliquis creditoribus segregantur: quidam vero (γ) nudi sunt *creditores*, qui certo ordine collocantur.

7. Qui *iure dominii* res suas petunt, separandi a reliquis creditoribus, adeoque *extra concursum* res suas vindicant. Huc refero (1) res depositas extantes: *l. 24. §. 2. h. l. 8. C. depos.* (2) res alteri nudo mandato commissas: (3) vxoris illata: *l. 1. C. de priuil. fisc.* (4) bona liberorum propria: (5) res venditas non soluto pretio, nec fide de eo habita: (6) res pecunia pupillorum, militum vel ecclesiarum comparatas ab administratoribus &c. Qui *iure separationis* gaudent, itidem

dem a reliquis quoad *certa bona*, vnde illis satisfaciendum, distinguuntur, de quibus *tit. seq.* agendum.

8. *Creditores* denique *communes* inter se concurrunt, & circa hos *quinque* vulgo notæ sunt *classes*. PRIMA CLASSIS continet *absolute priuilegiatos*, qui etiam inter se iuxta ordinem sequentem collocantur, STRVV. *ex. 44. th. 48.*

9. (1) Collocantur sumtus in processum liquidationis facti, singulis creditoribus *pro rata* deducendi. (2) Expensæ funebres, *l. 17. h. l. 37. pr. l. penult. de relig. & sumt. fun.* MEV. *6. D. 242.* quatenus sunt intra æquitatis terminos. (3) Mercedes famulorum, non vero eorum, quorum opera vtimur extra domum, vel quorum artificia tantum exhilarationi inseruiunt, CARPZOV. *P. 1. c. 28. def. 25.* HAHN. *ad W. ad tit. qui pot. in pign. n. 3.*

10. (4) Fiscus ratione *debiti primipilaris, l. 3. C. de primipil.* quod ad debita, ob *onera publica* residua, referri nequit, quæ *hypotheca priuilegiata* gaudent, & ita ad *secundam classem* referenda sunt, quamuis *in praxi* vt plurimum ad *primam* referantur. (5) *Census, decimæ* & aliæ *præstationes reales* ex bonis, CARPZ. *P. 1. c. 20. def. 54.*

11. SECVNDA CLASSIS comprehendit hypothecarios, iure *prælationis* gaudentes, de quibus actum *ad tit. qui potiores in pign. §. 2.* TERTIA habet *simpliciter hypothecarios*, de quibus *ibidem* actum. Huc etiam *in Saxonia* referuntur, qui *arrestum* consecuti sunt in bonis debitoris, a tempore *impetrati arresti* ponendi, *ord. proc. Sax. tit. 48. §. 1. Iure electorali* hoc immutatum est.

12. QVARTA continet eos, qui nulla gaudent hypotheca, *personali* tamen *priuilegio* muniti sunt, vt nudis chirographariis præponantur. Inter se autem admittuntur *pro rata* cuiuscunque debiti, HAHN. *ad W.*

W. n. 67. si sint eiusdem tituli; alias ex *causa fauorabiliori* ponuntur, *l. 32. h.* MEV. *ad ius Lubec. lib. 2. t. 1. art. 7. n. 23. & 24.*

13. Huc referuntur (1) debita alimentorum, RICHTER. *de priuil. cred. c. 5. n. 26.* (2) Respublica creditrix, *l. 38. §. 1. h.* (3) De iure *Saxonico*, non *communi*, etiam huc collocantur piæ causæ: *ord. proc. Sax. tit. 49. §. 2.* (4) res deposita a depositario citra voluntatem deponentis consumta: *l. 24. §. 2. h. l. 7. §. pen. depos.* si vsuras inde percepit, ad vltimam classem reiicitur. (5) Pecunia absque vsuris credita, *ord. Sax. §. 3.* quod *de iure ciuili* negandum, cum illud nullibi cautum legatur. (6) Qui ad rem certam *comparandam* vel *ædificandam* pecuniam crediderunt, neque de pignore sibi prospexere, *l. 7. C. de pign. l. 24. §. 1. l. 26. h.*

14. QVINTAM classem occupant *nudi chirographarii*, aliique creditores, quibus quomodocunque quid debetur; atque hi concurrunt *pro rata.* His tamen omnibus demum postponitur *fiscus* respectu debiti *ex delicto* contracti, *l. 17. l. 37. de iur. fisc.*

15. Hic ordo de *iure ciuili* non tantum respectu *sortis*, sed etiam *vsurarum* obseruatur, *l. 18. qui pot. in pign. l. 9. §. 2. de pact.* De iure tamen Saxon. aliorumque locorum demum vsuræ collocantur post omnes solutas sortes, *ord. proc. Sax. tit. 50. §. 2.* quod æquitati apprime congruit.

16. Ita communiter classes collocari solent. Sed variat hic praxis locorum. Quin plures a Dd. intermiscentur creditores, de quorum ordine de *iure ciuili* merito dubitandum, vid. ANT. A MARA *tract. de concurs. cred.* PETR. MARC. CORRADIN. *de iure prælation.*

17. Operatur motus concursus (α) quod alteri creditorum ex *gratificatione* solui nequeat; *l. 24. quæ in fraud. cred.* alioquin enim pecunia soluta a reliquis cre-

creditoribus condicitur, conf. MEV. 4. *D. 142. & 255.* Aliud si *ante motum concursum*, vel vbi nondum imminet, vigilanti creditori quid solutum, *l. 6. §. 2. h. l. 6. §. 7. quæ in fraud. cred.* vel si de *prælatione* alicuius creditoris notorie constat, MEV. *3. D. 147.* (β) Quod obæratus debitor nihil valide vendere possit. (γ) Quod sistat omnes processus particulares, eosque ad se trahat, quatenus a debitore aliquid in his petitur: MEV. *5. D. 26.* si creditores nomine *debitoris* ab aliis quid petunt, hi in *proprio* suo *foro* a *curatore* conueniendi, non vero ad *forum concursus* trahendi.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si non expedierit 6. §. 2. l. cum vnus 12. l. quæsitum 17. §. 1. l. interest 18. l. 19. l. idem priuilegium 22. l. si ventri 24. §. 1. 2. l. qui nauem 26. l. si creditores 31. l. priuilegia 32. l. quod quis 34. l. bonis 38. §. 1.

Ex Codice l. Est iurisdictionis 2. l. pro debito 6. l. cum apud veteres 10.

TIT. VI. (VII. 72.)

De separationibus.

1. Moto concursu, sæpe quidam a reliquis creditoribus intuitu *certorum bonorum*, vnde illis satisfaciendum, separandi. Hoc contingit I) quoad *creditores defuncti*, quibus datum est BENEFICIVM SEPARATIONIS, *quo petunt, vt bona defuncti segregentur a bonis heredis propriis, ad effectum hunc, vt sibi solis exinde satisfiat.*

2. Introductum est in gratiam *creditorum defuncti*, quibus imputari nequit, quod is habeat heredem obæratum; sed non æque datur *heredis creditoribus.* Ex iusta tamen causa etiam *extra ordinem* prætor iis subvenit per *restitutionem, l. 1. §. 5. h.*

3. Vt

3. Vt locum habeat, neceſſe eſt (I) *vt petatur. Ipſo iure* non competit, niſi ſtatutis locorum aliud cautum, MEV. *1. D. 254.* it. *5. D. 150.* Vnde etiam ſolis petentibus prodeſt, *l. 1. §. 16. h.*

4. Et quidem (II) *intra quinquennium, l. 1. §. 13. h.* poſt aditionem numerandum, MEV. *6. D. 339.*

5. (III) Inprimis a *creditoribus chirographariis*, vel aliis, qui non habent hypothecam. Neque enim *creditores hypothecarios* eo indigere putat HVBER. *h. §. 1.* vtpote quibus bona defuncti obligata ſunt. Id tamen non vniuerſale eſt. Nam & *legatariis* id tribuitur in *l. pen. pr. h.* qui tamen etiam habent hypothecam. Poſſent enim hi excluſi ab illis, qui in *prima & ſecunda claſſe* conſtituuntur, HAHN. *ad W. h. n. 3.* LYNCKER. *reſp. VIII.*

6. (IV) *Re adhuc integra*, i. e. (α) antequam hereditas b. f. diſtrahatur: *l. 2. h.* (β) res hereditariæ ita cum bonis heredis confundantur, vt ſeparari amplius nequeant: *l. 1. §. 12. h.* (γ) etiam antequam creditores defuncti ſecuti ſunt *fidem heredis, l. 1. §. 10. 11. 12. 16. h.*

7. Impetrato hoc beneficio, præferuntur creditores defuncti in *bonis hereditariis* creditoribus heredis propriis quem in finem inuentarium de bonis defuncti *ſeorſim* formandum, atque his peculiaris curator, neceſſitate poſtulante dandus. Ceterum, ſi bona defuncti non ſufficiunt, ad heredis propria bona in ſubſidium recurrere nequeunt, niſi magna cauſa ſubſit, quæ eos excuſat, *l. pen. h.*

8. Si tamen ex bonis defuncti, poſtquam creditoribus hereditariis ſatisfactum eſt, aliquid ſupereſt; id creditoribus heredis propriis prodeſt, *l. 5. h.* quia heres propter factam ſeparationem non deſinit eſſe *heres.*

9. Aliun-

9. Aliunde quoque II) *beneficium separationis* in certis casibus respectu *certorum bonorum* competere potest, quos adduxi *P. I. p. 287. in f. & p. 293. §. 8. & P. II. p. 11. §. 4. 5.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 5. 11. 12. 13. pen. l. ab hered. 2. l. creditoribus 4. l. si creditores 5. l. quoties 6.

TIT. VII.

De curatore bonis dando.

1. Moto concursu, constitui *regulariter* bonis curatorem, supra dictum est, vel *a magistratu ex officio*, vel in quem *maior pars creditorum* consensit, *l. 2. pr. l. f. h. l. 22. de reb. auct. iud. poss.* Inuitus nemo constituitur nisi ex magna necessitate, *l. 2. §. 3. h.* quæ tamen hodie rarissime oritur.

2. Constituitur vel vnus ex *creditoribus* vel *extraneus*, *l. 2. §. 4. h.* consultumque est, constituere talem, qui *iurium peritus* est, vt non tantum bona diligenter administrare, sed etiam creditoribus respondere, & iura debitoris eo rectius tueri possit.

3. Officium eius ex obligatione communi omnium *administratorum* dependet, *l. 9. §. 3. l. 15. de reb. auct. iud. poss. l. 2. §. 1. h.* Si plures sunt constituti, singuli tenentur *in solidum*, *l. 3. h.* nisi per *regiones* constituti sint, *l. 2. §. 2. h.* teneturque quilibet de *leui culpa*, *l. 1. §. 22. de vent. in poss. mitt.* Diuersa est ratio *creditorum* ob *contumaciam debitoris* immissorum, vt & *curatorum*, qui creditorum nomine possident; hi enim *debitori contumaci* tantum tenentur de *lata culpa* in pœnam *contumaciæ*, *l. 9. §. 5. de reb. auct. iudic. poss.*

4. Præ-

4. Præterea etiam dantur curatores *bonis absentium*, de quorum vita non constat. Committuntur hoc casu bona proximo cognato, CARPZ. *P. III. c. 15. def. 48.* FABER. *in C. Sabaud. lib. V. tit. 40. def. 12.* qui eo tempore spem proximam succedendi *ab intestato* habet, sub *cautione*, quam administrationem etiam deuoluit ad heredes suos ab intestato, non extraneos.

5. Si tamen postea constat de tempore mortis eius, & tunc proximiores adfuerint alii, his restituenda sunt bona, ENGELBR. *ad D. tit. de hered. petit. §. 2.* BRVNNEMANN. *4. D. 29.* SCHILT. *ex. 15. §. 71. seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. de curatore 2. §. 2. 3. 4. l. vlt.

TIT. VIII. (VII. 75.)

Quæ in fraudem creditorum facta sunt, vt restituantur.

1. Denique ad *concursum creditorum* hoc caput quoque spectat, vt quæ *in fraudem* eorum alienata sunt, restituantur. Hinc comparata est actio, quæ PAVLIANA vocatur in *l. 38. §. 4. de vsuris.* Hæc *datur vel curatori bonorum vel creditoribus, in quorum fraudem, ante motum concursum, a debitore quædam alienata sunt, ita vt inde læsi sint, aduersus quemcunque possessorem doli participem vel titulo lucratiuo possidentem, ad hoc, vt alienata restituantur, sub colore, quasi non essent alienata.*

2. Requiritur itaque, (1) *vt alienatio sit facta ante motum concursum: l. 1. l. 15. h.* postea facta *ipso iure* est nulla; *l. 1. h. l. f. C. de præt. pign.* HILLIG. *ad Donell. l. 23. c. 18. lit. t.* quamuis hæc actio cum effectu

demum instituatur bonis iam possessis, seu *moto concursu*, §. 6. I. *de act.*

3. (II) *Vt alienatio positiua subsit*, h. e. vt quid ex *patrimonio debitoris* amissum sit, qualecunque demum fuerit, *l. 1. §. f. h. l. 2. l. 3. l. 4. §. h.* Neque enim huc pertinet, si, quod acquirere debitor potuit, non acquisiuit in fraudem creditorum, *l. 6. pr. h. l. 28. de V. S. l. 134. f. de R. I. l. 3. C. h.*

4. (III) *Vt adsit animus defraudandi, l. 1. §. 2. h.* qui probandus a creditoribus. (IV) *Vt euentus animo respondeat; l. 10. §. 1. l. 15. h.* neque enim *nudum consilium* sufficit.

5. Hinc patet, *creditoribus hypothecariis* non necessariam esse hanc actionem, quia ob ius pignoris in effectu non læduntur, quod illis saluum manet contra quemuis possessorem, re vel maxime alienata.

6. (V) *Vt instituatur intra annum, l. 1. pr. l. 10. pr. & §. pen. h.* & quidem *vtilem*, ex die alienationis, *l. 6. §. f. l. 10. §. 18. h.* Est enim species *restitutionis in integrum*, adeoque actio pristina omissa, siue sit *realis* siue *personalis*, instituitur, *l. 10. §. 22. h.*

7. Proinde 1) *debito* in fraudem creditorum remisso, illa ipsa *actio personalis* amissa instituitur: *cit. l. 10.* 2) *re* ex patrimonio debitoris hoc modo alienata, datur contra omnem possessorem, sub hoc temperamento, vt qui ex *titulo lucratiuo* rem tenent, *indistincte* teneantur, quatenus adhuc in lucro hærent; *l. 6. §. 11. l. 17. §. 1. h.* qui vero ex *oneroso*, non aliter, quam si fraudis sint participes, *l. 6. §. 8. l. 9. h.* quod actori probandum.

8. Neque hoc casu *pretium* emtor dolosus recipit, nisi nummi soluti adhuc exstent in bonis a creditoribus possessis, *l. 8. h.* Malæ fidei possessor quoque restituit fructus percipiendos, saluis tamen impensis,

l. 10.

l. 10. §. 19. 20. h. Et in genere res reſtituenda eſt cum ſua cauſa, *l. 10. §. 19. 22. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. in fraudem 4. l. quod autem 6. §. 7. 8. 11. l. Ex his 8. l. his, qui a debitore 9. l. Ait prætor 10. §. 3. 7. 12. 13. 16. 20. 24. l. ſi quis 11. l. omnes 17. §. 1. l. pupillus 24. in f. l. f. §. 1. 7. h.

LIB. XLIII. TIT. I. (VIII. 1.)

De interdictis, ſiue extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt.

1. INTERDICTA olim erant *formulæ & conceptiones verborum, quibus prætor absque ſolenni iudicio, cauſa ſummatim cognita, aliquid fieri mandabat vel prohibebat.* Quia vero vt plurimum de *poſſeſſionis* controuerſia hæc interdicta dabantur, *remedia poſſeſſoria a potiori* dicta ſunt, *pr. I. h. l. 2. §. 3. h.* Dirigebantur ad *certam perſonam,* iurisdictioni interdicentis ſubiectam, *l. 2. C. h.* hinc *perſonalia* dicuntur in *l. 1. §. pen. h.* Poſtea etiam Imperatores *more Prætorum* interdixere, *l. 3. C. de edict. D. Hadr. toll. l. 3. C. de pign. l. pen. C. vnde vi.*

2. Differebant hæc remedia ab *ordinariis actionibus,* quod ad *prætorum cognitionem* ſpectarent, cum ſæpe incidere poterant cauſæ, nullas admittentes ambages. Cauſa itaque *ſummatim* cognita, ſtatim interdicebat, h. e. iubebat aliquid fieri vel prohibebat. Huic interdicto, cui hodie *mandatum* reſpondet, ſi non ſtaret aduerſarius, Prætor imploratus ſuum interdictum vel exſequebatur, *l. 3. ne vis fiat ei, qui &c.* vel actore volente, actionem *in factum* dabat, vid.

l. 1. §. 2. ſi ventr. nom. Sed ſub Imperatoribus deſiit ille interdicendi ritus, *t. t. C. de form. & impetr. act. ſubl.* & loco *interdictorum* extraordinariæ actiones in his caſibus inualuerunt vt *rubrica* indicat, *l. 3. C. h. t. §. f. I. h. t.*

3. Interdicta ipſa varia erant. (I) Quædam *ſimplicia*, quædam *duplicia*. Hæc dicebantur, vbi vterque poterat eſſe actor & reus, *l. 2. pr. h.*

4. (II) Quædam reſpiciunt *poſſeſſionem*: quædam *alia varia negotia*, quæ ob *publicam vtilitatem* aliamue cauſam celerrimæ ſunt expeditionis, & recenſentur in *l. 2. §. 1. h.* Hoc intuitu ſunt vel *prohibitoria* vel *exhibitoria* vel *reſtitutoria*, *l. 1. §. 1. h.*

5. Quæ poſſeſſionem reſpiciunt, duorum ſunt generum, vel *pura* vel *mixta*. Hæc dicuntur, quæ ſimul *cauſam proprietatis* ſeu *tituli demonſtrationem* continent, quæ deſideratur, quoties præſumtio eſt contra poſſeſſorem, *l. 2. §. 2. h.* *Pura* ſunt, quæ tantum in cauſa poſſeſſionis ſe fundant, & ſunt vel *adipiſcendæ*, vel *retinendæ*, vel *recuperandæ* poſſeſſionis, *l. 2. §. 3. h.*

6. Actiones, quæ ex his interdictis competere cœperunt, ſunt vel *reales* vel *perſonales*, prout negotium, intuitu cuius dantur, vel ad *iuris in re*, vel ad *obligationem* claſſem refertur. Nam quæ ex *delictis* oriuntur, vt *de ſpolio*, de *vi & vi armata* &c. ſine dubio ſunt perſonales, immo inde quædam *annales* ſunt, quædam *perpetuæ*, *l. 1. §. f. h.* Reſpectu *fori* quoque quid intereſt, SCHILT. *ex.* 47. *§.* 17. vt & *perſonarum*, contra quas dantur: ſic remedium *de vi & vi armata* non datur contra *tertium poſſeſſorem*.

7. Plura ex hac procedendi ratione promanarunt in noſtram praxin; poſtquam ius canonicum regulas *iuris ciuilis* in plerisque retinuit. Inde iudicia etiam apud nos ſunt vel *petitoria* vel *poſſeſſoria*, vid. *P. 1. de iudic.*

iudic. §. 3. Multum vtrobique situm est in *modo concludendi*, BRVNN. *in proc. ciu. c. 1. n. 42. seqq.*

8. Possessorium *retinendæ possessionis* iterum est vel *ordinarium* vel *summarium*. *Hic* minus exacta requiritur cognitio, & *vltimi* tantum *actus* possessorii attenduntur, non habito respectu *qualitatis* possessionis, vt caueatur, ne partes ad arma veniant, & *prouisionaliter* determinetur, quis, lite super *causa possessionis* pendente, *interim* possidere debeat, *Ordin. Cam. P. II. tit. 21.* *Ibi* exactior causæ cognitio requiritur, & *antiquior iustiorque* possessio attenditur. Hoc *finaliter* lis super possessione deciditur; non illo, in quo sententia lata est tantum *prouisionalis* & *interlocutoria*, vid. *ius eccl. protest. lib. II. tit. 12. §. 7. seqq.*

9. Addit præterea quædam ius canon. contra *ius ciuile:* (1) quod possessorium cum petitorio, quatenus sunt *compatibilia*, cumulari possit contra *l. 3. C. h.* vid. *c. 5. X. de cauſ. propr. & poſſeſ. & tr. de iur. eccleſ. prot. lib. II. tit. 12. §. 2. ſeqq.* (2) adeoque iudex de alterutro pronunciare possit, *c. 2. 3. cod.* ibique BARBOS. *n. 1.* Si tamen de *petitorio* constat, illud absorbet *possessorium*, vtut etiam de hoc quandoque pronunciandum sit, si peculiaris effectus inde dependet, *c. 6. eod.*

10. De *iure ciuili* non *cumulatio*, sed (1) id tantum permissum, vt *petitorio* instituto, ante *conclusionem* possit, repudiato, vel suspenso priori, institui *possessorium* recuperandæ vel adipiscendæ, refusis reo expensis, *l. 18. §. 1. de vi & vi arm.* (2) vt in possessorio victus possit instituere petitorium, *l. 14. §. f. de except. rei iud.* quamuis ordinarie eodem foro pertractari debeant. Pontifex tamen ex doctrina MARTINI, in curia Romana prævalentis, hos textus aliter explicat in *c. cit. §.*

11. In his (1) similibusque casibus, vt & (2) si quis in *iure communi* fundatam habet intentionem, & causa, statim per omnes circumstantias probata, non est altioris indaginis, hodie ad exemplum interdictorum, statim per *mandata* proceditur, quo etiam *suo modo* pertinent *Saxonicæ inhibitiones*, & a fine variam denominationem accipiunt, vid. BLVM. *supplic. cameral.* Generatim ab *effectu* sunt vel *sine*, vel *cum clausula*.

12. *Hæc* dicuntur, *vbi sub pœna aliquid iniungitur, subiecta clausula iustificatoria, vt si se non obligatum putet ad parendum, intra terminum causas iustas deducat.* Tollit itaque in effectu hæc clausula vim *mandati*, si adsit *iusta exceptio*: si *insufficiens* deprehenditur, nihilominus reus in pœnam adiectam condemnatur, quia statim *parere* debuisset, TEXTOR. *ad R. I. de anno 1654. disp. de mand. th. 21.*

13. *Sine clausula* sunt, *quibus paritio præcise & absolute sub pœna iniungitur, statuto termino, quo paritionem docere vel declarationem pœnalem audire debeat.* Regulariter adhiberi non debent, sed demum ob causas grauissimas, quales quatuor *in ord. Cam. P. 2. §. 23.* recensentur, & per varia exempla declarantur a CRAMERO *in introduct. ad prax. iudic. aul. sect. 1. c. 7. §. 10.* salua tamen exceptione *sub- & obreptionis*. Generatim huc pertinet: (1) si factum commissum, quod *nullo iuris prætextu* iustificari potest: (2) si res moram non patitur; (3) si aperte *publicum commodum* offenditur: (4) si, quod mandatur, manifesti iuris est; (5) si *damnum* imminet *irreparabile*.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 4. l. interdictorum 2.

Ex Codice. l. cum proponas 1. l. incerti 3. l. f.

TIT.

TIT. II. (VIII. 2.)

Quorum bonorum.

1. *Adipiscendæ possessionis* interdicta *sunt, quibus Prætor iubet restitui possessionem ei, qui illam nunquam habuit.* Huc pertinet interdictum QVORVM BONORVM, *quo prætor ei, cui edicto dedit bonorum possessionem,* (quippe qui *præsumtiuus hæres* est) ipsam *possessionem realem hereditatis ab eo, qui pro herede vel possessore possidet, restitui iubet.* Vnde etiam heredes *ciuiles* olim agnoscebant *bonorum possessionem,* vt eo respectu hoc remedio vti possent, *l. 1. C. h.*

2. Expeditius hic proceditur, leniorque probatio vel demonstratio, eine Bescheinigung, se *præsumtiuum heredem* esse, tantum exigitur, *l. 1. cit.* reiectis exceptionibus, altiorem indaginem habentibus, quæ omnia secus se habent in *hereditatis petitione.* Cui vero hodie datur hereditatis petitio, illi etiam hoc remedium, si pro se fortiorem *iuris hereditarii* præsumtionem habet. Non itaque legatario, HAHN. *ad W. h. n. 7.*

3. Datur contra eum, contra quem hereditatis petitio, h. e. contra eum, qui *pro herede* vel *pro possessore* possidet, cui tamen *iuris hereditarii præsumtio* resistit; non itaque contra eum, qui res hereditarias *titulo singulari* possidet, *l. 1. §. 1. h.* nec contra debitores hereditarios, qui non sunt possessores vllius rei *iurisue hereditarii, l. 2. h.*

4. Ad heredes *in testamento* scriptos speciatim hoc extensum est in *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* vi cuius *hæres scriptus ex testamento, visibili vitio carente, summaria causæ cognitione præcedente, impetrat immissionem in omnia defuncti bona,* ARGELVS *de acquir. poss. ex remed. l. f. cit.*

5. Requiritur itaque, (I) *vt testamentum in originali producatur:* (II) *vt visibili vitio careat*, h. e. ne adsit talis defectus, qui ex ipso aspectu, lectione & scriptura apparet, quia sic *heres præsumtiuus* est. Hinc (α) æque ad testamenta *nuncupatiua*, in instrumentum a Notario coniecta, vel per testes iuratos postea exposita: (β) ad *successionem pactitiam* pertinet, si *pacto* nullum vitium visibile insit.

6. Exceptiones *altioris indaginis* reiiciuntur in *petitorium*, nisi contradictor adsit, qui (α) vitiose non possidet, & (β) statim de *iure suo* docere vult. ARGELVS *de legit. contradictore.*

TIT. III. (VIII. 3.)

Quod legatorum.

1. Interdictum QVOD LEGATORVM est itidem *adipiscendæ possessionis*, quod datur *heredibus contra legatarios, qui propria auctoritate ante aditam hereditatem legatum occuparunt, ad id, vt heredi restituant, quatenus eius interest, l. 1. §. 2. h.*

2. Requiritur tamen (I) *vt absque voluntate heredis* vel *defuncti rem legatam occupauerit: l. 1. §. 2. 10. h.* nam & defunctus legatariis hanc facultatem indulgere potest. vid. *supra tit. de legat. §. 17.*

3. (II) *Ante aditam hereditatem.* Post apprehensam ab herede possessionem datur *remedium spolii*, quod longe expeditius, immo occupans, quia sibi ipsi ius dixit, plane amittit ius suum, *l. 13. quod met. cauſ. l. 7. C. vnde vi.* Sed in hoc interdicto saluum manet legatum, *l. 1. §. 2. h.*

4. (III) *Vt interſit heredis rem legatam potius retinere*, v. c. propter legem Falcidiam, æs alienum, electionem, vel aliud intereſſe, HAHN. *ad W. h. n. 4.* quod actor probare debet.

5. (IV)

5. (IV) *Vt heres offerat cautionem de legato restituendo*, si postea de eo constiterit, *l. vn. C. h.* Hæc cautio perseuerare debet; alias legatarius mittitur in possessionem *legatorum seruandorum causa*, *l. 1. §. 16. h.* In remedio *spolii* hæc duo posteriora requisita non attenduntur.

6. Datur itaque, hisce requisitis concurrentibus, contra *legatarium*, & huic similem. Sed contra *donatarium m. c.* id denegant per *l. 1. §. 5. h.* quam sententiam defendit STRAVCHIVS apud SCHILT. *ex.* 47. *§.* 29. Contrarium tamen sustinet HAHN. *ad W. h. n.* 6. cuius sententiam in praxi præferendam censet SCHILT. *c. l. §.* 30. Neque alia mens Romanis fuit. Loquitur enim *c. l. 1. §. 5.* de casu, quo donans in donatarium *possessionem transtulit*, vti verba clare indicant, quo casu per *requisitum primum* hoc interdictum cessat. Hac circumstantia deficiente, sine dubio contra eum datur hoc interdictum.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 4. 5. 8. 10. 16. l. 2. §. 2.

TIT. IV.

Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus erit.

1. Quem misit Prætor ex quacunque causa, *l. 1. §. 2. l. 4. pr. h.* hunc tuebatur *duplici via* contra prohibentem, vel *interdicto* seu *mandato S. C.* & ita procedit *via executiua*, etiam aliquando per manum militarem; *l. 3. pr. h.* vel, si executione hac supersedere mauult, *actione in factum* ad interesse, *l. 3. §. 2. h.*

2. Datur itaque hæc actio *in factum* contra prohibentem, vel depellentem ex possessione missum, *l. 1.*

§. 3. h. (non vero heredes, nisi in id, quod ad eos peruenit, *l. 1. §. 8. h.*) intra *annum*, ad hoc, vt prohibito præstet *interesse*, *l. 1. §. 5. h.*

3. Hinc (α) qui ex *nulla causa* missi sunt, nullum allegare possunt interesse, *l. 1. §. 5. h.* nec (β) datur, si interesse *ex post facto* cessat, v. c. si prohibeantur legatarii missi seruandorum legatorum gratia: & heres post offerat cautionem, *l. 1. §. h.*

4 Etiam hac actione tenetur *tertius*, qui missum impediuit, quo id, quod interest præstante, non liberatus est debitor, contra quem missio *principaliter* decreta erat, STRVV. *ex. 45. th. 38.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si quis missus 3. pr. §. pen.

TIT. V. (VIII. 7.)

De tabulis exhibendis.

1. Actio ex hoc interdicto datur *ad tabulas, & omnia alia, quæ ad testamenti causam spectant, l. 1. §. 2. h. exhibenda*, h. e. vt actori materiæ ipsius apprehendendæ copia fiat, *l. 3. §. 8. h.*

2. Differt ab *actione ad exhibendum*, quæ magis est *præparatoria* rei vindicationis, tunc instituenda, vbi quis *corporā* instrumentorum *sua esse* ait: *l. 3. §. 5. h.* qui vero ob *aliud interesse*, quod mox *summatim* demonstrandum, exhibitionem postulat, huic Prætor hoc interdicto succurrit.

3. Datur aduersus *omnem detinentem*, etiam eum, qui *nudam custodiam* habet, *l. 3. §. 2. 3. h.* quique in præsentiarum exhibere potest, *l. 1. §. 1. h.* aut cuius *dolo malo* factum est, quo minus possit exhibere, quo casu *in subsidium* tenetur ad interesse iuramento *in litem* æstimandum, *l. 3. §. 11. 15. h.*

4. Ca-

4. Cauetur tamen præterea in *l. f. h.* ne interdictum admittatur in his casibus: (α) si hereditatis controuersia ex his pendet: (β) si controuersia pendens ad *publicam quæstionem* pertinet, quibus casibus interim deponendæ sunt tabulæ, donec *quæstiones præiudiciales* finitæ fuerint.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 5. l. locum habet 3. §. 6. 8. 10. l. f.

TIT. VI.

Ne quid in loco sacro fiat.

Speciatim hoc interdicto Prætor prohibet, (1) *ne in sacro loco aliquid fiat*: *l. 1. h.* (2) ne quid immittatur in *muros portasque* aliaque *loca sancta*, *l. 2. h.* sine permissu principis, *l. 3. h.* Pertinent huc quoque (3) interdicta supra *tit. de mortuo inferendo* explicata.

TIT. VII.

De locis & itineribus.

1. Hic præparatorie agitur *de itineribus & locis publicis*, quod *quolibet postulante* de his interdicatur, si forsan in horum præiudicium quid fiat, *l. 1. l. 2. h.*

2. Via est vel *priuata*, vel *publica*, vel *vicinalis*. *Publica*, quæ etiam *militaris in l. 3. h.* vocatur, est, cuius vsus omnibus patet, seu, vt dicitur *in l. 2. §. 21. ne quid in loc. publ. cuius solum etiam publicum est, relictum ad directum certis finibus latitudinis ab eo, qui ius publicandi habuit, vt ea publice iretur.* Hæc *plena* & *publica* gaudet *securitate I. P. S. lib. II. art. 66.* *Priuata* est in solo alieno, vbi *iure seruitutis* ius eundi competit. *Vicinalis* denique, quæ in vicis est, vel ad vicos ducit, *c. l. 2. §. 22.*

TIT.

TIT. VIII.

Ne quid in loco publico vel itinere fiat.

1. De *viis publicis ſpecialiter* interdicitur: (α) ne quid in *loco publico* fiat, inue eum locum immittatur, qua ex re quid illi damni detur: *l. 2. pr. §. 27. h. l. 17. §. 2. ſi ſeru. vindic.* (β) ne quid ſimiliter in *itinere* publico fiat: *l. 2. §. 20. h.* (γ) vt reſtituatur, ſi tale quid factum ſit a *quocunque poſſeſſore: l. 2. §. 35. 36. h.* (δ) ne fiat vis ei, qui *itinere* vel *loco publico* vtitur; *c. l. §. vlt.* alias impediens etiam actione iniuriarum tenetur, *l. 2. §. 9. h.* ſicuti is, qui *via publica* neglecta per agros currum agit, de damno tenetur, & pignorari poteſt, *I. P. S. lib. 2. art. 27.* niſi ager fuerit incultus per *art. 47.* Ceterum ſi vis fiat ab *aurigis* ſibimet inuicem, quod alter alteri cedere nolit, ante omnia inquirendum, quis cedere debuerit, de quo diſponit *I. P. S. lib. 2. art. 59.*

2. Quamuis vero *princeps* permittat, in *publico* aliquid fieri, ita tamen oportet permitti, *vt ſine iniuria cuiuscunque* fiat, & ita credendus eſt princeps permiſiſſe, *l. 2. §. 10. 16. h.* ſufficitque, ſi *in futurum* poſſit nocere, licet *in præſenti* non noceat, *l. 2. §. 31. h.*

TEXT. NOTAB.

L. prætor ait 2. §. 4. 9. 15. 16. 17. 31. 43.

TIT. IX.

De loco publico fruendo.

Tuetur prætor hoc interdicto eos, qui *vectigalia publica* conduxere, ne eis vis fiat, quo minus *loco publico* commodisque eius frui poſſint, quoad illum conduxere. Adeoque tales conductores ſibi expeditius conſulere poſſunt.

TIT.

TIT. X.

De via publica & si quid in ea factum esse dicatur.

Instruitur hic *officium Aedilium*, vt (1) studeant, ne effluxiones noceant domibus, & pontes fiant, vbi oportet, *l. 24. pr. de damn. inf.* Praeterea (2) vt parietes domorum ad viam ducentes emundentur a dominis & construantur: (3) vt quisque construat *vias publicas* secundum propriam domum: (4) *aquae ductus* purget: (5) non permittant *rixari* in viis, neque (6) *stercora* proiicere neque *morticinia*, h. e. mortua vel mactata animalia, *l. vn. h.* Atque in his similibusque casibus, si contra *edictum* quid factum, statim per *interdicta* proceditur, vel hodie per *mandata sine clausula.*

TIT. XI.

De via publica & itinere publico reficiendo.

Interdicit praetor, *ne vis fiat ei, qui publicam viam*, ad cuius refectionem cogi debent subditi, *l. 7 C. de SS. eccl. aperire & reficere vult*, modo ea via non fiat deterior. Habet hoc interdictum praeterea condemnationem in id, quod actoris interest, *l. 1. pr. §. f. h.*

TIT. XII.

De fluminibus, ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, quo peius nauigetur.

1. Praeterea interdicit praetor (α) *ne in flumine publico ripaue eius fiat, vel immittatur, quo deterior statio iterue nauigio fieri possit, l. 1. pr. h* (β) *& si tale quid factum sit, vt restituatur, l. 1. §. 19. h.*

2. Ne-

2. Neque itaque olim permissum fuisse videtur, molendinum exstruere, per quod aquæ cursus impediatur, *l. 1. §. 12. h.* vel alteri aqua subtrahatur, de quo hodie etiam multæ solent suboriri lites, vid. STRYK. *disput. de prob. exstruct. molend.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 5. 6. 12. l. quo minus 2. l. f.

TIT. XIII.

Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat atque vti priori æstate fluxit.

Porro interdicit prætor, *ne quid in flumine publico fiat vel immittatur, quo aliter aqua fluat, quam priore æstate fluxit*, h. e. quo aquæ cursus vel *depressior*, vel *arctior*, vel *rapidior* fit cum incommodo accolentium, *l. 1. pr. §. 3. h.* & si quid factum sit, vt *restituatur*, *l. 1. §. 11. h.*

TIT. XIV.

Vt in flumine publico nauigare liceat.

Edicit quoque prætor, *ne quis prohibeatur, in flumine publico nauigare*, vel aliud quid facere, quod facere *in publico flumine* licet, veluti pecus ad flumen publicum ripamue eius appellere, *l. 1. pr. §. f. h.*

TIT. XV.

De ripa munienda.

Speciali interdicto quoque prospicit iis, *qui ripam agrumue, qui circa eam est, munire volunt, tuendi causa*, dummodo (1) inde non fiat deterior nauigatio:

(2) ca-

(2) caueat muniens tam vicinis, quam qui trans flumen agros possident, *de damno futuro*, *l. vn. pr. §. 2. seqq. h. t.* Non enim ripæ muniendæ sunt cum incommodo accolentium, *l. vn. §. 6. ne quid in flum.* quem in finem (3) *inspectio ocularis* facienda, & (4) *ichnographia* actis inserenda. Interim prædiis suis quilibet consulere potest, *c. l. §. 7.*

TIT. XVI. (VIII. 4.)

De vi & vi armata.

1. *Recuperandæ possessionis* interdictum primarium est VNDE VI, ex quo *prætor deiecto de possessione intra annum dat actionem ad recuperandam possessionem cum restitutione omnis damni perpessi*, *l. 1. pr. §. 1. h.* Præterea etiam vim passo *criminales persecutiones* competunt, *l. 1. §. 2. h. l. 4. C. h.*

2. Præsupponitur itaque α) *de iure digestorum antiquo* (I) *vis*, *l. 1. §. 3. h. l. 1. §. 28. h.* imprimis armata, *l. 3. §. 2. sqq. h.* vel saltem iustus metus armorum, *l. 3. §. 5. h.* huc directorum, vt deiicerent aliquem, *l. 3. §. 6. 7. h.*

3. (II) *Actualis deiectio per illam vim*, *l. 1. §. 3. h.* & quidem (III) *ex re immobili*, *l. 1. §. 4. sqq. h.* De rebus *mobilibus* agi separatim potest *ad exhibendum* vel *vi bonorum raptorum:* per consequentiam tamen etiam in hanc actionem veniunt, *l. 1. §. 6. l. 3. §. 15. h.*

4. Perinde autem est, siue quis *per se*, siue *per alium* deiiciat, *l. 1. §. 12. h.* Nam & qui deiectionem, suo nomine factam, ratihabet, deiecisse videtur, *l. 1. §. 14. h.*

5. Deiicitur is, qui possidet siue *ciuiliter*, siue *naturaliter*, *l. 1. §. 9. h.* siue *corpore*, siue *animo*, *l. 1. §. 24. §. 45. l. 14. h.* Nam etiam colonus *proprio nomine*

mine agit, (1) si ab ipso domino deiectus est: *l. 12. l. 18. h.* (2) absente domino tanquam *procurator*, *l. 1. C. si per vim.*

6. Hoc modo *deiecto* datur hoc interdictum, (quamuis etiam vim vi repellere possit, *l. 1. §. 27. l. 3. §. 9. h.*) intra *annum vtilem*, *l. 31. §. 39. h.* non tamen liberis aduersus parentes, cum *hoc iure* præsupponat *atrocitatem facinoris*, *l. 1. §. 43. h.* licet non infamet, *l. 13. h.* In factum actio tamen *ex æquitate* his datur. Competit etiam heredi & ceteris successoribus, *l. 1. §. 44. h.*

7. Competit *aduersus deiicientem.* Contra heredes *in factum* agitur ex *obligatione æquitatis naturalis* in id, quod ad eos peruenit, *l. 1. §. 48. l. 2. l. 3. pr. §. 18. h.* & quia *rei persecutionem meram* continet, perpetua est, *l. 3. §. 1. h.* Contra tertium possessorem prorsus negatur, *l. 7. h.*

8. Competit ad *possessionem recuperandam cum omni causa*, *l. 1. §. 31. h.* Hinc ratio habetur (α) fructuum quorumcunque ex die, quo quis deiectus: *l. 1. §. 40. h.* (β) ceterarum vtilitatum: *c. l.* (γ) earum rerum, quæ interim interierunt, licet sine culpa prædonis: *l. 1. §. 34 seqq. h.* (δ) quanti alias deiecti interest, *l. 6. h.*

9. *Constitutionibus principum* β) in *codice* postea extensum est hoc remedium *recuperandæ* ad alios, qui deiecti sunt de possessione, quamuis absque *omni vi*, ad recuperandam possessionem, *l. 5. l. f. C. vnde vi*, *l. f. C. de acquir. poss.* ex quibus textibus tria remedia eruunt, cum tamen vnum idemque in omnibus latitet, cf. *l. 34. c. loc. l. 12. D. h.* MENOCH. *de remed. recup. poss.*

10. Tandem γ) *ius canonicum* hoc interdictum extendit etiam contra tertium possessorem, deiectionis con-

conscium, non alium, in *c. sæpe 18. X. de restit. spol.* Vnde ex hoc textu *speciale* constituunt *remedium*, sed citra rationem.

11. Vlterius vero δ) *interpretes* progressi, remedium sibi nouum per *errorem* constituxere *ex c. redintegranda 3. C. 3. q. 1.* vt ostendit ZIEGL. *in b. t. comment. ad illum tx.* adiecto *prælect. ad ius can. tit. X. de restit. spoliatorum;* licet hæc *principia noua* postea adoptauerint pontifices, Cf. *ius eccl. protest. tom. I. lib. 2. tit. 13. §. 7. seqq.*

12. In hoc remedio hæc singularia constituunt: (1) quod detur omni ei, qui *iniuste* possessione *quomodocunque* excidit, etiamsi nude detineat vel vitiose vel alio modo: *I. P. S. lib. 2. art. 24.* (2) quod per se *infamiam facti* non importet, & sic detur contra eos, quibus *reuerentia* debetur: CARPZ. *1. resp. 3. n. 3.* (3) aduersus omnem possidentem, etiam tertium, deiectionis conscium: (4) de quibuscunque rebus, etiam *mobilibus:* (5) *omni tempore*, vt adeoque sit *perpetuum* hoc remedium. Præterea (6) etiam per modum *exceptionis*, cuicunque actioni opponitur, ad effectum, ingressum litis impediendi, *c. 2. X. de ord. cogn.* modo per 15 dies probari queat, *c. 1. de restit. spol. in 6.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 6. 12. 14. 24. 29. 32. 41. 43. l. quod est 3. §. 9. l. cum a te 7. l. vim facit 11. l. Neque vnde vi 13. l. si vi me deieceris 15. l. qui possessionem 17. l. cum fundum 18. pr. §. 1.

Ex Codice l. recte 2. l. vi pulsus 2. l. auctoritatem 3. l. 4. l. inuasor 5. l. meminerint 6. l. quis in tantam 7. l. cum quærebatur vlt.

TIT. XVII. (VIII. 6.)

Vti possidetis.

1. *Retinendæ* interdum est VTI POSSIDETIS, quod est *prohibitorium ad retinendam possessionem, in qua turbamur, l. 1. §. 1. h.* & sic actor *tuetur* possessionem, ne amittatur, *l. 1. §. 4. h.* quod hodie fit per remedium *possessorium ordinarium*, VIRGIN. *de* BOCATIIS, *de manuten. in possess.* LVDOV. POSTIVS *de manuten.* PAZ. *de tenuta.*

2. Requiritur vero (I) *vt quis possideat* siue *in totum*, siue *pro parte*, tam *diuisa* quam *indiuisa*, *l. 1. §. 7. h.* siue b. siue m. f. possideat, *l. 2. h.* Qui itaque *sibi* non possident, veluti, missi vel coloni, his *proprio nomine* non datur hoc interdictum, *l. 3. §. 8. h.*

3. (II) Non *vitiose*, h. e. non *vi*, *clam*, aut *precario*, *l. 1. §. 9. h.* talem enim possessorem non tuetur prætor, si reus hanc *exceptionem* probauerit. Sufficit autem, si non a *turbante* vitiose, licet a *tertio* ita possideat, *l. 3. pr. h. l. vlt. de acquir. vel omitt. poss.*

4. (III) *Et quidem res immobiles*, & quæ pro talibus habentur, vti iura, *l. f. de seruit. l. f. h.* Primario tamen propter *res corporales* datur: vnde de *iuribus* specialia sequuntur.

5. (IV) *Vt quis turbetur in tali possessione*, h. e. vt quidem adhuc possideat, non tamen *quiete*, & absque omni *contradictione*. *Deiecto* plane non datur. Probandæ itaque hæ qualitates, h. e. (1) *possessio* per actus possessorios: HAHN. *ad W. h. n. 5.* (2) *turbatio*, ID. *c. l. vers. aduersus quosuis. Vitium* tamen *possessionis*, vtpote quod non præsumitur, ab *excipiente* probandum, nisi in *ordinario* probata sit *antiquior* possessio; tunc enim alterius *possessio recentior* & *iunior*, in *summario* prouisionaliter demonstrata, *vitiosa* præsumitur, donec

donec *iustam* suæ possessionis *causam* ostenderit reus, *c. 9. X. de probat.*

6. Hoc modo valide intentatur contra *quouis modo* turbantes ad hoc, vt turbare desinant, & cautionem *de non amplius turbando* præstent. Quæ tamen cautio magis ex *vsu fori*, quam *certa lege* deducta videtur. In *l. vn. C. h.* enim plane *diuersa cautio* reperitur, conf. SCHILT. *ex. 47. §. 60.*

7. Exceptiones, quæ *petitorium* tangunt, hic non admittuntur, & ita etiam ordinarie *exceptio dominii* reiicitur: *l. 1. §. 3. h. §. 4. I. de interd.* nisi *in continenti* liquidabilis sit, HAHN. *ad W. h. in f.* SCHILT. *c. l. §. 61.* ZOES. *h. n. 14.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 3. 4. f. l. iusta 2. l. si duo 3. pr. §. 2. 8. 10. f.

TIT. XVIII.

De superficiebus.

1. In *iuribus* quibusdam primariis tuendis specialia interdicta prætor proposuit, cum antecedens magis ad res *corporales* pertineret. Prohibet itaque hoc edicto, *ne vis fiat ei, qui superficie fruitur, & hactenus in quasi possessione eius est, l. 1. pr. h.*

2. Denotat vero h. l. SVPERFICIES *ædificium solo alieno voluntate eius domini superimpositum commoditatum inde percipiendarum gratia*, cum *ædes* ipsum *solum* complectantur. Inde *ius superficiarium* oritur, seu *facultas superficie in alterius solo constituta pleno iure fruendi.*

3. Cum vero superficies soli ius sequitur, *l. 2 h.* necessario *domino soli* aliquod ius in illam *superficiem* concedi debuit, vt tamen propter *concessam facultatem*

ædificandi superficiario non omnis *proprietas* auferri potuerit. Hinc est, quod *superficiario* vtile, *domino soli* directum dominium *vi soli* in *superficiem* tribuant. In ipsum *solum* vero superficiario vtplurimum *quædam seruitutis species*, domino autem *integra proprietas* competit, *l. 81. §. 3. de leg. 1.*

4. Constituitur superficies (α) *concessione domini soli*, ex quouis titulo ad ius in re transferendum habili, veluti emtione superficiei &c. *l. 1. §. 5. h.* DONELL. *l. 9. c. 16. lit. e.* non facile *locatione*, nisi ad longius tempus facta fuit, *l. 1. §. 3 h.* quia superficies ad tempus durabile constituitur, quamuis hoc casu *seruitus* desit: (β) *legitima traditione* soli, vt *superficiem* ibi habere liceat.

5. In *constitutam* ita *superficiem* superficiario ius quoddam *dominii* competit, adeoque (α) *actio in rem* ei datur seu *vindicatio vtilis:* (β) seruitutes reales & personales *superficiei*, non *solo*, imponere potest, *l. 1. §. 6. h.* DONELL. *l. 9. c. 17.* Domino soli vero competit (1) ius exigendi *solarium annuum*, si promissum est: *l. 2. §. 17. ne quid in loc. publ.* (2) finito tempore excludendi superficiarium.

6. Non autem exspirat incendio superficiei. Vel enim superficiario in ipsum solum *ius seruitutis* perpetuum competit: vel ad minimum retinet ex contractu *locati* ius vlterius nouam ædificandi superficiem, eamque habendi in solo alterius. Dissent. DONELL. *lib. 9. c. 18.*

7. Præter remedia *possessoria* superficiario competunt *actiones ciuiles* ex contractu, quo ante est constituta superficies, *l. 1. §. 1. h.* Si tertius prohibeat, superficie vti, olim ei dominus soli actiones suas præstare debebat, *c. l.* hodie vero *vtiliter*, sine omni *cessione*, ex edicto D. PII in rem contra tertium agere vel remediis possessoriis vti potest.

TIT.

TIT. XIX.

De itinere actuque priuato.

1. De *seruitutibus* quibusdam speciatim etiam interdicta proposuit prætor. (I) Interdixit, *ne vis fiat ei, qui itinere actuque priuato, non vitiose hoc anno proprio nomine vsus est, l. 1. pr. §. seqq. h.* Pertinet hoc interdictum tantum ad *tuendas seruitutes rusticas, l. 1. pr. §. 1. h.* & sic *de facto* tantum, non *de iure* quæritur, *l. 2. §. 3. si seru. vind.* Sufficit vero de *iure Romano vsus præsens triginta dierum eius anni, l. 1. §. 2. h.*

2. (II) Interdixit, *ne vis fiat ei, qui reficere vult iter actumque, quo hoc anno non vitiose vsus est, l. 3. §. 11. h. Refectio* enim est *consequens seruitutis* constitutæ, *c. l. §. 12.* nisi aliter cautum, *l. 3. §. 14. h.*

3. Hoc interdicto vsurus duo debet *demonstrare*: (α) hoc anno se *vsum* esse: (β) sibi *seruitutem* vel *ius reficiendi* competere, *l. 3. §. 13. 14. h.* & ita *mixtum* est. Nemo enim aliter aliquid *in fundo alieno* facere potest, nisi *quodammodo* constet de *iure seruitutis.* Cauere quoque actor de *vitio operis* debet, *l. 5. §. f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. l. Inde etiam 3. §. 12. 13. 14. 15.

TIT. XX.

De aqua cottidiana & æstiua.

1. (III) Interdixit Prætor, *ne vis fiat ei, qui hoc anno aquam nec vitiose nec contra leges impositæ seruitutis ab aduersario duxit, l. 1. §. 17. h.* Loquitur autem tum de *aqua cottidiana*, qua dominans quotidie vti potest, si velit: *l. 1. §. 2. h.* tum de *æstiua*, quæ ex

propoſito vtentis & natura locorum a priori differt, *l. 1. §. 3. h.*

2. In *aqua cottidiana* ſufficit *præſenti anno vna* die vel *nocte* dominantem vſum fuiſſe, *l. 1. §. 4. h.* In *æſtiua* autem docendum, ſe priori æſtate aquam ita duxiſſe, *l. 1 §. 31. h.* Vt vero præterea *a fonte* ducatur, quod in *l. 1. §. 7. 8. h. & l. 9. de S. P. R.* deſideratur, hodie non amplius requiritur.

3 (IV) Interdixit prætor, *ne vis fiat ei, qui ius ex caſtello*, h. e. receptaculo publico aquarum, *aquam ducendi habet, quo minus eam ducat, l. 1. §. 38. h.* Eſt hoc interdictum itidem *mixtum*, hinc *conceſſio a principe* demonſtranda, *l. 1. §. f. h.* Cum vero hodie hæc *conceſſio a principe* non amplius dependeat, nec vlla contra poſſeſſorem præſumtio militet, *mixtum* quoque amplius dici nequit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 4. 18. 25. 32. 43. l. hoc iure 3. §. 2. 4.

TIT. XXI.
De riuis.

1. (V) Interdixit Prætor, *ne vis fiat ei, qui reficere aut purgare aquæ ductus gratia vult riuos, ſpecus, ſepta, l. 1. pr. h.* Requiritur tamen, vt reficiens *priori æſtate* aut *eodem anno* aquam duxerit, & ſic in *quaſi poſſeſſione* ſit, *l. 1. §. 9. h.*

2. *Purum* hoc eſt interdictum; neque enim habet adiunctam quæſtionem *iuris* h. e. *an aquam ducere actori liceat?* vt in refectione itineris. Rationem diuerſitatis habet *l. vlt. h.* Interim *de damno infecto* cauere actor debet, *l. 3. §. 9. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. f. l. de riuis vlt.

TIT.

TIT. XXII.
De fonte.

(VI) Interdixit Prætor (1) *ne vis fiat ei, qui aqua fontana vel seruitute aquæ hauſtus præſenti anno non vitioſe vſus eſt, l. vn. pr. §. 1. h.* Competit vero *ſtricto iure* tantum *de aqua viua*, non de *ciſternana*, quæ non habet cauſam perpetuam, *l. vn. §. 4. h.* quamuis hæc ſubtilitas *iure prætorio* iam olim mutata fuerit. Prohibet quoque (2) prætor, *ne fontem reficiens aquæ hauſtus gratia impediatur; l. vn. §. 6. h.* qui alias *per indirectum* in poſſeſſione impeditur atque turbatur.

TIT. XXIII.
De cloacis.

1. (VII) Interdixit Prætor, *ne vis fiat ei, qui cloacam*, h. e. locum cauum, per quem colluuies quædam fluit, *quam quis in alieno habet, reficere & purgare vult*, dummodo *damni infecti* caueat, *l. pr. §. 4. h.* etiamſi propter illam refectionem *pauimentum ædium* reſcindi debeat, *l. 1. §. 12. h.*

2. Neque hæc *refectio* & *purgatio* impediri poteſt, licet reficiens *vitioſe* poſſideat: quod contra *iuris ordinarii* regulas ad ſalubritatem ciuitatum introductum eſt, *l. 1. §. 2. 7. h.* quamuis ipſum ius cloacæ poſtea *negatoria* actione impugnari queat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 7. 12.

TIT. XXIV.
Quod vi aut clam.

1. Hoc interdicto proſpexit prætor inprimis eis, qui denunciauerant nouum opus, poſt quod tamen

nihilominus alter perrexerat in ædificando. Hinc *iubet restitui hoc interdicto, quod vi aut clam factum est, l. 1. pr. §. 1. h.*

2. Requiritur itaque (I) *vt aliquid vi vel clam factum sit.* Videtur autem *vi* factum esse, quod (α) contra *prohibitionem* seu *nunciationem* factum est, *l. 1. §. 5 seqq. h.* (β) Quod *vi externa maiori* de facto dolo malo *destructum est, l. 7. §. 5. l. 16. §. 1. l. 18. l. 19. h. Clam* vero, qui aliquid fecit, cum iuste existimare & timere debuerit, sibi controuersiam de eo, quod fecit, futuram, *l. 4. h.* Probandum itaque, quatenus *vi* vel *clam* aliquid factum, *l. 7. §. 1. h.*

3. (II) *Et quidem in re immobili.* Ad mobilia *seorsim* non spectat, veluti nauem, *l. 20. §. 4. h.* fructus, *l. 7. §. 5. h.*

4. (III) *Dolo malo vel culpa lata.* Ergo cessat hæc exceptio, si permissio *actoris, l. 3. §. 3. h. t.* vel *principis, l. 3 §. 4. h.* vel *legis* doceri potest, *l. 5. §. 11. de noui oper. nunc.*

5. (IV) *Vt omnis necessitatis vel publicæ vtilitatis ratio exulet.* Neque enim datur, si arcendi incendii causa ædes vicini quis intercidit, modo ignis eousque peruenisset, *l. 7. §. 4. h. l. 3. §. 7. de incend.*

6. (V) *Vt intra annum agatur.* Post annum non competit, nisi *ex iusta causa, l. 15. §. 5. 6. h.* Cedere autem incipit annus, ex quo opus perfectum, *l. 15. §. 4. h.*

7. Datur hoc interdictum ei, cuius interest, *vi* vel *clam* factum non esse ab aduersario, etiamsi non possideat, *l. 16. pr. h.* ad id, vt factum restituatur. Et quidem si *faciens* possidet, *patientiam* & *impensam* tollendi operis: si non possidet, *impensam:* si *tertius* possidet, qui non fecit, tantum *patientiam* præstare debet, *l. 16. §. f. h.* Denique si res non potest commode restitui, ad *interesse* agitur, *iuramento in litem* æsti-

æstimandum: *l. 15. §. 6. 7. h.* quo casu magis expedit hoc vti interdicto, quam *lege Aquilia.*

8. Ceterum obstat agenti ex hoc interdicto exceptio *violentiæ* & *clandestinitatis*, si agens itidem *vi* aut *clam* quid fecit, quod tamen *officio iudicis* æstimandum erit, *l. 7. §. 3. h.* si nulla turbarum publicarum clades inde metuenda, & pro *possessione defendenda* hoc factum.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 5. l. Seruius 4. l. atque aliter 5. pr. §. 1. 2. l. si alius fecerit 7. § bellissime 3. 4. 7. l. Denique 13. §. 2. l. semper 15. §. 3. 4. l. competit 16. pr. §. f.

TIT. XXV.

De remissionibus.

1. Quemadmodum *nunciatio noui operis*, ab eo facta, qui *ius prohibendi* habebat, operatur *obligationem* in faciente, vt ab opere inchoato desistat: ita contra *remissio* a prætore per *interdictum* concedebatur, si nuncians *aperte ius prohibendi* non habebat, sine vlla alia cognitione, *l. 1. pr. §. 2. h.* Hæc operabatur, ne quid amplius dici possit, *vi* aut *clam* esse factum, *l. 7. §. 2. quod vi aut clam.* Alia erat remissio, quæ fiebat in *re dubia*, *cognitione prætoria*, *l. 5. §. 17. de N. O. nunc.* vbi nunciatio tenebat, facta ab eo, qui ius nunciandi habebat, in qua *plenior cognitio* necessaria, MERILL. *lib. IV. obs. c. 20.*

TIT. XXVI. (VIII. 9.)

De precario.

1. De *precario* interdicit prætor, *vt restituatur volenti ad libitum*, *l. 2. pr. h.* Est vero PRECARIVM, *quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu,*

quamdiu is, qui concessit, patitur, l. 1. pr. h. Est enim *genus liberalitatis, l. 1. §. 1. l. 2. §. 2. l. 8. §. 3. h.* ex *beneplacito* concedentis dependens, nec vlla eo nomine *iuris ciuilis actio* olim dabatur, cum magis ad *donationes* quam *negotii contracti* causam huius conditio spectaret; *l. 14. h.* HILLIG. *ad Donell. l. 14. c. 34. lit. a.* ex *donatione* autem, *nudo pacto* inita, nulla olim daretur actio.

2. Scilicet contractus habent suam *specialem contrahendi formam specificumque modum* atque ad *commercia* pertinent, & inde *causam* obligandi sortiuntur; *precarium* autem magis *vagum* dicitur *negotium*, actionemque non magis producebat olim, quam *pactum de donando*, vel *donatio pacto* inita.

3. Quia tamen iniquum erat, dantem hoc praetextu carere debere re sua, qui actione destituebatur, hinc (1) introductum est hoc interdictum. (2) Deinde *vsu fori* tandem etiam concessa actio *praescriptis verbis*, quatenus illa *ex aequitate* seu *bona fide*, vti in multis sit casibus, oritur, & si *precarium dubium*, necessaria est, *l. 2. §. 2. h.* De *actione ordinaria* hodie eo minus dubium supereſt, postquam ex *simplici pacto* hodie conceditur.

4. Differt a *commodato*, cui alias simile esse dicitur in *l. 1. §. 3. h.* (1) quod hoc ad certum *tempus & finem* detur, non precarium: qui precarium dare voluit, addito pacto, vt in *certum tempus* precario possideret, nihil agit, cum nulla sit huius conuentionis vis; *l. 12. h.* repugnat enim hoc pactum *naturae precarii*, neque *commodati* iure subsistit, quod inire noluere paciscentes.

5. Vnde (2) commodatum ante finitum vsum regulariter reuocari nequit; sed precarium *omni momento* est reuocabile, *l. 1. §. 2. l. 2. §. 2. l. 5. pr. l. 15. pr. h.* Hactenus itaque possessio ex precario, antequam reuocetur,

cetur, est iusta: *l. 22. §. 1. de noxali act. l. 2. §. 3. l. 4. §. 1. h.* incipit autem fieri *iniusta*, vbi quis reuocationi se opponit.

6. (3) In *commodato* præstanda *diligentia exactissima:* hic sufficit, si *dolus* præstetur, *l. 8. §. 3. h.* quatenus modo precario possidens non fuit in mora, *l. 8. §. 6. h.* (4) Heres *commodati* tenetur etiam propter dolum defuncti, & licet nihil ad eum peruenit; sed in *precario* per hoc *interdictum* eatenus ex dolo defuncti tenetur, quatenus ad eum peruenit, *l. 8. in f. h.* Cum vero hodie *ex pacto* non desit actio, indistincte heredem teneri existimarem.

7. (5) Facilius quædam precario dare solemus, quæ difficilius commodato dantur, quamuis de iure possint dari. Sic res immobiles, iura, seruitutes, priuilegia, contractus ad *bene placitum* initi, aliaque magni momenti negotia *precario* concedi solent, *l. 3. l. 15. h.*

8. (6) Commodatum non præcise *morte commodantis* exspirat, si *ante finitum vsum* moritur; bene tamen precarium, *l. 12. §. 1. h.* quamuis si heres non reuocaret, reuocatum censeri debeat, *l. 8. §. 1. l. 4. §. 4. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. l. 2. §. 2. l. quæsitum §. 3. 6. l. cum precario 12.

TIT. XXVII.

De arboribus cædendis.

1. Hoc interdicto prætor *vim fieri vetat ei, qui arborem alterius in suas ædes impendentem, quatenus officit, succidere & ligna tollere vult, l. 1. pr. §. 2. h.* cum ne quidem per *occasionem arboris* vicino nocendum, *l. 1. C. de interd.* Alteri tamen prius adimendi facul-

facultas danda: & post demum vicinus adimere potest, *l. 1. §. 6. h.*

2. Deinde interdicit quoque *de arboribus in prædium rusticum alterius impendentibus, ne fiat vis ei, qui arborem ad quindecim pedes coërcere intendit*, si per alterum stat, quo minus coërceatur, *l. 1. §. 8. 9. h.*

3. In *Germania Romani iuris* dispositio haud attenditur, præsertim cum *iura patria* permittant, indistincte ramos, qui se extendunt supra alterius fundum, succidere. Arbor enim, quatenus propendet in alterius agrum, *pro rata* communis fit, vid. Landrecht *l. 2. art. 52.* Weichbild *art. 125. seqq.*

TIT. XXVIII.
De glande legenda.

Præterea interdixit prætor, *ne vis fiat ei, qui glandem, vel alios fructus, ex agro alterius in vicinum decidentes, intra triduum vult legere & auferre, l. vn. h.* Verum ius hoc *fructus legendi* secundum antea dicta patriis moribus incognitum est, postquam etiam rami propendentes in agrum alterius ad vicinum spectant, HAHN. *ad W. h.*

TIT. XXIX. (VIII. 8.)
De homine libero exhibendo.

1. Interdictum *exhibitorium* datur, libertatis tuendæ causa, *vt exhibeatur* (h. e. extra secretum habeatur, *l. 3. §. 8. h.*) *liber homo ab eo, qui illum retinet absque iusta causa, l. 1. h.* Neque enim datur, si adest *iusta causa* retinendi, cuius exemplum occurrit in *l. 3. §. 3. h.*

2. Datur hoc interdictum omnibus, præsertim vero his, qui suas suorumque iniurias prosequuntur, *l. 3.*

l. 3. §. 9. 10. 11. h. adeo vt inter plures concurrentes eligendus sit a prætore, ad quem maxime res pertinet, *l. 3. §. 12. h.* cuius rei illustre exemplum sistit de EVA TROTTINA, SCHILT. *ex. 3. §. 23.*

3. Datur tantum *libertatis tuendæ gratia;* neque enim ob alium finem competere potest, veluti, si creditor prouocare vellet ad hoc interdictum, vt debitor latitans penes alium exhiberetur: nam alia iam adsunt media, cogendi debitorem latitantem, *l. 4. §. f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. quod ex lex Fauia 3. §. 13. l. vlt. §. f.

TIT. XXX. (VIII. 8.)

De liberis exhibendis item ducendis.

1. Hoc interdictum competit *patri ad exhibendum eum, qui in eius potestate est, l. 1. pr. §. 1. h.*

2. Præsupponitur itaque (I) *patria potestas: l. 1. §. 4. h.* de hac si dubitatur, *præiudicialis quæstio* ante omnia est decidenda. (II) *Ne obsit iusta ratio, propter quam exhibitio denegari possit*, qualis est (α) si ob *nequitiam* vel *sæuitiam* patris liberi apud matrem morentur: *l. 3. §. 5. h.* (β) si exhibitio vergeret in graue præiudicium mariti, *l. 1. §. f. l. 2. h.* (III.) *Vt inuitus detineatur ab alio;* non enim habet locum, si sua sponte citra *dolum rei* absit filius, *l. 5. h.* Pendente hac lite, sæpe *sequestrum liberorum* decernitur, *l. 3. §. 6. h.*

3. Deinde quoque interdicit prætor, *ne vis fiat ei, qui liberos suos vult abducere.* Prius interdictum est *præparatorium* huius. Ideo enim *ad exhibendum* agitur, vt *ducere* quis possit, *l. 3. pr. §. 1. h.*

TIT.

TIT. XXXI.

De vtrubi.

Hoc interdictum olim fuit *retinendæ possessionis* de rebus *mobilibus* conceptum, quemadmodum *vti possidetis* de rebus *immobilibus*. Sed postea vtriusque facta est exæquatio. *l. vn. h.*

TIT. XXXII.

De migrando.

1. Hoc interdictum propositum est in gratiam *inquilinorum*, vt *soluta mercede, contractuque finito*, possint migrare, nec impediri, quo minus inuecta & illata auferant, quæ pignoris loco fuere: vbi quæstio moueri nequit, rectene fuerint oppignorata, sed an oppignorata & illata, *l. 1. §. 5. h.*

2. Colono non competit, *l. 1. §. 1. h. directum* scilicet; *extra ordinem* tamen ei succurri solet *officio iudicis*, cum ne quidem res ad agriculturam pertinentes loco pignoris pro ratione *prædiorum rusticorum* facile detineri queant, *auth. agricultores C. quæ res pign. obl. poss.*

TIT. XXXIII. (VIII. 9.)

De Saluiano interdicto.

1. Salvianvm interdictvm est adipiscendæ possessionis, & *prodest locatoribus prædiorum rusticorum, quibus res coloni pro mercede fuerunt obligatæ, ad adipiscendam earum rerum possessionem.* Extensum postea ad alios *quoscunque creditores*, qua ratione *vtile* dicitur.

2. Differt hoc *remedium possessorium a Seruiana* actione, (1) quod illud sit paratioris executionis, leviores que probationes admittat; hæc vero ad *ordinaria*

ria iudicia spectat, pleniſſimam *probationem* & *reprobationem in petitorio* requirens: (2) in illo ſaltem probetur illatio bonorum vel *factum oppignorationis*; *l. 1. h.* in hac vero legitime rem oppignoratam eſſe & ſic *ius pignoris* docendum, adeoque (3) in hoc remedio exceptiones *altioris indaginis* reiiciantur, quæ in *actione Seruiana* admittuntur.

3. Denique (4) *actio Seruiana* datur etiam adverſus *tertium poſſeſſorem*: minime vero hoc *remedium*, *l. 1. C. h.* Nec contrarium, quod defendit STRVV. *ex. 45. th. 171.* colligitur ex *l. 1. §. 1. h.* cum *extraneus* ibidem *creditoribus* opponatur, adeoque ſub eo ipſe *debitor* commode intelligi queat, non vero *tertius* quilibet *poſſeſſor*, vt *l. 1. C. h.* declarat; niſi emtor *nexum pignoris* ſciuerit, quo caſu merito hoc remedium contra eum datur, *l. 1. pr. h.* Hac explicatione ſuppoſita, nulla neceſſitas nos cogit emendandi textum *in l. 1. §. 1. h.* cum ICto Belga *de* WATER. *lib. I. obſ. c. 14.*

LIB. XLIV. TIT. I. (VIII. 36.)

De exceptionibus, præſcriptionibus, & præiudiciis.

1. EXCEPTIO *ſtricte* & *proprie* eſt *defenſio quædam, quæ opponi actioni cuiusque rei ſolet ad excludendum ex æquitate id, quod ſtricto iure in intentionem condemnationemue* (nam & *executioni* opponi poteſt) *deductum eſt, l. 2. pr. h.* Hoc ſenſu præſupponit *actionem ſtricto iure competentem*, quam ex *æquitate* excludit. Cum enim olim *ius formularium* cum doctrina ICtorum antiqua, quæ *ius ciuile* dicebatur, admodum rigoroſum eſſet, & plura *contra æquitatem naturalem*,

lem, ex antiqua subtili ICtorum philosophia in praxin essent deducta, quæ a Prætoribus *directo* mutari non poterant; inuenta ab iis est ratio, *per indirectum* rigorem hunc temperandi, dando *exceptiones*, ius actoris stricto iure fundatum excludentes. Has eo facilius *formulis* annectere poterant, quod essent *litium processuumque moderatores.*

2. Alias *generalius* omne id, per quod negatur in effectu, oppositio *facto nouo,* quod etiam *iure ciuili stricto* actoris ius tollit, intentio aduersarii, etiam *exceptio* dici solet. Et ita priori in sensu sumta, a Dd. *iuris* dicitur, cui opponitur exceptio *facti*, quando nulla competit actio etiam *de iure ciuili*, sed *de facto* tantum instituitur: vt adeoque hæc diuisio sit vocabuli *æquiuoci* in sua *æquiuocata,* HAHN. *ad W. h. n. 2.*

3. In *iuris* exceptione itaque alterius actio *stricto iure* fundata erat: id etiam reus agnoscebat. Impetrabat vero a prætore exceptionem *ex æquitate* productam, inprimis quoad *negotia stricti iuris*, *formulæ* adiiciendam; DONELL. *l. 22. c. 8. lit. g. & c. 1. lit. m.* nam in *b. f. iudiciis* ipso iure inerat, DONELL. *l. 22. c. 8. lit. d.* Hinc *a modo proponendi* dicebantur *præscriptiones, l. 91. de solut. l. 7. qui satisd. cog. N. 8. c. 12.* DONELL. *l. 22. c. 1. lit. m. seqq.* Enimuero in *facti* exceptionibus plane, etiam *de iure ciuili strictissimo,* negabatur intentio actoris, quod *de facto* tantum intentaret actionem. Quocirca illæ coram *iudice pedaneo* excutiendæ erant; hæ vero *ipso iure* tollebant actionem, & prætoris erat, statim ante *litem contestatam* de illis cognoscere, & vbi de illis *mox* constabat, a limine iudicii actorem repellere, *l. 9. pr. de iurei.* Sed iam PAVLVS in *l. 112. de R. I.* obseruauit, parum interesse, *ipso iure quis actionem non haberet, an per exceptionem infirmaretur.*

4. Vti-

4. Vtilior est diuisio exceptionum (I) in *temporarias* & *perpetuas*. Hæ perpetuo dantur, quod in dubio *ordinarie* dicendum, *l. 5. §. f. de dol. except.* Illæ vero certis temporum cancellis inclusæ, ita scilicet comparatæ, vt per *modum actionis* possint in iudicium deduci.

5. (II) In *dilatorias* & *peremtorias*. *Illæ* sunt, quæ litem non *dirimunt*, sed potius *differunt*, verzögerliche Schutzreden. *Hæ* vero, quæ litem *tollunt* & *perimunt* in perpetuum, zerstörliche Schutzreden.

6. In *dilatoriis* (1) sæpe quis tantum absoluitur ab *instantia*, saluo iure agendi, quando *merita causæ*, vel *libelli ineptitudinem* vel *forum* & *iudicium* concernunt; at *peremtoriis* probatis a *tota actione* quis liberatur *definitiue*.

7. *Dilatoriæ* (2) ordinarie *ante litem contestatam* opponendæ, & quidem secundum *R. I. de anno 1654. §. 37.* omnes in *primo termino*, sub *pœna præcluſi*: vnde quoque ordinarie *in secunda instantia* non admittuntur: nisi (α) postea demum emergant, aut in rei notitiam perueniant: *c. 4. X. h. c. 31. de testib.* (β) ad *iudicii integritatem* spectent, & omissæ processum annullent: *c. 4. in f. de procur.* (γ) quodammodo *merita causæ* tangant: *C. I. A. h. th. 11. n. 10.* MEV. *4. D. 324. n. 8.* (δ) tertius post L. C. interueniat, GAIL. *1. O. 71. n. 8.* Inter has *fori declinatoriæ* primo loco sunt discutiendæ, *R. I. de anno 1654. §. 41.*

8. *Peremtoriæ* post litem contestatam proponuntur, *c. 1. 2. de except. in 6.* vel hodie eidem *sub pœna præcluſi* annecti debent, *R. I. de anno 1654. §. 37. 38. 76.*

9. Sunt vero duplicis generis; quædam *litis finitæ* & *ingressum litis impedientes*, quæ tollunt *ipso iure* actionem, quales erant *exceptiones facti*, quæ indigitabant, nullum ius actori competere, *c. 1. 2. de lit. cont. in 6.*

& comprehenduntur ſub generali appellatione, *non competentis actionis:* quædam ex *æquitate* contra *ius ſtrictum* erant introductæ. Illæ ante litem conteſtatam opponi poſſunt, quatenus *in continenti* probabiles ſunt, *l. 9. pr. de iurei.* totam litem tollentes; hæ vero demum poſt L. C. ſunt excutiendæ, vid. *ius eccl. proteſt. lib. 2. tit. 25. §. 9.* In praxi vero plurimorum locorum *omnes peremtoriæ*, ſtatim probabiles, admittuntur ante litem conteſtatam.

10. Quædam denique ipſam *executionem* ſuſpendunt & impediunt, quæ ſcilicet (1) ipſam non impugnant *directo* ſententiam, ſed modificant *executionem:* MEV. 2. D. 329. n. 4. (2) non ſunt iam antea reiectæ per ſententiam in *lite principali:* (3) ſtatim probari queunt. ZANG. *de except. P. 3. c. 26.* Huc *ſingulari iure* etiam pertinet exceptio SCti Velleiani & Macedoniani, *l. 11. ad SCt. Maced.* & aliæ plures, late relatæ a MARTIN. *in Proc. Sax. tit. 39. §. 1. n. 162.* BERLICH. *P. 1. concl. 84.* HILLIG. ad Donell. *l. 22. c. 8. lit. l.* Sed de quibusdam dubitari ſolet, vtrum poſt *R. I. de anno 1654. §. 37.* adhuc opponi poſſint? niſi forſan tantum *executionem* concernant.

11. (III) Exceptiones pleræque *certum nomen artificiale* habent, & ſic *nominatæ* dicuntur: alias *in factum generaliter* vel *doli* exceptione vtendum, ſi deficit *nominata* exceptio, æquitas tamen exceptionem dari cogit.

12. Nominatarum variæ ſunt ſpecies. Ex *dilatoriis* celebriores & frequentiores ſunt: (1) reſpectu FORI, exceptio *fori incompetentis, litis pendentiæ, præventionis, ſuſpecti iudicis, inhabilis, primæ inſtantiæ, privilegii miſerabilium perſonarum,* vel *electionis fori.*

13. (2) Reſpectu ACTORIS eſt exceptio *inhabilitatis, legitimationis ad cauſam, excommunicationis, ſpolii.* (3) Reſpectu REI eſt exceptio *laudationis, plurium intereſſen-*

tereſſentium, contumaciæ, l. 15. C. de iudic. inhabilitatis &c. (4) PROCVRATORIS, exceptio *inhabilitatis, legitimationis ad proceſſum, infamiæ notoriæ, mandati inſufficientis &c.*

14. (5) Reſpectu PROCESSVS eſt exceptio *loci non tuti, termini nimis anguſti, feriarum, libelli inepti, obſcuri, generalis, ineptæ cumulationis, cautionis &c.*

15. (6) Tandem reſpectu ipſius NEGOTII, in litem deducti, eſt exceptio *pacti de non petendo* ad certum tempus, *moratorii, excuſſionis, diuiſionis, competentiæ &c.* conf. RIVINVS *in ſpecim. except. dilator.*

16. Ex *peremtoriis* nominatæ exceptiones celebrantur plures. (I) Quædam enim intendunt, ſublatum iam eſſe actoris ius agendi, *vt ſolutionis, compenſationis, ſatisfactionis, acceptilationis, pacti de non petendo in perpetuum, confuſionis, transactionis, iurisiurandi, rei iudicatæ, præſcriptionis, rei interitus, delegationis, nouationis &c.*

17. (II) Quædam intendunt, nullum ius agendi plane cum effectu actori vnquam competiiſſe. Huc pertinent, exceptio *indebiti promiſſi, allegationis propriæ turpitudinis, deficientis ceſſionis, SCti Velleiani, Macedoniani, doli, ſimulationis, metus, erroris, rei venditæ & traditæ, non numeratæ pecuniæ, vſurariæ prauitatis &c.*

18. (III) Quædam intendunt, ius quidem agendi adeſſe, ſed impediri *in totum* ob iuſtas cauſas, vt exceptio *reſtitutionis, diuiſionis, excuſſionis*, (quatenus principalis debitor, vel condebitores ſunt ſoluendo) *prioritatis* in concurſu creditorum, aliorumque beneficiorum, item *præiudicialis.* Atque hæ quidem *communes* ſunt. *Propriæ* ex ipſis actionibus naſcuntur, ſi ex *requiſitis* earum defunctus oſtendi poteſt, prout in tract. *de action. Sect. II.* in ſingulis actionibus oſtendi.

19. (IV) Tandem exceptiones aliæ sunt *reales*, aliæ *personales*. *Illæ rei* seu *negotio* cohærent & sic *omnibus* prosunt, *l. 7. §. 1. l. 19. h. l. 17. §. 5. l. 18. seqq. de pact.* *Hæ* ad *personam* restrictæ, & propter qualitatem personæ cohærentem vel aliam particularem circumstantiam competunt, & aliis non prosunt, *l. 7. pr. h. l. 16. l. 17. de re iudic.*

20. Vt autem peremtoriæ prosint, requiritur (I) *Vt realiter opponantur, l. 11. C. de appell.* Iudex enim non supplet eas, nisi (α) quatenus *ex actis* apparent, & *iuris communis* sunt; (β) ad *integritatem iudicii* spectant. Licet vero plures opponere de re eadem, licet *contrariæ* sint, *l. 5. l. 8. h.* HILLIG. *ad Donell. lib. 22. c. 8. lit. h.*

21. (II) *Vt rite probentur: l. 25. pr. de prob. l. 9. C. h.* nam *excipiens* reus *agere* videtur, *l. 1. h.* Quædam autem (1) non indigent probatione, quia *notoriæ* & *iuris* sunt: quædam (2) sunt tacite innexæ intentioni actoris, vt *non impleti contractus*, si *causa debendi* deficit, & sic ab actore probandæ: quædam (3) *in facto dubio* consistunt, & hæ probandæ a reo, quatenus pro eo non militat præsumtio, *l. 25. in f. de prob.*

22. Quando autem probari debeat exceptio, ex *modo excipiendi* desumendum. Vel enim *simpliciter* litem negatiue reus contestatur absque *exceptione* opposita, quo casu nihil probandum a reo, nisi *directo* contrarium probare velit: *l. 23. C. de prob.* vel confitetur intentionem actoris, sed opponit *exceptionem*, & hanc *statim* probare debet: vel dubitat de intentione actoris, & sic eam *negat*, exceptionibus *in euentum* litis contestationi adiectis: quo casu actor ante fundamentum suæ intentionis probare debet, quo facto, reus se demum accingit ad earum probationem: *l. 9. C. h.* vel simpliciter respondet, sine *affirmatione* aut *negatione* expressa, exceptio in *primo termino* opponitur,

tur, quæ si *in continenti* probari nequeat, reus non habetur pro confesso, vt actor liberetur ab onere probandi, *l. 9. D. h.* conf. FRANZK. *2. ref. 18.* SCHILT. *ex. 47. in append. §. 6. seqq.* Reus itaque, reiecta exceptione post litem contestatam, non impeditur adhuc litem contestari *negatiue*, atque actorem ad probandam suam intentionem prouocare.

23. Exceptionem *rei*, quam forsan actor fatetur, *replicatione* nihilominus elidere potest. Sed huic reus *duplicas* opponit, actor vero illi *triplicas* &c. vt tamen reo semper vltima responsio præcipua manere debeat, DONELL. *l. 22. c. 10.*

24. Frequentiores recensentur in seqq. I) occurrit *exceptio* PRAEIVDICIALIS, qua suspenditur intentio actoris hac ratione, quod alii præiudicium fiat, *l. 16. 18. 21. h.* quæ prius decidenda est, *l. 10. C. de iniur. l. 1. C. de appell. l. 8. C. ad L. Fab. de plag. l. 4. de publicis iudic.* Conf. IACOB. RAEVARD. *de præiudic.* in quo tractatu antiquitates iuris optime illustrat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. exceptio 2. pr. l. exceptiones 3. l. 7. l. nemo 8. l. non vbique 9. l. fundum 16. l. fundi 18. l. omnes 19. l. 21.

Ex Codice. l. proportione 2. l. præscriptionem 8. l. siquidem 9. l. defensiones 11. l. f.

TIT. II.

De exceptione rei iudicatæ.

1. II) *Exceptio* REI IVDICATAE, *quam reus per sententiam iudicis legitime absolutus opponit, si denuo de illa re ab eodem actore eodem modo conuenitur.*

2. Requiritur vero (I) *sententia* (α) *absolutoria*: (β) *valida*: quæ (γ) *in rem iudicatam transiit.* Nulla

 si est,

si est, hunc effectum habere nequit. Neque (δ) sufficit, si *ab instantia*, sed *a tota actione* debet esse absolutus, *l. 9. pr. l. 17. D. h.*

3. (II) *Vt de re eadem rursus agatur*, *l. 12. 13. h.* siue *pars* petatur, cuius ante *totum* petitum: siue *totum* petatur, cuius *pars* ante petita, *l. 7. pr. h. Vniuersitate* tamen ante petita, non excluditur postea agens de singulis rebus, *diuersa* plane *actione*, *l. 7. §. 2. 4. h.* DONELL. *l. 22. c. 5. lit. e. seqq.*

4. (III) *Inter easdem personas eiusdem conditionis*, *l. 14. pr. h.* Res *inter alios* acta aliis præiudicium haud facit, *l. 1. h. l. 63. pr. de re iud. Eædem personæ* tamen esse censentur pater & filius: *l. 11. §. 8. h.* tutor & pupillus: mandans & mandatarius, *l. 11. l. 7. h.* Aliquando etiam *tertio* nocet, si (1) per necessariam consequentiam *ius tertii* quoque ex illa actione dependet: *l. 63. de re iud. l. 9. §. 2. l. 11. §. 9. l. 30. §. 1. h.* si (2) cum *legitimo contradictore*, h. e. cuius principaliter intererat, de *statu* actum est, *l. 25. de stat. hom.*

5. (IV) *Ex eadem causa.* Neque enim submouetur, qui rem post petit ex *diuersa causa*, *l. 11. §. 2. h.* Hinc vtile est, causam dominii in *realibus* exprimere, *l. 11. §. 1. l. 27. h.* DONELL. *cit. l. lit. p. seqq.*

6. (V) *Eodem agendi modo.* Qui in rem egit, nec obtinuit, postea *condicenti* nulla obstat exceptio, *l. f. h.* Nec victus in *possessorio*, repellitur hac exceptione in *petitorio*, *l. 14. §. f. h.* conf. *l. 5. h.*

7. Ex quo apparet (α) condemnatum ex *instrumentis liquidis*, paratamque executionem habentibus, per *condictionem indebiti* repetere solutum posse, non obstante *rei iudicatæ exceptione*, CARPZ. *Proc. tit. 6. art. 3. n. 67. sqq.* STRVV. *ex. 46. §. 21.* Est enim *diuersa causa* & *diuersus agendi modus*, adeoque reconventio quoque regulariter reseruari solet. Pariter (β) facta *dilationis iurata* in *executiuo*, actor in *ordinario*

nario processu non repellitur. Vid. RIVIN. *in enunc. iur. ad tit. XXV. enunc. 27.*

TEXT. NOTAB.

L. rei iudicatæ 4. l. de eadem re 5. l. singulis 6. l. si quis 7. pr. §. 1. 3. l. si a te 9. pr. §. 1. 2. l. si matre 11. §. 1. 2. 4. l. cum quæritur 12. l. & an eadem 14. §. 2. l. duobus 19. l. ex sextante 30. §. 1.

TIT. III.

De diuersis temporalibus præscriptionibus & de accessionibus possessionum.

1. III) PRAESCRIPTIONES in sensu stricto sunt *exceptiones ex lapsu temporis, iure inprimis prætorio desumtæ, quibus actor post illum agens excluditur, æque ac si reus satisfeciſſet actori, l. 45. in f. de admin. & peric. tut.*

2. Vt vero præscribi possit actioni, requiritur: (I) *vt actio sit nata cum effectu: l. 1. §. 2. C. de annal. exc. l. 9. §. 2. de pign. act.* (II) *vt eius executio non sit aliunde impedita: l. 1. in f. C. de annal. except. l. 7. §. 4. C. de præsc. 30 & 40 ann.* STRYK. *de act. for. inu. S. 3. m. 1. ax. 1. 2.* (III) *præscriptio non interpellata vel interrupta, l. f. C. de ann. except.* Soluens itaque vsuras non præscribit, *l. 8. §. f. C. de præscr. 30 ann.*

3. Denique (IV) *vt tempus a lege præfixum in totum sit præterlapsum*, adeo vt etiam nouissimus *totus dies* debeat esse completus, *l. 6. de O. & A.* & *dies intercalaris* proficiat præscriptioni, *l. 2. h.* In vsucapione rerum vel *vltimum diem* inchoatum esse sufficiebat, *l. pen. pr. h. l. 6. de vsurpat.* antequam cum *præscriptione longi temporis* esset confusa, BYNKERSHOEK. *lib. 4. obs. c. 8.*

4. Tempus autem ita computandum, prout lex constituit; in *temporalibus* actionibus non *pœnalibus* vtplurimum dies sunt *vtiles*, adeoque tantum *iuridici* computantur; in *reliquis* sunt *continui*, seu currunt de momento in momentum, *l. 1. h.*

5. Variant vero tempora pro varietate actionum. CIVILES, *reales puræ*, eumdem terminum habent, qui *vsucapioni* rerum præfixus est: *mixtæ* vero 30 annis præscribuntur, quo etiam pertinet hereditatis petitio, *l. 7. C. de hered. petit.*

6. *Personales* ex negotio *licito* præscribuntur 30. annis regulariter; *l. 3. C. de præscr. 30 ann.* nisi (α) favore *creditoris* longius tempus sit introductum, vt in actionibus personalibus *ecclesiæ* competentibus: *auth. quas actiones C. de SS. eccl.* (β) vel in *odium crediti* diuturnior terminus præscriptus, vt in condictione eius, quod *lusu* perditum est, *l. f. C. de aleat.*

7. Ex *delicto* prouenientes itidem durant 30. annis, si *ciuiliter* agitur, *l. 3. C. de præscr. 30 ann.* Si *criminaliter*, 20. annis exspirat accusatio, *l. 12. C. ad L. Cornel. de falsf.* In quibusdam tamen lex breuiorem terminum posuit, vt in delictis *carnis* aliisque quinquennium, *l. 29. §. 6. ad l. Iul. de adult. l. 28. C. eod. l. 7. ad L. Iul. pecul.*

8. PRAETORIAE, tum reales tum personales *ex negotio licito* eundem cum ciuilibus remediis agnoscunt terminum, modo non agatur ad *rescissionem* actus; tunc enim sunt annales, *§. 5. l. de act. l. 6. §. f. l. 10. §. 18. quæ in fraud. cred.*

9. Personales vero ex delicto *pœnales* sunt ordinarie annales, *l. 5. C. de iniur. l. 2. §. 13. de vi bon. rapt. l. 1. pr. de calumn.* Exceptiones sunt *in pr. I. de perp. & temp. act. l. f. §. vlt. naut. caup. stab. l. 18. depos. l. 13. de seru. corrupt. l. 5. §. 5. de his, qui effud. vel dei.*

10. Sunt

10. Sunt præterea adhuc diuersæ temporales præscriptiones, quæ ad has regulas deduci nequeunt. Sic *tridui* præscriptio occurrit in *l. vn. de gland. leg.* *octo* in exceptione *excommunicationis* probanda: *quindecim* dierum in *c. 1. de restit. spol. in 6. viginti dierum* in *l. vn. §. vlt. C. vt omnes iudic. duorum mensium, l. 46. §. 4. de iur. fisci, l. 38. pr. de ædil. edict. l. 28. eod. sex mensium in l. 19. §. 6. eod. biennii* in actione doli, *quinquennii* in querela inofficiosi & vindicatione commissi aut rei immobilis nulliter a tutore alienatæ &c. quæ omnia latius exsequitur STRYK. *cit. tr. sect. 4.*

TEXT. NOTAB.

L. si quisquam 7. l. in omnibus 13. §. 1. l. in vsucapione 15. pr.

TIT. IV.

De doli mali & metus exceptione.

1. IV) *Exceptio* DOLI est vel *generalis* vel *specialis*. Hæc a Prætore vel ideo proposita est, ne cui dolus suus per occasionem *iuris ciuilis antiqui* asperi atque duri (vid. l. 36. de V. O.) contra naturalem æquitatem *in stricti iuris negotiis* prodesset, *l. 1. §. 1. h.*

2. *Generalis* vel (α) concurrit cum omnibus aliis exceptionibus *iuris*, quibus *iure prætorio* eliditur, quod contra *naturalem æquitatem* petitur: *l. 2. §. 5. h. l. 3. C. de non num. pec.* vel (β) *subsidiaria* est, & datur, vbi specialis deficit, & tamen *contra æquitatem naturalem* ex *rigore iuris* quid petitur, *l. 7. pr. l. 14. h. §. 2. I. quib. al. lic. vel non.* conf. DONELL. *l. 22. c. 6. lit. g. seqq.* vbi ad certa genera reuocat eandem.

3. *Specialis* nascitur ex *negotio doloso*, prout supra illud explicatum *tit. de dolo.* Parcius tamen oppo-

nenda. Requiritur enim (I) *ne reuerentia personarum obstet;* contra has enim excipiendum *in factum*, *l.* 4. *§.* 16. *h.*

4. (II) *Vt personæ, quibus opponitur, sint doli capaces.* Neque enim facile pupillis obiicitur, facilius minoribus, *l.* 4. *§.* 26. *h.*

5. (III) *Vt ipse actor dolum commiserit.* Quæ ex *delicto personæ* nascitur exceptio, alteri opponi aut nocere non debet, *l.* 4. *§.* 27. *h.* Et sic *actoris* dolus *emtori* non obiicitur, *l.* 4. *§.* 31. *h.* Doceri itaque debet, qui hanc exceptionem obiicit, dolo malo *actoris* factum fuisse, *l.* 2. *§.* 1. *h.* A parte autem excipientis *in rem* opponitur. *c. l.* 2. *§.* 2.

6. Ex æquitate tamen (1) admittitur, vt etiam possit excipi *de dolo alterius*, a quo actor causam habet *titulo lucratiuo*, *l.* 4. *§.* 29. *h.* Pupillo quoque (2) obiicitur, quatenus tutor dolum commisit & pupillus locupletior factus; *l.* 4. *§.* 23. *h.* sed vtroque casu magis est *doli generalis.*

7. (IV) *Vt rite dolus probetur.* Id quod *ex facto* constare dicitur *l.* 1. *§. pen. h.* seu ex circumstantiis eius. De aliis legitimis coniecturis vid. OLDEND. *Cl.* 61. *de except.*

8. Quamuis vero actio *de dolo* sit biennalis, *exceptio* tamen hæc *perpetua* est, *l.* 5. *§. f. h.* immo etiam peremtoria.

9. V) *Exceptio* METVS, quæ in eo distat a doli exceptione, quod sit *in rem scripta*, vt non inspicimus, an is, qui agit, metus causa aliquid fecit, sed an in ea re metus causa quid factum fuerit? *l.* 4. *§.* 33. *h.* Neque vero *parentibus* obiici potest, *l.* 4. *§.* 34. *h.* Est hæc exceptio *temporalis*, vt ipsa actio, *arg. l.* 9. *§.* 3. *quod met. caus.* MEV. 3. *Dec.* 333.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. palam est 2. §. 3. 5. l. Apud Celsum 4. §. 1. 13. 16. 18. 27. 29. 31. 33. l. pure mihi pr. §. f.

TIT. V.

Quarum rerum actio non datur.

1. Inter *peremtorias*, vt supra dictum, quædam speciatim dicuntur VI) *facti* seu LITIS FINITAE, quæ si opponebantur coram prætore, ne quidem *actio* dabatur, modo *statim* de illis constaret; si altiorem requirebant indaginem, danda erat actio, exceptione post *litem contestatam* elidenda, *l. 9. pr. de iurei.*

2. Refertur huc a collectoribus pandectarum (quamuis incongrue *§. 4 l. de except.*) (1) *exceptio* IVRISIVRANDI, quæ effectum *rei iudicatæ exceptionis* obtinet, *l. 1. pr. h.* si modo (α) recte delatum extraiudicialiter iuramentum, *l. 1. §. 1. h.* (β) eo, quo delatum est modo, præstitum: (γ) de eadem re, de qua iuratum, reum rursus conueniatur, *l. 18. §. 5. 6. 7. de iurei.*

3. Prodest hæc exceptio fideiussori, & a fideiussore præstitum ipsi debitori principali, si modo hic de ipso *contractu* & *re*, non de *persona* sua tantum iurauit, *l. 1. §. 3. h. t. l. 28. §. 1. de iurei.* Sic & ab vno correo præstitum aliis prodest, *l. c. §. 3.*

4. Huc rectius (2) refertur exceptio ONERANDAE LIBERTATIS CAVSA, *l. 1. §. 4. h.* quæ itidem *realis* est, operaturque ne patronus exigere possit, quæ *onerandæ libertatis causæ* stipulatus est, *l. 1. §. 5. & 8. h. t.* (3) Exceptio in *odium aleatorum* introducta, si v. c. in alea res vendita, vt alter luderet, & euicta re conueniatur, exceptione *facti* emtor submouetur, *l. 2. §. 1. h.*

5. Per-

5. Pertinent huc aliæ exceptiones eiusdem farinæ, vt *transactionis*, *solutionis*, *compensationis* aliæque, quæ *ipso iure* tollunt actionem.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 16. l. si filiofamil. 2. §. 1.

TIT. VI. (VIII. 37.)
De litigiosis.

1. VII) *Exceptio* LITIGIOSI vtilis est, si *actio* vel *res*, in litem deducta, alienatur. Si *actio* alienatur, opponitur nouo actori, qui hoc modo repellitur. Si *res* alienata est, & prior possessor litem continuare nolit, itidem hac exceptione intentio eius repellitur. Neque enim *actionis* vel *rei litigiosæ* alienatio valet, *l. 2. C. h. t.*

2. Requiritur vero (I) *vt mota sit controuersia iudicialis:* sola *denunciatio extraiudicialis* non sufficit, *l. 1. pr. h.* Olim necessaria erat *litis contestatio*, *l. 1. §. 1. h. l. 1. pr. si ex noxal. cauf.* Sed iure nouo in *reali actione* sola citatio sufficit per *auth. litigiosa C. h. t.* immo cum iure canonico *litis pendentia* hac ipsa constituatur, *c. l. vlt. vt lit. pend.* etiam hæc generatim hodie qualitatem *litigiosi* operatur.

3. (II) *Et quidem respectu alienantis:* quodsi inter *alios* lis sit, & *tertius* rem illam vendiderit, ei non nocet exceptio, quia is, qui vendidit, nullam litem habuit, *l. 1. §. 1. h.*

4. (III) *Vt quoad rem ipsam actione reali agatur*, *l. 2. l. 4. auth. litigiosa C. h. l. 13. famil herc.* Vox *dominii* enim in *Nou. 112. c. 1.* paulo latius sumitur. In *personalibus* non *res*, sed *actio* respectu *actoris* litigiosa fit, FRANZ. *lib. I. resol. 11. n. 23. seq.* THOMAS. *ad Huber. h. §. 3.*

5. (IV)

5. (IV) *Vt lis sit recte mota.* Secus est, si (α) coram arbitris, *Clem. 2. vt lit. pend.* vel (β) calumniose mota.

6. (V) *Vt nulla adsit necessitas alienandi;* tales enim alienationes exceptæ sunt in *l. vlt. C. h. in f.* veluti dotis, transactionis, diuisionis nomine factæ &c.

7. Effectus litigiosi potissimum duo sunt: (1) quod alienatio sit *nulla*, & pariat exceptionem, si actor *actionem* vel reus *rem* litigiosam in *reali* alienauit; (2) Quod *pœnæ* locus sit: nam & alienans, & is, in quem alienatio facta, puniuntur, ita vt si emtor *sciat*, rem esse litigiosam, venditor pretium cum altero tanto fisco præstare debeat, emtor vero teneatur rem reddere & alterum tantum fisco inferre. Si vero *nesciuerit*, emtor immunis est, quin ei a venditore restituendum pretium cum tertia parte, fisco vero solida rei æstimatio præstanda, *l. vlt. C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. litigiosam 1. l. rem fin.

Ex Cod. l. 1. auth. litigiosa res est. l. lite pendente 2. l. vlt.

TIT. VII. (IV. 10.)

De obligationibus & actionibus.

1. OBLIGATIO sensu stricto *est necessitas a lege debitori imposita, quo ex facto obligatorio vel aliunde cogitur ad aliquid præstandum, l. 3. pr. l. 52. h.* Tribuit hæc creditori *ius ad rem*, qui agens *actione personali* vnice se fundat in *obligatione* debitoris: qui *ius in re* habet, in hoc tantum se fundat, huius *declarationem* petiit: & de hoc tantum contendit, licet per *consequentiam* hic quoque possessor *obligatus* esse videatur.

2. Con-

2. Consistit obligandi vis in *necessitate coactiua*, (vid. *l. 35. §. 1. de contr. emt. l. 8. h. l. 108. §. 1. de V. O. l. 108. de V. S.*) quæ quatenus solam conscientiam tangit, dicitur *interna*, & intuitu *fori externi*, *minus plena*, qualis est in *officiis humanitatis*, & olim quoque in *fideicommissis* erat, *§. 1. l. de fideic. hered.* Quatenus vero externo nititur adiumento *legis ciuilis*, dicitur *externa* & *plena*, de qua hic agitur.

3. Oritur illa necessitas *vltimo* ex *lege*, & prout hæc variat, etiam obligatio varia est. Alia dicitur *naturalis tantum*, quæ solo vinculo *legis naturæ* nititur, *iure ciuili* tamen non agnita. Hæc æstimatur exinde, si inter illos, qui solo iure naturæ viuunt, *vim* cogendi *externam* operatur: quamuis in statu ciuili *ciuilis vis* ei non sit superaddita, *l. 84. §. 1. de R. I.*

4. Hæc *de iure ciuili* non dat *actionem*, quamuis ex *edicto prætoris* alios effectus rursus acceperit, *l. 7. §. 7. de pact.* veluti (1) quod pariat exceptionem: *l. 7. §. 4. de pact.* (2) admittat fideiussores: *l. 6. 7. de fidei.* (3) pignora: *l. 5 §. 1. de pignor.* (4) compensationem: *l. 6. de compens.* (5) impediat condictionem indebiti: *l. 10. h. l. 26. §. 12. de cond. indeb.* (6) nouationem operetur, *l. 1. in f. de nouat.* nisi in totum sit reprobata: quo casu hi effectus cessant, *l. 15. ad SCt. Vell.*

5. Alia dicitur *mere ciuilis*, quæ solo *iure stricto ciuili* (seu doctrina ICtorum forensi antiqua) nititur, vinculo autem omni *æquitatis* est destituta, *§. 3. I. de except.* Quamuis vero *stricto iure* pariat actionem; in effectu tamen nullam habet *necessitatem coactiuam*, propter exceptionem *iure prætorio* introductam, qua eliditur. Vnde & *condictioni indebiti* hic locus est.

6. Minime vero huc referendæ, vbi *noua* accessit *causæ debendi*, in *iure naturæ* fundata, quamuis antea nulla

nulla vis obligandi adfuerit, vt contingit in *transactione, iureiurando, re iudicata* &c.

7. Denique *mixta* dicitur, cui vtrumque ius & *naturale* & *ciuile* vinculum addidit, & parit *actionem* & *exceptionem*, quo pertinent *contractus* aliaque *negotia obligatoria.*

8. Obligat lex (1) *mediate* per *facta obligatoria*, h. e. quibus lex vim obligandi indidit; nullum enim factum *per se* citra *legis vinculum* obligat. Sunt hæc vel *determinata*, vt conuentio, pollicitatio, delictum: vel *indeterminata*, quæ proficiscuntur *ex variis causarum figuris*, *l. 1. pr. h.* quo pertinent variæ rerum circumstantiæ, quæ *æquo & bono*, suadentibus id circumstantiis concurrentibus, obligant, vtut ad certum contractum reduci nequeant; STRYK. *de act. for. inuest. s. 1. m. 2.* DONELL. *l. 12. c. 4.* (2) *immediate* ex *æquitate naturali*, qualis obligatio potissimum nascitur in *conditionibus* & actionibus *in factum*, vid. tr. *de action. Sect. II. c. 5.*

9. Alteram partem huius tituli occupant ACTIONES, quarum origo de iure Romano recensetur in *l. 2. §. 6. de O. I.* In genere sunt *remedium, quo persequimur quodlibet ius*, & ita *accusationes* & *extraordinarias cognitiones* continent, *l. 37. h. l. 178. §. 2. de V. S. I. vn. C. quand. ciu. act. crim.* Quatenus autem hisce opponitur ACTIO, est *ius persequendi* (olim *per formulam* processu solenni) *in iudicio* (ad excludendam *viam facti*, *l. 13. quod met. caus.* olim coram iudice pedaneo) *quod sibi* (non Reip. vt in accusationibus) *debetur* ex quocunque iure, *l. 178. §. vlt. de V. S. l. 108. eod.*

10. Eatenus euidenter discernitur ab (α) *accusationibus:* (β) *extraordinariis cognitionibus:* (γ) *interdictis*, quæ ad cognitionem prætoriam spectabant, & sic in *iure*, non *iudicio* expediebantur, Conf. tr. *de action. Sect. I. c. 2.*

11. Ori-

11. Oriuntur actiones vel ex *iure ciuili*, inde *ciuiles*: vel *prætorio*, inde *prætoriæ* dictæ. Hæ aliquando breuiorem terminum quam *ciuiles* habent, quatenus sunt *pœnales* & *rescissoriæ*.

12. Ceterum variæ sunt diuisiones actionum: aliæ ex *iure personarum* de statu hominum competentes producuntur, dictæ *præiudiciales*: *§. 13. I. de act.* aliæ *ex iure rerum*. Illuc pertinent *liberales causæ*, de quibus supra *tit. de caus. liberal.* item *de partu agnoscendo*, *tit. de agnoscend. partu.* Hæ præiudicium faciunt aliis quæstionibus, quia pro diuerso statu hominum iura variant. Sunt vero vel *affirmatiuæ*, quibus actor sibi *statum ciuilem* asserit; vel *negatiuæ*, quibus alteri statum, in cuius possessione in præiudicium actoris est, negat, vti plenius declaraui *tr. de action. S. 2. c. 1.*

13. Ex *iure rerum* iterum sunt vel ex iure in re, *reales* in specie dictæ: vel ex iure ad rem, *personales* scilicet, cuius diuisionis vsus traditus *P. 1. p. 45. §. 17.* Ordinarie quidem *personales* dantur tantum contra eum, qui nobis obligatus est, sed quædam *ex accidente* etiam contra quemuis possessorem competunt, quod lex huic *obligationem* imposuerit, quæ specialiter vocantur *in rem scriptæ*. Illæ iterum vel *petitoriæ* vel *possessoriæ*, de quibus *tit. de interdict.* actum.

14. Personales sunt vel ex negotio *licito*, vel *illicito*. Illæ sunt (α) vel *puræ* vel *mixtæ*. Hæ sunt, quæ non tantum ex *obligatione* competunt, sed etiam aliquando simul *reales* esse possunt, vti sunt *familiæ herciscundæ*, *communi diuidundo* & *finium regundorum*, vid. *tit. fin. regund. §. 2.*

15. Puræ sunt (β) vel *directæ* vel *contrariæ*. Illæ ex obligatione *principali*; hæ ex *secundaria*, & quæ *ex accidenti* nascitur, competunt. Illæ (a) dantur ad id, quod ordinarie in obligationem est deductum; hæ ad *indemnitatem*. (b) Illæ aliquando infamant, si ex con-

contractu infamante oriantur; non vero hæ regulariter, *l. 6. in f. de his, qui not. infam.* (c) In vtraque non semper *eadem culpa* præstanda est. (d) Immo in contraria etiam nunquam iuratur *in litem, l. 5. depos.*

16. (γ) Vel *datiuæ* vel *natiuæ*. Hæ ex præcedente *facto obligatorio* nasci dicuntur; illæ magis immediate dantur ex *æquitate lege ciuili approbata*. Et sic in omnibus non sequuntur naturam *actionum nativarum*, vti exemplo *condictionis furtiuæ* supra ostendi. Hanc diuisionem non agnoscit SCHWENDEND. *disp. de act. dat. non dabili.*

17. (δ) Quæ in specie ex conuentione vel quasi oriuntur, sunt vel *bonæ fidei* vel *stricti iuris*. Illæ dicuntur, quæ oriuntur ex *contractibus b. f.* seu *iuris gentium*, in quibus debitor non tantum ad id, quod *expresse* promissum, adstringitur, sed etiam quod *æquum & bonum* est, in quod partes *tacite* consensisse censentur. In his iudici pedaneo liberior potestas data erat, propter formulam: *ex bono & æquo: quando melius & æquius.*

18. *Stricti iuris* dicuntur, in quibus iudex pedaneus non poterat vltra *expressa placita partium* aliquid adiudicare, *l. 99 de V. O.* sed certos habebat limites in formula præscriptos, quos egredi non poterat, SENECA *I. de benef. c. 7.* CIC. *in orat. pro Roscio.* Huc spectant *contractus ciuiles*, *l. 5. de I. & I.* solennibus verbis initi, in quibus obligatio ex *verbis* vnice nascebatur, & ita stricte iis inhærendum erat, vt in *verborum obligatione* & *contractu chirographario*, prout plenius ostendi in *tr. de action. Sect. I. c. 3. §. 20. sqq.*

19. Vsus huius distinctionis olim amplissimus fuit, quem etiam conuenientibus locis ostendi. Si de praxi quæris, præiudicialis quæstio eruenda est, an hodie dentur tales actiones *stricti iuris?* quod nego, quia desunt tales contractus solennes, in quibus obligatio

tantum ex *verbis* vel *ſcriptura* oritur, niſi forſan *cambia* exceperis, prout in *tr. de action. cit. l.* pluribus oſtendi.

20. Cum actionibus b. f. proxime conuenire videntur *arbitrariæ*, quia itidem plenius arbitrium *ex æquo & bono* adiudicandi iudici pedaneo datum erat, *§. 31. in f. I. de action.* In eo tamen differebant, quod hoc prædicatum etiam *realibus, pœnalibus*, & *in rem ſcriptis*, immo & *ſtricti iuris* tribueretur. Videlicet *arbitrium* in arbitrariis iudici datum eſt, determinandi (1) illa, quæ *incerta* & *indefinita* in actionibus ſunt: (2) ex officio conſtituendi, quomodo lis mota facilius expediri queat? Inde pœna *plus petitionis* in his ceſſabat, quæ tantum in *non arbitrariis*, in quibus *certum* petebatur, locum habebat.

21. Deinde aliæ actiones olim erant *directæ*, quæ ad *verba* & *ſonum formulæ* præſcriptæ accurate quadrabant: *vtiles*, quando formula ad caſum propoſitum iuxta verba non accurate quadrabat, interim per *interpretationem ex æquitate*, quæ ſæpe *vtilitas* vocatur, ad caſum propoſitum ex *rationis identitate*, accommodabatur. Poſtquam vero mos dandi formulas exolevit, nullum amplius vſum habet, *l. 47. de negot. geſt.*

22. Ratione *finis* aliæ dicuntur *rei perſecutoriæ*, aliæ *pœnales*, aliæ *mixtæ*. *Iſtis* perſequimur *quod ex patrimonio nobis quomodocunque abeſt*, *l. 35. pr. h.* *Illis* vero pœnam a *legibus* (non conuentionibus partium) *delictis* impoſitam, quæ vel in ſimplum tendit, vel in duplum, vel vlterius, conf. THOMAS. *de vſ. act. pœnal. in for. German.* *Hæ* vero vtramque perſecutionem continent.

23. Differentiam in eo quærit ICtus in *c. l. 35.* quod (α) rei perſecutoriæ ſint *perpetuæ;* pœnales vero vtplurimum *annales*, quatenus ſunt *honorariæ*. (β) *Illæ* ordinarie in heredes dentur, niſi ſint ex *delicto;*

licto; tunc enim eatenus ex æquitate tenentur, quatenus ad eos peruenit, *c. l. 35.* quamuis de iure canonico indistincte, siue ad eos aliquid ex delicto, siue nihil peruenerit, obligentur: non *hæ*, quatenus lis non est contestata, *l. 26. l. 58. h.*

24. Tandem aliæ actiones dicuntur *principales*, aliæ *præparatoriæ*: hæ propter illas instituuntur, & semper *præcedere* eas debent, vti est actio ad exhibendum, *lib. 3. §. 3. ad exhib.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. obligationum 3. l. in omnibus 6. l. sub hac conditione 8. l. naturales 10. l. quæcunque 11. l. omnes debitores 17. l. contraxisse 21. l. actionem 25. l. omnes pœnales 26. l. non solum 31. l. in honorariis 35. l. cessat ignominia 36. l. non figura 38. l. obligationum 44. l. furiosus 46. l. Arrianus 47. l. in quibuscunque 48. l. ex contractibus 49. l. contractus 54. l. in omnibus 55. l. in omnibus negotiis 57. l. pupillus 59. l. nunquam 60.

Ex Codice l. nominibus 2. l. bonam fidem 4. l. sicut 5. l. si a creditore 7. l. aduersus 10. l. ob æs alienum 22. auth. sed hodie.

LIB. XLV. TIT. I. (VIII. 38.)

De verborum obligationibus.

1. VERBORVM OBLIGATIO est *contractus, quo quis ex verbis solennibus nuncupatiuis obligatur.* Huius olim species erant (α) *dotis dictio*: CAI. *instit. lib. 2. t. 9. §. 2. sqq. l. 23. de R. I.* (β) *iusiurandum liberti*: *l. 7. de oper. libert. l. 13. de accept. iunct. l. 8. §. 3. eod.* (γ) *sponsio*, & denique (δ) *stipulatio, quæ κατ' ἐξοχὴν* dicitur *verborum obligatio.*

2. STIPVLATIO est *conuentio formularia*, aliisque contractibus accedens, adeoque semper præsupponit *causam debendi specialem*, quam firmat, *l. 2. §. 3. de except. dol. mal. l. 31. de acquir. rer. dom.*

3. Origo eius videtur repetenda a temporibus *iuris Flauiani*, quo omnia *formulis solennibus* fuere repleta, principaliter quidem *iudicia*, sed facile vsus formularum sub specie *decori ciuilis* ad *negotia extraiudicialia* tractus.

4. Semel itaque his introductis, conuentionibus quidem, quæ in *speciale nomen* transierant, ob *quotidianum vsum* vis antiqua relicta obligandi; ceteris autem, qui in *generali nomine* subsistebant, vis antiqua detracta, vt non obligarent, nisi per *formulas solennes* essent conceptæ; quo non facto, *nudæ*, h. e. destitutæ sua solennitate, dicuntur.

5. Vnde fere pleraque, quæ sub hoc titulo exhibentur, ad generalem naturam *pactorum* seu *conuentionum* spectant, tutoque applicari possunt, si detrahas ea, quæ iis ex *regulis formularum* sunt superaddita.

6. Est itaque STIPVLATIO *verborum conceptio*, (solennis, quamuis solennitas post remissa sit. *§. 1. I. h.*) *quibus is, qui interrogatur, daturum facturumque se, quod interrogatus est, respondit, l. 5. §. 1. h.*

7. Requirebatur (I) *consensus: l. 10. C. l. 38. §. 1. l. 137. §. 1. D. h. l. 1. C. de vsur.* (II) *verba ore nuncupata.* Nutus non sufficiebat, *l. 1. §. 2. h.* vid. tamen *l. 35 §. 2. h.* (III) *Interrogatio præcedens & responsio subsequens, l. 35. §. 2. h.*

8. Responsio debet esse (α) *continua: l. 137. pr. h.* interuallum modicum non nocebat, *l. 1. §. 1. h.* (β) *Congrua, l. 1. §. 3. 6. l 83. §. 2. h.* In quantitate *diuersitas* non attendebatur, *l. 1. §. 4. l. 83. §. 3. h.* (γ) *Animo stipulandi prolata, l. 7. §. 12. de pact.*

9. (IV)

9. (IV) *Vt contineret præcedentem cauſam debendi.* Accedebat enim aliis negotiis firmandis, *l. 35. §. 2. D. l. 2. §. C. h. pr. I. h.* Hæc ſi deficiebat, producebat quidem actionem, ſed inefficacem propter oppoſitam exceptionem *doli*, *l. 2. §. 3. de dol. mal. except. l. 21. h.* ibique GOTHOFR. *lit. g. & h.*

10. (V) Vt ſtipulantes eſſent *habiles* ad paciſcendum, *l. 6. h. l. 14. §. 1. de nouat.* (VI) *Præſentes*, *l. 1. pr. h.* Viſus non requirebatur, STRYK. *de iur. præſent. c. 3. n. 77.* Et hoc requiſitum præſumitur, licet in inſtrumento, quo *ſtipulatio* probatur, nulla eius facta ſit mentio, *l. 1. C. de contr. & committ. ſtipul. l. 134. §. 2. h. l. 14. C de contr. & committ. ſtipul.*

11. (VII) *Quilibet ſibi ſtipulari debebat*, non aliis; *l. 38. pr. §. 17. l. 126. §. 2. h.* filius tamen patri & ſervus domino ſtipulari poterat, *l. 39. l. 40. l. 62. l. 130. h.* Cautelæ igitur gratia olim *pœnam* hoc caſu, quo aliis ſtipulabantur, adiicere ſolebant, *l. 38. §. 17. h.* Quin & ſubſiſtebat, ſi ſimul *ſtipulantis intereſſe* verſabatur, *l. 38. §. 20. 21. h.*

12. Hinc ſi quis *ſibi aut tertio* ſtipulabatur, hic dicebatur *adiectus*, qui erat inſtar *procuratoris*, cui quidem ſolui poterat, etiam inuito ſtipulatore; *ius* tamen *agendi* ſoli ſtipulatori, non ei acquirebatur, *l. 141. §. 3. 5. 6. 7. h. l. 28. pr. de ſtipul. ſeru. l. 125. §. 2. h.*

13. (VIII) *Concipi debebat vel de dando vel de faciendo*, *l. 2. pr. h.* vid. *tit. de pact.* Nam quæ *tit. de pact.* in genere de *obiecti* pactorum requiſitis ſunt dicta, etiam huc ſpectant, quæ declarantur per textus ſequentes in *l. 26. l. 27. l. 132. l. 83. §. 5. in f. l. 38. pr. §. 1. 2. l. 97. §. 1. l. 81. pr. l. 95. l. 115. pr. l. 29. §. 1. l. 87. l. 83. §. 7. l. 103. l. 34. l. 91. §. 1. l. 115. pr. l. 94. pr. l. 74. l. 75. D. l. 8. C. h.*

14. Ex ſtipulatione ita qualificata obligatur debitor ad id, quod *diſertis verbis* in ſtipulationem eſt deductum: *l. 99. h.* omiſſa non veniunt, *l. 78. §. 1. l. 83. §. 3. l. 135. §. f. h.* Si res absque dolo & culpa promiſſoris non poſſit præſtari, liberatur, *l. 51. h. l. 137. §. 2. 3. h.* Aliud ſi in mora fuerit, *l. 82. §. 1. h.* vel culpa; tunc enim *perpetuatur* obligatio; *l. 91. §. 1. ſeqq. h.*

15. Quodſi *pœna* adiecta ſit, nec præſtatur promiſſum, *pœna* exigi poteſt, *l. 71. l. 137. §. 7. l. 122. §. f. h.* Hac præſtita, *rem debitam* creditor petere nequit & vice verſa; *l. 5. §. 1. ſi quis caut. in iud.* modo (1) certo appareat, contra conuentionem factum fuiſſe: *l. 132. h.* ibique GOTHOFR. *in not. lit. l.* (2) creditor eam eligat, in cuius fauorem hæc adiecta eſt. Integrum enim ei eſt, ſpreta *pœna* ad implendum contractum agere. Quodſi *intereſſe* pœnam excedit, hoc, quatenus pœnam excedit, peti poteſt, quia *pœnam* creditor in ſui fauorem adiecit, cui renunciare poteſt. Ergo, electa pœna, debitor ei obiicere nequit, tanti eius non interfuiſſe, *§. 19. I. de inutil. ſtipul.* STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 5. §. 8.* STRVV. *deciſ. Sabb. c. 14. dec. 9.*

16. Præſtatio facienda (1) *debito tempore:* ante illud *ceſſit* quidem dies, ſed nondum *venit;* quamuis ante ſolui poſſit, *l. 137. §. 2. in f. l. 38. §. 16. h.* quia in debitoris fauorem præſumitur tempus adiectum, *l. 41. §. 1. h.*

17. Totum autem tempus præteritum eſſe debet, antequam cum effectu creditor agere poſſit, *l. 42. h.* & inde quoque diiudicatur *terminus moræ.* Quod etiam dicendum eſt, ſi *tacite* tempus continetur in ſtipulatione, *l. 2. §. 6. de eo, quod cert. loc. l. 126. l. 73. pr. l. 137. §. 2. l. 41. l. 60. h.*

18. Nulla die adiecta, *ſtatim* debetur, vt tamen *modicus terminus* ad ſoluendum ex arbitrio iudicis de-

ter-

terminandus ei indulgeri debeat, *l. 41. §. 1. h. l. 105. de solut.*

19. (II) *Iusto modo.* Vnde & *conditiones* adiectæ, aliaque non sunt negligenda, vid. *tit. de pact.* Pertinet huc etiam *electio*, quæ in *alternatiuis* debitori competit, *l. 75. § 8. h.*

20. Oritur lex hoc contractu *actio ex stipulatu*, si *incerta* est stipulatio, h. e. si non continet quantitatem, de qua constet, quid, quale & quantum sit præstandum; atque hoc intuitu *arbitraria* est: vel *condictio certi*, si certa sit dicto modo, quæ est *non arbitraria*, pœna plus petitionis subiecta, *pr. I. h. l. 75. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 3. 4. l. Eadem dicimus 4. §. 1. l. is, cui bonis 6. l. si ita stipulatus 12. l. qui bis 18. l. si id 22. l. generaliter 26. l. si quis 36. l. stipulatio ista 38. pr. §. 17. 18. l. eum, qui 41. §. 1. l. si quis arbitratu 43. l. in illa stipulatione 50. l. in conuentionalibus 52. pr. l. in stipulationibus 55. l. quæ extrinsecus 65. l. quotiens 80. l. inter stipulantem 83. pr. §. 1. l. si insulam fieri 84. l. mora 88. l. qui quid 99. l. puberes 101. l. si mihi & Titio 110. l. si ita stipulatus sum 115. §. 1. l. Decem stipulatus 116. l. qui Romæ 122. §. 4. l. continuus 137. pr. §. 2. f.

Ex Codice l. licet 1. l. nuda 5. l. omnes 10. l. magnam 12. l. veteris 13. l. optimam 14. *de contrahenda & committenda stipulatione.* l. ex eo 4. l. Dolo 5. *de inut. stipul.*

TIT. II. (VIII. 40.)

De duobus reis constituendis.

1. Plures *debitores* in eodem negotio ordinarie *pro rata* tantum obligantur, nisi res (α) in obligationem deducta sit *indiuidua*, vel (β) *lex* aut (γ) *pactum* aliud constituat. Etenim consultius pro *creditore*

est, si plures debitores *in solidum* obligantur, & pro *debitore*, si pluribus creditoribus se *in solidum* obstringit. Hinc ex *regulis prudentiæ* inuenta est *correalis obligatio*, *stipulatione* olim peragenda, quæ omnibus in negotiis adhiberi potest, vbi plures tantum *pro rata* obligantur, & acquirunt, adeo vt *heredes* etiam a *defuncto* ita obligari possint, *l. 9. pr. h.*

2. Est vero CORREALIS OBLIGATIO, *qua duo pluresue ex vna eademque causa eandem rem vni eidemque eodem tempore in solidum promittunt vel ab vno eodemque sibi stipulantur.*

3. Ad constituendam hanc de *iure Romano* requiritur, (I) *vt duo pluresue stipulentur vel promittant.* Inde dicuntur *rei stipulandi & debendi seu promittendi*, *l. 1. h.* Sint autem (α) omnes habiles; alioquin solus *habilis* obligatur *in solidum*, *l. 12. h. l. 17. in f. l. 18. ad SCt. Vellei.* (β) De iure Romano omnes *seorsim* respondeant, *l. 6. h.* Hodie sufficit, quomodocunque suam declarent voluntatem. (γ) Caueatur, ne a pluribus *coniunctim* stipuletur creditor; alioquin non sunt correi debendi, sed quilibet tantum *pro sua parte* obligatur, *l. 2. §. 4. de eo, quod cert. loc.*

4. (II) *Vt vno eodemque tempore stipulentur vel promittant*, quod *solennitas stipulationis* desiderabat. Modicum interuallum intercedens, quatenus nullus actus contrarius interuenit, non nocet, *l. 3. pr. l. 6. §. 3. l. 12. pr. h.* BRVNNEM. *ad l. 1. de V. O.*

5. (III) *Vt de animo correalem constituendi obligationem constet*, *l. 3. pr. h.* In dubio non præsumitur, *l. 11. §. 1. 2. h.* Vnde vtile est expresse hoc hodie declarare, si alias *dubium* esse possit, vtrum partes se *correaliter* obligauerint. BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. disp. 27. th. 9. lit. e.* HAHN. *ad W. h. n. 5.* MEV. *6. D. 112.* Alias declaratio hæc, quod obligati velint esse *in solidum*, non videtur necessaria, BRVNNEM. *ad auth.*

hoc

hoc ita C. h. quam tamen alii ex *dicta auth.* inferunt, HAHN. *c. l.* RITTERSHVS. *ad Nou. P. 3. c. 6. n. 11.* cum verba *æquipollentia* sufficiant.

6. (IV) *Vt eandem rem vel quantitatem promittant vel stipulentur, l. 2. l. 9. pr. h.* Hinc res ita debet esse comparata, vt vtrique stipulatori possit convenire, *l. 28. §. 3. de vsufr. l. 15. h.* Diuersitas *in modo* obligandi non nocet, *l. 7 h.*

7. (V) *Ex vna eademque causa: alioquin diuersum* esset *debitum.* Qualis causa autem in *correalem obligationem* deducatur, perinde est; nam omnibus, vt dictum, contractibus & negotiis accedere potest, *l. 4. C. l. 9. h. l. 38. l. 55. de adm. & peric. tut. l. 11. §. 2. ad L. Aquil.*

8. (VI) *Vt quilibet principaliter in solidum promittat & stipuletur.* Hinc (α) si reus promittendi correo alteri heres existit, non perimitur obligatio, *l. 13 h. l. 5. de fidei. l. 3. pr. de separat. l. 18. de oblig. & act. l. 50. de fidei.* nec (β) *debitor & fideiussor* proprie sunt correi.

9. (γ) Singuli *in solidum* recte conueniuntur, *l. 3. §. 1. h.* Iure nouo vtuntur *beneficio diuisionis, N. 99. c. 1. auth. hoc ita C. h.* HAHN. *ad W. h. n. 5.* BACHOV. *ad Treutl. c. l. th. 9. lit. e.* quo ipso tamen *correalis obligatio* non fit otiosa; nam per renunciationem huius beneficii sustinetur, imo etiam tunc, si reliqui non sint soluendo, effectum retinet.

10. (δ) Vno soluente, reliqui correi liberantur, quod etiam contingit, vbi alio modo debitum respectu *vnius* sublatum est, excepto *pacto remissorio; l. 27. pr. de pact. l. 31. §. 1. de nouat* nisi sint *Socii l. 21. §. f. eod.* vel aliter pacisentis interfit, ceterorum obligationem sublatam esse, *l. 21. in f. de pact.*

11. (ε) Alter ex correis solidum soluens, non potest contra correos habere regressum, quia ad *soli-*

dum fuit obligatus, nisi fuerunt socii, *l. 2. C. h.* h. e. *ex causa oneroſa obligati.*

12. (ζ) Singuli correi stipulandi recte *in solidum* agunt, & quidem si alter semel egerit, non potest debitor alteri correo debitum amplius offerre, quia agens alterum præuenit, *l. 16. h.* Ante litem motam vero, licet *interpellatio extraiudicialis* interuenerit, locus est gratificationi, Coll. Arg. *h. §. 24.*

13. (η) Non tenetur correus credendi ad communicationem; nisi (a) socii sint: *l. 62. pr. ad L. Falcid. l. 43. pro soc.* (b) aliter inter eos actum sit, *c. l. 62. l. 3. de reb. cred.*

TEXT. NOTAB.

L. cum duo 2. l. in duobus 3. l. duos reos 6. pr. §. f. l. eandem rem 9. l. si duo 10. l. reus 11. pr. l. ex duob s 16 l. ex duobus 18.

Ex Codice l. creditor auth. hoc ita. l. exprimere 3. l. vlt.

TIT. III.

De stipulatione seruorum.

1. Serui olim ex *persona domini* ius stipulandi habebant, *pr. I. h.* quomodocunque demum stipularentur, sibi, domino, vel impersonaliter, *l. 1. pr. h.*

2. Et quidem *communis* acquirebat singulis pro *virilibus partibus*, si nominatim singulis stipulatus erat; alias pro partibus dominicis, *si nomine collectiuo* dominis stipulatus erat, *l. 37. h.* Si vni *nominatim* tantum stipulabatur, huic tantum acquirebat, *l. 1. §. 6. l. 5. h.*

3. *Fructuarius* seruus vel acquirit vsufructuario, si ex re fructuaria stipulatur, vel proprietario, si aliunde, *l. 28. §. f. l. 22. h.*

4. Seruus

4. Seruus *hereditarius* aut futuro heredi *nominatim* stipulatur, & nihil agit: *l. 16. h.* aut simpliciter futuro heredi absque adiecto nomine, tunc valet, *l. 28. §. 4. h.* vel *hereditati*, & itidem valet, *l. 35. eod.* ceditque dies ab adita hereditate, *l. 25. h.*

5. Seruus *alienus b. f. seruiens* acquirit domino, ex quibus causis non solet acquiri b. f. possessori, *l. 31. l. 39. h.* Alias autem b. f. possessori acquirit, *l. 19. h.*

LIB. XLVI. TIT. I. (VIII. 41.)

De fideiussoribus & mandatoribus.

1. FIDEIVSSIO est *contractus verbalis, quo quis alienæ obligationi ita accedit, vt, quod alius debet, se soluturum promittat, saluo manente debito principali.* Erat itaque olim contractus (1) *solennis*, (2) *accessorius*, *l. 1. h.*

2. Requiritur (I) de iure Romano, *stipulatio*, in quo differebat a *constituto*, quod *nudo pacto* conciliabatur. Hodie non amplius est contractus *solennis*, cum sufficiat consensus quolibet modo, inter absentes, & per subscriptionem, hoc nomine factam, declaratus, *l. 6. C. h.* CARPZ. *P. 2. c. 20. def. 9. n. 1. seqq.* HERING. *de fideiuss. c. 11. n. 26. sqq.* STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 6. §. 1.*

3. (II) *Habilitas fideiubentium.* Inhabilitas cognoscitur, si generalia se obligandi principia seponimus, ex eo, (α) *si ius ciuile ex rationibus specialibus eos ab hoc negotio arceat.* Etenim ab eo arcentur mulieres, milites, *l. 8. §. 1. qui satisd. cog. l. 31. C. locat. l. 15. C. de re milit.* Clerici, quoad *debita publica*, non item *priuata*, *Nou. 123. c. 6.* Nec iure canonico aliud statu-

ſtatutum, cum in *c. 1. X. h.* illi tantum coërceantur, qui *fideiuſſoribus conciliandis* nimiam dant operam.

4. (β) *Si ſecurum creditorem reddere nequeunt.* Tales non quidem plane *inhabiles, inidonei* tamen ſunt. *Idoneitas* autem æſtimatur ex duobus: (1) *facilitate conueniendi:* (2) *facultatibus, l. 2. pr. qui ſatisd. cog.*

5. Hoc intuitu ægre recipiuntur, (1) qui non ſunt *de foro* in *negotiis iudicialibus:* MEV. *8. D. 182.* (2) minores, ob beneficium *reſtitutionis: l. 48. §. 1. h.* (3) potentiores: HERING. *c. l. c. 9. n. 132.* (4) pauperes. Interim, qui admiſit inidoneum, alium poſtulare nequit; *l. 3. h. l. 10. §. 1. qui ſatisd. cog.* niſi *poſtea* inidoneus fiat, maxime quoad *iudicialia negotia, c. l. 10. l. 4. de ſtipul. præt.*

6. (III) *Vt fideiuſſor accedat obligationi principali.* Inde differt a *mandatore*, qui *antecedit* obligationem principalem, *l. 12. §. 14. mand.* adeoque mandator dicitur *ſuo nomine* ſeu *principaliter* teneri, fideiuſſor vero *nomine alieno*, ſeu *acceſſorie; l. 1. §. 8. de O. & A. l. 13. h.* quamuis hodie in effectu vix amplius adſit differentia, cum etiam mandatores per *Nou. 4. c. 1.* gaudeant beneficio *ordinis*, SCHILT. *exerc. 28. th. 75.* conf. *l. 32. mandat.*

7. Accedit vero fideiuſſor alterius obligationi vel *ſimpliciter* vel *certo modo.* Huc refero *fideiuſſores indemnitatis*, Schadlos-Bürgen, qui ſe tantum obligant ad id, quod creditor a debitore ſeruare nequit. Et ſic in ſe continet conditionem: *ſi quid damni creditori obueniat.* MEV. *7. D. 321. n. 1.* Hinc ſemper probandum a creditore, ſi agere velit, ſe non potuiſſe debitum ſeruare a debitore, adeoque, moto concurſu, ante omnia ſe huic immittere creditor tenetur, conf. STRYK. *de caut. contr. S. 2. c. 6. §. 24.*

8. Ab hoc differt *fideiuſſor ſuccedaneus*, ein Rück-Bürge, qui datur in *fideiuſſoris primi gratiam*, vt hic, ſi ſol-

si soluere cogatur pro debitore, nec ab eo consequi solutum queat, conuenire possit succedaneum, *l. 8. §. f. l. 27. §. 2. f. h.*

9. Hinc fluit, fideiussoriam obligationem se non extendere vltra, quam fuit in obligatione principali, *l. 1. §. 4. de V. O. §. 5. l. h.* & quidem tempore *interpositæ fideiussionis.* Hinc mora principalis non auget *obligationem definitam* fideiussoris, *l. f. h. l. 8. de eo, quod. cert. loc.* nisi *indefinite* in omnem causam se obligauerit, *l. 54. loc. Efficacius* tamen obligari potest, *l. 16. §. 3. l. 25. h.* STRYK. *c. l. §. 17. 18.* Quamuis vero hodie fideiussio non amplius per *stipulationem* fiat, & ita negotiis *stricti iuris* accenseri non possit, non tamen vltra intentionem suam fideiussor obligari debet.

10. (IV) *Principale debitum sit verum, l. 1. l. 2. l. 8. §. 1. h.* qualecunque fuerit, siue *mixtum* siue *mere naturale, l. 16. §. 3. 4. l. 7. h.* etiam ex *delicto,* quatenus agitur ad *pœnam pecuniariam,* vel quæ in talem verti possit. In atrocioribus delictis etiam admittuntur, si reus est *fugitiuus,* & *saluum conductum* petit; sed tantum pro cautione *de iudicio sisti,* HAHN. *ad W. h. n. 4.* BACHOV. *ad Treutl. V. 2. disp. 28. th. 3. lit. a.* Mere *ciuile* autem non admittit fideiussores, sicut & illud, quod a iure ciuili plane *reprobatum* est, *l. 16. §. 1. ad SCt. Vellei. l. 46. l. 16. pr. l. 26. h.*

11. Pro *dote* tamen restituenda a *marito* non recte petuntur fideiussores, *t. t. C. ne fideiuss. dot. dent.* scilicet ne vxor ipsa eos petere queat: alii qui dotem dederunt, petere fideiussores non prohibentur, MEV. *2. D. 367.*

12. (V) *Vt saluum maneat debitum principale.* In hoc differt ab *expromissione,* qua quis ita recipit alterius debitum, vt antiquus debitor plane liberetur, *l. 4. de*

de cond. cauſ. dat. cauſ. non ſec. l. 53. de contrah. emt. & ita ceſſat beneficium *ordinis.*

13. Obligatur ita conſtitutus fideiuſſor, ex ratione *ſtipulationis*, (quæ *contractus principalis*, æque vel hodie *cambium*, erat,) æque vt principalis, adeo (α) vt ante *debitorem principalem* poſſit conueniri, *l. 2. l. 5. l. 19. C. h.* Si plures fuerint accepti, (β) ſinguli in *ſolidum* obſtringuntur, quia olim ſinguli fideiuſſores *ſeorſim* reſpondere debebant, quo ipſo *correi debendi* fiebant.

14. Temperarunt vero poſtea leges hunc rigorem per beneficia quædam. Primum eſt EXCVSSIONIS ſeu *ordinis*, quo fideiuſſor ante debitorem conuentus petit, vt prius excutiatur debitor, *Nou. 4. auth. præſente C. h.*

15. Requiritur tamen, (1) vt debitor adhuc ſit ſoluendo: (2) ita firmiter obligatus, vt actione compelli poſſit: (3) facilis conuentionis: (4) vt opponatur, neque (5) ei renunciatum ſit, neque (6) fideiuſſor negauerit ſe fideiuſſiſſe, conf. BERLICH. *P. II. Concl. 24.*

16. Hoc tamen beneficio non indiget *fideiuſſor indemnitatis*, qui demum *ipſo iure* in ſubſidium obligatur, ZOES. *h. n. 24.* adeoque renunciatio huius beneficii hic plane otioſa eſt, STRYK. *c. l. §. 24.* SCHILT. *exerc. 48. §. 28.*

17. Ex quo patet, neque excludi eum debere ab hoc beneficio, qui ſe obligauit, *vt principalem* als ein Selbſtſchuldiger, BACHOV. *ad Treutl. c. l. th. 5. lit. c. d.* COTHMANN. *Vol. 2. reſp. 76.* Expreſſiſſe enim videtur, quod iam *tacite* in omni fideiuſſione latitat, non vero renunciaſſe huic beneficio, cum renunciatio *expreſſe* fieri debeat, & *in dubio* non præſumatur, ZOES. *h. n. 22.*

18. Al-

18. Alterum est DIVISIONIS inter plures fideiussores locum habens, *vt diuidatur inter eos obligatio, ne in solidum conueniantur, l. 26. h.* Præter illa, quæ iam *§. 15.* tacta sunt requisita, speciatim requiritur, (α) *vt reuera sint confideiussores;* neque enim locus ei est inter fideiussorem *primum* & *succedaneum, l. 27. §. 4. h.* conf. *l. 43. l. 51. §. 2. h.*

19. (β) *Vt obiectum fideiussionis recipiat diuisionem.* Si plures se *ad factum,* veluti *de iudicio sisti,* obligarunt, merito cessat beneficium, quia obligatio in se est *indiuidua,* HERING. *de fideiuss. P. 2. c. 27. n. 92.*

20. Neque excluditur hoc beneficium, licet se obligauerint *in solidum,* vel cum clausula, samt und sonders, cum expressio eorum, quæ tacite insunt, non mutet naturam rei, STRYK. *c. l. 25.*

21. Denique vbi fideiussorum alter in solidum soluere cogitur, habet adhuc *beneficium* CEDENDARVM ACTIONVM, vt ad soluendum adstringi antea nequeat, nisi creditor ei cesserit actiones suas aduersus ceteros *confideiussores,* aliquando etiam contra ipsum *debitorem,* veluti si pro inuito fideiusserit; *l. 17. l. 41. §. 1. l. 36. l. 39. h. l. 76. de solut.* quamuis *cessione expressa* non sit opus, sed *vtilis* ex edicto D. Pii competat, si de *voluntate creditoris* constat.

22. Ex hactenus dictis fluit, (1) *quod competat fideiussori ex persona rei principalis exceptio,* adeo, vt si illam non opponens soluat, non habeat regressum; *l. 95. §. pen. de solut.* modo si exceptio (α) realis: (β) illam debitori competere sciuerit, MEV. *2. D. 289.* Inde vtile est, vt fideiussor litem debitori nunciet. Hanc enim inuito debitore opponit, *l. 32. h.*

23. (2) *Quod liberato principali, liberetur etiam fideiussor, l. 68. §. 1. h.* non ante; nisi ad certum tempus tantum fideiussit; FAB. *in C. l. 8. t. 27. d. 27.* Potest tamen aliquando agere, vt liberetur, (α) si diu stetit

in

in obligatione, vel debitor bona sua dilapidare incipiat: *l. 38. §. 1. mandat. l. 10. C. eod.* (β) si *ratione officii* sese pro alio obligauit: *l. 6. de contrar. tut. act.* (γ) si creditor studio differat actionem nominis, ipsum prouocare potest ex *l. si contendat 28. h.*

24. (3) *Quod soluto a fideiussore debito, ei detur regressus contra debitorem,* vel actione mandati, si pro *sciente*, *l. 25. h. l. 14. C. h.* vel negotiorum gestorum, si pro *ignorante* fideiussit. Sufficit autem quomodocunque satisfactum esse a fideiussore, *l. 18. l. 64. l. 72. h. l. 14. C. h.* Immo vel *condemnatio fideiussoris* sufficit, modo executio immineat, *l. 45. h.* nisi condemnatus *culpa propria* fuerit fideiussor, *l. 67. h. t.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. & commodato 2. l. generaliter 5. l. græce 8. § 3. 7. 8 l. si dubitet 10. l. cum reus 14. l. fideiussoribus 17. l. heres 21. §. 1. 2. l. Marcellus 25. l. inter fideiussores 26. l. si plures 27. § 4. l. si contendat 28. l. cum is 36. l. fideiussor 45. l. si Titius 48. l. inter eos 51. §. 4. l. si ita 55. l. fideiussores 68 l. Granius 71.

Ex Codice l. creditori 2. l. non recte 3. auth. præsente. l. novatione 4. l. si pater 6. l. etiam 9. l. cum alter 11 l. mandati 14. l. liberum fuit 16. l. sicut 21. l. pignoribus 25. l. generaliter 28.

TIT. II. (VIII. 42.)

De nouationibus & delegationibus.

1. NOVATIO est *prioris debiti in aliam obligationem transfusio & translatio, ita vt prior perimatur, l. 1. pr. h.*

2. Alio in sensu dicitur *nouatio*, quæ priori accedit, eique nouas affert qualitates, qualis est (1) *litis contestatio*, quæ priori obligationi omnia commoda conseruat, *l. 29. h. l. 8. §. 3. de fideiuss. l. 14. §. 5. de pign.* Has nouas tamen eidem superaddit qualitates, vt

vt obligationes *tempore* & *morte* perituras faciat perpetuas & in heredes transitorias, *l. 139. pr. de R. I.* (2) *iusiurandum extraiudiciale*, vid. *P. I. tit. de iurei. §. 14.* (3) *obligatio pœnalis*, de qua §. 13. agitur. (4) Stipulationes prætoriæ, de quibus agitur infra, *tit. de stipul. prætor. §. 3.* Sed de hac specie tamen hic potissimum non agitur.

3. Requiritur itaque (1) *vt noua obligatio in locum veteris substituatur.* Ergo (α) *præcedere debet debitum*, sufficitque *naturale*, *l. 1. §. 1. h.* vel *conditionale*, modo postea conditio existat, *l. 8. §. 2. h.*

4. (β) *Noua obligatio, quæ constituitur, debet esse vera*, adeo vt naturalis sufficiat, *l. 1. in f. h.* licet creditor nouus nihil exigere possit, effectus tamen liberationis, quæ præterea fauorabilis, sequitur, quod *in pupillo nouante* liquidum est, *l. 1. §. 1. h. l. 20. §. 1. h.* Vbi vero ius ciuile *in totum* sustulit effectus naturales obligationis, ibi noua constitui nequit, & ita nouatio est nullius momenti, vt in *seruo* nouante, *l. 8. §. 7. & 8. l. 14. l. 16. §. 1. in f. ad SCt. Vell. l. vlt. h.* Si *mulier* nouat, prior obligatio *ex æquitate* restituitur, non æque si *pupillus* nouauerit.

5. (γ) *Inter illos nouatio fieri debet, qui de sua obligatione disponere possunt.* Non facile itaque nouare potest procurator, nisi sit *omnium bonorum*, *l. 20. in f. h.* vel *in rem suam.* Vnde nec *adiectus* nouat, quia est instar *procuratoris* simplicis, *l. 10. h.*

6. Substitutio hæc nouæ obligationis in locum *veteris* fit dupliciter: vel manentibus iisdem personis, inter quas prior obligatio erat constituta, vt tantum *genus obligationis* mutetur, *l. 8. pr. §. 1. l. 28. h. l. 6. C. si cert. petat.* & ita dicitur NOVATIO *in specie dicta*; vel alterius *debitoris* aut *creditoris* consentientis substitutione, *l. 11. h.* & dicitur in specie DELEGATIO.

7. Requiritur tamen in casu *delegationis consensus creditoris delegantis & debitoris substituti & delegati: l. 17. h. l. 1. C. h.* neque enim debitor inuitus delegari potest creditori sui creditoris, *l. 6. C. h.* Pari ratione si debitor mutatur, consensus *creditoris* necessarius est. Hinc delegatio differt ab *expromissione & cessione.*

8. EXPROMISSIO est, quando quis animo nouandi promittit id, quod alter debet, vtut ille nolit; *l. 8. in f. h.* nam vti pro *inuito* solui potest, *l. 23. de solut.* ita etiam hoc casu liberatio *inuiti* contingit, *l. 91. de solut.*

9. CESSIO vero est, qua creditor alteri nomen suum cedit, etiam *ignorante* vel *inuito* debitore, *l. 1. C. h.* quo ipso olim non tollebatur obligatio inter cedentem & debitorem cessum, vti in *expromissione* & *delegatione* contingit, *l. 3. C. h.* vid. *tit. de act. hered.*

10. Hinc *cessus* debitor omnes exceptiones saluas retinet contra cessionarium, quas poterat opponere cedenti, sed *delegatus* eas remittere censetur, dum se delegari alteri patitur, *l. 22. h.*

11. (11) *Animus nouandi diserte exprimendus;* alioquin manet prior obligatio & noua ei accedit, *§. 3. I. quib. mod. toll. oblig. l. vlt. C. h.* Olim sufficiebat, si modo ex *coniecturis* constabat de animo nouandi, *l. 2. l. 8. §. f. l. 28. h.* quod cum sæpe dubium esse poterat, hoc requisitum nouiter superadditum est.

12. Vnde & in *delegatione* hoc requiri recte asserunt, cum *eadem*, immo sæpe *maior* ratio dubitandi hic adesse possit, STRYK. *de caut. contr. S. 4. C. 2. §. 2.* CARPZ. *P. 2. c. 19. d. 16.* Dissent. ZOES. *h. n. 16.* MEV. *2. D. 240. & 5. D. 395.*

13. Fluit exinde, per *pœnam* adiectam non videri factam nouationem proprie dictam, vti alias colligunt ex *l. 41. pro soc. l. 44. §. f. de O. & A. l. 24. quand. dies leg.* Nam prior non est sublata, *l. 28. de act. emt. vend.*

vend. l. 71. pro soc. l. 14. C. de pact. nec animus *nouandi* est expressus. Idem quoque de *transactione* dicendum esse putat STRYK. *V. M. tit. de transact. §. 4.* nisi expresse priori obligationi renunciatum sit. Verum natura eius peculiaris *euidenter* docet, in hac necessario a priori obligatione, de qua contendebatur, recedi.

14. Effectus nouationis est, quod obligatio pristina tollatur cum omnibus accessionibus, *l. 18. h.* adeo vt nec delegans periculum nominum præstet, nisi reservatus sit regressus, *l. 22. §. 2. l. 45. §. 7. mandat.* Hinc purgatur mora, *l. 8. pr. h.* pœna non committitur, *l. 15. h.* priuilegia prioris obligationis tolluntur, *l. 9. l. 29. h.* nisi in specie fuerint reseruata, *l. 3. D. qui pot. in pign. l. 11. §. 1. de pign. act.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. l. omnes 2. l. si vsusfructus 4. l. si Stichum 8. in f. l. delegare 10. l. si non debitorem 11. l. si quis 12. l. delegare 17. l. si nouatione 18. l. aliam causam 29. l. si rem aliquam 31. §. 1.

Ex Codice l. delegatio 1. l. si delegatio 3. l. si patet 5. l. nec creditores 6. l. vlt.

TIT. III. (VIII. 43.)

De solutionibus & liberationibus.

1. Quamuis *solutio* quamcunque liberationem *generaliter* denotet; *l. 54. h. strictissime* tamen solet peculiariter de ea intelligi, quæ sit *pecunia soluta, l. 49. h.* In sensu *primario* & *proprio* SOLVTIO est *actus, quo naturaliter illud præstatur, quod in obligationem quamcunque ab vtraque parte est deductum, l. 52. l. 54. h.*

2. Vt recte soluatur, requiritur, (1) *vt soluant illi, qui rerum suarum administrationem habent liberam;* alias non fit solutum accipientis, *l. 14. §. 8. h.* vt tamen

men aliquando condicenti obstet exceptio *doli*, si recte præterea solutum sit, *c. l.* Recte itaque solutum procuratores vniuersales, *l. 87. h.* & tutores, *§. vlt. I. quib. al. lic. vel non.* conf. *l. 5. §. 5. de reb. eor. qui sub tut.*

3. Ordinarie quoque soluit, *qui debet*; verum & alius *inscio* & *inuito* debitore soluere potest ad effectum, vt liberetur, *l. 23. l. 53. h.* Priori casu tamen ei tantum datur regressus, non posteriori, nisi (α) actiones vel *vere* vel *ficte* fuerint cessæ a creditore soluenti, nec (β) debitor possit docere, sua interfuisse, ne solueretur, *l. 43. de negot. gest.* STRYK. *de caut. contr. S. 4. c. 1. §. 4.*

4. (II) *Fiat ei, cui debetur, & qui alias disponere de rebus suis potest.* Alias liberatio non contingit, quamuis, si pecunia adhuc salua extet penes *pupillum*, petens exceptione *doli* submoueatur, *l. 15. h.* Nec semper secure *tutori* soluitur, nisi his adhibitis cautionibus: (α) ne soluatur tutori, cui administratio interdicta; *l. 14. §. 1. h.* (β) vt præcedat solutionem *causæ cognitio* & *sententia iudicialis*, maxime in debitis sub vsuris debitori datis, *§. vlt. I. quib. al. lic. vel non.*

5. Perinde autem est, siue soluatur ipsi creditori, siue procuratori speciale mandatum habenti, vel omnium negotiorum, *l. 12. pr. h.* quo etiam spectat *adiectus*, *l. 12. §. 1. h.* Si alii citra *mandatum* soluitur, quam cui debebat, liberatio non contingit, *l. 58. h.* Caute quoque procedendum, si, pluribus instantibus, debitor vni soluere velit, STRYK. *c. l. §. 10.*

6. (III) *Soluatur, quod debetur, l. 98. §. 6. h.* ob rationem *l. 2. §. 1. de reb. cred. I. P. S. lib. 3. art. 4.* THOMAS. *de pret. affect. in res fung. non cad. c. 2. §. 3. 4.* Necessitas tamen vel vtilitas publica aliquando *subsidiariam præstationem*, quæ consistit in *æstimatione* rei vel præ-

præstatione eius quod interest, vel *pœna*, admittit, v. c. (α) ob communem *pecuniæ inopiam* ex calamitate bellica ortam; *R. I. de anno 1654. §. 172. l. 4. §. 3. de re iud.* (β) si res non possit amplius ob *culpam* debitoris præstari: *l. 5. §. 4. commod.* THOMAS. *c. l. §. 7.* vel (γ) creditori non amplius ob *moram* debitoris integrum sit, illam accipere, vid. *tit. de condict. tritic.*

7. (IV) *Soluatur integrum debitum.* Particularis solutio inuito creditori obtrudi nequit; MEV. *2. D. 208.* ZOES. *h. n. 28.* modo (α) integrum sit liquidum; alias pars liquida solui potest, *l. 21. de reb. cred.* (β) Vnum sit debitum, *l. f. quib. mod. pign. soluit.* (γ) Nulla adsit *necessitatis publicæ* ratio, *R. I. cit. l.* (δ) Obligatio non sit *ipso iure* diuisa, *l. 6. C. fam. herc.* STRYK. *de caut. contr. S. 4. c. 1. §. 5.* MEV. *6. D. 384. 5. D. 103. 3. D. 236.*

8. (V) *Soluatur res propria.* Agitur enim de transferendo dominio, *l. 17. l. 78. l. 94. l. 20. h.* neque enim rem alienam in *specie* debitam soluens liberatur, nisi *completa vsucapione*, vel alio accedente modo acquirendi, *l. 78. h.*

9. (VI) *In debita qualitate*, *l. 72. §. 5. h.* h. e. (α) vt res non sit deterior reddita culpa debitoris: (β) vt pecunia soluatur in ea *bonitate*, quæ est tempore *solutionis*, in iis scilicet contractibus, vbi pecunia propter aliam rem est præstanda, v. c. locatione, venditione, *l. 24. §. 1. de pign. act. l. 99. h. I. P. S. lib. 3. art. 40.* Nam in *mutuo* & *condictione indebiti* merito respiciendum ad bonitatem illam, in qua pecunia data, *vid. supr. tit. de reb. cred.*

10. (VII) *Debito loco*, vel *conuento*, vel vbi *contractum* est, vel vbi res est, *l. 8. C. h.* Aliquando tamen alibi solui potest, habita æstimatione eius, quod interest illius, qui se inde læsum dicit, *vid. tit. de eo, quod cert.* Immo audiendus est creditor, si

alibi, quam vbi res est, illam velit sibi restitui, *l. 10. seqq. de rei vindic.*

11. (VIII) *Debito tempore*, *l. 105. h.* Cuius tamen fauore dies adiectus, ille ei renunciare potest, & sic debitor ordinarie ante diem soluere potest, *l. 70. h.* Praeterea vrget solutionem praematuram *instans periculum debitoris*, quod vel dilapidare incipiat bona, vel de fuga suspectus sit, vel alia iusta causa adsit, hoc effectu, vt vel *soluat*, vel *cautionem* praestet. Vid. tit. *solut. matrim. §. 1.*

12. Solutio ita recte facta operatur *liberationem* respectu eius debiti, intuitu cuius facta. Ex pluribus enim causis debitor statuere potest, in quam summam solutum imputare malit, *l. 1. l. 101. l. 102. §. 1. h.* Quod nisi fecerit debitor, creditoris est, eligere, cui debito potius acceptum ferat, dummodo in id constituat solutum, in quod ipse, si deberet, esset soluturus, h. e. (1) in illud, quod solui ante omnia solet: (2) quod nimis grauat debitorem, *l. 1. h. l. 5. §. 2. l. 8. h. l. 97. l. 103. h.* STRYK. *cit. l. §. 7.* MEV. 7. *D. 211.*

13. Probanda tamen est solutio, *l. vlt. C. h.* quo pertinet (α) productio *apochae*, *l. 14. C. h.* in qua specifice praecedentis debiti mentio facienda, STRYK. *c. l. c. 3. §. 5.* Praesumitur praeterea ex (β) *cancellatione* chirographi, *l. 24. de probat.* (γ) ex chirographo existente penes debitorem, *l. 14. 15. C. h.* &c. vid. STRVV. *ex. 47. §. 76.*

14. Altera pars rubricae agit de LIBERATIONIBVS in genere, quae comprehendunt alios modos tollendi obligationem. Huc pertinet (1) *solennis debiti oblati iudicialiter facta obsignatio & depositio*, tunc necessaria, 1) si vel tuto creditori solui nequit: 2) hic solutioni contradicit sine causa: 3) ob arre-

arreſtum. Hæc effectum ſolutionis plenarium habet, *l. 9. C. h.* modo rite facta fuerit.

15. Requiritur enim in *caſu ſecundo* (1) oblatio *actualis: verbalis* ad effectum *liberationis* non ſufficit, niſi in rebus immobilibus: (2) totius debiti: *l. 9. C. h.* (3) debito loco: *l. 9. cit. l. 122. pr. de V. O.* (4) debito tempore: RICHTER. *deciſ. 75. n. 19.* (5) in probata moneta, quæ recuſari iuſte nequit: Id. *c. l. n. 20.* (6) adhibeantur teſtes melioris probationis gratia, STRYK. *de iure præſent. c. 8. n. 64.*

16. Si a creditore pecunia oblata recuſatur, (7) citetur creditor ad *videndum deponi*, vid. RICHT. *c. l. n. 24.* (8) In termino præfixo numeretur, & (9) obſignetur, tandemque (10) deponatur in loco *publico* vel alio *tuto:* vt enim præciſe *in iudicio* deponatur, non eſt neceſſe. Conf. ZANGER. *de except. p. 3. c. 2. n. 1. ſeqq.* SCHÜTZ. *de oblat. conſign. & depoſ. rei debitæ.*

17. (II) CONFVSIO, quando debitum & creditum diuerſarum perſonarum, vel vnum debitum duarum perſonarum in vnam perſonam concurrit, tunc enim hoc vltimo caſu infirmius perimitur; LEONIN. *lib. 1. emend. c. 3.* ſi autem *æqualis roboris* eſt, vtrumque ſuſtinetur in vna perſona, *l. 10. de act. emt. vend. l. 5. l. 21. §. 1. ſeqq. l. 50. de fideiuſſ. l. 13. de duobus reis. l. 3. pr. de ſeparat. l. 18. de O. & A.* STRAVCH. *ad ius Iuſtin. diſſ. 17. th. 9.*

18. (III) REI INTERITVS in *ſpecie* debitæ, absque *facto debitoris* contingens, vid. *tit. de peric. & comm. rei vend.* Genus non perit, *l. 11. C. ſi cert. pet.*

19. (IV) MVTVVS DISSENSVS, vid *tit. de reſcind. vend.* (V) COMPENSATIO, vid. *tit. de compenſ.* (VI) CONCVRSVS duarum cauſarum lucratiuarum in eandem perſonam, *l. 17. d. O. & A.* vid. *tit. de legat.* THOMAS. *ad Strauch. diſſ. 17. th.*

th. 15. Aliquando (VII) POENITENTIA vid. *tit. pro soc. tit. mand. tit. præscr. verb.* (VIII) MORS, quatenus obligatio ex *delicto* nascitur, vel ex alia causa actiones ad heredes non sunt transitoriæ. (IX) PRAESCRIPTIO vel alia *exceptio peremtoria* &c.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. dum in re 2. l. ceterum 3. l. & magis 4. l. nec enim 6. l. quod si forte 14. l. pupillo 15. l. si rem meam 20. l. si debitor 30. l. cum quis 38. l. si soluturus 39. l. sed nec illud 42. l. seq. l. si quis aliam 46. l. dispensatori 51. l. satisfactio 52. l. soluere 53. l. qui mandat 56. l. si quis 57. l. is, qui alienum 60. l. cum iussu meo 64. l. quod certa 70. l. qui decem 72. pr. §. 4. l. Modestinus 76. l. si alieni 78. l. pecuniam 79. l. Hoc iure vtimur 86. l. Stichum 95. §. 2. 3. 11. l. cum ex pluribus 97. l. qui res suas 98. pr. §. 3 8. l. debitorem 99. l. Paulus 101. l. cum ex pluribus 103. l. quod decimus 105.

Ex Codice l. in potestate 1. l. nulla 5. l. si inter 6. l. eius quantitas 7. l. obsignatione 9. l. inuito 12. l pecuniæ 14. l. quod debitori 15. l. eum 16. auth. Hoc nisi. l. manifest. 17. l. interest 21. l. inductum 22. l. vlt.

TIT. IV.

De acceptilatione.

1. ACCEPTILATIO quoque refertur inter modos tollendi obligationem, diciturque *imaginaria solutio, cum verbis contracta obligatio solennibus verbis contrariis tollitur, l. 1. h.*

2. Erat olim acceptilatio *actus legitimus: l. 77. de R. I.* hinc fieri non poterat (α) per procuratorem: *l. 3. h.* (β) sub conditione: *l. 4. h.* (γ) in diem *l. 5. h.* Inutilis tamen acceptilatio habebat vim pacti ob *favorem liberationis, l. 8. pr. h.*

3. Erat

3. Erat præterea olim insignis differentia inter *acceptilationem*, & *pactum de non petendo*. Per illam *ipso iure* tollebatur obligatio: per hoc ope *exceptionis*. Hoc soli paciscenti proderat, *l. 3. §. 3 de liberat. legat.* vid. *P. 1. p. 122. §. 24.* Illa etiam aliis ad idem debitum concurrentibus &c. Sed hodie pactum, *in rem* conceptum, vim *acceptilationis* habet, vt *ipso iure* tollat obligationem, *l. 21. §. 3. de pact.*

4. Non aliæ autem obligationes per illam tollebantur, quam *verbis contractæ*: hinc inuenta erat *formula stipulationis Aquilianæ*, mediante qua reliquæ obligationes prius in stipulationem *nouatione* facta transfundebantur, & transfusæ per acceptilationem tollebantur, *l. 18. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. procuratorem 3. l. an inutilis 8. pr. l. pars stipulationis 9. l. quod in diem 12. l. & per iusiurandum 13. §. 1. l. si accepto 19. §. 1.

TIT. V.

De stipulationibus prætoriis.

1. Stipulationes interponebantur vel præcedente *auctoritate publica*, vel *nulla*. Hæ dicebantur *conventionales*, de quibus hactenus actum. Illæ imperabantur vel auctoritate *prætoris*, vel *iudicis pedanei*; vnde illæ *prætoriæ*, hæ *iudiciales* vocabantur.

2. PRAETORIAE potissimum *hoc tit.* dicuntur, *quæ ex edicto prætoris interponi iubentur, certamque formam a prætore acceperunt.* Huius erant tres species: (1) *iudiciales*, quæ propter *iudicium* interponebantur, vt *ratum* fieret, veluti *iudicatum solui* &c. *l. 1. §. 1. h.*

3. (2) *Cautionales*, quæ instar *actionis* habent, & vt fit noua actio, *cautelæ gratia*, accedunt, *l. 1. §. 2. h.* Inest itaque his stipulationibus *nouatio* quædam *accessoria*, quo pertinent stipulationes de legatis, de tutela, rem ratam haberi, & damni infecti.

4. (3) *Communes*, quæ partim propter *securitatem iudicii*, partim *propter rem* ipsam fiunt, quo pertinent, quæ fiebant *iudicio sistendi causa*, *l. 1. §. 3. h.* Possunt etiam a *fine* & quatenus propter cautelas adhibentur, omnes *cautionales* dici, *l. 1. §. 4. h.*

5. Natura *prætoriarum* in eo consistit, (α) quod ordinarie desiderarent fideiussorem: *l. 7. h.* perpaucæ nuda *repromissione* fierent, *l. 1. §. 5. seqq.* (β) quod, vbi idoneæ esse desinerent, *de nouo* cautio exigi posset: *l. 4. h.* (γ) quod, quæ interesse alterius continerent, consultius per *pœnam* determinarentur: *l. f. h.* (δ) quod ambiguum sermonem prætor interpretaretur, *l. 9. h.* In *conuentionalibus* interpretatio fit contra eum, qui clarius loqui debuisset, *l. 39. de pact.*

TEXT. NOTAB.

L. prætoria 7. l. in eiusmodi fin.

TIT. VI.

Rem pupilli vel adolescentis saluam fore.

1. Hac cautione satisdant tutores vel curatores, *se, vt res pupilli vel minoris salua sit, & incolumis, operam daturos*, ex qua cautione olim demum agebatur *finita tutela*, *l. 1. l. 4. §. 4. h.* hodie etiam ea durante.

2. Acquiritur hac stipulatione actio ipsi pupillo, & quidem ex æquitate *vtilis*; *l. 4. pr. h.* licet *alius* exegerit cautionem, *l. 2. 3. h.* In curatore tamen *statim* committitur, atque quid saluum esse desinit, secus ac in tutore, *l. 4. §. 7. h.*

3. Ces-

3. Ceſſat in pluribus fideiuſſoribus ab *vno tutore* datis hoc in caſu beneficium *diuiſionis*, *l. f. h.* Si vero ſinguli a pluribus tutoribus dati ſunt, *ex perſona tutorum* gaudent *diuiſionis beneficio*, ZOES. *h. n. 5.* vid. ſupra *tit. de fideiuſſ. & nominat.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. non quaſi 4. pr. l. plures vlt.

TIT. VII.

Iudicatum ſolui.

1. Hanc cautionem ſubire debebat, qui alium iudicio *ſine mandato* defendebat, vel etiam olim ipſe reus in reali actione, *pr. I. de ſatisd.* quod Imper. in *§. 2. eod.* poſtea mutauit.

2. Præſtabatur hæc cautio actori in ipſo litis initio, *l. vn. C. de ſatisd* & quidem plerumque reſpectum habebat ad ſententiam *certi* alicuius *iudicis pedanei*, qui ſi non iudicabat, ſed alius, non committebatur ſtipulatio, quia huius ſententiæ fideiuſſores ſe ſubdiderant, & præterea negotium *ſtricti iuris* erat, *l. 3. pr. l. 20. h.*

3. Complectebatur hæc cautio in primo caſu tres clauſulas: (1) *de re iudicata:* (2) *de re defendenda boni viri arbitratu*: (3) *de dolo malo*, *l. 6. h.* & in tantum committebatur, in quantum iudex pronunciauerat, *l. 9. h.*

4. Hodie hæc cautio, præſertim in *ciuilibus*, rarius exigitur, ne quidem a procuratore, quamuis hic aliquando ſub cautione *de rato* admittatur. Vtilis tamen eſſe poteſt, vbi (α) reus de *dilapidatione* eſt ſuſpectus: MEV. *1. D. 177.* (β) reus iurisdictionem prorogauit: (γ) aliquis *abſentem* ſine mandato defendit.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si quis. l. iudicatum 9. l. vir bonus 18. l. cum apud 20.

TIT. VIII.

Ratam rem haberi, & de ratihabitione.

1. Cautio DE RATO inprimis tunc locum habet, quando defectus aliquis vel dubium circa mandatum procuratoris, *actoris* vices tenentis, occurrit, vel etiam ipse nullum plane habet *expressum mandatum*, vt tamen *præsumtio* sit pro eo, quod ex mandato agat; de quo *ad tit. de procurat.* actum. A parte *rei* indistincte defensor sine mandato sub *hac cautione* admittitur, conf. *l. 1. C. de procurat.*

2. Potest etiam hæc cautio ex voluntate contrahentium *extraiudicialiter* constitui a procuratore, quoties de eius mandato dubitatur, *l. 10. l. 11. l. 12. pr. h.* qui ita ad regulas cauendi spectat.

3. Si ex hac cautione committitur stipulatio, h. e. si dominus non ratihabeat seu agnoscat & comprobet, quod actum est, *l. 12. §. 1. h.* in tantum competit actio aduersus fideiussores, in quantum alterius interfuit, *l. 2. l. 13. pr. l. 19. h.* id quod ex victoria obtenta æstimandum. Quodsi *pro parte* non ratihabeat dominus, pro *parte* committitur stipulatio, *l. 18. h.* Cum vero probatio eius, quod interest, admodum sæpe difficilis sit, consultius est, per *pœnam adiectam* illud statim determinare.

TEXT. NOTAB.

L. non tantum 5. l. quo enim 12. §. 1. 2. l. amplius 15. l. ne satisdatio 21.

LIB. XLVII. TIT. I.

De delictis priuatis.

1. Sequuntur *duo libri terribiles*, vti appellantur in *l. 2. §. 8. C. de vet. iur. enucl.* in quibus materia *criminum* & *pœnarum* est exhibita. Est vero DELICTVM *factum contra legum prohibitionem sponte susceptum, quod a lege obligationem ad pœnam accepit.*

2. Requiritur itaque (I) *factum aliquod externum:* cogitationes nullam merentur pœnam in foro humano, *l. 18. de pœn.* quatenus (α) in *sola mentis operatione* subsistunt: (β) nullam reipublicæ iacturam inferunt. Ergo sola *scientia* in *crimine læsæ Maiestatis* aliisque atrocioribus delictum non inuoluit, nisi sciens illud *manifestare* negligit, quo facto periculum præcaveri potuisset, *l. 5. C. ad l. Iul. Mai.* Immo hoc casu *non factum* inuoluere ipsum *factum*, recte dici potest. Conf. BYNKERSHOEK. *lib. III. obs. c. 10.*

3. Vnde *conatus* ab omni pœna immunis esse nequit, modo (α) *iniuriam* quandam vel *læsionem* contineat: *l. 1. in f. quod quisque iur.* (β) præcise ad delinquendum directus: (γ) in *factum externum* eruperit. Respectu pœnæ interest, vtrum impediatur *pœnitentia* delinquentis, an *externo impedimento:* item vtrum ad *proximum*, an vero *remotum actum* demum fuerit deductus? secundum quas circumstantias pœna determinanda est, vid. *Const. Car. crim. art. 178.*

4. Aliquando etiam conatus ad delinquendum in *peculiare delictum*, a lege notatum, transit, quo casu reus secundum pœnam a lege determinatam puniendus est, ceu quædam exempla in *extraordinariis delictis* docent: alias *extraordinaria* regulariter *locum* habet.

5. (II)

5. (II) *Sponte commissum.* Ad *animum* potissimum respiciendum, qui *distinguit*, *l. 53. pr. de furt.* & *facit* delicta, *I. P. S. lib. III. art. 37.* Ceterum voluntas delinquendi est duplex: vel *directa*, quando quis praecise aliquod delictum intendit; vel *indirecta*, quando quidem non intenditur ipsum delictum, quod commissum est, sed aliud *factum illicitum*, ex quo tamen *per se* tale delictum facile prouenire potest, *art. 137. C. C. C. l. 38. §. 5. de pœn.* Vnde mandans de vulnerando tenetur de occiso &c.

6. Qui itaque *doli* sunt *capaces*, delinquere possunt. Hinc nemo dixerit, (1) a *furiosis* delictum committi posse, *I. P. S. lib. III. art. 3.* quamuis si damnum dederint, curator eorum puniri queat, *l. 14. de offic. præs. cit. c. 3.* Immo furor superueniens impedit poenam ob delictum ante furorem commissum infligendam, etiamsi alias capitalis sit, vid. *l. 12. ad l. Cornel. de Sicar. C. C. C. art. 179. Si interualla dilucida* habet, executio poenæ locum habere potest, CARPZ. *Pr. Crim. P 3. qu. 145. n. 33.* Hinc etiam regulariter nec in *cadauera* mortuorum amplius saeuiendum, ANTON. MATTH. *de crimin. in proleg. c. 2. n. 5. sqq.*

7. De *infantibus* (2) idem dicendum, & impuberibus, *l. 12. ad l. Cornel. de sicar. l. 22. ad L. Cornel. de falsf. I. P. S. lib. II. art. 65.* h. e. infra annum XIV. constitutis sine sexus distinctione; *art. 64. C. C. C.* nisi malitia suppleat aetatem, quamuis extra ordinem puniri soleant, vid. tamen BRVNNEMANN. *4. Decis. 2.* Minores vero regulariter non eximuntur a poena ordinaria, saluo tamen iudicis arbitrio, *l. 9. §. 2. de minor.* CARPZ. *c. l. qu. 143. n. 81.*

8. *Dormientes* (3) itidem non delinquunt in eo, quod in somno fecerunt, *Clem. vn. de homicid.* quamvis aliquando (α) somnus possit esse delictum, veluti in milite in stationibus posito: conf. *l. 27. §. 9. ad l. Aquil.*

Aquil. (β) occasionem præbere delinquendi, quam qui auertere potuit, & non fecit, delinquit, conf. THOMAS. *de iure circa somn. & somnia, cap. 5. §. 15. seqq.* vbi de *noctambulis* delinquentibus, PVFFEND. *de I. N. & G. l. 1. c. 5. §. 11.* ANTON. MATTHAEI *cit. l. n. 31.*

9. *Ebrietas* quoque summa (4) mentem excludit, adeoque in foro *non militari secundum quid* excusat, si prægnantes occurrunt circumstantiæ, hoc est, si (α) talis est, quæ mentis exilium induxerit: (β) si non fuit electa ad delinquendum: (γ) si ignorauit delinquens, se propendere ad eiusmodi delicta: (δ) si *fortuito* & non data opera ad ebrietatem perductus est: (ε) si ad mentem rediens postea grauiter detestatur factum commissum, FARINAC. *in Crim. P. 2. qu. 70. n. 50.* Ab omni culpa tamen non immunis est & hæc merito pro *ratione circumstantiarum* est punienda, BRVNNEM. *2. Dec. 21.*

10. Denique etiam (5) *ira* minuit delictum, si (α) omnem mentis alienationem inducit, (β) & ex *causa probabili* orta est, CARPZ. *c. l. P. 1. qu. 6. n. 16.* vid. tamen BRVNN. *4. D. 47.* Proinde pœnæ extraordinariæ locus esse solet, *C. C. C. art. 137.* ANTON. MATTH. *cit. l. in f.*

11. (III) *Factum illicitum*, h. e. *contra legum prohibitionem commissum.* Neque enim omnia vitia & næui communes humani generis *delictum ciuile* in foro externo constituunt, saltem in sensu iuridico. Est vero prohibitio legis vel *naturæ* vel *ciuilis.* Vtraque delictum committi potest, quamuis magis in foro externo per *legis ciuilis* prohibitionem, quia sæpe quædam in *republica corrupta* atque *ægrotante* permittuntur, quæ *iure naturæ* in classem delictorum sunt referenda. Vnde etiam *facta indecora* non constituunt delictum.

12. (IV)

12. (IV) *Factum punibile*, h. e. tale, *cui lex addit obligationem ad pœnam ſubeundam:* absque hoc requiſito nullum eſt delictum in foro ciuili. Nam in contractibus plura perpetrantur contra *prohibitionem legis*, quæ tamen in claſſem *delictorum* indiſtincte referri nequeunt, quod *obligatio pœnalis* facto haud ſit indita. Equidem BRVNNEMANN. in der Einleitung zum Inquiſitions-Proceß *c. 2. §. 5. ſeqq.* putat, magiſtratui dandam eſſe facultatem, etiam inquirendi in alia facta illicita, quæ in claſſem delictorum vulgo non collocantur; ſed hoc ad *nuda conſilia* ſpectat, quæ non ſemper tuta ſunt.

13. Sufficit autem, quod lege tale factum *punibile* declaratum ſit, ſiue directo ſiue per indirectum, licet *certa pœna* non ſit impoſita, v. c. ſi adiecta clauſula: bey willkührlicher Strafe. Vnde plura facta illicita in iure occurrunt, quæ ad *ordinarias* claſſes delictorum referri nequeunt, veluti *alienatio rei religioſæ* &c. quia extantiora delicta tantum illuc relata ſunt. Hæc & ſimilia delicta alii vocant *innominata*, extantiora vero *nominata*.

14. Delicta alia ſunt *vera*, quæ ex *proæreſi* delinquentis committuntur: alia *quaſi-delicta*, quæ magis *culpa* perpetrantur.

15. Vera ſunt vel priuata, quæ *ciuili* & *priuata* ſeu *forenſi actione* regulariter ab eo, ad quem res pertinet, vindicantur, & ad *pœnam priuatam* tendunt, *l. 1. §. 1. de incend. ruin. naufr. l. 6. in f. de iniur.* ZOES. *h. n. 2. Publica*, quæ *publica accuſatione* ex lege publica expediuntur ad *pœnam criminalem* infligendam, *l. 1. de publ. iudic. Extraordinaria* quæ ſint, ſuo loco plenius dicendum. Magis ad *crimina publica* referri debent, quæ ſunt vel *ordinaria* vel *extraordinaria*. Ab illis hæc primario ipſo *proceſſu* & *pœna* diſtinguuntur, ſicuti

ſicuti *publica* a *priuatis* tum *diuerſo agendi modo*, tum *pœna* differunt.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. l. nunquam 2. pr. l. vlt.

TIT. II. (VI. 2.)

De furtis.

1. Ad *priuata delicta* olim referebatur FVRTVM, quod eſt *contrectatio fraudulosa rei alienæ vt & vſus vel poſſeſſionis inuito domino facta lucri faciendi gratia.*

2. Requiritur itaque (l) *contrectatio.* Neque enim ſola *cogitatio* furem facit, *l. 1. §. 1. h.* Hinc (α) tantum *res mobiles* furto auferri poſſunt, *§. 2. I. de vſuc. in f.* ſi ſenſum *iuridicum* & pœnam furtis impoſitam ſpectes; quamuis in *genere morum* aliis multis modis furtum committatur, vid. IAC. BRVNNEM. *diſp. de furt. non agnit.*

3. (β) Sola *inficiatio* rei depoſitæ non ſtatim *furtum* facit, vt *actio furti* locum habere queat, niſi accedat *factum occultationis, intercipiendi cauſa, vt contrectatio* adſit, *l. 1. §. 2. l. 67. pr. h. l. 3. §. 18. de acquir. vel amitt. poſſ.* ANT. MATTHAEI *de crim. h. t. c. l. n. 4. ſq.*

4. (γ) Qui tantum conclaue ingreditur furandi cauſa, impeditur vero, quo minus aliquid *auferat*, non tenetur *actione furti*, ſed *iniuriarum*, *l. 21. §. 7. h.* (δ) In tantum furti actio locum habet, in quantum facta contrectatio, *l. 21. h.*

5. Fit hæc contrectatio vel *phyſice* vel *moraliter.* Hæc fit ab illis, qui ad ipſum actum furandi concurrunt, veluti (α) ſcienter rem furtiuam emendo, *l. 12. C. h.* (β) celando, *l. 48. §. 1. h.* (γ) opem & auxi-

lium ferendo, *l. 52. §. 19. h. art. 177. C. Car. crim.* (δ) *ſpeciale conſilium* dando, ex quo furtum ſecutum, *l. cit. l. 50. §. 3. h. l. 54. §. 4. h.* (ε) aliter colludendo &c. In his ſpeciebus hodie mitior pœna obtinet, ſi colludentes non participauerint de furto vsque ad ſtatutam *lege Carolina* ſummam. Conf. *I. P. S. lib. II. art. 13.*

6. (II) *Fraus & dolus, §. 2. I. de vſuc.* Non ſufficit, (1) ſi per *laſciuiam* aliquid factum, vnde furtum poſtea ortum, *§. 11. I. h.* Merito quoque (2) a reatu furti excuſat *neceſſitas extrema, art. 166. C. C. C.* qualem ſupponere ſolent commentatores *ad* GROT. *de I. B. & P. l. 2. c. 2. §. 6.* quæ *fraude* caret, THOMAS. *de iurispr. diu. l. 2. c. 2. n. 170. ſeqq.* Denique (3) *in tenera ætate* conſtituti merito a furti pœna ordinaria excuſantur, *l. 23. h. C. C. C. art. 164.*

7. (III) *Contrectatio alieni*, qualis (1) eſt *res ipſa*, etiam *minima*, ſiue iure *dominii*, ſiue *alio modo* ad aliquem ſpectet: nam & *falſus procurator* recipiens alienum debitum, *l. 19. C. h.* & adminiſtrator intercipiens pecuniam principalis, furtum faciunt, *l. 2. de tut. & rat. diſtr. l. 33. h. l. 7. C. h.* Neque attenditur quantitas, niſi quæratur *de pœna* infligenda, *l. 14. §. f. l. 37. h.*

8. Præterea (2) *ius alienum* huc pertinet, quod alteri competebat *circa rem mobilem, l. 14. §. 1. l. 15. h.* Denique (3) *vſus* furtum fit, ſi ad vſum non conceſſum *inuito domino* & *lucri faciendi animo* quis rem applicat, *l. 12. §. 2. l. 40. h.* adeo vt *duplum*, quanti alterius interſit, præſtandum ſit, *C. C. C. art. 170.*

9. (IV) *Lucri faciendi animus.* Ex auaritia enim proxime fluit. Hinc non committit furtum, (α) qui rapit ancillam *libidinis gratia: l. 39. l. 82. §. 2. h.* (β) qui *veritatis tollendæ* gratia tabulas amouet, *l. 16. ad L. Cornel. de falſ.*

10. (V)

10. (V) *Fiat inuito domino.* Eo consentiente non fit furtum, *l. 46. §. 8. h.* modo *vere* consentiat, *§. 8. I. h. l. 20. C. h.* Neque enim *scire* sufficit, si non *sponte* patiatur, *l. 60. §. 5. loc.* ibi: *inspiciente colono*, pro quo absque necessitate substituit *de* WATER. *lib. II. obs. c. 17. insciente.* Nam etiam *inspicienti* & *scienti* potest furtum fieri, vt tamen non consentiat. Ceterum si quis *iuste* existimat, se *volente domino* rem auferre, excusatur.

11. Hinc quoque esse videtur, quod hereditariæ rei, quatenus *hereditas iacens* est, & a nemine possidetur, non dicatur fieri furtum in *l. 68. h.* nisi res ab alio detineatur, & ab eo auferatur, *cit. l. l. 69. seqq. h.*

12. Propter furtum ita comparatum de iure Romano datur ACTIO FVRTI *ad duplum vel quadruplum ei, cuius ex iusta causa interest, aduersus ipsum furem, non heredes eius.*

13. Respectu pœnæ interest, vtrum furtum sit *manifestum*, an *nec manifestum? Illud* est, quando fur deprehenditur cum re, antequam ad locum peruenerit, quo eam illa die deponere destinauerat. Sufficit vero *conatus realis* apprehendendi, non vero *sola visio, l. 7. §. 1. 2. l. 3. pr. l. 35. h. Hoc* vero, quando fur dicto modo non deprehenditur, *l. 4. l. 5. §. 3. l. 8. h.* Hic *dupli*, ibi *quadrupli* pœna obtinet, vid. A. GELL. *in N. Attic. lib. II. c. 18.* BYNCKERSHOEK. *lib. III. obs. c. 16.*

14. Res vero ablatæ petuntur vel *vindicatione* vel *condictione furtiua.* Hæc in eo a priori differt, (α) quod detur re etiam exstincta: *l. 9. C. h.* (β) dominium non sit probandum: (γ) tantum aduersus furem eiusue heredem competat &c. vid. *tit. de condict. furt.*

15. Nouissime *iure Carolino* pœna *criminalis* statuta est, quæ variat pro varietate circumstantiarum. Secundum illud enim distinguendum, vtrum furtum

sit *simplex* an *qualificatum?* Hoc dicitur, quod *sit periculoso modo*, h. e. admotione scalarum vel effractione vel etiam telo, quo resistenti damnum inferri possit, *art. 159.* Alterutrum sufficere videtur, cum CAROLVS V. (a) ad *directam intentionem furandi* & (b) ad *periculum* respexisse videatur, quamuis CARPZ. *Pr. crim. P. 2. qu 79. n. 16. sqq* coniunctim hæc requirat. De apertura, claue adulterina facta, non idem dicendum videtur, nisi aliunde *periculum* adiunctum habeat; TABOR. *in racemat. p. 481. n. 29.* cum *directa* quidem *furandi intentio*, non tamen semper *periculum* concurrat, quod tamen in tali furto desiderat CAROLVS V. h. e. vt sit ein gefährlicher und geflissener Diebstahl. In hoc pœna laquei *regulariter* obtinet, *art. cit. 159.*

16. Simplex est vel *magnum* vel *paruum*. *Hoc* dicitur, quod est *infra 5 florenos*, vulgo unter 5 Ducaten des feinsten Goldes, sicut *illud* dicitur, quando quis quinque florenos & vltra furatus est, *art. 157.* conf. SCHILT. *ex. 49. §. 11.* In *paruo*, si quidem *primum* sit, pœna iuris ciuilis obtinet pro distinctione, vtrum sit *manifestum*, nec ne? *cit. art.* quamuis in *manifesto* personarum ratio habenda, vt *viles* quidem fustigatione cum perpetua relegatione puniendi sint: ceteri, in quibus *spes emendationis* supereſt, in quadruplum sint condemnandi, *art. 158.*

17. Si *paruum* sit reiteratum *secunda vice*, itidem extra ordinem punitur; *art. 161.* si vero *tertia vice*, tunc *simpliciter* pœna laquei obtinet; *art. 162.* quamvis alicubi prudenter introductum sit, vt fur ob tertium furtum morte puniri nequeat, nisi *bis ante punitus* sit, vid *Ord. Polit. Magdeb. c. 71. §. 1.* quæ intentio an etiam *constitutionis criminalis* fuerit, dubium est.

18. In furto vero *magno* pœnæ variant pro varietate circumstantiarum; inprimis vero respiciendum, wie schädlich dem Beschädigten der Diebstahl seyn mag,

mag, vt dicitur in *art. 160.* & sic pœna vel *corporalis* vel *vltimi supplicii* imponenda.

19. Optime vero in *art. 175.* iudices admonentur: vt omnes circumstantias in pœna dictanda attendant, præsertim ne proni sint ad pœnam patibuli, vtpote satis rigidam, & quæ in magis salutarem converti possit, dictandam.

20. Hinc mitiganda pœna variis ex causis: (1) inter *coniuges art. 165.* & inter *parentes* & *liberos*: (2) in eis, qui res amissas inueniunt, & non restituunt, vel quibus res per inundationem affertur, si illas celant: *l. P. S. lib. 2. art. 29.* (3) piscantibus in alienis riuis, *art. 169.* (4) si de *quantitate* non satis constat. Vnde est, quod *sacculatii* extra ordinem puniri soleant, vid. STRVV. *ex. 48. §. 25.*

21. Ceterum si plures fures sunt, omnes ad eandem pœnam *priuatam* obligantur, & quidem singuli in solidum, *l. 21. §. 9. h. l. 51. ad L. Aquil.* *Pœnam* autem *publicam* singuli patiuntur secundum regulas antea traditas.

22. Neque vero de iure Romano tollitur *repetitio rei furtiuæ* per pœnam patibuli, quam fur sustinuit; sed nihilominus heredes obligantur ad res restituendas, quia *satisfactio publica* priuatam haud tollit, CARPZOV. *P. 2. qu. 80. num. 103. seqq.* id non admittit, cuius sententia *de iure Germanico* vera est, *I. P. S. lib. 3. art. 50.* non de *Romano*, vt contra eum euincit HVBER. *h. §. 6.*

23. Denique in *furto probando* iudex prouidus *iudicia furti commissi* ponderare debet, quo pertinet: (1) si alias persona suspecta: (2) si bona ablata possideat, ea celet in *loco suspecto*, vel eadem vendat: (3) auctorem suum non possit ostendere. Hæc si concurrant, tortura dictari potest. Admodum quoque (4) inquisitum grauat, si instrumenta ad furandum

apta deprehenduntur penes eum, *art. 38. & 43.* conf. CARPZ. *Pr. crim. qu. 122. n. 41.* ZANG. *de tort. c. 2. n. 176.* OLDEKOP. *in obſ. crim. tit. 4. obſ. 27.*

24. Solet proinde quoque decerni *perſcrutatio domeſtica*, die Hausſuchung, quæ fit iudicis, etiam *inferioris*, auctoritate, modo, ſi contra *certam perſonam* inſtituitur, adſit *iuſta cauſa*, & *probabilia indicia* afferantur, LIPOLT. *diſcurſ. de perſecut. domeſtica c. 4.* Apud Romanos olim talis perſcrutatio itidem *auctoritate publica* fiebat, quod dicebant furtum *per lancem & licium* conceptum, de quo genere loquendi vid. *de* WATER. *lib. 2. obſ. c. 1.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. fur eſt manifeſtus 3. l. ſi quis 7. §. 1. l. cuius 10. ſeqq. l. vulgaris 22. l. impuberem 23. l. Tutor 33. l. qui iumenta 40. l. falſus creditor 43. pr. §. 4. 8. ſqq. l. qui vas argenteum 48. §. 1. 4. 7. l. in furti actione 50. pr. §. 1. 3. f. l. ſi pignore 51. §. 1. l. interdum 56. §. 4. l. ſi ſeruus 61. §. 5. l. non poterit 63. l. qui ea mente 65. l. inficiando 67. pr. l. qui re 76. l. vlt.

Ex Codice l. in ciuilem 2. l. ciuile 5. l. ſi is 7. l. ſubtracto 9. auth. nauigia. l. falſus 19. l. manifeſtiſſimi 22.

TIT. III.

De tigno iuncto.

1. Speciatim de *tigno iuncto*, quod *furto* ablatum eſt, introducta eſt *actio* DE TIGNO IVNCTO. Cum enim tigna, quatenus iuncta ſunt ædibus, vindicari *directo* non poſſint, *l. 1. h.* merito in eum, qui iunxiſſe conuictus fuit *dolo malo*, datur actio *in duplum; l. 1. pr. h.* neque parci debet ei, qui ſciens rem alienam ædificio incluſit, *l. 1. §. 2. h.*

2. Ceterum vbi tignum non eſt *furtiuum*, vel *dolo malo* non iungitur, ceſſat pœna dupli, & re ſoluta, ſola

sola vindicatio supereſt ex LL. XII. Tabb. *l. 63. de donat. int. vir. & vxor. l. 23. §. 6. de R. V.* extante vero, *verum pretium* reſtituendum, *l. 98. §. vlt. de ſolut.* Neque enim ratio iuris patitur, vt *bonæ fidei poſſeſſor* duplum præſtet, qui nihil commiſit, quod & moribus hodiernis tantum exigitur, conf. THOMAS. *de pret. affect. in res fungib. non cadent. c. 3. §. 59. ſeqq.*

3. Datur hæc actio contra *dolo malo* iungentem, & ſic etiam contra fabrum lignarium, qui *dolo malo* iunxit, licet ædes non poſſideat; magis enim oritur ex *delicto.* Quamuis vero ille duplum præſtiterit, adhuc tamen supereſt extrinſecus *rei vindicatio* contra ædium poſſeſſorem, ſoluto ſcilicet ædificio, *l. f. h.* Quodſi vero idem, qui *dolo malo* iunxit, poſſideat ædes, præſtando duplum videtur immunis eſſe ab vlteriori rei vindicatione, ſi *titulatus m. f. poſſeſſor* eſt, *§. 29. in f. de R. diuiſ.* Fur enim præter duplum etiam tignorum æſtimationem perſoluere debet.

TIT. IV.

Si is, qui teſtamento liber eſſe iuſſus erit, poſt mortem domini ante aditam hereditatem ſubripuiſſe aut corrupiſſe quid diceretur.

Contra talem ſeruum, qui iuxta in rubrica deſcriptum modum quid ſurripuerat, dabatur ex *æquitate prætoria* actio in factum intra *annum vtilem* in duplum, *l. 1. pr. h.* Ciuilis enim actio deficiebat, quia neque vt *ſeruus* coërceri poterat ob imminentem libertatem; neque vt *liber* damnari, quia hereditati furtum fecit, h. e. dominæ; domina autem non poteſt actionem furti habere cum ſuo ſeruo, *l. 1. §. 1. h.*

TIT. V.

Furti aduerſus nautas, caupones & ſtabularios.

1. Ratione furti ab iis commiſſi, quorum miniſterio *exercitor* in naui, caupona vel ſtabulo vtitur, datur actio *in factum ad duplum aduerſus exercitorem*, & ſic magis ex *quaſi-delicto* quam *vero* naſcitur, *l. vn. pr. h.* vt tamen in poteſtate læſi ſit, malitne agere actione furti cum fure, an vero *hac honoraria* cum exercitore, *l. vn. 3. h.*

2. Probandum in hac actione, furtum eſſe commiſſum ab his, (α) *quorum miniſterio vtitur*, vel (β) ab *inhabitatoribus*; horum enim factum præſtare debet, non *viatorum*, cum hos eligere non poſſit, bene tamen illos, *l. vn. in f. h.*

TIT. VI.

Si familia furtum feciſſe dicetur.

1. Si a FAMILIA, h. e. *vniuerſitate* ſeu *grege ſeruorum* factum erat furtum, de iure ſtricto multiplicanda erat pro numero ſeruorum in dominum actio noxalis ad pœnam: æquitas tamen induxit, vt liberaretur dominus, ſi ſolueret illud, quod ſoluere deberet, ſi vnus furtum commiſiſſet; alias *omnes ſeruos* dedere noxæ debebat.

2. Si vero ſciuerat, furtum fieri familia, & *ſuo & ſeruorum nomine* conueniri poterat, *l. 1. pr. §. 1. h.* Idem poſt extenſum eſt ad actionem L. Aquiliæ, ob rationis identitatem, *l. 32. ad L. Aquil.*

TIT.

TIT. VII.

Arborum furtim cæsarum.

1. Arborum furtim, h. e. *ignorante domino celandique eius causa*, *l. 7. pr. h.* cæsarum nomine datur *ex LL. XII. Tabb.* actio aduersus cædentem, & si plures cæciderint, aduersus singulos in solidum, *l. 6. pr. h.* ad pœnam *dupli*, *l. 7. §. 7. h.* Et ideo, quia *ciuilis* est, perpetua est, *l. 7. §. 6. h.*

2. Sufficere quidem videbatur *actio legis Aquiliæ*, quæ etiam hoc nomine datur, *l. 1. h.* Sed hæc antiquior est actione *legis Aquiliæ*, & specialem casum continet, adeoque per *generalem legem* postea latam non potest dici sublata, præsertim cum hæc vtplurimum sit pinguior. Neque etiam semper *actio furti* sufficit, quia *sine furto* fieri potest, vt quis arbores furtim cædat, *l. 7. §. 1. h.*

3. Requiritur itaque *cæsio arborum*, vel etiam vt deglabrentur, & subsecentur arbores, *l. 5. pr. h.* Neque enim huc pertinet, si quis radicitus eas euellit vel extirpat, quem casum L. Aquilia vindicat, *l. 7. §. 2. h.*

4. Latius *h. l.* vox *arboris* patet, vt apparet ex *l. 3. h.* adeo vt ea *aridæ* comprehendantur, *l. 3. §. 5. h.* TABOR. *in Racemat. p. 411. seqq.* quod optime contra CARPZOVIVM defendit THOMAS. *ad Strauch. diss. 19. th. 9.*

5. Condemnatio vero *ad duplum* ita ineunda, vt æstimetur, quanti domini interest, non cædi, deducto ante omnia ipsarum arborum pretio, adeoque eius, quod supereſt, fit æstimatio, *l. 8. pr. h.*

6. Statuta quoque est *criminalis persecutio* aduersus furtim cædentes in *C. C. C. art. 168.* determinanda secundum cuiusuis loci mores, SCHILT. *ex. 49. §. 17. seqq.* Hoc etiam de iure ciuili verum fuisse videtur

per *l. 2. h.* quæ indicat, *criminaliter* in hoc delicto vt in *latrocinio* procedi posse, non tamen inde *capitalis pœna* recte infertur, CLASEN. *ad cit. art. in f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. sciendum 2. l. vitem 3. §. 5. l. si plures 6. pr. §. f. l. si colonus 9.

TIT. VIII. (XI. 33.)

Vi bonorum raptorum & de turba.

1. RAPINA est *delictum priuatum* (de iure Romano) *quo per vim contrectator alicui dolo malo res mobilis, lucri faciendi animo.*

2. Requiritur hic singulariter, præter requisita in furto suppositа, (1) *violentia personæ illata*, & quidem (2) *pessimo consilio.* Hinc etiam *manifestus fur* dicitur, *l. 80. §. 3. de furt.* Aliquando sufficit vel *animus rapiendi*, veluti si quis animo rapiendi & vim inferendi ædes alicuius ingressus sit, sed neminem offenderit, *l. 52. §. f. de furt.* Hæc rapina dicitur ex accidenti *non-manifesta.*

3. Differt itaque (α) ab actione *quod metus causa*, quod in ea vis *compulsiua*, hic vero *ablatiua* supponatur, *l. 14. §. 2. quod metus cauſ.* (β) *A furto qualificato*, quod hic violentia *personæ*, ibi *rei* magis inferatur. (γ) *A furto manifesto*, in quo *ex accidente* fur deprehenditur. (δ) *A spolio*, quod designat deiectionem *de possessione*, ciuiliter persequendam; imprimis rei immobilis, & *bona fide* fieri potest. (ε) *A latrocinio*, quod est *rapina* coniuncta cum *homicidio.*

4. Inde actio VI BONORVM RAPTORVM datur *ei, cuius interest, rem non esse raptam, aduersus raptorem, intra annum in quadruplum, post annum in simplum.* Eodem modo competit, *vt actio furti, l. 2. §. 23. h.*

vt

vt tamen non detur contra heredes, licet sint locupletiores facti, qui tantum tenentur *condictione furtiua, l. 2. §. 27. h.*

5. Mirandum vero, quod, si christianus Iudæo vel pagano aliquid rapiat, tantum detur in duplum, *l. 6. C. de pag.* quod ex odio erga Iudæos & paganos contra *regulam* constitutum est.

6. Ante omnia in hac actione probandus *dolus malus.* Qui suam rem rapuit, vel alias lucrifaciendi animum non habet, actione non tenetur, sed ex *capite spolii* tenetur atque præterea *priuatione iuris sui* punitur, *l. 2. §. 18. h. §. 1. I. h. l. 13. quod met. cauſ.*

7. Concurrit cum hac (I) *actio furti manifesti*, quando contra ipsum *raptorem* agitur, *l. 80. §. 3. l. 88. de furt.* Contra eum vero, cuius *dolo* duntaxat ab alio raptum est, cessat actio furti; *l. 80. §. 4. eod.* neque enim *fur manifestus* dici potest, *l. 34. eod.* & *non-manifesti furti actio* non sufficere visa fuit.

8. (II) *Criminalis persecutio* (1) ex *L. Iul. de vi publ. & priuata, l. 2. §. 1. 2. 4. h.* vt in grassatores statuta fuerit *pœna capitalis, l. 28. §. 10. de pœn.*

9. (2) *Iure Carolino art. 126.* pœna capitalis in deprædatores publicos, Räuber, est statuta; quæ etiam locum habet, re etiam minima vi ablata, quod æque lædatur *securitas publica*, CARPZOV. *Pr. crim. P. 2. qu. 90. num. 55. seqq.* (3) *Iure Sax.* adhuc corpus rotæ imponitur, ID. *c. l. n. 12. 13.*

10. Altera pars rubricæ est de TVRBA, *quæ est tumultus plurium personarum, dolo malo alicuius concitatus, l. 4. §. 13. h.* Inde datur actio aduersus eum, qui *auctor turbæ* eiusmodi fuit, ad damnum restituendum intra annum in duplum, post annum in simplum, *l. 4. pr. h.*

11. Tenetur hac actione, qui quomodocunque, etiam absens, turbam concitauit, *l. 4. §. 4. h.* clamando

do vel criminando aliquem, vel misericordiam provocando, licet non habuit *consilium rectum* turbæ cogendæ, *l. 4. §. 6. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. prætor ait 2. §. 18. 22. 23. l. 4. §. 6. l. non prodest 5. *Ex Codice* l. 1. l. res obligatas 3.

TIT. IX.

De incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata.

1. Quia pœna *priuata* furti *de iure Romano* non adeo rigida erat, ob varias circumstantias merito augenda fuit. Hinc specialem actionem proposuit prætor in eum, qui occasione *incendii, ruinæ, naufragii* similisue *calamitatis publicæ* quid rapuit, *dolo malo* recepit, damniue quid in his rebus dedit, *simpliciter* in quadruplum intra annum, post annum in simplum, *l. 1. pr. h.*

2. Ceterum qui rem iam iacentem *ex naufragio*, fluctibus expulsum, aufert, furti tantum tenetur, *l. 5. h.* & ne tale quid fieret, multifariam prospectum est; *l. 7. h.* cum aliud sit, furtum facere *ex naufragio*, & aliud *in naufragio*. Præterea criminalis persecutio etiam aduersus deprædantes naufragos constituta, *l. 4. §. 1. l. 1. §. 1. h.* & quorum fraude factum erat, ne periclitantibus succurreretur, *l. 3. §. 8. h. l. 3. §. 4. ad L. Cornel. de sicar.*

TEXT. NOTAB.

L. quo naufragium 3. §. f. l. si quis. l. si fortuito 11. l. vlt.

TIT.

TIT. X. (IX. 35. 36.)

De iniuriis & famosis libellis.

1. Vox *iniuriæ* ambigua est, *l. 1. h.* Hoc loco INIVRIA est delictum priuatum, *quo quis alterum verbis vel factis alioue modo contemtibilem apud alios reddere intendit.* Oritur ex superbia, dum quis ex inepta opinione se putat maiore honore dignum, & hoc intuitu alterum præ se *contemnit*, eoque ipso *socialitatem* lædit.

2. Requiritur itaque ad iniuriam (1) *alterius contemtus*, h. e. *verborum*, vel *factum*, quod ex communi hominum opinione *contemtum* parit, quod dici solet, *per se iniuriosum.* Hoc opponitur *factis dubiæ significationis*, quæ non *per se* contemtum in se continet, *per accidens* tamen in *contemtum* alterius fieri possunt.

3. Communiter vero talis contemtus sese exserit vel *verbis* vel *factis*, *l. 1. §. 1. h.* Verbis, aut *nuncupatis ore*, aut *scriptis.*

4. *Verbalis* iniuria in specie dicitur *conuitium*, *l. 15. §. 3. seqq. h.* Hæc appellatio indicat iniuriam non esse, saltem *de iure Romano*, si quis *secreto sermone*, remotis arbitris, aliquid tertio, quod vere ad infamiam pertinet, obiecit, HVBER. *h. §. 2.* Sed hodie latius iniuriæ serpunt, *l. 5. §. 8. h. t.*

5. Iniuria *in scriptis* rursus vel dicitur *iniuria scripta*, quando vel *satyrice* aliquis in scriptis traducitur, vel nomina, contemtum citra *criminis* imputationem indicantia, alicui tribuuntur, veluti si vocatur hæreticus, fanaticus &c.

6. Vel *famosus libellus*, quando alicui imputatur certum *famosum crimen*, grauiori pœna dignum, *scriptura, typis, pictura, sculptura, opere fusorio, l. 5. §. 10. l. 18. pr. h. R. I. de anno 1530. 1548. 1577. ibi:* gemahlet, geschnitzt, gegossen; siue auctor nomen suum

ſuum addiderit ſiue non; *l. 5. §. 9. h. R. I. de anno 1577. tit.* von Buchdruckern und Schmähſchrifften, quamuis vt plurimum omitti ſoleat. Nec contrarium colligendum ex *Conſt. crim. art. 110.* quæ ex errore profecta, & correcta per *R. I. cit.* vt legem poſteriorem. Nec præſidium diſſentientibus præbet *l. 6. h.* quæ de eo, *in quem* famoſus libellus factus eſt, loquitur, ſi nomen eius non eſt expreſſum.

7. *Facta* enim *non-facta* comprehendunt, veluti ſi quis contemtus cauſa non vtitur conſueta ſalutatione &c. Ipſa facta ſunt infinita, veluti verberare, pulſare, domum introire inuiti, alapam porrigere, medium digitum aut poſteriora oſtendere &c.

8. Præterea etiam alter contemni poteſt geſtibus, *l. 15. §. 27. h.* veſtimentis, & aliis ſignis, contemtum ex *more regionis* denotantibus. Nulla enim ſigna *per ſe* ſunt iniurioſa, ſed ex hominum *impoſitione* talia fiunt.

9. (II) *Animus iniuriandi*, in quo æſtimando reſpiciendum (1) ad *qualitatem verborum & factorum; aliquando* tamen iuramento purgatorio opus eſt, ſi facta ſint *dubiæ ſignificationis;* CARPZOV. *3. Reſp. 44.* Generatim cauendum, ne verba ex ſenſu nimis delicato interpretemur, MEV. *7. D. 112.*

10. (2) Ad *qualitatem circumſtantiarum.* Teſti, cui *crimen* obiicitur *verum* a reo ad ſui defenſionem iniuria non infertur, *l. 6. §. 1. C. de poſtul.* CARPZ. *p. 4. C. 42. def. 7.* nec contra reſcriptum oppoſita exceptio *mendacii* iniuriam habet, STRYK. *de falſit. prec. princip. obl. c. 4. n. 7. ſeqq.* Huc etiam pertinet exemplum de *aſtrologo* in *l. 15. §. 13. h.*

11. Reſpiciendum (3) *ad perſonæ qualitatem.* Si enim animo *emendandi* vel *corrigendi* aliquid factum ſit, non eſt iniuria, *l. 15. §. 38. h.* vti a patre, præceptore, aliisque, pueros delinquentes verberantibus;

l. 5.

l. 5. in f. ad L. Aquil. I. P. S. lib. II. art. 65. non ſemper vero excuſantur miniſtri eccleſiæ, *R. I. de anno 1542. §.* **damit aber**, nec illi, qui in ſcriptis ex *zelo carnali* ſe putant gloriam Dei tueri.

12. Quodſi conſtat de hoc animo, non excuſat *in totum* (1) veritas conuitii, *l. 18. pr. h. l. 5. C. h. art. 110. in f.* HARPRECHT. *ad §. 1. I. h. n. 166.* nec (2) quod *ſub conditione* verba ſint probata, quia etiam hæc contemtum indicant: vel (3) quod iniurians dicat, *ſe hæc ab aliis audiuiſſe*, niſi forſan *admonitionis gratia* hæc remotis arbitris alicui obiecerit. Denique (4) nec operatur aliquid *proteſtatio* in contrarium, niſi ex *iuſta cauſa* iniurioſum quid alicui obiiciatur.

13. Animus autem iniuriandi adeſt vel *directo*, de quo hactenus; vel *per indirectum*, quo pertinet, quando quis *illicite* quid facit, quod ad alicuius contemtum tendit, licet in hunc finem ab altero factum non fuerit, v. c. attentando pudicitiam, *l. 9. in f. l. 10. h.* virginem ſemper ſequendo contra bonos mores, *l. 15. §. 22. 23. h.* conf. *l. 18. §. 3. l. 3. §. 4. l. 4. h.*

14. Neceſſe porro eſt (III) *vt inuito talis iniuria fiat.* In *perſonam incertam* iniuria facta, non attenditur, *l. 15. §. 9. h. t.* CARPZ. *2. R. 59.* MEV. *7. D. 114.* Sic etiam nec in *volentem* fit, *l. 1. §. 5. h.* quatenus agitur (α) de actione iniuriarum *ſibi* competente: (β) de *intereſſe priuato.* Nam & ad ſollicitudinem magiſtratus ſpectat, eiusmodi facinora impunita non relinquere. Hinc (γ) alteri quoque non præiudicatur, quem tangit *mediate* eadem iniuria, *c. l. 1. §. 5.*

15. Patiuntur enim iniuriam alii *mediate*, alii *immediate.* Illi per conſequentiam, cum illi læduntur, qui vel *poteſtati noſtræ* vel *affectui* ſubiecti ſunt, *l. 1. §. 3. h.* Requiritur tamen, vt *iniurians in genere ſciverit,*

verit, iniuriatam perſonam alterum hoc modo attingere, l. 18. §. 5. h. Ita vero aliquando ex vno facto pluribus competit actio iniuriarum, *l. 1. §. f. h.*

16. Videlicet *pater* per liberos, *maritus* per vxorem, *l. 1. §. 3. h. ſponſus* per ſponſam, *l. 15. §. 24. heres* per defunctum, *dominus* per famulum iniuria afficitur; *l. 1. §. 4. h. I. P. S. lib. II. art. 34.* non vero vxor per maritum, niſi *per conſequentiam* iniuria eam tangat, *l. 2. h.* ANTON. MATTH. *h. t. c. 1. n. 11. ſeqq.*

17. Vbi pluribus infertur iniuria, videndum, vtrum in *ſingulos, qua tales*, ſit directa, an vero in eos *collectiue* conſideratos, veluti collegium, miniſterium? Priori caſu *ſinguli* experiuntur; poſteriori vero *integrum collegium* vna actione, HARPRECHT. *ad §. 2. I. h. n. 40.*

18. Vindicantur iniuriæ remediis vel *priuatis*, vel *publicis*. Ibi agitur ad *vindictam* mere *priuatam*, hic vero ad *publicam*. Vnde hæc, quatenus *a magiſtratu* expediuntur *ex officio*, merito approbanda: illa vero omni *pietati* & primis *chriſtianiſmi principiis* aduerſa ſunt, immo & *rationi regulisque prudentiæ* repugnant, vid. STRYK. *de iure ſenſ. diſſ. 9. c. 4. n. 33.* THOMAS. *de vſu act. pœnal. in for. Germ. in f.* Tr. noſter *de iniquit. & iniuſt. action. iniur.* Hinc & actio *æſtimatoria* cum *retorſione* in Ducatu Magdeburg. lege publica prohibita eſt, vid. *emend. ordin. proc. Magd. c. 50. §. 10.*

19. Spectat huc (l) AESTIMATORIA, de cuius origine vid. GELL. in N. *A. lib. 26. c. 1. quæ eſt actio pœnalis prætoria, qua iniuria affectus æſtimat pœnam ob iniuriam ſibi illatam, eamque in libello determinat, ſibique adiudicari petit*, & hoc eſt *ciuiliter* agere: *criminaliter* enim agitur, quando pœna hæc fiſco applicanda, vel alia corporis afflictiua petitur, *l. f. h.*

20. Ratio differentiæ conſiſtit in eo, (α) quod vbi *ciuiliter* agitur, *annus* determinatus ſit, *l. 5. C. h.* qua

qua de causa etiam *annus* & *mensis* in libello exprimendus & probandus, aliquando etiam *dies*, BRVNNEM. ad *l. 3. D. de accusat.* GAIL. *1. O. 64. n. 11.* Si vero *criminaliter*, 20. annis durat actio, cum omnia *remedia criminalia* ex iure *ciuili*, non *prætorio* descendant, LAVTERB. *in comp. h. p. 668.* Diff. CARPZ. *P. IV. C. 46. def. 1.*

21. (β) Priori casu admittitur *iuramentum*, non posteriori. Sic & (γ) priori casu olim admittebatur *procurator*; non posteriori, quæ ratio differentiæ tamen hodie cessat, *l. f. C. h.* Et tandem (δ) in *pœna* ipsa est differentia, & sufficere videtur, si quis tantum in criminali persecutione *generaliter* petat pœnam *condignam* a iudice reo infligi.

22. Aestimatur autem iniuria ex ipsis circumstantiis, *loci, temporis, facti atrocitate, personarum conditione* &c. *l. 5. §. 1. l. 7. §. 8. l. 17. §. 3. l. 40. ff. l. 4. C. h.* Hanc æstimationem iudex post temperat, & ex perversa praxi in quibusdam locis, quod a iuris ratione alienum est, tandem iniuria affecto imponitur iuramentum, super taxata summa præstandum. Nam argumentum, quod a *iuramento expensarum* deducunt, non stringit, vid. STRYK. *cit. l.*

23. Tendit itaque hæc *actio prætoria* ad *meram vindictam, l. 2. §. 4. de collat.* Hinc est, (α) quod non transeat ad heredes iniuria affecti, cum ceteræ *actiones pœnales* heredibus actoris competant: *§. 1. I. de perpet. & temp. act. l. 10. §. 2. si quis caut. in iud.* (β) quod minor contra illam omissam non restituatur: *l. 37. pr. de minor.* (γ) quod bonis non annumeretur, antequam litem contestemur, *l. 28. h. l. 32. pr. ad L. Falc. l. 2. §. 4. de collat.*

24. Immo (δ) inde est, quod fere impediat omnia *officia amoris* inter ligitantes, nisi quatenus ex *officii necessitate* vel *decori publici* hæc fiunt, CARPZ. *pr. crim.*

p. 2. q. 97. n. 50. ſqq. Alioquin cenſetur *remiſſa* iniuria, quia rancor animi cum amoris integri præſtatione conſiſtere nequit. Denique (ε) non aliter quoque competit *actio iniuriarum*, niſi reuocata fuerit ad animum, *l. 11. §. 1. ff. §. f. I. h.*

25. Recte itaque (ζ) aſſeritur, ægrotantem qui *publicam deprecationem* per miniſtrum eccleſiæ ex cathedra ſacra fecit, & iniurias ſibi factas remiſit, amplius iniuriarum agere, ſi conualeſcat, non valere, STRYK. *de iur. ſenſ. diſſ. 9. c. 4. n. 11.* nec, quod vrget SCHOEPFFER. *in Synopſ. h. n. 56. ſeqq.* argumentum a *precatione quotidiana orationis dominicæ* huc trahi poſſe.

26. (II) Ex LEGE CORNELIA vindicantur *iniuriæ reales* in tribus caſibus: (1) ſi quis verberatus: (2) pulſatus: (3) eius domus vi introita eſt, *l. 5. pr. h.* Et quidem iterum agi poteſt vel *ciuiliter*, *l. 37. §. 1. h.* intra 30. annos: vel *criminaliter*, *l. 42. §. 1. de procur.* intra 20. annos, in quo a priori differt.

27. (III) PVBLICO IVDICIO agitur propter *famoſum libellum*; *l. 6. h.* & quidem (1) de *iure Digeſtorum* ad *pœnam extraordinariam*: (2) de iure *Codicis* ad *vltimum ſupplicium*, *l. vn. C. de fam. lib.* (3) ex *conſtitutione vero Carolina* pœna *talionis* obtinet, *art. 110.* Typographi & bibliopolæ, eiusmodi libellos diuulgantes, *arbitrarie* puniuntur, *R. I. de anno 1530. §.* Und nachdem durch die unordentl. & *de anno 1541. §.* Ferner haben wir, *Ordin. polit. de anno 1577. tit.* von Buchdruckern und Schmähſchriften, qua pœna arbitraria etiam tenetur, qui famoſum libellum alteri diuulgauit, deſcripſit &c. Denique (4) hodie ipſi auctores *famoſorum libellorum* tam ſeuere puniri non ſolent. Præterea mitigatur pœna in auctore criminis, (a) ſi alter *auctor rixæ* fuit: (b) probata exceptione *veritatis*, CLASEN. *ad art. 130.*

28. (IV)

28. (IV) Moribus corruptis præterea acceſſit actio RECANTATORIA, ſeu *ad palinodiam*, per quam agitur, vt iniurians verba iniurioſa reclamet, & iniuſte a ſe probata profiteatur, quæ approbata eſt *in R. I. de anno 1530. §. item* als itzt. *ordin. cam. Imp. p. 2. t. 28.*

29. Vt huic actioni locus ſit, requiritur (I) *iniuria atrox:* ob leuiores iniurias, vel ob quas alias non poteſt locus eſſe recantationi, ſolet potius decerni *deprecatio* ex *iure canonico* orta, *c. f. C. 22. q. 1. c. 3. C. 6. q. 1.* vel ſi adhuc dubium ſit, vtrum verba ſint iniurioſa? decernitur *declaratio, honoris*, eine Ehrenerklärung, LAVTERB. *de act. recant. th. 10.*

30. (II) *Iniuria verbalis, quæ* per naturam ſuam reuocationem admittit. Neque enim obtinet (α) in realibus: (β) in quibus vitium corporis læſo obiicitur: (γ) in verbis obſcœnis, & denique (δ) obiecta & probata *exceptione veritatis.*

31. Si contumax recantare nolit, per carnificem palinodia fieri nomine iniuriantis, & quandoque *contumacia* relegatione puniri ſolet, MEV. *2. D. 105.* Eſtque hæc actio *perpetua*, quamuis alii *annalem* ſine ratione eam exiſtiment, MEV. *5. D. 368.*

32. Ceterum per talem recantationem agi ad *perſecutionem famæ* quodammodo amiſſæ, quidam docent; indeque eſt, quod illam eſſe *rei perſecutoriam* putent, HAHN. *ad W. h. n. 18.* BACHOV. *ad Treutl. vol. 2. diſp. 30. th. vlt. lit. a.* Verum (1) fama non admittitur per iniuriam: *l. vn. in f. C. de fam. libell.* (2) ſi vel maxime amitteretur, non tamen poteſt dici eſſe *in patrimonio*, quod tamen ſupponitur in actione *rei perſecutoria. l. 35. de O. & A.* CARPZ. *P. 4. C. 46. def. 16. & vlt.* (3) in iure canonico *cenſuris* annumeratur, quæ *veram pœnam* continet. Hoc poſito cum *æſtimatoria* nequit cumulari de *iure ciuili; iure Germanico* tamen

iudici soluitur das Gewette, & actori die Busse, pro facto iniusto quolibet, *I. P. S. lib. I. art. 53. lib. III. art. 53.* Weichbild. *art. 16.* Proinde quoque nec *heredibus* dari debet, cum ad *meram vindictam* tendat, conf. tract. noster, *de iniquit. & iniust. act. iniur. c. 3. §. 19. seqq.*

33. Postea (V) mores corrupti etiam indulserunt *remedium extraiudiciale*, sub specie inani *defensionis*, scilicet RETORSIONEM, quam frustra ICti & Theologi quidam ab *impietate*, quæ hic aperta est, vindicare conantur, quo pertinent, quæ inter STRVVIVM, PFANKVCHIVM & SLEVOGTIVM hac de re in lucem prodierunt.

34. Requiritur vero (1) vt fiat *extraiudicialiter:* IO. SAM. STRYK. *de reiect. ab act. c. 4. n. 20. sqq.* (2) *in continenti:* (3) *vt retorsio respondeat iniuriæ illatæ.* Nec itaque aliud crimen obiici potest, nec contra retorsionem noua admittitur. Tollit hæc retorsio tantum *ius priuati:* magistratui itaque integrum manet *ex officio* iniuriantem punire, CARPZ. *in pr. crim. p. 2. q. 97. n. 41.*

35. Tandem (VI) remedium *ex L. diffamari C. de ingen. manum.* iniuriato concedunt, sed non adeo congrue, MEV. *1. D. 144.* Quatenus tamen moribus in foro admittitur, fatente eodem MEV. *c. l. num. 13. sqq.* hunc effectum habebit (α) vt *diffamatio* eo ipso diluatur, quæ ex iniuria probata alterum grauare poterat; immo cum (β) hoc remedium non tollat *actionem iniuriarum*, impediat, ne amplius *exceptio veritatis* opponi queat.

36. Existimat præterea (VII) BODINVS *in disp. de abus. æstim. & moder. iniur. §. 9.* optimum esse, si contra quosuis iniuriantes a magistratu *ex officio* procederetur, & condemnati pro *infamibus* & indignis ad quæuis officia publica secundum dispositionem *iuris ciui-*

ciuilis haberentur *l. 40. l. 42. h.* Sic enim facilius coërcerentur tot innumeri *processus iniuriarum.*

37. Sed vix *edicta duellica,* grauissimis pœnis munita, & in prouinciis nonnullis introducta, iniuriandi pruritum domare potuere. Quid? quod ad grauiora mala præcauenda, vtplurimum necesse sit, famam, præsertim inter *opifices*, reseruare, conf. MEV. *6. D. 87.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. l. illud relatum 3. l. si cum seruo 4. l. lex Cornelia 5. pr. §. 9. l. quod SCtum 6. l. prætor 7. pr. §. 7. 8. l. non solum 11. pr. §. 3. 7. l. iniuriarum 13. §. 1. 4. l. idem apud Labeonem 15. §. 1. 5. 13. 15. 21. 24. 33. l. sed si vnius 17. §. 7. l. eum, qui nocentem, 18. pr. §. 3. f. l. iniuriarum 28. l. nec magistratibus 32. l. quod resp. 33. l. si plures 34. l. si quis 35. l. iudicati 42. l. quia iniuriarum 43. l. vlt.

Ex Cod. l. atrocem 4. l. si non conuicii 5. l. siquidem 10. *de iniur.* l. vn. *de famos. libell.*

TIT. XI.

De extraordinariis criminibus.

1. Quemadmodum priuata delicta *priuata* & *forensi* actione per *pœnam ciuilem* vindicabantur: *l. 1. §. 1. de incend. naufrag. l. 6. in f. de iniur.* ita *publica* solenni & publico processu expediebantur, quem GOTHOFR. *in not. ad l. 8. de public. iudic.* refert.

2. Publica crimina erant vel *ordinaria,* de quibus *lib. seq.* vel *extraordinaria.* Hæc non ita solenni, vt in *ordinariis,* processu peragebantur, nec tamen etiam per *actionem priuatam,* sed *extra ordinem* magistratus, *criminaliter* tamen, per *accusationem,* processisse videtur, *l. 8. de publ. iudic. l. 13. de pœn.* vt etiam *inscriptio in crimen* esset necessaria: *l. de del. priuat. l. f. de furt.*

quod hæc delicta non tam *enormia*, vti quidem *publica ordinaria* essent. Nam etiam in *ciuilibus* causis eiusmodi *extraordinaria cognitio* in quibusdam causis recepta fuit.

3. Deinde respectu *pœnarum* quoque differebant a *publicis ordinariis iudiciis*, quod hæc *certam & speciali lege publica determinatam pœnam* haberent, *l. 1. §. 4. ad SCt. Turpill.* sed *extraordinaria* fere arbitrio iudicis relinquenda essent, nec *legitimam pœnam* haberent, *l. 3. §. 2. stellion. l. 13. de pœn.* Hoc sensu etiam de *priuatis delictis* asseritur, quod *extra ordinem* criminaliter de iis agi possit, *l. 92. de furt. l. f. de iniur. l. f. de priuat. del. l. 2. de abig.* conf. THOMAS. *disp. Lipsf. de abigeatu, §. 8.*

4. Plura eiusmodi crimina hic recensentur, (I) *Sollicitatio alienarum nuptiarum*, & *matrimoniorum interpellatio*, etsi effectus sceleris non sequatur, *l. 1. pr. h.*

5. (II) *Inquinatio* simo corrupto facta, *l. 1. §. 1. h.* quæ etiam *ex L. Aquilia* vindicatur, *l. 27. §. 18. ad L. Aquil.* (III) Lacuum vel aquarum publicarum *corruptio*, in quos inquinatores grauiter animaduerti solet, *l. 1. §. 1. h. l. 11. pr. quod vi aut clam.*

6. (IV) *Interpellatio puellæ* de stupro, adeo vt etiam *imperfectum delictum* hic puniatur, & corrupti comites summo supplicio adficiantur, *l. 1. §. 2. h.*

7. (V) *Abactio partus* data opera, *l. 4. h.* olim non adeo seuere punita, MERILL. *lib. I. obs. c. 16.* NOODT. in tr. qui inscribitur: *Iulius Paulus*, pedetentim seuerius coërcita, adeo vt qui *abortionis poculum* dederint, grauissime puniantur: aliquando etiam *summo supplicio*, si mulier inde periit, *l. 38. §. 5. de pœn.* ANTON. MATTHAEI *de crim. tit. de abact. part. c. 1.* Vltimum supplicium sub distinctione, quam *Exod. XXI.*

XXI. 22. se reperiisse credunt, dictatur *iure Carolino art. 133.* quod etiam extensum est ad eos, qui matrem vel feminam reddiderunt impotentem ad generandum. Proinde hodie in *crimine abactionis* poena capitalis non aliter obtinet, nisi *partus* adhuc *vitalis* censeatur, quod *ex motu interno ventris* iudicatur, CARPZ. *p. 1. qu. 11. n. 2. seqq.*

8. (VI) *Dardanariatus crimen*, quod committitur ab iis, qui annonam vexant, vel attemptant, coëmtas *merces quascunque* supprimendo, vel alio modo prohibendo, ne fructus vendantur, *l. 6. pr. h.* Interdicitur statim eis negotiationi, si negotiantes sunt; interdum quoque relegari solent, *l. 6. cit.* vid. *ord. pol. de ann. 1577. tit. de monopolio* &c.

9. (VII) *Falsificatio mensurarum* publicarum, veluti qui stateras adulterinas habent, postea relata ad *legem Corneliam de falsis, l. 6. §. 1. h.*

10. (VIII) *Saccullariorum nequitia*, quales dicuntur, qui vetitas in sacculo artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt, *l. 7. pr. h.* Huc hodie referunt illud furum genus, qui callide in turba vel coetu magno spoliant crumenas hominum.

11. (IX) *Crimen directariatus.* Dicuntur autem *directarii*, qui in aliena coenacula se dirigunt furandi animo, qui grauiter puniuntur, *l. 7. h.*

12. (X) *Scopelismus*, seu *lapidum positio* in Arabia fieri solita ab inimicis instar indicii, vt si quis agrum illum coluisset, malo letho periturus esset insidiis eorum, qui scopulos posuissent. Erat itaque species cuiusdam *diffidationis, l. 9. h.*

13. (XI) *Disruptio aggerum*, qui solebant aquam Niloticam aliamque continere: *l. 10. h.* in hos delinquentes postea poena *ignis* est constituta in *l. vn. C. de Nil. agg. non rump.* (XII) *Circulatorum nequitia*,

qui serpentes circumferunt, & ita ob eorum metum damnum dare solent, *l. f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. annonam 6. l. saccularii 7. l. sunt quædam 9.

TIT. XII. (IX. 19.)

De sepulchro violato.

1. (XIII) *Violatio sepulchri;* ex quo delicto (1) datur *actio priuata in factum a prætore ei, ad quem res pertinet, vt violans condemnetur, quanti ob eam rem iudici æquum videbitur.* Ceterum nemine interesse proprium vindicante, dabatur cuilibet ad *centum aureos*, & contra dolosum inhabitatorem ad ducentos, *l. 3. pr. h.* (2) *Extra ordinem* etiam criminaliter proceditur, *l. f. h.* quod crimen habitum fuit graviſſimum tum ob *violationem religionis* sepulchris attributæ, tum ob *turbationem imaginariam manium.*

2. Committunt hoc crimen, (1) qui contra voluntatem testatoris inferunt: *l. 3. §. 3. h.* (2) qui cadauera spoliant, grauissime puniendi: *l. 3. §. 7. h.* (3) qui corpora eruunt & extrahunt priuata auctoritate: *l. f. h. l. 8. de relig.* (4) qui ipsum sepulchrum destruunt; *l. 4. l. 5. C. h.* modo non sit *hostile*, quod Romanis non erat religiosum: *l. 4. h.* (5) qui dolo impediunt sepulturam: *l. 8. h.* (6) qui ossuarium deiiciunt, *l. f. h.* &c.

3. Cautum præterea, (α) ne quis *in ciuitate* sepeliretur sub pœna 40. aureorum, *l. 3. §. 5. h.* quod & *LL. XII. Tabb.* iam erat prohibitum; CIC. *lib. 2. de LL.* (β) ne corpora detinerentur, & vexarentur aut prohiberentur per territoria oppidorum transferri, si *permissu principis* id fieret: *l. 3. 4. h.* CARPZ.

P. 1. c. 30. def. 22. (γ) vt monumentum reficere liceret, non *contactis corporibus; l. 7. h.* imprimis vero (δ) ne ſub *prætextu debiti* corpora arreſtarentur, *l. 6. C. h.*

4. Hodie huc pertinent, qui cadauera mortuorum ſpoliant, aut vltimo ſupplicio affectos auferunt ex patibulo, vel in vſus magicos adhibent, vid. *conſt. elect. P. 4. C. Sax. 34.*

TEXT. NOTAB.

L. prætor ait 3. §. 4. 5. 7. vlt.

Ex Cod. l. cum ſit iniuſtum 6. auth. item qui, auth. ſed neque.

TIT. XIII.

De concuſſione.

1. (XIV) CONCVSSIO, quæ eſt *terror alicui ob potentiam vel alio modo incuſſus pecuniæ vel alius rei extorquendæ cauſa, l. 1. 2. h.* Huius pœna eſt arbitraria: aliquando *pœna ignis obtinebat, l. 1. C. Th. de actor. l. 9. C. vbi cauſ. fiſcal.* conf. *ord. polit. Magd. c. 73.*

2. Adeoque incidere poſſunt in hoc crimen, qui alioquin ob minorem metum non poſſunt conueniri actione *quod metus cauſa, l. 1. §. 2. de calumn. l. 6. §. 3. & 5. de offic. præſ. l. pen. C. de his, quæ vi met. cauſ.* Ibi enim magis *vi externa* terror alio modo, veluti *ob potentiam, denegatum auxilium,* &c. iniicitur, qui tamen in cauſa eſſe poteſt, vt aliquid fiat vel non fiat, quod alias non fieret.

TIT. XIV. (IX. 37.)

De abigeis.

1. (XV) Grauiori pœna afficiendi videbantur ABIGEI, quam *pœna ordinaria* furum, quo magis publica ſecuritas hic lædebatur. Cum vero hodierna pœna ſatis dura ſit, *ordinaria* hodie ſufficere videtur.

2. Sunt autem *abigei*, qui *pecora ex paſcuis vel armentis ſubtrahunt & quodammodo deprædantur*, veluti equos *de gregibus* vel boues *de armentis* abducendo, *l. 1. §. 1. h.*

3. Non omne autem furtum pecudum incidit in crimen *abigeatus*, ſed Romani olim inprimis ſolebant reſpicere *ad numerum*. Nam qui vnam ſuem ſubripuit, *ſimplex fur* dicitur, *l. 16. §. 7. de pœn.* contra in *maioribus animalibus*, vel animal vnum abduxiſſe ſufficiebat, *l. 3. pr. h.* conf. THOMAS. *de abigeatu, §. 41. ſeqq.* ANTON. MATTH. *de crim. tit. de abig. c. 1.*

4. Pœna abigeorum varia erat: (1) gladius: *l. 1. pr. h.* (2) ad metallum: *l. 1. §. 3. h.* (3) relegatio: *l. 1. §. 3. h.* (4) obiectio beſtiis facta, *l. 1. §. 3. h.* &c. vid. THOMAS. *cit. l. n. 76. ſeqq.*

TIT. XV.

De præuaricatione.

1. (XVI) PRAEVARICATOR dicitur, qui *publico iudicio* aliquem accuſauit, & tamen reum, *corruptione facta*, adiuuat prodita cauſa ſua, *l. 1. h. l. 212. D. de V. S.* Hic in *pœnam talionis* aliquando incidebat, *l. 6. h.* nec poſtea ex lege publica accuſare poterat; *l. 5. h.* accuſatus autem corrumpens delatorem extra *cauſas ſanguinis* (de quibus *ſuo modo*, h. e.

b. f.

b. f. & *palam* transactio erat permissa, *l. 18. C. de transact.*) pro *conuicto* habetur.

2. Improprie etiam *aduocati præuaricatores* dicuntur, qui vel in *priuato* vel *publico* iudicio corrupti causam produnt, cum aduersario colludunt, & merita causæ *in facto* consistentia alteri parti reuelant, qui (α) *iure Rom. extra ordinem* puniuntur: *l. 1. in f. h.* (β) *iure nouo Carolino in art. 115.* condemnantur ad omne damnum restituendum, immo etiam *fustigatione* cum *perpetua relegatione* plectuntur.

TIT. XVI. (IX. 39.)

De receptatoribus.

1. (XVII) Pessimum genus est RECEPTATORVM, sine quibus nemo delinquens diu latere potest, *l. 1. h.* Puniuntur eadem cum *dolo malo* receptis pœna, *l. 1. h.* Declaratur hoc in *l. vn. C. de rapt. virg.* vbi in *raptorum receptatores* etiam *pœna capitalis* statuta, quod & Ius Saxon. seruat in furum receptatoribus; SCHILT. *ex. 49. §. 40.* conf. *l. 9. C. ad L. Iul. de vi. l. vn. C. de crim. pecul.* modo (α) *societatem criminis* cum iis contraxerint; alias mitius puniuntur, *l. f. §. vlt. de abig.*

2. Præterea (β) *ratio recipientium personarum habenda.* Non enim est æquale delictum, qui nihil ad se pertinentes latrones, & qui adfines vel cognatos latrones recipiunt *misericordia* vel *intimo affectu* ducti, qui lenius puniuntur, *l. 2. h.* GELLIVS *in N. A. lib. I. c. 3.*

3. Denique receptio latronum aliorumque facinorosorum graue indicium præbet contra receptatorem de ipso *delicto principali*, adeo vt torturæ subiici possit, *C. C. C. ad art. 40.* Non eadem pœna, nisi delicta

licta sint *atrocissima*, obtinet in eis, qui scientes delictum aliquod *non reuelant*: *l. 48. §. 1. de furtis*, cum etiam in genere morum *recipientes* & *non reuelantes* distingui debeant. Qui tamen ex *officii necessitate* delictum commissum non reuelarunt, cum ad hoc tenerentur, quales sunt *delatores publici*, die Rügemeister, merito puniendi sunt.

TIT. XVII.
De furibus balneariis.

(XVIII) Grauius animaduerti debuit in *fures balnearios*, quo facilius vestes eorum, qui in balneis erant, poterant auferri maxime a capsariis, *l. 3. in f. de offic. præf. vigil.* Sed cum hodie fures sat grauiter puniantur, quis diceret, *fures balnearios* hodie amplius singulariter esse plectendos?

TIT. XVIII.
De effractoribus & expilatoribus.

1. (XIX) EFFRACTIO committitur per *violentiam rei alienæ adhibitam*, *si effringuntur ædes vel horrea.* Finis, propter quem suscipitur, varius esse potest; hinc ipsum delictum variat.

2. Datur (I) effractio *furti faciendi causa*, quæ relegatione ad certum tempus olim puniebatur; *l. 1. §. 2. h.* in nocturnos effractores grauior pœna statuta erat, *l. f. h.* Quodsi tamen effectum sortiri non possit *effractio violentior*, sed ad *conatum* accessit *proximum*, fustigatio vel relegatio aliquando pro varietate circumstantiarum dictari solet, SCHILT. *ex. 49. §. 42.*

3. Deinde (II) datur effractio *carceris*, quæ fit (α) vel ab ipso *incarcerato*, qui si *innocens* postea repertus est ob crimen, ob quod incarceratus, extra ordinem

dinem puniri potest, *l. 13. de custod. & exhib. reor.* nisi iudex *de facto* processerit. Si *nocens*, pœna *non capitalis* propterea crescere potest, *c. l.* ad capitis supplicium, *l. 1. pr. h.* Circumstantiæ tamen hic probe sunt perpendendæ, veluti si iudex in *modo carcerandi* peccauit. *Pr. crim. P. 3. qu. 111. n. 96.*

4. (β) Vel *ab aliis* carcer violenter effringitur, quo casu locum habet *vltimum supplicium*, ID. *c. l. qu. 35. n. 39.* Vel (γ) a *commentariensi*, si *dolo* eiusdem incarceratus liberatur, qui subit supplicium, quod incarceratus sustinere debuisset; *I. P. S. lib. 3. art. 9.* si *culpa*, extra ordinem pro modo *culpæ* coërcetur, *C. C. C. art. 180.* ibique CLASEN.

5. Vlterius (III) effractio fieri potest *stupri vel adulterii causa*, quem in finem præiudicia adducit SCHILT. *ex. 49. §. 44.* & quia de *animo* non constat, *torturæ* locus esse potest.

6. (XX) EXPILATIO: quam committunt fures nocturni, obuios pileis, palliis, vestimentis aliisque rebus spoliantes, CVIAC. *lib. 15. obs. 31.* In hos olim eo grauior quam dupli aut quadrupli pœna statuenda erat, *l. 1. §. 1. h.* quod Romæ olim nocturno tempore nulla securitas esset, IVVENAL. *l. l. sat. 3. v. 303. sq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. §. vlt. in f. l. fin.

TIT. XIX. (IX. 32.)
Expilatæ hereditatis.

1. (XXI) *Iacentis hereditatis* furtum non fieri, supra *tit. de furt.* dictum, vid. *l. 68. de furt.* Ne tamen facinus hoc impunitum maneret, ad *extraordinaria crimina* relatum, & speciali nomine notatum, *expilatæ hereditatis*, *l. 2. pr. §. 1. h.* *Similiter* etiam

etiam *hereditatis petitione* tenetur expilator, tanquam *pro possessore* possidens *l. 3. h.*

2. Vindicant hoc crimen, ad quos res hereditariæ spectant, ita vt factum vnius heredis reliquis prosit, *l. 4. h.* Datur contra nefarios rerum hereditariarum expilatores, excepta *vxore*, *l. 5. h. l. 4. C. h.* & *herede*; *l. 1. C. h. l. 3. C. fam. herc.* quamuis *iure Carolino art. 165.* pœna arbitraria non videatur ex iustis circumstantiis excluſa, modo heredes mariti egerint; nam magistratus contra vxorem *ex officio* inquirere hoc casu nequit.

3. Ceterum hoc crimen hodie non esse separatum aliquod delictum, non inepte iudicat BRVNNEM. *ad l. 2. h.* vt adeoque hodie ad proprie dicta furta referri debeat, conf. SCHILT. *ex. 49. §. 48.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. si expilatæ §. 1. l. res hereditarias 4. l. vxor 5. *Ex Codice* l. expilatæ 2. l. aduersus vxorem 4. l. obtentu.

TIT. XX. (IX. 34.)

Stellionatus.

1. (XXII) Crimen *vulpinatum*, seu STELLIONATVS, a *stellione* versutissimo lacertæ genere dictus est, est *crimen extraordinarium quod committitur ab iis, qui per varias impostvras & machinationes improbiores & nequitias alios in contractibus decipiunt, vt tamen impostura talis in aliud crimen nominatum non cadat.* Quod enim in priuatis iudiciis est de *dolo* actio, hoc in criminibus est *stellionatus* persecutio, *l. 3. §. 1. h.*

2. Eiusmodi impostvræ variæ dari possunt, veluti qui rem alii obligatam, dissimulata oppignoratione, per calliditatem distrahit: *l. 3. §. 1. h.* qui rem alienam

nam vel falsam, vel alteri iam oppignoratam, *l. 36. §. f. de pign. act.* pignori supponit : *l. 16. §. 1. de pign. act. l. 2. C. h.* qui diuitem se dixit, vt eo magis alios decipiat: *l. 43. §. 3. de furt.* qui alicui nunciat tristia, vt prædium vilius vendat, & qui in genere in *contractibus* improbissimam fraudem committit. Etenim quis omnes fraudes impostorum recenseret, quæ infinitis modis variare possunt? Est itaque hic titulus *commune receptaculum* omnis *improbioris fraudis.* CLASEN. *ad const. crim. Car. c. 3. p. 14. seqq.*

3. Pœnam nullam *legitimam* habet, sed *extraordinariam*, ex *grauitate doli* determinandam, *l. 3. §. 2. h.* Infamiam per se non irrogat, nisi ex ea conuentione fiat, quæ etiam in priuato iudicio *infamia* condemnatum notat, *l. 7. de publ. iudic. l. 2. h. l. 13. §. f. de his, qui not. infam.*

4. Ceterum cessat hæc pœna, (α) si ex *mera ignorantia* peccatum: *l. 4. C. h.* (β) si quis alias *bona fide* egit: *l. 15. §. 2. de pign.* (γ) si non læditur alter, v. c. si offertur debitum, *l. 1. C. h.* vel res duobus obligata vtrique sufficit, *l. 36. §. 1. de pign. act.*

TEXT. NOTAB.

L. Stellionatus 2. l. 3. §. 1.

Ex Cod. l. Improbum 1. l. si pater 2. l. ignorantia 4.

TIT. XXI.

De termino moto.

1. (XXIII) Crimen TERMINORVM MOTORVM, vel *auulsorum committunt illi, qui terminos distinguendorum agrorum causa positos, qui veteribus sacri erant,* (OBRECHT. *diss. de sacris terminis*) *auellunt, vel alias dolose fines obscurant, l. f. h.* Pœna pro

pro qualitate *causæ* & *personarum* varia fuit constituta, *l. 1. 2. 3. h. C. C. C. art. 114. l. 1. C. de accus.* & iure Mosaico hoc crimen itidem *abominabile* Deus iudicauit, *Deut. XXII, 12.*

2. Etiam qui per *ignorantiam* lapides finales furatur, verberibus coërcetur, *l. 2. in f. h.* Sufficit, quod secundum principia *Theologiæ gentilis* facile scire potuerit & debuerit, lapides hos *sacros* esse.

TIT. XXII.

De collegiis & corporibus.

1. Denique (XXIV) inter hæc crimina quoque refertur *coactio collegii publice non probati.* COLLEGIVM *est collectio & associatio plurium personarum ad vnum eundemque finem perpetuum in republica.* In se nihil mali continet; quia tamen in republica præsertim *popolari*, ad seditiones aliaue varia facinora vergere potest lege ciuili cautum, vt pro *illicito* haberetur, & in *crimen* incideret, *l. 1. in f. de offic. præf. vrb.* nisi accesserit *approbatio imperantis, l. 1. pr. l. 3. §. 1. h.*

2. Religionis *non interdictæ* & pietatis causa etiam olim coire non prohibitum fuit, *l. 1. §. 1. h. l. 1. 2. 4. 11. 12. 13. 14. f. C. de Iudæis*, quod plenius *illustrat* BYNKERSHOEK *de relig. peregrin. c. 11.* Gentiles autem *conuentus christianorum* sub nomine *illicitorum collegiorum* traducere sueuerunt, quod *noua, peregrina*, & *antelucana sacra* colerent, (vid. TERTVLL. *in libr. de ieiun. aduers. Psychic.*) vt quoad effectus iuris pro *illicitis* collegiis habiti fuerint, *l. 1. C. de SS. eccl.* HVBER. *de iur. ciuit. l. II. S. 3. c. 4. §. 7. seqq.* Atque inde ortum traxere *persecutiones christianorum.* Vid. *diss. iur. eccl. antiq. ad Plin. diss. VI. nou. edit.*

3. Pœna illicita collegia constituentium est diiudicanda ex *fine:* aliquando incidit in speciem criminis

nis læsæ maiestatis, *l. 1. 4. ad L. Iul. Mai.* aliquando simplex dissolutio iniungitur & permittitur membris collegii, vt res communes possint diuidere, *l. 3. pr. h.*

TIT. XXIII.

De popularibus actionibus.

1. ACTIONES POPVLARES sunt *variæ persecutiones, quæ cuilibet ex populo dantur, ad illa, quæ ius populi vel causam omnium communem spectant, tuenda, l. 1. h.* & sic ad *statum popularem* erant conuenientissima. Sed in nostris foris *vt plurimum* in his causis iudex ex *officio* procedit, vel *fisci nomine* agitur; aliquando etiam singuli agere possunt, vt in casu *l. 46. §. 6. C. de episc.*

2. In effectu nihil aliud sunt, quam *qualitates* peculiares *actionibus* quibusdam cohærentes; sunt enim (α) de causis *ciuilibus*, qualia exempla supra, vbi *de interdictis* actum, notata sunt: (β) *de ecclesiasticis*: *l. 46. §. 6. de episc. & cler.* (γ) *de delictis.*

3. Habent præterea has singulares proprietates, quibus ab aliis secernuntur: (1) quod dentur cuilibet *ex populo*, alias habili, *l. 4. 6. h.* Inter plures concurrentes prætor eligit idoneiorem *l. 2. h.* vel cuius præ aliis interest *l. 3. §. 1. h.* (2) quod non sint *in bonis*, nisi lite contestata: *arg. l. 12. de V. S. l. 7. §. 1. h.* (3) quod nec procuratorem, *l. 5. h.* (4) nec arbitrum, *l. 32. §. 7. de except. qui arbitr.* (5) nec fideiussorem admittant: *l. 56. §. f. de fideic.* (6) quod ordinarie pœna *in delictis popularibus* cedat lucro actoris, *l. 5. §. 5. & f. de his, qui effud. vel deiec.* THOMAS, *disp. Lipsf. de abigeat. §. 9.*

LIB. XLVIII. TIT. I.

De publicis iudiciis.

1. PVBLICA IVDICIA ORDINARIA seu *processus criminales* instituuntur *de criminibus, publica lege notatis, in quibus quilibet ex populo ordinarie agit ad pœnam legitimam & publicam per viam accusationis.*

2. Dicuntur hæc iudicia *publica,* (1) quod singula vindicentur ex L. *publica*: *l. 1. h.* (2) *publico* & solenni *processu* accusationis, *l. 8. h.* olim coram populo peragendæ: *l. 2. §. 16. 23. de orig. iur.* postea coram iis, qui capitalibus delictis præpositi sunt. Hunc ex antiquitate eruit BARNAB. BRISSON. *2. select. antiq. c. 1.* (3) Ad *pœnam publicam*, seu reipubl. soluendam, *certa lege* statutam, *l. 3. §. 2. stellion.* (4) Quod ordinarie *quilibet ex populo accuset*, *l. 34. §. 10. de rit. nupt.*

3. Suntque vel *capitalia* vel *non-capitalia.* Ibi agitur ad caput *naturale*, vel *ciuile* tollendum; (vid. *art. 10. & 101. C. crimin. Carol.*) hic ad pecuniariam vel aliam corporis afflictiuam pœnam infligendam, *l. 2. h.* De his non tam facile transigitur, quam de illis, *l. 18. C. de transact.* Hinc in his facilius *fideiussores* admittuntur, vt & hodie *procuratores*, quam in illis, vid. *tit. de procur.* In *capitalibus* olim condemnatio post se trahebat *confiscationem* bonorum, non vero in *non-capitalibus.*

4. Differebant *publica* iudicia variis modis a *privatis.* Præter illa, quæ *§. 2.* iam dicta, hæc singularia erant: (1) inscriptio in crimen: (2) accusator non potest desistere ab accusando absque venia impetrata: (3) biennium his erat præscriptum, priuatis triennium: *l. 13. C. de iudic.* (4) hic requiruntur probationes *luce meridiana clariores*, *l. vlt. C. de prob. & torturæ* locus esse potest. (5) Hic condemnatum sequitur indistincte infa-

infamia, non vero in priuatis, *l. 7. h.* (6) Ibi non recipiuntur teſtes ad perpetuam rei memoriam, bene vero hic, *c. 5. X. vt lite non conteſt.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. de præiudicio 4. l. Si quis reus 5. l. infamem 7. l. in accuſatore 13.

TIT. II. (IX. 1. 2.)

De accuſationibus & inſcriptionibus.

1. Proceditur in *publicis criminibus* hodie duplici via, vel *ſolenni accuſatione*, vel *inquiſitione*. ACCVSATIO eſt *criminis ad iudicem competentem per libellum delatio & exſecutio a priuato ſuſcepta, vt debito modo iuxta leges coërceatur.*

2. Requiritur itaque (I) *legitimus accuſator*. Intereſt Reip. ne paſſim quilibet *priuatus* admittatur. Hinc arcentur (α) alii *propter ſexum*, vt mulieres: *l. 1. 2. §. 11. 13. h.* niſi ſuam ſuorumque iniuriam perſequantur.

3. (β) Alii *propter ætatem*, veluti pupilli; *l. 8. h.* vt tamen ex *conſilio tutorum* poſſint iniuriam ſuorum vindicare, *l. 2. §. 1. h.* Minores in certis tantum caſibus admittuntur, *l. 4. C. de auct. præſtanda.*

4. (γ) Alii *propter ſuſpicionem*, veluti infames, *l. 4. h.* & qui falſum teſtimonium ſubornati dixere, *l. 9. h.* vt & pauperes, qui minus quam 50. aureos habent, *l. 10. h.* & qui turpi quæſtu ad accuſandum ducuntur, *l. 8. h.* item inimici, *c. 7. X. h.*

5. Alii ob *ſingularem reſpectum* vel *conditionem*, veluti liberi & liberti, *l. 11. §. 1. l. 8 in f. l. f. C. qui accuſ. non poſſ.* vaſalli, *2. F. 33. §. ſimiliter* milites, *l. 8. C. h.* magiſtratus maiores &c. *l. 8. h.*

6. Inhabiles tamen etiam admittuntur (1) in *criminibus atrocioribus*, veluti perduellionis, annonæ; *l. 13. h. l. 4. C. de hæret. l. 10. l. 31. C. de epiſc. & cler.* (2) vbi *ſuorum* vindicant iniurias, *l. 11. pr. h.*

7. Ne vero ſinguli ex odio vel dolo ad accuſandum temere procederent, receptum erat *vinculum inſcriptionis in crimen*, quo *accuſator voluntarius* ſe obligabat ad identitatem ſupplicii, ſi poſtea conſtaret, accuſationem eſſe friuole ſuſceptam, *l. 7. pr. h. l. 13. C. h.* Equidem *iure canonico* quoque hoc vinculum approbatum eſt; hodie vero non obtinet, quin potius in eius locum *iure Carolino* ſubſtituta eſt *cautio pro iniuriis & expenſis*, *art. 12. C. C. C.* quam ſi accuſator præſtare nolit pro *arbitrio iudicis*, incarcerandus eſt, *art. 14. c. loc.* Ceterum etiam *accuſatores neceſſarii* ab hoc vinculo immunes erant, vt *irenarchæ*, *ſtationarii &c.* Vid. *l. 6. tit. ſeq.*

8. (II) *Accuſandus criminis publici reus*, modo (α) ſit *præſens: l. 6. C. h.* niſi poſſit irrogari abſenti pœna, *l. 5. pr. de pœn.* Interim bona horum *annotantur*, ne illis aliquid ex iis ſubminiſtretur: *l. 6. C. h.* (β) non iam ab aliis accuſatus ſit, *l. 11. §. 2. h.* Idem eſt, ſi ab alio accuſatus iam abſolutus eſt, niſi *noua* adſint *indicia*, *l. 7. §. 2. h.* vel tantum abſolutus ſit *ab inſtantia*, vel *colluſio* cum priori accuſatore detegatur, *l. 9. C. h.* (γ) *Alius reſpectus* non obſtet, qualis eſt in legatis, *l. 12. pr. h.* magiſtratibus maioribus, & omnibus ſuperiorem non recognoſcentibus: (δ) adhuc *viuat. l. 20. h.* Mortui non accuſantur, excepto crimine repetundarum & maieſtatis, *l. 20. h.* quod ad *hæreſin* male extendit *ius canonicum.*

9. (III) *Coram competente iudice. Iure Romano* coram eo, cui ex ſpeciali lege *merum imperium* competebat. *Iure Germanico* coram eo, cui competit *iurisdictio ſuperior.* Ceterum quisnam iudex in delictis ſit

sit *competens*, dictum *ad tit. de iudic.* Conf. ANTON. MATTH. *de crimin. lib. 48. tit. 13. c. 5.*

10. (IV) *Legitimo modo.* Eodem fere modo hodie hic proceditur, vt in *processu ciuili.* Etenim requiritur (1) *libellus*, de cuius conceptione vid. *l. 3. h.* Videlicet continere debet (α) nomen *accusatoris*, (β) *accusati*, (γ) *iudicis* ipsius, (δ) *crimen ipsum* cum indiciis, *articulatim* propositis, CARPZOV. *prax. crim. P. 3. qu. 106. num. 19. seqq.* (ε) *locum*, (ζ) *tempus*, (aliquando etiam *hora* postea docenda est, si in eo inquisitus suam defensionem collocare velit, GAIL. *l. O. 64. n. 11.* CARPZ. *c. l. n. 35.*) (η) *medium concludendi*, (ϑ) *conclusionem*, sufficitque *qualis qualis petitio*, adeo vt ne quidem præcise necessaria sit, GAIL. *l. O. 61. n. 19.* BOER. *decis. 42. n. 23.*

11. (2) *Accusator satisdare debet de sumtibus litis & iniuria*, *C. C. C. art. 13.* de cuius cautionis sufficientia iudex arbitratur. Hanc si non possit præstare; incarcerandus est accusator, *art. 12. cit.* Aliquando tantum cauet de *prosequenda accusatione*, *l. 7. §. 1. h. art. 15. C. C. C.*

12. (3) *Responsio ad libellum*, singulosque eius *articulos.* Hæc subit vicem *litis contestationis*, cui subiungi possunt *exceptiones* inquisiti, ad defensionem facientes, CARPZ. *cit. l. n. 68.* Omissæ postea semper opponi queunt.

13. (4) *Probatio accusatoris*, quæ luce meridiana clarior esse debet, *l. f. C. de probat.* vt tamen ad *subtilitates & apices iuris* non sit adstricta. Probatio perficitur (α) per *testes* omni exceptione maiores: *art. 66.* (β) per *instrumenta*; non vero indistincte, nisi delictum sit tale, vt non aliter, quam ex instrumentis probari possit, *cit. l. f.* CLASEN. *ad constit. crim. art. 62.* Huc quoque (γ) pertinet *confrontatio testium*, vel *sociorum criminis* cum delinquentibus, de qua vid.

TABOR. tr. *de confront.* *In subsidium*, (δ) plena probatione deficiente, ob *vrgentissima indicia* tortura dictatur, & sic ab eo tempore hodie processus mere *inquisitorius* est.

14. (5) *Defensio rei*, de qua iudex omnino *ex officio* laborare debet, *art. 47. C. C. C. l. 6. de appell.* Consistit hæc in *reprobatione*, quæ eodem, vt probatio, modo peragitur, *art. 74. & 151. C. C. C.* eaque finita super *probatione & reprobatione* disputatur, *art. 73. C. C. C.*

15. (6) Tandem *sententia* ferenda, de cuius requisitis supra actum. Hæc tunc demum ferenda, vbi omnia legitime satis discussa, *C. C. C. art. 78.*

16. INQVISITIO fit a magistratu competente *ex officio* ad legitimam *denunciationem*, vel *famam publicam*, quæ via hodie frequentior, & ex *iure canonico* in forum tracta est.

17. Estque duplex, vel *generalis*, vel *specialis*. Generalis (1) tum de *corpore delicti*, de quo ante omnia constare debet: *l. 1. §. 24. ad SCt. Syllan.* tum *de persona delinquentis* suscipitur. Immo (2) etsi delictum certum, *persona* tamen lateat; & denique (3) si etiam *persona certa*, adhuc tamen *generaliter* de *circumstantiis* inquirendum, antequam ad *specialem* deueniatur. Proinde citari possunt, qui probabilem rei notitiam habent, neque quisquam hoc examen, quod *summarie* expeditur, declinare potest; si modo iudex moneat, ipsum non vt *suspectum*, sed vt *testem* examinandum esse.

18. *Specialis* suscipitur contra *certam personam* indiciis grauatam, & orditur a *captura*, ceteris paribus, conf. *tit. seqq. C. C. C. art. 14. pr.* Subsequitur *examen inquisiti ad articulos inquisitionales*, nisi petat, vt admittatur ad *defensionem pro* auertenda, vid. *Ordin. polit. Magd. c. 15. §. 17.* CARPZ. *pr. crim. qu. 115. n. 24.*

MEV.

MEV. *6. D. 253.* Quodsi respondere nolit, per *torturam* ad hoc adigitur.

19. Si negat crimen, *probatio* suscipienda, salua *defensione* rei; qua finita, super *tortura* vel alio *medio eruendi veritatem* decernitur. Vbique *summariter* proceditur, omissis processus solennibus.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. certis 2. l. libellorum 3. l. leuia 6. l. qui accusare 8. l. Hi tamen 9. l. omnes 11. l. si plures 16. l. ex iudiciorum 20.

Ex Cod. l. prius 1. l. vxor 3. l. accusationem 6. l. non prohibentur 8. l. non ignorat 9. l. de crimine 12. l. si magnum 13. l. propter 14. l. iniquum 17. l. neganda 19. *de his, qui accusare non possunt*, l. eos 1. l. reos 3. l. si accusatoribus 4. l. absentem 6. l. qui de crimine 9. l. si quis homicidii 11.

TIT. III. (IX. 3. 4.)

De custodia & exhibitione reorum.

1. Ad *custodiam* reorum receptus est *carcer*, in quem coniiciendi sunt. Ex fine itaque proposito apparet, (α) *carcerem debere esse tolerabilem*, ne in *pœnæ* genus degeneret: *l. 8. §. 9. de pœn. C. C. C. art. 11.* (β) *ad custodiam aptatum.* Hinc merito iudices deberent tales habere carceres, vt nullis custodibus esset opus, nec inquisiti aut subditi sumtibus grauarentur.

2. Ceterum incarceratio rei facienda (1) *ab eo, qui ius incarcerandi habet.* Ordinarie cohæret *iurisdictioni*, *l. f. C. de custod. reor.* etiam *inferiori*, quatenus vel *mixti imperii* actus est, vel ad *leuiora crimina* coërcenda spectat. Priuati incarcerare nequeunt sub pœna criminis læsæ maiestatis, *l. 1. C. de priu. carcer.* nisi quatenus certis personis pro emendatione suorum *ius*

cogendi datum, *l. 3. 4. C. de patr. potest. l. vn. de emend. seru.*

3. (II) *Facienda intra fines cuiusuis iurisdictionis.* Neque enim deprehensum in *territorio alieno* extraneus magistratus ad carcerem abducere, bene tamen *persequi*, & iudici loci *sistere* potest. Olim deprehensus a magistratu territorii transmitti debebat ad iudicem loci, vbi deliquerat; *l. 7. h. N. 134. c. 5.* quod antiquo statui Romani imperii congruebat. Verum hodie talis necessitas remittendi reos ob statum diuersum cessat, adeoque ex mera fit *ciuilitate*, nisi vterque magistratus sub *eodem principe* constitutus, *l. 9. h.* vel *pacto* inter vicinos magistratus aliter prouisum sit.

4. (III) *Habenda est ratio in ipsa incarceratione personarum.* Viliores carceri traduntur; *honestiores* vero & *debiles* in conclaui sub custodia militum asservari solent: CARPZ. *pr. crim. P. 3. qu. 111. n. 42. seqq.* Praeterea etiam feminae olim incarcerari non solebant, (vid. *N. 134. c. 9.*) quod hodie vt plurimum non attenditur.

5. Merito tamen separandae sunt feminae a masculis, *l. 3. C. de custod. reor.* immo ipsi *delictorum socii* a semetipsis, ne alter alterum ad negandum instruere possit. Cauendum praeterea, ne nimis duris constringantur catenis, *l. 1. C. eod. l. 5. D. h. l. 2. C. de exhib. reor.*

6. Fugitiuis quandoque ex iusta causa remitti solet carcer, concesso iis *saluo conductu speciali. In specie autem* (α) *petendus & a iudice praestandus.* Periculosa assertio est pro inquisitis, omnem citationem in dorso habere saluum conductum, COLER. *de Proc. exec. P. 4. C. 1. n. 194.* CARPZOV. *P. 3. q. 112. n. 16.* (β) *Cautio* a reo praestanda *de se sistendo*, cuius quantitatem iudex determinat. (γ) *Ex iusta causa concedenda*, veluti si adhuc dubium sit, vtrum & quatenus fugi-

fugitiuus delictum commiserit, CARPZOV. *c. l. n. 33. seqq.*

7. (IV) *Eiusmodi delicti reus incarcerandus postuletur, quod ad minimum pœnam corporis afflictiuam meretur*, ne modus inquirendi sit durior ipsa pœna, nisi persona sit *vilis* vel *suspecta de fuga.*

8. (V) *Legitima contra incarcerandum adsint indicia.* Neque enim fieri debet (α) periculo solius petentis, aut (β) ad nudam inculpationem STRVV. *ad l. 5. decret. c. 2. obs. 8.* conf. *C. C. C. art. 6.* vel (γ) ad missam schedulam, vid. *l. 6. h.* De *indiciis* ipsis iudex arbitrabitur, *l. 1. h. art. 18.* Tutius omnino procedit, si *in dubio* informationem ICtorum extraneorum desuper requirit, ne actionem iniuriarum incurrat.

9. (VI) *Constare debet de corpore delicti*, GOMEZ. *l. 2. var. resol. c. 9. de capt. reor. pr.* Prout autem delictum est, vel *facti permanentis* vel *transeuntis*, vel *apertum* vel *occultum*, eatenus de existentia delicti iudicandum. Frustra enim contra personam instituitur inquisitio, si non constat, delictum vel *vere* vel *præsumtiue* esse commissum.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. diuus Pius 3. l. si quis reum 5. l. si confessus 6. l. in eos 13.

Ex Cod. l. nullus 2. *de exhibendis & transmittendis reis.* l. in quacunque 1. l. quoniam 3. auth. hodie. l. de his 5. *de custodia reorum.*

TIT. IV. (IX. 8.)

Ad legem Iuliam maiestatis.

1. Obiectum *iudiciorum publicorum* sunt *crimina publica*, quæ proinde in sequentibus explicantur. Primo occurrit loco CRIMEN MAIESTATIS in ge-

nere sic dictum, quod aduersus *principem, eius dignitatem,* vel *reipublicæ securitatem* committitur, *l. 1. §. 1. h.* Distinctius consideratum abit in duas species, quarum altera *perduellionis*, altera crimen *læsæ maiestatis in specie* dicitur, *l. f. h.*

2. *Perduellionis* crimen committitur ab iis, qui *hostili animo aduersus rempubl. vel principem aliquid directo moliuntur, l. f. h.* veluti qui cogunt armatos contra rempublicam: ciues ad seditionem incitant: hostes imperii fouent iisque assistunt: rempublicam eis produnt, *l. 1. §. 1. h.*

3. Pertinent huc etiam, qui iniussu principis bellum gerunt, exercitum comparant: qui ad hostes transfugiunt: *l. 2. 3. 4 h.* exercitum *hostili animo* deserunt, *l. 3. h.* qui *dolo malo* arcem non tenent, *l. 1. l. 4. l. 10. h. &c.*

4. Requiritur ergo in hoc crimine, (I) *vt reus perduellionis sit subditus vel incola; Clem. pastoralis 2. de re iudic.* quia hic maiorem perfidiam ob nexum subiectionis admittit, quam *extraneus*, (veluti *legatus*, qui extra rempublicam constitutus censetur) qui tantum vt *hostis* rempubl. lædit, ZIEGL. *de iurib. Maiest. l. 1. c. 2. §. 44.* ANTON. MATTHAEI *de crimin. l. 48. tit. 2. c. 1. n. 9.* Vnde & pœna hic variat, quoad bona & alia. Præsertim vero hic *ciuitates integræ* delinquere possunt, a principe suo deficientes.

5. (II) *Vt directo contra maiestatem & statum reipublicæ hostilitas committatur.* Vnde sine dubio (α) contra *imperatorem* committitur, immo (β) contra regem Romanorum, viuo Imperatore electum, & denique (γ) hoc extensum est ad *consiliarios intimos primarios* imperatoris in *l. 5. C. h.* imprimis quando propterea e medio tolluntur, vt reus eo tutius possit statum reipubl. euertere; nam sic *per eorum latus* maiestas ipsa Imperatoris læditur, *l. 1. §. 1. D. h. t.*

6. Quod

6. Quod de *consiliariis primariis* dictum, in *A. B. c. 24. electoribus* applicatum est; sed de *reliquis statibus* altum silentium. Ratio hæc videtur fuisse, quia auctor A. B. Electores comparauit cum *consiliariis imperatoris primariis* secundum *l. 5. C. h.* cum reliquis statibus denegetur hoc prædicatum in LL. publicis, quod imperitiæ auctoris, qui A. B. concepit, adscribendum.

7. Hodie, omnium statuum potestate *territoriali* intimius cognita perspectaque, non quidem negatur, hoc crimen committi in *omnes principes*, manst tamen ex supra dicta ratione hæc differentia, quod in *electores* commissum *confiscationis* pœnam extendat per totum imperium, quod simul etiam in *imperatorem* commissum sit *mediate;* in *status reliquos* commissum vero se contineat intra cuiusuis status territorium.

8. Reus huius delicti non tantum is est, qui aliquid dicto modo molitur, sed & qui *scientiam criminis* habet, illudque non reuelat, *l. 5. C. h.* Immo & *conatus* quoque sufficit, ZIEGL. *cit. l. §. 47. 48.*

9. Ad accusandum in hoc crimine 1) quilibet admittitur etiam alias inhabilis: *l. 7. §. 1. 2. l. 8. h.* 2) accusatio non tantum contra *viuum*, sed etiam iam *mortuum* adhuc instituti potest, *l. f. D. l. 6. C. h.* 3) Nulli præterea *aduocati* admittuntur; alias infames fiunt, si sua sponte interuenerint: *l. 5. §. 2. C. h.* 4) tota causa *summariter* tractanda, per *const.* HENRICI VII. *extrau. quom. in crim. læs. mai. proced.* præsertim si *seditio vlterior* metuenda, *l. 2. C. quand. lic. vnic. fin. iud.* quæ aliter sedari nequit, *l. 6. §. 9. de inj. rupt. & irrit. fact. test.* Vnde 5) & testes admittuntur alias inhabiles, *l. 7. §. 1. C. h.* nec 6) excusantur rei a tortura ob *immunitatem*, quam alias habent, *l. 4. C. h.* &c.

10. Ceterum cum cognitio huius criminis hodie ordinaria ad ipsum *imperantem* spectet, hic vero legibus

bus eiusmodi alligatus haud sit, pro conditione *temporis* aliarumque *circumstantiarum* ipse ex regulis prudentiæ optime iudicabit, quomodo cum eiusmodi inquisitis procedendum sit; modo ita procedatur, ne innocens ad hoc supplicium trahatur, quod facile fieri posset, si quælibet tradita interpretum admitterentur, OLDEKOP. *l. 4. obs. crim. 48. n. 12.*

11. Pœna huius atrocissimi criminis satis atrox est. (1) Bona applicantur fisco, etiam feudalia quoad ius, quod vasallus eiusque descendentes habuerunt, *Ordin. cam. P. 2. t. 9. §.* So iemands *ordin. pac. publ. de anno 1548. sub rubr. pœn.* der Fried-Brecher. *Cap. Leop. §. 27.*

12. (2) Reus in quatuor partes dissecandus; *C. C. C. art. 124.* quandoque gladio puniendus, *l. 3. I. de publ. iud. l. 5. C. h.* vel alia pœna, quam is, qui τὸ κῆριον habet, determinabit. (3) Si in fuga est, a quolibet *impune* occidi potest; *l. 35. de relig. l. 3. §. f. ad L. Cornel. de sicar.*

13. (4) Memoria *post mortem* damnatur, vt nomen eius cum omni nobilitate in perpetuum deleatur, *l. 6. l. 8. C. h.* Vnde & in nonnullis locis arma & insignia destrui, domusque dirui solent, CARPZ. *pr. Crim. qu. 41. n. 12. sq.*

14. (5) Liberis quoque ex paterno delicto perpetua inhæret infamia, *l. 5. §. 1. C. h.* quod durum, adeoque ad *vlterioris gradus liberos* aut *adoptiuos* non extendendum, HVBER. *h. §. 7.* ENGELBR. ad *D. h. §. 20.* Filiabus tamen *ex materna hereditate* assignatur falcidia, seu *legitima*, & vxori dos salua manet, *l. 5. §. 3. C. h.*

15. CRIMEN LAESAE MAIESTATIS in specie dictum est, quod committitur aduersus *iura, dignitatem* & *existimationem* principis, saluo de cetero statu reipublicæ, *l. f. h.*

16. Prout

16. Prout principes in republ. Romana ad sæuitatem inclinarunt, læuissima interdum ad hoc crimen relata fuerunt, vbi sæpe tantum contra *decorum* citra *dolum* aliquid factum, quod merito prohibitum, *l. 7. §. 1. l. 1. C. h.* Exempla nonnulla hanc in rem congessit ZIEGL. *c. l. §. 13. sqq.* Applicatum quoque postea ad statuas principum violatas, *l. 5. l. 6. h.* quod ex *superstitiosa consecratione* earum proueniisse videtur.

17. Propius huc pertinent, qui proprio ausu *iura maiestatica* exercent, v. c. carceres priuatos habendo, monetam cudendo, *l. 2. C. de falsi mon.* vectigalia noua imponendo, emittendo confessum & conuictum ex carcere, *l. 4. h.* maledicendo dolose principi, *l. vn. C. si quis imper. maledix. l. 7. §. 3. h.* CARPZ. *pr. Crim. qu. 41. n. 112.*

18. Leuior pœna statuta est in huiusmodi delinquentes, determinanda ex grauitate criminis, quæ hic mirum in modum variare potest, *l. 24. l. 40. de pœn.* Neque vlla hic permissa in mortuum accusatio, *l. f. in f. h.* nec bona confiscantur, immo etiam *iudex inferior* de hoc crimine cognoscit.

19. Constituunt etiam *læsæ maiestatis diuinæ crimen*, quod communiter supponunt in BLASPHEMIA, quæ *iure Carolino art. 106.* vltimo supplicio plectitur, & publicis legibus Imperii itidem seuere prohibita, *R. I. de anno 1530. & anno 1548. tit.* von GOttes Schweren und Fluchen. *de anno 1512. tit.* von GOttes Lästern.

20. Requiritur autem (I) *vt maleuolo animo blasphema verba in Deum sint prolata.* Ignoscendum (1) melancholicis & in summis tentationibus constitutis. Quin & (2) mitigandam pœnam censent, si ex praua consuetudine eiusmodi verba prolata sint, GILHAVS *ad art. cit.*

21. (II)

21. (II) *Vt verba vel facta directo ad conculcandum Dei honorem eiusque contemtum tendant.* Ergo in *sanctos* proprie non committitur, quamuis nec impunita esse debeant talia verba maleuola. Immo qui *bona fide* errant, ab hoc crimine in *foro ciuili* immunes sunt.

22. (III) *Vt blasphemus verum Deum agnoscat.* Hinc Christiani proprie hoc crimen in CHRISTVM committunt. De Iudæis & aliis, qui Christum non agnoscunt, dubitant quoad forum externum: interim grauissime sunt coërcendi, cum ea conditione recipiantur, ne blasphema verba in Saluatorem euomant, vid. *diss. de cauta Iud. tolerant.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. quiue de prouincia 2. l. lex duodecim 3. l. famosi 7. §. 3. l. f.

Ex Codice l. etiam 1. l. si quis 3. l. quisquis 5. l. maiestatis 6. l. vlt.

TIT. V. (IX. 9.)

Ad legem Iuliam de adulteriis coërcendis.

1. *Ex lege Iulia* seu AVGVSTI *l. 1. h.* vindicantur *delicta carnis*, quæ in varias abeunt species. (I) ADVLTERIVM, quod de iure ciuili perpetrabatur per *concubitum cum aliena vxore, l. 6. §. 1. l. 13. §. 1. 2. l. 34. §. 1. h.* Maritus cum *soluta* concumbens *simplex stuprum* committebat, ANTON. MATTH. *de crimin. tit. de adult. c. 1. n. 12.* HVBER. *h. §. 1. 2. & ad Instit. de publ. iud. §. 5.*

2. Verum cum fides coniugalis sit reciproca, iure hodierno ex iure *canonico* & *Carolino* alia definitio est facienda; secundum hæc enim est *violatio fidei coniugalis per concubitum cum alia persona dolose perpetrata, C. C. C. art. 120.*

3. Hoc

3. Hoc intuitu vel committitur inter *vtrinque coniugatas perſonas*, diciturque *duplicatum*: vel inter *ſolutum* cum *coniugata* & vice verſa, diciturque *ſimplex*. Huius vſus imprimis attenditur in *pœna* atque *interceſſione*.

4. Ante omnia requiritur (1) *dolus*. Neque enim (α) huius delicti reus eſt, qui putat ſe cum ſua vxore concumbere, *c. 5. C. 34. q. 1.* immo (β) qui qualitatem perſonæ ignorat, putans eandem eſſe innuptam, ſtupri tantum reus eſt, *l. pen. h. l. 18. C. eod.*

5. (2) *Deſiderantur coniuges*. Sufficit autem aliquam eſſe *deſponſatam*, cum nec ſpem matrimonii violare liceat; *l. 13. §. 3. h.* vt tamen *ordinaria pœna* hodie ceſſet, CARPZ. *pr. crim. qu. 56. n. 33. ſeqq.* Immo & *iniuſta vxor* ab hoc crimine non immunis eſt, *l. 13. §. 5. h.*

6. Agitur propter adulterium commiſſum vel *civiliter*, vel *criminaliter*. Ibi ad diuortium, hic vero ad pœnam. *Ibi* coram conſiſtorio res decidenda; *hic* coram iudice criminalem iurisdictionem habente, ita vt criminalis inquiſitio præmitti ſoleat. *Ibi* iudex ex *officio* non procedit; bene tamen *hic*. *Ibi* non tam plena requiritur probatio adulterii; *c. 12. de præſumt.* hic præciſe probanda conſummatio adulterii. *Ibi* perpetuo agitur; *hic* vero intra quinquennium.

7. Præterea ſi *ciuiliter* agitur, maritus ad *dotis* & *portionis ſtatutariæ* priuationem; vxor vero ad *donationis p. n.* priuationem agit, *c. 4. X. de donat. int. vir. & vxor.* STRYK. *ad Brunn. ius eccleſ. l. 2. c. 18. §. 30.* Sic etiam cetera lucra perdit vxor adultera, veluti *dotalitium* & *lucrum donationis propter nuptias*, immo in Saxonia etiam *paraphernalia*. Alibi, vbi communio bonorum obtinet, *portionem ſtatutariam*, *c. 10. X. de conſuet.* De iure ciuili *paraphernalia* retinet. Nulla dote conſtituta, maritus capit *quartam* par-

partem ex ipsius bonis, *l. 11. §. 1. C. de repud.* ANTON. MATTH. *de crimin. tit. de adult. c. 3.*

8. Vbi *criminaliter* agitur, requiritur (I) *legitima accusatio.* Hæc *iure priuilegiato* olim institui poterat (α) a marito intra 60. dies, vbi aliis præferebatur; *l. 14. §. 2. h. l. 6. C. h.* (β) *a patre* intra eosdem dies: *c. l. 14.* (γ) post *a fratre, auunculo, l. 30. C. h.* Præter hos alii *iure codicis* haud admittuntur, *l. 30. C. h.* qui *iure digestorum* olim admittebantur, *l. 4. h.* Iure *Carolino* itidem hæc facultas concessa vxori, accusandi maritum, *art. 120.*

9. (II) *Suscepta intra legitimum tempus*, scilicet intra *quinquennium*, computandum a tempore *delicti perpetrati* vsque ad initium iudicii, *l. 29. §. 6. 7. h.* nisi concurrat aliud delictum, cui longius tempus præfinitum, *l. cit. §. f.* Hic terminus ad omnia carnis delicta *regulariter* pertinet, *l. 29. §. 6. h.*

10. (III) *Legitima probatio:* non sufficit probasse *actus proximos*, nisi etiam de *immissione seminis* constet, ZANGER. *de tort. c. 2. n. 220.* quæ proinde ex *confessione vtriusque partis*, vel *sponte* vel *tortura* elicienda, CARPZ. *pr. crim. qu. 60. n. 22.* Quodsi alterius confessio haberi non possit, quod forsan adulter mortuus (vid. tamen *l. 19. pr. l. f. h.*) vel in fuga sit, non sufficere putant ad *pœnam mortis ordinariam* dictandam confessionem adulteræ, ID. *cit. l. n. 28.* Hoc tamen (1) *sano sensu* merito accipiendum, si adulterium per se aliunde non sit certum: (2) non attenditur, si pœna *non capitalis* dictatur. De *iure ciuili* tamen etiam *vrgentissimæ coniecturæ* sufficiunt: *l. 34. C. h. auth. si quis C. h.* non *Carolino* per *art. 12. C. C. C.*

11. (IV) *Iudex omnes circumstantias prudenter ponderet.* Ex variis enim causis *pœna ordinaria* mitiganda, quæ proinde diligenter ponderandæ. Quo pertinet, si (1) maritus in eodem sit reatu, *l. 13. §. 5. h.*

CONT.

CONT. *lib. I. lect. subcef. c. 7.* vel (2) deſeruerit malitioſe vxorem, ſiue *localiter* ſiue *non localiter*, vel (3) coniux morbo laboret, aut impotentia; CARPZ. *qu. 61. n. 16. ſeqq.* quod admitti poteſt, ſi alias vxor ſemper honeſte vixit.

12. Sic & (4) ad *occaſionem* reſpiciendum, veluti ſi maſculus illecebris aſſiduis a luxurioſa femina vel in ebrietate ad hoc ſit adductus; neutiquam vero approbanda illa excuſatio, quam aliqui fingunt, ſi vxor allegat, ſe ex *miſericordia* maſculum admiſiſſe; ſic enim omnes adulteræ eluderent pœnam ordinariam.

13. Mitigandam quoque (5) pœnam in *adultero*, volunt imperatores, ſi vxor in *tabernis* meretricio more vixit, *l. 22. l. 29. C. h.* quod caſtitati noſtrorum temporum, vbi *lupanaria* non tolerantur, haud eſt conueniens, quibus etiam *fornicatio ſimplex* haud impunita eſt.

14. Denique multum (6) ad mitigandam pœnam tribuitur *interceſſioni* & remiſſioni *innocentis*, licet *duplicatum adulterium* ſit: *Nou. 134. c. 10.* ſi vterque in *pari reatu* eſt, nihil operatur, BRVNN. *in proc. inquiſ. c. 9. n. 34.* Siue autem remiſſio *præſumtiue*, ſiue *tacite*, ſiue *expreſſe* fiat, nihil intereſt. Denique ſi maritus pro vxore adultera intercedit, id ipſum quoque extra *Electoratum Saxoniæ* adultero *ſoluto* prodeſt. Conuertitur hoc caſu pœna in *relegationem*, ita vt pars innocens nocentem ſequi teneatur; CARPZ. *P. 2. qu. 55.* dubium tamen non eſt, quin lege matrimonii ſoluta, reuerti poſſit.

15. Pœna ordinaria ex L. Iulia non fuit capitalis, *l. 11. pr. l. 29. §. 1. h. l. 5. de quæſt. l. 18. de teſtibus*, BARN. BRISS. *lib. ſingul. de adult. c. 2.* TACIT. *II. annal. c. 50. & III. c. 24.* Sed ANTONINVS CARACALLA eam primus pœnam introduxit, vt conſtat ex *fragm.* DIONIS ab H. VALESIO editis *p. 775.* quæ lege CONSTAN-

TINI repetita est, *l. 30. C. h.* STRVV. *ex. 48. §. 32.* ZOES. *h. n. 23.* rursus correcta a IVSTINIANO *in N. 134. c. 10. & auth. sed hodie C. h. t.*

16. Ad eandem pœnam prouocat CAROLVS V. in *art. 120.* quam tamen admittere nolunt in casu, si *maritus* cum *soluta* rem habet, quia itidem Imperator prouocat ad constitutiones Cæsareas, secundum quas maritus *pœna stupri*, quod tantum committebat, coërcetur.

17. Sed hodie in plurimis locis receſſum est a vetere rigore, si exceperis Saxoniam, vbi adhuc *capitalis pœna* obtinet, *I. P. S. Lib. II. art. 13.* vt tamen *soluta* cum *marito* concumbens tantum fustigetur, *constit. elect. 19. c. 4.*

18. Iure *Romano* præterea *priuata vindicta* permissa erat *marito* & *patri* adulteram occidendi, *l. 24. pr. l. 25. h. N. 117. c. 15. in f.* Quoad PATREM tamen requiritur, (1) vt delinquentes in *ipso actu* deprehendat: *l. 25. pr. l. 29. in f. h.* (2) in sua vel generi domo: *l. 22. §. 2. l. 23. §. 2. h.* (3) vno ictu & adulterum & filiam interficiat, *l. 23. pr. l. 32. h.*

19. Quoad MARITVM requiritur, (1) vt eos deprehendat *in domo sua: l. 24. pr. h.* (2) adulter sit *vilioris conditionis: l. 24. pr. h.* (3) vt tantum *adulterum*, non *vxorem* occidat, *l. 24. §. 1. l. 38. §. 8. h.* Ratio diuersitatis eleganter exponitur in *l. 22. §. vlt. h.* Si aliquid ex his omissum, *extraordinariæ* pœnæ locus est, *l. 4. C. h.* Dubito autem, vtrum hodie ab *omni pœna* hæc priuata vindicta immunis sit, præsertim cum *iure canonico*, quod fora criminalia admodum reformauit, hæc *pœnitentia ecclesiastica* coërceatur in *c. 6. 8. 9. C. 33. qu. 2.* Conf. ANT. MATTH. *de crim. tit. de adult. c. 3. n. 13. seqq.*

20. (II) BIGAMIA, ad quam requiritur: (1) vt *coniugatus* sit, qui alteram ducit, (2) vt *scienter* altera superin-

ſuperinducatur: *error* excuſat bigamum: HERT. *de putat. matrim. §. 13.* poſterius coniugium tamen nullum eſt; STRYK. *de diſſ. ſponſal. ſect. 5. §. 30.* (3) vt matrimonium conſummatum ſit per *ἱερολογίαν*, & *copulam carnalem*, in qua *formalem rationem* criminis videtur poſuiſſe CAROLVS V. in *art. 121.* conf. THOMAS. *diſp. Lipſ. de crim. bigam. §. 52. ſeqq.* CARPZ. *Pr. crim. P. 2. qu. 6. n. 89.*

21. Inde hoc crimen grauius iudicatum fuit ipſo adulterio, ſtatuta *ſimpliciter* pœna *vltimi ſupplicii*, forſan ex principio iuris canonici de *ſacramento matrimonii*, quod ita violatum eſt. Interceſſioni tamen *innocentis* non denegandus effectus, vt in *adulterio*. Præſcribitur crimen hoc *quinquennio*, THOMAS. *de præſcr. Bigam. §. 48.*

22. (III) SODOMIA, quæ vel cum *beſtiis*, vel cum *cadauere hominis*, vel aliis hominibus *eiusdem ſexus* committitur, *art. 16.* Poſterior ſpecies nefanda eleganter deſcribitur in *l. 31. C. h.* & *iure diuino* Moſaico etiam acriter vindicatum fuit.

23. *Iure ciuili* pœna capitis obtinuit, *c. l. 31. l. 1. §. 2. de extraord. crim.* *Iure Carolino* autem ſtatuta eſt *pœna ignis*, vt brutum quoque, in abominationem criminis, e medio tollendum ſit, dummodo conſtet de *corpore delicti* eiusque *conſummatione*. CARPZ. *P. 2. qu. 76. n. 50. ſeqq.*

24. (IV) INCESTVS, qui eſt *commixtio carnalis ſcienter facta cum perſona, cum qua lege prohibitum eſt matrimonium ob nimiam propinquitatem.* Eine Blutſchande. Ignorans hoc crimen non committit, nec liberi ex hoc procreati illegitimi dicendi, *l. P. S. lib. 3. art. 27.* Committitur itaque, vel ratione *conſanguinitatis* vel *affinitatis quomodocunque contractæ, art. 117.*

25. (I) Inter *conſanguineos*, ſi de *corpore delicti* conſtat, vltimum ſupplicium olim non obtinuit, *l. 5.*

de quæſt. Verum hodie (α) inter *aſcendentes* & *deſcendentes* pœna *gladii* ſtatuta eſt adeo, vt remiſſio coniugis innocentis nihil operetur, HARTM. PISTOR. *l. 2. qu. 13. n. 35.* Requiruntur autem *aſcendentes* & *deſcendentes* proprie dicti; neque enim cum *filia adoptiua*, aut *nutrice* commiſſum, quamuis ſeuerius puniendum, BERLICH. *4. concl. 32. n. 22.* aut cum *ſuſceptore* ex baptiſmo perpetratum huc pertinet.

26. Inter *collaterales* (β) pro diuerſitate graduum punitur vel *fuſtigatione* vel *relegatione*, CARPZ. *P. 2. qu. 73.* niſi concurrat *adulterium:* ſic enim ad mortis pœnam extendi poteſt. Similiter (II) *in affinitate* pro diuerſitate graduum obtinet pœna *fuſtigationis* vel *relegationis*, vel alia non vero *capitalis*, ID. *qu. 74.* HAHN. *ad W. h. n. 21. verb. qui inceſtu.*

27. De *præſcriptione* huius criminis admodum variant. In eo latitat neruus controuerſiæ, vtrum *lege Iulia* ſimul comprehenſum fuerit? quod negant quidam ob *l. 4. D. de quæſt.* THOMAS. *diſp. Lipſ. de præſcr. bigam. §. 30. ſeqq.* conf. *pr. l. de ſeruili cognat.* Alii tamen *vicennium* obtinere cenſent in caſu *inceſtuoſi adulterii*, *l. 39. §. 5. h.* CARPZ. *Pr. crim. P. 2. qu. 74. n. 99. ſeqq.*

28. (V) LENOCINIVM, *l. 2. §. 2. ſeqq. h.* quod committitur ab his, qui *mercales* habent *vxores*, vel *filias*, vt dicitur in *l. 5. de condict. ob turp. cauſ.* Hinc requiritur (1) proſtitutio coniugis vel filiarum: (2) lucri cauſa; *l. 29. §. 4. h.* (3) exercitium reale turpium actuum, MENAGIVS *amœn. iur. c. X.*

29. Pœna eſt (α) infamia, *l. 4. §. 2. de his, qui not. infam. C. C. C. art. 122.* (β) alia corporis afflictiua in eis, qui *perſonas extraneas* exponunt; *N. 14.* HAHN. *ad W. h. n. 16.* (γ) vltimum ſupplicium, quoad *maritum* & *parentes*, *l. 2. §. 2. l. 8. l. 29. pr. h. N. 134. c. 10. pr.*

30. Per-

30. Pertinent huc etiam, quorum ope, consilio auxilioue *adulteria* & *stupra* conciliantur, & qui ædes ad talia crimina concedunt, *l. 8. pr. h.* Hi pro varietate circumstantiarum puniuntur, *art. 123.* ac itidem respiciendum, vtrum *quæstum* fecerint, nec ne? *l. 29. §. 2. h.*

31. (VI) STVPRVM, quod consistit in *carnali & illicita coniunctione cum virgine vel vidua, alias honeste viuente, l. 6. §. 1. h. l. 101. de V. S.* Huius pœna olim erat *publicatio dimidiæ partis bonorum in honestiori: in humili* vero coercitio corporis coniuncta cum relegatione, *§. 4. I. de publ. iud.* Nondum commissum, sed tantum *attentatum*, incidit *in crimen extraordinarium, l. 1. in f. de extr. crim.*

32. Præterea hodie *stupratæ* satisfaciendum, de *iure Mosaico* & *Canonico* quidem *ducendo* & *dotando* eandem, *Exod. XXII, 16. Deut. XXII, 28.* sed *in praxi alterutrum* sufficit. Proinde si ducere illam nolit, dos constituenda stupratæ tanta, quanta opus habet, si maritum conuenientem inuenire velit; quod iudicis arbitrio relinquitur: est enim magis *satisfactio priuata quam dos*, BRVNNEM. *de iure eccles. l. 2. c. 18. §. 28.* ibique STRYK. Proinde statim debetur, nec restituitur, licet nunquam matrimonium contrahat, STRYK. *cit. l.* Præterea *alimenta* partui sunt constituenda, de quibus actum *tit. de agnosc. & al. lib.*

33. Ceterum ipsum delictum hodie mitius punitur pœna *carceris* vel *pecuniaria*, vel aliquando *fustigationis*, si vilioris conditionis homo seduxit honestioris viri filiam. Stupratæ porro nonnullis locis indici *solet pœnitentia ecclesiastica*, quæ tamen in plerisque locis vix pœnitentia amplius est, cum etiam pecunia redimi soleat. Vnde non congrue dictatur, si iam carcere punita est. Ita discessimus a veteri disciplina ecclesiastica.

34. Grauius punitur STVPRVM VIOLENTVM. In hoc requiritur, (1) vt femina ſtuprum paſſa ſit honeſta & bonæ famæ: *l. 29. in f. C. h.* (2) vis externa accedat; vel (3) ad minimum femina nullo modo conſentiat. Hoc vltimum ſufficit, ſi vel maxime *nulla vis externa* acceſſerit, vtpote ſi quis comprimit eam, quam hoc fine inebriauit, vel medicamentis vſu rationis priuauit. Pœna eſt capitalis, *C. C. C. art. 119. I. P. S. lib. 2. art. 113. l. 1. §. 2. de extr. crim. l. 29. §. f. h.* præſcribenda vicennio, *cit. l. 29. Iure Germanico* olim quoque vis quædam ædibus inferebatur, in quibus hoc delictum perpetratum, *I. P. S. lib. 3. art. 1.*

35. In probando hoc crimine multum intereſt, vtrum in *vrbe*, an vero *in agro vel locis remotis* ſtuprum violentum illatum? ibi enim *clamor* ſimul probandus. *Deut. XXII, 23. 24.* conf. CARPZ. *P. 2. qu. 75. n. 87.* Stuprata ab omni pœna immunis eſt, quamuis *ſertum virginitatis*, vtpote ſignum *externæ virginitatis* illibatæ, ei denegetur; CARPZ. *c. l. n. 80. ſeqq.*

36. (VII) FORNICATIO, quæ conſiſtit in concubitu illicito cum femina vulgo ſe proſtituente, *l. 43. pr. §. 3. de R. Nupt.* De iure Romano extra L. Iuliæ pœnam erat, *l. 13. §. 2. D. l. 22. C. h. l. 4. §. 3. de cond. ob turp. cauſ.* TACIT. *2. annal. 58.* Verum hodie *arbitrarie* punitur.

TEXT. NOTAB.

L. ex L. Iulia 2. §. 2. l. ſi maritus 4. l. nuptam 5. l. qui domum ſuam 8. l. miles 11. §. 9. l. ſi vxor 13. §. 4. 5. f. l. denunciaſſe 17. §. pen. l. adulter 19. pr. l. patri 20. l. nec in ea lege 22. §. f. l. quod ait lex 23. l. marito 24. l. mariti lenocinium 29. pr. §. 1. 2. 3. 4. 6. 7. 9. l. ſi adulterium 38. §. 2. 4. 8. pen. l. vim paſſam 39. pr. §. 5. l. vlt.

Ex

Ex Codice l. publico 1. l. crimen 2. l. adulter 3. l. iure mariti 6. l. cattitati 9. auth. ſi vero. l. eum, qui 18. l. ſi ea 22. l. etſi libidine 25. l. commiſſum 27. l. quæ adulterium 29. l. quamuis 30. auth. ſi quis ei. l. cum vir nubit 31. l. ſi qui adulteri 34.

TIT. VI. (IX. 12. 13.)

Ad legem Iuliam de vi publica.

1. VIS PVBLICA variis modis ſeſe exſerit. Species eius ſunt vel *primariæ*, vel *ſecundariæ*. Ad illas pertinet, (I) quæ fit *armis*, *l. 3. §. 6. h.* vel alio inſtrumento, quod nocere poteſt: *l. 9. h.* vel ſaltim, quando armati homines hunc in finem comparantur, *l. 1. l. 3. pr. h.* Atque hæc ſpecies κατ' ἐξοχὴν dicitur *vis publica*. (II) *Stuprum violentum*, de quo *tit. præced.* & (III) *raptus*, de quo *§. 8. ſeqq.* agendum.

2. Secundariæ ſpecies committuntur (I) *reſpectu perſonæ delinquentis*; vt quæ fit a perſona publica, *publicæ poteſtatis* intuitu, *l. 7. h.*

3. (II) *Reſpectu perſonæ, cui infertur*; vt quæ perſonæ publicæ, dum publicam ſuam exercet poteſtatem infertur; *l. 10. pr. h.* modo *publicam poteſtatem* legitime exerceat, alias magiſtratui de facto procedenti, de facto licite reſiſti poteſt, vid. STRYK. *diſp. de facto iudic. de fact. Iure Germanico* olim peculiariter illarum perſonarum ratio habebatur, qui ſingulariter *pace publica* vel *ſanctitate* gaudebant, *I. P. S. lib. 2. art. 66.*

4. (III) *Reſpectu loci*; vt ſi vis infertur in loco publico, *l. 3. §. 1. h.* maxime hodie in tali loco, cui ſingularis *ſanctitas* & *ſecuritas* tributa, quo pertinent imprimis *eccleſiæ* & *reſidentiæ principum*, IO. SAM. STRYK. *diſp. de ſanct. reſident. I. P. S. lib. 2. art. 66.* Item differt. noſtra *de ſanctitate eccleſiæ.*

5. Damnato ex hac lege, imprimis in *prima ſpecie* nobiliori, aqua & igni interdicebatur; *l. 10. in f. h.* ſerui vero capite plectebantur, *l. 8. l. 6. C. h.* Hæc pœna etiam in eis locum habebat, qui cum *armis ædes* alienas vel villas expilauerant, *l. 11. pr. h.*

6. Hodie huc etiam pertinet *crimen fractæ pacis publicæ*, iuxta conſtitutiones imperii *de pace publica de anno 1500. 1521. 1594.*

7. Hoc crimine tenentur, qui congregatis hominibus de facto alios, qui ſibi haud ſunt ſubiecti, *dolo malo* aggrediuntur, & ita *pacem publicam* in Imperio, poſt tot publicas diffidationes reductam, violant & turbant. In hos delinquentes *bannum* cum *pœna capitis & confiſcatione bonorum* ſtatutum, *R. l. de anno 1548. §. pœn.* der Friedebrecher. De ipſo proceſſu, contra *pacem publicam* frangentes plenius egit GAIL. *de pace publica.*

8. Dictum eſt *§. 1. in f.* etiam in hoc crimen incidere, qui committunt RAPTVM MVLIERVM, *l. 5. §. 2. l. 6. h. Eſt vero delictum publicum, quo quis fœminam honeſte viuentem libidinis gratia rapit ſeu vi abducit, art. 118.*

9. Requiritur itaque (I) *vt perſona rapta honeſte viuat, art. 118.* Qui *meretricem* rapit, in hoc crimen quidem non incidit, quamuis non ſit extra pœnam, ſed lege Iulia de *priuata vi* teneatur, quæ *pœna capitali* non plectitur, FARIN. *P. 5. qu. 45. n. 35.*

10. (II) *Vt abducatur ex vno loco in alium.* Neque enim raptum committit, qui mulierem ex vno conclaui in aliud deducit, vt commodius cum ea poſſit libidinem exercere, CLASEN *ad art. cit. 119.*

11. (III) *Adhibita vi; rapere* enim eſt *per vim auferre vel abducere.* Sed paulo latius vox *violentiæ* hic acci-

accipitur. Neque enim tantum intelligitur rapta, quæ *inuita* abducta est, sed etiam, quæ *persuasionibus* inducta in raptum consensit, *l. vn. C. de rapt. virg.* vel, quia supposita est adhuc alterius *directioni*, consentire non potuit, FARIN. *P. 5. qu. 145. n. 120.*

12. (IV) *Vt fiat libidinis gratia.* Alias *pœnæ extraordinariæ* locus est. Idem delictum quoque committi puto, si femina rapiat masculum. Est enim idem delictum, mutatis saltem personis, & *l. vn. C. de rapt. virg.* loquitur de casu, qui vt plurimum contingit, ANTON. MATTHAEI *de crim. h. t. c. 2. n. 2.* DISS. ZOES. *h. n. 15.*

13. Raptor *capite* punitur *cum affectis*, *l. vn. cit. art. 118. l. 54. C. de epiſc. & cler.* nec præscriptione quinquennii liberatur, *cit. l. vn.* Mitigatur tamen *ordinaria pœna*, secundum ius canonicum, (1) si quis sponsam rapiat; (2) si non violauerit raptam, quam tamen violare potuisset, & rapta postea in matrimonium consentiat; (3) si femina ipsa masculum ad raptum induxit, CLASEN. *ad cit. art. in f.* De *iure ciuili* quidem pœna hisce casibus haud mitigabatur, vt ostendit ANT. MATTH. *cit. l. n. 6. seqq.* sed ex *iure canonico* hæ causæ mitigandæ pœnam in praxin deductæ sunt, *c. f. X. de raptor.* excepto *tertio casu*, in quo iuxta *art. 116. C. C. C.* pœna ordinaria locum habet.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. in eadem causa 3. lege Iulia 7. l. qui dolo malo 10. pr. §. 1. l. hi, qui ædes 11.

Ex Cod. l. si confidis 3. l. in possessionem 5. l. quoniam 6. l. crimen 9. *ad L. Iul. de vi publ. vel priuata.* l. vn. de rapt. virg.

TIT. VII. (IX. 9.)

Ad legem Iuliam de vi priuata.

1. VIS PRIVATA quæ sit, optime colligitur ex iis, quæ *tit. antec.* sunt dicta. Cum enim *vi publicæ* opponatur, omnes ceteræ *violentiæ* species huc reduci possunt, quæ *in vim publicam* incidere nequeunt.

2. Huc itaque refertur, si quid *ex naufragio* dolo malo direptum: *l. 1. §. 1. 2. h. l. 9. D. ad L. Rhod. de iactu*, si quis per vim, sed absque armis, ingreditur possessionem, licet sub *prætextu crediti: l. 5. C. h. l. 5. l. 7. l. 8. h.* si quis per vim debitori suo debitum, sed sine armis, extorquere conatus est, *l. pen. h.*

3. Vindicabatur hoc crimen publicatione tertiæ partis bonorum, *l. 1. l. f. h. l. 2. C. h.* Qui vero sibi ipsi ius ita dicere volebat, ius suum, vel rem, in quam ius habebat, amittebat, *l. 12. §. f. l. 13. quod met. cauſ. l. 7. C. vnd. vi. l. 7. D. h.* Conf. *Disp. de pœna sibi ius dicentis sine iudice.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. creditores 7.

TIT. VIII. (IX. 16. 18.)

Ad legem Corneliam de sicariis & veneficiis.

1. Lege Cornelia vindicantur variæ *cædes hominum*, quæ in varias species abeunt. HOMICIDIVM in genere est *cædes hominum dolosa contra ius facta*, *l. 1. 7. h.* quod regulariter pœna gladii punitur.

2. Requiritur vero, vt pœna ordinaria homicidii locum habeat, (1) *ipsa cædes*. De iure Romano vero non tantum *L. Corneliæ* reus erat, qui occiderat, sed etiam

etiam qui cum *telo ambulauerat hominis occidendi gratia*, vel alio modo insidias *qualificatas* alteri struxerat, effectu licet non secuto, *l. 1. §. 1. 3. h. l. 3. pr. §. 1. h.* Tales proprie *sicarii* dicuntur, latronibus haud absimiles, quibus Roma abundabat, IVVENAL. *lib. I. sat. 3. v. 305.* In his sola *vulneratio* sufficiebat, si *animo directio* occidendi erat facta, licet mors inde non fuerit secuta, *l. 1. §. 3. l. 14. h.* Proinde hi cum *simplicibus homicidiis* non sunt conferendi, nec ad illum trahendum.

3. Ceterum latius extenderunt hoc crimen iura Romana, vt etiam sub *sicariis* comprehenderent, qui *virilitatem* alteri adimunt, vel *thlibias* faciunt, vt & qui volentes hoc patiuntur, in quos *pœna capitalis* est constituta, *l. 4. §. 2. l. 5. h.* Hæc pœna etiam in eo locum habebat, qui non ludæum circumciderat, *l. 11. pr. h.*

4. (II) *Dolus occidentis*, cui hic non æquiparatur *culpa lata*, *l. 7. h.* Hinc homicidium *dolosum* separandum ab aliis cædibus, quæ *culpa*, *casu*, vel *iure* fiunt. *Culposum* extra ordinem punitur pro modo *culpæ admissæ*, quo etiam pertinent medicorum homicidia culposa, *C. C. C. art. 134.*

5. *Casuale* ab omni pœna immune est, *l. 1. C. h.* quod diiudicandum ex eo, (α) si quis sit versatus in re licita: (β) licito modo: (γ) licito loco: (δ) licito tempore, *art. 146.* Si vna ex his circumstantiis deficiat, est potius *culposum.*

6. Iure permisso denique fit *necessarium*, quod *defensionem naturalem* continet, *l. 3. de I. & I. l. 4. ad L. Aquil.* Præsupponitur autem (α) *iniusta offensio*, tum quoad *vitam*, tum quoad *pudicitiam*, tum quoad *integritatem membrorum l. 1. §. 4. h. l. 8. §. 2. quod met. caus.* Ceterum qui *auctor rixæ* est, offensionem sibi ipsi attrahit, adeoque ad moderamen inculpatæ tute-

tutelæ simpliciter prouocare nequit, GAIL. *de pac. publ. l. 1. c. 16. n. 17. C. C. C. art. 142.*

7. (β) *Offensio talis, per quam alter in discrimen vitæ, pudicitiæ, vel integritatis membrorum deducitur, l. 1. §. 4. h. C. C. C. art. 140.* (γ) *Vt non aliter possit offensus vitam suam, membra, vel pudicitiam conseruare, quam cæde offendentis.* Qui itaque, vbi commode fugere potuit, non aufugit, iniuste offendentem occidit, nisi *saluo honore* & *statu suo* aufugere nequeat, vti colligunt ex *art. 140. C. C. C.* De hoc periculo si probabiliter constat, offensus nec primum ictum exspectare, *cit. art. l. 2. C. h.* nec differre sui defensionem, ob defectum parium armorum, tenetur.

8. Hæc requisita legitime ab occisore sunt probanda, quod si plene non præstet, vel *iuramentum purgatorium* vel *territio* vel *tortura pro re nata* dictatur, vbi præcipue respiciendum ad *vitam ante actam, l. 5. §. 6. de re milit. art. 143. C. C. C.* Denique si hoc modo innocentiam non probat, punitur *ordinaria* pœna, vel etiam *extraordinaria*, si tantum *defensionis limites* transgressus fuit, *C. C. C. art. 141.* Ceterum si constat de inuasione, accusator vero asserat; illam ex *iusta causa* factam fuisse, id ipsum probabit, *art. 142.*

9. Probato plene moderamine inculpatæ tutelæ, ab omni pœna inquisitus immunis est, adeo vt etiam idem obtineat, si præterea innocentem *casu fortuito* occiderit; versatus enim est in re licita, *art. 145.*

10. Dolus itaque supponitur, vt ordinariæ pœnæ possit esse locus, qui ex *animo* occidendi colligitur. Est vero hic animus vel *directus* vel *indirectus.* In *directo* præcise *intenditur* homicidium, & ita ob varias circumstantias *malitia*, & sic etiam *pœna* augetur, vnde *qualificata homicidia* nascuntur.

11. Pertinet huc (1) *latrocinium*, quo ex improuiso quis alterum aggreditur, & occidit, *deprædationis* causa.

cauſa. Talis latro pœna rotæ afficitur, *I. P. S. lib. II. art. 13.* & candentibus forcipibus quandoque ſimul vritur, *art. 137.* non tamen vltra ſex vices.

12. (2) *Proditorium homicidium*, quod *ſub ſpecie amicitiæ* vel *per inſidias* committitur, quod vt *latrocinium* merito puniendum, vid. CARPZ. *Pr. crim. P. 1. qu. 7. n. 22. ſqq. art. 137. C. C. C.*

13. (3) *Aſſaſſinium* ſeu homicidium *mandatum* & *conductitium*, (quamuis hæc alii rectius diſtinguant,) & eo grauius eſt, quando quis aliquem ad mandatum alterius, *accepta pecunia*, occidit, qui latroni non abſimilis & ſic rota puniendus: mandans vero vt plurimum ordinaria homicidii pœna plectitur, CARPZ. *Pr. crim. P. 1. qu. 19.*

14. (4) *Veneficium ſimplex*, quo veneno aliquis occiditur, quod homicidium eo grauius eſt, quo minus euitari poteſt, *l. 1. C. de malef. & mathem.* Nam etiam talis homicida inſtar *latronis* punitur, *art. 130.* ſi vel maxime tantum *corpori* datum damnum ſit, *per cit. art.* ibi: an Leib oder Leben, quamuis CARPZ. *Pr. crim. qu. 21. n. 27.* diſſentiat. Probandum tamen, ex veneno *propinato* aliquem fuiſſe mortuum: nam & *connatum* datur, quem in finem indicia ex palato deſumere ſolent.

15. Indicia veneficii ſunt, (α) ſi inquiſitus venenum emit vel præparauit: (β) ſi iuſtam allegare non poteſt rationem, quare illud emerit: (γ) ſi veneni illius veſtigia in cadauere deprehenduntur: (δ) ſi aliæ accedunt coniecturæ, v. c. ſpes lucri, odium &c. v. *art. 137.*

16. Datur etiam (5) qualificatum VENEFICIVM, quod *magicis ſuſurris* committitur. *Magia* varii generis conſtitui ſolet. Quædam enim (α) *coniuncta eſſe creditur cum pacto inito cum diabolo*, quamuis de *corpore*

pore delicti merito dubitandum: *c. 12. C. 26. qu. 5.* quædam (β) cum *fœda commixtione cum diabolo*, quæ si probata recte est, (dummodo probari queat) obtinere solet ignis pœna, vtut nemini nocuerint: hæc etiam (γ) obtinet, si absque his circumstantiis *magicis susurris* hominibus, iumentis &c. nocitum, *art. 109.* Primario hæc pœna originem traxit ex iure canonico, quo hæretici & apostatæ igni traduntur, *l. P. S. lib. 2. art. 13.*

17. Quædam denique (δ) *nudas incantationes pessimas continet, absque vllo damno illato hominibus*, nec pacto aliquo accedente, quo casu extraordinaria locum habet, *cit. art. 109.* conf. *l. 5. C. de malef.*

18. Quid vero sunt *susurri magici?* definiri accurate vix potest, *l. 1. §. 3. de extraord. cognit.* Multa pro talibus habentur, quæ naturales causas habent, quas forsan alii ignorant. Vnde caute in inquisitione procedendum esse monent prudentiores, in quo maiores nostri aberrarunt, quod vel inde colligitur, quia hodie hoc monstrum criminis incognitum fere est, v. Nic. Brand *de legit. in maleficos & sagas inuestigandi & conuincendi ratione.*

19. Imprimis cauendum, ne fallamur indiciis fallacibus, v. c. si saga afferat, se aliquem vidisse in monte Bructerorum: si suspecta torum adspiciat: si nullos in tortura sentiat dolores: si stigmata in corpore appareant &c. vid. BODIN. *de fallac. mag. indic.* Dn. BRVNNEM. von betrieglichen Kennzeichen der Hexerey.

20. Illæ vero circumstantiæ plurimum huc faciunt, si saga se obtulerit ad docendas incantationes: si minæ de incantando antecesserint, & cum *euentu malo* coniunctæ fuerint: si quis frequenter cum suspectis de magia versatus sit: si apud eum deprehendantur herbæ malignæ, & alia incantationibus inseruientia, *art. 45.*

21. De-

21. Denique (6) ad *qualificata homicidia* suo modo referri debet scelus INCENDIARIORVM, qui dolo malo alterius ædes exurunt, idque (α) vel *occidendorum hominum* aut *prædæ causa*, Mord-Brenner, vel (β) vt *damnum* tantum inferant, & capite de lure Romano plectuntur, *l. 10. h.* Habebatur tamen simul ratio *personarum*, & *loci*, & ipsius *damni* dati, *l. 9. f. §. 1. de incend. ruin. nauf. l. 28. §. 12. de pœn.* Sed secundum *constitutionem Carolinam* igne concremantur, *art. 125.* Iure Saxon. prouinc. crurifragio puniuntur, *lib. 2. art. 13.*

22. Requiritur autem in hoc delicto *dolus:* si enim incendium *culpa* alicuius oritur, tenetur, tum *ex L. Aquilia* ad restitutionem damni: tum *pœna arbitraria* pro gradu culpæ admissæ, *l. 3. §. 1. de offic. præf. vigil. l. f. eod.* CARPZ. *Pr. crim. qu. 39. n. 33. seqq.*

23. In *doloso* autem *incendio* hodie non amplius attenditur, ad damnum datum, nec an damnum resarcire incendiarius velit? cum sufficiat, quod ciuitas tota in ambiguum discrimen sit deducta. *Loci* tamen habenda ratio.

24. Facit eadem ratio, vt *conatus*, quatenus ad *actum proximum* deuenit, (veluti si materia ad incendium *dolose* posita ab alio mature tollatur) pœna ordinaria plectatur; ZIERIZ. *ad c. art. 125.* quamuis, si incendiarius *pœnitentia* ductus ipse eam auferat, mitiganda merito sit.

25. Ad *indicia* circa hoc delictum inprimis refertur, (α) si quis igneas faces, vel alia fomenta facile succendentia præparauit: (β) si minæ de incendio antecesserint &c. *art. 41.* Supereſt (7) vltima species qualificati homicidii, *parricidium*, de quo *tit. seq.* agendum.

26. Pergo ad *simplex homicidium*, quod *voluntate indirecta* committitur, *art. 137. C. C. C.* Animus *indirectus*

rectus occidendi colligitur exinde, si quis alteri iniuste *vim* infert, non quidem hoc animo, vt occidatur, vt tamen ex circumstantiis facile colligere possit, mortem se alteri facile eo ipso afferre posse.

27. Hoc intuitu ad tria respiciendum; (α) *ad genus armorum*, *l. 1. §. 3. h.* Qui talia arma adhibuit, quibus facile homo occidi potest, *ceteris paribus*, animus occidendi inde inducitur, conf. *l. 38. §. 5. de pœn.* Si arma ita non sunt comparata & nihilominus quis occisus est, *culposum* censetur *homicidium*, atque extraordinaria obtinet pœna.

28. (β) *Ad lethalitatem vulneris;* quem in finem periti medici iuramento antea obstricti adhibendi, qui in *qualitatem vulneris* inquirant, & relationem de *qualitate vulneris* exhibeant, *art. 147. 149.* quorum testimonio standum. De iudicio autem super *lethalitate* vulnerum STAHL. *disp. de lethal. vuln.* consulendus.

29. De iure Romano quoad *sicarios* ad hanc non respiciebatur: *l. 15. h.* quamuis in *L. Aquilia* aliquando ratio eius haberi debebat, vt constaret, vtrum occidens de *occiso*, & sic *ex primo capite*, an vero de *vulnerato*, & sic *ex secundo*, conueniri posset? Indistincte itaque ad L. Corneliam trahi nequit, *l. 6. C. ad L. Iul. de vi publ.* Sic enim fieret, vt homicida pessimus mitius puniretur, qui *destinato consilio* & *voluntate directa* alteri vulnus lethale iniungere voluit, quam ille, qui ex animi præcipitantia alterum occidit, conf. BODINI *disp. de non inquir. lethal. vuln.*

30. (γ) *Ad illa, quæ ad sui defensionem adducit inquisitus*, veluti si allegat *iustam iram*, quam occisus excitauit: *ebrietatem; art. 137.* vel etiam *alias circumstantias*, de quibus vid. *art. 150.* quæ tamen legitime ab inquisito deducendæ, *art. 151.*

31. Denique (III) requiritur, *vt inquisitus legitime conuictus sit* tum de ipsa *cæde*, tum de *animo occidendi.*

Quem

Quem in finem, si cædes negatur ab inquisito, recurrendum ad indicia, qualia sunt: (α) si suspectus visus sit in *loco* commissi homicidii, (β) *tempore* perpetrati homicidii, (γ) cum *gladio* vel vestimentis sanguinolentis, *art. 33.* quæ *torturæ* locum faciunt.

32. Probato homicidio voluntario, pœna de iure Romano non simpliciter erat *gladii*, sed *ratio personarum* habebatur, *l. 3. §. 1. h.* Hodie non habita personarum distinctione est vltimum supplicium, *art. 137.* quam pœnam *indispensabilem* esse communiter aiunt. Sed nondum satis probari potuit, pœnam hanc esse ex *lege morali vniuersali diuina*, præsertim cum etiam *primæui christiani* homicidas non occidendos esse putaverint. Interim merito *parcius* in dispensando princeps procedere debet, cum hæc quæstio in vtramque partem prægnantibus nitatur fundamentis, & Deus ipse inter Iudæos hoc crimen *morte* puniri voluerit.

33. Ceterum hac pœna etiam tenentur homicidis auxilium præstantes, modo *dolose* cum eis *conspirauerint*, *art. 148.* Sed qui non ita destinato consilio in *rixa* vel *tumultu* alicui assistunt, vt homicidium secutum sit, si quidem de *vero auctore* cædis constat, is ordinaria plectendus pœna: si *plures vulnerauerunt* lethaliter, nec constat, ex cuius vulnere primario mortuus sit, omnes capite plectuntur; si plane non constat de auctore vulneris, omnes *extraordinaria* afficiuntur pœna; *art. 148.* merito tamen *auctor rixæ* ordinaria pœna esset plectendus, CARPZ. *qu. 25. n. 50.*

34. Ex quo colligo, si alter alicui vulnus lethale inflixit, ex quo necessario mori debuisset, & postea alius superueniat, qui vno ictu ipsum occidat, vtrumque pœna ordinaria teneri; ZOES. *h. n. 10.* neque enim hic exacte constare potest, ex cuius vulnere primario mortuus sit, & latrocinio non videtur absimile, inermem & morti vicinum aggredi.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 3. 4. l. Eiusdem 3. §. 2. 4. l. lege Cornelia 4. §. 1. l. in lege Cornelia 7. l. furem nocturnum 9. l. si quis 10. l. diuus Hadrianus 14. l. nihil interest 15. l. vlt.

Ex Cod. l. 1. l. is, qui aggressorem 2. l. eum qui 5. l. si quis 8. *ad L. Cornel. de sicar.* l. plus est 1. l. eorum 4. l. culpa similis 8. *de malef. & mathemat.*

TIT. IX. (IX. 7.)
De lege Pompeia de parricidiis.

1. PARRICIDIVM in genere est *cædes dolose commissa inter eos, qui coniuncti inter se sanguine vel affinitate sunt, l. 1. h.* Proprie autem *cædem inter ascendentes & descendentes* quoscunque, etiam *naturales*, denotat, conf. CARPZ. *pr. crim. qu. 131.* ANTON. MATTHAEI *de crimin. h. t. c. 1. n. 2.*

2. Sic itaque in specie huc pertinet *infanticidium*, quod in liberos committitur, & quidem si de *dolo* constat, olim *pœna culei* obtinuit, *l. 9. pr. h.* quæ tamen diuersa est ab hodierna *suffocatione* in aquis, decreta in *art. 131.* De ratione antiquæ pœnæ edisserunt GVTHERIVS *de iure manium lib 1. cap. 9.* PETRVS DE LA SENA *de his, qui in aqu. perierunt.* In defectu aquæ, rota substituta est, *cit. art. 131.* Exasperatur hæc pœna, si mater aliquoties eiusmodi *infanticidium* perpetrauerit. Conf. FRANC. RAMOS *de pœn. parricid.*

3. Neque vbique extra Saxoniam animalia consueta addi solent, & præterea loco *simiæ* adhibetur *felis*, CARPZ. *pr. crim. P. 1. qu. 9. n. 26.*

4. Debet tamen de *infanticidio* satis esse conuicta, quo & *coniecturæ* sequentes faciunt ad torturam sufficientes, v. c. si vterum celauit, & clam peperit; si appareant indicia violentiæ infanti illatæ &c. *art. 35. 36. 131. C. C. C.*

5. Com-

5. Committitur præterea infanticidium *infantis expositione*, qua mediante periit, si modo mater *periculose* ita infantem exposuit, vt facile perire potuerit, quia sic per *indirectum* voluntatem necandi habuit, *art. 132. in f.* CARPZ. *P. 1. qu. 10. n. 8. seq.* Si infans incolumis repertus fuerit, extra ordinem punitur, *art. cit.* Non eadem fuit olim Romanorum philosophia circa *expositionem infantum*, vt docent NOODT. *in tr.* quem inscribit *Iulius Paulus* & BYNKERSHOEK in opusculo *de iure occidendi liberos.*

6. Idem in casu inuerso dicendum, quando liberi *ascendentes* occidunt; in quos itidem pœna culei statuta in *l. 9. pr. h.* adeo vt etiam *conscii* extranei, qui promouerunt parricidium, eadem pœna teneantur, *l. 6. 7. h.* Qui tantum scit, patri intentari parricidium, & non reuelat, mitius punitur, *l. 2. h.* conf. *l. vn. C. de his, qui parent. vel lib. occid.* ANTON. MATTH. *de crim. h. c. 1. in f.*

7. Inter *coniuges* parricidii pœnam quoque obtinuisse dicendum videtur ex *l. vn. cit.* HAHN. *ad W. h.* non vero inter *sponsum & sponsam*, vbi non tanta est coniunctio. In Saxonia electorali idem obtinet, vid. *constit. elect. P. 7. constit. 3.* Quin & *iure Carolino* pœna ordinaria homicidii exasperata est, *art. 137.*

8. Ceteræ personæ *affinitate* vel *consanguinitate* iunctæ vel ipsis verbis vel sententia legis Pompeiæ comprehenduntur; *l. 1. & l. 3. h.* BYNKERSHOEK. *lib. I. obs. 4.* interim ordinaria homicidarum pœna puniuntur, *l. 9. §. 1. h.* Quandoque tamen hodie exasperatur, *art. cit. 137.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. diuus Hadrianus 5. l. vtrum 6. l. pœna 9. l. f.

Ex Codice l. vn.

TIT. X. (IX. 22. 23. 24. 25.)

De lege Cornelia, de falsis, & de SCto Liboniano.

1. Lege Cornelia vindicatur crimen FALSI, quod est *dolosa veritatis immutatio in fraudem tertii facta, & speciali lege tanquam falsum notata.*

2. Hinc requiritur (I) *veritatis immutatio*, siue facta fuerit per *mendacium*, siue per *reticentiam veri*, *l. 1. §. 2. l. 29. h.* ANTON. MATTH. *de crimin. h. t. c. 1. n. 12.*

3. (II) *Fraude facta;* quæ ex *errore* fit, in hoc crimen non indicit, *l. 31. h.* quod potius etiam in *dubio* præsumendum. In errante adest quidem *falsum*, sed non *crimen falsi*. *Dolus* ergo manifeste probandus, *l. 6. C. de dol. mal. l. 19. §. 1. de prob.* adeoque & tum *dolus* requiritur, vbi quis sibi ipsi legatum adscribit, *l. 4. 5. 6. h.*

4. (III) *Vt tendat in præiudicium tertii: l. 16. §. 2. l. 23. h.* crimen falsi enim non committit, qui testamentum, quod ipso iure *nullum* est, supprimit; *l. 38. §. 6. de pœn.* quamuis falsarius nocere cupiens, *pœna extraordinaria* puniendus, CARPZOV. *P. 2. qu. 93. n. 12. 13.*

5. (IV) *Vt factum eiusmodi expresse a lege notatum sit*, quo ipso differt a crimine *stellionatus* extraordinario, *l. 3. §. 1. stellionat.* ad quod reliquæ species, legibus non notatæ, referri debent. Coërcetur autem vel *lege Cornelia* vel *SCtis* & *Principum constitutionibus, l. 29. h.*

6. Primario (1) committitur circa *testamenta*, intuitu quorum *lex Cornelia* primario lata, postea tamen interpretatione prudentum ad quæuis *instrumenta* producta, *l. 1. pr. l. 2. 4. 5. D. h.* Committitur ea delendo, celan-

celando, resignando, *l. 2. h.* vel falsum scribendo, *l. 1. §. 4. l. 4. 5. h. l. 23. h. &c.*

7. (2) In *iudicio* committitur *a iudice* dolo malo contra leges iudicando: *l. 1. §. 3. h. a testibus* falsum testimonium deponendo; *l. 1. pr. h. a litigantibus* corrumpendo iudicem vel testes; *l. 1. §. 2. h.* scienter falsos testes producendo: scienter vtendo falsi testis depositione, falso rescripto vel constitutione, *l. 29. l. f. h. l. 20. C. eod. &c.*

8. (3) In *contractibus* committitur, eandem rem dolose duobus vendendo: *l. 21. h.* MERILL. *lib. II. obs. c. 29.* falsas & adulterinas mensuras & pondera adhibendo: *l. 32. §. 1. h. C. C. C. art. 113.* prælato die obligationem pignoris mentiendo, *l. 3. de fid. inst. l. 28. h.* (4) Circa *statum* committitur ab iis, qui partum alienum supponunt: *l. 30. §. 1. h. l. 10. C. eod.* qui se pro ingenuis gerunt: *l. 1. C. si seru. auth. lib. ad decur.* qui falsa nomina *ad decipiendum alterum* sibi arrogant, *l. 13. pr. h.*

9. (5) Inprimis circa *pecuniam* hoc crimen committitur, *l. 8. & 9. l. 19. h.* (α) falsum signum ei imponendo: (β) materiam corrumpendo: (γ) quantitatem detrahendo, vel (δ) alias radendo: (ε) expendendo, vel aliter *societatem criminis* ineundo, sine qua nec *scienter expendentes* falsam monetam pœna ordinaria plectuntur, sed tantum fustigatione. In ipsos monetæ adulteratores pœna *ignis* statuta *in art. 111.* ædibus fisco adiudicatis. Qui vero monetam maiorem in minorem conuertit, arbitrarie punitur, & si iussu domini territorii fiat, ille priuatur iure monetandi, *dict. art. 111.*

10. In ceteris casibus pro varietate circumstantiarum pœna *fustigationis* vt plurimum obtinet; quæ aliquando etiam ad *mortem* extendi potest, *l. 22. C. h.* BLVMLACHER *ad art. 112. const. crim.* læso quoque quo-

ad damnum perpeſſum ſuccurrendum, *vid. l. 33. de re iudic.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. qui teſtamentum 2. l. qui ignorans 3. l. quicunque 8. l. lege Cornelia 9. l. ſi pater 11. l. falſi nominis 13 pr. l. filius 14. pr. l. inſtrumentorum 16 §. 2. l. qui falſum 19. pr. l. qui duobus 21 l. quid ſi falſum 23. l. eos 27. l. ſi quis obrepſerit 29. l. lege Cornelia 30. l. hodie 32.

Ex Cod. l. ſatis 2. l. maiorem 4. l. ſi iis 11. l. querela 12. l. cum 14. l. ſi creditor 15. l. nec exemplum 20. l. vbi falſi 22. l. Damus 23. l. vlt. *ad l. Cornel. de falſ.* l. ſi teſtatur 2. l. SCto 3 l. quæ in teſtamento 4. l. quod adhibitus 5. *de his, qui adſcribunt in teſtamento.* l. quoniam 1. l. ſi quis 2. *de falſa moneta.* l. vn. *de mutatione nominis.*

TIT. XI. (IX. 27.)
De lege Iulia repetundarum.

1. Lege Iulia REPETVNDARVM tenentur *magiſtratus vel alii in officio publico conſtituti, qui pecuniam acceperunt, quo minus vel magis ex officio ſuo aliquid faciant, l. 1. 3. 4. 6. h.* licet per alios veluti *liberos vxoremue* acceperint, *l. fin. C. h.*

2. Requiritur itaque inprimis *dolus.* Si publicæ perſonæ citra *corruptionem* accipiunt pecuniam (α) a cognatis vel vxore, *l. 1. §. 1. l. 7. §. 1. h.* vel (β) xenia modica, eſculenta & potulenta *publicæ gratulationis* ergo, *l. 6. §. 3. de offic. proconſ. l. 18. de offic. præſid.* hac lege non tenentur, conf. FELTMANN. *in comment. ad cit. l. 18.*

3. Pœna eſt extraordinaria, quæ aliquando ad mortem extendi poteſt; *l. 7. §. vlt. h.* immo ſi extorta ſit pecunia, agi poterat in quadruplum, *l. 1. C. h.* quæ pœna etiam in venditores munerum publicorum ſtatuta, *l. vlt. in fin. C. h.*

4. Præ-

4. Præterea hac lege Iulia etiam coërcentur aliæ ſpecies delictorum notatæ in *l. 7. §. 2. h. l. 3. de vocat. & excuſ. mun. l. 10. §. fin. de off. proconſ.*

TEXT. NOTAB.

L. lege Iulia 3. 4. l. eadem lege 6. §. 1. f. l. lex Iulia 7. §. 3 l. vlt.

Ex Codice l. ſciant 2. l. omnes 3. l. iubemus 4.

TIT. XII.

Ad legem Iuliam de annona.

1. Quamuis *Dardanariatus* crimen extraordinarium ſit, tamen & lege publica *ſpeciatim* coërcentur, *qui illicitis mediis annonam vexant, & defraudant*, in quos pœna 20. aureorum ſtatuta, *l. 2. §. 2. h.* Gravior ſtatuta eſt *in art. 113. C. C. C.* immo *confiſcationis* pœna dictanda ſecundum *R. I. de anno 1512. tit. 8. §. 16.*

2. Faciunt quoque contra hanc legem, qui ſocietatem ineunt ad inducendam omnium rerum caritatem, *l. 2. §. 1. h.* Huc ſpeciatim pertinent *monopolia* publicis legibus prohibita, *l. vnic. C. de monop. Reform. polit. de anno 1548. & 1577. tit. 18.* contra quæ decernuntur ſtatim mandata S. C. Interim princeps ex *iuſta cauſa* hæc concedere poteſt, STRVV. *de annona §. 19.*

TIT. XIII. (IX. 28. 29.)

Ad legem Iuliam peculatus, & de ſacrilegiis & de reſiduis.

1. Tria hac lege coërcentur crimina. (I) CRIMEN PECVLATVS, quod eſt *furtum pecuniæ publicæ, ab alio quam eo, cuius cuſtodiæ eſt commiſſa, factum, l. 9.*

§. 2. h. l. 45. §. 13. de iur. fisc. l. 1. C. de his, qui ex publ. rat. l. 8. C. de iur. fisci. Huius pœna erat *aquæ & ignis* interdictio, *l. 3. h.*

2. Idem quoque dicendum erat, si quid de re ciuitatis subripiatur, *l. 4. §. f. h.* quanquam PAPINIANVS in *l. 81. de furt.* disertis verbis id neget, & *simplex furtum* subesse decidat, vid. BYNKERSH. *lib. IV. obs. c. 3.*

3. Sed hodie hæc controuersia parum nos tangit. Videlicet ideo hæc furti species in *crimen publicum* abiit, quod de iure Romano pœna ordinaria furti non adeo dura erat, & sic non videbatur quadrare ad hunc casum. Cum vero hodie fures satis grauiter puniantur, sufficit *ordinaria* furti *pœna.*

4. (II) SACRILEGIVM, quod proprie loquendo est *furtum rei sacræ, l. 9. §. 1. h.* & committitur iuxta *C. C. C. art 171.* tribus modis (1) *furripiendo rem sacram ex loco sacro:* (2) *rem sacram in loco profano:* (3) *rem profanam in loco sacro.* Pœna huius criminis, præsertim quoad primam speciem, exasperata est *in art. 172.* in aliis pœna ordinaria dictari solet, *art. 174.* quod eo magis hodie in nostris ecclesiis obtinebit, in quibus res sacræ, in sensu *legum ciuilium* & *iuris canonici*, non dantur. Iure tamen Saxonico pœna *rotæ* obtinet ex antiqua hypothesi de *sanctitate interna* rerum sacrarum, quam Protestantes tamen non agnoscunt. *Ius prou. Sax. lib. II. art. 13.*

5. Generalius *sacrilegium* prædicatur quoque de iis, qui quoduis sacrum violant, quales sunt contemtores diuini verbi, *l. 1. C. de crim. sacrileg.* hæretici, & blasphema verba eructantes, *l. 4. C. de hæret. l. 3. 4. C. de apostat.* Quin *iure canonico* sacrilegium quoque dicitur, quando sacra cœna sub vna specie præbetur, *c. 12. D. 2. de consecrat.* Denique datur etiam *sacrilegium*

gium politicum, *l. 3. C. de crim. sacril. l. 2. C. de mand. princ.*

6. (III) Crimen DE RESIDVIS, quod committunt hi, quorum fidei pecunia in vsus publicos conuertenda vel alias administranda commissa est, vt tamen dolose ab iis retineatur vel intercipiatur, *l. 2. l. 4. §. 4. h.* Hac lege damnatus amplius tertia parte, quam debet, punitur, *l. 4. §. 5. h.* Ceterum si quis se ærarii publici vel fisci debitorem profitetur, non tenetur hac lege, nisi *post annum* adhuc retinuerit pecuniam, *l. 9. in f. h.*

7. Vtrumque iudicium & *peculatus* & *de residuis* exercetur etiam *aduersus heredem*, sed tamen tantum intra annum, *l. 2. ad L. Iul. repet.* cum in his quæstio principalis ablatæ pecuniæ moueatur, *l. f. h.* Hodie in tales fisci defraudatores vbique locorum fere speciales pœnæ constitutæ sunt, vid. STRYK. *in V. M. h. t. §. 4.*

TEXT. NOTAB.

L. lege Iulia 4. l. peculatus 7. l. sacrilegi 9 §. f. l. vlt. *Ex Cod.* l. qui diuinæ 1. l. disputare 3. *de crim. sacrileg.*

TIT. XIV. (IX. 26.)

De lege Iulia ambitus.

1. Ambire munera in crimen non incidit, maxime si *palam* fiat: sed *clam & furtim collectis & corruptis ciuium votis* munus publicum ambire, in crimen huius legis incidebat; quamuis auctor legis toties quoties eundem ambitum in populo exercuerat.

2. Maxime itaque tunc locum habet, vbi votis ciuium *decisuis* munus confertur. Hinc est, quod in *l. 1. h. t.* ICtus dicat, *in vrbe* hoc crimen cessare, vbi ad *curam principis* spectabat, munera conferre;

non in *municipiis*; in quibus adhuc votis ciuium munera conferebantur.

3. Neque etiam committitur, si quis aulicis quid promittit, vt votis suis *consultatiuis* vel *commendatione* principem inducant ad munus sibi conferendum; quin ex seculi corruptione in peculiare negotium obligatorium hoc transiit, *l. vn. C. de suffrag.*

4. Pœna huius legis est deportatio, *l. vn. C. h.* In municipiis autem per SCtum crimen hoc puniebatur centum aureis cum infamia, *l. 1. §. 1. h.* conf. præterea *Nou. 8.*

5. Committebatur quoque olim *ambitus crimen*, si quis per corruptionem vel aliis illicitis mediis sacerdotium petebat, *l. 1. §. 1. h.* quod crimen egregie depingitur in *l. 31 C. de episc. & cler.* Canonistæ vero peculiari nomine *Simoniæ* id appellant.

6. Præterea Simonia latius quoque sese extendit, & in genere committitur, *quando pro re temporali res spiritualis, vel quæ pro tali vulgo habetur, comparatur vel quasi comparatur.* *Dona* enim *spiritualia* vere talia pecunia comparari nequeunt: ergo delictum præcipue in eo positum est, quod quis ea, quæ vulgo *spiritualia* dicuntur, *interueniente pecunia* sibi acquirere tentat.

7. Pœnæ in iure Can. sunt variæ constitutæ. Inprimis remotio *ab officio sacro* cum infamia dictata est in *l. 31. in f. cit.* quæ etiam in variis ecclesiarum ordinationibus recte est retenta.

TIT. XV. (IX. 20.)

De lege Fabia de plagiariis.

1. PLAGIVM est *crimen publicum, quod committitur ab his, qui liberum hominem scienter emunt venduntque, l. 1. h.* vel alio modo alienant, *l. 4. h.* inuitum celant,

celant, vinctumque habent libertatis opprimendæ gratia; *l. 6. §. 2. h.* quin etiam intuitu *seruorum* committebatur, *cit. l. 6.*

2. Hoc delictum dicitur capitale; *l. 1. h.* aliquando tamen pro delicti modo coërcitum fuit, *l. f. h.* Iure codicis *pœna gladii* dictata est, *l. f. C. h.* Immo & iure diuino, *Deut. XXIV, 7.*

3. Referunt huc quidam *plagium literarium*, saltem vt extra ordinem illud coërceri possit. Verum id admitti nequit; neque etiam definitio criminis huic applicari potest. *Decorum scholasticum* violat talis plagiarius, non publicum commodum.

TIT. XVI. (IX. 45.)

Ad SCtum Turpillianum, & de abolitionibus criminum.

1. Obiecto *accusationis* absoluto, ad cetera eius capita fit progressus. Inprimis præcauendum erat, ne accusatores *perfide* agerent. Accusatorum enim *temeritas* tribus modis contingere olim solebat. Nam quidem (I) *calumniabantur*, quando falsa crimina *dolose* intendebant, qui præter infamiam *pœna talionis* afficiebantur, *l. 7. §. fin. C. de calumn.* Olim *pœna legis Remmiæ* obtinebat, *l. 1. §. 2. h.* per *pœnam talionis* sublata. Conf. *l. 17. C. de pœn.* BRENCMANN. *de L. Remm. exitu.*

2. Quidem (II) *prœuaricabantur*, quando vera crimina abscondebant, & partem aduersam adiuuabant, prodita causa, de quibus supra iam actum, *lib. XLVII. tit. 15.* Conf. CIC. *lib. I. ad Attic. ep. 2.*

3. Denique quidam (III) *tergiuersabantur*, qui in vniuersum ab accusatione incepta desistebant, citra *abolitionem*, *l. 1. §. 1. & 7. l. 13. h.* quod *SCto Turpilliano*

liano prohibitum erat, ſub pœna *infamiæ*, & alia extraordinaria, *l. 3. h.*

4. Erat autem ABOLITIO, *legitima poteſtas deſiſtendi ab accuſatione incepta*, quæ fiebat aut (α) *publice*, ob diem inſignem aut publicam gratulationem, *l. 8. 9. h. l. 1. 2. 3. C. de gener. abolit.* Poterat tamen accuſator intra *triginta dies* accuſationem repetere, alioquin eximebatur accuſatus reorum numero, *l. 12. h.* Conf. STRYK. *in V. M. h. §. 2.*

5. (β) *Magiſtratus decreto*, actore poſtulante, ex iuſta cauſa, *l. 10. pr. h.* quod præſides prouinciæ concedere ſolebant, *l. 1. §. 8. h.* Aliquando (γ) etiam *ipſo iure*, *ex lege*, fiebat abolitio, accuſatore mortuo, vel ex iuſta cauſa impedito, *l. 10. pr. h.* quæ nullum *decretum iudicis* requirebat.

6. Verum hoc ſenſu *abolitiones* in noſtris foris nunquam receptæ ſunt, ideoque ad accuſationem continuandam nemo adſtringitur, ſed iudex, ceſſante accuſatore, *ex officio* inquirere poteſt. Notior eſt in nonnullis locis *abolitio diuerſi generis*, quæ eſt *exemtio rei a proceſſu criminali ante definitiuam ſententiam auctoritate principis & interueniente pretio facta, hoc effectu, quaſi nunquam inquiſitio mota fuiſſet*, 10. SAM. STRYK. *diſp. de abolit. princip. c. 1. n. 30.*

7. Magnopere hæc differt a *Romana*. Nam (1) tantum *reum*, non *accuſatorem* reſpicit: (2) *fluit ex iure diſpenſandi & aggratiandi*, vt adeoque magiſtratus ſubalterni *regulariter* eam concedere nequeant, quippe in quorum arbitrio pœnæ perſecutio non eſt poſita, *l. 1. §. 4. h.* Proinde quæ delicta admittunt diſpenſationem, illa etiam abolitionem, *cit. diſp. c. 3.*

8. In eo tamen ab *aggratiatione* ſtricte dicta differt, quod hæc concedatur poſt *condemnationem*; *abolitio* vero ante; vnde etiam *in abolitione* ſalua manet fama, quæ in *aggratiatione* præſupponitur iam amiſſa, nec

nec semper restituitur, *l. 7. C. de sent. pass. & restit. & l. f. C. de gener. abolit.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 4. fin. l. ab accusatione 6. pr. §. 3. l. abolitio 8. seqq. l. destituisse 13. l. Lucius Titius 17.

TIT. XVII. (IX. 40.)

De requirendis vel absentibus damnandis.

1. REI in fuga deprehensi non sunt inaudita causa damnandi, *l. 1. pr. h.* sed legitime *requirendi*, vel etiam *conquirendi*, *l. 15. de off. præs.* vel *edictaliter citandi*, vt iis potestas fiat, se purgandi, *l. 1. §. 1. 2. D. l. 1. C. h.*

2. Interim olim bona requirendorum intra annum legitime *obsignabantur*, vt si redirent atque se purgarent, integram rem suam haberent; alias *post annum* bona in fiscum cogebantur, *l. 5. pr. h.* Curandum quoque erat, ne quomodocunque fuga eorum instrueretur, *l. cit. 5. in fin.* Ipsa tamen *defensio* nullo tempore præscribi potest, *l. 4. h.*

3. Eadem *annotatio bonorum* approbata est *iure Carolino*, *art. 206.* magis tamen in hunc finem, (1) ne fugitiui fuga instruatur, & (2) expensæ in inquisitionem faciendæ inde capi queant; non vero (3) iudex vltra eas sibi aliquid ex illis vindicare potest. Vid. *cit. art. 206. in fin.* vbi etiam *modus annotandi* bona fugitiui describitur.

4. In aliis delictis, in quibus pœna ex *bonis* solui vel alias *absens* condemnari potest, hac *annotatione* non absolute est opus, sed mox ad *sententiam definitivam* proceditur. In grauioribus criminibus in Saxonia *processus banni* locum habet. Extra eam *trina edictali citatione* proceditur, tandemque contumax, si

pœnam

pœnam in abſentem exequi licet, pro *confeſſo* & *convicto* habetur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. annus 4. l. vlt.

TIT. XVIII. (IX. 41.)

De quæſtionibus.

1. Reus ſi negat crimen, legitime conuincendus. Id quod ſi fieri nequit, interim tamen *valde ſuſpectus* eſt, de medio aſperiori eruendi veritatem cogitandum. Etenim modus, extorquendi veritatem delicti a reo, contumaciter negante, fit per *quæſtiones* ſeu *torturam*. Sunt QVAESTIONES *modus extraordinarius, mediante quo inquiſitus admodum grauatus per varios cruciatus adigitur ad confeſſionem faciendam delicti eius, quod ad minimum meretur pœnam corporis afflictiuam.*

2. A plurimis ob rationes non ſpernendas tortura reprobatur, quibus hoc patrocinari videtur, quod *in l. 1. §. 23. h. res fragilis, periculoſa, & quæ veritatem fallere poſſit*, dicatur. Sed (1) id primario intelligendum *de tortura Romana*, quæ *ſeruis* ſine *debita inquiſitione* infligebatur. (2) Hæc ratio oſtendit, iudicem *ſumma præcautione* in imponenda tortura vti debere, vt multum iudicis arbitrio, humanitati & prudentiæ addicto, ſit relinquendum. Neque enim in totum, ſtante *proceſſu criminali*, quo hodie vtimur, eliminari e republica poteſt, cum dentur homines nequiſſimi, qui omnem ſenſum humanitatis deponentes, vix per extrema tormenta ad confeſſionem faciendam adigi poſſunt, quod notiſſimum exemplum de colluuie furum & latronum, in ducatu Cellenſi punitorum, probat.

3. Ante

3. Ante omnia iudex in tortura dictanda (I) *rationem personæ habere debet;* quædam enim (α) ob *priuilegium* torqueri nequeunt, quo pertinent in dignitate summa constituti, vt episcopi & presbyteri, *l. 8. C. de episc. & cler.* milites, *l. 8. pr. C. h. l. 3. §. 1. de re milit.* nobiles, & eorum liberi, *l. 11. C. h.* decuriones, *l. 11. 17. C. h. l. 33. C. de decur.* doctores & professores, *l. 6. C. de prof. & medic.* exceptis criminibus atrocissimis, *l. 3. 4. C. ad L. Iul. mai. l. 10. §. 1. h. l. 11. 16. C. h. l. 4. §. 4. C. de hæret. l. 10. C. de dignit. l. 7. C. de malef. & mathem. l. 21. C. ad L. Cornel. de falsf.*

4. Verum hodie hæc priuilegia vix attenduntur in criminosis, cum *ius Carolinum* neminem a tortura excipiat, quod tunc imprimis dicendum, si *princeps* cognoscit de delicto: inferiori magistratui consensum principis prius implorandum esse censet BRVNNEM. *proc. inquis. c. 8. membr. 5. n. 24.* quod vtique tutius est.

5. Quidam torqueri prohibentur (β) ob *corporis infirmitatem* vel aliam conditionem, vt prægnantes vxores, *l. 3. de pœn.* decrepiti, & alii valetudinarii. Ita enim reus torquendus, vt saluus vel *innocentiæ* vel *supplicio* seruetur, *l. 7. h. C. C. C. art. 59.*

6. (II) *Rationem habere debet delicti imputati.* Neque enim ob aliud crimen imponi potest, quam cui vel *mortis* vel *afflictiua* corporis pœna imponenda, *art. 8.* CARPZ. *Pr. crim. P. 3. Qu. 119. n. 11.* ne modus procedendi sit durior ipsa pœna. Territio etiam ob *leuiora crimina* dictari solet.

7. (III) *Certus sit iudex de corpore delicti, art. 6. l. 1. §. 24. ad SCtum Silan.* In delictis tamen *facti transeuntis* & *occultis* sufficit de eo constare per *vrgentes coniecturas.*

8. (IV) *Sollicitus sit, an alia ratione de crimine commisso constare possit.* Est enim tortura *modus extraordi-*

ordinarius, l. 1. pr. l. 8. h. l. 12. C. eodem. Si aliter conuictus sit, reus vlterius torquendus non est, licet delictum pertinaciter neget, sed statim condemnandus, *art. 22. & 69. 78. l. 16. C. de pœn.* ZOES. *h. n. 5.*

9. (V) *Rationem habeat indiciorum,* quorum grauitatem prudenter perpendat. Debent vero esse (1) talia, *quæ ratione humana iudex assequi potest.* Ideoque cruentatio, impositio suspectæ de magia in aquam &c. merito reprobantur, CARPZOV. *Pr. crim. P. 3. qu. 122. num. 28. & 69.* ZOES. *h. n. 37. 39.*

10. (2) *Legitima, art. 20.* seu *iure approbata,* vel quæ alias *reum* valde *grauant* atque *semiplenam* ad minimum constituunt probationem. Sic itaque nemo torqueri potest ob diffamationes nudas sagarum; alias iudex eo nomine tenetur, *art. 20.*

11. Sunt autem legitima indicia, vel singulis delictis *propria,* quæ conuenientibus locis adducta sunt: vel *communia.* Hæc vel ita comparata sunt, vt singula non sufficiant, & *remota* dicuntur: vel vt sufficiant, & *proxima* vocantur.

12. Ad *remota* pertinet (α) *fama* seu diffamatio, quando reus est homo suspectus, & fama ortum traxit a viris fide dignis, *art. 35.* Plura huc requirunt COTHMANN. *vol. 1. resp. 12. n. 167. seqq.* STEPHAN. *ad art. 25. n. 2.* quæ tamen raro coniunctim adsunt.

13. (β) *Fuga,* modo absentiæ non possit dari ratio, & fugitiuus sit suspectus. Eo magis vero grauat, si *modo & tempore insolito* facta est. (γ) *Conuersatio cum malis;* modo non possit legitimas allegare causas. (δ) *Deprehensio in loco suspecto,* vbi crimen commissum, *art. 25.*

14. (ε) *Antecedentes inimicitiæ capitales, art. 25.* cuius exemplum refertur *in art. 26.* (ζ) *Præcedentes minæ; art. 25.* modo factæ sint ab eo, (a) qui illas exe-

exequi consueuit: (b) respiciant certam speciem delicti, illudque subsecutum sit, *art. 32. & 44.*

15. (η) *Inculpatio moribundi, art. 25.* modo ex iusta causa facta, quæ tamen *per se* non sufficit ad torturam, saluo tamen iudicis arbitrio, CARPZ. *P. 3. qu. 120. n. 54. seqq.* KLEIN. *de in- & exculpatione moribundi.*

16. Ad *proxima* indicia, quorum singula ad torturam sufficiunt, pertinent sequentia: a) *quando res inquisiti, deperdita in ipso actu criminis, inuenta est in loco, vbi crimen commissum,* simulque constat, inquisitum ibidem adfuisse, *art. 29.* b) si *crimen ipsum semiplene probatum, art. 30.*

17. c) *Si socius criminis de torquendo legitime confessus sit,* vbi supponendum iuxta *art. 31.* (α) vt interrogatio de sociis *generaliter,* (β) in *tortura* facta sit: (γ) de omnibus circumstantiis: (δ) vt nullas simultates socius cum altero foueat: (ε) vt nominatus a socio criminis sit homo suspectus: (ζ) vt nominans in nominatione socii perseueret. Conf. TABOR. *de confront. P. 4. c. 2. §. 9.*

18. d) *Confessio extraiudicialis,* modo (α) constet de delicto perpetrato: (β) quo animo prolata fuerit? (γ) spontanea sit: (δ) specialis: (ε) confitens suspectus sit, *art. 32.*

19. Hæc vero indicia (3) debent esse *legitime probata, art. 20.* per duos testes, nec (4) a reo elisa, *art. 28.* Etenim *in art. 47.* iudicibus iniunctum est, vt ante torturam reos admoneant, vtrum suam innocentiam deducere velint? cum pro hac iudex *ex officio* sollicitus esse debeat.

20 (VI) His accurate perpensis, *iudex tandem pronuntiare debet interloquendo, de tortura vel territione* inquisito applicanda. *Hæc* quidem decernenda, si indicia ad torturam non sufficiunt, & persona tamen

quodammodo ſtſpecta ſit: *illa* vero, ſi legitima adſint indicia, vbi quoque in ſententia *gradus torturæ* exprimendus. Si ab *extraneis ICtis* ſententia fertur, adduntur interrogationes, ſuper quibus examinandus.

21. Non tamen *præciſe* neceſſarium eſt, deſuper *ICtos extraneos* conſulere, vti nec eo caſu, quando *ſententia definitiua* ferenda eſt. Quamuis enim in *Carolina ſanctione quinquagies ſepties* hoc inculcetur; id tamen pro ratione temporis intelligendum, vbi *criminalia iudicia* tot aſſeſſoribus & eruditis viris non erant ſtipata, vti hodie tribunalia principum. Ceterum, vbi adhuc aſſeſſorum copia deficit, vti in plerisque nobilium iudiciis, transmiſſio neceſſaria eſt.

22. (VII) Vbi, facta *publicatione*, torquendus reus, *certus dies ei præfigendus*, *art. 45.* & plerumque *veſpertinum* vel *matutinum* eligitur. Hoc adueniente, ſecundum *art. 46.* placide in *loco iudicii conſueto* inquiſitus compellandus eſt ad confitendum crimen, & tandem comminatio de torquendo adiungenda.

23. (VIII) Reus *in negatione* præfracte ſubſiſtens, ad locum torturæ deducendus, atque præſente *iudice*, *ſcabinis* & *actuario* iudicii torquendus eo modo, qui in ſententia expreſſus. Vulgo enim tres gradus ſtatuuntur, qui variant tamen in quibusdam locis.

24. (IX) In ipſa tortura (*α*) rationem habeat *membrorum inquiſiti*, ne torqueatur in ea parte corporis, quæ non eſt ſana: *art. 59. l. 7. h.* (*β*) *humanitatis*: (*γ*) *tormentorum*: inuſitata enim (quorſum refero *inſtrumentum Megapolitanum*) adhiberi nequeunt: Conf. HVBER. *h. §. 6.* (*δ*) *temporis*, vltra horæ ſpatium extendi regulariter non debet: (*ε*) *modi*, ne dividatur, ſed vno contextu applicetur. Interim multum committendum *arbitrio* iudicis prudentis, *art. 58.* WILDVOGEL. *diſſ. de arbitr. iudicis circa tortur.*

25. (X)

25. (X) Pendente in tortura inquisito, *interrogandus est generaliter, vtrum confiteri velit nec ne?* Ceterum, si vel maxime sub ipsa tortura delictum confiteatur, ab actuario confessio talis non est protocollo inserenda, sed prius ei relaxanda sunt tormenta, *art. 58.*

26. (XI.) Relaxatis tormentis, si confiteri promittit, *rite examen faciendum;* vbi cauendum, (a) *ne inquisito suggerantur a iudice circumstantiæ,* sed *generaliter* interrogatio instituatur: *l. 1. §. 21. h. art. 56.* confessio ad *suggestionem* elicita non grauat inquisitum.

27. (b) *Vt de omnibus causæ circumstantiis interrogetur,* quod exemplis declarat CAROLVS V. *in art. 48. sqq.* Generaliter de iis interrogandus, *quæ innocens nec fateri nec scire potest, art. 53.* (c) *Vt ordine annotentur iuxta confessionem inquisiti, art. 53. in f.* (d) Postea iudex in veritatem circumstantiarum, confessione manifestatarum, inquirat, *art. 55. 56.*

28. (XII) Tandem *ratificari confessio debet,* quod fit, si comprobantur & repetuntur ab inquisito ea, quæ antea confessus est, quod & in territione necessarium est. Fiat autem ratificatio (α) *extra locum torturæ, art. 56.* seu in iudicio: (β) *ex interuallo, cit. art.* quod ex tormentorum perpessorum qualitate æstimandum: (γ) rite & exacte ratificatio *consignanda cit. art.* Hac ratificatione facta ad condemnationem properandum, *art. 60.*

29. Ratificatione non facta, reiteratur etiam *tertia vice* tortura, vel potius *plene* iudex eam exequitur, si iustas suæ reuocationis causas allegare nequit, *art. 57.* Quod si in ipso *articulo executionis* retractat confessionem, executio non statim facienda, vti putat CARPZ. *Pr. crim. qu. 126. n. 62.* sed potius iuxta *art. 91. C. C. C.* illa differenda, & acta denuo transmittenda.

30. (XIII) Si reus sub tortura persistit in negando, eo ipso purgata sunt indicia, & *definitiue* regulariter absoluendus, *l. 9. de calumn. art. 61.* nisi tales prægnantes adsint circumstantiæ, quæ diuersum suadeant ob *vtilitatem publicam*, cuius rei exemplum sistit BODIN. *disp. de vs. & abus. tort. §. 20.* Hoc casu etiam iudex sportulas pro carnifice, ministris & custode carceris sustinere debet, *art. 61.* Sed *in processu inquisitorio* hodie tortus expensas processus soluere tenetur, STRYK. *in V. M. h. t. §. 15.* vel eo interim defuncto, eius heredes, vt pronunciauit Facultas iurid. huius loci, *mens. Nou. 1714.* Conf. *diss. de expens. crim. c. 8. X. de iniur. & damn. dat.*

31. Aliquando tamen etiam hoc casu repeti potest *inquisitio* & *tortura* propter *noua* reperta *indicia; l. 18. §. 1. h.* modo (α) ad illa non iam ante fuerit examinatus: (β) illa genere differant a prioribus: (γ) & quidem talia sint, quæ per se ad torturam sufficiunt, *art. 61.*

TEXT. NOTAB.

L. in criminibus 1. pr. §. 1. 2. 7. 10. 17. 21. 23. f. l. quæstionis modum 7. l. Edictum 8. l. Diuus 9. l. de minore 10. §. pen. l. vnius 18. pr. §. 1. pen. l. maritus 20.

Ex Cod. l. sicuti 4. l. milites 8. l. Diuo Marco 11. l. decuriones 16. l. nihil 17.

TIT. XIX. (IX. 47.)
De pœnis.

1. POENA, definiente GROTIO, est *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis.* Vel plenius: *est propositio mali seu dolor, quem propter delictum commissum infert superior inferiori inuito, in emendationem tum delinquentis tum totius Reipubl.* THOMAS. *iurispr. diu. l. 3. c. 7. n. 28.* Eatenus differt (α) a *vindicta*, quæ

quæ non intendit *emendationem*, & a *pari* exercetur, atque in *ſtatu ciuili* regulariter reprobata eſt, *l. 14. C. de Iudæis:* (β) a pœna *conuentionali*, quæ magis *intereſſe pecuniarium* tangit: (γ) *a correptione amica*, quæ ſolam emendationem alterius, & quidem proprie dictam, pro ſcopo habet, & ex mero amore proficiſcitur. (δ) *Correptio iudicis*, eine Weiſung, magis pœnæ ſpecies eſt, *l. 20. de his, qui not. infam.*

2. Finis pœnarum eſt tum *ſalus* & *tranquillitas publica*, tum *ipſius delinquentis* correctio, *l. 20. h.* Illa *ſemper* intenditur. Hæc *ſæpe*, ſcilicet quoad pœnas non capitales: vnde & morte delinquentis pœna ceſſat ordinarie, *c. l.* In *capitalibus* finis vnice tendit ad *tranquillitatem reipubl. conſeruandam*, vt alii hoc deterreantur exemplo, adeoque medium cogendi eſt, detinendi ciues in officio, *l. 1. D. de iuſt. & iur.* Inde formula: Ihm zur wohlverdienten Strafe, andern aber zum Exempel ꝛc.

3. Ex varietate delictorum varia oriuntur pœnarum genera. Generatim (α) *de iure Romano* pœna eſt vel *ciuilis*, qua actor ad pœnam ſibi applicandam agit, conſiſtitque *in præſtatione pecuniaria;* vel *criminalis*, qua fiſcus eandem irrogat, ſibique & reipubl. inde ſatisfacit. (β) De *iure Germanico* pœna *ciuilis* eſt, quam magiſtratus inferiori iurisdictione munitus decernit: *criminalis*, quam iurisdictione ſuperiori præditus imponit.

4. Hoc reſpectu iterum eſt vel *capitalis* vel *non capitalis*. Illa vita *naturalis* vel *ciuilis* adimitur, *l. 2. h. l. 103. in f. de V. S.* Huius ſunt variæ ſpecies: (α) *legibus probatæ:* gladius, laqueus, rota, culeus, ſeu hodie ſuffocatio, ignis, diſſectio in quatuor partes, condemnatio ad metallum, exilium, bannum imperii &c. (β) *Legibus probatæ*, relatæ *in l. 8. §. 3. 9. l. 25. §. 1. h. l. 10. de interdict.* ANTON. MATTHAEI *de*

crim. h. t. c. 1. n. 4. (γ) Per *desuetudinem* abolitæ, CARPZ. *Pr. crim. qu. 128. n. 15. seqq.*

5. *Non capitalis* meram coërcitionem *corporis* vel *famæ* defectum vel *bonorum* diminutionem &c. continet. Huc præter alias refero (1) *recantationem* in iniuriis atrocibus imponi solitam: (2) *carcerem*, qui *de iure ciuili* non obtinuit, *l. 8. §. 9. l. 35. ff. l. 6. C. h.* sed *iure canonico* clericis immorigeris dictatur, der Priesterliche Gehorsam, postea *ad iudicia secularia* tractus, & quidem vel *cum* vel *sine carena*, *c. 3. de pœn. in 6.* Præterea huc refero (3) *pœnitentiam ecclesiasticam*, quæ hodie magis *pœna*, quam *pœnitentia* est: (4) *impositionem cœlibatus* &c.

6. In pœnis infligendis ratio est habenda (1) *iudicis*. Prout enim hodie iurisdictio est vel *alta* vel *bassa*, eatenus etiam pœnas infligendi ius variat. Qui hanc habet, certas species tantum potest dictare, *carcerem*, *mulctam*, item das Halseisen. Mores tamen vbique non sunt iidem. Qui *illam*, omnes species pœnarum, *ordinarias* tamen, imponere potest. Iudex *ecclesiasticus* pœnas tantum *ecclesiasticas*, iure canonico determinatas, imponit, non *criminales*; sed vbi hæ infligendæ, delinquentes brachio seculari traduntur.

7. (II) *Pœna infligenda ipsi delinquenti*, non aliis: *l. 21. C. h. l. 2. quod quisque iur.* vnde ne quidem liberi maculam exinde sentire debent, *l. 26. h. l. 20. C. h. I. P. S. lib. II. art. 17.* Ceterum quod in *crimine maiestatis* aliud obtineat, *l. 5. C. ad L. Iul. mai.* id exorbitans est, nec in consequentiam trahendum, vid. tamen *l. 4. §. 2. de offic. proc.*

8. Vnde (α) *morte* tollitur pœna, *l. 20. in f. h.* nisi crimen sit atrociſſimum, vbi aliquando, in detestationem nefandi facinoris, adhuc in cadauera sæuitur, quale exemplum *in crimine perduellionis* occurrit.

9. (β)

9. (β) Heres alieni criminis succeſſor non conſtituitur, *l. 26. h.* COCCEI. *de oblig. hered. ex delict. def. S. 4. §. 1. ſeqq.* Res tamen diſtinctione indiget. In *ciuilibus* pœnis heres *poſt litem conteſtatam* tenetur in ſolidum: *l. 26. l. 33. l. 58. de O. & A. l. 29. de nouat.* non vero ſi ante eam mortuus ſit, vt ne quidem ad *reparationem damni* de *iure ciuili* teneatur, niſi *locupletior* factus ſit. De *iure canonico* tamen indiſtincte tenetur, *c. f. X. de ſepult. c. 2. X. de pignor.*

10. In *criminalibus* autem reus iam condemnatus eſt, aut non. Priori caſu, ſi quidem pœna ex *bonis defuncti* ſoluenda fuit, heres tenetur, *l. 20. de accuſ. l. pen. C. ſi reus vel accuſ.* MEV. *ſ. D. 393.* COCCEI. *cit. l. §. 30. ſeqq.* Si in aliam pœnam corporis affictiuam vel vltimi ſupplicii condemnatio facta, heredes non tenentur, *l. 3. l. ſeqq. C. ſi reus vel accuſ. mort. l. 26. de pœn.* Si non eſt condemnatus, itidem pœna heredes grauare nequit, COCCEI. *c. l.*

11. Ceterum ſi reus ſibi mortem conſciuit conſcientia criminis eiusmodi, quod *publicationem bonorum* meretur, itidem heredes tenentur, ac ſi defunctus iam eſſet condemnatus, *l. pen. C. ſi reus vel accuſ.* quo & alia ſpecialia crimina ſpectant, *l. f. ad L. Iul. Mai. l. 4. §. 4. C. de heret. l. 2. ad L. Iul. repet. l. f. ad L. Iul. pecul.*

12. (III) *Pœna proportionata delicto infligenda.* Iudex enim (α) imprimis rationem habere debet circumſtantiarum, *cauſæ, loci, perſonæ, temporis, qualitatis, quantitatis, euentus &c.* ex quibus *delicti quantitas* recte æſtimari poteſt, *l. 16. §. 1. ſeqq. h.* (β) Aequilibrium *in pœnis inprimis arbitrariis* ſeruare debet, *ne quid aut durius aut remiſſius conſtituat, l. 11. pr. l. 13. l. 30. h.* Hinc pœnam legibus ſtatutam mitigare non poteſt, niſi quatenus *mitigatio* lege ſpeciatim conceſſa. Conf. *l. 8. in f. C. ad L. Iul. de vi.* ZOES. *h. n. 9. 10.*

Huc pertinet, si diutino tempore quis *carcere* detentus fuit: *l. 23. C. de pœn.* si innocens pro adultera *intercessit*, quia sic pœna mitiganda est; *l. 25. pr. h. numerus liberorum*, *l. 7. §. 3. de bon. damn.*

13. (IV) Tandem *pœna dictata legitime exequenda*, in quo actu pro diuersitate pœnarum peculiaria adhuc requisita sunt obseruanda. Imprimis in vltimis suppliciis (1) *mature condemnato mortis supplicium indicandum*, vt ad mortem se præparare possit, *C. C. C. art. 79.* immo alia scitu necessaria iuxta *art. cit.* obseruanda.

14. (2) *Non diu differendum supplicium; l. 5. C. de custod. reor. l. 18. C. h.* licet subterfugia quærat; *l. 6. pr. h.* quo ipso tamen necessarium ad *pœnitentiam* tempus, quod ad *triduum* non præcise restringendum, ipsi non auferendum. Aliquando tamen ex iustis causis differendum supplicium, veluti (α) si mulier sit prægnans: *l. 22. l. 3. h.* MENAG. *in amœn. iur. c. 21.* (β) si princeps seueriorem pœnam ex iracundia sine *debita causæ cognitione*, & sic per *nudum præceptum*, dictauit: *l. 20. C. h.* cuius notabilem applicationem in *laniena Parisiensi* refert ANTON. MATTH. *de iure gladii c. 38. p. 655.* (γ) si ob *socios criminis conuincendos* vtile videatur, vt differatur supplicium. Denique (δ) huc referunt, si singulari artificio instructus sit reus per *l. 31. pr. h.* Verum hic textus potius loquitur de remittendo Romam *condemnato ad bestias*, vt populo Romano spectaculum præbere possit &c. ENGELBR. *ad D. h. §. 96.*

15. Quæ alias in ipsa executionis die solennia attendi debeant, non sunt vnius eiusdemque naturæ, sed maxime variant. Plerumque de nouo instituitur *imaginarium iudicium criminale*, das hochnothpeinl. Halsgericht, necessarias partes iudicii antea peracti continens, cuius requisita in qualibet regione in vulgus

gus nota sunt, vid. Reyser *in praxi crimin. P. 1. p. 889. seqq.*

16. Atque hæc obtinent, si præsens sit delinquens. *Absens* ordinarie condemnari non debet, *l. 5. pr. h.* nisi talis pœna infligenda, quæ & *absenti* infligi possit, veluti pecuniaria, infamia, relegatio, in effigie *c. l. 5.* vid. STRVV. *de execut. in effigie.* Si *capitalis*, processus suspenditur: alicubi tamen tandem pro *confesso & conuicto* habetur, pronunciaturque, eum *dignum* esse, qui capitis supplicium luat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. prægnantis 3. l. relegati 4. l. absentem 5. l. si quis 6. pr. l. aut damnum 8. §. 1. 6. 7. 9. l. moris 9. pr. §. 4. 5. 9. 10. l. in seruorum 10. §. 2. l. perspiciendum 11. l. hodie 13. l. quædam 14. l. cogitationis 18. l. si non defendantur 19. l. si diutino 25. l. crimen 26. l. diui 27. pr. l. capitalium 28. pr. §. 10. l. ad bestias 31. l. mandatis 35. l. in damnatios 37. l. si quis 38. §. 1. 5. f. l. Cicero 39. l. Metrodorum 40. l. pen.

Ex Cod. l. incredibili 6. l. impunitas 7. l. decurionum 12. §. 1. l. pœnam 15. l. qui sententiam 16. l. si quis 17. l. cum rei 18. l. si vindicari 20. l. sancimus 22.

TIT. XX. (IX. 49.)

De bonis damnatorum.

1. Bona *condemnatorum* olim publicabantur, vt tamen aliquando ex ratione *miserationis* liberis relinquenda esset *legitima, l. 7. h.*

2. *Iure nouellarum* hoc eatenus immutatum, vt *descendentes* quidem in infinitum; *ascendentes* vero & ex *latere* venientes vsque ad tertium gradum *succedant, N. 134. c. vlt. auth. bona damnatorum C. h.* excepto crimine *læsæ maiestatis. Iure* vero *Carolino art. 218.* successio heredibus reseruata videtur, exceptis iis

casibus, vbi *speciatim* & *principaliter* quoque pœna confiscationis est statuta, vid. Policey-Ordnung *de anno 1548. & 1577.* BRVNN. *ad cit. auth.*

3. Ceterum vbi confiscationis pœna dictatur, tantum illa bona fisco cedunt, quæ ad *heredem extraneum* transire possunt. Neque enim comprehenduntur feudalia, fideicommissaria, peculium filii, *l. 3. C. h.* bona emphyteuticaria ecclesiastica &c. nec *postea acquisita; l. 22. §. 5. mand.* nisi condemnatus *proscriptus* sit, *l. 2. C. de bon. deport.*

TEXT. NOTAB.

L. cum ratio naturalis 7. pr. §. 3.
Ex Cod. l. si filius tuus 3. auth. bona damnatorum.

TIT. XXI. (IX. 52.)

De bonis eorum, qui ante sententiam mortem sibi conscíuerunt, vel accusatorem corruperunt.

1. Qui ante sententiam manus violentas sibi inferebant, tum etiam qui accusatorem corruperant, pro *confessis* & *condemnatis* habebantur, adeoque horum quoque bona *nonnunquam* publicabantur, *l. 3. pr. h. l. 1. 2. C. h.* Primo casu necesse erat, (I) *vt talis delicti reus esset, ob quod morte naturali vel ciuili plecti debebat, l. 3. §. 3. h.*

2. (II) *Vt constaret, eum criminis conscientia sibi manus intulisse.* Qui vel tædio vitæ vel impatientia doloris mortem sibi conscíuerat, ex *Stoicæ philosophiæ* principiis non peccauerat, *l. 3. §. 6. h.* MERILLIVS *lib. 1. obs. c. 23.*

3. (III) *Vt heredes innocentiam defuncti defendere non possent.* Audiendi enim erant, si poterant eius innocentiam probare, *l. 3. §. f. h.* Alias bona fisco cede-

cedebant, quod etiam *iure Carolino* repetitum ad *art. 135.* eo in casu, quo *pœna capitalis*, cum confiscatione bonorum est constituta, *conf. I. P. S. lib. II. art. 31.*

4. Ceterum αὐτοχειρίαν *attentatam* apud Romanos non plane impunitam fuisse, si *sine causa* fieret, satis apparet ex *l. 3. §. 6. h.* Qui enim sibi non pepercit, nec aliis parcet, conf. BYNKERSHOEK. *lib. IV. obs. c. 4.*

5. Sed repudiatis *sectæ Stoicæ* principiis, inter Christianos αὐτοχειρία merito reprobatur; vnde etiam hodie cadauera eorum *ecclesiastica* priuantur *sepultura*, consideratis tamen circumstantiis, quas suggessit CAROLVS *in cit. art.* Videndum enim, vtrum quis sibi mortem conscinerit ex *magna melancholia, impotentia animi*, morbi rigore, an vero ex *pessimis & friuolis causis?* nam his tantum propria est *sepultura ignominiosa.* Ceterum in dubio (1) nemo præsumitur sibi mortem violentam attraxisse: (2) multo minus *studio & destinato consilio.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. qui postulati 8. §. 4. 6. vlt.

TIT. XXII.

De interdictis & relegatis & deportatis.

1. INTERDICTIO varium in finem fieri potest. (α) Interdicitur alicui *aduocationi* vel in tempus vel in perpetuum: *l. 9. pr. de pœn.* (β) *foro*, si interdictus ab omnibus forensibus negotiis abstinere debet: *l. 9. §. 4. cit.* (γ) *negotiationibus: l. c. §. 9. 10.* (δ) *ordini: l. 7. §. 20. h.* (ε) *adspirationi ad dignitates: c. l. §. 21. h.* (ζ) *loco, l. 7. §. 10. seqq. h.* vel ne *ex certo loco* in publicum procedat, *l. 9. h.* &c.

2. Inde

2. Inde originem traxit *interdictum ecclesiasticum* in *iure canonico*, vbi sistuntur ad certum tempus omnia ad cultum diuinum publicum pertinentia, præter illa, quæ speciatim excepta sunt.

3. RELEGATIO est *species cuiusdam interdictionis*, quia relegatis reuera certus locus vel prouincia interdicitur, ex qua exire iubentur, vel etiam certo loco egredi prohibentur, *l. 7. §. 17. h.* quæ species *confinatio* dicitur, *l. 4. h.*

4. Ab hac relegatione differt *exilium* seu DEPORTATIO. Nam (α) hæc aufert *vitam ciuilem* & sic omnia iura, non *relegatio*, *l. 4. l. 7. §. 3. h. l. 17. §. 1. de pœn.* (β) Hæc semper fit *in perpetuum*; sed non *relegatio*, quæ etiam ad tempus fieri potest, *l. 7. §. 2. h.* (γ) Hæc bonorum amissionem post se trahit, non *relegatio*, *l. 4. h. l. 7. in f. de cap. minut.* Iura tamen gentium deportato salua manebant, *l. 15. h.* Denique (δ) exul ab omnibus Romani orbis finibus exclusus erat, non *relegatus*, qui certo tantum excludebatur loco.

5. Pœna *exilii* rarior est, relegationis frequentior, quæ tamen hodie ab *emigratione* discernenda. Illa iterum vel ad *tempus* vel in *perpetuum* infligi solet. Obstringuntur præterea relegati communiter *vrpheda*, qua iurato promittunt, se *intra tempus relegationis* reversuros non esse. Hanc si violauerint, abscissione digitorum puniuntur, *C. C. C. art. 108.*

6. Extendit se ordinarie relegatio ad *districtum relegantis*, *l. 7. §. 10. h.* adeoque nobiles vltra suum districtum relegare nequeunt: nomine principis autem relegantes, veluti præfecti, ex *tota prouincia* condemnatum eiicere possunt, CARPZ. *pr. crim. qu. 130. n. 26.* Interim quod *directo* facere non licet, *per indirectum* fieri potest, postquam eiiciendi obstringi possunt iuramento,

mento, ne intra certa milliaria commorentur, quamvis illa territorii limites excedant.

7. Qui *sententiæ* parere & *vrphedám* præstare recusat, durioribus carceribus ad hoc adigitur, immo tandem, continuata contumacia, per lictores deduci solet ad limitis loci, ex quo relegandus, vbi simul carnifex in animam iurare nolentis *vrphedam* præstat, & relegatio per *publicum proclama* omnibus manifestatur, constituiturque, eum in posterum pro relegato habendum & ab omnibus eo in loco vitandum esse, CARPZ. *cit. l. n. 38.*

TEXT. NOTAB.

L. Exilium 5. l. Relegatorum 7. §. 10. l. potest præses 9. Reliqui textus, qui sequuntur in litteris, vt vocant, *versalibus* expressi sunt, non sunt authentici.

TIT. XXIII. (IX. 51.)

De sententiam passis & restitutis.

1. Exules & relegati sæpe *ex causa* restituuntur. RESTITVTIO est *indulgentia principis, qua hi, qui sententiam exilii similemue passi sunt, & reuera pœnam promeritam adhuc sustinent, in priorem statum restituuntur, l. 13. in f. C. h.* Habet itaque locum (1) *in pœnis tractum successiuum temporis habentibus;* vt exilii, relegationis, carceris perpetui, vel (2) vbi *alias res potest redintegrari*, vt in confiscatione bonorum.

2. *A simplici pœnæ infligendæ remissione* in eo differt, quod hæc locum habeat in pœnis quibuscunque omnem restitutionem excludentibus, vt mortis, & sic pœnæ *executionem* antecedere debeat.

3. Restitutio (1) *a principe concedenda.* Est enim species *iuris aggratiandi*, soli principi competentis, adeoque ab *inferiori* magistratu, qui *iure territoriali* desti-

destituitur, fieri nequit. Immo & si ex capite *innocentiæ* damnatus restituendus, olim ex *principis decreto* sententiam suam præses demum mutare poterat, *l. 1. §. f. de quæst.* ne *actum gratiæ* sub specie *restitutionis iustitiæ* exercet. Hæc tamen *hodie* facilius magistratibus, criminali iurisdictione gaudentibus, tribui potest, actis ad extranea collegia transmissis.

4. (II) *Ex iusta causa*, cum *spes impunitatis nutrire soleat pestilentiam in subditis*, *Clem. 1. de celebr. miss.* (III) *Absque præiudicio tertii*, cui ius suum, in quo læsus est, non auferendum.

5. Restitutio *gratiæ*, prout a principe facta, ita etiam sententiam passis prodest. Alia enim est *plena*, quæ priorem *statum*, *honores* & *bona* plene restituit, *l. 2. 7. 9. C. h.* præter α) fructus perceptos, & β) bona a fisco alienata, ne tertio noceat, *l. 2. §. 10. ne quid in loco publ.* ZOES. *h. n. 7.* Alia *minus plena*, quæ *solius pœnæ remissionem* indulget, ad iura autem amissa non dat regressum, *l. 2 C. h.* quæ *in dubio* intelligitur facta, *c. l. 2.*

6. In *plena* itaque (1) testamentum, deportatione irritum redditum, reuiuiscit: (2) redit patria potestas in liberos, *l. 6. C. h.* vt tamen a liberis interim gesta rata sint: *l. 13. §. 1. C. h.* (3) ius succedendi reuiuiscit, adeo vt si interim occasione pœnæ alteri hereditas tantum sit *delata*, non vero per *additionem* acquisita, quæ condemnato debuisset deferri, illam quoque restitutus adire possit, quia adhuc res est integra, ZOES. *h. n. 11.*

7. Verum restitutio *ex capite iustitiæ* omnia restituit cum *omnibus fructibus* & *rebus* iam *alienatis* ceterisque iuribus, quia cum pœnam passus non deliquerit, nullo modo etiam pœnam aliquam sustinere debet.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. si deportatus 2.

Ex Codice l. cum patrem 2. l. si ademtus 5. l. in insulam 6. l. in quæstione 13. pr. §. 1. 4.

TIT. XXIV.

De cadaueribus punitorum.

1. *Cadauera punitorum* de iure Romano non solebant sepeliri, teste SVETON. *in Aug. c. 13.* nisi (α) sepultura *petita*, & (β) *permissa;* denegari enim aliquando poterat ob criminis atrocitatem, *l. 1. h.* Imprimis autem agnatis petentibus corpora non erant neganda, immo etiam ex *humanitate* aliis, *l. f. h.* quod exemplo *Iosephi ab Arimathia* declaratur.

2. Plerumque hodie denegari solet sepultura his, qui *rotis* imponuntur, vel *patibulis* suspenduntur *extra vrbem;* neque si grauitas criminis subsit, hoc quandam iniquitatem continet, cum etiam Deus in pœnam atrocitatis aliquando hoc constituit.

3. Aliquando etiam ad *anatomiam publicam* cadavera concedi solent, non aliter tamen, quam auctoritate principis, vel *speciali*, HAHN. *ad W. h.* vel *generali* sanctione, vti in Saxonia Electorali per speciale decretum, de anno 1662. factum, vid. HOFFMANN. *disp. de Anatom. publ.*

LIB. XLIX. TIT. I. (VII. 61. 62. 70.)

De appellationibus & relationibus.

1. Duo sunt capita huius tituli. Agitur enim primo de RELATIONIBVS, quæ erant *remissiones causarum ad principem, vt princeps, quid pronunciandum*

dum esset, statueret, l. 1. 2. 3. C. h. vid. MERILL. *lib. II. obs. c. 7.* Olim enim ob *sectas ICtorum* ius admodum *incertum* erat: inde recurrendum ad principes, qui *suis rescriptis* controuersias decidebant, ad quas in LL. ICti vbique prouocant. Enimuero post *compilationem Iustinianeam* hæ *iure Nouellarum* prohibitæ sunt, *Nou. 125. c. 1.* Hodie ex *iure canonico* rursus receptæ, inprimis autem tunc permissæ, quando de puncto iuris dubio *authentica interpretatio* principis desideratur.

2. Altera pars agit de appellationibus. APPELLATIO est *prouocatio a sententia iudicis inferioris ob grauamen parti litiganti illatum hunc in finem facta, vt sententia iniqua inferioris per superiorem corrigatur.*

3 Ille itaque recte (1) *appellat, qui* (α) *per sententiam est grauatus,* siue condemnatus sit, siue alio modo eius *interfit,* sententiam non transire in rem iudicatam, MEV. *8. D. 61. n. 3. 4.* quod *interesse speciale* ante omnia demonstrandum, HILLIG. *ad Donell. lib. 28. c. 6. lit. q.* Sic itaque legatarii a sententia contra heredem scriptum lata appellant: *l. 29. pr. de inoff. test. l. 14. pr. h.* fideiussores, debitore condemnato: *l. 5. pr. h.* venditor, condemnato emtore: dominus, condemnatis subditis, MEV. *1. D. 61.* vel seruis. *l. 11. de public. iud. l. 2. C. de accus.*

4 Admittitur etiam appellatio eorum, quorum interest *ex causa communi.* Etenim pro *condemnato ad mortem* quilibet recte appellat, etiam inuito & reclamante condemnato, *l. 6. h. l. 23. §. 6. h.* quia singulorum interest, ne innocens ad mortem rapiatur.

5. Pluribus *consortibus litis* condemnatis vel *vnius* appellatio sufficit, quæ omnibus prodest, vt victoria vnius omnibus prosit, *l. 1. C. si vnus ex plurib. l. 3. §. 1. h.* MEV. *1. D. 88.* & *8. D. 105.* Attamen requiritur: (1) *vt omnes ex vna eademque causa sint condemnati;* secus est, si diuersa omnium sit causa defensionis: *l. 10.*

l. 10. §. f. h. (2) *omnes vna sententia sint condemnati;* si quilibet seperatim est condemnatus, singuli appellare debent; *l. 16. pr. h.* (3) *omnibus adhuc salua sit appellatio;* secus si vnus alterue sententiam agnoverit.

6. (β) *Qui se non indignum reddidit hoc beneficio,* quo pertinent *vere* contumaces, quatenus *de dolo* constat; modo α) fuerint legitime & peremtorie citati: β) plane non comparuerint, *l. 23. §. f. h.* MEV. *§. D. 180.* In casu *præsumtiuæ contumaciæ* adhuc locus est appellationi, *l. f. §. 1. h.* Quidam distinguunt inter contumaciam in *non comparando* & *non respondendo*, quod discrimen haud est fundatum, vt ostendi in *diss. de contumacia non respondentis.*

7. (γ) *Qui appellationi non renunciauit*, quod etiam *tacite* fieri potest, v. c. qui petit dilationem ad soluendum: *l. 5. C. de re iud.* qui super iudicato transigit: *l. 40. §. 1. de pact.* qui a iudice inferiori petit, vt grauamen remoueat, MEV. *7. D. 93 &c.* BLVM. *in proc. Cam. tit. 44. n. 19. seqq.* STRYK. *intr. in prax. for. c. 23. §. 12.*

8. Hisce concurrentibus vterque appellare potest & *actor* & *reus.* Altero appellante, alteri quoque appellatio proficit, vt, hoc inuito, appellans ei rursus post *insinuationem citationis* renunciare nequeat, cum sit *commune beneficium*, *l. f. C. h.* modo a *tota sententia* appellatum sit. Si *plura capita* continet, & ab vno vel altero appellatum est ab actore, reus vero in aliis se grauatum sciat, necessum est, vt expresse intra *fatale* adhæreat appellationi, cui tunc auctor in præiudicium alterius amplius renunciare nequit, STRYK. *cit. l. §. 19. 20. & in diss. de commun. appellat.*

9. Idem quoque de *tertio* dicendum, qui itidem pro suo interesse appellationi *actoris* vel *rei* adhærere potest, & quidem si pro *suo interesse principaliter* in-

teruenit, intra decendium; si vero saltem *accessorie assistere* vult appellanti, quandocunque, quamdiu adhuc salua est defensio, comparere potest, MEV. *1. D. 158.*

10. Facienda (II) appellatio *a sententia grauante*, modo (α) sit *clara*; si *ambiguum sensum* admittit, partes antea *declarationem* petere debent; MEV. *3. D. 127.* quamuis *euentualis appellatio* intra decendium petitæ declarationi tutius adiungatur.

11. (β) *Definitiua*; de *iure ciu.* enim ab *interlocutoria* appellare regulariter non licuit, *l. 2. de appell. recip. l. 2. C. de episc. auth.* HILLIG. *ad Donell. lib. XXVIII. c. 6. litt. LL.* Sed *iure canonico* appellatio etiam ab *interlocutoria grauante* quacunque tam *mera* quam *mixta* admissa est, *c. 12. 54. 61. h. Clem. 5. h.* Hoc tamen in *Concil. Trident. sess. 13. de ref. c. 1. & sess. 24. de ref. c. 20.* limitatum, si vel *vim definitiuæ* habet, præsertim si totam causam determinet, vel *grauamen irreparabile* contineat. Conf. *ius eccles. protest. lib. II. tit. 28. §. 7. seqq.*

12. Ceterum in appellatione ab *interlocutione mera* speciatim requiritur: (α) vt fiat *in scriptis: c. 1. h. in 6.* (β) *causa grauaminis exprimatur: c. 59. X. h.* (γ) vt appellatio *iustificetur ex actis prioris instantiæ, Clem. 5. h.* quod vltimum etiam in *mixta* obtinet. Hac reformata, tota causa deuoluitur ad superiorem iudicem, *c. 59. in f. X. h. t.*

13. Præterea vero admissa etiam de *iure canonico* est appellatio ab *actibus extraiudicialibus*, vnde dicitur *extraiudicialis*. *Extraiudicialis* autem *actus* varie dicuntur: (1) quando iudex citra omnem, vel saltem sufficientem causæ cognitionem procedit, & partem grauat: (2) quando *ante L. C.* grauat: (3) quando grauamen non a iudice, sed a *parte* h. e. aduersario infertur, quod alicui præiudicium ingens affert. Verum hoc vltimo casu magis est *simplex querela*, non pro-

proprie dicta appellatio, *c. 5. X. h.* adeoque apud iudicem inferiorem interponitur; conf. LYNKER. *de gravam. extraiud.* interim tamen habet *effectum ſuſpenſivum*, ne actus absque nullitate fieri poſſit.

14. (γ) Vt ſit ſententia *prima vel ſecunda*, a qua appellatur. Contra *tertiam* enim ſententiam *prioribus conformem* non permittitur appellatio: *l. vn. C. ne lic. in vn. ead.* modo omnimoda adſit conformitas *trium ſententiarum* ratione (α) identitatis cauſæ, (β) qualitatis, (γ) perſonarum, MEV. *1. D. 18.* & (δ) ſententiæ omnes ſubſiſtant, ID. *6. D. 114.* Denique (ε) *tertia prouocatio* accedat, ID. *1. D. 63. n. 2.* GAIL. *1. O. 72. n. 3.* LVDOVICI *de trib. conform. ſentent.*

15. (δ) *Sententia ſit lata in cauſa ciuili*, ſaltem hodie: de *iure* enim *ciuili* appellatio in *proceſſu accuſatorio* admittebatur, *l. 6. D. l. 19. C. h.* exceptis quibusdam criminibus atrociſſimis, *l. 16. h. l. 6. C. ad L. Iul. de vi publ. c. 18. de hæret. in 6. l. 1. C. de rapt. virg. l. vlt. C. ad L. Iul. mai.* Moribus plerorumque locorum appellatio in *proceſſu inquiſitorio* denegatur, & loco eius *noua* adhuc permittitur *defenſio*; CARPZ. *pr. crim. qu. 139. n. 13.* MYNS. *Cent. 2. O. 98. & 4. O. 41. 42. niſi* α) ex *capite nullitatis* vel *denegatæ iuſtitiæ* querela moveatur: β) per viam *accuſationis* procedatur.

16. (ε) *Sententia lata ſit in cauſa moram ferente.* Alias appellatio non admittenda, *l. f. de appell. recip.* MEV. *3. D. 163. n. 2.* veluti in cauſa damni infecti, ſepulturæ, aggerum, CARPZ. *iurispr eccleſ. l. 2. tit. 24. def. 395.* cauſisque ſummariis aliis, ſcilicet, quoad *effectum ſuſpenſiuum*, *l. vn. C. de moment. poſſ.*

17. (ζ) *Sententia ſit iudicis inferioris.* A ſententia eius, qui *ſuperiorem* non agnoſcit, non datur appellatio. Hinc reprobata eſt appellatio ab *imperatore* ad *pontificem* ſub grauiſſima *banni* pœna, *R. I. de anno 1654. §. 164.*

18. (η) Denique *sententia sit grauatoria.* Grauamen enim causam constituit appellationis, *c. 59. X. h.* Sufficit etiam *grauamen futurum*, si ex eo, quod pronunciatum est, certo sit exstiturum, MEV. *t. D. 164.*

19. (III) Appellatio *interponenda legitimo modo.* Interponitur vel *viua voce l. 2. h.* vel *in scriptis.* Illa in appellatione a *definitiua*, non *interlocutoria mera*, admittitur. *In scriptis* fit (1) per *schedulam appellationis* iudici inferiori oblatam, quæ continere debet nomen appellantis, appellati, & sententiæ, *l. 1. in f. h.* Cauendum quoque, ne quis *limites modestiæ* transgrediatur, *l. 8. h.* hinc *protestatio* ab aduocatis communiter addi solet.

20. (2) *Coram Notario & testibus*, cum petitione, vt *instrumentum solenne*, quod loco *Apostolorum* est, desuper conficiat, quod in camera *pergameno* produci debet, *R. I. de anno 1512.* von Notarien *§. 19.* Sufficit autem illud exhiberi *in termino reproductionis.* De *modo appellandi* coram Notario vid. STRYK. *introd. in prax. c. 23. §. 10.*

21. (3) *Potest etiam coram honestis personis protestatio interponi*, si forsan Notarius deficiat, & iudex copiam sui facere nolit, *c. vlt. X. h.* vbi quatuor personas exigere solent, vt duæ quasi repræsentent personam Notarii, id quod tamen ex *cit. text.* colligi nequit. Conf. *l. f. C. de his, quæ per met. iud. non appell.* Hæc *protestatio* conseruat *fatalia*, ne labantur, simulque protestanti viam aperit, interponendi, facultate data, eam apud superiorem.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. f. l. Scio quæsitum 3. f. l. ab executore 4. §. 1. 2. l. a sententia 5. l. non tantum 6. l. illud sciendum est 8. l. appellanti 13. l. constitutiones 16. l. cum in vna 17. pr.

Ex Cod. auth. nouo iure. l. si quando 3. *de relat.* l. nouum 2. l. appellatione 3. l. præses 5. l. eos 6. §. 1. 2. 5. auth hodie.

die. l. minime 12. l. litigatoribus 14. l. ne causas 15. l. & in maioribus 20. l. quoniam 21. l. iudicibus 24. l. si quis 28. l. addictos 29. l. si quis 30. l. oportet 36. *de appellat.* l. vn. *ne lic. in vna eademque causa.*

TIT. II. (VII. 42.)

A quibus appellare non licet.

1. Porro interponenda (IV) appellatio *a sententia iudicis subalterni appellabili.* Olim appellari non poterat a senatu, *l. 1. §. 1. 2. h.* a sententia præfecti prætorio, *l. vn. §. 1. de offic. præf. prætor. &c.*

2. Hodie appellatio interdicta est (I) *ob iudicis pronunciantis priuilegium*, & quidem *in totum* quoad Electores, quibus datum est priuilegium *de non appellando;* vid. *A. B. tit. 11.* cum vero ab omnibus ex æquo non esset vsurpatum, de nouo per *R. I. de anno 1654.* omnibus indultum est. Idem concessum Archiducibus Austriæ, Ducibus Burgundiæ, Saxoniæ, Würtembergicis, & nouissime Regi Sueciæ, ratione ducatuum ad Imperium pertinentium, *I. P. art. 10. §. 12.* cui tamen necessum fuit constituere tribunal *intra fines Germaniæ.*

3. *In tantum* principes reliqui & ciuitates hoc priuilegio gaudent, scil. *quoad certam summam.* In genere quoad omnes requiritur *summa appellabilis* ad 400. thaleros, *R. I. de anno 1654. §. 112.* si ad *tribunalia imperii* appellatio instituenda. Speciatim vero plures priuilegia ad peculiarem summam habent, quæ refert BLVM. *in proc. cam. tit. 47.* Dn. de LVDOLPH. *in catal. priuil. elect. princ. & stat. de non appell.* LVDOVICI *de summa appellabili.*

4. In attendenda *summa appellabili* (1) *grauaminis* duntaxat, non *actionis institutæ* summa respicienda, BLVM. *c. l. c. 46. §. 9.* (2) Possunt etiam coaceruari

diuersæ summæ, si ab vno vel pluribus creditoribus *vna in causa* petuntur, *arg. l. 11. §. 3. de iurisdict.* ID. *c. l. §. 11.* (3) Non attenditur illa summa, vbi agitur de re *certam æstimationem* non recipiente, veluti in causis iniuriarum, status, existimationis, aliorumque iurium magni pretii, ID. *c. l. §. 44. sqq.* (4) *Vsuræ* in hanc summam non computantur, *R. I. de anno 1654. §. 112.* ibi: *400 Rthlr. Capital.*

5. (II) *Ob specialem prohibitionem eius, qui iudicem delegatum dedit, l. 1. §. 4. h.* veluti si rescripto inserta clausula: *remota appellatione.* Hoc ius remouendi appellationem æque *principibus* nostris asserendum est, si *iusta causa* adsit, vid. IAC. BRVNNEM. *disp. de appell. per rescript. remot.* Non tamen censetur (1) remota appellatio a sententia notorie iniqua, *c. 53. X. h. c. 9. de sent. & re iudic.* nec (2) alia remedia excluſa sunt, GAIL. *obs. 35. n. 5.*

6. A laudo *arbitrorum* itidem appellare non est permissum, *l. 1. C. de recept. arb.* nisi sint *arbitri iuris*, quo etiam pertinent *Austregæ, l. 9. qui satisd. cog.*

TIT. III.

Quis a quo appelletur.

1. Præterea (V) *appellatio ad proxime superiorem interponenda.* Hinc per *gradum* non *saltum*, fieri debet, *l. 1. §. 3. l. 21. de appell. l. 1. 2. 3. h.* quod etiam iure Germanico prouisum, *l. P. S. lib. 2. art. 12.* nisi (α) *intermedius iudex* sit *suspectus:* (β) adsit impedimentum, ob quod iudicare in illa causa nequeat, MARTIN. *in proc. Sax. tit. 10. §. 5. n. 536.* Si per *saltum* facta, remittenda causa ad intermedium iudicem, *c. 66. X. de appell. l. 1. §. 3. l. 21. pr. §. 1. eod.* MEV. *5. D. 204.*

2. Sic

2. Sic itaque a *delegato* principis appellatur ad *delegantem l. 1. h.* Non idem dicendum est, si inferior iudex alicui totam iurisdictionem mandauerit, quia sic appellatur *ad mandantis superiorem*, cum *mandantis* & *mandatarii* idem tribunal sit, *l. 1. in f. h.*

3. Vbi iurisdictiones plurium, ad quos appellari potest, concurrentes sunt, *electiue* appellari potest, ne quidem intra *decendium* electo certo iudice appellationis, ZIEGL. *de iur. mai. l. 1. c. 30. n. 4.* Et inde est, quod *iure canonico* appellatio semper ad pontificem sit permissa, tanquam concurrentem cum quouis inferiore.

4. Si vterque litigantium appellat, & quidem alter hunc, alter illum eligit, *prima appellatio*, quæ ex *litispendentia* iudicanda, trahit ad se *secundam in causis connexis*, quæ diuelli non debent, *l. 10. C. de iudic.* In causis vero *non connexis* in vtroque foro appellatio peragenda.

5. Ceterum in *iudice superiori*, ad quem appellatur, adesse debet *facultas iudicandi* de illa causa, de qua appellatur. Hinc (1) in plurimis causis solus Imperator cognoscit, in quibus *Cameræ* iurisdictio non est fundata. Huc etiam pertinent (2) in genere *causæ* ecclesiasticæ & *matrimoniales*, & tandem (3) *criminales*, in quibus ob *defectum iurisdictionis ecclesiasticæ* & *criminalis* non licita est prouocatio ad tribunalia summa imperii, BODIN. *disp. de illicita a princip. protest. prouoc. in caus. eccl.*

TIT. IV. (VII. 63.)

Quando appellandum sit, & intra quæ tempora.

1. Vlterius appellatio (VI) *legitimo tempore interponenda.* Olim *fatale interponendæ* breuiori spa-

tio erat incluſum, *l. 1. §. 5. 15. h. l. 20. §. 1. de appell.* Poſtea *decendium* conſtitutum, *N. 23. c. 1. auth. hodie C. de appell.* quod hodie indiſtincte obtinet, *c. 15. de ſent. & re iud. c. 8. h. t. in 6.*

2. Currere incipit hoc fatale, & quidem (1) *ſcienti* a momento *publicationis* factæ, *l. 1. §. 9. h.* (2) *ignoranti* vero, v. c. *tertio*, ad *publicationem* non citato, a tempore ſcientiæ, *c. 8. de appell. in 6.* quæ debet eſſe *ſpecifica;* hinc tenorem ſententiæ ſcire debet, MEV. *3 D. 269. n. 7.* Ei vero, qui ſcire *potuit* & *debuit*, ſtatim currit, v. c. qui ad publicationem citatus, nec tamen comparuit, MEV. *7. D. 270.*

3. Currit *de momento in momentum* omni, etiam *pauperi*, nec vllam admittit *prorogationem*, nequidem *conuentionalem*, (vtut MEV. *3. D. 410.* eam admittat,) adeoque, illo præterlapſo, cenſetur renunciatum appellationi, modo (α) *facultatem* habuerit appellandi: *l. 1. §. 7. h.* (β) ſententia ſit *certa*, nec vllam adhuc requirat declarationem: alioquin ante declarationem non currit: FRIDER. *de proceſſ. c. 8. n. 34.* MEV. *3. D. 127.* (γ) Grauamen illatum ſit *tranſiens;* ſecus ſi *ſucceſſiuum* & *continuum.* MEV. *8. D. 472.* BLVM. *in proc. eam. tit. 49. n. 14.*

TEXT. NOTAB.

Ex Codice l. tempora 2. auth. ci, qui appellat. l. per hanc 4.

TIT. V. (VII. 65.)

De appellationibus recipiendis vel non.

1. Interpoſita intra *fatale decendii* appellatio *regulariter* recipienda eſt a iudice *a quo*, quod ſub *certa pœna* ipſis iniunctum; *l. 21. C. de appell.* ZIEGL. *in dicaſt. concl. 51. §. 2.* cum ad iudicem *ad quem* demum cognitio ſpectet, an & quatenus illa ſit reiicienda nec ne? ID. *c. l. §. 7.* MEV. *6. D. 13.* Si itaque reiicitur appellatio,

latio, appellari potest a *reiectione* appellationis, STRYK. *introd. in pr. for. cit. loc.*

2. Hoc tamen sine dubio intelligi debet, quatenus *dubium* est, vtrum appellationi possit esse locus? Alia ratio itaque est causarum *notorie non appellabilium*, veluti (1) ob notorium *defectum summæ appellabilis*, (2) ob iudicis superioris notoriam inhabilitatem, & (3) ob alias causas, de quibus hinc inde actum. Conf. *l. 2. 4. 5. 6. vlt. C. h.*

3. Iudicis itaque *ad quem in casu dubio* est cognoscere, vtrum sit recipienda, nec ne? qui antequam decernat citationem, grauamina ponderare, MEV. *t. Dec. 7.* & statuere debet, vtrum sit recipienda an reiicienda? friuolam enim admittere nequit, IO. SAM. STRYK. *de reiect. ab act. c. 5.* Inde sæpe a *iudice inferiori* desideratur relatio.

TEXT. NOTAB.

L. sciendum 6. l. si res vlt.

Ex Codice l. eius 1. l. obseruare 2. l. abstinendum 4. l. ab executione 5. l. quisquis 6.

TIT. VI.

De libellis dimissoriis, qui apostoli dicuntur.

1. Vt vero iudex *ad quem* recipere possit appellationem interpositam, porro desideratur, (VII) *vt petantur legitime* APOSTOLI, qui sunt *literæ emanatæ ab eo, a quo appellatum, ad iudicem ad quem, quibus negotium appellationis ei denunciatur, l. vn. h.* Sunt itaque instar *testimonii publici*, quo declaratur *formaliter* appellatum fuisse.

2. Species harum literarum sunt sequentes. (1) *Dimissoriales*, quibus declarat iudex, appellatum fuisse, atque omnino deferendum esse appellationi, & inpri-

mis locum habent, si *extraneus iudex* pronunciauit. (2) *Reuerentiales*, vbi testatur, se detulisse appellationi *in honorem iudicis superioris ad quem*, *c. 1. de appell. in 6.* (3) *Conuentionales*, quando in appellationem consentit aduersarius, quæ minus frequentantur, immo a iuris ratione alienæ sunt. (4) *Testimoniales*, quæ a Notario *testimonii causa* per *instrumentum solenne* expediuntur, vel ab *honestis viris*, coram quibus *protestatio* interposita. (5) *Refutatoriæ*, quibus iudici ad quem rationes exponuntur, quare non sit recipienda appellatio, qui tamen non obstantibus his illam recipere potest, MEV. *3. D. 386.* & *6. D. 13.*

3. Ante omnia vero (1) *legitime apostoli petendi*, quod fit cum clausula: *instanter*, *instantius*, & *instantissime*, quod deducunt ex *l. vn. §. 2. h.* confirmatum est in *clem. 2. h.*

4. (2) *Intra tempora legitima*, h. e. intra 30 dies, *l. 24. C. de app. c. 6. h. t. in 6.* a tempore latæ sententiæ computandos, quamuis communiter hodie in *schedula* ipsa *interpositæ appellationis* peti soleant. His non petitis, appellationi censetur renunciatum esse, *clem. 2. h.* id quod tamen in Camera non attenditur, vtpote cui *instrumentum Notarii* loco apostolorum exhibetur, GAIL. *1. obs. 139. n. vlt.*

5. Acceptis apostolis (VIII) *legitime introducenda appellatio*, quod fit exhibitis iudici ad quem apostolis, mediante *supplicatione pro decernenda appellatione*, *citatione partis aduersæ*, *inhibitorialibus & compulsorialibus ad iudicem a quo dirigendis.* Huic supplicationi adiungitur *libellus appellationis*, quo (1) *causæ series* enarratur, (2) *grauamina* referuntur, & (3) *reformatio sententiæ* petitur. In camera & alibi præterea & appellans & aduocatus se offerre ad iuramentum *de non friuole appellando*, &, vt terminus ad iuramentum præfigatur, petere debent.

6. Com-

6. *Compulsoriales* vero sunt literæ, quibus compellitur iudex *a quo* ad edenda acta prioris instantiæ, sicuti *inhibitoriales*, quibus ei interdicitur, ne quid in causa attentet, quamuis hæc in *appellatione a definitiua* vel *interlocutoria mixta* superfluæ sunt.

7. Iniunctum enim *in R. I. de anno 1654. §. 61.* iudici *a quo*, vt statim intra 30 dies, non expectatis compulsorialibus, acta prioris instantiæ edat, & quidem obsignata, & legitime inrotulata sub pœna arbitraria §. 62. Quin & appellans in *reproductionis termino*, quo *grauamina* repetuntur, vel acta exhibere, vel legitime docere debet, se requisiuisse *debito modo* intra dictos dies editionem actorum, in quibus edendis si iudex moras nectat, petuntur *arctiora mandata* & decernuntur.

8. Introducenda autem appellatio *intra legitimum tempus*, quod variat. De *iure communi* enim nullum introductioni tempus præfinitum est. Si nullum *lege prouinciali* tempus præfixum, iudex inferior *in apostolis* illud determinat. In *R. I. de an. 1654. §. 67. quatuor mensis* insinuandæ appellationi in tribunalibus superioribus præfixi sunt, quibus alii *duo mensis* superadduntur, intra quos a citatione insinuata se præparare possit appellatus ad productionem *exceptionum*, vt *ita integrum fatale* in camera sit 6 mensium, BLVM. *in Proc. cam. tit. 49. §. 20.* Hoc *fatale* tamen est prorogabile, *cit. §. 67. in f.*

9. Tandem (IX) *legitime appellatio iustificanda*, quod *iure Romano & canonico intra annum* fieri debebat, *l. f. §. 4. C. de temp. appell. Clem. 3. h. t.* Verum hodie fere appellationes in plurimis iudiciis sunt perpetuæ. In Ducatu Magdeburgico celerius procedi-tur; præfigitur scilicet partibus terminus, daß ſie von 3 Tagen zu 3 Tagen verfahren ſollen, simulque termi-

nus

nus ad *publicandum decretum* adiicitur, quo ipso intra breue spatium temporis grauamina iustificantur.

10. Termino itaque ad iustificandum præfixo, iustificantur (1) *formalia* appellationis: (2) eiusdem *materialia*, quo facto simpliciter appellatus submittit *ad acta prioris instantiæ*, si causæ suæ confidat: vel vlteriores *deductiones* eodem modo, vt in prima instantia, fiunt.

11. Reducit videlicet appellatio causam ad statum *litis contestationis* in *prima instantia*, adeoque quæ in prima instantia *post eam* adhuc admitti poterant, in appellatione etiam admittuntur: hinc nondum probata adhuc probari, & nondum deducta deduci possunt, *l. per hanc 4. C. de tempor. appell.* quod non sine ratione reprobat LVDOLPH. HVGO *in tr. de abusu appellat. toll.*

12. Iustificatione peracta, *iudex ad quem* sententiam fert, vel *confirmando* sententiam prioris instantiæ, quo casu *remittitur* causa ad iudicem prioris instantiæ, *c. 61. in f. X. h. t.* refusis ab appellante expensis: *c. 59. X. h. t. I. P. S. lib. 2. art. 12.* vel *reformando*, & sic ipse executionem decernit.

TIT. VII.

Nihil innouari appellatione interposita.

1. Appellatione interposita, nihil innouandum a iudice *a quo*, *l. vn. h.* modo legitime hoc ei sit denunciatum: alias tuto ad executionem procedere potest, MEV. *4. D. 362. n. 8.* in appellatione autem ab *interlocutoria mera* interposita tamdiu procedere potest, donec a superiori *inhibitio* decreta fuerit, *c. 7. de appell. in 6.* ZIEGL. *ad Lancell. lib. 3. tit. 18. §. 17.*

2. Si vero nihilominus vlterius procedit, *attentatum* facere dicitur, quod *in continenti* reuocatur, *c. 56.*

c. 56. X. h. t. c. 7. in 6. eod. R. I. de anno 1654. §. 59. MEV. 4. *D. 288.* Iudex enim attentans *spoliare* dicitur, vid. BLVM. *de Proc. cam. tit. 53.* & sic absque omni processu, interueniente mandato S. C., spoliatus restituendus, MEV. 4. *D. 222.*

3. Praeterea attentans tanquam *spoliator* tenetur de damnis, fructibus perceptis & percipiendis, LANCELL. *de attent. P. 3. c. 31. n. 19.* & expensis; MEV. *3. D. 66.* modo (α) appellatio sit deuoluta, & (β) sententia habeat *effectum suspensiuum.* Vid. *diss. de execut. pend. appell. facienda.*

TIT. VIII. (VII. 64.)
Quae sententiae sine appellatione rescindantur.

1. Ad *affinia appellationis* spectant varia remedia. (1) REMEDIVM NVLLITATIS, per quod sententiae *sine appellatione* rescinduntur, vel infirmantur, *l. 1. §. 1. de fer.* siue per modum *querelae*, siue *exceptionis in termino executionis* a reo condemnato proponatur. Huc in genere pertinet, si sententia sit contra solitum procedendi ordinem lata, *l. 4. C. de sentent. & interl.* Conf. BLAS. ALTIMAR. *de nullit. sentent.*

2. Speciatim huc refertur, quando est aperte contra leges lata; *l. 1. §. 2. h.* contra non citatum, *l. 1. §. 3. h.* contra rem iudicatam, *l. 1. C. h.* die feriato, *l. 1. §. 1. de feriis*, si impossibile quid contineat, *l. f. h. &c.*

3. Potest vero hoc remedium *de iure ciuili* intra 30. annos tam coram *superiore* quam *inferiore* proponi; GAIL. *1. O. 127. R. I. de anno 1654. §. 121.* immo etiam iungi *appellationi*, quo casu per modum *accessorii* se habet, si *principaliter* appellatum est, & sic deserta appellatione deserta etiam est nullitas, MYNS. *2. O. 77. n. 2.*

4. Ve-

4. Verum in *R. I. cit. §. 122. & 123.* distinguitur, vtrum nullitas sit *sanabilis* an *insanabilis?* hæc *intra 30. annos*, illa vero *intra 10. dies* proponenda, BRVNNEM. *c. 25. n. 108.* Dicitur autem nullitas *insanabilis*, (1) si defectus est *in iudice;* (2) *in personis litigantibus:* (3) si *defectus substantialium* in ipso processu ostendi queat. *Sanabilis* potissimum æstimatur ex defectu *solennium*, quæ tamen ipsam processus substantiam non tangunt, adeoque *variare* solent & possunt.

5. (II) SVPPLICATIO, quæ locum olim habebat, vbi appellatio non amplius poterat admitti ob *personæ qualitatem*, quæ sententiam tulerat, *auth. quæ supplicatio C. de prec. imp. off.* Inde (α) non erat remedium *deuolutiuum*, (β) nec semper *suspensiuum*, nisi *intra decendium* interpositum, STRYK. *intr. in prax. forens. cap. 23. §. 28.* Inde in *iudicio imperiali aulico* hoc remedium intra *quadrimestre spatium* quoque admissum, & publica lege probatum est *art. V. I. P. §. 55.*

6. Quamquam vero olim sufficeret, intra *biennium* eam interponere, & vt sententiam suam iudex corrigeret, petere; hodie tamen in plurimis locis tam in *superiori* quam *inferiori* iudicio, vt aliud *remedium suspensiuum*, intra *decem dies* proponenda, adeo vt & noua quandoque producere permissum sit, de quo plenius edisserit ENGELBR. *ad D. h. §. 21.*

7. (III) In Saxonia frequentantur LEVTERATIONES & OBERLEVTERATIONES. Quæ in eo conueniunt, quod (α) *suspendant* quidem, sed non *deuoluant* causam: (β) intra *decendium* sint proponendæ: (γ) quod *ex iisdem actis* fieri debeant. De ipso processu rite peragendo, vid. MARTIN. *in pr. Sax. tit. 35.*

8. *Oberleuterationes* rarius admittuntur, & quidem *in Saxonia electorali* tantum locum habent in *supremis iudiciis*, si causa in *prima instantia* ibi ventilata fuit,

fuit, ita vt loco *appellationum*, & in effectu *leuteratio leuterationis* sint. Proinde haud admittendæ, si causæ per modum *appellationis* eo reductæ sunt. CARPZ. *in Proceſſ. tit. 17. art. 5. n. 19.* MARTIN. *cit. l. §. 1. n. 65.* In *ducatu Magdeburgico* admittitur, si quis renunciare velit appellationi ad suprema imperii tribunalia.

9. (IV) REVISIO, quæ est *disceptatio inter eum, qui sententia camerali se læsum dicit, & adversarium eius apud Cæsaris & statuum, ad id lectorum, consiliarios, adiunctis cameræ imperialis Assessoribus, hunc in finem rite instituta, vt acta adhuc semel reuideantur, tandemque lis finem accipiat*, HERT. *de iudic. reuis. in Cam. Imper. §. 2.*

10. Requiritur, (1) vt causa in reuisionem deducenda ad 2000. thaleros adscendat: *R. I. de anno 1654. §. 127.* (2) vt alias causa sit appellabilis: *R. I. cit. §. 127.* (3) petenda reuisio ordinarie a Moguntino intra *quatuor menses* sub *pœna desertionis: R. I. cit. §. 124.* (4) Cameræ legitime denuntianda: (5) Supplicans certam summam in casum succumbentiæ deponere debet, *R. I. cit. l. §. 126.* & tandem a commissariis ad *reuisionem* deputatis causa denuo cognoscitur. Hoc ipso tamen non suspenditur executio, *R. I. cit. §. 124.* STRYK. *c. l. §. 31. in fin.*

11. (V) RESTITVTIO IN INTEGRVM. Hæc inprimis contra *rem iudicatam* de *iure communi* vsum præbere potest, & quidem ex clausula generali prætoria, *in l. 26. §. vlt. ex quib. cauſis maior.* adeoque intra *quadriennium* ab eodem iudice petenda ex *nouis cauſis*, MEV. 2. *D. 152.* Alibi tamen, vt in Pomerania instar remedii *ordinarii* obtinet, & intra sex septimanas proponenda, adductis grauaminibus, super quibus, an admittenda sit? ante omnia decernendum, ID. *5. D. 205.* Sed praxis hodie variat.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. l. Paulus respondit 3.
Ex Cod. l. latam 1. l. si cum inter. l. venales 7. l. vlt.

TIT. IX.

An per alium causæ appellationis reddi possint.

Quæ causa per *procuratorem* in *prima instantia* agi nequit, illa nec in *appellatione procuratorem* admittit *l. 1. h.* Quia vero in prima instantia procurator legitime datus semel *dominus litis* factus est, per *substitutum* appellare potest, *l. f. in fin. de appell.* Immo regulariter de *iure Romano* procurator tenetur interponere & prosequi appellationem, *l. 31. §. 2. de negot. gest.* quia *dominus litis* erat: ast de *iure canonico* & *moribus* prosequi eam non tenetur, *c. 14. X. de procur.* FRANZK. *de procur. n. 33.* HAHN. *ad W. eod. tit. num. 11.*

TIT. X.

Si tutor vel curator magistratus creatus appellauerit.

Qui iniuste appellant a vocatione ad *munus publicum* seu a *reiecta excusatione*, tenentur resarcire damnum, quod per moram appellationis reipublicæ vel pupillis contingit.

TIT. XI.

Eum, qui appellauit, in prouincia defendi.

Illi, qui *reipublicæ causa* absentes sunt, hoc priuilegium habent, vt interim, dum absunt, non teneantur *domi* se per *procuratorem* defendere: secus est in iis, qui ob *priuatas negotiationes* peregrinantur, *l. 1. 2. h.*

TIT.

TIT. XII.

Apud eum, a quo appellatur, aliam causam agere compellendum.

Qui appellauit, non potest iudicem *a quo* tanquam suspectum recusare, si *ex diuersis causis* coram eodem conueniatur vel agere velit, *l. vn. h.* Quod tamen admittit *ius canonicum*, si *extra ordinem* iudex suspectus videatur, *c. 6. & 24. X. de appell.*

TIT. XIII. (VII. 66.)

Si pendente appellatione mors interuenerit.

Morte appellantis non euanescit appellatio pendens, quatenus heredum interest, illam non euanescere, *l. vn. pr. h.* Quod & in tutoris herede, ante redditas rationes, verum est, *c. l. §. 1.* Heredi tamen a tempore aditæ hereditatis adhuc *quatuor menses* indulgentur, *l. vlt. C. h.*

TIT. XIV. (VII. 37. X. 1.)

De iure fisci.

1. Fiscus h. l. est *vniuersitas quædam seu patrimonium ipsius principis, seu qui summam habet maiestatem in republica, comprehendens varias vtilitates & iura principi, qua tali, ob summum imperium competentia.* Vnde dicuntur res fiscales quasi *propriæ & priuatæ ipsius principis*, qua talis, *l. 2. §. 4. ne quid in loco publico*, & adhuc distinguuntur (1) a *bonis patrimonialibus*, quæ princeps, vt *priuatus* possidet; (2) a domanialibus, quæ hodie non vt *propria*, sed *iure vsufructuario* magis possidet: (3) a *publicis*, *cit. l. 2.*

2. *Ius fisci* habet *summus princeps*, ob supremam in republica potestatem, & sic etiam status *imperii* &

ciuitates immediatæ. I. P. art. 8. §. 4. Idem conceſſum eſt *nobilibus immediatis* ex priuilegio imperatorio, *capitulat. Leop. art. 23.* Quin & *ciuitates municipales* nonnullæ iure fiſci fruuntur in *certis caſibus*, ſed non *in vniuerſum*, ex immemoriali præſcriptione.

3. Iura & priuilegia fiſci varia ſunt. Quædam (I) *ad eum augendum* comparata ſunt. Huc pertinent bona *vacantia*, quibus æquiparantur *deſerta*, & *inculta*, *l. 1. C. de bon. vac. ereptitia*, *commiſſa*, *confiſcationi obnoxia*, *mulctæ fiſcales*, & *nullius*, quatenus hodie principes hæc ſuo fiſco adſcripſerunt, vt ſunt *alluuiones*, *inſulæ*, *res inanimatæ* &c. Sic & vindicat fiſcus, in genere, quod *ſcelere* acquiſitum eſt, *l. 9. in fin. h.* Sunt præterea varia *onerum publicorum* genera, quæ potiſſimum ad fiſcum augendum ſpectant.

4. (II) Vel tendunt *ad conſeruanda bona & iura fiſcalia.* Huc pertinent (1) tacita hypotheca, quam habet in bonis ſui debitoris, *l. 46. §. 3. h.* (2) Contra eum non ſemper admittitur compenſatio, *l. cit. §. 5.* conf. *tit. de compenſat.*

5. (3) Poteſt contra debitorem debitoris ſui agere nulla nominis ceſſione facta, *l. 3. 4. C. quando fiſc. vel priu.* vt tamen maneant debitori eæ exceptiones, quæ contra creditorem competebant, MEV. *8. D. 240.* Aliis non idem conceſſum, niſi *actione hypothecaria* nomen debitoris ſui perſequi queant. BERGER. *in œcon. iur. p. 645. ſeq.* BORN. *diſſ. de actione quæ credit. adu. debit. debitorem competit.*

6. (4) Fiſcus pro ſuo intereſſe interueniens, cauſam coram alio iudice cœptum deuoluit ad ſuperius iudicium, *l. 35. h.* MEV. *4. D. 185.* (5) Habet ius prælationis in quibusdam caſibus. (6) Hereditate vendita a fiſco, emtor tantummodo conueniri poteſt a creditoribus, *l. 41. h.*

7. (7)

7. (7) Non caueat. (8) De rebus a fisco venditis tantum datur actio contra eum intra *quadriennium*. (9) Cogere potest *reos* ad edenda instrumenta, *l. 2. §. 2. h.* (10) Reuocat etiam, quæ in *fraudem fisci* non sunt acquisita, *l. 45. pr. h.* (11) Locatio rerum fiscalium facienda *sub hasta*, *l. 9. pr. de publican.* (12) Emtor rei fiscalis stare tenetur locationi a fisco contractæ, *l. f. h.* &c.

8. Ceterum vbi fisci *iura singularia* non possunt doceri, regulariter vtitur iure communi in *causis priuatis*, in quibus ad instar *priuati* agit, *l. 10. h. l. 25. de pign. l. 12. de compens.* Et optimi est principis, ob solum *interesse fisci* nemini suum detrahere, nec audire eos, qui pro fisco augendo *impia* consilia subministrant.

TEXT. NOTAB.

L. 1. l. non intelligitur 3. §. 10. 11. l. Lucius 9. in f. l. non puto 10. l. possunt 11. l. in summa 17. l. deferre 18. l. si quis mihi 28. l. fraudem 45. l. Moschis.

Ex Codice l. bona 1. l. quamuis 2. l. si cum pecuniam 3. l. pecunia 5. l. vlt. *de priuil. fisci.* l. si minoris 3. l. omnis 11. *de iure fisci.*

TIT. XV. (VIII. 51.)

De captiuis & de postliminio & redemtis ab hostibus.

1. Sequuntur *iura militaria*, & quidem primo loco de *iure belli* agitur. Status inter gentes ad duo summa capita redigitur, qui vel *pacis* vel *belli* est. In statu *belli* cuilibet hostem (α) cogere, eique *media resistendi* adimere studet, & (β) iustam bellandi causam sibi tribuit; hinc introductum est inter gentes (1) ius in *captiuitatem* hostes ducendi: (2) resistentes occidendi: (3) *occupandi* res hostium.

2. Ante omnia autem supponitur *iustum bellum*, quod geritur inter eos, qui superiorem non recogno-

ſcunt. Capti *bello ciuili* vel *a latronibus* manent liberi, *l. 19. §. 2. l. 21. §. 1. h.* Et quia quilibet ex belligerantibus ſe *iure* abſtuliſſe contendit, & *in re ſua iudex* eſt, hoc iudicium, cum aliud deficiat, pro *iure perfecto*, ad inſtar *iudicati* in ſtatu ciuili, *inter gentes* alias valet, COCCEII *de amneſt. & poſtlim. in pac. S. 1. c. 3. & S. 2. §. 4. ſqq.*

3. Modus acquirendi res hoſtiles conſiſtit (α) in *reali occupatione* rerum hoſtilium, & quia *violenta eſt*, præterea requiritur, (β) vt in *ſecurum locum* ſint deductæ, vt omnis ſpes illas recuperandi ſit depoſita, quod fit, ſi *intra præſidia* deductæ fuerint, *l. 5. §. 1. h. In fuga* rurſus hoſtibus ereptæ priſtinis reſtituendæ ſunt dominis.

4. In *perſonis* bello captis iure gentium erat introductum, vt eſſent *ſerui hoſtium*, pro quibus tamen apud Romanos non reputabantur, ſed 1) vel iure *poſtliminii* fruebantur, ſi redirent: *l. 19. pr. h.* vel 2) *ex lege Cornelia* mortui fingebantur, antequam in captiuitatem eſſent traductæ, vbi non redibant, COCCEII *c. l. S. 2. §. 9. ſq.* Inde fluit deciſio *l. 25. h.* Qui vero a populo hoſtibus deditus erat, is reuerſus non recipiebat ius ciuitatis, quia ciuitas contra factum ſuum venire non poterat, *l. 4. in f. h.* IDEM *§. 22.*

5. POSTLIMINIVM vero eſt *ius amiſſæ rei recipiendæ ab extraneo* (ſeu hoſte) *& in ſtatum priſtinum reſtituendæ inter belligerantes obtinens*, *l. 19. pr. h.*

6. Obtinebat hoc olim aut in *bello* aut in *pace*. In *bello* ſi captus, non facta pace, rediret ad ſuos vel ad gentis ſuæ amicos, *l. 5. pr. §. 1. h.* cui omnia iura integra reſtituebantur. In *pace* vero, (1) ſi populus Romanus cum gente aliqua neque *amicitiam*, neque *hoſpitium*, neque *fœdus* amicitiæ cauſa factum habebat. Hoc caſu etiam capti ab his gentibus extra *ſtatum belli ordinarium* illorum fiebant, redeuntes autem

tem priſtina iura accipiebant, *c. l. §. 2.* conf. CAESAR. *lib. VI. de bello Gallico c. 23.* Item *obſeru. ad rem liter. ſpect. tom. VII. obſ. 6.* Inprimis autem (2) huc pertinebant, qui in pace *ſimpliciter* facta non erant comprehenſi, & ita bello capti apud hoſtes manebant, *l. 12. pr. h.* Sed hodie clauſula *amneſtiæ* paci adiecta eos ſimul comprehendit, de COCCEI *c. l. §. 29. ſeqq.* eamque virtutem habet, vt captiui dimitti debeant.

7. Gaudent itaque iure poſtliminii, qui *iniuria detenti* ſunt, *l. 19. pr. h.* vel ſaltem ita iudicantur, in hoc enim ſe fundat *ius poſtliminii.* Proinde ab hoc iure excludebantur (α) transfugæ, *l. 19. §. 4. h.* (β) qui hoſti ſe dederant, *l. 17. h.* ob fidem hoſti datam: (γ) qui ſua voluntate apud hoſtes manebant: *l. 20. pr. h.* (δ) qui a populo *dediti* erant ex propria ſponſione, *l. 4 h.* Exempla habet THOMAS. *duplici diſp. de ſponſione Caudina & Numantina.*

8. Præterea quoque *res immobiles* iure *poſtliminii* fruuntur, vt, hoſtibus expulſis, ad priores dominos redeant, *l. 20. §. 1. h.* Secus obtinet in *rebus mobilibus*, quatenus plene captæ ſunt, quia in præda ſunt, *l. 28. h.* exceptis rebus, quæ in bello vſum præbebant, *l. 2. h.*

9. Poterant captiui etiam *redimi*, quod opus *redemtionis* piis cauſis adſcribitur: HERT. *de lyro S. 2. §. 1.* & multis præterea *priuilegiis ſpecialibus* gaudent, *l. 20. 21. C. de SS. eccleſ.* adeo vt etiam donatio ad redemtionem captiuorum absque inſinuatione valeat, ſi vel maxime 500. ſolidos excedat, *l. 23. eod.* Et quidem pretium redemtionis, ſi ea *animo donandi* haud eſt facta, a redemto reſtituendum eſt, quem in finem redemtori datur *ius retentionis* perſonæ redemtæ, *l. 2. l. 11. C. h.* Alia, quæ ad *redimendos captiuos* ſpectant, hinc inde tacta ſunt. conf. HERT. *cit. loc.*

10. Hodie præsertim redemtio hæc obtinet, quando inter duces belli *pactum speciale* desuper interceſſit, quod vocant *Cartell*, quale in bello, per *pacem Riſwicenſem* ſedato, obtinuit inter regem Galliæ & confœderatos, & exhibentur ab HERT. *c. l. S. 3.* Neque etiam in captiuis ius poſtliminii amplius videtur obtinere cum hi *domi* apud ſuos pro ſeruis non habeantur.

TEXT. NOTAB.

L. poſtliminii 5. §. 1. 2. l. non dubito 7. §. 1. l. in bello 12. pr. l. poſtliminium 19. pr. 4. 7. l. ſi quis ingenuam 21. §. 1. l. hoſtes 24. l. Diuus Seuerus 25.

Ex Codice l. ex duobus 1. l. ab hoſtibus 2. l. cum cognatos 3. l. cum & poſtliminii 6. l. præſes 8. l. ſi is 13. l. is qui liber 15. l. liber captus 17. l. f.

TIT. XVI. (XII. 36.)

De re militari.

1. Miles dicitur, *qui auctoritate eius, qui belli ius habet, lectus, & in numerum relatus eſt, vt eſſet huius vel illius cohortis*, vid. *l. 1. l. 42. de milit. teſtam.* BRISSON. *2. antiq. lect. c. 6.* In eo conſiſtebat α) *militum titulus*, ſine quo eſſe non poterant, vnde & *clerici* ſine *titulo* haud ordinati: MERILL. *lib. III. obſ. c. 2.* quin etiam β) *characterem* iis impreſſum fuiſſe, docet AVGVSTINVS in *c. 97. C. 1. qu. 1.* vnde rurſus clericorum *character indelebilis* ortus.

2. Leguntur milites ex *auctoritate imperantis*, adeo vt crimen perduellionis incurrat, qui iniuſſu eius exercitum comparauerit, *l. 3. ad L. Iul. mai.* quia fluit ex *iure belligerandi.* Hinc varia militia in imperio obtinet pro ſtatu vario: datur *imperatoris:* datur *imperii:* datur *circularis.* De duabus poſterioribus ſpeciebus peculiaribus differt. agit STRYK. Datur etiam *prouincialis*, & *ſtatuum imperii.*

3. Le-

3. Leguntur milites ad militiam idonei, iustaque statura præditi: hinc plures olim excludebantur, *l. 4. §. 1. 4. 7. 8. l. 8. l. 11. l. 13. §. 3. l. f. h.* in quo hodie iura militaria, cuiuis prouinciæ propria attendenda.

4. Olim plerumque *miles domesticus* ex *ciuilibus* legebatur, & sic hi ad instar *muneris publici* ad militiam cogi poterant. Sed post, *milite extraneo* assumto, voluntario milite numeri suppleti sunt, *l. 4. §. 10. h.* conf. LIPS. *de milit. Rom.*

5. Veruntamen, ingruente necessitate, cogi adhuc possunt ciues, vt imperantem sequantur, eique, bellum gerenti, assistent, quod est *ius* illud decantatum *sequelæ*, der allgemeine Auffboth. MYL. ab EHRENB. *de princip. & stat. imper. c. 76.*

6. Iura militum sunt varia. Habent suum ordinarium iudicem, & quidem si delictum militibus tantum *proprium* commiserint, propria est persecutio eius apud belli præfectum: in communibus persecutio quoque communis est, *l. 2. pr. h.* Adeoque possunt vel a proprio vel iudice loci ordinario puniri, CARPZ. *P. 4. c. 9. D. 11.* quæ tamen etiam hodie variant. Vid. LVDOVICI im Kriegs-Proceß.

7. Priuilegia varia hinc inde tetigimus. Sic gaudent iure singulari circa tutelas, testamenta, torturam, ignorantiam iuris, gaudent beneficio competentiæ, *l. 18. de re iudic.* &c.

8. Ad rem militarem etiam pertinet *prouisio militaris*, quæ omnia subsidia militiæ comprehendit, & plenius de ea ediffertur in *disp. pecul.* STRYK. Habent etiam peculiaria *iura ecclesiastica*, tradita in opusculo filii mei *de iure milit. ecclesiast.*

TEXT. NOTAB.

L. militum 2. pr. l. desertorem 3. §. 9. 12. 15. l. qui cum vno 4. §. 10. l. non omnes 5. pr. §. 6. l. milites 13. §. f. l. f.

Ex Codice l. stipendia 1. l. milites 3. l. nemo 13. l. contra 14. l. milites 15.

TIT. XVII. (XII. 31. 37.)

De castrensi peculio.

Milites filiifamilias gaudent *castrensi peculio*, de quo supra *tit. de pecul.* actum, adeoque illa repetere hic otiosum duco.

TEXT. NOTAB.

L. si filiusfam. 2. l. miles 4. l. miles filiusfam. 5. l. ex nota 10. l. castrense 11. l. dotem 16. §. 1.

Ex Codice l. si in potestate 1. l. erat 3. l. cum allegas 4. *de castrens. pecul. mil.*

TIT. XVIII. (XII. 47.)

De Veteranis.

1. VETERANI sunt, *qui exacto legitimo militiæ tempore* (quod erat spatium *viginti annorum*, *l. f. C. de his, qui non implet. stip.*) *honeste sunt missi*, quæ *missio* dicebatur *honesta*. Ab hac differt *causaria*, cum quis *vitio animi* vel *corporis* minus idoneus militiæ renunciatur, & ante tempus dimittitur. *Ignominiosa* vero cum quis *propter delictum* sacramento soluitur, *l. 13. §. 3. de re milit.* Differentia maxime occurrebat circa excusationem a tutelis, *l. 8. de excus.*

2. Gaudent præterea veterani α) immunitate ab oneribus *personalibus*, non *realibus*; *l. 2. h.* speciatim β) vero ab *inhospitatione* immunes erant: *l. 10. §. 2. de vacat. & excusat. muner.* γ) eximebantur a certis generibus pœnarum: *l. 1. h.* δ) iisdem fere cum *decurionibus* iuribus fruebantur, *l. 3. h. l. 1. 3. C. h.* Causarie missi hodie in quibusdam prouinciis *iure valetudinariorum* gaudent, de quo speciatim agit Dn. a LVDEWIG. *diss. de iure valetudin.* quorum conditio hodie pinguior est, ac

ac quidem apud Romanos. Veterani vero in sensu iuris Romani non amplius supersunt.

LIB. L. TIT. I. (X. 38. 39.)

Ad municipalem & de incolis.

1. Sequuntur IVRA MVNICIPALIA, quæ municipes in municipiis concernebant. Erant autem MVNICIPES, *ciues vrbium liberarum imperio Romano subditarum, legibus suis & iure suo vtentes, & muneris cum populo Romano participes.* Abusiue deinde dicuntur ita cuiusque ciuitatis ciues, *l. 1. §. 1. h.* conf. GELLIVS *in N. A. l. 16. c. 13.* EVERHARD. OTTO, *de ædil. colon. & municip. cap. 1.*

2. Facit municipem legitime natum (I) *origo paterna:* aliquando ex priuilegio *materna, l. 1. §. 2. h.* & magis respicitur ad illum locum, vbi quis nasci debuit, licet *casu* alibi natus sit, CARPZOV. *l. D. 1.* Weichb. *art. IV.*

3. (II) *Allectio, l. 7. C. de incol.* qua in ciuitatem *extranei* recipiuntur, & *iura municipum* consequuntur. Hodie in his respiciendum (1) an sint idonei ciuitati, an magis noxii? *vid. Nouell. 80. c. 1. & 5. A. B. c. 16.* proinde in mores, originem & vitam inquirendum, vid. ENGELBR. *ad D. §. 40.* (2) an ob aliam conditionem assumi prohibeantur? quales sunt *banniti, Iudæi,* & *hæretici,* sola principis territorii gratia, per *modum dispensationis* hodie recipiuntur. (3) Soluenda certa pecunia, cum iuramenti præstatione. HAHN. *ad W. h. n. 4.*

4. Fruebantur municipes iure *suffragii* & *munerum publicorum,* quin & subiiciebantur *iurisdictioni municipali, l. 20. h.* Quamuis hoc hodie in plerisque locis ad illos applicari non possit, qui iurisdictioni alii *priuile-*

giatæ subsunt, qui tantum respectu *bonorum suorum iurisdictioni oppidanæ* subiiciuntur.

5. Ab his differebant *incolæ*, qui in aliquam ciuitatem *domicilium suum* contulerant, etsi aliunde orti, *l. 239. §. 2. de V. S.* A municipibus tamen in eo differebant, quod *ciues* eius municipii non fierent. Interim parere magistratibus debebant, apud quos *incolæ* erant, & illis, apud quos *ciues*, *l. 29. h.* Verum hodie mutato domicilio, liberantur iurisdictione fori originarii. Quamuis non vbique ius ciuitatis pristinæ amittant, pro quo conseruando, alicubi quotannis quid soluendum est.

6. In vxore aliud obtinebat, quippe quæ quamdiu nupta est, incola eiusdem ciuitatis videtur, cuius maritus eius est; ibi autem, vnde originem trahit, non cogebatur muneribus fungi, *l. 38. §. 3.*

TEXT. NOTAB.

L. adsumtio 6. §. 2. l. eius 9. l. simile 10. l. imperator 11. l. ordine 15. §. 12. l. libertus 17. §. 12. 13. l. maior 19. l. domicilium 20. l. municeps 23. §. 1. l. eius 27. §. 2. l. nihil est 31. l. ea, quæ desponsata est 32. l. incola 34.

Ex Codice l. filius 3. l. origine 4. l. vlt. *de municipibus.* l. nec ipsi 2. l. cum neque 4. l. ciues 7. l. vlt. *de incolis.*

TIT. II.

De decurionibus & filiis eorum.

1. Reguntur municipes per *duum-viros* & *decuriones* ad exemplum *consulum* & *senatorum vrbis Romæ*, consilii publici gratia constitutos, *l. 239. §. 5. de V. S.*

2. Per *decuriones* hosce *munera publica* explicabantur, tributa, census, & quæ in vniuersum ad administrationem ciuitatis pertinebant, procurabantur. Ex iis *duum-viri* aliique *magistratus* municipales adscribeban-

bantur, *l. 7. §. 2. h.* quamuis ipsi *decuriones magistratus*, h. e. iuri dicundo præpositi non essent.

3 Non alii in horum ordinem assumebantur, quam honestiores, & sic quamuis spurii non absolute reiicerentur, *l. 6. pr. h.* tamen, si habebant competitorem legitime natum, hic eis præferebatur, *l. 3. §. 2. h.*

4. Priuilegia horum varia erant, quæ eo magis eis indulgenda, quod plurimis oneribus, imprimis *edendis spectaculis*, grauarentur, de quibus BRISSON. *l. 4. select. antiq. c. 13.* agit: hinc etiam inuiti ad hoc munus subeundum cogi poterant.

5. Imprimis in eo priuilegiati erant, quod nec ipsi nec liberi eorum torqueri possent, etiam post depositum officium, *l. 2. §. 2. l. fin. h.* & quod ad paupertatem redactis alimenta ex publico decernerentur; *l. 8. h.* cum *gratis* reipubl. inseruire, & ita sæpe maximam bonorum partem in officio hoc publico absumere cogerentur. Denique ad tempus relegati & reuersi famam recipiebant. vid. supra *tit. de his, qui not. infam.*

TEXT. NOTAB.

L. quia tempus 2. pr. l. Decurio 4. l. ad tempus 5. l. Spurii 6. l. Decurionibus 8. l. vlt.

Ex Cod. l. obseruare 2. l. cum decurionatus 3. l. filios 5. l. expertes 6. l. si vltra 10. l. nec infames 12. l. nemo iudex 14. l. vacuatis 19. l. curiales 21. l. prouidendum 23. l. quidam 26. l. nullus 28. l. exemplo 36. l. quotiescunque 37. l. ad subeunda 46. l. omnes 49. l. si quos 59. l. nullus 60. l. curialibus 66.

TIT. III.

De albo scribendo.

ALBVM erat *tabula publica, in qua nomina duum-virorum atque decurionum secundum cuiusque ordinem scribebantur.* Scribebantur vero vel ex prærogatiua

tjua *honoris*, vel prout quisque in *ordinem* venerat, & hic ordo quoque in sententiis ferendis obseruabatur, *l. 1. 2. h.*

TIT. IV.

De muneribus & honoribus.

1. Municipes erant *munerum publicorum* participes. Munus vero est *publicum priuati hominis officium*, (TERTVLL. *de spectac. c. 12.*) *quod necessario obeundum est, ex quo commodum ad singulos vniuersosque ciues remque eorum, imperio magistratus extraordinario, peruenit, l. 214. pr. l. 239. §. 3. de V. S.*

2. Munus hoc est vel *personale*, vel *reale*, vel *mixtum*. *Personale* est, quod vel *animi prouisione*, vel *corporalis laboris intentione*, sine aliquo gerentis detrimento, geritur, *l. 1. §. 3. l. 18. §. 1. h.* quod iterum vel *publicum* vel *priuatum est.*

3. *Publicum* vel coniunctum habet *dignitatis gradum*, diciturque speciatim *honor*, *l. 14. pr. h.* In hoc imprimis consideranda eius persona, cui is defertur, item *origo natalium* & *facultates*, an sufficere iniuncto muneri possit? Denique statuta locorum, *l. 14. §. 3. h.*

4. Vel est *absque dignitate*, & potissimum *corporis ministerio* expeditur, vt excubias agere, *l. 12. C. de excus. muner.*

5. *Priuatum* est, quod immediate non respicit reipublicæ administrationem, veluti tutela & curatela, quamuis diuerso respectu etiam *publicum* dici queat, *l. 18. §. 1. h.*

6. *Patrimoniale* est, quod *possessionibus* & *patrimoniis* indicitur, & in quo sumtus maxime postulantur, adeoque hoc ipso quis *bonis suis* reipublicæ inseruit, *l. 1. §. 3. l. 18. §. 21. h.* Denique *mixtum* & curam seu laborem, & sumtus simul requirit, *l. 18. §. 26. h.*

7. Vsus

7. Vsus huius distinctionis in eo consistit, quod *personalia* supponant *personæ habilitatem; realia* simpliciter possessionem bonorum, adeoque hæc etiam agnoscere teneatur, qui a personalibus immunis est, *l. 18. §. 22. h. l. 6. §. 4. h.*

8. Sed tamen & *patrimonialia* munera duplicia sunt: quædam simpliciter *possessoribus* iniunguntur; quædam non nisi *municipibus* & *incolis*, vbi ratio personarum tunc quoque habenda, *l. 6. §. vlt.*

9. Hæc onera, quæ *realia* dicuntur, olim dependebant a *magistratus municipalis* dispositione. Hodie vero indicuntur a summo imperante, & a quibuslibet statibus imperii, qui tamen aliquando ad consensum *statuum prouincialium* adhibendum adstricti sunt. Magistratus subalterni idem ius non habent, nisi quod *ius subcollectandi* quoddam, seu *distribuendi* onus simpliciter a principe ciuitati impositum, habeant. 10. SAM. STRYK. *de iure subcollect.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. l. rescripto 6. §. 4. 5. l. ad rem publicam 8. l. vt gradatim 11. l. honor 14. l. æstimationem 16. l. munerum 18. §. 21. 26.

TIT. V. (X. 45. 47. 48. 49. 50. 51. 52.)

De vacatione & excusatione munerum.

1. Ad munera publica quilibet cogi potest, nisi vel *immunitate* gaudeat, vel *vacationem* habeat. VACATIO dicitur stricte, *ad aliquod temporis spatium liberatio a muneribus publicis, §. 2. l. de excus. tutel. l. 4. h.* IMMVNITAS *totalem liberationem innuit.* Modus vero proponendi *vacationem* vel *immunitatem, dicitur* EXCVSATIO, quæ est *allegatio causæ iustæ & legibus probatæ, ob quam quis necessitatem subeundorum munerum publicorum a se declinare intendit.*

2. Quoad

2. Quoad *personalia* munera causæ hæ sunt probatæ: (1) sexus, *l. 3. §. 3. de muneribus*, (2) ætas, *l. 2. h.* (3) senectus, *l. 3. 5. pr. de iur. immunit.* (4) morbus, *l. 2. §. 7. h.* (5) militia, *l. 7. h.* (6) numerus liberorum, *l. 2. §. 1. h.* (7) nobilitas & clericatus quoad *munera sordida*, *l. 12. C. h. l. 2. C. de episc.*

3. Quoad *patrimonialia* probatæ sunt causæ sequentes: (1) paupertas, *l. 10. §. 3. h.* (2) fauor *ecclesiæ & piorum locorum*, maxime quoad onera nouiter imposita: vid. *ius parochial. sect. 5. c. 3.* (3) priuilegium in specie indultum, *l. 10. pr. h.*

4. Quædam excusatio immunitatem præbet a certis tantum muneribus, veluti ab *hospitatione*. Hac immunitate gaudent (1) clerici quoad ædes, quas inhabitant, *l. 1. C. de episc. & cleric.* (2) Aduocati fisci, *l. 3. §. 2. l. 5. §. 2. C. de aduocat. diuers. iudicum.* (3) Professores, *l. vlt. §. vlt. C. de Profess. & medic.* (4) milites & veterani, *l. 10. §. 2. h.* conf. ENGELBRECHT. *ad D. h. n. 50.*

5. Excusatio a muneribus realibus cessat propter *extremam necessitatem*, adeo vt ne quidem clerici & ecclesiæ exemtæ sint, *l. 11. C. de SS. eccles. R. I. de anno 1555. §.* und nemlich sollen *&c. & §.* und zu diesen *&c.* item *de anno 1581. & 1582.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. l. sextum decimum 2. §. 1. 3. 4. 7. l. tempus 4. l. in honoribus pr. §. 4. 5. l. ab his oneribus 10. pr. §. 2. l. sunt munera 11.

Ex Codice l. tutelæ 3. l. placet 8. l. priuatæ 10. l. sordidorum 13. l. euidentes 15. *de excusationibus munerum.*

TIT. VI. (X. 25.)

De iure immunitatis.

1. IMMVNITAS est *exemtio singularis a necessitate subeundorum munerum publicorum, alicui ex iusta causa*

causa a superiore concessa, ob quam datur ius se excusandi, de quo tit. anteced.

2. Requiritur itaque (I) *imperantis concessio*; fluit enim ex *iure dispensandi*, adeoque inferiores magistratus, & qui *superioritate territoriali* non gaudent, eam indulgere nequeunt, nisi forsan supponamus *pactum* aliquod cum ciuibus initum, vt reliqui ciues onus exemti in se recipere velint.

3. Concedit vero eam princeps, vel per *legem generalem* & *consuetudinem* certo collegio, vel ordini personarum, & dici solet *priuilegium in corpore iuris clausum:* vel *per rescriptum* certo alicui indiuiduo, & *priuilegium* simpliciter appellatur, quo etiam pertinet *immemorialis praescriptio*, quæ *vim priuilegii taciti* habet.

4. (II) *Iusta causa;* neque enim princeps facilis esse debet in concedendis priuilegiis, præsertim si inde reliqui ciues onerentur; hinc sæpe opponitur eiusmodi priuilegiis *sub- & obreptionis* exceptio. Vid. *l. 2. C. de quibus muneribus vel præstat. nemin. lic. se excus.*

5. Immunitas ita concessa vel *personalis* est vel *realis.* Illa cum persona exspirat, nisi ad *posteros* quoque extensa sit; *l. 4. h.* tunc enim omnibus succedentibus ex *masculis* prodest, *l. 1. §. 2. h.* sed non *simpliciter* possessori. Huc etiam pertinet immunitas *collegio* concessa, quæ *perpetua* est, quia collegium perpetuam personam sustinet, interim *realis* propterea dici nequit. MEV. 2. *D. 273.* Realis vero ad *omnem possessorem* extenditur.

6. In dubio magis pro *personali* præsumendum, vt tamen hæc quoque ad familiam & defuncti viduam porrigi debeat, *l. 6. C. de prof. & med. l. 8. & vlt. de senator.* nisi immunitas *titulo oneroso* quæsita sit. Quæ vero per *præscriptionem* acquisita est, ibi respiciendum ad quasi possessionem, & tantum præscriptum est, quantum possessum.

7. Amit-

7. Amittitur immunitas, (1) ceſſante *qualitate perſonæ, vel rei,* ob quam indulta eſt. Sic bona eccleſiaſtica alienata rerum ſecularium naturam induunt, & ſic immunitatem amittunt. (2) Aliis modis, quibus alias amittitur priuilegium, de quibus *Part. 1. de conſtit. princip.* plenius actum.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. l. maiores 3. l. immunitates 4. l. ſemper 5. §. 10. 12.

TIT. VII. (X. 36.)

De legationibus.

1. LEGATI *erant nuncii municipales a municipiis ad principem vel populum miſſi, negotii publici cauſa,* & ſic legatio *ad munera perſonalia* referebatur.

2. Plures quam tres mitti non poterant, *l. 4. §. fin. h.* niſi *dignitas legationis* aliud poſtularet, *l. 4. cit.* Poterant miſſi filios ſuos *vicarios* dare, non alios, *l. 4. §. 4. h.* niſi abſenti iniuncta eſſet legatio, eamque *gratuitam* ſuſcepiſſet, *l. 11. pr. h.*

3. Non poterant mitti *debitores reipublicæ*, nec *infames,* qui ius poſtulandi non habebant, *l. 4. pr. §. 1. h. debitori* autem *fiſci* non prohibebantur, *l. 4. §. 2. h.*

4. Suſcepta legatione *in rem ſuam* nihil agere poterat, *l. 10. pr. h.* nec *alienis negotiis* ſe interponere, *l. 8. §. 2. l. 12. h.* nec etiam Romæ conueniri: *l. 3. h.* ibidem conuenti habebant ius reuocandi domum, *l. 8. de iudic.* & redeuntes *biennii vacationem, l. 7. h.*

5. Sumtus ex *ærario publico,* qui *legatiui* nomine veniebant, recipiebant, quos heredes reſtituere non tenebantur, ſi vel maxime in munere legationis deceſſiſſent, *l. 10. §. 1. h.*

6. Ab his longe differunt legati miſſi a ſummo imperante, ceu oſtendit ZIEGL. *de iur. mai. l. 1. c. 32. §. 3.* Quia vero miſſio hæc ex *ſummo imperio* dependet,

det, hinc etiam ius legatos mittendi competit *statibus imperii*, tum quatenus legatos mittunt, pro *proprio suo interesse*: KVLPISIVS *de legat. stat. imperii*, IVSTINVS PRESBEVTA *de iur. legat. stat. imper.* tum *pro communibus negotiis imperii*, nomine totius imperii cum Cæsare expediendis diciturque *adlegatio*, de qua vid. Dn. a LVDEWIG. *de iur. adlegandi.*

7. Commune omnium horum legatorum ius consistit in *inuiolabilitate*, *l. vlt. h.* quæ tamen vlterius extendi nequit, quam quatenus illam haberet mittens, si præsens esset, cuius characterem gerit, conf. *diss. nostra de priuat. legat. sacris cap. 1.* Cetera legatorum iura ex *iure publico* & *gentium* sunt desumenda, nec huc proprie spectant.

TEXT. NOTAB.

L. legatus 2. fin. l. sciendum 4. §. penult. l. legatus 10. l. eundem 16. l. vlt.

TIT. VIII.
De administratione rerum ad ciuitates pertinentium.

1. Quemadmodum ciuitates & collegia in negotiis iudicialibus suos habent *syndicos*, ita in aliis extraiudicialibus *administratores* suos habent, qui res ad ciuitatem pertinentes administrant, quæ administratio erat *munus personale*, *l. 18. §. 5. de muneribus.*

2. Quale est officium *administratorum* in genere, idem quoque hi administratores facere debent. Quia vero *inuiti* hoc munus subire coguntur, tenentur tantum de *leui culpa*, *l. 6. h.* & si plures constituti, singuli *in solidum* obligantur, vt tamen prius excutiendus sit, qui gessit, *l. 3. pr. h.*

3. Ex administratione fluit necessitas *reddendarum rationum*, secundum fidem acceptorum ac datorum, *l. 2. §. 2. h.* Hinc tenentur de *residuis*, eorumque no-

mine *vsuras* soluunt, *l. 9. pr. h. Erroris calculi retractatio* etiam post vicennium admittitur, nisi rationes diligenter expunctæ sunt, *l. 8. h.* quo facto tantum ad 10. vel 20. annos retractatio restricta est, *l. 13. in f. de diu. & temp. præscr.*

4. Hodie plerumque ad senatum oppidanum administratio rerum ad ciuitatem pertinentium spectat, hinc & ille quoque ad rationes reddendas obligatur, & quidem principi ex suprema potestate, quam in ciuitate habet, quæcunque consuetudo etiam in contrarium allegetur. vid. STRYK. *de iur. princip. circa ration. ciuit. c. 2.*

TEXT. NOTAB.

L. non vtique 2. §. 7. 8. 12. l. curatores 3. pr. l. legatum 4. l. magistratus 6. l. calculi 8.

TIT. IX. (X. 46.)
De decretis ab ordine faciendis.

1. Decreta (quæ hodie *statuta* vocamus,) ab *ordine decurionum* in vsum reipublicæ constitui poterant, in quibus requirebatur (I) vt *legitimo numero decurionum coacto facta essent*, *l. 2. h.* adhibitis ad minimum *duabus tertiis*: *l. 3. h.* alias non valebant.

2. (II) *Vt concernerent salutem ciuitatis*, & hic ob *vtilitatem publicam* rescissio prioris decreti fieri poterat, *l. 5. h.* Pertinet huc constitutio medicorum, vt eligant de probitate morum & peritia artis conspicuos, quibus se liberosque suos in ægritudine corporum committant, *l. 1. h.*

3. (III) *Ne essent ambitiosa*, h. e. hunc in finem facta, vt homines sibi conciliarent, quorum fauore deinceps in alios vterentur, *l. 4. h.* Talia enim prorsus *saluti ciuitatum* repugnabant, & ex *priuatis affectibus* facta erant.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. illa decreta 2. l. ambitiosa 4. l. quod semel 5. l. vlt.

TIT. X. (VIII. 12. 15.)

De operibus publicis.

1. Ad munera publica quoque pertinebat *cura operum publicorum*, quæ *curatoribus* committi solebat, qui si exstruendum opus publicum *redemtoribus* concesserant, inde obligabantur; alias respublica, si ipsa operi efficiendo aliquos præfecerat, *l. 2. §. 1. h.* immo curatores quoque de vitio operis intra *annos quindecim* tenebantur, *l. 8. C. h.*

2. Nouum opus facere priuato licuit, etiam sine principis auctoritate, præterquam si *ad æmulationem* alterius ciuitatis pertineret, vt *materiam seditionis* præbere posset, *l. 3. pr. h.* Pecuniæ tamen in opera noua legatæ potius in tutelam eorum operum, quæ sunt, conuertendæ, quam ad inchoandum opus erogandæ, *l. 7. pr. h.*

3. *Publico* vero *sumtu* opus nouum sine *principis auctoritate* fieri non poterat, *l. 3. §. 1. h.* cuius *nomen* etiam operi inscribendum, aut etiam eius, cuius pecunia id factum, *l. 3. §. 1. l. 6. h.* Impendia ordinanda sunt pro viribus singulorum, *l. 12. C. h.* Cauendum præterea in exstructione noui operis, ne contra ornatum & decoram faciem ciuitatis exstruatur, *l. 6. C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. qui libertate 2. pr. l. opus nouum 3. l. de operibus 6. l. pecuniam 7. pr.

Ex Codice l. plurimi 1. l. neque 3. l. præscriptio 6. l. omnes 8. l. si quando 9. l. omnes 13. l. ædificia 14. l. vlt.

TIT. XI. (IV. 66.)

De nundinis.

1. NVNDINAE, ita dictae, quod nonus quisque dies mercatui destinatus esset apud Romanos, *sunt mercatus solennes certis temporibus haberi soliti.*

2. In iis constituendis requiritur *auctoritas imperantis*, *l. 1. D. l. vn. C. h.* si exceperis hebdomadales, quae etiam a *magistratu municipali* constituuntur sine domini superioris consensu. ZIEGL. *de iur. mai. lib. 1. c. 42. §. 2.*

3. Hinc in imperio nostro *ius nundinarum* concedit tum *Imperator*, tum ipsi *principes* in suis territoriis; haec tamen cum differentia, quod (1) quilibet status in suo territorio *libere* possit nundinas instituere; Imperator vero non aliter, nisi auditis prius illis, quorum interest, GAIL. *2. O. 69. n. 25.*

4. (2) Amplior est concessio nundinarum ab *Imperatore* facta, quippe per totum imperium vires suas quoad *priuilegia nundinarum* extendens: cum statuum concessio territorio inclusa sit.

5. Priuilegium *nundinarum solennium* praecipuum est, die Markt-Freyheit, scil. quod mercatores toto eo tempore pro debitis ciuilibus conueniri aut arrestari nequeant, *l. vn. C. h.* nisi priuilegio nundinarum fuerit renunciatum.

6. Ius nundinarum olim etiam priuatis in *praediis priuatis* concedi solebat a senatu vel principe, testibus SVETON. *in Claud. c. 12. §. 3.* PLINIO *lib. 4. ep. 4.* CICERONE *Philipp. 2. c. 36.* atque hoc ipsum amittebatur non vtendo per decem annos, *l. 1. h.* suppositis tamen requisitis, quae alias in amissione per non-vsum exiguntur; vid. *P. 1. de constit. princ. in f.* Hoc vero ad *ciuitatum* vel ecclesiarum *priuilegia* applicari nequit.

TEXT.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0536
DFG

TEXT. NOTAB.

L. nundinis 1.
Ex Codice l. vn.

TIT. XII.

De pollicitationibus.

1 POLLICITATIO est *spontanea solius offerentis promissio reipublicæ facta, absque acceptatione hominis,* in quo differt a pacto, *l. 3. pr. h.*

2. Vt obliget, requiritur (1) *vt sit facta ex iusta causa,* quales recensentur *in l. 4. & 7. h.* Si enim quis *sine causa* promiserit, non erit obligatus, *l. 1. §. 1. h.* quia sine hoc de *seria* & *deliberata voluntate* non constat, nisi ceperit iam facere, *l. 1. §. 2. 3. 4. h.*

3. (2) *Vt contineat factum licitum; alias* inde non obligatur, *l. 12. §. 1. h.* Hisce concurrentibus, oritur inde obligatio *personæ: res ipsa* non afficitur; *l. 2. pr. h.* merito tamen cum donatore ad paupertatem redacto indulgentius agendum. Sic & *heredes* tenentur, vt tamen, si hereditas non sufficiat, *extraneus* quidem in *quartam* partem patrimonii defuncti, *liberi* in *decimam* teneantur, *l. 9. h.* Quod vero a defuncto ob honorem speratum promissum, ad id heredes non obligantur, nisi forte eo viuo opus fuerit inchoatum, *l. 11. h.*

4. Differt a pollicitatione VOTVM, quod est *promissio Deo vel ecclesiæ facta,* in quo requiritur, (1) vt factum sit eorum consensu, in cuius potestate est vouens: *l. 2. §. 1. h.* (2) vt promissio sit deliberata: (3) facta de opere bono, & in potestate vouentis existente: (4) absit opinio meriti, vid. STRYK. *ad Brunnem. ius eccles. lib. 2. c. 7. §. 1.* LYNCK. *ad decretal. de voto & voti redemt. §. 2.* conf. *ius eccles. protest. tit. de vot. & voti redemt.* Si votum vires patrimonii respicit, etiam effectus suos in foro ciuili habet.

TEXT. NOTAB.

L. si quis rem 2. pr. §. 1. l. propter 4. l. toties 6. §. 1. 2. l. ex pollicitatione 9. l. Imperatores 13. l. si quis 14.

TIT. XIII.

De extraordinariis cognitionibus, & si iudex litem suam fecisse diceretur.

1. Quia de *muneribus publicis*, vbi contentiones interueniebant, extra ordinem procedebatur, de hoc procedendi modo hic agitur. Videlicet modus procedendi apud Romanos, erat vel *ordinarius*, quando interueniebat *formula* cum dato iudice pedaneo: vel *extraordinarius*, quando magistratus ipsi cognoscebant, *sine formula*, non dato iudice pedaneo, quod vt plurimum in *quæstionibus iuris* fiebat, & in hoc consistebant *extraordinariæ cognitiones*.

2. Diuiduntur secundum *l. 5. pr. h.* in quatuor genera. (1) Si agitur de *honoribus* seu muneribus gerendis: (2) si de *existimatione* cognoscitur: (3) si de *capitali crimine* quæritur; nam in hac cognitione *iudex pedaneus* haud interueniebat: (4) si de re pecuniaria disceptatur. Sed in *l. 2. C. de iudic. pedan.* maior libertas, extra ordinem cognoscendi, magistratui data est.

3. Ad vltimam classem pertinent non quæuis *causæ pecuniariæ*, sed *honorariorum & salariorum*, quæ aduocatis & medicis debentur, & studiorum liberalium præceptoribus: *l. 1. pr. §. 1. 2. 3. 11. 12. philosophis* tamen & *iuris ciuilis professoribus* ius de salario non dicebatur, quæ res hodie aliter sese habet.

4. Altera pars tituli agit de *iudice litem suam faciente*, per *imperitiam* male iudicando, qui tenetur ad id, quod iudici æquum videbitur, & parti læsæ ad interesse, *l. vlt. h.* Si dolose vero hoc fecerit, ad solidam rei æstimationem obligatur, non heres, *l. 16. de iudic.* BRVNNEM. *ad l. cit.* Atque huius causæ cognitio *extra ordinem* peragebatur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 4. 5. 10. 11. 12. 13. l. cognitionem 5. §. 1. 2. final.

TIT.

TIT. XIV.
De proxeneticis.

1. Ad *honoraria*, de quibus *extra ordinem* procedebatur, pertinebant etiam *proxenetica*. Proxenetæ, ἀπὸ τῦ προξενεῖν a *conciliando* dicti, sunt *conciliatores negotiorum*, quibus promitti solent *proxenetica*, quæ licito iure petuntur, vt tamen in his modus seruandus sit, *l. 3. h.*

2. Inspiciendum tamen negotium, in quibus adhibentur. Sic enim sordide accipiuntur (a) propter *contrahenda sponsalia*, *l. fin. C. de sponsal.* (b) ob *sacerdotium*, *Nou. 123. c. 2. §. 1. &c.* Res ex seculi decoro variat.

3. Non tamen proprie obligantur ex *mandato*, licet negotium laudauerint, quin potius nullus proprie cum *proxenetis* contractus geritur, sed per hos ipsi principales contrahunt: si tamen *dolose* & *callide* versati sunt, tenentur de *dolo*, *l. 2. h.* Immo hodie in plurimis ciuitatibus auctoritate publica sunt constituti, qui, accepta certa mercede, negotia conciliant, atque ex *locato* tenentur.

TIT. XV. (XI. 57.)
De Censibus.

1. Censvs est *solennis & publica auctoritate facta æstimatio & descriptio ciuium, eorumque patrimonii.* BRISSONIVS *lib. I. Select. antiq. c. 5.* GELLIVS *in N. A. lib. 16. c. 10.*

2. Moris enim fuit apud Romanos, singulos patresfamilias, in *sua* quemque *tribu* nomina tum sua, tum totius familiæ, itemque bona mobilia & immobilia profiteri, vt reipublicæ exacta *capitum* & *bonorum* ratio, & quantum eo nomine ærario præstandum esset,

set, constaret. CORNEL. *van* ECK. *h. §. 1.* Vnde etiam olim *ætas* ex *libris censualibus* probabatur, *l. 3. pr. l. 4. §. 5. h.*

3. Hinc census duplex erat: alius *personæ*, qui per singula *capita* imperabatur, & inprimis *colonis: l. 1. C. ne rustic.* alius *rerum*, qui pro modo bonorum imponebatur iis rebus, ex quibus fructus percipiuntur, *l. 7. §. 2. de vsufruct.*

4. Vt descriptio & æstimatio recte ineatur, requiritur: (1) *censitoris constitutio*, quæ æstimationi bonorum vacabat, *l. 4. §. 1. h.* coram quo olim etiam insinuabantur & aperiebantur testamenta, *l. 23. C. de testam.* SCHILT. *ex. 38. §. 172.* (2) *Professio bonorum*, quæ fieri debebat sub pœna, *l. 4. §. 8. h. l. 53. de iud.* (3) Aestimatio facienda *ratione fructuum, l. 4. §. 1. h.* (4) *Descriptio bonorum in librum censualem*, qui publicam fidem habet, vid. *supra tit. de fide instrum.* (5) *Assignatio census in singulas personas* & bona. Conf. ENGELBR. *§. 65. h.*

5. Soluitur census ab ipsis *dominis* vel simile ius in re habentibus, quod conuenientibus locis vtique est expositum. Quocirca semel impositus census *pactis priuatorum* mutari nequit in *præiudicium fisci, t. t. C. sine censu & reliq.* quamuis tale pactum hunc effectum habeat, vt is, qui censum sibi reseruauit, ad indemnitatem teneatur.

TEXT. NOTAB.

L. forma 4. l. cum possessor 5.

Ex Codice l. omne 4. l. quia grauatos 5.

TITV-

TITVLVS
DE
VERBORVM
SIGNIFICATIONE
IN ORDINEM
IVXTA
SERIEM ALPHABETICAM
REDACTVS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0541
DFG

Titulus XVI.

De verborum ſignificatione.

I.

Continentur in hoc titulo & ſequenti, ſubſidia quædam generalia, quæ ad intellectum legum faciunt. Inprimis in hoc titulo Romanæ linguæ & formularum verborumque ciuilium vſus practicus oſtenditur, quibus non recte intellectis, ſæpe interpretatio legum Romanarum euertitur.

2. *Regulæ* vero *iuris* antiqui ſunt generales propoſitiones, circa quas tamen obſeruandum, non ſemper easdem ita generaliter, prout iacent, accipi poſſe, præſertim cum ſæpe ſint regulæ particulares, vſum in certis materiis tantum præſtantes, immo *iuris antiqui*, quæ nouo iure ſæpiſſime immutatæ ſunt. Semper itaque attendendum, in quanam materia a iurisconſultis adhibitæ fuerint, quem in finem Labitti *indices legum* vtiliter adhiberi poſſunt.

3. Quia vero materiæ vtriusque Tituli absque iuſto ordine ſparſi collectæ ſunt, hinc vt eo facilius ad illas recurri poſſit, eas referre ſecundum ſeriem alphabeticam placuit in ſequentibus.

A.

Abeſſe.

13. VLPIANVS lib. 79. ad edictum.

§. 1. *Res abeſſe* videntur (vt Sabinus ait, & Pedius probat) etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata eſt, & ita, ſi corruptæ redditæ ſunt, vel transfiguratæ, videri abeſſe: quoniam plerumque plus eſt in manus pretio, quam in re.

§. 2. Desinere autem abesse res tunc videtur, cum sic redit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus.

§. 3. Ob hoc, quod furto pridem subtracta est, abest & ea res, quæ in rebus humanis non est.

Abrogare.

102. MODESTINVS lib. 7. Regularum.

Derogatur legi & abrogatur. *Derogatur* legi, cum pars detrahitur: *Abrogatur* legi, cum prorsus tollitur.

Actio.

8. PAVLVS lib. 3. ad edictum.

§. 1. Actionis verbo non continetur exceptio.

34. Idem lib. 24. ad edictum.

Actionis verbo etiam persecutio continetur.

178. VLPIANVS lib. 4. ad Sabinum.

§. 2. *Actionis* verbum & speciale est & generale: nam omnis actio dicitur, siue in personam siue in rem sit petitio: sed plerumque actiones personales solemus dicere: *Petitionis* autem verbo in rem actionis significari videntur; *persecutionis* verbo extraordinarias persecutiones puto contineri, vt puta fideicommissorum, & si quæ aliæ sunt, quæ non habent iuris ordinarii executionem.

Accidere.

162. POMPONIVS lib. 2. ad Sabinum.

§. 1. Si quis ita in testamento scripserit, *si quid filio meo acciderit, Damas seruus meus liber esto:* mortuo filio, Damas liber erit: licet enim accidant & vivis, sed vulgi sermone etiam mors significatur.

Accipere.

71. VLPIANVS lib. 70. ad edictum.

Aliud est capere, aliud accipere. *Capere* cum effectu accipitur. *Accipere* est, si quis non accepit, vt

vt habeat, ideoque non videtur quis capere, quod erit reſtituturus, ſicut *peruenisse* proprie illud dicitur, quod eſt remanſurum.

Adulterium vide *Stuprum.*

Aduena.

226. POMPONIVS libro ſingular. Enchiridii.

§. 4. *Aduena* eſt, quem Græci ἄποικον, id eſt, *domo profugum, colonum, aduenientem* appellant.

Ædes.

242. IAVOLENVS lib. 2. ex poſterioribus Labeonis.

§. 4. Straturam loci alicuius ex talibus factis, quæ æſtate tollerentur, & hieme ponerentur, ædium eſſe, ait Labeo: quoniam perpetui vſus gratia paratæ eſſent: neque ad rem pertinere, quod interim tollerentur.

245. POMPONIVS lib. 10. epiſtol.

Statuæ affixæ baſibus ſtructilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem affixæ, aut ſi ſimiliter cohærent lychni, non ſunt ædium: ornatus enim ædium cauſa parantur, non quo ædes perficiantur.

§. 1. Idem Labeo ait: prothyrum, quod in ædibus (interim qui) fieri ſolet, ædium eſt. vid. *Fundus.*

Æs.

159. VLPIANVS lib. 1. ad Sabinum.

Etiam aureos nummos æs dicimus.

Æs alienum.

213. VLPIANVS lib. 1. regularum.

§. 1. Æs alienum eſt, quod nos aliis debemus: æs ſuum eſt, quod alii nobis debent.

Ager.

27. Idem lib. 17. ad edictum.

pr. *Ager* eſt locus, qui ſine villa eſt. vid. *Fundus.*

Agere.

19. Idem lib. II. ad edictum.

Labeo libro I. prætoris vrbani definit, quod quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur. Et *actum* quidem generale verbum esse, siue verbis, siue re quid agatur: vt in stipulationibus vel numeratione. Contractum autem vltro citroque obligationem, quod Græci συνάλλαγμα vocant; veluti emtionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem. *Gestum* rem significare sine verbis factam.

58. GAIVS lib. 24. ad Edictum prouinciale.

pr. Licet inter gesta & facta videtur esse quædam subtilis differentia, attamen καταχρησικῶς, id est, *abusiue*, nihil inter factum & gestum interest. vid. *Ferre.* pr.

Alienatio.

28. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

pr. *Alienationis* verbum etiam vsucapionem continet. Vix est enim, vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi. Eum quoque alienare, dicitur, qui non vtendo amisit seruitutes. Qui occasione acquirendi non vtitur, non intelligitur alienare, veluti qui hereditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur.

76. VLPIANVS lib. 76. ad edictum.

Alienatum non proprie dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet. Venditum tamen recte dicetur.

Amicus.

223. PAVLVS lib. 2. Sententiarum.

§. 1. *Amicos* appellare debemus non leui notitia coniunctos, sed quibus fuerint iura cum patrefamilias, honestis familiaritatis quæsita rationibus.

Amit-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0546
DFG

Amittere.

14. PAVLVS lib. 7. ad edictum.

§. 1. Rem *amisisse* videtur, qui aduersus nullum eius persequendæ actionem habet.

Amplius.

82. Idem lib. 14. ad Plautium.

Verbum *amplius* ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur. Sicuti ex contrario minus solutum videtur, etiamsi nihil esset exactum.

Aagiportum. vid. *Portus.*

Anniculus.

132. Idem lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

pr. Anniculus amittitur, qui extremo anni die moritur: & consuetudo loquendi, id ita esse, declarat, *ante diem decimum calendarum post diem calendarum:* neque vtro enim sermone vndecim dies significantur.

134. Idem lib. 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Anniculus non statim vt natus est, sed trecentesimo sexagesimo quinto die dicitur, incipiente plane non exacto die, quia annum ciuiliter, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

Annus. vid. *Maior pars anni.*

Apostoli.

106. MODESTINVS lib. singulari de præscriptionibus.

Dimissoriæ literæ dicuntur, quæ vulgo Apostoli dicuntur. Dimissoriæ autem dictæ, quod causa ad eum, qui appellatus est, dimittitur.

Apud vid. *Penes.*

Arma.

41. CAIVS lib. 21. ad edictum prouinciale.

Armorum appellatio non vtique scuta & gladios, & galeas significat, sed & fustes & lapides.

Arbitratu fieri.

68. VLPIANVS lib. 77. ad edictum.

Illa verba: *arbitratu Lucii Titii fieri*, ius significant, & in seruum non cadunt.

Area vid. *Fundus.*

Assignare libertum.

107. MODESTINVS lib. 3. Pandectarum.

Assignare libertum, hoc est, testificari, cuius ex liberis libertum eius esse voluit.

B.

Bissextum.

98. CELSVS lib. 39. digestorum.

pr. Cum *Bissextum* calendis est: nihil refert, vtrum priore an posteriore die quis natus sit, & deinceps sextum calendas eius natalis dies est. Nam id biduum pro vno die habetur: sed posterior dies intercalatur, non prior: idem quo anno intercalatum non est, sextum calendas natus, cum Bissextum calendis est, priorem diem natalem habet.

Bona.

21. PAVLVS lib. 11. ad edictum.

Princeps bonis accedendo videtur etiam obligationes concedere.

39. Idem lib. 53. ad edictum.

§. 1. *Bona* intelliguntur cuiusque, quæ deducto ære alieno supersunt.

49. VLPIANVS lib. 59. ad edictum.

Bonorum appellatio aut naturalis aut ciuilis est: naturaliter bona ex eo dicuntur, quod beant, hoc est, beatos faciunt, beare est prodesse. In bonis autem nostris computari sciendum est, non solum, quæ dominii nostri sunt, sed si bona fide a nobis possideantur vel superficiaria sint. Æque bonis annumerabitur,

tur, etiam si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus, nam hæc omnia in bonis esse videntur.

83. IAVOLENVS lib. 5. ex Plautio.

Proprie bona dici non possunt, quæ plus incommodi quam commodi habent. vid. *Peculium.*

Bonorum possessio.

119. POMPONIVS lib. 3. ad Quint. Mucium.

Hereditatis appellatio sine dubio continet etiam damnosam hereditatem. Iuris enim nomen est, sicuti bonorum possessio.

Bos.

89. Idem lib. 6. ad Sabinum.

pr. Boues magis armentorum, quam iumentorum generis appellantur.

C.

Calendæ Ianuarii.

233. GAIVS lib. 1. ad legem XII. Tabularum.

§. 1. Post Calendas Ianuarii die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.

Calumniatio.

233. Idem lib. 1. ad legem XII. Tabularum.

pr. *Si caluitur, & moretur, & frustretur.* Inde & *calumniatores* appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus, inde & cauillatio dicta est.

Capere.

140. PAVLVS lib. 6. ad legem Iuliam & Papiam.

Cepisse quis intelligitur, quamuis alii acquisiuit. vid. *Accipere.*

Capitalis.

103. MODESTINVS lib. 8. regularum.

Licet capitalis latine loquentibus omnis causa existimationis videatur: tamen appellatio *capitalis* mortis, vel amissionis ciuitatis intelligenda est.

Carbones.

167. VLPIANVS lib. 25. ad Sabinum.

Carbonum appellatione materiam non contineri: ſed an lignorum? & fortaſſis quis dicet, nec lignorum, non enim lignorum gratia habuit. Sed & *Titiones* & alia ligna cocta, ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an ſuo generi annumerabimus: Et magis eſt, vt proprium genus habeatur. *Sulphurata* quoque de ligno æque eandem habebunt definitionem. Ad faces quoque parata non erunt lignorum appellatione comprehenſa, niſi hæc fuit voluntas. Idem de nucleis oliuarum, ſed & de balanis eſt, vel ſi qui alii nuclei. De pinu autem integri ſtrobili ligni appellatione continebuntur.

Cauere.

188. PAVLVS lib. 33. ad edictum.

§. 1. *Cautum* intelligitur, ſiue perſonis, ſiue rebus cautum eſt.

Cauillatio. Σωρίτης.

177. VLPIANVS lib. 47. ad Sabinum.

Natura cauillationis, quam Græci Σωρίτην, (id eſt, *acerualem ſyllogiſmum*) appellauerunt, hæc eſt, vt ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes, diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur.

Cedere diem.

213. VLPIANVS lib. 1. regularum.

Cedere diem ſignificat incipere deberi pecuniam: *venire* diem ſignificat, eum diem veniſſe, quo pecunia peti poſſit. Vbi pure quis ſtipulatus fuerit, & ceſſit & venit dies: vbi in diem, ceſſit dies, ſed nondum venit: vbi ſub conditione, neque ceſſit, neque venit dies, pendente adhuc conditione.

Cen-

Censere.

III. IAVOLENVS lib. 6. ex Cassio.

Censere est constituere & percipere, vnde etiam dicere solemus, *censeo hoc facias*, & semet aliquid censuisse, inde censoris nomen videtur esse tractum.

Ceteri.

160. VLPIANVS lib. 2. ad Sabinum.

Ceterorum & reliquorum appellatione etiam omnes continentur, vt Marcellus dixit circa eum, cui optio serui legata est, ceteri Sempronio; nam tentat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere.

Cognoscere instrumentum.

56. VLPIANVS lib. 62. ad edictum.

pr. Cognoscere instrumenta est relegere & recognoscere: dispungere est conferre accepta & data.

Collega.

173. VLPIANVS lib. 39. ad Sabinum.

Collegarum appellatione hi continentur, qui sunt eiusdem potestatis.

Collegium.

85. MARCELLVS lib. 2. digestorum.

Neratius Priscus tres facere existimat collegium, & hoc magis sequendum est.

Commodatum.

186. VLPIANVS lib. 30. ad edictum.

Commodare nihil aliud est, quam deponere.

Commodum esse.

125. PROCVLVS lib. 5. epistol.

Nepos Proculo suo salutem: ab eo, qui ita dotem promisit; *cum commodum erit, dotis filiæ meæ tibi erunt aurei centum*, putasne protinus nuptiis factis dotem peti posse? quod si ita promisisset: *cum potuero, doti*

doti erunt? quod si aliquam vim habeat posterior obligatio, *possit*, verbum quomodo interpretaris? vtrum ære alieno deducto, an extante? Proculus: cum dotem quis ita promisit, *cum potuero, doti tibi erunt centum:* existimo ad id, quod actum est, interpretationem redigendam esse: nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his, quæ significantur, sensit: propius est tamen, vt hoc eum sensisse existimem, deducto ære alieno potero, potest etiam illa accipi significatio, cum salua dignitate mea potero: quæ interpretatio eo magis accipienda est, si ita promissum est, *cum commodum erit*, hoc est, cum sine incommodo meo potero.

Conditionalis creditor.

52. VLPIANVS lib. 62. ad edictum.

Conditionales creditores dicuntur & hi, quibus nondum competit actio, est autem competitura: vel qui spem habent, vt competat.

Coniunctus.

53. PAVLVS lib. 59. ad edictum.

Sæpe ita comparatum est, vt coniuncta pro disiunctis accipiantur, & disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres *agnatorum gentiliumque*, pro separatione accipitur. At cum dicitur, *superior pecunia tutelaue sua*, tutor separatim sine pecunia dari non potest. Et cum dicimus: *quod dedi & donaui*, vtraque continemus. Cum vero dicimus, *quod eum dare facere oportet*, quoduis eorum sufficit probare. Cum vero dicit prætor: si donum, munus, operas redemerit: si omnia imposita sunt, certum est, omnia redimenda esse. Ex re ergo pro coniunctis haberentur, si quædam imposita sunt, cetera non desiderabuntur.

Con-

Coniunctio.

29. PAVLVS lib. 66. ad edictum.

Coniunctionem enim nonnunquam pro disiunctione accipi, Labeo ait, vt in illa stipulatione, *mihi heredique meo, te heredemque tuum.*

142. Idem lib. 6. ad legem Iuliam & Papiam.

Triplici modo coniunctio intelligitur: aut enim re per se coniunctio contingit, aut re & verbis, aut verbis tantum? Nec dubium est, quin coniuncti sint, quos & nominum & rei complexus iungit: veluti *Titius & Meuius ex parte dimidia heredes sunto:* vel ita: *Titius Meuiusque heredes sunto:* vel: *Titius cum Meuio ex parte dimidia heredes sunto:* Videamus autem, ne, etiamsi hos articulos detrahas, *&, que, cum:* interdum tamen coniunctos accipi oporteat: veluti *Lucius Titius, Publius Meuius,* ex parte dimidia *heredes sunto:* vel ita: Publius Meuius, Lucius Titius, heredes sunto, *Sempronius ex parte dimidia heres esto:* vt Titius & Meuius veniant in partem dimidiam, & re & verbis coniuncti videantur. *Lucius Titius ex parte dimidia heres esto. Seius ex parte, qua Lucium Titium instituit, heres esto. Sempronius ex parte dimidia heres esto.* Iulianus dubitari posse, tres semisses facti sint, an Titius in eundem semissem cum Caio Seio institutus sit: sed eo, quod Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, verisimilius esse, in eundem semissem duos coactos & coniunctim heredes scriptos esse.

Consilium.

53. PAVLVS lib. 59. ad edictum.

§. 1. Item dubitatum, illa verba, *ope, consilio,* quemadmodum accipienda sunt, sententiæ coniungentium aut separantium? Sed verius est, quod & Labeo ait: separatim accipienda: quia aliud factum est eius,

eius, qui ope, aliud eius, qui consilio furtum facit. Sic enim alii condici potest, alii non potest. Et sane post veterum auctoritatem eo peruentum est, vt nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit: nec consilium habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit.

Continentes prouinciæ.

99. VLPIANVS lib. 3. de officio consulis.

§. 1. *Continentes prouincias* accipere debemus eas, quæ Italiæ iunctæ sunt: vt puta Galliam. Sed & prouinciam Siciliam magis inter continentes accipere nos oportet, quæ modico freto Italia diuiditur.

Contrahere vid. *Agere.*

Coram.

209. FLORENTINVS lib. 10. institutionum.

Coram Titio aliquid facere iussus, non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat: itaque si furiosus aut infans sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse, scire autem, non etiam velle is debet; nam & inuito eo recte fit; quod iussum est.

Creditor.

10. VLPIANVS lib. 6. ad edictum.

Creditores accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacunque actione, vel persecutione, vel iure ciuili sine exceptionis perpetuæ remotione vel honorario vel extraordinario, siue pure, siue in diem, vel sub conditione. Quod si natura debeatur, non sunt loco creditorum; sed si non mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur.

11. GAIVS lib. 1. ad edictum prouinciale.

Creditorum appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt: sed omnes, quibus ex qualibet causa debetur.

12. VL-

12. VLPIANVS lib. 6. ad edictum.

Vt si cui ex emto vel ex locato vel ex alio vllo debetur. Sed & si ex delicto debeatur, mihi videtur posse creditoris loco accipi. Quod si ex populari causa, ante litis contestationem, recte dicetur, creditoris loco non esse, postea esse.

55. PAVLVS lib. 16. breuis edicti.

Creditor autem is est, qui exceptione perpetua summoueri non potest, qui autem temporalem exceptionem timet, similis est conditionali creditori.

Culpa lata.

213. VLPIANVS lib. 1. regularum.

§. 2. *Lata culpa* est nimia negligentia, id est, non intelligere, quod omnes intelligunt.

213. PAVLVS lib. 2. sententiarum.

Latæ culpæ finis est, non intelligere id, quod omnes intelligunt.

226. Idem lib. 1. manualium.

Magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est.

Cum.

217. IAVOLENVS lib. 1. ex posterioribus Labeonis.

pr. Inter illam conditionem *cum fari potuerit & postquam fari potuerit*, multum interest: nam posteriorem scripturam vberiorem esse constat; at *cum fari potuerit*, arctiorem: & id tantummodo tempus significari, quo primum fari possit.

Custodia vid. *Vincula.*

D.

Dare.

76. PAVLVS lib. 51. ad edictum.

Dedisse intelligendus est etiam is, qui permutauit vel compensauit.

Debuit.

Debuit.

178. VLPIANVS lib. 49. ad Sabinum.

§. 3. Hoc verbum *debuit*, omnem omnino actionem comprehendere intelligitur, siue ciuilis, siue honoraria, siue fideicommissi fuerit persecutio.

Debitor.

108. MODESTINVS lib. 4. pandectarum.

Debitor intelligitur is, a quo inuito exigi pecunia potest.

Decurio.

239. POMPONIVS lib. singulari enchiridii.

§. 5. *Decuriones* quidam dictos putant ex eo, quod initio, cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui ducerentur, consilii publici gratia conscribi solita sit.

Derogare vid. *Abrogare.*

Detestari.

39. PAVLVS lib. 53. ad edictum.

§. 2. *Detestari* est absenti denunciare.

40. VLPIANVS lib. 56. ad edictum.

pr. *Detestatio* est denunciatio facta cum testatione.

238. GAIVS lib. 6. ad legem XII. Tabul.

§. 1. *Detestatum* est testatione denunciatum.

Dies.

2. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

§. 1. Cuiusque diei maior pars est horarum septem primarum diei, non supremarum.

133. VLPIANVS lib. 4. ad legem Iuliam & Papiam.

Si quis sic dixerit, vt intra diem mortis eius aliquid fiat: ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.

217. IAVOLENVS lib. 1. ex posterioribus Labeonis.

§. 1. Item ita data conditione, *illud facito in diebus*, si præterea fuisset adiectum, in biduo conditionem impleri oportet.

Dimissoriæ literæ vid. *Apostoli.*

Disiunctus vid. *Coniunctus.*

Dispungere.

56. VLPIANVS lib. 60. secundo ad edictum pr.

Dispungere est conferre accepta & data.

Diuortium.

101. MODESTINVS lib. 9. Differentiarum.

§. 1. Diuortium inter virum & vxorem fieri dicitur.

191. PAVLVS lib. 35. ad edictum.

Inter diuortium & repudium hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non recte autem sponsa diuortisse dicitur: quod diuortium ex eo dictum sit, quod in diuersas partes eunt, qui discedunt.

Doli clausula.

69. VLPIANVS lib. 78. ad edictum.

Hæc verba, *cui rei dolus malus aberit, abfuerit*, generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in hanc rem admissus est, de qua stipulatio est interposita.

Dolus.

226. PAVLVS lib. 1. manualium.

Magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est.

Domus.

203. ALFENVS VARVS lib. 7. digestor.

In lege censoria portus Siciliæ ita scriptum erat: *seruos, quos domo quis ducet, suo vsu, pro his portorium*

ne dato. Quærebatur, si quis a Sicilia seruos Romam mitteret fundi instruendi causa, vtrum pro his omnibus portorium dare deberet, nec ne. Respondit, duas esse in hac scriptura quæstiones: primam, quid esset, *domum* ducere; alteram, quid esset, *suo vsu* ducere. Igitur quæri soleret, vtrum ibi quisque habitaret, siue in prouincia, siue in Italia, an duntaxat in sua cuiusque patria *domus* esse recte dicitur? Sed ea re constitutum esse, eam domum vnicuique nostrum debere existimari, vbi quisque sedes & tabulas haberet, suarumque rerum constitutionem feciſſet. Quid autem esset *vsu suo*, magnam habuisse dubitationem: & magis placet, quod victus sui causa paratum est, tantum contineri. Itemque, de seruis eadem ratione quæri, qui eorum vsus sui causa parati essent: vtrum dispensatores, insularii, villici, atrienses, textores, operarii quoque rustici, qui agrorum colendorum causa haberentur, ex quibus (agris) paterfamilias fructus caperet, quibus se toleraret, omnes denique seruos, quos quisque emisset, vt ipse haberet, (atque eis ad aliquam rem vteretur) neque ideo emisset, vt venderet. Et sibi videri, eos demum *vsus sui causa* patremfamilias haberi, qui ad eius corpus tuendum, atque ipsius cultum propositi destinatique essent: quo in genere vnctores cubicularii, coci, ministratores, alii, qui ad eiusmodi vsum parati essent, numerarentur.

Donatio.

67. VLPIANVS lib. 76. ad edictum.

§. 1. Donationis verbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendisse videtur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit.

Donum vid. *munus.*

E.

E.

Emtor bonæ fidei.

109. MODESTINVS lib. 5. pandectarum.

Bonæ fidei emtor esse videtur, qui ignorauit eam rem alienam esse: aut putauit eum, qui vendidit, ius vendendi habere, puta, procuratorem, aut tutorem esse.

Est, erit.

123. POMPONIVS lib. 26. ad Quintum Mucium.

Verbum *erit*, interdum etiam præteritum, nec futurum tempus solum demonstrat: quod est nobis necessarium scire, & cum codicilli ita confirmati testamento fuerint, *quod in codicillis scriptum erit:* vtrumne futuri temporis demonstratio fiat, an etiam præteriti, si ante scriptos codicillos quis relinquat: quod quidem ex voluntate scribentis interpretandum. Quemadmodum autem hoc verbum: *est*, non solum præsens, sed & præteritum tempus significat; ita & hoc verbum *erit*, non solum futurum, sed interdum etiam præteritum tempus demonstrat: nam cum dicimus: *Lucius Titius solutus est ab obligatione:* & præteritum & præsens significamus: sicut hoc *Lucius Titius allegatus:* & idem fit, cum ita loquimur: *Troia capta est.* Non enim ad præsentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad præteritum.

Exhibere. Restituere.

22. GAIVS lib. 4. ad edictum prouinciale.

Plus est in restitutione, quam in exhibitione. Nam *exhibere* est præsentia corporis præbere. *Restituere* est possessorem facere fructusque reddere. Pleraque præterea restitutionis verbo continentur.

246. POMPONIVS lib 16. epist.

Apud Labeonem Pithanon ita scriptum est: *exhibet*, qui præstat eius, de quo agitur, præsentiam;

nam etiam, qui sistit, præstat eius, de quo agitur, præsentiam: nec tamen eum exhibet, & qui mutum aut furiosum, aut infantem exhibet: non potest videri eius præstare præsentiam: nemo enim ex eo genere præsens satis apte appellari potest.

Exigere.

187. VLPIANVS lib. 32. ad edictum.

Verbum *exactæ pecuniæ*, non solum ad solutionem referendum est: verum etiam ad delegationem.

F.

Fabri tignarii.

235. GAIVS lib. 3. ad legem XII. Tabularum.

§. 1. Fabros tignarios dicimus non eos duntaxat, qui tigna dolarent, sed omnes, qui ædificarent.

Facere oportere.

175. POMPONIVS lib. 22. ad Sabinum.

Faciendi verbo, reddendi etiam causa continetur.

181. PAVLVS lib. 34. ad edictum.

Facere oportere, & hanc significationem habet, vt abstineat quis ab eo facto, quod contra conuentionem fieret, & caueret, ne fiat.

218. PAPINIANVS lib. 26. quæstion.

Verbum *facere* omnem omnino faciendi causam complectitur, dandi, soluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi.

Falsus.

221. PAVLVS lib. 10. Responsorum.

Paulus respondit, *falsum tutorem* eum vere dici, qui tutor non est, siue habendi tutor datus est, siue non. Sicut *falsum testamentum*, quod testamentum non est: & *modius iniquus*, qui modius non est.

Familia.

Familia.

40. VLPIANVS lib. 56.

§. 2. Familiæ appellatione liberi quoque continentur.

§. 3. Vnicus seruus familiæ appellatione non continetur, ne duo quidem familiam faciunt.

195. Idem lib. 46. ad edictum.

§. 1. Familiæ appellatio qualiter accipiatur, videamus. Et quidem varie accepta est: nam & in res, & in personas deducitur. In res, vt puta in lege XII. Tabularum his verbis: *Agnatus proximus familiam habeto.* Ad personas autem refertur familiæ significatio, ita vt cum de patrono & liberto loquitur lex: *ex ea familia* inquit *in eam familiam*, & hic de singularibus personis legem loqui constat.

§. 2. Familiæ appellatio refertur & ad corporis cuiusdam significationem, quod aut iure proprio ipsorum aut communi vniuersæ cognationis continetur. Iure proprio familiam dicimus plures personas, quæ sunt sub vnius potestate, aut natura, aut iure subiectæ, vt puta patremfamilias, matremfamilias, filiumfamilias, filiamfam. quique deinceps vicem eorum sequuntur, vt puta nepotes & neptes & deinceps. Pater autem familias appellatur, qui in domo dominium habet: rectèque hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat: non enim solam personam eius, sed & ius demonstramus. Denique & pupillum patremfamilias appellamus, cum paterfam. moritur, quotquot capita ei subiecta fuerint, singulas familias incipiunt habere; singuli enim patrumfamiliarum nomine subeunt: nam & hic sui iuris effectus, propriam familiam habet. Communi iure familiam dicimus omnium agnatorum; nam etsi patrefamilias mortuo, singuli singulas familias habent, tamen omnes, qui sub

vnius potestate fuere, recte eiusdem familiæ appellabuntur, qui & eadem domo & gente proditi sunt.

§. 3. Seruitium quoque solemus appellare familias, vt in edicto prætoris ostendimus sub titulo de furtis, vbi prætor loquitur de familia publicanorum; sed ibi non omnes serui, sed corpus quoddam seruorum demonstratur, huius rei causa paratum, hoc est, vectigalis causa: alia autem parte edicti omnes serui continentur, vt de hominibus coactis, & vi bonorum raptorum: item redhibitoria, si deterior res reddatur emtoris opera, & familiæ eius, & interdicto vnde vi, familiæ appellatio omnes seruos comprehendit, sed & filii continentur.

§. 4. Item appellatur familia plurium personarum, quæ ab eiusdem vltimi genitoris sanguine proficiscuntur: sicuti dicimus familiam Iuliam, quasi a fonte quodam memoriæ.

§. 5. Mulier autem familiæ suæ & caput & finis est.

196. GAIVS lib. 16. ad edictum prouinciale.

Familiæ appellatione, & ipse princeps familiæ continetur.

§. 1. Feminarum liberos in familia earum non esse palam est; quia qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur.

Ferri.

235. Idem lib. 3. ad legem XII. Tabul.

Ferri proprie dicimus, quæ quis suo corpore baiulat. *Portari* ea, quæ quis iumento secum ducit. *Agi* ea, quæ animalia sunt.

Filia posthuma.

146. VLPIANVS lib. 15. ad Sabinum.

Nomen filiarum & in posthumam cadere quæstionis non est, quamuis posthumæ non cadere in eam, quæ iam in rebus humanis sit, certum sit.

Filius.

Filius.

84. PAVLVS lib. 2 ad Vitellium.

Filii appellatione omnes liberos intelligimus.

116. IAVOLENVS lib. 7. epistol.

Quisquis mihi alius filii filiusque heres sit. Labeo, non videri filiam contineri: Proculus contra, mihi Labeo videtur verborum figuram sequi, Proculus mentem testantis, respondit: Non dubito, quin Labeonis sententia vera non sit.

122. POMPONIVS lib. 8. ad Quintum Mucium.

Seruius ait: si ita scriptum sit, *filio filiisque meis hosce tutores do:* de masculis duntaxat tutores datos, quoniam singulari casu hoc, *filio,* ad pluralem videtur transisse, continentem eundem sexum, quem singularis prior positus habuisset, sed hoc facti, non iuris habet quæstionem: potest enim fieri, vt singulari casu de filio censuerit, deinde plenius omnibus liberis prospexisse in tutore dando voluerit, quod magis rationabile esse videtur.

141. VLPIANVS lib. 8. ad legem Iuliam & Papiam.

Etiam ea mulier, cum moreretur, creditur filium habere, quæ exciso vtero edere possit: nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit, vt puta eum, qui ab hostibus remeauit.

Filius. Pater.

201. IVLIANVS lib. 81. digestorum.

Iusta interpretatione recipiendum est, vt appellatione filii, sicut filiam familias contineri sæpe respondebimus, ita & nepos videatur comprehendi. Et *patris* nomine auus quoque demonstrari intelligatur. vid. *Liberi.*

Finita. vid. *Transacta.*

Fraus.

131. VLPIANVS lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Aliud fraus est, aliud pœna. Fraus enim sine pœna esse potest: pœna sine fraude esse non potest. Pœna est noxæ vindicta; fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio.

Fundus. Locus.

60. Idem lib. 99. ad edictum.

Locus non est fundus, sed portio aliqua fundi. Fundus autem integrum aliquid est, & plerumque sine villa locum accipimus. Ceterum adeo opinio nostra, constitutio locum a fundo separat, vt & modicus locus possit fundus dici, si fundi animo eum habuimus. Non etiam magnitudo locum a fundo separat, sed nostra affectio. Et quælibet portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus. Nec non & fundus locus constitui potest. Nam si eum alii adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur.

§. 1. Loci appellationem non solum ad rustica, verum ad vrbana quoque prædia pertinere, Labeo scribit.

§. 2. Sed fundus quidem suos habet fines, locus vero latere potest, quatenus determinetur & definiatur.

115. IAVOLENVS lib. 4. epistolarum.

Quæstio est, fundus a possessione vel agro, vel prædio quid distet. *Fundus* est, omne quicquid solo tenetur. *Ager* est, si species fundi ad vsum hominis comparatur. *Possessio* ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo vsus, ager proprietas loci est. Prædium vtriusque supra scriptæ nomen generale est: nam & ager & possessio huius appellationis species sunt.

211. FLORENTINVS lib. 8. institutionum.

Fundi appellatione omne ædificium & omnis ager continetur; sed in vsu vrbana ædificia, ædes rusticæ, villæ dicuntur. *Locus vero* sine ædificio, in vrbe area; rure autem ager appellatur. Idemque ager cum ædificio fundus dicitur.

Fruges. Frumentum.

77. PAVLVS lib. 49. ad edictum.

Frugem pro reditu appellari, non solum quod frumentis, aut leguminibus, verum & quod ex vino, syluis cæduis, cretifodinis, lapicidinis capitur. Iulianus scribit, *fruges* omnes esse, quibus homo vescatur, falsum esse; non enim carnem, aut aues, ferasve, aut poma fruges dici, frumentum autem id esse, quod arista se teneat, recte Gallum definisse: Lupinum vero & fabam frugem potius dici: quia non arista, sed siliqua continentur, quæ Seruius ad Alfenum in frumento contineri putat.

Fugitiuus.

225. TRIPHONIVS lib. 1. disputationum.

Fugitiuus est non is, qui solum consilium fugiendi a domino suscepit, licet id se facturum iactauerit, sed qui ipso facto fugæ initium mente deduxerit: nam & furem, adulterum, aleatorem, quanquam aliqua significatione ex animi propensione cuiusque sola quis dicere posset, vt etiam is, qui nunquam alienam rem inuito domino subtraxerit, nunquam alienam matremfamilias corruperit, sed modo eius mentis, vt occasione data id commissurus sit: tamen oportere eadem hæc crimina assumendo actu intelligi; & ideo fugitiuum quoque & erronem non solum secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intelligi constat.

Fur.

174. VLPIANVS lib. 42. ad Sabinum.

Aliud est promittere, *furem non esse*, aliud, *furto noxaque solutum esse*: qui enim dicit, furem non esse, de hominis proposito loquitur: qui furtis noxaque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.

G.

Gener.

136. Idem lib. 5. ad legem Iuliam & Papiam.

Generi appellatione & neptis & proneptis tam ex filio, quam ex filia editarum, ceterarumque maritos contineri, manifestum est.

Gerere.

20. Idem lib. 12. ad edictum.

Verba *contraxerunt*, *gesserunt*, non pertinent ad testandi ius.

58. GAIVS lib. 24. ad edictum prouinciale.

Licet inter gesta & facta videtur esse quædam subtilis differentia, attamen καταχρησικῶς, id est, abusiue, nihil inter factum & gestum interest.

Glans caduca.

30. Idem lib. 7. ad edictum prouinciale.

§. 4. Glans caduca est, quæ ex arbore cecidit.

236. Idem lib. 4. ad legem XII. Tabul.

§. 1. *Glandis* appellatione omnis fructus continetur, vt Iauolenus ait: exemplo Græci sermonis, apud quos omnes arborum species ἀκρόδρυα, (id est, extremitates arborum) appellantur.

H.

Habere.

143. VLPIANVS lib. 9. ad legem Iuliam & Papiam.

Id apud se quis *habere* videtur, de quo habet actionem: habetur enim, quod peti potest.

164. Idem lib. 15. ad Sabinum.

§. 2. *Habere*, sicut peruenire, cum effectu accipiendum.

188. PAVLVS lib. 33. ad edictum.

pr. *Habere* duobus modis accipitur, altero, iure dominii, altero, obtinere sine interpellatione id, quod quis emerit.

Hereditas.

3. VLPIANVS lib. 2. ad edictum.

§. 1. Eius, qui apud hostes decessit, dici hereditas non potest, qui seruus decessit.

24. GAIVS lib. 6. ad edictum prouinciale.

Nihil aliud est hereditas, quam successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit.

62. VLPIANVS lib. 72. ad edictum.

Heredis appellatio non solum ad proximum heredem, sed ad vlteriores refertur. Nam & heredis heres, & deinde, heredis appellatione continetur.

70. PAVLVS lib. 73. ad edictum.

pr. Sciendum est, heredem etiam per multas successiones accipi. Nam paucis speciebus heredis appellatio proximum continet, veluti in substitutione impuberis, *quisque mihi heres erit, idem filio heres esto.* Item in lege Aelia Sentia filius heres proximus potest libertum paternum vt ingratum accusare non etiam si heredi heres extiterit. Idem dicitur in operarum exactione, vt filius heres exigere possit, non ex successione effectus.

119. POMPONIVS lib. 3. ad Quintum Mucium.

Hereditatis appellatio sine dubio continet etiam damnosam hereditatem. Iuris enim nomen est, sicut bonorum possessio.

130. VLPIANVS lib. 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Lege obuenire hereditatem, non improprie quis dixerit ad eam, quæ ex testamento defertur: quia lege

lege XII. Tabularum teſtamentariæ hereditates confirmantur.

138. PAVLVS lib. 4. ad legem Iuliam & Papiam.

Hereditatis appellatione bonorum quoque poſſeſſio continetur.

151. TERENTIVS CLEMENS lib. 5. ad legem Iuliam & Papiam.

Delata hereditas intelligitur, quamuis poſſit adeundo conſequi.

170. VLPIANVS lib. 33. ad Sabinum.

Heredis appellatione omnes ſignificari ſucceſſores, credendum eſt, etſi verbis non ſint expreſſi.

178. Idem lib. 49. ad Sabinum.

§. 1. *Hereditas* iuris nomen eſt, quod & acceſſionem & deceſſionem in ſe recipit, hereditas autem vel maxime fructibus augetur.

219. PAPINIANVS lib. 2. Reſponſorum.

In conuentionibus contrahentium voluntatem potius quam verba ſpectari placuit. Cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locauerint, *vt ad heredem eius, qui ſuſcepit, pertineret:* ius heredum ad legatarium quoque transferri potuit.

227. PAVLVS lib. 2. manualium.

Ex illa parte edicti, *Tum quem ei heredem eſſe oportet*, heredis heredibus bonorum poſſeſſio non defertur.

§. 1. Idem in ſubſtitutione his verbis: *Quisquis mihi heres erit*, proximus heres tantum ſignificatur, immo non tantum proximus heres, ſed etiam ſcriptus.

Homo.

152. GAIVS lib. 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Hominis appellatione tam feminam, quam maſculum contineri, non dubitatur.

Hoſtis.

Hostis.

118. POMPONIVS lib. 2. ad Quintum Mucium.

Hostes hi sunt, qui nobis aut quibus nos publice bellum decreuimus. Ceteri latrones aut prædones sunt.

234. GAIVS lib. 3. ad legem XII. Tabularum.

pr. Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum esset.

I.

Immissum vid. *Proiectum.*

Impensæ.

79. PAVLVS lib. 6. ad Plautium.

Impensæ necessariæ sunt, quæ si factæ non sunt, res aut peritura, aut deterior futura sit.

§. 1. *Vtiles* impensas esse, Fulcinius ait, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem esse non sinant, ex quibus reditus mulieri acquiratur, sicut arbuti pastinatione, vltra quam necesse fuerat. Item doctrinam puerorum, quorum nomine onerari mulierem ignorantem, vel inuitam non oportet: ne cogatur fundo, aut mancipiis carere. In his impensis & pistrinum, & horreum insulæ dotali adiectum plerumque dicemus.

§. 2. *Voluptariæ* sunt, quæ speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent, vt sunt viridia, & aquæ salientes, incrustationes, loricationes, & picturæ.

Incertus.

39. PAVLVS lib. 53. ad edictum.

§. 3. *Incertus possessor est*, quem ignoramus.

Incola.

239. POMPONIVS libro singular. Enchiridii.

§. 2. *Incola est*, qui aliqua regione domicilium suum contulit, quem Græci παροικεῖν, (id est, *iuxta habi-*

habitantem) appellant. Nec tantum hi, qui in oppido morantur, incolæ sunt: sed etiam, qui in alicuius oppidi finibus ita agrum habent, vt in eum se, quasi aliquam sedem, recipiant.

Indicasse.

197. VLPIANVS lib. 50. ad edictum.

Indicasse est detulisse, arguisse, accusasse & conviciisse.

Instrumentum.

99. Idem lib. 3. de officio consulis.

§. 2. *Instrumentorum appellatione*, quæ comprehendantur, perquam difficile erit separare, quæ enim proprie sint instrumenta, propter quæ dilatio danda sit, vnde dignoscemus, si in præsentiam personæ, quæ instruere possit, dilatio petatur: puta qui actum gessit, licet in seruitute, vel qui actor fuit constitutus, putem videri instrumentorum causa peti dilationem.

Integra terra.

30. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

§. 3. *Integra* autem est, in quam nondum dominus pascendi gratia pecus immisit.

Intercalaris mensis.

98. CELSVS lib. 39. digestorum.

§. 1. Cato putat, mensem *intercalarem* addititium esse, omnesque eius dies pro momento temporis obseruat, extremoque die mensis Februarii, attribuit Quintus Mucius.

§. 2. Mensis autem *intercalaris* constat ex diebus viginti octo.

Intestatus.

64. PAVLVS lib. 67. ad edictum.

Intestatus est, non tantum, qui testamentum non fecit, sed etiam, cuius ex testamento hereditas adita non est.

Iter.

Iter.

3. VLPIANVS lib. 2. ad edictum.

Itinere faciendo *viginti millia* passuum in dies singulos peragenda, sic sunt accipienda, vt si post hanc dinumerationem minus quam viginti millia supersint, integrum diem occupent, veluti viginti vnum millia sunt passus; biduum eis attribuetur, quæ dinumeratio ita demum facienda erit, si de die non conueniat.

L.

Legatum.

80. PAVLVS lib. 9. ad Plautium.

In generali repetitione legatorum etiam datæ libertates continentur, ex mente legis XII. Tabularum.

120. POMPONIVS lib. 5. ad Quintum Mucium.

Verbis legis duodecim Tabularum his, *vti legassit suæ rei, ita ius esto*, latissima potestas tributa videtur, & heredis instituendi & legata, & libertates dandi, tutelas quoque constituendi. Sed id interpretatione coangustatum est vel legum, vel auctoritate iura constituentium.

Lex.

6. VLPIANVS lib. 3. ad edictum.

§. 1. Verbum *ex legibus* sic accipiendum est, tam ex legum sententia, quam ex verbis.

Liberatio.

47. PAVLVS lib. 56. ad edictum.

Liberationis verbum eandem vim habet, quam solutionis.

Liberi.

56. VLPIANVS lib. 62. ad edictum.

§. 1. *Liberorum appellatione* continentur non tantum, qui sunt in potestate: sed omnes, qui sui iuris sunt

sunt, siue virilis siue feminini sexus sunt, exue feminino sexu descendentes.

148. GAIVS lib. 8. ad legem Iuliam & Papiam.

Non est sine liberis, cui vel vnus filius vnaue filia est: hæc enim enunciatio: *habet liberos, (non habet liberos)* semper pluratiuo numero profertur, sicut & pupillares & Codicilli.

149. Idem lib. 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Nam quem *sine liberis esse,* dicere non possumus: hunc necesse est dicamus liberos habere.

220. CALLISTRATVS lib. 2. Quæstion.

Liberorum appellatione, nepotes & pronepotes ceterique, qui ex his descendunt, continentur: hos enim omnes suorum appellatione Lex XII. Tabularum comprehendit: toties enim leges necessarium ducunt, cognationum singularum nominibus vti, veluti *filii, nepotis, pronepotis,* ceterorumue, qui ex his descendunt, quoties non omnibus, qui post eos sunt, præstitum voluerint: sed solis his succurrerent: quos nominatim enumerent. At vbi non personis certis, non quibusdam gradibus præstatur, sed omnibus, ex eodem genere qui orti sunt, liberorum appellatione comprehenduntur.

§. 1. Sed & Papirius Fronto lib. 3. responsorum ait, prædio cum villico & contubernali eius & filiis legato, nepotes quoque ex filiis contineri, nisi voluntas testatoris aliter habeat: filii enim appellatione sæpe & nepotes accipi, multifariam placere.

§. 2. Diuus quoque Marcus rescripsit, non videri sine liberis defunctum, qui nepotem suum heredem reliquit.

§. 3. Præter hæc omnia natura nos quoque docet, parentes pios, *qui liberorum procreandorum animo & voto vxores ducunt, filiorum* appellatione omnes, qui

qui ex nobis descendunt, continere: nec enim dulciore nomine possumus nepotes nostros, quam *filii* appellare: etenim idcirco filios, filiasue concipimus atque edimus, vt ex prole eorum, earumque, diuturnitatis nobis memoriam in æuum relinquamus.

Lis.

36. VLPIANVS lib. 23. ad edictum.

Litis nomen omnem actionem significat, siue in rem, siue in personam sit.

Libertis, libertabusque meis.

105. MODESTINVS lib. 11. Responsorum.

Modestinus respondit, his verbis *libertis, libertabusque meis*, liberum libertæ testatoris non contineri.

172. VLPIANVS lib. 38. ad Sabinum.

Liberti appellatione etiam libertam contineri placuit.

243. SCAEVOLA lib. 18. digestorum.

Scævola respondit: semper acceptum est, vt libertorum appellatione etiam hi contineri intelligantur, qui eodem testamento, vel posteriore loco manumitterentur, nisi manifeste is, a quo peteretur, contra defuncti voluntatem doceret peti.

Lignum vide *Carbo.*

Littus.

96. (112) CELSVS lib. 25. digestor.

Littus est, quousque maximus fluctus a mari pervenit. Idque Marcum Tullium aiunt, cum arbiter esset, primum constituisse.

Locuples.

233. GAIVS lib. 2. ad legem XII. Tabular.

§. 1. *Locuples* est, qui satis idonee habet pro magnitudine rei, quam actor restituendam esse petit.

Locus vid. *Fundus.*

M.

Magistratus vid. *Magister.*

Maior pars anni.

156. LICINIVS RVFINVS lib. 10. Regularum.

Maiore parte anni possediſſe quis intelligitur, etiamſi duobus menſibus poſſederit, ſi modo aduerſarius eius, aut paucioribus diebus aut nullis poſſederit.

Magiſter.

57. PAVLVS lib. 59. ad edictum.

Cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quam ceteri diligentiam & ſollicitudinem rebus, quibus præſunt, adhibent, hi magiſtri appellantur. Quin etiam ipſi Magiſtratus per deriuationem a magiſtris cognominantur. Vnde etiam cuiuslibet diſciplinæ præceptores, magiſtros appellari a monendo, vel monſtrando.

Mangones vide *Merx.*

Materfamilias.

46. VLPIANVS lib. 59. ad edictum.

§. 1. *Matremfamilias* accipere debemus eam, quæ non inhoneſte vixit. Matrem enim familias a ceteris feminis mores diſcernunt atque ſeparant. Proinde nihil intererit, nupta ſit, an vidua: ingenua ſit, an libertina, nam neque nuptiæ neque natales faciunt matresfamilias, ſed boni mores.

Meum.

25. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

Recte dicimus eum fundum totum noſtrum eſſe, etiam cum vſusfructus alienus eſt: quia vſusfructus non dominii pars, ſed ſeruitutis ſit, vt via & iter. Nec falſo dici totum meum eſſe, cuius non poteſt vlla pars dici alterius eſſe. Hoc & Iulianus, & eſt verius.

91. Idem

91. Idem lib. 2. fideicommissorum.

Meorum & tuorum appellatione, actiones quoque contineri dicendum est.

Merx.

66. VLPIANVS lib. 64. ad edictum.

Mercis appellatio ad res mobiles tantum pertinet.

207. AFRICANVS lib. 3. quæstion.

Mercis appellatione homines non contineri, Mela ait: & ob eam rem *mangones* non mercatores, sed venaliciarios appellari ait, & recte.

Minus vid. *Amplius.*

Morbus.

101. MODESTINVS lib. 9. Differentiar.

§. 2. Verum est, *morbum* esse temporalem corporis imbecillitatem, *vitium* vero perpetuum corporis impedimentum. Veluti si talum excussit, nam & luscus vtique vitiosus est.

113. IAVOLENVS lib. 14. ex Cassio.

Morbus sonticus est, qui cuique rei nocet.

Mouentia. Mobilia.

93. (66) CELSVS lib. 19. digestorum.

Mouentium, item mobilium appellatione idem significamus, si tamen apparet, defunctum animalia duntaxat, quia seipsa mouerent, mouentia vocasse, quod verum est.

Monstrum vid. *Portentum.*

Mulcta.

131. VLPIANVS lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Aliud fraus est, aliud pœna. Fraus enim sine pœna esse potest; pœna sine fraude esse non potest; pœna est noxæ vindicta: fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio.

§. 1. Inter mulctam autem & pœnam multum interest: cum pœna generale sit nomen omnium delictorum coërcitio: mulcta speciale peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est: pœna autem non tantum pecuniaria, verum capitis & existimationis irrogari solet; & mulcta quidem ex arbitrio venit, qui mulctam dicit; pœna non irrogatur, nisi quæ quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est: quinimmo mulcta ibi dicitur, vbi specialis pœna non est imposita. Item mulctam is dicere potest, cui iudicatio data est. Magistratus solos & præsides prouinciarum posse mulctam dicere, mandatis permissum est: pœnam autem vnusquisque irrogare potest, cui huius criminis siue delicti executio competit. vid. etiam *Pœna.*

Mulier.

13. VLPIANVS lib. 7. ad edictum.

Mulieris appellatione virgo viripotens continetur.

Municeps.

18. PAVLVS lib. 9. ad edictum.

Igitur municipes dici, quod munera ciuilia capiant.

228. Idem lib. singulari de cognitionibus.

Municipes intelligendi sunt, & qui in eodem municipio nati sunt.

Munus.

18. Idem lib. 9. ad edictum.

Munus tribus modis dicitur: vno *Donum,* & inde munera dici, dari, mittiue; altero *onus,* quod cum remittatur, vocationem militiæ, munerisque præstat, inde immunitatem appellari. Tertio *officium:* vnde munera militaria, & quosdam milites munificos vocari.

194. VLPIANVS lib. 41. ad edictum.

Inter donum & munus hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem, nam genus eſſe donum, Labeo a donando dictum, munus ſpeciem, nam munus eſſe donum cum cauſa, vt puta natalitium, nuptalitium.

214. MARCIANVS lib. 1. publicorum iudiciorum.

Munus proprie eſt, quod neceſſarie obimus lege, more, imperioue eius, qui iubendi habet poteſtatem. Dona autem proprie ſunt, quæ nulla neceſſitate iuris, officii, ſed ſponte præſtantur; quæ ſi non præſtentur, nulla reprehenſio eſt; & ſi præſtentur, plerumque laus ineſt: ſed in ſumma in hoc ventum eſt, vt non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur.

239. POMPONIVS lib. ſingulari Enchiridii.

§. 3. Munus publicum eſt officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſosque cives remque eorum imperio magiſtratus extraordinarium peruenit.

N.

Naſci.

129. PAVLVS lib. 1. ad legem Iuliam & Papiam.

Qui mortui naſcuntur, neque nati, neque procreati videntur: quia nunquam liberi appellari potuerunt.

Natus.

104. MODESTINVS lib. 2. excuſationum.

Ἡ τῶν τέκνων προσηγορία καὶ ἐπὶ τὲς ἐκγόνες ἐκτείνεται.

Natorum appellatio & ad nepotes extenditur.

Nauis.

242. IAVOLENVS lib. 2. ex posterioribus Labeonis.

Malus nauis esse partem, *artemonem* autem non esse, Labeo ait: quia pleræque naues sine malo inutiles essent, ideoque pars nauis habetur; artemo autem magis adiectamento, quam pars nauis est.

Negatiua verba.

237. GAIVS lib. 5. ad legem XII. Tabularum.

Duobus negatiuis verbis quasi permittit lex magis, quam prohibuit: idque etiam Seruius animadvertit.

Nomen.

4. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

Nominis appellatione rem significari, Proculus ait.

6. VLPIANVS lib. 3. ad edictum.

Nominis & rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet.

Nostrum.

25. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

Recte dicimus, eum fundum totum nostrum esse, etiam cum vsusfructus alienus est: quia vsusfructus non dominii pars, sed seruitutis sit: vt via & iter. Nec falso dici totum meum esse, cuius non potest vlla pars dici alterius esse. Hoc & Iulianus, & est verius.

58. GAIVS lib. 24. ad edictum prouinciale.

§. 1. Paternos libertos recte videmur dicere nostros libertos. Liberorum libertos non recte nostros libertos dicimus.

Notio.

Notio.

99. VLPIANVS lib. 3. de officio consulis.

pr. Notionem accipere possumus & cognitionem & iurisdictionem.

Noualis.

30. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

§. 2. *Noualis* est terra præcisa, quæ anno cessavit, quam Græci νέαχιν vocant.

Noxa.

200. IVLIANVS lib. 2. digestorum.

Hæc stipulatio, *noxis solutum præstari:* non existimatur, ad eas noxas pertinere, quæ publicam exercitionem & coërcitionem capitalem habent.

238. GAIVS lib. 3. ad legem XII. Tabul.

§. 3. *Noxæ* appellatione omne delictum continetur.

Numerus singularis & pluralis.

158. CELSVS lib. 25. digestorum.

In vsu iuris frequenter vti nos, Cascellius ait, singulari appellatione, cum plures generis eiusdem significare vellemus: nam & multum hominem veniisse Romam, & piscem vilem esse dicimus. Item in stipulando satis habemus de herede cauere, *si ea res secundum me heredemue meum iudicata erit:* & rursus, *quod ob eam rem te heredemue tuum:* nempe æque, si plures heredes sint, continetur stipulatione.

Nuptum.

89. POMPONIVS lib. 8. ad Sabinum.

§. 1. Hoc sermone, *dum nupta erit,* primæ nuptiæ significantur.

Nurus.

50. VLPIANVS lib. 61. ad edictum.

Nurus appellatio, etiam ad pronurum, & vltra porrigenda est.

O.

Oportet.

8. PAVLVS lib. 3. ad edictum.

Verbum *oportebit*, tam præsens quam futurum tempus significat.

37. Idem lib. 26. ad edictum.

Verbum *oportere* non ad facultatem iudicis pertinet, qui potest vel pluris vel minoris condemnare, sed ad veritatem refertur.

Oppidum.

239. POMPONIVS lib. singulari Enchiridii.

§. 7. *Oppidum* ab ope dicitur, quod eius rei causa mœnia sint constituta.

Opprobrium vid. *probrum.*

Optimus maximus.

90. VLPIANVS lib. 27. ad Sabinum.

Qui *vti optimæ maximæ sunt*, ædes tradit, non hoc dicit, seruitutem illis deberi: sed illud solum, ipsas ædes liberas esse, hoc est, nulli seruire.

126. PROCVLVS lib. 6. epistolarum.

Si, cum fundum tibi darem, legem ita dixi, *vti optimus maximus esset*, & adieci, *ius fundi* deterius factum non esse per dominum, præstabitur: amplius eo præstabitur nihil: etiamsi prior pars, qua scriptum est, *vti* optimus maximusque sit, liberum esse significat, eoque si posterior pars adiecta non esset, liberum præstare deberem; tamen inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud præstare debeam, quam ius fundi per dominum deterius factum non esse.

163. PAVLVS lib. 2. ad Sabinum.

Illa verba *optimus maximusque*, vel in eum cadere possunt, qui solus est, sic & circa edictum prætoris supremæ tabulæ habentur & solæ.

169.

169. Idem lib. 5. ad Sabinum.

Non tantum in traditionibus, sed & in emtionibus & stipulationibus, & testamentis adiectio hæc: vti *optimus maximusque* est, hoc significat, vt liberum præstetur prædium, non vt etiam seruitutes ei debeantur.

Opus.

5. VLPIANVS lib. 2. ad edictum.

§. 1. *Opere* locatio, conductio, his verbis Labeo significari ait ad opus, quod Græci ἀποτέλεσμα vocant, non ἔργον, id est, ex opere facto corpus aliquod perfectum.

Oratio soluta.

28. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

§. 1. *Oratio*, quæ neque coniunctionem, neque disiunctionem habet, ex mente pronunciantis, vel disiuncta vel coniuncta accipitur.

Ornamentum.

74. Idem lib. 2. ad edictum Aedilium curulium.

Signatorius annulus *ornamenti* appellatione non continetur.

Ostentum, φάντασμα.

38. VLPIANVS lib. 25. ad edictum.

Ostentum Labeo definit, omne contra naturam cuiusque rei genitum factumque. Duo genera autem sunt ostentorum: vnum, quoties quid contra naturam nascitur, tribus manibus forte aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ contraria est; alterum, cum quid prodigiosum videtur, quæ Græci φαντάσματα, id est, *visiones* vocant.

P.

Palam.

33. VLPIANVS lib. 12. ad edictum.

Palam est coram pluribus.

Pali.

168. PAVLVS lib. 4. ad Sabinum.

Pali & perticæ in numerum materiæ redigendi ſunt, & ideo lignorum appellatione non continentur.

Parens.

51. GAIVS lib. 23. ad edictum prouinciale.

Appellatione *parentis* non tantum pater, ſed etiam auus & proauus, & deinceps omnes ſuperiores continentur, ſed & mater & auia & proauia.

Paries.

157. AELIVS GALLVS lib. 1. de verborum, quæ ad ius pertinent, ſignificatione.

Paries, ſiue murus, ſiue maceria eſt.

Pars.

25. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

§. 1. Quintus Mucius ait, *partis* appellatione rem pro indiuiſo ſignificari. Nam quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partem, ſed totum eſſe. Seruius non ineleganter partis appellatione vtrumque ſignificari.

26. VLPIANVS lib. 16. ad edictum.

Partum non eſſe partem rei furtiuæ Scæuola libro vndecimo quæſtionum ſcribit.

Partitio.

164. VLPIANVS lib. 15. ad Sabinum.

§. 1. *Partitionis* nomen non ſemper dimidium ſignificat; ſed prout eſt adiectum: poteſt enim iuberi aliquis, & maximam partiri poſſe, & viceſimam & tertiam, & prout libuerit: ſed ſi non fuerit portio adiecta, dimidia pars tenetur.

Paſcua.

30. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

§. 5. *Paſcua* ſylua eſt, quæ paſtui pecudum deſtinata.

Paſſus.

Paſſus.

154. MACER lib. 1. ad legem viceſimam.

Mille *paſſus* non a milliario vrbis, ſed a continentibus ædificiis numerandi ſunt.

Pater.

201. IVLIANVS lib. 81. digeſtorum.

Et *Patris* nomine auus quoque demonſtrari intelligatur.

Patronus.

52. VLPIANVS lib. 61. ad edictum.

Patroni appellatione & patrona continetur.

Pecunia.

5. Idem lib. 2. ad edictum.

Rei appellatio latior eſt quam *pecuniæ*, quæ etiam ea, quæ extra computationem patrimonii noſtri ſunt, continet: cum pecuniæ ſignificatio ad ea referatur, quæ in patrimonio ſunt.

88. CELSVS lib. 18. digeſt.

Tantum quisque *pecuniæ* reliquit, quantum ex bonis eius refici poteſt. Sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, ceterisque ſimilibus rebus habeat. Non idem eſt in fundo alieno legato, quanquam is hereditaria pecunia parari poteſt. Neque quisquam eum, qui pecuniam numeratam habet, habere dicit, quicquid ex ea parari poteſt.

178. VLPIANVS lib. 49. ad Sabinum.

Pecuniæ verbum non ſolum numeratam pecuniam complectitur; verum omnem omnino pecuniam, hoc eſt, omnia corpora: nam corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo eſt, qui ambigat.

97. CELSVS lib. 32. digeſtorum.

Cum ſtipulamur, *quanta pecunia ex hereditate Titii ad te peruenerit*, res ipſas, quæ peruenerunt, non pretia earum ſpectare videmur.

222. HERMOGENIANVS lib. 2. iuris Epitomarum.

Pecuniæ nomine non solum numerata pecunia sed omnes res, tam soli quam mobiles, & tam corpora quam iura continentur.

Pœna. Mulcta.

244. LABEO lib. 4. Pithanon a Paulo epitomatorum.

Si qua *pœna* est, *mulcta* est; si qua *mulcta* est, *pœna* est. Paulus: vtrumque eorum falsum est; namque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque apparet, quod de pœna prouocatio non est: simul atque enim victus quis est eius maleficii, cuius pœna est statuta, statim ea debetur: at mulctæ prouocatio est, nec ante debetur, quam aut non est prouocatum, aut prouocator victus est: nec aliter, quam is dixit, qui dicere licet. Ex hoc quoque earum rerum dissimilitudo apparere poterit, quia pœnæ certæ singulorum peccatorum sunt: mulctæ contra: quia eius iudicis potestas est, quantam dicat, nisi cum lege est constitutum, quantam dicat. vid. etiam *Fraus. Mulcta.*

Peculium.

182. VLPIANVS lib. 27. ad edictum.

Paterfamilias liber *peculium* non potest habere, quemadmodum nec seruus bona.

Perficere.

131. VLPIANVS lib. 3. ad leg. Iuliam & Papiam.

§. 1. *Perfecisse ædificium* is videtur, qui ita consummauit, vt iam in vsu esse possit.

Pellex Παλλακή.

144. PAVLVS lib. 10. ad leg. Iuliam & Papiam.

Libro memorialium Massurius scribit: *pellicem* apud antiquos eam habitam, quæ cum vxor non esset, cum

cum aliquo tamen viuebat, quam nunc vero nomine *amicam*, paulo honestiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui vxor sit, corpus misceat, quosdam eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam παλλακὴν Græci vocant.

Penes, apud.

63. VLPIANVS lib. 7. ad edictum.

Penes te amplius est, quam *apud te*, nam apud te est, quod qualiter qualiter a te tenetur, penes te est, quod quodammodo possidetur.

Peperisse.

132. PAVLVS lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

§. 1. Falsum est, eam *peperisse*, cui mortuæ filius exsectus est.

Perire.

9. PAVLVS lib. 5. ad edictum.

Marcellus apud Iulianum notat, verbo *periisse* & scissum & fractum contineri & vi raptum.

Pernoctare.

166. POMPONIVS lib. 6. ad Sabinum.

§. 1. *Pernoctare* extra vrbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est, *per* enim totam noctem significat.

Persequi.

57. PAVLVS lib. 59. ad edictum.

§. 1. *Persequi* videtur, & qui satis accepit.

Persona vid. *Speciosa persona.*

Pertinere.

70. PAVLVS lib. 73. ad edictum.

§. 1. Verba hæc, *is, ad quem ea res pertinet*, intelliguntur, vt qui in vniuersum dominium vel iure ciuili, vel iure prætorio succedit, contineatur.

181.

181. POMPONIVS lib. 35. ad Sabinum.

Verbum illud *pertinere* latissime patet, nam & eis rebus petendis aptum est, quæ dominii nostri sint, & eis, quas iure aliquo possideamus, quamuis non sint nostri dominii: *pertinere* ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum causa sint, sed esse possint.

Perticæ vid. *Pali.*

Petitio vid. *Actio.*

Peruenisse.

171. Idem lib. 16. ad Sabinum.

Peruenisse ad te recte dicitur, quod per te ad alium peruenerit, vt in hereditate, a liberto per patronum filiumfamilias patri eius adoptiuo acquisita responsum est.

Phantasma vid. *Ostentum.*

Pignus.

238. GAIVS lib. 6. ad legem XII. Tabularum.

Pignus appellatum a pugno: quia res, quæ pignori dantur, manu traduntur. Vnde etiam videri potest, verum esse, quod quidem putant, pignus proprie rei mobilis constitui.

Plebs.

238. Idem lib. 6. ad legem XII. Tabul.

Plebs est ceteri ciues sine senatoribus.

Plumbum.

242. IAVOLENVS lib. 2. ex posterioribus Labeonis.

§. 2. *Plumbum,* quod tegulis poneretur, ædificii esse, ait Labeo: sed id, quod hypæthri tegendi causa poneretur, contra esse.

Pluris-

Plurisue.

192. VLPIANVS lib. 37. ad edictum.

Hæc adiectio, *plurisue*, non infinitam pecuniam continet, sed modicam, vt taxatio hæc *solidos decem plurisue* ad minutulam summam referatur.

233. GAIVS lib. 1. de verborum obligationibus.

Hæc enumeratio, *quæ sunt pluris aureorum triginta*, simul & quantitatis & æstimationis significatiua est.

Pomum.

205. PAVLVS lib. 4. Epitomarum Alfeni.

Qui fundum vendidit, pomum recepit: nuces & ficus, & vuas duntaxat duracinas, & purpureas, & quæ eius generis essent, quas non vini causa haberemus, quas Græci τρωξίμους, id est, *comestibiles* appellarent, recepta videri.

Portare vid. *Ferre.*

Portentum.

135. VLPIANVS lib. 4. ad legem Iuliam & Papiam.

Quærat aliquis, si portentosum vel monstrosum, vel debile mulier ediderit, vel qualem visu, vel vagitu nouum, non humanæ figuræ, alterius magis animalis, quam hominis partum, an quia enixa est, prodesse ei debeat? Et magis est, vt hæc quoque parentibus prosint: nec enim est, quod his imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt: neque id, quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet.

Portus.

59. Idem lib. 68. ad edictum.

Portus appellatus est conclusus locus, quo importantur merces, & inde exportantur, eaque nihilominus statio est concluſa, atque munita, inde angiportum dictum est.

Possessio.

Possessio.

78. Idem lib. 3. ad Plautium.

Interdum proprietatem quoque verbum *possessionis* significat, sicut in eo, qui possessiones suas legasset, responsum est, vid. etiam *Fundus.*

Postquam.

217. IAVOLENVS lib. 1. ex posterioribus Labeonis.

Inter illam conditionem, *cum fari potuerit*, & *postquam fari potuerit*, multum interest: nam posteriorem scripturam vberiorem esse constat; at *cum fari potuerit*, arctiorem, & id tantummodo tempus significari, quo primum fari possit.

Potestas.

215. PAVLVS lib. sing. ad legem Fusiam Caniniam.

Potestatis verbo plura significantur, in persona magistratuum *imperium*, in persona liberorum *patria potestas*, in persona serui *dominium.* At cum agimus de noxæ deditione cum eo, qui seruum non defendit: præsentis corporis copiam facultatemque significamus. In lege Attinia in potestatem domini rem furtiuam veniisse videri, & si eius vindicandæ potestatem habuerit, Sabinus & Cassius aiunt.

Pratum.

31. VLPIANVS lib. 18. ad edictum.

Pratum est, in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus est, ex eo dictum, quod paratum sit ad fructum capiendum.

Prædium.

96. CELSVS lib. 25. digestorum.

§. 1. *Prædia* dicimus aliquorum esse, non vtique communiter habentium ea, sed vel alio aliud habente.

Præ-

Præstari.

71. VLPIANVS lib. 70. ad edictum.

§. 1. Hæc verba, *His verbis recte præstari*, hoc significant, ne quod periculum vel damnum ex ea re stipulator sentiret.

Prævaricator.

212. Idem lib. 1. de adulteriis.

Prævaricatores eos appellamus, qui causam adversariis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt: a varicando enim prævaricatores dicti sunt.

Probrum.

42. Idem lib. 57. ad edictum.

Probrum & *opprobrium*, id est, probra quædam natura turpia sunt, quædam ciuiliter & quasi more ciuitatis; vt puta: furtum, adulterium, natura turpe est. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.

Proiectum.

242. IAVOLENVS lib. 2. ex posterioribus Labeonis.

§. 1. Inter *proiectum* & *immissum* hoc interesse ait Labeo: quod *proiectum* esset id, quod ita proueheretur, vt nusquam requiesceret, qualia mœnia & suggrundia essent: *immissum* autem, quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret, veluti tigna, trabes, quæ immitterentur.

Pronunciatum. Statuere.

46. VLPIANVS lib. 59. ad edictum.

Pronunciatum & *statutum* idem potest: promiscue enim & pronunciasse & statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi.

Prouinciales.

190. Idem lib. 34. ad edictum.

Prouinciales eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium habent, non eos, qui ex prouincia oriundi sunt.

Proximus. Supremus.

92. PAVLVS lib. 7. quæstionum.

Proximus est, cui nemo antecedit. *Supremus* est, quem nemo sequitur.

155. LICINIVS RVFINVS lib. 7. Regularum.

Proximi appellatione etiam ille continetur, qui solus est.

162. POMPONIVS lib. 2. ad Sabinum.

In vulgari substitutione, qua ei, qui *supremus* moritur, heres substituitur, recte substitutus etiam vnico intelligitur, exemplo XII. Tabularum, ex quibus proximus agnatus, & solus habetur.

Publicanus.

16. GAIVS lib. 3. ad edictum.

Eum, qui vectigal populi Romani conductum habet, *publicanum* appellamus, nam publica appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: ciuitates enim priuatorum loco habentur.

Publicum.

15. VLPIANVS lib. 10. ad edictum.

Bona ciuitatis abusiue *publica* dicta sunt, sola enim ea publica sunt, quæ populi Romani sunt.

17. Idem lib. 10. ad edictum.

Inter *publica* habemus non sacra & religiosa, sed quæ publicis vsibus destinata sunt; sed si quæ sunt ciuitatum, velut bona, sed peculia seruorum ciuitatum, procul dubio, publica habentur.

§. 1. *Publica vectigalia* intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus, vel vena-

venalium rerum: item salinarum & metallorum & picariarum.

112. IAVOLENVS lib. 11. ex Cassio.

Litus publicum est, eatenus, qua maxime fluctus exæstuat. Idem iuris est in lacu, nisi is totus priuatus est.

Puer.

163. PAVLVS lib. 2. ad Sabinum.

§. 1. *Pueri* appellatione etiam puella significatur, nam feminas puerperas appellant recentes ex partu, & græce παιδίον communiter appellatur.

204. Idem lib. 2. Epitomarum Alfeni.

Pueri appellatio tres significationes habet: vnam, cum omnes seruos pueros appellaremus: alteram, cum puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam, cum ætatem puerilem demonstraremus.

Pupillus.

161. VLPIANVS lib. 64. ad Sabinum.

Non est *pupillus*, qui in vtero est.

239. POMPONIVS libro singular. Enchiridii.

pr. *Pupillus* est, qui cum impubes est, desiit in patris potestate esse, aut morte, aut emancipatione.

Q.

Quanti erit, quanti esse paret.

179. VLPIANVS lib. 51. ad Sabinum.

Inter hæc verba: *Quanti ea res erit*, vel *quanti eam rem esse paret*, nihil interest: in vtraque enim clausula placet veram rei æstimationem fieri.

Quanto minus.

150. GAIVS lib. 9. ad legem Iuliam & Papiam.

Si a te stipulatus fuero, *quanto minus a Titio consecutus fuero, tantum dare spondes?* Non solet dubi-

tari, quin, si nihil a Titio fuero consecutus, totum debeas, quod Titius debuerit.

Quanti paret esse.

193. VLPIANVS lib. 38. ad edictum.

Hæc verba, *quanti eam rem paret esse*, non ad quod interest, sed ad rei æstimationem referuntur.

R.

Rationes edere & reddere.

69. POMPONIVS lib. 6. ad Sabinum.

§. 2. Inter *edere* & *reddi rationes* multum interest, nec is qui *edere* iussus sit, reliquum *reddere* debet. Nam & argentarius *edere rationem* videtur, etiamsi quod reliquum sit apud eum, non soluat.

Reddere.

94. CELSVS lib. 20. digestorum.

Verbum *reddendi*, quanquam significatum habet retro dandi; recipit tamen & per se dandi significationem.

Reliqui.

95. MARCELLVS lib. 14. digestorum.

Potest *reliquorum* appellatio & vniuersos significare. vid. *Ceteri.*

Recte restitui.

73. VLPIANVS lib. 80. ad edictum.

Hæc verba in stipulatione posita: *eam rem recte restitui*, fructus continent, recte enim verbum pro viri boni arbitrio est.

Repudium vid. *Diuortium.*

Res.

5. PAVLVS lib. 2. ad edictum.

Rei appellatio latior est, quam pecuniæ, quæ etiam ea, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt,

sunt, continet: cum pecuniæ significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt.

23. VLPIANVS lib. 14. ad edictum.

Rei appellatione & causæ & iura continentur.

72. PAVLVS lib. 80. ad edictum.

Appellatione *rei* pars etiam continetur.

Restituere.

35. Idem lib. 17. ad edictum.

Restituere autem is intelligitur, qui simul & causam auctori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicii accepti tempore res ei reddita fuisset, id est, & vsucapionis causam & fructuum.

75. PAVLVS lib. 52. ad edictum.

Restituere is videtur, qui id *restituit*, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset.

81. Idem lib. 10. ad Plautium.

Cum prætor dicat, *vt opus factum restituatur*, etiam damnum datum actor consequi debet: nam verbo *restitutionis* omnis vtilitas actoris continetur.

246. POMPONIVS lib. 16. epistolarum.

§. 1. *Restituit* non tantum, qui solum corpus sed qui omnem rem conditionemque *reddita causa* præstat, & tota restitutio iuris est interpretatio. vid. *Exhibere & recte.*

139. VLPIANVS lib. 1. ad legem Iuliam & Papiam.

Ædificia Romæ fieri etiam ea videntur, quæ in continentibus Romæ ædificiis sunt.

147. TERENTIVS CLEMENS lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Qui in continentibus vrbis nati sunt, Romæ nati intelligitur. vid. etiam *Vrbs.*

Rustica familia vid. *Vrbana familia.*

Ruta cæsa.

241. QVINTVS MVCIVS SCAEVOLA lib. singulari ὁρῶν.

In rutis cæsis sunt ea, quæ terra non tenentur, quæque opere structili, rectorioue non continentur.

S.

Satisdatio.

61. PAVLVS lib. 65. ad edictum.

Satisdationis appellatione interdum etiam repromissio continebitur, quia contentus fuit is, cui *satisdatio* debebatur.

Seruitus.

86. CELSVS lib. 5. sententiarum.

Quid aliud sunt iura prædiorum, quam *prædia, qualiter se habentia,* vt bonitas, salubritas, amplitudo.

Seruus.

40. VLPIANVS lib. 56.

§. 1. Serui appellatio etiam ad ancillam refertur.

101. MODESTINVS lib. 9. differentiarum.

§. 3. *Seruis* legatis etiam ancillas deberi quidam putant, quasi commune nomen vtrumque sexum contineat.

239. POMPONIVS lib. singulari Enchiridii.

§. 1. *Seruorum* appellatio ex eo fluxit, quod imperatores nostri captiuos vendere, ac per hoc *seruare,* nec occidere solent.

Sequester.

110. MODESTINVS lib. 4. Pandectarum.

Sequester dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrenti aut quasi *sequenti* eos, qui contendunt, committitur.

Sexus.

Sexus.

195. VLPIANVS lib. 46. ad edictum.

Pronunciatio sermonis in *sexu* masculino ad vtrumque *sexum* plerumque porrigitur.

Si quis.

1. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

Verbum hoc, *si quis*, tam masculos, quam feminas complectitur.

Socer, socrus.

146. TERENTIVS CLEMENS lib. 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Soceri, socrus appellatione auum quoque & auiam vxoris vel mariti contineri respondetur.

Soluto matrimonio.

240. PAVLVS ex libris sex, lib. 1 imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum.

Cum quærebatur, an verbum, *soluto matrimonio dotem reddi*, non tantum diuortium, sed & mortem contineret, hoc est, an de hoc quoque casu contrahentes sentiant? & multi putabant hoc sensisse; & quibusdam aliis contra videbatur: secundum hoc motus imperator pronunciauit, id actum eo pacto, vt nullo casu remaneret dos apud maritum.

Solutus.

48. GAIVS lib. ad edictum prætoris vrbani titulo.

Qui neque sequantur neque ducantur. Solutum non intelligimus eum, qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur. At ne eum quidem intelligimus *solutum*, qui in publico sine vinculis seruatur.

Soluendo esse.

114. IAVOLENVS lib. 15. ex Cassio.

Soluendo esse nemo intelligitur, nisi qui *solidum* potest *soluere.*

Soluere.

12. VLPIANVS lib. 6. ad edictum.

§. 1. Minus *soluit*, qui tardius soluit, nam & tempore minus soluitur, vid. etiam *Creditor.*

32. PAVLVS lib. 24. ad edictum.

Minus *solutum* intelligetur, etiamsi nihil esset solutum.

117. Idem lib. 9. epistolarum.

Non potest videri minus *soluisse* is, in quem amplioris summæ actio non competit.

176. VLPIANVS lib. 45. ad Sabinum.

Solutionis verbo satisfactionem quoque omnem accipiendam placet: soluere dicimus eum, qui fecit, quod facere promisit.

Sorites vid. *Cauillatio.*

Spado.

128. VLPIANVS lib. 1. ad legem Iuliam & Papiam.

Spadonum generalis appellatio est: quo nomine tam hi, qui natura spadones sunt, item thlibiæ, thlasiæ, sed & si quod aliud genus spadonum est, continentur.

Speciosa persona.

100. VLPIANVS lib. 2. de officio consulis.

Speciosas personas accipere debemus, *clarissimas* personas vtriusque sexus. Item earum, quæ ornamentis *senatoriis* vtuntur.

Sponsio.

7. PAVLVS lib. 2. ad edictum.

Sponsio appellatur, non solum quæ per sponsi interrogationem fit, sed omnis stipulatio promissioque.

Statuere vid. *pronunciare.*

Stipendium.

27. VLPIANVS lib. 17. ad edictum.

§. 1. *Stipendium* a *stipe* appellatum est, quod per *stipes*, i. e. modico æra colligatur. Idem hoc etiam

Tri-

Tributum appellari Pomponius ait: Et sane appellatur ab intributione tribuum, vel ex eo, quod militibus tribuatur.

Stipula.

30. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

§. 1. *Stipula illecta* est, spicæ in messe desectæ, nec dum lectæ, quas rustici, cum vacauerint, colligunt.

Stragula vid. *Stratum.*

Stratum, stragula, victus.

45. PAVLVS lib. 58. ad edictum.

In stratum omne vestimentum contineri, quod iniiciatur, Labeo ait: neque enim dubium est, quin *stragula* vestis sit omne pallium περίζωμα. In *victum* ergo vestem accipiemus, non *stragula; in stratum* omnem *stragulam* vestem.

Subsignare.

39. PAVLVS lib. 53. ad edictum.

Subsignatum dicitur, quod aliquo subscriptum est, nam veteres subsignationis verbo pro subscriptione vti solebant.

Sumtus.

202. ALFENVS VARVS lib. 2. digestorum.

Cum in testamento scriptum esset, vt heres in funere, aut in monumento duntaxat aureos centum consumeret, non licet minus consumere; si amplius vellet, licet: neque ob eam rem contra testamentum facere videtur.

Suum.

219. POMPONIVS lib. singulari Enchiridii.

§. 9. Verbum *suum* ambiguum est, vtrum de toto, an de parte significet, & ideo, qui iurat, *suum* non esse, adiicere debet, neque sibi commune esse.

Supremus vid. *Proximus.*

Sylua.

50. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

Sylua cædua est, (vt quidam putant) quæ in hoc habetur, vt cæderetur. Seruius eam esse, quæ succisa, rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur.

§. 5. *Pascua sylua* est, quæ pastui pecudum destinata est.

T.

Taberna.

183. VLPIANVS lib. 18. ad edictum.

Tabernæ appellatio declarat omne vtile ad habitandum ædificium, nempe ex eo, quod tabulis claudatur.

185. Idem lib. 28. ad edictum.

Instructam autem *tabernam* sic accipimus, quæ & rebus & hominibus ad negociationem paratis constat.

Tabernaculum.

184. PAVLVS lib. 30. ad edictum.

Inde *tabernacula* & contubernales dicti sunt.

Ter enixa.

137. Idem lib. 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Ter enixa videtur, etiam quæ trigeminos peperit.

Telum.

233. GAIVS lib. 1. ad legem XII. Tabularum.

§. 2. *Telum* vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur; sed tunc omne significatur, quod mittitur manu. Ita sequitur, vt & lapis & lignum, & ferrum, hoc nomine contineatur. Dictumque ab eo, quod in longinquum mittitur; græca voce figuratum ἀπὸ τῦ τηλοῦ, id est *ab eo, quod est longe.* Et hanc signi-

significationem inuenire possumus & in græco nomine: nam quod nos telum appellamus, illi Βέλος appellant, eoque nomine vulgo quidem id significatur, quod (cum) mittitur manu, ἀπὸ τῦ βάλλεσθαι, a *iaciendo*. Admonet nos Ξένοφων, id est: *Xenophon:* nam ita scribit: καὶ τὰ βέλη ὁμόσε ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι τε καὶ λίθοι, i. e. *Et tela simul ferebantur, hastæ, sagittæ, fundæ, plurimi item lapides.* Et id, quod ab arcu mittitur, Græcis quidem proprio nomine τόξευμα (i. e. *sagitta*) vocatur, apud nos autem communi nomine telum appellatur.

Territorium.

239. POMPONIVS lib. singulari Enchiridii.

§. 8. *Territorium* est vniuersitas agrorum intra fines cuiusque ciuitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci intra eos fines terrendi, id est, summouendi ius habet.

Tignum.

62. GAIVS lib. 26. ad edictum prouinciale.

Tigni appellatione in lege XII. Tabularum, omne genus materiæ, ex qua ædificia constant, significatur.

Titio vid. *Carbo.*

Transacta finita.

229. PAVLVS lib. sing. de tacitis fideicommissis.

Transacta finitaue intelligere debemus, non solum quibus controuersia fuit, sed etiam, quæ sine controversia sunt possessa.

230. Idem lib. sing. ad SCtum Orphitianum.

Vt sunt iudicio terminata, transactione composita, longioris temporis silentio finita.

Tributum vid. *Stipendium.*

Tugu-

Tugurium, toga.

180. POMPONIVS lib. 3. ad Sabinum.

Tugurii appellatione omne ædificium, quod rusticæ magis custodiæ conuenit, quam vrbanis ædibus, significatur.

§. Ofilius ait, *tugurium* a tecto, tanquam tegularium esse dictum, vt toga, quod ea tegamur.

Tuum vid. *Meum.*

V.

Vasa vinaria.

206. IVLIANVS lib. 6. ex Minicio.

Vasa vinaria, proprie vasa torcularia esse placet: dolia autem & serias tamdiu in ea causa esse, quamdiu vinum haberent: cum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse: quoniam ad alium vsum transferri possent: velut, si frumentum in his addatur: eandem causam amphoram esse, vt cum vinum habeant tum in vasis vinariis, cum inanes sint, tum extra numerum vinariorum sint: quia aliud in his addi possit.

Vectigal, vid. *Publicum vectigal.*

Venditum, vid. *Alienare.*

Venenum.

236. GAIVS lib. 4. ad legem XII. Tabularum.

Qui *venenum* dicit, adiicere debet, vtrum malum, an bonum: nam & medicamenta venena sunt, quia eo nomine continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat: cum id, quod nos venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt, apud illos quoque tam medicamenta, quam quæ nocent, hoc nomine continentur: vnde adiectione alterius nominis

minis distinctio sit: admonet nos summus apud eos poëtarum Homerus: nam sic ait:

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα,
πολλὰ δὲ λυγρά.

Venena multa quidem bona mixta, multa autem mala.

Venire diem vid. *Credere diem.*

Venisse ad heredem.

165. POMPONIVS lib. 5. ad Sabinum.

Venisse ad heredem nihil intelligitur, nisi deducto ære alieno.

Vestis.

127. CALLISTRATVS lib. 4. de cognitionibus.

Vestis appellatione, tam virilis, quam muliebris, & scenica, etiamsi tragica aut citharœdica sit, continetur.

Via.

157. AELIVS GALLVS lib. 1. de verborum, quæ ad ius pertinent, significatione.

§. 1. Item *Via* est, sicut semita siue iter est.

Victus.

43. VLPIANVS lib. 58. ad edictum.

Verbo *victus* continentur, quæ esui potuique cultuique corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt. Vestem quoque victus habere vicem, Labeo ait.

44. GAIVS lib. 22. ad edictum prouinciale.

Et cetera, quibus tuendi curandiue corporis nostri gratia vtimur, ea appellatione significantur. vid. etiam *Stratum.*

Vidua.

242. IAVOLENVS lib. 2. ex posterioribus Labeonis.

§. 3. *Viduam* non solum eam, quæ aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quæ virum non habuis-

habuiſſet, appellari ait Labeo: quia *vidua* ſic dicta eſt, quaſi vecors, veſanus, qui ſine corde aut ſanitate eſſet: ſimiliter viduam dictam eſſe, ſine duitate.

Vinctus. Vincula.

216. VLPIANVS lib. 3. ad leg. Æliam Sentiam.

Verum eſt, eum, qui in carcere clauſus eſt, non videri neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corpori eius vincula ſint adhibita.

224. VENVLEVS lib. 7. ſtipulatorum.

Vinculorum appellatione, vel priuata vel publica vincula ſignificant: cuſtodiæ vero tantum publicam cuſtodiam.

Virilis.

145. PAVLVS lib. 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Virilis appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri, dicendum eſt.

Vitium vid. *Morbus.*

Viuere.

234. GAIVS lib. 2. ad legem XII. Tabularum.

§. 2. Verbum *viuere* quidam putant, ad cibum pertinere: ſed Oſilius ad Atticum ait: his verbis & veſtimenta & ſtramenta contineri: ſine his enim *viuere* neminem poſſe.

Voluntas.

219. PAPINIANVS lib. 2. Reſponſor.

In conuentionibus contrahentium *voluntatem* potius, quam verba ſpectari placuit. Cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locauerint, *vt ad heredem eius, qui ſuſcepit, pertineret:* ius heredum ad legatarium quoque transferri potuit.

Vrbana familia.

166. POMPONIVS lib. 2. ad Sabinum.

Vrbana familia & *ruſtica* non loco, ſed genere diſtinguitur: poteſt enim aliquis diſpenſator, non eſſe ſer-

ſeruorum *vrbanorum* numero, veluti is, qui ruſticarum rerum rationes diſpenſet, ibique habitet, non multum abeſt a villico. Inſularis autem *vrbanorum* numero eſt, videndum tamen eſt, ipſe dominus, quorum loco quemque habuerit: quod ex numero *familiæ* & vicariis apparebit.

210. MARCELLVS lib. 7. inſtitutionum.

Is, qui natus eſt ex mancipiis vrbanis, & miſſus eſt in villam nutriendus, in vrbanis ſeruis conſtituetur.

Vrbana prædia.

198. VLPIANVS lib. 2. de omnibus tribunalibus.

Vrbana prædia, omnia ædificia accipimus non ſolum ea, quæ ſunt in oppidis, ſed & ſi forte ſtabula ſunt, vel alia meritoria in villis & in vicis: vel ſi prætoria voluptati tantum deſeruientia, quia *vrbanum prædium* non locus facit, ſed materia: proinde horti quoque, ſi qui ſunt in ædificiis conſtituti, dicendum ſit, *vrbanorum* appellatione contineri. Plane ſi plurimum horti in reditu ſunt, vinearii forte, vel etiam olitorii, magis hæc non ſunt *vrbana*.

Vrbs.

2. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

Vrbis appellatio, muris: Romæ autem continentibus ædificiis finitur, quod latius patet.

87. MARCELLVS lib. 22. digeſtorum.

Vt Alfenus ait: *Vrbs eſt Roma, quæ muro cingeretur.* Roma eſt etiam, qua continentia ædificia eſſent, nam Romam non murotenus exiſtimari, ex conſuetudine quotidiana poſſe intelligi, cum diceremus, Romam nos ire, etiamſi extra *vrbem* habitaremus.

239.

239. POMPONIVS libro ſingulari Enchiridii.

§. 6. *Vrbs* ab vrbo appellata eſt: vrbare eſt aratro definire; & Varus ait: vrbum appellari curvaturam aratri, quod in vrbe condenda adhiberi ſolet.

Vſuræ.

121. POMPONIVS lib. 6. ad Quintum Mucium.

Vſura pecuniæ, quam percepimus, in fructu non eſt; quia non ex ipſo corpore, ſed ex alia cauſa eſt, id eſt, noua obligatione.

Vſus vid. *Domus.*

De eo, qui eſt in ventro.

153. TERENTIVS CLEMENS lib. II. ad legem Iuliam & Papiam.

Intelligendus eſt mortis tempore fuiſſe, qui in *vtero* relictus eſt.

231. PAVLVS lib. ſing. ad SCtum Tertullianum.

Quod dicimus eum, qui naſci ſperatur, pro ſuperſtite eſſe: tunc verum eſt, cum de ipſius iure quæritur, alius autem non prodeſt, niſi natis.

TITV-

TITVLVS
DE
DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI
IN ORDINEM
SECVNDVM
SERIEM ALPHABETICAM
REDACTVS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0605
DFG

Titulus XVII.

De diuersis Regulis iuris antiqui.

A.

Absentia.

140. Idem lib. 56. ad edictum.

Absentia eius, qui Reipublicæ causa abest, neque ei, neque filiis damnosa esse debet.

Abundantia.

94. VLPIANVS lib. 2. Fideicommiss.

Non solent, quæ *abundant*, vitiare scripturas.

Adire.

181. PAVLVS lib. 1. ad Vitellium.

Si nemo subiit hereditatem, omnis vis testamenti soluitur.

Accipere.

13. VLPIANVS lib. 19. ad Sabinum.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem a petitione remouetur.

51. GAIVS lib. 15. ad edictum prouinciale.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

115. PAVLVS lib. 10. ad edictum.

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse.

§. 1. Non potest videri *accepisse*, qui stipulatus est, potest exceptione summoueri.

Acquisitio.

18. POMPONIVS lib. 6. ad Sabinum.

Quæ legata mortuis nobis ad heredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum

in potestate sumus, eodem casu acquirimus, aliter atque quod stipulati sumus. Nam & sub conditione stipulantes omnimodo eis acquirimus, etiam si liberatis nobis potestate domini conditio existat.

Actor.

41. VLPIANVS lib. 26. ad edictum.

Non decet *actori* licere, quod reo non permittitur.

125. GAIVS lib. 4. ad edictum prouinciale.

Fauorabiliores rei potius, quam *actores* habentur.

Actio.

15. PAVLVS lib. 4. ad Sabinum.

(Is,) Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

27. POMPONIVS lib. 26. ad Sabinum.

Nec ex prætorio, nec ex solenni iure priuatorum conuentione quicquid immutandum est. Quamvis obligationem causæ pactione possint immutari & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem. Quia actionum modus, vel lege, vel per prætorem introductus, priuatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos conuenit.

43. VLPIANVS lib. 28. ad edictum.

§. 1. Quoties occurrunt plures actiones eiusdem rei nomine, vna quis experiri debet.

102. Idem lib. 1. ad edictum.

§. 1. Eius est actionem denegare, qui possit & dare.

112. PAVLVS lib. 8. ad edictum.

Nihil interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

123.

123. VLPIANVS lib. 14. ad edictum.

Nemo alieno nomine lege agere potest.

130. Idem lib. 18. ad edictum.

Nunquam actiones, præsertim pœnales, de eadem re occurrentes, alia aliam consumit.

156. Idem lib. 70. ad edictum.

§. 1. Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit.

204. POMPONIVS lib. 28. ad Quintum Mucium.

Minus est actionem habere, quam rem.

Actus legitimi.

77. PAPINIANVS lib. 28. quæstionum.

Actus legitimi, qui recipiunt diem vel conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, serui optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem: nonnunquam tamen actus supra scripti tacite recipiunt, quæ aperte comprehensa vitium adferunt. Nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit, quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

Æqualitas hominum.

32. VLPIANVS lib. 43. ad Sabinum.

Quod attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur; non tamen & iure naturali, quia, quod ad ius naturale attinet, omnes *homines æquales* sunt.

Æquitas.

85. PAVLVS lib. 6. quæstionum.

§. 2. Quoties *æquitas* desiderii, naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis res temperanda est.

90. Idem lib. 15. quæstionum.

In omnibus quidem, maxime tamen in iure *æquitas* spectanda sit. vid. *Solennia.*

Alter.

73. QVINTVS MVCIVS SCAEVOLA lib. sing. ὁρῶν.

§. 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam *alteri* cauere potest.

74. PAPINIANVS lib. 1. quæstionum.

Non debet *alteri* per alterum iniqua conditio inferri.

75. Idem lib. 3. quæstionum.

Nemo potest mutare consilium suum in *alterius* iniuriam.

Ambiguus sermo.

67. IVLIANVS lib. 87. digestorum.

Quoties idem *sermo* duas sententias exprimit: ea potissimum excipiatur, quæ rei gerendæ aptior est.

85. PAVLVS lib. 6. quæstionum.

In *ambiguis* pro dotibus respondere melius est.

96. MARCIANVS lib. 13. Fideicommiss.

In *ambiguis* orationibus, maxime sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.

172. PAVLVS lib. 5. ad Plautium.

In contrahenda venditione *ambiguum* pactum contra venditorem interpretandum est.

§. 1. *Ambigua* autem intentio ita accipienda est, vt res salua actori sit.

Alienare.

26. VLPIANVS lib. 30. ad Sabinum.

Qui potest inuitis *alienare*, multo magis & ignorantibus & absentibus potest.

119. Idem lib. 13. ad edictum.

Non *alienat*, qui duntaxat omittit possessionem.

165. VLPIANVS lib. 53. ad edictum.

Cum quis possit *alienare*, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

205. POMPONIVS lib. 29. ad Quintum Mucium.

Plerumque fit, vt etiam ea, quæ nobis abire possunt, proinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis, vt abire possent: & ideo quod fisco obligamus, & vindicare interdum, & *alienare*, & servitutem in prædio imponere possumus.

Amittere.

83. PAPINIANVS lib. 2. definitionum.

Non videntur rem *amittere*, quibus propria non fuit.

Arbitrium tertii.

22. VLPIANVS lib. 29. ad Sabinum.

§. 1. Generaliter probandum est, vbicunque in bonæ fidei iudiciis confertur in *arbitrium* domini vel procuratoris eius conditio, pro boni viri arbitratu hoc habendum esse.

B.

Bona fides.

136. PAVLVS lib. 18. ad edictum.

Bona fides tantundem possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.

Bonorum possessor.

117. Idem lib. 11. ad edictum.

Præter *bonorum possessorem* heredis loco in omni causa habet.

Beneficium.

68. Idem lib. singulari de dotis repetitione.

In omnibus causis id obseruatur: vt vbi personæ conditio locum facit *beneficio*, ibi deficiente ea *beneficium* quoque deficiat. Vbi vero genus actionis id desiderat: ibi ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilii.

69. Idem lib. singul. de assignatione libertorum.

Inuito *beneficium* non datur.

191. CELSVS lib. 33. digestorum.

Neratius consultus, an quod *beneficium* dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respondit non videri sibi principem, quod ei, quem viuere existimabat, concessit defuncto concessisse, quem tamen modum esse *beneficii* sui vellet, ipsius æstimationem esse.

C.

65. IVLIANVS lib. 54. digestorum.

Ea est natura cauillationis, quam Græci Σωρίτην, (id est, *acerualem syllogismum*) appellant, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

Casus vid. *Culpa.*

Capere vid. *Accipere.*

Causæ cognitio.

105. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

Vbicunque *causæ cognitio* est, ibi prætor desideratur.

Cautio.

25. POMPONIVS lib. 11. ad Sabinum.

Plus *cautionis* in re est, quam in persona.

Cir-

Circumuentio.

49. VLPIANVS lib. 35. ad edictum.

Alterius *circumuentio* alii non præbet actionem.

Clam vid. *Vis.*

Conditio.

161. VLPIANVS lib. 77. ad edictum.

In iure ciuili receptum est, quoties per eum, cuius interest, *conditionem* non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si *conditio* impleta fuisset; quod ad libertatem, ad legata, & ad heredum institutiones perducitur. Quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.

169. PAVLVS lib. 2. ad Plautium.

§. 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

Condemnare.

173. Idem lib 6. ad Plautium.

In *condemnatione* personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

Coniuncta verba.

110. Idem lib. 6. ad edictum.

§. 3. Vbi *verba coniuncta* non sunt, sufficit alterutrum esse factum.

Consensus.

116. VLPIANVS lib. 11. ad edictum.

Nihil *consensui* tam contrarium est, qui & bonæ fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare contra bonos mores est.

§. 2. Non videntur, qui errant, consentire.

Consanguinitas.

8. POMPONIVS lib. 4. ad Sabinum.

Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.

Consilium.

47. VLPIANVS lib. 10. ad edictum.

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est, ceterum si dolus & calliditas interceſſit, de dolo actio competit.

75. PAPINIANVS lib. 1. quæstionum.

Nemo potest mutare *consilium* suum in alterius iniuriam.

Commodum.

10. PAVLVS lib. 3. ad Sabinum.

Secundum naturam est, *commoda* cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur *incommoda.*

Contractus.

19. VLPIANVS lib. 24. ad Sabinum.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius. Heredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. vid. etiam *Interpretatio &* ibidem *l. 34.*

134. VLPIANVS lib. 62. ad edictum.

Quod ipsis, qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit. vid. *Pupillus.*

Contradictio.

188. CELSVS lib. 17. digestorum.

Vbi pugnantia inter se in testamento iuberentur, neutrum ratum est.

Conuentio.

45. Idem lib. 30. ad edictum.

§. 1. Priuatorum *conuentio* iuri publico non derogat.

Credi-

Creditor.

129. PAVLVS lib. 21. ad Sabinum.

Nihil dolo *creditor* facit, qui ſuum recipit.

Culpa.

23. VLPIANVS lib. 29. ad Sabinum.

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam & dolum & *culpam*. Dolum tantum, depoſitum, precarium. Dolum & culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum; item dotis datio, tutelæ, negotia geſta. In his quidem & diligentia, ſocietas & rerum communio, & dolum & *culpam* recipit. Sed hæc ita, ſi quid nominatim conuenit, vel plus vel minus: in ſingulis contractibus, nam hoc ſeruabitur, quod initio conuenit, excepto eo, quod Celſus putat, non valere, ſi conuenerit, ne dolus præſtetur, hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium eſt, & ita vtimur, animalium vero caſus, mortes, quæque ſine culpa accidunt: fugæ ſervorum, qui cuſtodiri non ſolent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, a nullo præſtantur.

50. PAVLVS lib. 79. ad edictum.

Culpa caret, qui ſcit, ſed prohibere non poteſt.

36. POMPONIVS lib. 27. ad Sabinum.

Culpa eſt, immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.

D.

Damnum.

151. PAVLVS lib. 64. ad edictum.

Nemo *damnum* facit, niſi quid id fecit, quod facere ius non habet.

169. Idem lib. 2. ad Plautium.

Is *damnum* dat, qui iure dare, eius vero nulla culpa eſt, cui parere neceſſe ſit.

203.

203. POMPONIVS lib. 8. ad Quintum Mucium.

Quod quis ex culpa ſua *damnum* ſentit, non intelligitur damnum ſentire.

Dare.

176. PAVLVS lib. 49. ad edictum.

Non videntur *data*, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt.

§. 1. Qui iuſſu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere neceſſe habet.

Defendere.

52. VLPIANVS lib. 44. ad edictum.

Non *defendere* videtur, non tantum qui latitat, ſed is, qui præſens negat, ſe defendere, non autem vult ſuſcipere actionem.

156. Idem lib. 70. ad edictum.

Inuitus nemo rem cogitur *defendere*.

166. PAVLVS lib. 48. ad edictum.

Qui rem alienam *defendit*, nunquam locuples habetur.

Definitio.

202. IAVOLENVS lib. 11. epiſtolarum.

Omnis *definitio* iure ciuili periculoſa eſt, parum eſt enim, vt non ſubuerti poſſet.

Delictum.

134. VLPIANVS lib. 22. ad edictum.

§. 1. Nemo ex ſuo *delicto* meliorem ſuam conditionem facere poteſt.

136. PAVLVS lib. 18. ad edictum.

Bona fides tantundem poſſidenti præſtat, quantum veritas, quoties lex impedimento non eſt.

Depor-

Deportatio.

97. HERMOGENIANVS lib. 3. iuris Epitomarum.

Ea sola *deportationis* sententia aufert, quæ ad fiscum perueniunt.

Destinatio.

76. PAPINIANVS lib. 24. quæstionum.

In totum omnia, quæ animi *destinatione* agenda sunt, non nisi vera & recta scientia perfici possunt.

Deterioratio.

74. Idem lib. 1. quæstionum.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

Doli exceptio.

19. VLPIANVS lib. 42. ad Sabinum.

§. 1. Non solet *exceptio doli* nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

Dolus.

55. GAIVS lib. 2. de testamentis ad edictum vrbicum.

Nullus videtur *dolo* facere, qui iure suo vtitur.

131. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

Qui *dolo* desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est.

157. VLPIANVS lib. 71. ad edictum.

§. 1. Semper qui *dolo* fecit, quo minus haberet, pro eo habendus, ac si haberet.

173. PAVLVS lib. 6. ad Plautium.

§. 3. *Dolo* facit, qui petit, quod redditurus est.

198. IAVOLENVS lib. 13. ex Cassio.

Neque in interdicto neque in ceteris causis pupillo nocere oportet *dolum* tutoris, siue soluendo est, siue non est. Vid. etiam *Culpa*, item *Circumuentio*.

Domi-

Dominium.

11. POMPONIVS lib. 5. ad Sabinum.

Id, quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt.

159. PAVLVS lib. 7. ad edictum.

Non vt ex pluribus cauſis debere nobis idem poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit noſtrum eſſe.

Domus.

61. VLPIANVS lib. 3. opinionum.

Domum ſuam reficere vnicuique licet, dum non officiat inuito alteri, in quo ius non habet.

103. PAVLVS lib. 1. ad edictum.

Nemo de *domo* ſua extrahi debet.

Donatio.

82. PAPINIANVS lib. 9. reſponſorum.

Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

163. VLPIANVS lib. 55. ad edictum.

Cuius eſt *donandi*, eidem & vendendi & concedendi ius eſt. Vid. *Alienare.*

Dubius.

56. GAIVS lib. 3. de legatis ad edictum vrbicum.

Semper in *dubiis* benigniora præferenda ſunt.

81. PAPINIANVS lib. 3. reſponſorum.

Quæ *dubitationis* tollendæ cauſa contractibus inſeruntur, ius commune non lædunt.

192. MARCELLVS lib. 29. digeſtorum.

§. 1. In re *dubia* benigniorem interpretationem ſequi, non minus iuſtius eſt, quam tutius.

E.

Edictum.

102. VLPIANVS lib. 1. ad edictum.

Qui vetante prætore fecit, hic aduerſum *edictum* proprie feciſſe dicitur.

Effectus.

Effectus.

148. PAVLVS lib. 16. breuis edicti.

Cuius *effectus* omnibus prodeſt, eius & partes ad omnes pertinent.

Electio.

200. IAVOLENVS lib. 7. epiſtolarum.

Quoties nihil ſine cautione inueſtigari poteſt, *eligendum eſt*, quod minimum habet iniquitatis.

Emtor.

156. VLPIANVS lib. 70. ad edictum.

§. 3. Plerumque *emtoris* eadem cauſa eſſe debet, circa petendum ac defendendum, quæ ſunt actoris.

Error.

92. SCAEVOLA lib. 5. reſponſorum.

Si librarius in transſcribendis ſtipulationis verbis *erraſſet*: nihil nocere, quo minus & reus & fideiuſſor teneatur.

116. VLPIANVS lib. 11. ad edictum.

§. 2. Non videntur, qui *errant*, conſentire.

Exceptio.

13. Idem lib. 19. ad Sabinum.

Non videtur cepiſſe, qui per *exceptionem* a petitione remouetur.

48. Idem lib. 28. ad edictum.

Nemo ex his, qui negant, ſe debere, prohibetur etiam alia defenſione vti, niſi lex impedit.

§. 1. Quoties occurrunt plures actiones eiusdem rei nomine, vna quis experiri debet.

66. IVLIANVS lib. 60. digeſtorum.

Marcellus: deſinit debitor eſſe is, qui nactus eſt *exceptionem* iuſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

Exi-

Exigere.

57. GAIVS lib. 18. ad edictum prouinciale.

Bona fides non patitur, vt bis idem *exigatur.*

Expressum.

195. MODESTINVS lib. 7. differentiarum.

Expressa nocent, non *expressa* non nocent.

Expromissor.

110. PAVLVS lib. 6. ad edictum.

§. 1. Nemo alienæ rei *expromissor* idoneus videtur, nisi cum satisdatione.

Euincere.

190. CELSVS lib. 24. digestorum.

Quod *euincitur*, in bonis non est.

F.

Facere.

PAVLVS lib. 13. ad edictum.

Qui non *facit*, quod *facere* debet, videtur *facere* aduersus ea, quia non *facit*. Et qui *facit*, quod *facere* non debet, non videtur *facere* id, quod *facere* iussus est.

Factum.

31. VLPIANVS lib. 42. ad Sabinum.

Verum est, neque pacta neque stipulationes *factum* posse tollere, quod impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, vt vtilem actionem aut *factum* efficere possit.

39. POMPONIVS lib. 32. ad Sabinum.

In omnibus causis pro *facto* accipitur id, in quo per alium mora sit, quo minus fiat.

155. PAVLVS lib. 65. ad edictum.

Factum cuique suum, non aduersario nocere debet.

Femina.

Femina.

2. VLPIANVS lib. 1. ad Sabinum.

Feminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ sunt; & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere.

Fraus.

79. PAPINIANVS lib. 32. quæstionum.

Fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed & consilio quoque desideratur.

78. Idem lib. 31. quæstionum.

Generaliter, cum de *fraude* disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

134. VLPIANVS lib. 21. ad edictum.

Non *fraudantur* creditores, cum quid non acquiritur a debitore; sed cum quid de bonis diminuitur.

145. Idem lib. 66. ad edictum.

Nemo videtur *fraudare* eos, qui sciunt & consentiunt.

Fructus.

72. IAVOLENVS lib. 2. ex posterioribus Labeonis.

Fructus rei est, vel pignori dare licere.

Furiosus.

40. POMPONIVS lib. 34. ad Sabinum.

Furiosi, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

124. PAVLVS lib. 16. ad edictum.

§. 1. *Furiosus* absentis loco est, & ita Pomponius libro primo epistolarum scribit. Vid. etiam *Pupillus.*

G.

Genus.

80. PAPINIANVS lib. 33. quæſtionum.

In tota iure *generi* per ſpeciem derogatur, & illud potiſſimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt.

147. GAIVS lib. 24. ad edictum prouinciale.

Semper ſpecialia *generalibus* inſunt.

Gladii poteſtas.

70. VLPIANVS lib. 1. de officio Proconſulis.

Nemo poteſt *gladii poteſtatem* ſibi datam, vel cuius alterius coërcitionis, ad alium transferre.

H.

Habere deſinere.

208. PAVLVS lib. 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Non poteſt videri *deſiiſſe habere*, qui nunquam habuit.

Heres.

VLPIANVS lib. 7. ad Sabinum.

Non vult *heres* eſſe, qui ad alium transferre voluit *hereditatem*.

7. POMPONIVS lib. 7. ad Sabinum.

Ius noſtrum non patitur eundem in paganis & teſtato & inteſtato deceſſiſſe, earumque rerum naturaliter inter ſe pugna eſt, teſtatus & inteſtatus.

38. Idem lib. 29. ad Sabinum.

Sicuti pœna ex delicto defuncti *heres* teneri non debeat, ita nec lucrum facere, ſi quid ex ea re ad eum peruenisſet.

59. VLPIANVS lib. 3. diſputationum.

Heredem eiusdem poteſtatis iurisque eſſe, cuius fuit defunctus, conſtat.

62.

62. IVLIANVS lib. 6. digestorum.

Hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius, quod defunctus habuit.

111. GAIVS lib. 2. ad edictum prouinciale.

§. 1. In *heredem* non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio; veluti furti, damni, iniuriæ, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

120. PAVLVS lib. 12. ad edictum.

Nemo plus commodi *heredi* suo relinquit, quam ipse habuit.

127. Idem lib. 20. ad edictum.

Cum prætor in *heredem* dat actionem, quatenus ad eum peruenit, sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

128. Idem lib. 19. ad edictum.

§. 1. Hi, qui in vniuersum ius succedunt, *heredis* loco habentur.

138. Idem lib. 27. ad edictum.

Omnis *hereditas*, quamuis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.

141. Idem lib. 54. ad edictum.

§. 1. Vni duo pro solido *heredes* esse non possunt.

152. VLPIANVS lib. 169. ad edictum.

§. 3. In contractibus, quibus doli præstatio, vel bona fides inest, *heres* in solidum tenetur.

157. Idem lib. 71. ad edictum.

§. 2. In contractibus successores ex dolo eorum, quibus successeruut, non tantum in id, quod peruenit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est, vnusquisque pro ea parte, qua *heres* est.

CELSVS lib. 38. digestorum.

Omnia fere iura *heredum* perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis *heredes* extitissent.

194. MODESTINVS lib. 9. Differentiarum.

Qui per ſucceſſionem quamuis longiſſimam defuncto *heredes* conſtituerunt, non minus *heredes* intelliguntur, quam qui principaliter *heredes* exiſtunt.

Honeſtum.

144. PAVLVS lib. 26. ad edictum.

Non omne, quod licet, *honeſtum* eſt.

197. MODESTINVS lib. ſing. de ritu nuptiarum.

Semper in coniunctionibus non ſolum quid liceat, conſiderandum eſt, ſed quid *honeſtum* ſit.

I.

Indebitum.

53. PAVLVS lib. 42. ad edictum.

Cuius per errorem dati repetitio eſt, eius conſulto dati donatio eſt.

84. Idem lib. 3. quæſtionum.

Cum amplius ſolutum eſt, quam debeatur, cuius pars non inuenitur, quæ repeti poſſit, totum eſſe *indebitum* intelligitur, manente priſtina obligatione.

Infamia.

104. VLPIANVS lib. 2. ad edictum.

Si in duabus actionibus alibi ſumma maior, alibi *infamia* eſt, præponenda eſt cauſa æſtimationis. Vbi autem æquiparant famoſa iudicia, & ſi ſummam imparem habent, pro paribus accipienda ſunt.

Ignorantia.

42. GAIVS lib. 9. ad edictum prouinciale.

Qui in alterius locum ſuccedunt, iuſtam habent cauſam *ignorantiæ*, an id, quod peteretur, deberetur. Fideiuſſores quoque non minus quam heredes iuſtam *ignorantiam* poſſunt allegare. Hæc etiam de herede dicta ſunt, ſi cum eo ageretur: non etiam ſi agat, nam plane, qui agit, certus eſſe debet: cum ſit in poteſtate

ſtate eius, quando velit experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

177. PAVLVS lib. 14. ad Plautium.

§. 1. Nemo videtur dolo exequi, qui *ignorat* cauſam, cur non debeat petere.

Incommodum vid. *Commodum.*

Imaginaria venditio.

16. VLPIANVS lib. 21. ad Sabinum.

Imaginaria venditio non eſt, pretio accedente.

Initium.

85. PAVLVS lib. 6. quæſtionum.

§. 1. Non eſt nouum, vt quæ ſemel vtiliter conſtituta ſint, durent, licet ille caſus extiterit, a quo initium capere non potuerunt.

Imperitia.

132. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

Imperitia culpæ annumeratur.

Impoſſibile.

135. VLPIANVS lib. 23. ad edictum.

Ea, quæ dari *impoſſibilia* ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, pro non adiectis habentur.

185. CELSVS lib. 8. digeſtorum.

Impoſſibilium nulla obligatio eſt. Vid. etiam *Factum* & ibidem *l. 31.*

188. Idem lib. 17. digeſtorum.

§. 1. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt.

Impubes.

2. VLPIANVS lib. 1. ad Sabinum.

§. 1. Item *Impubes* omnibus officiis ciuilibus debet abſtinere.

Intereſſe.

24. PAVLVS lib. 5. ad Sabinum.

Quatenus cuius *interſit*, in facto, non in iure conſiſtit.

Non intelligibilis.

73. QVINTVS MVCIVS SCAEVOLA lib. singulari ὁρῶν.

§. 3. Quæ in testamento ita sunt scripta, vt *intelligi* non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

Inuitus.

156. VLPIANVS lib. 70. ad edictum.

Inuitus nemo cogitur rem defendere.

§. 4. Quod cuique pro eo præstatur, *inuito* non tribuitur.

Interpretatio contractuum.

34. Idem lib. 45. ad Sabinum.

Semper in stipulationibus & in ceteris *contractibus* id sequimur, quod actum est, aut si non appareat, quid actum est, erit consequens, vt id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est. Vid. etiam *Dubius.*

Iudex.

170. PAVLVS lib. 4. ad Plautium.

Factum a *iudice*, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

Iussus iudicis.

167. Idem lib. 49. ad edictum.

§. 1. Qui *iussu iudicis* aliquid facit, non videtur dolo malo facere, quia parere necesse habet.

Ira.

48. Idem lib. 35. ad edictum.

Quicquid in calore *iracundiæ* vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseuerantia apparuit iudicium animi fuisse, ideoque breui reuersa vxor, nec diuertisse videtur.

Ius

Ius publicum.

116. VLPIANVS lib. 11. ad edictum.

§. 1. Non capitur, qui *ius publicum* sequitur.

Ius singulare.

141. PAVLVS lib. 54. ad edictum.

Quod contra rationem iuris receptum est, non debet produci ad consequentias.

Iure suo vti.

55. GAIVS lib. 2. de testamentis ad edictum vrbicum.

Nullus videtur dolo facere, qui *suo iure vtitur.*

L.

Legatum.

160. VLPIANVS lib. 76. ad edictum.

§. 2. Absurdum est, plus iuris habere eum, cui *legatus* sit fundus, quam heredem, aut ipsum testatorem, si viueret.

Libellus.

71. Idem lib. 2. de officio Proconsulis.

Omnia, quæcunque causæ cognitionem desiderant, per *libellum* expediri non possunt.

Libertas.

20. POMPONIVS lib. 7. ad Sabinum.

Quoties dubia interpretatio *libertatis* est, secundum *libertatem* respondendum erit.

106. PAVLVS lib. 2. ad edictum.

Libertas inæstimabilis res est.

122. GAIVS lib. 5. ad edictum prouinciale.

Libertas omnibus rebus fauorabilior est.

146. PAVLVS lib 26. ad edictum.

Quod quis, dum seruus est, agit, proficere *libero* facto non potest.

176. Idem lib. 13. ad Plautium.

§. 1. Infinita æstimatio & *libertatis* & necessitudinis.

Liberalitas.

28. VLPIANVS lib. 36. ad Sabinum.

Diuus Pius reſcripſit, eos, qui ex *liberalitate* conueniuntur, in id, quod facere poſſunt, condemnandos.

Licitum vid. *Honeſtum.*

Litis conteſtatio.

86. PAVLVS lib. 7. quæſtionum.

Non ſolet deterior conditio fieri eorum, qui *litem conteſtati* ſunt, quam ſi non: ſed plerumque melior.

87. Idem lib. 13. quæſtionum.

Nemo enim in perſequendo deteriorem cauſam, ſed meliorem facit. Denique poſt *litem conteſtatam* heredi quoque proſpiceretur, & heres tenetur ex omnibus cauſis.

Locupletatio.

126. VLPIANVS lib. 15. ad edictum.

§. 1. *Locupletior* non eſt factus, qui libertum acquiſierit.

Lucrum.

98. HERMOGENIANVS lib. 5. iuris Epitomarum.

Quoties vtriusque cauſa *lucri* ratio vertitur, is præferendus eſt, cuius in *lucrum* cauſa tempore præcedit.

126. VLPIANVS lib. 15. ad edictum.

§. 2. Cum de *lucro* duorum quæratur, melior eſt cauſa poſſidentis.

149. Idem lib. 67. ad edictum.

Ex qua perſona quis *lucrum* capit, eius factum præſtare debet.

206. POMPONIVS lib. 9. ex variis lectionibus.

Iure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem.

M.

M.

Mandatum.

60. VLPIANVS lib. 16. disputationum.

Semper qui non prohibet pro se interuenire, *mandare* creditur. Sed & si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur *mandati* actione.

152. Idem lib. 69. ad edictum.

§ 1. Deiicit, & qui *mandat.*

§. 2. In maleficiis ratihabitio *mandato* comparatur.

Magistratus.

176. PAVLVS lib. 13. ad Plautium.

Non est singulis concedendum, quod per *magistratum* publice possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.

199. IAVOLENVS lib. 6. epistolarum.

Non potest dolo carere, qui imperio *magistratus* non paruit.

Mensis.

101. PAVLVS lib. sing. de cognitionibus.

Vbi lex duorum *mensium* fecit mentionem, & qui sexagesimo & primo die venerit, audiendus est, ita enim & imperator Antoninus cum diuo patre suo rescripsit.

Minus.

21. VLPIANVS lib. 27. ad Sabinum.

Non debet, cui plus licet, quod *minus* est, non licere.

Mora.

63. IVLIANVS lib. 17. digestorum.

Qui sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur *moram* facere.

88. SCAEVOLA lib. 5. quæstionum.

Nulla intelligitur *mora* ibi fieri, vbi nulla petitio est.

173. PAVLVS lib. 6. ad Plautium.

§. 2. Vnicuique ſua *mora* nocet: quod & in duobus reis promittendi obſeruatur.

Mulier.

110. Idem lib. 6. ad edictum.

§. 4. *Mulieribus* tunc ſuccurrendum eſt, cum defendantur, non vt facilius calumnientur.

Mutus.

124. Idem lib. 16. ad edictum.

Vbi non voce, ſed præſentia opus eſt, *mutus* ſi intellectum habet, poteſt videri reſpondere. Idem in ſurdo, hic quidem & reſpondere poteſt.

N.

Naturale debitum.

84. Idem lib. 3. quæſtionum.

§. 1. Is *natura debet*, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus.

Neceſſitas.

162. Idem lib. 70. ad edictum.

Quæ propter *neceſſitatem* recepta ſunt, non debent in argumentum trahi.

Nolle.

3. VLPIANVS lib. 3. ad Sabinum.

Eius eſt non *nolle*, qui poteſt velle.

Nullius.

182. PAVLVS lib. 3. ad Vitellium.

Quod *nullius* eſſe poteſt, id, vt alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.

Nuptiæ.

30. VLPIANVS lib. 36. ad Sabinum.

Nuptiæ non concubitus, ſed conſenſus facit.

O.

O.

Obligatio.

14. POMPONIVS lib. 5. ad Sabinum.

In omnibus *obligationibus*, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

22. VLPIANVS lib. 28. ad Sabinum.

In personam seruilem nulla cadit *obligatio*, vid. *Pactum.*

27. POMPONIVS lib. 16. ad Sabinum.

Nec ex prætorio nec ex solenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum est, quamvis *obligationum* causæ pactione possint immutari, & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem. Quia actionum modus vel lege, vel per prætorem introductus priuatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos conuenit.

35. VLPIANVS lib. 48. ad Sabinum.

Nihil tam naturale est, quam eo genere quidue dissoluere, quo colligatum est. Ideo verborum *obligatio* verbis tollitur, nudi consensus *obligatio* contrario consensu dissoluitur.

100. GAIVS lib. 1. regularum.

Omnia, quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

153. PAVLVS lib. 65. ad edictum.

Fere quibuscunque modis *obligamur*, iisdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus. Vt igitur nulla possessio acquiri, nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua vtrumque in contrarium actum.

159.

159. Idem lib. 7. ad edictum.

Non vt ex pluribus cansis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.

171. Idem lib. 4. ad Plautium.

Nemo ideo *obligatur*, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit.

Obligatio indiuidua.

192. MARCELLVS lib. 29. digestorum.

Ea, quæ in partes *diuidi* non possunt, solida a singulis heredibus debentur.

Obscurum.

9. PAVLVS lib. 15. ad Sabinum.

Semper in *obscuris*, quod minimum est, sequimur.

41. Idem lib. 26. ad edictum.

§. 1. In re *obscura* melius est fauere repetitioni, quam aduentitio lucro.

114. PAVLVS lib. 9. ad edictum.

In *obscuris* inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

108. Idem lib. 2. ad Plautium.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum.

§. 1. Quod factum est, cum in *obscuro* sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem.

179. Idem lib. 16. ad Plautium.

In *obscura* voluntate manumittentis fauendum est libertati.

P.

P.

Pars vid. *Totum.*

Pars maior.

160. VLPIANVS lib. 76. ad edictum.

§. 1. Refertur ad vniuersos, quod publice fit per *maiorem partem.*

Pactum vid. *Obligatio* & ibidem *l.* 27.

Peculium.

58. Idem lib. 2. disputationum.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de *peculio* actio dari.

93. MARCIANVS lib. 1. Fideicommiss.

Filiusfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei *peculiaris* videtur.

Pecuniaria causa vid. *Infamia.*

Permutatio.

23. VLPIANVS lib. 14. ad edictum.

§. 1. Temporaria *permutatio* ius prouinciæ non innouat.

Quatenus peruenit.

127. PAVLVS lib. 20. ad edictum.

Cum prætor in heredem dat actionem, *quatenus ad eum peruenit*, sufficit, si vel momento ad eum *peruenit* ex dolo defuncti.

Pignus.

72. IAVOLENVS lib. 3. ex posterioribus Labeonis.

Fructus rei est, vel *pignori* dari licere.

158. GAIVS lib. 26. ad edictum prouinciale.

Creditor, qui permittit rem venire, *pignus* dimittit.

Pignus.

Pignus.

21. VLPIANVS lib. 27. ad Sabinum.

Non debet, cui *plus* licet, quod minus est, non licere.

110. VLPIANVS lib. 6. ad edictum.

In eo, quod *plus* est, semper inest & minus.

Posse.

174. Idem lib. 8 ad edictum.

Qui *potest* facere, vt *possit* conditioni parere, iam *posse* videtur.

Possessor.

128. Idem lib. 19. ad edictum.

In pari causa *possessor* potior haberi debet.

131. Idem lib. 21. ad edictum.

Qui dolo desierit *possidere*, pro *possidente* damnatur, quia pro *possessione* dolus est.

150. VLPIANVS lib. 68. ad edictum.

Parem esse conditionem oportet eius, qui quid *possideat*, vel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum sit, quo minus *possideret*, vel haberet.

153. vid. *Obligatio* & ibid. *l. 153.*

154. PAVLVS lib. 70. ad edictum.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur *possessoris* causa; sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris, neque enim datur talis replicatio petitori, *Aut si rei quoque in ea re dolo actum sit.*

Possessor bonæ fidei.

137. VLPIANVS lib. 25. ad edictum.

Qui auctore iudice comparuit, *bonæ fidei possessor* est.

Pœna.

Pœna.

154. PAVLVS lib. 70. ad edictum.

§. 1. Illi debet permitti *pœnam* petere, qui in ipsam non incidit.

Pœnalia iudicia.

108. Idem lib. 4. ad edictum.

Fere in omnibus *pœnalibus iudiciis* & ætati & imprudentiæ succurritur.

111. GAIVS lib. 2. ad edictum prouinciale.

§. 1. In heredem non solent actiones transire, quæ *pœnales* sunt, ex maleficio: veluti furti, damni, iniuriæ, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

155. PAVLVS lib. 65. ad edictum.

§. 2. In *pœnalibus* causis benignius interpretandum est.

164. Idem lib. 15. ad edictum.

Pœnalia iudicia semel accepta in heredes transmitti possunt.

Prædo.

126. VLPIANVS lib. 15. ad edictum.

Nemo *prædo* est, qui pretium numerauit.

Prægnans vxor.

187. CELSVS lib. 16. digestorum.

Si quis *prægnantem vxorem* reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

Principalis causa.

129. PAVLVS lib. 21. ad edictum.

§. 1. Cum *principalis causa* non consistit, nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

178.

178. Idem lib. 15. ad Plautium.

Cum *principalis causa* non consistat, plerumque ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

Priuilegium.

196. MODESTINVS lib. 8. regularum.

Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideo quædam ad heredem transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad heredem non transeunt.

Prodigus vid. *Furiosus.*

& ibid. *l. 40.*

Prohibere.

109. PAVLVS lib. 5. ad edictum.

Nullum crimen patitur is, qui non *prohibet*, cum *prohibere* (non) potest.

Pupillus.

5. Idem lib. 2. ad Sabinum.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent; nam furiosus nullum negotium contrahere potest; *pupillus* omnia auctore tutore agere potest.

110. Idem lib. 6. ad edictum.

§. 2. *Pupillus* pati posse non intelligitur.

111. GAIVS lib. 2. ad edictum prouinciale.

Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi & iniuriæ faciendæ.

189. CELSVS lib. 13 digestorum.

Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, nisi apposita tutoris auctoritate, creditur: nam quod ani-

animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

R.

Raro.

64. VLPIANVS lib. 29. digestorum.

Ea, quæ *raro* accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

Ratihabitio.

152. VLPIANVS lib. 69. ad edictum.

§. 2. In maleficiis *ratihabitio* mandato comparatur.

Regula.

1. PAVLVS lib. 16. ad Plautium.

Regula est, quæ rem, quæ est, breuiter enarrat. Non vt ex *regula* ius sumatur, sed ex iure quod est, *regula* fiat. Per *regulam* igitur breuis rerum narratio traditur. Et (vt ait Sabinus) quasi causæ coniectio est, quæ simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

Repudiare.

174. Idem lib. 8. ad Plautium.

§. 1. Quod quis, si velit, habere non potest, id *repudiare* non potest.

Restituere.

173. Idem lib. 6. ad Plautium.

§. 1. Cum & verbum *restituas* lege inuenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt *restituendi.*

Res iudicata.

207. VLPIANVS lib. 1. ad legem Iuliam & Papiam.

Res iudicata pro veritate accipitur.

Reus vid. *Actor.*

S.

Seruitus.

209. VLPIANVS lib. 4. ad legem Iuliam & Papiam.

Seruitutem mortalitati fere comparamus.

Seruus.

22. Idem lib. 28. ad Sabinum.

In perſonam *ſeruilem* nulla cadit obligatio.

107. GAIVS lib. 1. ad edictum prouinciale.

Cum *ſeruo* nulla actio eſt.

133. Idem lib. 8. ad edictum prouinciale.

Melior conditio noſtra per *ſeruos* fieri poteſt, deterior fieri non poteſt.

157. VLPIANVS lib. 71. ad edictum.

Ad ea, quæ non habent atrocitatem facinoris vel ſceleris, ignoſcitur *ſeruis*, ſi vel dominis, vel his, qui vice dominorum ſunt, (veluti tutoribus & curatoribus) obtemperauerint.

175. PAVLVS lib. 11. ad Plautium.

In his, quæ officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant, *ſeruus* interuenire non poteſt.

211. Idem lib. 69. ad edictum.

Seruus reipublicæ cauſa abeſſe non poteſt. Vid. etiam *Æqualiter* & ibidem *l. 32.*

Socius.

47. VLPIANVS lib. 30. ad edictum.

§. 1. *Socii* mei *ſocius*, meus *ſocius* non eſt.

Soluendo eſſe.

95. Idem lib. 6. fideicommiſſ.

Nemo dubitat, *ſoluendo* videri eum, qui defenditur.

Solue-

Soluere.

99. VENVLEIVS lib. 12. ſtipulationum.

Non poteſt improbus videri, qui ignorat, quantum *ſoluere* debeat.

180. PAVLVS lib. 17. ad Plautium.

Quod iuſſu alterius *ſoluitur*, pro eo eſt quaſi ipſi *ſolutum* eſſet.

165. VLPIANVS lib. 55. ad edictum.

Cuius eſt donandi, eidem & vendendi & cedendi ius eſt.

Sorites vid. *Cauillatio.*

Species vid. *Genus.*

Sublatio obligationis.

100. GAIVS lib. 1. regularum.

Omnia, quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

Succeſſio.

89. PAVLVS lib. 10. quæſtionum.

Quamdiu poſſit valere teſtamentum, tamdiu legitimus non admittitur.

91. Idem lib. 17. quæſtionum.

Quoties duplici iure alicui defertur *ſucceſſio*, repudiato nouo iure, quod ante defertur, ſupererit vetus.

Succeſſor.

156. VLPIANVS lib. 70. ad edictum.

§. 2. Cum quis in alius locum *ſucceſſerit*, non eſt æquum ei nocere hoc, quod aduerſus eum nocuit, in cuius locum *ſucceſſit*.

175. PAVLVS lib. 11. ad edictum.

§. 1. Non debeo melioris conditionis eſſe, quam auctor meus, a quo ius in me tranſit.

177. Idem lib. 14. ad Plautium.

Qui in ius domini, vel alterius *succedit*, iure eius vti debet.

T.

Tacet.

142. Idem lib. 56. ad edictum.

Qui *tacet*, non vtique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare.

Tacitum vid. *Actus legitimus.*

Tempus.

17. VLPIANVS lib. 23. ad Sabinum.

Cum *tempus* in testamento adiicitur: credendum est pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicuti in stipulationibus promissoris gratia *tempus* adiicitur.

144. PAVLVS lib. 62. ad edictum.

§. 1. In stipulationibus id *tempus* spectatur, quo contrahimus.

186. CELSVS lib. 12. digestorum.

Nihil peti potest ante id *tempus*, quo per rerum naturam persolui possit. Et cum soluendi *tempus* obligationi additur, nisi eo præterito, peti non potest.

Testamentum.

121. PAVLVS lib. 3. ad Sabinum.

In *testamentis* plenius voluntates testantium interpretantur.

201. IAVOLENVS lib. 11. epistolarum.

Omnia, quæ ex *testamento* proficiscuntur, ita statim euentus capiunt, si initium quoque sine vitio ceperint.

Testa-

Testatus & intestatus vid. *Heres* & ibidem *l. 7.*

Timor.

184. CELSVS lib. 7. digestorum.

Vani *timoris* iusta excusatio non est.

Totum.

113. GAIVS lib. 7. ad edictum prouinciale.

In *toto* & pars continetur.

Translatio.

54. VLPIANVS lib. 46. ad edictum.

Nemo plus iuris ad alium *transferre* potest, quam ipse habet.

Tutela.

73. QVINTVS MVCIVS SCAEVOLA lib. sing. ἱερῶν.

Quo *tutela* rediit, eo hereditas peruenit, nisi cum feminæ heredes intercedunt.

§. 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis heredibus, cum moritur, habuit, habiturusue esset, si vixisset.

V.

Velle.

3. VLPIANVS lib. 3. ad Sabinum.

Eius est non nolle, qui potest *velle.*

4. Idem lib. 6. ad Sabinum.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

Vendere.

160. VLPIANVS lib. 76. ad edictum.

Aliud est *vendere,* aliud *vendenti* consentire.

Vitiosum.

29. PAVLVS lib. 8. ad Sabinum.

Quod initio *vitiosum* est, non potest tractu temporis conualescere.

210. LICINIVS RVFINVS lib. 2. regularum.

Quæ ab initio inutilis fit inſtitutio, ex poſt facto conualeſcere non poteſt.

Vis.

37. QVINTVS MVCIVS SCAEVOLA lib. ſing. ὁρῶν.

§. 1. *Vi* factum id videtur eſſe, qua de re quis, cum prohibetur, fecit clam, quod quisque, cum controuerſiam haberet, habiturumue ſe putaret, fecit.

152. VLPIANVS lib. 69. ad edictum.

Hoc iure vtimur, vt, quicquid omnino per *vim* fiat, aut in *vis* publicæ aut in *vis* priuatæ crimen incidat.

§. 1. Non videtur *vim* facere, qui iure ſuo vtitur, & ordinaria actione experitur.

Vſus rei alienæ.

45. VLPIANVS lib. 30. ad edictum.

Neque pignus, neque depoſitum, neque precarium, neque emtio, neque locatio *rei* ſuæ conſiſtere poteſt.

Vſucapio.

118. Idem lib. 12. ad edictum.

Qui in ſeruitute eſt, *vſucapere* non poteſt, nam cum poſſideatur, poſſidere non videtur.

FINIS.

INDEX

INDEX PRIOR

Rubricas titulorum iuxta ſeriem alphabeticam continens.

A.

De Abigeis XLVII. 14
de Acceptilatione XLVI. 4
de Accuſationibus & inſcriptionibus XLVIII. 2
de Acquirenda vel omittenda hereditate XXIX. 2
de Acquirenda vel amittenda poſſeſſione XLI. 2
de Acquirendo rerum dominio ib. 1
de Actione rerum amotarum XXV. 2
de Actionibus emti & venditi XIX. 1
de Ademtione libertatis XL. 6
Ad exhibendum X. 4
de Adimendis vel transferendis legatis vel fideicommiſſis XXXIV. 4
Ad legem Aquiliam IX. 2
Ad legem Corneliam de falſis, & de SCto Liboniano XLVIII. 10
Ad legem Corneliam de ſicariis & veneficiis ib. 8
Ad legem Fabiam de plagiariis ib. 15
Ad legem Falcidiam XXXV. 2
Ad legem Iuliam de adulteriis coërc. XLVIII. 5
Ad legem Iuliam de ambitu ib. 14
Ad legem Iuliam de annona ib. 12
Ad legem Iuliam de vi priuata XLVIII. 7
Ad legem Iuliam de vi publica ib. 6
Ad legem Iuliam maieſtatis ib. 4
Ad legem Iuliam peculatus & de ſacrilegiis & de reſiduis ib. 13
Ad legem Iuliam repetundarum ib. 11
Ad legem Pompeiam de parricidiis ib. 9
Ad legem Rhodiam de iactu XIV. 2
de Adminiſtratione & periculo tutorum & curatorum XXVI. 7
de Adminiſtratione rerum ad ciuitates pertinentium L. 8
Ad municipalem & de incolis L. 1
de Adoptionibus & emancipationibus aliisque modis, quibus poteſtas ſoluitur I. 7
Ad SCtum Macedonianum XIV. 6
Ad SCtum Silanianum & Claudianum, quorum teſtamenta ne aperiantur XXIX. 5
Ad SCtum Tertullianum & Orphitianum XXXVIII. 17
Ad SCtum Trebellianum XXXVI. 1
Ad SCtum Turpillianum & de abolitionibus criminum XLVIII. 16
Ad SCtum Velleianum XVI. 1
de Aedilitio edicto, & redhibitione & quanti minoris XXI. 1
de Aeſtimatoria actione XIX. 3
de Agnoſcendis & alendis liberis vel parentibus, vel patronis, vel libertis XXV. 3
de Albo ſcribendo L. 3
de Aleatoribus XI. 5
de Alienatione iudicii mutandi cauſa facta IV. 7
de Alimentis & cibariis legatis XXXIV. 1
de Annuis & menſtruis legatis & fideicommiſſis XXXIII. 1
An per alium cauſæ appellationis reddi poſſint XLIX. 9
de Appellationibus & relationibus ib. 1
de Appellationibus recipiendis vel non ib. 5
Apud eum a quo appellatur, aliam cauſam agere compellendum ib. 12

de Aqua & aquæ pluuiæ arcendæ XXXIX. 3
de Aqua quotidiana & æſtiua XLIII. 20
A quibus appellare non licet XLIX. 2
de Arboribus cædendis XLIII. 27
Arborum furtim cæſarum XLVII. 7
de Aſſignandis libertis XXXVIII. 4
de Auro, argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veſte vel veſtimentis & ſtatuis legatis XXXIV. 2
de Auctoritate & conſenſu tutorum & curatorum XXVI. 8

B.

De Bonis damnatorum XLVIII. 20
de Bonis eorum, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerunt, vel accuſatorem corruperunt ib. 21
de Bonis libertorum XXXVIII. 2
de Bonorum poſſeſſione contra tabulas XXXVII. 4
de Bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis ib. 13
de Bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, muto, ſurdo, cœco competente ib. 3
de Bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas ib. 11
de Bonorum poſſeſſionibus ib. 1

C.

De Cadaueribus punitorum XLVIII. 24
de Calumniatoribus III. 6
de Capite minutis IV. 5
de Captiuis, & de poſtliminio, & redemtis ab hoſtibus XLIX. 15
de Carboniano edicto XXXVII. 10
de Caſtrenſi peculio XLIX. 17
de Cenſibus L. 15
de Ceſſione bonorum XLII. 3
de Cloacis XLIII. 23
de Collatione bonorum XXXVII. 6
de Collatione dotis ib. 7
de Collegiis & corporibus XLVII. 22
de Colluſione detegenda XL. 16
Commodati vel contra XIII. 6
Communia prædiorum, tam vrbanorum, quam ruſticorum VIII. 4
de Communi diuidundo X. 3
de Compenſationibus XVI. 2
de Concubinis XXV. 7
de Concuſſione XLVII. 13
de Condictione cauſa data, cauſa non ſecuta XII. 4
de Condictione ex lege XIII. 2
de Condictione furtiua ib. 1
de Condictione indebiti XII. 6
de Condictione ob turpem vel iniuſtam cauſam ib. 5
de Condictione ſine cauſa ib. 7
de Condictione triticaria XIII. 3
de Conditionibus & demonſtrationibus & cauſis & modis eorum, quæ in teſtamento ſcribuntur XXXV. 1
de Conditionibus inſtitutionum XXVIII. 7
de Confeſſis XLII. 2
de Confirmando tutore vel curatore XXVI. 3
de Coniungendis cum emancipato liberis eius XXXVII. 8
de Conſtituta pecunia XIII. 5
de Conſtitutionibus principum I. 4
de Contrahenda emtione XVIII. 1
de Contraria tutelæ & vtili actione XXVII. 4
de Curatore bonis dando XLII. 7
de Curatoribus furioſo & aliis, extra minores dandis XXVII. 10
de Cuſtodia & exhibitione reorum XLVIII. 3

D.

De Damno infecto, & de ſuggrundiis & protectionibus XXXIX. 2
de Decretis ab ordine faciendis L. 9
de Decurionibus & filiis eorum ib. 2
Depoſiti vel contra XVI. 3
de Diſtractione pignorum & hypothecarum XX. 5
de Diuerſis regulis iuris antiqui L. 17
de Diuerſis temporalibus præſcriptionibus & acceſſionibus poſſeſſionum XLIV. 3.

de

de Diuisione rerum & qualitate I. 8
de Diuortiis & repudiis XXIV. 2
de Doli mali & metus exceptione XLIV. 4
de Dolo malo IV. 3
de Donationibus XXXIX. 5
de Donationibus inter virum & vxorem XXIV. 1
de Dote prælegata XXXIII. 4
de Duobus reis constituendis XLV. 2

E.

De Edendo II. 13
de Effractoribus & expilatoribus XLVII. 18
de Eo, per quem factum erit, quo minus quis in iudicio sistatur II. 10
de Eo, qui pro tutore vel curatore negotia gessit XXVII. 5
de Eo, quod certo loco dari oportet XIII. 4
de Euictionibus & duplæ stipulatione XXI. 2
Eum, qui appellauit, in prouincia defendi XLIX. 11
de Exceptione rei iudicatæ XLIV. 2
de Exceptione rei venditæ & traditæ XXI. 3
de Exceptionibus, præscriptionibus & præiudiciis XLIV. 1
de Excusationibus XXVII. 1
de Exercitoria actione XIV. 1
Expilatæ hereditatis XLVII. 19
Ex quibus causis maiores XXV annis in integrum restituantur IV. 6
de Extraordinariis cognitionibus & si iudex litem suam fecisse diceretur L. 13
de Extraordinariis criminibus XLVII. 11

F.

Familiæ herciscundæ X. 2
de Feriis, dilationibus & diuersis temporibus II. 12
de Fideicommissaria hereditatis petitione V. 6
de Fideicommissariis libertatibus XL. 5
de Fide instrumentorum & amissione eorum XXII. 4
de Fideiussoribus & mandatoribus XLVI. 1
de Fideiussoribus & nominatoribus, & heredibus tutorum & curatorum XXVII. 7
Finium regundorum X. 1
de Fluminibus, ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, quo peius nauigetur XLIII. 13
de Fonte ib. 22
de Fugitiuis XI. 4
de Fundo dotali XXIII. 5
de Furibus balnearijs XLVII. 17
Furti aduersus nautas, caupones, stabularios ib. 5
de Furtis ib. 2

G.

De Glande legenda XLIII. 28
de Gradibus, & affinibus & nominibus eorum XXXVIII. 10

H.

De Heredibus instituendis XXVIII. 5
de Hereditate vel actione vendita XVIII. 4
de Hereditatis petitione V. 3
de His, que pœnæ causa relinquuntur XXXIV. 6
de His, quæ in testamento delentur, inducuntur vel inscribuntur XXVIII. 4
de His, quæ pro non scriptis habentur XXXIV. 8
de His, quæ vt indignis auferuntur ib. 9
de His, qui effuderint, vel deiecerint IX. 3
de His, qui notantur infamia III. 2
de His, qui sui vel alieni iuris sunt I. 6

I.

De Impensis in res dotales factis XXV. 1
de Incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata XLVII. 9
de In diem addictione XVIII. 2
de In integrum restitutionibus IV. 1
de Iniurijs & famosis libellis XLVII. 10

de Iniusto, rupto, irrito facto testamento XXVIII. 3
de In ius vocando II. 4
In ius vocati vt eant, aut satis vel cautum dent ib. 6
de In litem iurando XII. 3
de Inofficioso testamento V. 2
In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur XX. 2
de In rem verso XV. 3
de Inspiciendo ventre, custodiendoque partu XXV. 4
de Institoria actione XIV. 3
de Instructio vel instrumento legato XXXIII. 7
de Interdictis, & relegatis, & deportatis XLVIII 22
de Interdictis, siue extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt XLIII. 1
de Interrogationibus in iure faciendis & interrogatoriis actionibus XI. 1
de Itinere actuque priuato XLIII. 19
Iudicatum solui XLVI. 7
de Iudiciis, & vbi quisque agere vel conueniri debeat V. 1
de Iure aureorum annulorum XL. 10
de Iure codicillorum XXIX. 7
de Iure deliberandi XXVIII. 8
de Iure dotium XXIII. 3
de Iure fisci XLIX. 14
de Iure immunitatis L. 6
de Iureiurando siue voluntario, siue necessario, siue iudiciali XII. 2
de Iure patronatus XXXVII. 14
de Iurisdictione II. 1
de Iuris & facti ignorantia XXI. 6
de Iustitia & iure I. 1

L.

De Legationibus L. 7
de Legatis & fideicommissis XXX. XXXI. XXXII.
de Legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita XXXVII. 5
de Lege commissoria XVIII. 3
de Lege Rhodia de iactu XIV 2
de Legibus, Senatus consultis & longa consuetudine I. 3
de Legitimis tutoribus XXVI. 4
de Libellis dimissoriis, qui apostoli dicuntur XLIX. 6
de Liberali causa XL. 12
de Liberatione legata XXXIV. 3
de Liberis & posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis XXVIII. 2
de Liberis exhibendis item ducendis XLIII. 30
de Libero homine exhibendo ib. 29
de Libertis vniuersitatum XXXVIII. 3
de Litigiosis XLIV. 6
Locati conducti XIX. 2
de Locis & itineribus publicis XLIII. 7
de Loco publico fruendo ib. 9

M.

De Magistratibus conueniendis XXVII. 8
Mandati vel contra XVII. 1
de Manumissionibus XL. 1
de Manumissionibus, quæ seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur ib. 3
de Manumissis testamento ib. 4
de Manumissis vindicta ib. 2
de Migrando XLIII. 32
de Minoribus 25 annis IV. 4
de Modo succedendi ab intestato secundum Nou. CXVIII, & ex pactis XXXVIII. 18
de Mortis causa donationibus & capionibus XXXIX. 6
de Mortuo inferendo & sepulchro ædificando XI. 8
de Muneribus & honoribus L. 4

N.

De Natalibus restituendis XL. 11
Nautæ, caupones, stabularii vt recepta restituant IV 9.
de Nautico fœnore XXII. 2
Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur XL. 15
de Negotiis gestis III. 5
Ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, quo aliter aqua fluat, atque vti priori æstati fluxit XLIII. 13

Ne quid in loco publico vel itinere fiat ib. 8
Ne quid in loco sacro fiat ib. 6
Ne quis eum, qui in ius vocabitur, vi eximat II. 7
Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est XLIII. 4
Nihil innouari, appellatione interposita XLIX. 7
de Nouationibus & delegationibus XLVI. 2
de Noxalibus actionibus IX. 4
de Nundinis L. 11

O.

De Obligationibus & actionibus XLIV. 7.
de Obsequiis parentibus & patronis præstandis XXXVII. 15
de Officio assessorum I. 22
- - - consulis ib. 10
- - - eius, cui mandata est iurisdictio ib. 21
- - - iuridici Alexandriæ ib. 20
- - - præfecti augustalis ib. 17
- - - præfecti prætorio ib. 11
- - - præfecti vigilium ib. 15
- - - præfecti vrbi ib. 12
- - - præsidis ib. 18
- - - prætorum ib. 14
- - - proconsulis & legati ib. 16
- - - procuratoris cæsaris vel rationalis ib. 19
- - - quæstoris ib. 13
de Operibus publicis L. 10
de Operis libertorum XXXVIII. 1
- - - noui nunciatione XXXIX. 1
- - - seruorum VII. 7
de Optione vel electione legata XXXIII. 5
de Origine iuris & omnium Magistratuum & successione prudentum I. 2

P.

De Pactis II. 14
de Pactis dotalibus XXIII. 4
de Peculio XV. 1
de Peculio legato XXXIII. 8
de Pecunia constituta XIII. 5
de Penu legata XXXIII. 9
de Periculo & commodo rei venditæ XVIII. 6
de Petitione hereditatis V. 3
de Pignoratitia actione & contra XIII. 7
de Pignoribus & hypothecis & qualiter ea contrahantur, & de pactis eorum XX. 1
de Pœnis XLVIII. 19
de Pollicitationibus L. 12
de Popularibus actionibus XLVII. 23
de Possessoria hereditatis petitione V. 5
de Postulando III. 1
de Præscriptis verbis & in factum actionibus XIX. 5
de Prætoriis stipulationibus XLVI. 5
de Præuaricatione XLVII. 15
de Præcario XLIII. 26
de Priuatis delictis XLVII. 1
de Priuilegiis creditorum XLII. 5 §. 2
de Probationibus & præsumtionibus XXII. 3
de Procuratoribus & defensoribus III. 3
Pro derelicto XLI. 7
Pro donato ib. 6
Pro dote ib. 9
Pro emtore ib. 4
Pro herede vel possessore ib. 5
Pro legato ib 8
Pro socio XVII. 2
Pro soluto XLI. 3. in fin. p. 295
Pro suo ib. 10
de Proxeneticis L. 14
de Publicanis, vectigalibus & commissis XXXIX. 4
de Publiciana in rem actione VI. 2
de Publicis iudiciis XLVIII. 1

Q.

Quæ in fraudem creditorum facta sunt, vt restituantur XLII. 8
Quæ res pignori vel hypothecæ datæ obligari non possint XX. 3
Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur XLIX. 8
de Quæstionibus XLVIII. 18

Quan-

Quando appellandum sit & intra quæ tempora XLIX. 4
Quando de peculio actio annalis est XV. 2
Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat XXXVI. 2
Quando dies vsusfructus legati cedat VII. 3
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possint XXVI. 9
Quarum rerum actio non datur & de exceptione iurisiurandi XLIV. 5
Quemadmodum seruitutes amittantur VIII. 6
Quemadmodum testamenta aperiantur, describantur & inspiciantur XXIX. 3
Quibus ad libertatem proclamare non licet XL. 13
Quibus ex causis in possessionem eatur XLII. 4
Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur XX. 6
Quibus modis vsusfructus vel vsus amittitur VII. 4
Quibus non competit bonorum possessio XXXVIII. 13
de Quibus rebus ad eundem iudicem eatur XI. 2
Qui & a quibus manumissi liberi non fiant, & ad L. Aeliam Sentiam XL. 9
Qui petant tutores vel curatores & vbi petantur XXVI. 6
Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his, qui in priorum creditorum locum succedant XX. 4
Qui satisdare cogantur vel iurato promittant vel promissioni suæ committantur II. 8
Quis a quo appellatur XLIX. 3
Qui sine manumissione ad libertatem perueniunt XL. 8
Quis ordo in bonorum possessione seruetur XXXVIII. 15
Qui testamenta facere possunt & quemadmodum testamenta fiant XXVIII. 1
Quod cuiusque vniuersitatis nomine vel contra eam agatur III. 4
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur XIV. 5
Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur XXVII 6
Quod iussu XV 4
Quod legatorum XLIII 3
Quod metus causa gestum est IV. 2
Quod quisque iuris in alterum statuerit, vt ipse eodem iure vtatur II. 2
Quod vi aut clam XLIII. 24
Quorum bonorum ib. 2

R.

De Rebus auctoritate iudicis possidendis vel vendendis XLII. 5
de Rebus creditis, si certum petatur XII. 1
de Rebus dubiis XXXIV. 5
de Rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis vel supponendis XXVII. 9
de Receptatoribus XLVII. 16
de Receptis arbitris, qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant IV. 8
de Regula Catoniana XXXIV. 7
de Regulis iuris L. 17
de Re iudicata, & de effectu sententiarum & de interlocutionibus XLII. 1
de Rei vindicatione VI. 1
de Religiosis & sumtibus funerum, & vt funus ducere liceat XI. 7
de Re militari XLIX. 16
de Remissionibus XLIII. 25
Rem pupilli vel adolescentis saluam fore XLVI. 6
Rem ratam haberi, & de ratihabitione ib. 8
de Requirendis reis, vel absentibus damnandis XLIII. 17
de Rerum diuisione & qualitate I. 8
de Rerum permutatione XIX. 4
de Rescindenda venditione XVIII. 5
de Ripa munienda XLIII. 15
de Ritu nuptiarum XXIII. 2
de Riuis XLIII. 21

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0648
DFG

S.

De Saluiano interdicto XLIII. 33
de Senatoribus I. 9
de Senatus consulto Macedoniano XIV. 6
de Senatus consulto Silaniano & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur XXIX. 5
de Sententiam passis & restitutis XLVIII. 23
de Separationibus XLII. 6
de Sepulchro violato XLVII. 12
de Seruis exportandis, vel si mancipium ita venierit, vt manumittatur vel contra XVIII. 7
de Seruis fugitiuis XI. 4
de Seruitute legata XXXIII. 3
de Seruitutibus VIII. 1
de Seruitutibus prædiorum rusticorum ib. 3
de Seruitutibus prædiorum vrbanorum ib. 2
de Seruo corrupto XI. 3
Si ager vectigalis i. e. emphyteuticarius petatur VI. 3
Si a parente quis manumissus sit XXXVII. 12
Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur XXXV. 3
Si ex noxali causa agatur, quemadmodum caueatur II. 9
Si familia furtum fecisse dicatur XLVII. 6
Si ingenuus esse dicatur XL. 14
Si is, qui testamento liber esse iussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse aut corrupisse quid dicatur XLVII. 4
Si mensor falsum modum dixerit XI. 6
Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur XXV. 6
Si pars hereditatis petatur V. 4
Si pendente appellatione mors interuenerit XLIX. 13
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur IX. 1
Si quid in fraudem patroni factum sit XXXVIII. 5
Si quis aliquem testari prohibuerit vel coëgerit XXIX. 6
Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit II. 11
Si quis in ius vocatus non iuerit, siue quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuerit ib. 5
Si quis ius dicenti non obtemperauerit ib. 3
Si quis omissa causa testamenti ab intestato vel alio modo possideat hereditatem XXIX. 4
Si seruitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur VIII. 5
Si tabulæ testamenti extabunt XXXVII. 2
Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, vnde liberi XXXVIII. 6
Si tutor vel curator magistratus creatus appellauerit XLIX. 10
Si ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur XXV. 5
Si vsusfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur VII. 6
de Solutionibus & liberationibus XLVI. 3
Soluto matrimonio, dos quemadmodum petatur XXIV. 3
de Sponsalibus XXIII. 1
de Statu hominum I. 5
de Statu liberis XL. 7
Stellionatus XLVII. 20
de Stipulatione seruorum XLV. 3
de Stipulationibus prætoriis XLVI. 5
de Successorio edicto XXXVIII. 9
de Suis & legitimis heredibus ib. 16
de Supellectile legata XXXIII. 10
de Superficiebus XLIII. 18
de Suspectis tutoribus & curatoribus XXVI. 10

T.

De Tabulis exhibendis XLIII. 5
de Termino moto XLVII. 21
de Testamentaria tutela XXVI. 2
Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur & describantur XXIX. 3
de Testamento militis ib. 1
de Testibus XXII. 5

de

de Tigno iuncto XLVII. 3
de Transactionibus II. 15
de Tributoria actione XIV. 4
de Tritico, vino, vel oleo legato XXXIII. 6
de Tutela & rationibus distrahendis & vtili curationis causa actione XXVII. 3
de Tutelis XXVI. 1
de Tutoribus & curatoribus datis ab his, qui ius dandi habent & qui & in quibus causis specialiter dari possunt ib. 5

V.

De Vacatione & excusatione munerum L. 5
Vbi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis eis praestandis XXVII. 2
de Ventre in possessionem mittendo & de curatore eius XXXVII. 9
de Ventre inspiciendo custodiendoque partu XXV. 4
de Verborum obligationibus XLV. 1
de Verborum significatione L. 16
de Veteranorum & militum successione XXXVIII. 12
de Veteranorum priuilegiis XLIX. 18
de Via publica & si quid in ea factum esse dicatur XLIII. 10
de Via publica & itinere publico reficiendo ib. 11
de Vi bonorum raptorum & de turba XLVII. 8
de Vi & vi armata XLIII. 16
Vnde cognati XXXVIII. 8
Vnde legitimi ib. 7
Vnde vir & vxor ib. 11
de Viu & habitatione VII. 8
de Vsufructu & reditu & habitatione & operis per legatum vel fideicommissum datis XXXIII. 2
de Vsufructu accrescendo VII. 2
Vsufructuarius quemadmodum caveat ib. 9
de Vsufructu earum rerum, quae vsu consumuntur ib. 5
de Vsufructu & quemadmodum quis vtatur fruatur ib. 1
de Viuris & fructibus & causis, & omnibus accessionibus & mora XXII. 1
de Vsurpationibus & vsucapionibus XLI. 3
Vt ex legibus senatusueconsultis bonorum possessio detur XXXVIII. 14
Vt in flumine publico nauigare liceat XLIII. 14
Vt in possessione legatorum vel fideicommissorum seruandorum causa esse liceat XXXVI. 4
Vti possidetis XLIII. 17
Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur XXXVI. 3
Vtrubi XLIII. 31
de Vulgari & pupillari substitutione XXVIII. 6

INDEX

INDEX POSTERIOR
RERVM PRAECIPVARVM.

Numerus prior Romanus designat Librum, alter titulum, vltimus paragraphum.

A.

Abactio partus quomodo puniatur? XLVII. 11. 7
Abigei quinam ib. 14. 1 seq.
in hoc crimine respiciendum ad numerum ib. 3
Pœna abigeorum ib. 4
Abolitio de iure R. quid? XLVIII. 16. 4
quotuplex ib. 4. seqq.
quid hodierna abolitio ib. 6
quomodo differat a Romana ib 7
quid operetur ib. 8
Absentes quosnam habeant curatores XLII. 7. 4
delinquentes legitime citandi XLVIII. 17. 1
bona eorum annotanda ib. 2. sq.
quando hæc annotatio locum habeat ib. 4
quomodo puniendi absentes ib. 19. 16
Absentia quando restitutionem pariat IV. 6. 1
quotuplex sit 3
ad quid respiciendum in causis absentiæ 4
Abstinendi beneficium XXIX. 2. 3
Academicorum ciuium forum V. 1. 35
Academico Magistratui competit etiam censura morum ibid.
Accessionum nomine quid veniat XXII. 1. 15
Accessiones & fructus legati quem sequantur XXX. 1. 18
Accessio quid XLI. 1 17
In specie dicta quid ib. 25
Acceptilatio quid XLVI. 4. 1
quomodo facienda ib. 2
quomodo differat a pacto de non petendo XLVI. 4. 3
quænam obligationes per illam tollantur ib. 4
Accrescendi ius XXIX. 2. 19
an a testatore prohiberi possit ib. 18
inter quos coniunctos obtineat XXVIII. 6. 7
cessat in testamento militis XXIX. 1. 12
in vsufructu quomodo se habeat VII. 2. 1 sq.
Accusatio quid XLVIII 2. 1
quinam accusare non possint ib. 2. sqq.
quis accusandus 8
coram quo iudice 9
accusatorius libellus quomodo debeat esse comparatus 10
Accusator cauere debet 11
Accusatus respondere debet ad libellum 12
Accusator quomodo probare debeat 13
Acquisitio an per alium fieri possit XLI. 1. 45
Acquisitio hereditatis quid XXIX. 2. 6
Acta prioris instantiæ iudex sponte edere debet XLIX. 6. 7
Actiones quid XLIV. 7. 9
quomodo differant ab accusationibus & cognitionibus extraordinariis ib. 10
ciuiles & prætoriæ quid 11
reales & personales quid 13
mixtæ & puræ quid 14
præiudiciales quid 12
bonæ fidei quid 17
directæ & contrariæ quid 15
datiuæ & natiuæ quid 16
stricti iuris quid 18

an vſus huius diſtinctionis hodie ſuperſit 19
Arbitrariæ quid 20
directæ & vtiles quid 21
Rei perſecutoriæ & pœnales quid 22
quomodo differant inter ſe 23
præparatoriæ quid 24
Venduntur actiones & nomina etiam inuito debitore XVIII. 4. 7
vt tamen emtores conditionem debitorum duriorem facere nequeant – ib.
verum ſubſit nomen veraque actio neceſſe eſt ib. 8
nec non vt actiones ſint ceſſibiles 9
& pretium reddatur iuſtum 10
contra ius ſtrictum actiones introductæ XIV. 1. 1. ſq.
peculiaribus formulis conſtabant XIII. 11. 5
Actio contra eos, qui perſonas, quibus reuerentia debetur, in ius ſine venia vocarunt II. 4. 2
quando locum habeat ibid.
actio quo minus quis in iudicio ſiſtat II. 8. 10
quomodo diſtinguatur ab actione contra eum, qui vi exemit ibid.
quando contra vades detur actio II. 1
quid ſit edere actionem 13. 2
concurſus actionum quotuplex ib. 8
actio de *recepto* quid ſit IV. 9. 2
quid requiratur vt huic actioni locus ſit ibid. 3. ſq.
quæ eſt actio *de albo corrupto* II. 1. 35
quid requiratur vt inſtitui poſſit ibid.
quæ actio detur contra Magiſtratum inique ius dicentem II. 2. 2
quando locum habeat 3
quomodo differat a retorſionibus iuris 4
quæ actio competat, ſi quis ius dicenti non obtemperauerit II. 3. 1
actio *quod metus cauſa* IV. 2. 71
Actor quis V. 1. 38
quis eius perſonam poſſit ſuſtinere 39
ad agendum nemo inuitus compellitur 40
Actus extraneus quisnam vitiet teſtamentum XXVIII. 1. 30
Actus quid & quotuplex VIII. 3. 1
actus licite reficitur XLIII. 19. 1
probanda tamen ſeruitus XLIII 3
Addictio in diem quid XVIII. 2. 1
in ſpecie debet adiici ib. 2
melior conditio debet offerri 3
intra tempus præfinitum 4
venditor illam acceperit neceſſe eſt 5
priori emtori debet denunciari oblata melior conditio 6
Additionales an teſtium examine peracto admittantur XXII. 5. 21
Ademtio legati quomodo fiat XXXIV. 4. 1. ſeq.
quot requirat teſtes ibid.
Adiectus quis XLV. 1. 12
an ei ſolui poſſit ib. 3. 5
Aditio hereditatis XXIX. 2. 7
eius tempus in hereditate XXVIII. 8. 2
Adminiſtratores ciuitatum quinam I. 8. 1
ad quid obligentur ib. 2
an & quatenus teneantur ad rationes reddendas ibid. 3. ſeq.
Adoptio & arrogatio tribuit patriam poteſtatem I. 7. 1
requiſita arrogationis 2
quid ſit adoptio plena 3
quid minus plena 3
qui poſſint adoptare 4
effectus arrogationis 5
liberi adoptiui quando ſuccedant XXXVIII. 18. 5.
fratres adoptiui quando ſuccedant ib. 17
Aduocatorum officium Reip. ſatis vtile III. 1. 2
quotuplices ſint ib. 3
requiritur in illis prudentia & peritia 4
integritas corporis & famæ 6
ſinceritas animi 7
quomodo coërceantur, ſi officio ſuo deſint 10
ad quam culpam teneantur 10
ad quid cliens obligetur aduocato 11
quæ actio iis detur pro conſequendo ſalario 12

quo

quo beneficio aduocati fruantur 13
Adulterium quid olim XLVIII. 5. 1
quid hodie ib. 2
quotuplex 3
dolus requiritur 4
committitur in sponsam 5
agitur de eo vel ciuiliter vel criminaliter 6. sq
quis accusare ibi possit 8
intra quod tempus 9
quomodo probandum 10
an vrgentissimæ circumstantiæ probent adulterium ib.
ex quibus causis pœna mitiganda 11. sq.
pœna ordinaria 15. sq.
occisio adulterii quomodo fieri possit 18 sq.
vt causam diuortii præbeat quid requiritur XXIV. 2. 9. sq.
Aediles quales fuerint & in quibus curam adhibuerint XXI. 1. 1
curam viarum publicarum quomodo habuerint XLIII. 10
Aestimatio rei quomodo fieri debeat XLIII. 2. 3. sq.
quæ vtilitas æstimanda ib.
Aestimatoria Actio iniuriarum quid XLVII. 10. 19
quænam differentia, vtrum ciuiliter an criminaliter agatur ib. 20. sq.
ad quid tendat 23
impedit officia amoris 23
Aestimatorius contractus quid sit XIX. 3. 1.
pretium venditionis gratia debet esse adiectum ib. 2.
quomodo distinguatur ab emtione, mandato & locatione 4
an hic contractus sit peculiaris 5
perinde est dandi an rem, an pretium accipiat 6
hinc dominium transfertur in accipientem 7
Aestimatoria actio P. V. ad quid detur ib. 8
quomodo pretium soluendum 9
quid iuris in concursu creditorum 10
Affinitas quomodo contrahatur XXIII. 11. 9
an per solam desponsationem contrahatur ib. 9
inter quasnam personas contrahatur 10
secundum genus vnde oriatur XXVIII. 2. 12
quomodo illud attendatur ib.
tertium genus an attendatur ib.
nulla affinium est successio XXXVIII. 18. 19
ad *Agendum* quomodo possit actor prouocari V. 1. 41
Aggerum diruptio quid XLVII. 11. 13
Agonizantis testamentum an validum XXVII. 5. 1
Aleatores quinam XI. 1. 5
varia iura de illis ib. 2 sq.
Album, quid L. 3. 1
de albo corrupto actio II. 1. 35
Aliena res quatenus legari possit XX. 26
ex *Alienatione* iudicii causa datur actio in factum IV. 7. 1
eius requisita ib. 2
quamdiu duret 4
an licita alienatio actionis in potentiores 5
alienatio in fraudem creditorum facta retundenda XLII. 8 1. sq.
quænam dicatur fraudulenta ib. 4
de non alienando clausula an aliquid operetur in fidei XXXVI. 1. 17
an & quatenus alienatio ibi permissa ib. 30. sq.
alienatio rerum immobilium pupilli quæ requirat XXVII. 9 3. sq.
alienatio hæc quando nulla ib. 9
alienationes absque decreto validæ 11
tutor promiscue res immobiles alienare nequit 1
nisi accedant debitæ solennitates 2. sq.
Alimenta legata quid XXXIV 1. 1
quatenus hoc legatum sit priuilegiatum ib. 2
interpretatio eius ex fauore eius facienda 3
quatenus præstanda, si indefinite relicta 4
alendi iunt parentes XXXVII. 15 3
Alimenta debentur liberis XXV. 3. 5
si concurrit necessaria requisita ib. 6
quid iuris in partu illegitimo 7

quo tempore præstat pater alimenta 8
quis deficiente patre obstringatur ad alimentationem XXV. 3. 9
quibus præter liberos ex fonte gratitudinis & charitatis debeantur alimenta 10
Aluuione quomodo acquiratur XLI. 1. 19
Altius tollendi seruitus VIII. 23. 12
altius non tollendi seruitus ib. 11
Alueus derelictus cui cedat XLI. 1. 21
Ambitus crimen quid XLVIII. 14. 1. sq.
pœna eius ib. 4
Amissio possessionis XLI. 2. 20. sq.
Amotarum rerum actio quid XXV. 2. 1
requisita eius ib. 2
an detur aduersus heredes 3
ad quod detur 4
vsus modernus 5
Anastasiana lege quid caueatur XVIII. 4. 10
concurrere debent requisita notata ib. 11
in quibusdam casibus vilius pretium accipere licet 12
ad *Anatomiam* cadauera punitorum a quo concedantur XLVIII. 24. 3
Anatocismus quid XXII. 1. 7
quando licitus ibid.
ne *Animal* noxium iuxta viam publicam habeatur ædiles cauebant XXI. 1. 9
Animus non mutat causam possidendi XLI. 2. 12
an sufficiat ad possessionis acquisitionem ib. 10
an ad retentionem 15
quatenus solo animo amittatur 21
Annonam vexantes quomodo puniantur XLVIII. 11. 1. sq.
Annotatio bonorum absentium quomodo facienda ibid. 17. 2. sq.
Annus & dies num exprimendus in testamento XXVIII. 1. 32
Annus & dies exprimendus in testamento patris inter liberos XXIX. 1. 18
Annuum quid sit legatum XXXIII. 1. 1
quomodo debeatur ib. 2
quando finiatur 3
Annui reditus in quonam differant ab vsuris XXII. 1. 12
non debent esse maiores quantitate vsurarum ib. 1. 4
Antichreseos quando legitimas vsuras excedere queat XLII. 7. 9
Antichreticum ius quid sit ib. 7. 8
constituitur expresse & tacite ib.
an legitimas vsuras excedere queat ib.
Apertura testamenti quotuplex XXIX. 3. 2
Appellatio quid XLIX. 1. 2
quis appellare possit ib. 3
consortium litis appellatio an omnibus prosit 4
appellatione quisnam indignus 6
quando ei renunciatum 7
appellatio est commune beneficium 8
tertius ei adhærere quatenus possit 9
a qua sententia appelletur 10. sq.
quid extraiudicialis 13
an in causa criminali locum habeat 15
quomodo interponatur 19
potest fieri coram Notario vel honestis personis 20. sq.
a quibus non liceat appellare XLIX. 2. 1. sq.
summa appellationis quæ ib. 3. sq.
qui possit appellationem remouere per rescriptum ib. 5
ad quem fiat ib. 3. 1
in concurrentia iurisdictionis potest fieri electiue ib. 3
quid si vterque ad diuersos appellet 4
appellatio legitime introducenda ib. 6. 5
intra quæ tempora ib. 8
legitime iustificanda 9
quomodo 10. sq.
appellationis interpositæ effectus ib. 7. 8.
appellatio an sit reiicienda, spectat ad iudicem *ad quem* ib. 3. 1. sq.
quando iudex *a quo* eam reiicere possit ib. 2
in causis ecclesiasticis appellari nequit 5
appellatio interponenda intra decendium ib. 4. 1. sq.
reci-

recipienda est a iudice a quo ib. 5. 1
Appellatio quomodo facienda I. 1. 6
Apostoli quid XLIX. 6. 1
quotuplices ib. 2
quomodo petendi 3
intra 30 dies 4
Applumbatura quomodo acquiratur XLI. 1. 25
Appulsus pecoris ad aquam quid VIII. 3. 6
quatenus possit esse seruitus personalis ib.
Aqua quotidiana & æstiua quid XLIII 20. 1
quatenus eam ducere licet 2
quatenus ex castello duci possit 3
quatenus ex fonte ib. 22. 1
earum corruptio XLVII. 11. 5
de aqua quid passim cautum XXXIX. 23. 1
actio *aquæ pluuiæ arcendæ* 2
cui detur ib.
quæ habeat requisita ib. 2. 3
actio personalis in rem scripta ib. 3. 10
Aquæ haustus quid VIII. 3. 5
Aquiliæ legis actio quid IX. 2. 1
quod damnum contineat 2. & 7. sq.
quid directa, vtilis & in factum 3
quot eius capita 4
an etiam detur ob damnum priuatiuum 5
ad quid detur 10
an contra heredes 11
Arbiter quid sit IV. 8. 1
quomodo differat a iudice 2
quomodo ab arbitratore 2
requisita eius 2. sqq.
officium arbitratorum 8
pluribus datis arbitris standum est parti maiori 9
laudo arbitrorum partes stare debent 10
Arbitrium iudicis ad normam æquitatis debet esse directum XIII. 4. 7
Arborum furtim cæsarum ratione datur actio in factum XLVII. 7. 1
cur non sufficiat ibi legis Aquil. actio 2
an propter aridas etiam detur 4
an criminaliter, etiam agi possit XLVIII. 7. 6
Arbores quando cædere licitum, quæ impendent in prædium nostrum XLIII. 27. 1. sq.
Arenæ fodiendæ seruitus VIII. 3. 8
Arma militum an oppignorari possint XX. 3. 2
Armorum genus in occisione respiciendum XLVIII. 8. 17
Arrha quotuplici modo emtioni venditioni accedere possit XVIII. 1. 6
Articuli probatoriales quomodo formari debeant XXII. 5. 13
quomodo offerri iudici ib. 14
parti aduersæ sunt communicandi ib. 16
Adscendentium successio XXXVIII. 18 19
Adscendentium ordo in successione ab intestato ib. 10
Assignatio quid XVIII. 4. 18
quid iuris transferat ib.
assignatio libertorum XXXVIII. 4
Assassinium quid XLVIII. 8. 13
Assecurationis contractus in quo consistat XXII. 2. 3
Attentata quid XLIX. 7. 2
attentata plene sunt restituenda ib. 2. sq.
Attestationum publicatio quando facienda XXII. 5. 22
quid operetur ib.
Attestationum disputatio quid sit ib. 23
quid dictis testium in illa opponendum ibid.
Aucupii seruitus quid VIII. 3. 8
Auisatio de periurio quando fieri debeat XXII. 5. 19
Auita Linea quando succedit XVIII. 18. 10
qua ratione auus & auia in tutela admittantur XXVI. 1 10
ius *Aureorum* annulorum XL. 10
Aureus annulus ingenuitatis signum ibid.
Auri argentiue legatum quid contineat XXXIV. 2. 1
Auctoritas Tutoris quid sit XXVI. 8. 1.
quid requiratur ad interpositionem eius ib. 2. sq.
quando in specie requiratur si gerit pupillus 5

An tutor possit cogi ad interpositionem auctoritatis XXVI. 8. 7
quid iuris si plures sint tutores 8
quid si non sit praestita 10
Autocheiria olim non reprobata XLVIII. 21. 2
quatenus confessionem delicti inducat ib. 1. sq.
attentata quatenus puniatur 4
autocheires ignominiosa sepultura quandoque afficiuntur 5

B.

Balnearum fures quomodo puniti olim XLVII. 17. 1
Bellica occupatio vid. *Occupatio.*
in bello quomodo acquiratur XLIX. 15. 3
Benedictio sacerdotalis a quonam facienda XXIII. 2. 20
Bigamia quid & quæ eius requisita XLVIII. 5. 20
pœna eius ib. 21
Blanditiæ num vitient testamentum XXVIII. 1 6
Blasphemiæ pœna XLVIII. 4. 18
quænam hic requirantur ib. 19. sq.
Bona per se non tribuunt subiectionem V. 1. 29
Bonorum possessionis origo XXXVII. 1. 1
quid sit ib. 2
quotuplex 3. sq.
quinam eam petere possint ib. 6. & 3. 1
quænam cum re & sine re ib. 8
quomodo agnoscenda 9
quo tempore 10
quid operatur 11
quid si non exstent tabulæ ib. 2. 1
quid contra tabulas ib. 4. 1
an contra & secundum tabulas peti possit 2
ventris nomine quid ib. 9. 1. sq.
Carboniana quid ib. 10. 1.
quid ibi requiratur 2. sq.
B. P. secundum tabulas quid XXXVII. 11. 1
casus eo pertinentes quinam 2. sq.
ex testamento militis quid ib. 13. 1
B. possessio vnde liberi XXXVIII. 1. sq.
- - - vnde legitimi ib. 7. 1
B. possessio vnde cognati ib. 8. 1
- - - vnde vir & vxor ib. 11. 1
quibus non competat ib. 13. 1
Bonorum possessio ex lege vel senatus consulto ib. 13
extraordinaria quid ib. 14. 1
quid si furioso delata sit 2
Bonorum possessio quem ordinem seruet ib. 15. 1

C.

Cadauera arrestari nequeunt XLVII. 12. 3
Calcis coquendæ seruitus quid VIII. 3. 8
Calumniari quid XLVIII. 16. 1
Calumniatores quid dicantur III. 6. 1
quæ actio contra eos competat 2
Cambium quid sit XIX. 4. 8
quid fiat si loco præsentantis alius pecuniam exigat 9
quid insuper requiratur 10
quid hic iuris circa obligationem 11
Cancellatio quomodo rumpat testamentum XXVIII. 4. 2
Canon est medium recognoscendi dominium VI. 3. 8
non diuiditur, diuisa emphyteusi ib.
non remittitur ob sterilitatem ib.
si non soluatur, amittitur emphyteusis 14
Capti in bello cur fiant serui XLIX. 15. 2
requiritur iustum bellum ib.
Carboniana B. possessio quid XXXVII. 10. 1. sq.
Carceris effractio quomodo puniatur XLVII 18. 3. sq.
quomodo carcer debeat esse comparatus XLVIII. 3. 1
quis possit incarcerare ib. 2
vbi facienda incarceratio 3
quænam personæ incarcerandæ 4
separandi socii criminis 5
ob quod delictum incarceratio fieri possit 7
qualia indicia requirantur 8
constare debet de corpore delicti 9
Casus fortuitus quid XIII. 6. 22
casus nocet domino rei 23
casus non nocet ei, qui rem ex contractu tenet ib.

quando

quando præſtandus in hereditatis petitione V. 3. 10
non præſtatur a commodatario XIII. 6. 10
an mandatario noceat XVII. 1. 23
Caſtrantes quomodo puniantur XLVIII. 8. 3
Catoniana regula quid XXXIV. 7. 1
vbinam locum habeat 2
Caupo tenetur ex recepto IV. 9. 7
modo damnum non ſit fortuito datum 6
Cauſa quid denotet XXII. 1. 14
cauſæ falſæ an noceant legato XXXV. 1. 5
Cautelæ quid ſint I. 1. 6
quomodo eſſe debeant ibid.
Cautio quid ſit II. 8. 2
conſtituitur fideiuſſoribus 3
pignoribus 3
quando iuratoria cautio admittatur 4
quando fiat nuda promiſſione 5
quomodo olim reus cauebat 8
quomodo actor 8
quidnam hodie circa cautionem obſeruandum 9
quando hodie a reo cautio præſtetur 10
de qua re actor præſtet cautionem 11
quæ cautio in actione noxali præſtanda 9
cautio accuſatoris XLVIII. 2. 11
cautio exigitur ab vſufructuario VII. 9. 1
an & quatenus remitti poſſit ib.
cauendum fideiuſſoribus 2
quid ſi cauere non poſſit 2
cui remittatur cautio 3
de qua re caueatur 4
cautio rem pupilli ſaluam fore XLVI. 6. 1
iudicatum ſolui quid ib. 7. 1
quando præſtanda 3
quid complectatur 3
an hodie amittatur 4
de rato 8. 1
Cautio quomodo pro conſeruando legato præſtanda XXXVI. 3. 1. ſq.
an etiam cauere debeat bonorum immobilium poſſeſſor ib. 2
quomodo in collatione interponenda XXXVII. 6. 16
cautio ſæpe præſtanda, ſi incertum, an Falcidiæ locus eſſe poſſit XXXV. 3. ſq.
quis eam præſtat ib. 2. ſq.
cautio Mutiana XXVIII. 7 13
Cedendarum actionum beneficium quid XLVI. 1. 21
ceſſio actionum quid? ib. 2. 9. vid. *Ceſſio.*
Cenſus quid L 15. 1
origo eius ib. 2
quotuplex 3
quomodo fieri debeat 4
a quo ſoluendus 5
Cenſitica bona quid VI. 3. 15
variæ eorum ſpecies ib.
Ceſſio quid ſit XVIII. 4. 13
ordinarie fit libere, interdum coacte 14
manet cedens dominus actionis 15
Exceptiones rei cohærentes obſtant ceſſionario, quæ obſtabant cedenti 16
quomodo ceſſio probetur 17
Ceſſio bonorum quid XLII. 3. 1
quibus debitoribus proſit ib. 2
huic beneficio renunciari poteſt 4
quomodo ceſſio fiat 5
quænam bona cedantur 6
non liberat debitorem in totum 7
non prodeſt fideiuſſoribus 8
ceſſione non interueniente an actio & obligatio mandanti a mandatario acquiratur XVII. 1. 8
quid moribus ib.
ceſſio fundi emphyteut. poteſt invito domino fieri VI. 3. 8
Chirographi condictio quando locum habeat XII. 7. 3
Chirographarii creditores vt ſuccedant in locum anterioris quid requiratur XX. 4. §. vlt.
Chirographarius contractus quid XII. 1. 18. ſq.
eius requiſita ib. 20
quæ hic cauſa debendi intelligatur 21
quando locum habeat 22
Cibaria legata quid contineant XXXIV. 1. 1

Circumcidentes non Iudæum quomodo puniantur XLVIII. 8. 3
Ciſta ſi deponatur, res in ciſta cenſentur depoſitæ XVI. 3. 4
ſed ſingulæ a deponente probandæ ib
Citatio quid ſit II. 4. 5
an vinculum hodie exprimendum pro decernenda citatione ib. 3
quando locum habeat voce præconis 4
in omni proceſſu adhibenda 6
decerni debet a iudice competente 7
legitime concipienda 8
ſpecies conueniens citationis eligenda 9
quæ ſit citatio realis 9
quæ verbalis 10
quæ verbalis publica 11
- - verbalis priuata 12
- - citatio mediata 13
- - immediata 13
- - dilatoria 14
- - peremtoria 14
- - arctatoria 15
- - monitoria 15
legitime citatio inſinuanda 16
effectus citationis 18
an mox citatio decernenda contra ſtatus imperii ad preces ſubditorum II. 5. 2
modus liberandi a neceſſitate comparendi 6. 1
citandi teſtes ad quem iudicem XXII. 5. 18
ſumtibus producentis ib. 10
quomodo extranei citandi XXII. 5. 10
Ciuis quomodo quis fiat L. 1. 2. ſq.
quid in ciue aſſumendo reſpiciendum ib.
Ciuitatum adminiſtratores quatenus mutuo poſſint obligare ciuitatem XII. 1. 11
Clam factum quid XLIII. 24. 2
quomodo reſtituendum & quomodo de eo agendum ib. 3. ſq.
Clauſula caſſatoria XXVIII. 3. 2
clauſula derogatoria num adimat libertatem mutandi teſtamentum ib. 3. 8
Clerici vbi forum habeant V. 1. 36
vnde dependeat ib.
Cloaca quid XLIII. 23. 1. & VIII. 2. 13
refectio eius nullo modo impedienda ib. 23. 2
Codicilli quid XXIX. 7. 1
clauſulæ codicilli in teſtamento effectus 6
codicillandi animus an præſumatur 8
codicilli plures ſubſiſtunt 14
Cæcus quomodo teſtetur XXVIII. 1. 7
Cogitatio an punibilis XLVII. 1. 2
Collaterales quomodo ſuccedant XVIII. 18. 13
Collatio bonorum quare introducta XXXVII. 6. 1
quid ſit 2
inter quos locum habeat 3. ſq.
an etiam inter nepotes 4
in quibus bonis facienda 6. ſq.
an pater eam poſſit prohibere 14
quomodo facienda 15. ſq.
Collegium quid XLVII. 22. 1
an religionis gratia liceat inire 2
qualis pœna illicitorum collegiorum 3
collegia reprobata num inſtitui poſſint XXVIII. 5. 2
collegium quomodo ſuccedat XXXVIII. 18. 20
de *Colluſione* detegenda XL. 16
colluſio intra quinquennium detegi poteſt ib. 16. 1
Commendatitiæ literæ an & quomodo obligent XVII. 1. 11
Commiſſoria lex quid XVIII. 3. 1
pacto hoc adiecto transfertur dominium ib. 2
quid requiratur ad hoc pactum exercendum 3. ſq.
quæ detur actio 7
commiſſoria lex in pignore quid XIII. 7. 13
an impediat reſtitutionem pignoris in ſpecie ib.
an toleretur tale pactum ib.
an pretium vtilirer ſtatim in pacto hoc determinetur ib.
Commiſſi pœna quid operetur XXXIX. 4. 21
Commixtione quomodo acquiratur XLI. 1. 26

Commodatum quid XIII. 6. 1
Requisita 2. sq.
Differentia a mutuo 2
- - - a precario 4
Commodans possessionem & proprietatem retinet XIII. 6. 3
Commodatum a tertio vindicari nequit iuxta statuta quædam ib.
ad alium vsum adhiberi nequit ib. 5
commodata res vsui apta danda 5
commodatarius ad omnem diligentiam tenetur 6
commodatum sit gratuitum 6
ante vsum finitum repeti nequit 8
nisi ob necessitatem improuisam 8
eius æstimatio quando præstanda 9
commodatarius casum non præstat 10
Actio commodati est vel *directa* 10
vel *contraria* 11
quare contraria detur 11
inter *commorientes* qui censeatur præmortuus XXXIV. 5. 6. sq.
Communi diuidundo actio quid X. 3. 1
communio rerum singularum quid ib. 2
quid requiratur vt actio commun. diuid. locum habeat 3. sq.
an communio pacto restringi possit 5
ad quid detur 6. sq.
Communio bonorum vnde inter conjuges obtineat XXIII. 2. 21
communio est impræscriptibilis X. 2. 13
Compascui ius VIII. 3. 10
quomodo constituatur ib.
Compensatio quid XVI. 2. 1
eius origo ib.
eius requisita ib. 2. sq.
quando non procedat 4. 3
debitorum diuersorum non obtinet 6
effectum solutionis habet 14
compensationis exceptione reiecta quid iuris 15
in iudicio alleganda 13
a quo tempore effectum habeat 13
an præsumatur si debitor creditori aliquid legauerit XXIV. 3. 7
Competentiæ beneficium quid XLII. 1. 35
quinam eo gaudeant ib. 36. sq.
an ad alios extendi possit 37
Comprimigni quando inire possint matrimonium XXXIII. 2. 10
Computatio quotuplex sit XXIII. 2. 6
quænam in matrimonialibus obseruetur ib.
Compromissum quomodo soluatur IV. 8. 12.
Compulsoriales quid XLIX. 6. 6
Conatus an punibilis XLVII. 1. 3. sq.
in incendio quatenus puniatur XLVIII. 8. 33
Concubinatus quid sit XXV. 7. 1
eius requisita ib. 2
Concursu creditorum moto curator constituendus XLII. 5. 3
omnes creditores citandi ib. 4
probanda debita 5
quid operetur motus concursus 17
Conclusio in causa quid ib. 1. 17
quid operetur 8
Concussio quid XLVII. 13. 1. sq.
Conditiones quid XII. 4. 1
Conditio causa data causa non secuta quid XII. 4. 2
eius requisita 5. sq.
quando cesset 5
a quo instituatur 6
quid in eam veniat 7
Conditio ex iniusta causa quid 4
Conditio ob turpem causam quid ib. 5. 1
eius requisita 3. sq.
Conditio ex lege quid XIII. 2. 1
requisita eius 2. sq.
Conditio furtiua quid ib. 1. 2
vnde oriatur ib.
furtiuæ res si interierint, quomodo condicantur 1
a quo instituenda 3
contra quem 4
plures heredes pro rata tenentur 4
contra plures in solidum datur 4
Conditio indebiti quid XII. 6. 1
vnde oriatur ib. 2
quid indebitum 4. sq.
qualis error hic supponatur 7

Condictionem indebiti habet, qui ex instrumento liquido condemnatus soluit XLIV. 2. 7
Condictio ex statutis & moribus XIII. 2. 4.
Condictio triticaria vnde orta 3. 1
quid sit ib.
Conditio quid sit II. 13. 19
quomodo consideretur dies conditioni adiectus 20
Conditio in fideicommisso quænam subintelligenda XXXVI. 1. 13. sq.
quid operetur ib. 12
Conditio institutionis quid XXVIII. 7. 1
quæ rei inest num reddat institutionem conditionalem 2
quotuplex 7
conditionata institutio num valeat 5. 17
conditio in legatis qualis reprobetur XXV. 2. 3
conditionata legata an & quatenus transmittantur XXXVI. 2. 3
Conducti actio quid sit XIX. 2. 11
obligatio in locatione rerum in quo consistat ib. 12. sq.
si res conducta plane frui non possit conductor, quid iuris 13. sq.
quibus casibus ante tempus conductor expelli possit 21. sq.
in quo in hac actione indemnitatis præstatio consistat 26. sq.
in locatione operarum ad quid obligetur locator 29 sq.
Confessio quid & quotuplex XLII. 2. 1. sq.
quid in iudiciali requiratur ib. 3. sq.
quid operetur in ciuili causa 8
quid in criminali 9
extraiudicialis quid 10
cui præiudicet 10. sq.
quando probet XXII. 4. 10
quando faciat locum torturæ XLVIII. 18. 18
confessio torti ratificanda quomodo ib. 28
quid si non ratificet 29
Confessoria actio VIII. 5. 1
quæ eius proprietates ib. 3
quid sit vulis 4
Confirmatio tutoris quando o brine XXVI. 3 1
quomodo ib. 2. sq.
quid iuris hodie 5. sq.
confiscabantur olim bona damnatorum LVIII. 20. 1. sq.
quænam confiscentur ib. 3
Confusione quatenus pignus tollatur XX. 6. 1
quatenus debitum aliud XLVI. 3. 17
quomodo acquiratur XLI. 1. 16
Coniugum successio ciuilis XXXVIII. 7. 3
quæ habeat requisita ib.
pars superstes quartam partem capit 4
portio quo sensu coniugibus 6
coniugum cædes quomodo puniatur XLVIII. 9. 7
ad *Coniugale debitum* præstandum pars refractaria potest cogi XXIII. 2. 21
Coniunctio testium cum testatore vel herede, quænam obstet XVIII. 1. 27
Consanguinitatis vnde æstimetur XXIII. 2. 25
ciuilis, spiritualis & pœnitentialis an attendatur ib.
Consensus in quibus moraliter deficiat II. 14. 3
cui noceat si dubiam admittat interpretationem ib. 12
ex quo dependeat certitudo eius 13
quomodo differat tacitus a ficto 14. sq.
de quibus rebus debeat esse susceptus 16. sq.
de quibus factis 18
quomodo restringatur 9
consensus si absque iusta causa a parentibus denegetur quid iuris XXIII. 1. 1
Consilium nudum ad mandatum XVII. 1. 9
quando obliget consulentem ib. 10
consilium & opem furto impendens actione furti tenetur XLII. 1. 4
Consortium litis appellatio an omnibus prosit XLIX. 1. 4
vnde *Constitutiones* prætorum I. 2. 6 impe-

imperatorum ib. 8
quid sint principum 4. 11
quotuplices sint ib. 1
quid spectet ad generales 3
quid ad speciales 6
Constituere in iure quid XIII. 5. 1
Constitutum quid ib. 2
quomodo distinguatur a fideiussione 3
Constitutum hodie in debito proprie non obtinet & quare 3
de *Constituta pecunia* actio quid ib. 1
oritur ex constituto 2
requisita eius 5
constituti pactum quid sit XVIII. 1. 39
Contumacia vt suos effectus habeat quid requiratur II. 11. 3
an debeat accedere legitima citatio ib.
terminus præfixus debet esse præterlapsus 4
accusanda est in termino contumacia 5
Iudex sententiam interlocutoriam aduersus contumaciam ferre debet 6
nisi nulla legitima impedimenta absentiæ sint 7
summarie probandum impedimentum 8
Continuus testamenti actus XXVIII. 1. 29
Contractus quid sint XII. 1. 1
veri & quasi quid ib. 2
nominati quid 3
quotuplices 4
an hæc distinctio recepta apud Germanos 5
Minores an possint contrahere II. 14. 5
an muti & surdi 6
Contractus forum vbi V. 1. 16
vbi quis contraxisse dici possit ib.
an reus ibi præsens esse debeat ib.
Correalis obligatio quid XLV. 1. 2
vnde orta ib. 1
quinam correi debendi & stipulandi 3
quomodo constituantur 4. sq.
an exprimendus animus hanc obligationem constituendi 5
vna eademque res promittenda 6
ex vna eademque causa 7
quomodo obligentur correi 8
vno soluente reliqui liberantur 10
quid si vnus exegerit 12. sq.
Confitentio quid sit I. 3. 18
quid obseruantia imperii ib.
an tacitus summæ potestatis consensus necessarius 19
an aptitudo actuum ib.
quomodo aptitudo actuum debeat esse comparata 20
Conuentionum effectus II. 13. 22
differentia quoad efficaciam obligandi inter conuentionum species diuersas ib. 25
an omnes conuentiones semper obligant 26
Conuitium quid XLVII. 10. 4
Corruptio aquarum punitur XLVIII. 11. 3
Crediti legatum quid XXXIV. 3. 6.
Credere quid XII. 1. 1
Creditor qui in refectionem ædium cecidit quando ius prælationis habeat XX. 4. 4
quando qui in refectionem alicuius rei ib.
quomodo priuilegiati creditores suo beneficio vtantur 5
hypothecarii creditores iura prioritatis quomodo consequantur, si posteriores sunt §. vlt.
Crimen vid. *Delictum*.
Crimina extraordinaria XLVII. 11. 4. sq.
Culpa quid XII. 6. 13
quotuplex ib.
lata quid & quando præstanda 14
leuis & leuissima 15
Culparum præstationes quomodo temperandæ 16
Culparum materia obstructa & quare 17
Culpa qualis ordinarie præstanda sit 18
Culpa grauior quando præstanda 19
Culpa media quare in quibusdam non tam stricte attendatur 20
Culpa quando pro casu reputatur 21
Cura quid & quotuplex XXVII. 10. 1. sq.

quomodo constituatur ib. 4
legitima non detur 5
Curatela mulierum an iuri Rom. cognita ib. 10
quando finiatur XXVI. 10. 13
in specie feminarum ib. 14
quam actionem pariat XXVII. 5. 16. & ib. 4. 7
Curator an teneatur de præstanda euictione XXI. 2. 4
furiosi ad quid teneatur XXVII. 10. 8
Curatoris consensus an ita necessarius vt auctoritas tutoris XXVI. 8. 11
Curatores bonorum a quonam constituatur XLII. 7. 1
quisnam constituatur ib. 2
quid eius officium 3
quinam absentium curatores 6
quatenus in heredes transeat 6. sq.

D.

Damnum infectum quid XXXIX. 2. 1
damnum futurum ib. 3. 12
cautio damni iniecti ib. 2. 2
eius requisita ib. 3
damnum priuatiuum non venit in L. Aquil. actionem IX. 2. 3
quod damnum ibi comprehendatur ib. 2. sq.
quomodo æstimetur 9
Dardanariatus crimen quomodo puniatur XLVII 1. 8
Ex damnato coitu procreati non succedunt XXXVIII. in append. §. 8
Debita quæ compensationem contra fiscum & ciuitatem non recipiant XVI. 4. 3
debitum vbi diuersum compensatio non obtinet ib. 6
debito principali sublato pignus soluitur XXII. 6. 2
Decendium quomodo currat in appellatione XLIX. 4 2. sq.
Declaratio honoris quando locum habeat in iniuriis XLVII. 10. 29
Decreta quænam fieri poterant ab ordine decurionum L. 9. 1. sq.
Decretum Magistratus, ad alienationem rerum pupilli XXVII. 9. 7
decretum hoc in quibus casibus abesse possit ib. 11
Decuriones quinam L. 2. 1. sq.
quinam assumti sunt in eorum ordinem ib. 3
priuilegium eorum 4. sq.
Defensio iusta contra patrem an sit causa exheredationis XXVIII. 2. 18
Defensio accusati XLVIII. 2. 14
Defensio in homicidio quæ esse possit ib. 8. 20
Defunctorum status post quinquennium in dubium non vocandus XL. 15
Delegatio quid XLVI. 2. 6
quid requiratur ib. 17
an exprimendus animus delegandi 12
quomodo differat a cessione & expromissione ib. 8. sq.
Deliberandi ius XXVIII. 8. 1
Delictum quid XLVII. 1. 1
quid requiratur ad illud ib. 2. sq.
ex animo diiudicandum 5
quinam delinquere possint 6
quodnam delictum constituat 11
delictum non est, vbi non est pœna constituta 12. sq.
quotupliicia delicta 13
quænam priuata 14
extraordinaria quid XLVIII. 11. 1. sq.
in delictis non admittendus fideiussor XLVI. 1. 10
delicta militum coram quo vindicentur XLIX. 16. 6
Delicti forum quotuplex V. 1. 27
quid si delictum in diuersis locis perpetratum ib.
in via regia commissum subest cognitioni principis ib.
quatenus delinquens possit conueniri in loco deprehensionis 28
delicta an compensentur & quænam XVI. 4. 8
an adimant testamenti factionem XXVIII. 1. 11
Demolitorium Edictum quid XXXIX. 1. 10
Demonstratio in legatis quid XXV. 1. 3
an falsa noceat ib. 3. 4.

Depositum quid XVI. 3. 4
quotuplex ib. 2
quid simplex 2
quid miserabile 2
Depositi requisita 3
Deponi quæ possint 3
Depositum cui & a quo tradendum sit 3
Deposita si sit cista an simul res in cista depositæ videantur 4
Depositum quando iuramento probandum 4
primario custodiæ causa tradendum 5
Depositum immobilis rei quare communiter reiiciatur 6. sq.
Deposita an & quando vti liceat depositario 8
irregulare quid 8
vsus eius conceditur vel tacite vel ex post facto 8
quam actionem det 18
pecunia si deponatur non obsignata, vsus concessus videtur 8
Depositi vsuræ an præstandæ 10
Depositum prædoni non restituendum & quare 11
quando restituendum, si ad tempus depositum 14
ad lubitum deponentis restituendum 11
restitutio eius quomodo fieri debeat 11. sq.
compensari nequit 14
per exceptionem dominii retineri nequit ib.
nec arrestari ib.
eius retentio quando competat depositario ib.
restituendum in specie 15
non deterioratum reddendum 16
vbi restituendum 17
Depositarii plures tenentur in solidum 18
Depositarii heredes pro rata tenentur actione depositi 18
Depositarius quam culpam præstet 16
Depositum an rebus propriis deferendum ib.
Depositi actio quotuplex 18
quid directa, quid contraria ib.
Depositio solennis debiti quid XLVI. 3. 16
Deprecatio publica moribundi an tollat actionem iniuriarum XLVII. 10 25
Deprecatio in iniuriis quando locum habeat ib. 19
Deprehensio in loco suspecto vt indicium faciat XLVIII. 18. 13
Derelictæ res cui cedant XLI. 1. 16
pro derelicto titulus quis ib. 7. 1. sq.
Descendentium successio XXXVIII. 18. 2
Desertio malitiosa locum facit divortio, modo iudex attendat (1) ex qua causa alter absit XXIV. 2. 12
(2) absens legitime citetur a iudice ecclesiastico 13
hoc non comparante legitime processus peragendus 14
dissoluto matrimonio quid fiat 15. sq.
Deterioratio commodati si grauior, totius rei æstimatio præstari debet XIII. 6. 9
Diffamatio quid XLIII. 2. 12
Dignitas mariti vnde ad vxorem spectet XIII. 2. 23. & 21
Dilatio quid sit II. 12. 6
quæ legalis & conuentionalis ib. 7
quæ citatoria 8
quæ probatoria 8
quid obseruandum in dilationibus concedendis 9
qui effectus dilationis 10
Diligentia media ordinarie præstanda & quare XIII. 6. 18
Diligentia omnis adhibenda in quibusdam casibus ib. 19
Directoriatus quid XLVII. 11. 10
Distractio in missione quando locum habeat XLII. 5. 1
Distractio pignoris iudicialis quando & quomodo obtineat XX. 5. 7
an creditor ad ius pignoris distrahendum teneatur 2
debitor pignus distrahere nequit 1
quid in distractione rei oppignoratæ requiratur 3

quo-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0663
DFG

quomodo ſolenniter fiat 3
ſi fraudulenter facta, ad quid creditor teneatur 4
an poſt denunciationem in diſtractione pignoris adhuc biennium exſpectandum 5
quando ipſe in diſtractione pignoris rem emere poſſit 4
an ad ius pignoris diſtrahendum teneatur 2
Diſtractio pignoris quomodo debito ordine fiat 3
irreuocabiliter rem in emtorem transfert 6
ſi ſecundo creditori facta, quid transferatur 6
Diuiſionem quis poſſit vrgere X. 2. 4
quænam res in diuiſionem veniant ib. 5. ſq.
quænam diuidi non poſſint 7
iudicialis quomodo facienda 10
quomodo extraiudicialis 11
quomodo in Saxonia 11
facienda æqualiter 12
quid ſi læſio adſit 12
an in ea euictio præſtanda 12
Diuiſio pacto tolli nequit X. 3. 5
Diuiſoria iudicia quas & quales proprietates habeant ib. 1. 1
Diuiſio paterna XXIX. 1. 20
Diuiſionis beneficium habent correi XLV. 2. 9
non locum habet in generali pignore XX. 1. 17
habent illud fideiuſſores XLVI. 1. 18
quid hic requiratur ib. 19
an excludatur, ſi ſe obligauerint in ſolidum 20
ceſſat in fideiuſſoribus ab vno tutore datis 6. 3
Diuortium ob quas cauſas concedatur XXIV. 2. 8
Dolus quid XIII. 6. 10
Dolus vbique præſtandus non obſtante pacto in contrarium ib.
in quibus contractibus infamet III. 2. 6
quid ſit generalis & ſpecialis IV. 3. 1. ſq.
quomodo differant dolus dans cauſam contractui & dolus incidens ib. 5
quid ſit actio de dolo 10
Doli mali exceptio generalis quid XLIV. 4. 2
quid ſpecialis ib. 3
cui apponenda 4. ſq.
quomodo dolus probandus 7
quamdiu duret hæc exceptio 8
Dominium quid ſit XLI. 1
communio opponitur ib. 3
eius diuiſiones 4. ſq.
requiſita 6
modi acquirendi dominium 7
directum & vtile quid VI. 3. 1
quando tranſeat ipſo iure XLI. 1. 43
Dominii exceptio an admittatur in interdicto vti poſſidetis XLIII. 17. 7
Dominus ſoli ius prælationis in priuilegio habet XX. 4. 5
Domanialia non poſſunt oppignorari XX. 3
Domicilii forum quid V. 1. 18
requiritur habitatio ibid. 19
an quis duobus in locis poſſit habere domicilium 19
requiritur etiam animus 20
vnde colligatur 20
quinam ibi conſtituant domicilium 21
quomodo admittatur 22
generale hoc forum eſt 24
Donatio quid ſit XXXIX. 5. 1
quot modis fiat ib. 2
Donationis requiſita 3
Donationes factæ a principibus in priuatos ſunt priuilegiatæ 13
an etiam eccleſiis factæ 14
Donatio fiat liberalitatis exercendæ gratia 16
Donatio mortis cauſa quid ſit XXXIX. 5. 1
eius requiſita ib. 2
mortis cauſa capiones quid 5
Donatio mortis cauſa quomodo reuocetur 8
quatenus nulla ſit 9
Falcidiæ ſubiacet 10
ius accreſcendi agnoſcit ib.

a le-

a legatis differt ib.
in donatione non simplici præstanda est euictio XXI. 2. 3
Donatio modalis quid XXXIX. 5. 17. & 19
Donatarius ad rem donatam tradendum adstringitur ib. 20
Donatio inter virum & vxorem cur prohibita XXIV. 1. 2
supposita vt hæc prohibitio possit locum habere ibid. 3. sq.
(a) constante matrimonio 3
(b) vt donatio sit alicuius momenti 5
(c) vt per illam donans pauperior redditus sit 6
(d) vt per illam donatarius factus sit locupletior 8
(e) vt fiat ex patrimonio coniugis 9
(f) vt fiat inter viuos 10
(g) vt ante mortem fuerit reuocata 12
requiritur tamen (1) mors naturalis 13
(2) insinuatio quatenus excedit 500 solidos 13
(3) vt non appareat ex coniecturis probabilibus de reuocatione 1
(h) iuramento non sit confirmata 14
contraria donationis huius 15
Donationis propter nuptias indoles secundum ius Romanum & modernum XXIII. 3. 20
Dona nuptialia sunt inter vtrumque coniugem diuidenda ib. 19.
Donata principis filio ad quod peculium referenda XV. 1. 19
contra *Donatarium* an detur interdictum, quod legatorum XLIII. 3. 6
pro *Donato* titulus quis XLI. 6. 1. sq.
Dormiens an delinquat XLVII. 1. 8
Dos quid sit XXIII. 3. 1
quotuplex ib. 3
vsus diuisionis in profectitiam & aduenticiam 3
quomodo constituatur 3. sq.
quis constituat ib.
cui constituatur ib.
quantitas dotis 3
requiritur tamen expressa declaratio 5
& modus debitus constituendi dotem in re debita 6 & 8
quotuplici modo res in dotem detur 11
quid iuris marito circa dotem 1
quid iuris vxori in dote remaneat ib.
Dos stupratæ gratis danda XLVIII. 5. 32
Dotis legatum quid ib. 3
dos quomodo conferenda XXXVII. 7
Dotis repetitio quando locum habeat XXIV. 3. 1 & 2
an constante matrimonio ib. 2
probare debet mulier illatam esse dotem 4
pactis dotalibus huic rei prouisum esse non debet 5
restituenda est dos vxori vel eius heredibus a marito vel eius heredibus 7. sq.
quando restituenda 11
quomodo XXIV. 3. 12. sq.
quæ actio competat 14
Dotis prælegatum quid vtilitatis habeat XXXIII. 4. 1. sq.
in dote quando præstanda euictio XXI. 2. 2
an pro dote fideiussor admittendus XLVI. 1. 11
pro Dote titulus quis XLI. 9. 1
Dotalia pacta quotuplicia XXIII. 4. 2
diuisionis vsus ib. 3
quid requiratur ad horum constitutionem 4. sq.
ne moribus sint contraria 4
ne vxoribus nimis nociua 5
sint secundum solennitates loci, vbi conscripta, contracta 7
solent esse reciproca 8
horum pactorum contraria 9
in Dotalem fundum quæ potestas mariti ib. 5. 1
prohibita est alienatio & oppignoratio 2
modo non adsit necessitas 3
agaturque de dote ipsa alienanda 4 &

& quidem de re dotali immobili inæstimato data 5. sq.
& vt ipsa alienatio non tendat in maiorem vtilitatem vxoris 7
huius alienationis contraria 8
non potest pignori dari XX. 3. 2
Dotalitium quid XXIII. 3. 15
quando abtineat dotem ibid. 16
an probanda illatio 17
versio præsumitur 18
quando respectu eius vxor habeat ius prælationis XX. 4. 3
Dubia circa legatum qualia esse soleant XXXIV. 5. 1. sq.
quomodo tollenda ib. 3. sq.

E.

Emancipatio quid sit I. 7. 10
eius requisita 10. sq.
quomodo fiat tacita emancipatio 12
an emancipationi comparetur separatio liberorum 13
an tollat vsumfructum peculii adventitii XV. 1. 10
Emancipati suos liberos excludunt in successione XXXVII. 8
an necessario sint instituendi XXVIII. 2. 3
Emphyteusis quid VI. 3. 2
vsus inter secularem & ecclesiasticam ib. 3
a domino constituitur 4
in re immobili 5
origo eius 5
quomodo constituatur 6
Emphyteuticarius contractus quid 7
ad quid obligetur dominus 7
Emphyteuta soluere debet canonem 9
obligatur ad fundum meliorandum 9
amittit ius suum ob deteriorationem 9
in quo consistat ius Emphyteutæ 10
an possit alienare fundum 11
quomodo tollatur Emphyteusis 14
Emtio venditio quid XVIII. 1. 1
fit vel in scriptis vel sine scriptis ib. 2. sq.
est vel priuata vel publica 4
requiritur consensus 5. seq.
personarum habilitas 9
lex hanc variis modis restringere potest 9. sq.
merx adesse debet 11
in quantum valet emtio rei peremtæ 11
quomodo merx in rebus fungibilibus determinetur 12 sq.
an valeat emtio venditio rei in commercio non existentis vel alias vendi prohibitæ 16. sq.
adsit pretium 19
quale 20. sq.
interesse controuersiæ an in dubio emtio venditio an vero permutatio præsumatur 21
in emtione non transfertur dominium nisi soluto pretio XLI. 1. 44
pro emtore titulus quid ib. 4. 1. sq.
Emti actio vnde oriatur XIX. 1. 1
quid sit ibid. 2
præsupponit pretium solutum ab emtore 3
res emtori tradenda præcise 4
& vt rem traditam habere liceat 5
tradenda vacua possessio 6
in debita qualitate 7
cum debitis accessionibus 8
debito loco & tempore 9
non deteriorata culpa leui 10
rescinditur emtio venditio ob enormem læsionem XVIII. 5. 1
modo adsit emtio rei certæ ibid.
nec dolus interuenerit 2
læsus tempore contractus læsionem ignoret 3
pretium sit commune 4
læsus non acceperit dimidium eius, quod dedit 5
huic beneficio non sit renunciatum 6
quibus hoc beneficium prosit 7
aduersus quos & ad quid detur 8. sq.
resoluitur emtio venditio mutuo dissensu 10
interesse quæstionis: vtrum resolvatur emtio, an noua fiat 11
Ebrietas an excuset a delicto XLVII. 1. 9
Ebrius an possit testari XXVIII. 1. 4

Eccle-

Ecclesia in bonis administratorum pignus tacitum vniuersale habet XX. 2. 4
Ecclesiæ ius succedendi datum XXXVIII. 18. 21
Ecclesiasticæ res non possunt oppignorari XX. 3. 2
Educatio pupilli cui committenda XXVII. 2. 1. & 3
quid in alimentis præstandis obseruandum ib. 2
quid in præstitis ib. 4
Effectuatio quid XLI. 1. 41
Effractio furti faciendi causa quomodo punienda XLVII. 18. 2
quomodo carceris ib. 3. sq.
quomodo stupri causa facta 4
de Effusis vel deiectis actio IX. 3. 1
non quæritur hic quis effuderit ibid. 3
quomodo damnum æstimetur 5. sq.
Egregiarum personarum priuilegium in iurando XII. 2. 22
in Electores quomodo committatur crimen perduellionis XLVIII. 4. 6
Episcopi quomodo puniantur XI. 5. 4
Eremodictum quando detertum dicatur II. 11. 1
Ereptitia bona quid XXXIV. 9. 1
Erro quis X. 4. 1
Error quid sit XXII. 6. 1
si in sponsalibus commissus, quid iuris XXIII. 1. 6
Euictio quid sit XXI. 2. 1
præstare euictionem quid denotet ib.
Euictionis præstatio vt locum habeat quid requiratur ib. 2. sq
tacite inest negotio, licet non fuerit expressa 5
in causis mere lucratiuis quando præstanda 3
an in diuisione X. 2. 12
creditor pignus distrahens non tenetur de præstanda euictione XXI. 2. 4. & 6
quid si pro parte res euincatur ib. 6. sq.
an distinctio inter partes homogeneas & heterogeneas in praxi attendatur 6
ius in re si euincatur an locum habeat euictionis præstatio ib.
in vniuersitate vendita rerum singularum non præstanda euictio 7
venditor si in bona fide existens pacto de non præstanda euictione sibi prospexit, quando pretium restituere teneatur 5
si in limine contractus immineat, alter non tenetur ad implendum contractum 8
non præstanda si alio modo quam iudiciali sententia sit ablata 9
item si facta principis res auferatur 9
vel factum iudicis dolosum aut imperitum interuenerit 10
nec ob culpam emtoris 10
vel si res actu non sit euicta 8
denunciatio euictionis ob quem finem facienda 11. & 13
quomodo legitime fiat 12
si omittatur, non datur regressus contra venditorem 13
quando totam litem in venditorem transferat 13
Euictio a quibus præstanda sit 14
quomodo a pluribus auctoribus præstetur 14
per quas actiones petatur euictionis præstatio 15
quando fieri nequeat XXI. 3. 1. sq.
Examen post torturam quomodo instituendum XLVIII. 18. 25
Examen testium. vid. *Testes*.
Exceptiones quid XLIV. 1. 1
iuris & facti quid ib 2. sq.
temporariæ & perpetuæ quid 4
dilatoriæ & peremtoriæ quid 5
quomodo in effectu differant 6. sq.
dilatoriæ quando opponendæ 7
peremtoriæ quando opponendæ 8. sq.
an possint executioni opponi 10
nominatæ exceptiones quid & quales 11
Dilatoriæ recensentur 12
peremtoriæ recensentur 16. sq.
quænam reales & personales 19
rite opponendæ 20
quomodo & a quo probandæ 21. sq.
præiudicialis quid 24
rei iudicatæ exceptio quid ib. 2. 1. sq.

vid. *Res iudicata*.

doli mali & metus. vid. *Dolus* & *Metus*
litis finitæ quæ ib. 5. 1. it. 5
litigiosi vid. *Litigiosum.*
quænam competant fideiussori ex debitoris persona XLVI. 1. 21
Excusatio tutorum quid sit XXVII. 1. 1
quid ad eam requiratur ib. 2. sq.
causæ excusationis sunt vel propriæ vel impropriæ 3
ad proprias quinam casus pertineant 4. sq.
ad improprias quinam 11. sq.
quib. casibus cesset excusatio 14. sq.
quando & quomodo causæ proponendæ 17. sq.
Excusatio ab oneribus publicis quid L. 5. 1
quinam excusentur a personalibus ibid. 2
quinam a realibus 3
quando cesset excusatio 5
Excussionis beneficium locum habet in generali pignore XX. 1. 7
an in interdicto Saluiano XLIII. in f
Exemplificatio quomodo facienda XXII. 4. 8
Executio sententiæ aliquando litigiosa XLII. 1. 28
peti debet ib. 29
& decerni a iudice 30
a quo iudice fiat 30. sq.
facienda in bona condemnati 33
an contra heredem vel tertium fieri possit 34
facienda in solidum 35
intra legitimum tempus 38
quomodo executione facta procedendum 39
quænam exceptiones ei opponantur XLIV. 1. 10
quid sit *ius exequendi* II. 1. 7
remedia ius exequendi 8
Exercitor nauis tenetur de recepto IV. 9. 1. sq.
item ex quasi-delicto ib. 8
tenetur præstare factum suorum 9
Exercitor nauis tenetur ob furtum a ministris factum XLVII. 5. 1
quid probandum eo casu ib. 2
Exercitor quis XIV. 1. 3
Exercitores plures ex contractu magistri quomodo teneantur ib. 4
Exercitor an obligetur si magister rursus se inuito alium constituerit ex eius contractu 4
an teneatur ex contractu nauæ 5
quando non teneatur ex contractu magistri 5. sq.
non obligatur, si Magister in contractu legem præpositionis excessit 6
contra contrahentes cum magistro non agit 10
quando cum magistro agi possit 9
Exercitoria actio quid XIV. 1. 2
Exheredatio quid XXVIII. 2. 8
num sub conditione fieri queat 9
filiæ quando subsistat si illam propter neglectum eius consensum in sponsalibus exheredat XXIII. 1. 16 item XXVIII. 1. 26
Exheredati an computentur inter liberos quoad legitimam determinandam V 2. 6
Exheredatio bona mente quid ib. 12
Exhibere quid X. 4. 1
actio ad exhibendum cur introducta ib.
est personalis ib. 2
interesse alterius docendum 3
probandum alterum possidere 4
quis obligetur ad exhibendum 5
quid si possessor exhibere nolit 6
quomodo res exhibenda 7. sq.
quid hodie 9
Exhibendæ quando tabulæ XLII. 5. 2
quomodo interdictum de tabulis exhibendis differat ab actione ad exhibendum ib. 2
in quibus casibus cessat interdictum 3
de exhibendo libero homine ib. 29. 1
cui detur hoc interdictum 2
quis agat de liberis exhibendis ib. 30. 1
quid hic supponatur 2
Expilatio quid XLVII. 18. 6
Expilatæ hereditatis crimen quid ib. 19. 1
quinam vindicent hoc crimen 2
contra quem competat 2
hodie ordinaria furti pœna obtinet 3
Expositio infantis quomodo puniatur XLVIII. 9 5

Ex-

Expromissio quid XLVI. 1. 12. & 2. 8
Extraordinariæ cognitiones quid L. 13. 1.
quando locum habeant ib. 2

F.

in Factum actio generalior videtur esse quam actio præscriptis verbis XIX. 5. 5
quando concedatur ib. 6
cui detur XXXIX. 2. 12
Falcidia quare introducta XXXV. 2. 1. sq.
quis illam exerceat ib. 3
locum habet si accrescat pars heredi 4. sq.
an in titulo singulari relictis locum habeat 7
in quibus casibus detrahenda 8
quomodo æstimatio ineunda 9. sq.
quænam imputanda in eam 12
quid si prohibita 13
quomodo alias cesset 14. sq.
quomodo obtineatur 20
num detrahatur neglecto inuentario XXVIII. 8. 11
non obnoxium ei est testamentum militare XXIX. 1. 12
Falsificatio mensurarum XLVII. 11. 9
Falsus tutor differt a protutore XXVII. 6. 1
quomodo pupillo consulatur contra falsum tutorem 2. sq.
Falsum quid XLVIII. 10. 1
eius requisita ib. 2
error non sufficit 3
tendere debet in præiudicium tertii 4
legis notatio accedere debet 5
quomodo committatur circa testamenta 6
quomodo in iudicio 7
quomodo in contractibus 8
quomodo circa monetam 9
qualis pœna 10
Fama an possit reseruari a iudice in actione iniuriarum XLVII. 10. 37
Familiæ fideicommissum quid XXXVI. 1. 15
quinam succedant ib. 16
an vltimus de eo possit disponere ibid.
Familiæ herciscundæ actio quid X. 2. 1
debet esse hereditas communis ib. 2. sq.
quænam huc spectent X. 2. 9
Famuli si aufugerint ante tempus quid iuris XI. 4. 3
si delinquant quatenus dominus teneatur IX. 4. 3
an respectu mercedis ib. 4
Femina quibus in casibus SCto Vellei. vti queat XVI. 1. 2.
quomodo pro aliis intercedat ib. 2. sq.
an pro alio intercedere queat 4
an pro marito 4
quomodo interceſſisse debuit, si SCto Vellei vti velit 6. sq.
vid. *SCtum Velleianum* & *Intercessio*.
Fenestram aperiendi seruitus VIII. 2. 7
fenestram non habendi ib 8
Feræ bestiæ quomodo maneant nostræ XLI. 1. 13
Feriæ quid sint II. 12. 1
quæ diuinæ ib. 2
quæ humanæ 2
quæ differentiæ feriarum ratione negotiorum 3. sq.
Ferruminatione quomodo acquiratur XLI. 1. 25
Feudalis res vt valide oppignoretur quid requiratur XX. 3. 3
in hypothecam data absque consensu domini an obliget vasallum eiusque descendentes ib.
Feudum acquisitum ad quod peculium referendum XV. 1. 19
Flumina nullo immisso vel facto deterioranda XLIII. 12. 1
an in eo molendinum exstruere liceat ib. 2
fluminis cursus non immutandus ib. 13. 1
in eo nauigare licet ib. 14. 1
fluminis seruitus XXII. 3. 6
Fides iuridica quid sit VIII. 2. 5
fides habita an præsumatur XLI. 1. 44
Fides bona in vsucapione quomodo adesse debeat ib. 3. 9. sq.
est instar dominii XLIII. 1 2
Fideicommissorum origo XXXVI. 1. 1
quid sint ib. 2
quotuplicia 3

quomodo constituantur 4
quando valeant absque testibus 5. sq.
conuentionale quid & quomodo ab ordinario differat 7. sq.
quænam verba indicent fideicommissum 9
conditionale quomodo a puro in effectu differat 12. sq,
quid possit substitui 15
familiæ quid: vid. *Familiæ.*
quomodo caueatur fideicommissariis 18
quænam fideicommisso relinqui possint 19. sq.
quis eo possit grauari 21
quarta qua ratione detrahenda, vid. *Trebellianica.*
onera quomodo diuidantur 25
quomodo restitutio facienda, vid. *Restitutio.*
vniuersale an in codicillis constitui possit XXIX. 7. 13
fideicommissum per testamentum impediri potest, ne oppignoretur XX. 3. 4
particulare legato exæquatum XXX. 1. 4
Fideiussio quid XLVI. 1. 1
hodie per pactum iniri potest ib. 2
quinam habiles fideiussores 3. sq.
idoneitas eorum vnde æstimanda 4
idonei quinam 5
quomodo differant a mandatore 6
Fideiussor indemnitatis quis 7
quis succedaneus 8
quousque fideiussor obligetur 9
quale debitum requiratur 10
an in delictis admittatur 10
an in dote 11
quomodo obligetur fideiussor 13
beneficium fideiussorum. vid. *Ordinis diuisionis & cedendarum actionum beneficium.*
quando liberetur fideiussor 23
fideiussor soluens habet regressum 24
an possit agere antequam soluat 23
Fideiussor tutoris ad quid teneatur XXVII. 7. 1.
quomodo differat a nominatore & affirmatore ib. 2
Filia meretrix num a patre possit exheredari XXXVIII. 2. 26
Filiusfam. an ex contractu obligetur XIV. 5. 1
quando obligetur ib. 2. sq.
sui iuris factus facilius ex contractu præcedente obligatur & quousque ib.
an possit testari XXVIII. 1. 10
an sumtus studiorum ceu peculium quasi-castrense tractet XV. 1. 7
quid iuris habeat in peculiis 8. sq.
si sciente patre negotiatus fuerit, qua actione merces peculiares vindicet XIV. 4. 1. sq.
quando in bonis aduentitiis seruet vsumfructum XV. 1. 12. sq.
num adeat hereditatem XXXIX. 2. 11
sub quanam conditione instituendus XXVIII. 7. 11
Filiofamil. si pecunia mutuo data, habet exceptionem SCti Maced. XIV. 6. 1
quæ limitationes ib. 2. sq.
Finium regundorum actio quid X. 1. 2
Confines quinam sint 3. sq.
fines quomodo probentur 5
officium iudicis quale in hac actione 6. sq.
potest etiam criminaliter agi 8
Fiscus quid XLIX. 14. 2
quis habeat ius fisci ib. 2
quænam iura pertineant ad fiscum augendum 3
quænam alia priuilegia fisci 4. sq.
in dubio fiscus iure priuatorum fruitur 8
habet pignus tacitum vniuersale in bonis administratorum XX. 2. 2
an etiam respectu pœnarum ib.
in pignore præfertur omnibus simplicibus hypothecariis ib. 4. 2
quomodo indigno auferat legatum XXXIV. 9. 9. sq.
quando succedat XXXVIII. 18. 23
quinam conducere possit a fisco XXXIX. 4. 2
Fiscales res quomodo præscribantur XLI. 3. 15
Fœnus nauticum quid XXII. 2. 1
Fœtura quid XLI. 1. 18
ex *Fonte* aquarum ducenti vis fieri non debet XLIII. 22. 1

Fora-

Foraminis ſeruitus VIII. 2. 14
Formulis peculiaribus actiones olim conſtabant XIII. 2. 5
Fornicatio quid & eius pœna XLVIII. 5. 26
Forum & domicilium mariti vxor ſequitur XXIII. 2. 23
Forum competens quotuplex V. 1. 16
1. Originis. vid. *Origo.*
2. Domicilii. vid. *Domicilium.*
3. Contractus. vid. *Contractus*
4. Delicti. vid. *Delictum.*
5. Rei ſitæ. vid. *Res ſita.*
forum eccleſiaſticum in quibus cauſis obtineat ib. 32
quænam cauſæ ſpecialia fora præterea habeant ib.
forum miſerabilium perſonarum. vid. *Miſerabiles perſonæ.*
Forum ex continentia cauſarum quid & quotuplex XI. 2. 1. ſq.
quomodo locum habeat ib. 3. ſq.
Fratres quibus ex cauſis exheredentur XXVIII. 2. 31
Fratres vnilaterales in ſtirpes ſuccedunt XXXVIII. 18. 16
ſucceſſio liberorum fratris in capita ib 15
Fructus quinam dicantur XXII. 1. 13
quomodo ab vſuris differant ib.
quinam reſtituendi in hereditatis poſſeſſione V. 2. 9
quinam in rei vindicatione VI. 1. 11
an ante L. C. in ſpecie peti debeant ib. 12.
fructus quid ſint VII. 1. 6
quos percipiat b. f. poſſeſſor XLI. 1. 30
quando omnes præſtandi etiam percipiendi XIII. 1. 3
Fuga vt indicium præbeat XLVIII. 18. 13.
Fugitiuus quis XI. 4. 1.
varia iura de fugitiuis ib 2
Fumum emittendi ſeruitus VIII. 2. 14
Fundus certus ſi legato vno adiectus, quid iuris XXXIII. 6. 3
fundus inſtructus quid ib. 7. 4
fundi inſtrumentum quid 1
Funeraria actio quid XI. 7. 9
funerans quando ſumtus poſſit repetere 10
quando locum habeat funeraria ibid.
funeris impenſæ quæ repetantur 1
funus, vid. *Sepultura.*
Furioſi quinam XXVII. 10 6
furioſi patris curatela num a filio ſuſcipi poſſit ib. 7
an poſſit teſtari XXVIII. 1. 4
quinam ei ſubſtituendi ib. 6 27
an puniendus XLVII. 1. 6
Furni non exſtruendi ſeruitus VIII. 2. 14
Furtum quid XLVII. 2. 1
quænam res furto auferantur ib. 2
ſola inficiatio non facit furtum 3
quomodo fiat contrectatio 5
an neceſſitas excuſet 6
quomodo procurator committat furtum 7
furtum vſus poſſeſſionisue quid 8
adſit animus lucri faciendi 9
furtum non fit niſi inuito domino 10
an hereditariæ rei furtum fiat 11
actio furti quid 12
quid manifeſtum & non manifeſtum 13
quomodo res furtiuæ petantur 14
quomodo hodie furtum puniatur 15. ſq.
quando mitiganda pœna 20
quomodo fures plures puniantur 21
an patibuli pœna tollat repetitionem rei furto ablatæ 22
indicia furti quæ 23
ſi familia furtum fecerit quatenus dominus teneatur ib. 6. 1
quid ſi furtum in incendio vel naufragio datur ib. 9. 1
res furto ablata ſi perierit eius æſtimatio peti poteſt condictione furtiua XIII. 1. 5
Fuſia Caninia lex quid operetur XL. 5. 4

G.

Ganerbinatus pactum quid XXXVIII 18. 28.
Genus legatum ſi ſit, quomodo electio facienda XXXIII. 5. 5
quando legatum generis ſubſiſtat ib. 6

Glandem legendi vis non facienda XLIII. 28. 1
intra quod tempus legi possit ib.
Gloriatio vid. *Diffamatio.*
Gradum computatio remissiue XXXVIII. 10. 12
Grassatores publici quomodo puniantur XLVII. 8. 9

H.

Habitatio quid VIII. 8. 3
in quo differat ab vsufructu ib. 4
Habitatio ædium parochialium quo iure parochis competat ib. 5
Hæreticus filius an a patre exheredari possit XXVIII. 2. 29
hæreticorum liberorum institutio num valida ib.
hæreticus an possit testari ib. 1. 12
Heredis institutio ex testamenti essentia ib. 2. 1.
quotuplex 2
Heres habet interdictum quorum bonorum XLIII. 2. 1
quomodo differat ab hereditatis petitione ib. 2. sq.
Heredibus ex testamento datur remedium l. f. C. de edict. D. Hadriani tollendo 4
quid in hoc remedio requiratur 5. sq.
heredes quinam instituí possint XXVIII. 5. 2
heredum habilitas ex quo tempore æstimanda 5
necessarii quinam XXIX. 2. 1
sui & necessarii ib. 2
an heres vindicare debeat necem testatoris 3
heredis institutio qualis in codicillis 7. 13
Heres ex condictione furtiua tenetur in solidum, si vnus adsit XIII. 1. 4
si plures, pro rata ib.
de suis & legitimis heredibus XXXVIII. 16.
pro herede titulus quid XLI. 5. 1. sq.
hereditas quibus casibus aliis accrescat XXIX. 2. 23
quibus modis acquiratur XXXVIII. 18. 26
venditur hereditas tum deferenda XVII. 4. 1.
tum delata ib. 2
qualiter hic euictio præstetur 2
quomodo hereditatis vniuersitas restituenda 3
quæ in specie venditor præstet 4
translata hereditate heres non desinit esse heres 5. sq.
Dispositio hereditatis viuente adhuc tertio XXXVIII. 18. 29
Hereditatis petitio quid V. 3. 1
probanda mors ib. 2
& ius succedendi 3
res hereditariæ quæ dicantur 4. sq.
aduersus quem detur 6
pro herede quis possideat 7
non datur contra titulo singulari possidentem 8
quid restituendum 9
quando casus fortuitus præstandus 10
hereditatis administrationis nomine tenetur quoque qui pro herede possidet 11
habenda ratio impensarum 12
datur etiam si pars petatur V. 4. 1. sq.
quomodo differat a famil. herciscc. actione ib. 3
hereditatis petitio possessoria quid 5. 1
quid fideicommissaria 6. 1
quid conuentionalis 2
Homicidium quid XLVIII. 8. 1
debet esse in effectum deductum ibid. 2
an consilium homicidii puniatur 3
culposum quomodo puniatur 4
quid casuale 5
quid necessarium 6. sq.
quid hic probandum 8. sq.
quomodo directo committatur 10
proditorium quid 12
quomodo per indirectum animus occidendi adsit 16. sq.
quid circa homicidium considerandum 17. sq.
homicidii indicia 21
pœna iuris Romani 22
an sit dispensabilis 22
quid si homicidium in tumultu factum 23
Honorarium an ad mandatum accedere queat XVII. 1. 13

Hype-

Hyperocha distracti pignoris debitori restituenda XX. 5. 4
Hypotheca quid sit. vid. *Pignus*.
quomodo differat a pignore XX. 1. 4. & XII. 7. 3.
Hypothecarii an vtantur beneficio separationis XLII. 6. 5
Hypothecarii actio competit legatario XXX. 1. 21
quid sit XX. 1. 10
quid in ea ab actore probandum, si contra debitorem agat ib.
quid si contra tertium ib.
tertius offerendo debitum se ab hac actione potest liberare ib.
quomodo huic actioni præscribatur 11
an noceat, si res iam ipsa a tertio b. f. possessore fuerit vsucapta, dum hypothecariæ actioni nondum sit præscriptum 11
competit legatario XXX. 1. 21

I.

Iacta res leuandæ nauis causa est domini XIV. 2. 6
iactarum rerum pretium ab omnibus dominis contribuendum ib. 10
Ignorantia quid sit XXII. 6. 1
Ignorantia iuris quid sit ib. 2
Ignorantia facti quid sit ibid.
quotuplex sit ibid.
Ignorantia iuris vt noceat quid requiratur 3
cur facilius hodie excusationem præbere debeat XXII. 6. 3
Ignorantia facti alieni quando excuset 4
Ignorantia facti proprii quando excuset 4
Illegitime nati quando succedant XXVII. 18. 7
Immixtio XXIX. 2. 5
num præsumatur ib.
Immobilium rerum nomine an agatur ad exhibendum X. 4. 8
Immunitas quid L. 6. 1
a quo concedatur ib. 2
quomodo concedi soleat 3
iusta causa adesse debet 4
cui prosit realis, cui personalis 5
quænam in dubio præsumatur 6
quomodo amittatur 7
Impensæ quænam restituantur in hereditatis petitione V. 3. 12
quænam in rei vindicatione VI. 1. 13
quatenus voluptuariæ restitui debeant ib.
Impensæ dotis sunt marito restituendæ XXV. 1
modo sint (a) in rem factæ ib. 1. sq.
(b) alicuius momenti 3
(c) ex causa necessitatis vel vtilitatis factæ 4. sq.
Imploratio officii iudicis quando in subsidium detur XIII. 2. 2
quid hæc denotet ib.
Impuberes an possint testari XXVIII. 1. 3
In ædificatione quomodo acquiratur XLI. 1. 27
Incapaces quomodo ab indignis heredibus differant XXVIII. 5. 5
Incendium dolosum quomodo puniatur XLVIII. 8. 20
quomodo culposum ib. 31
in doloso non attenditur damni dati quantitas 32
indicia incendii dolosi 34
Incertitudo si oriatur circa res legatas ex identitate nominis XXX. 5. 7
Incestus quid XLVIII. 5. 24
quomodo committatur ib. 25
quomodo puniatur 26
quomodo præscribatur 27
Incestuosi num a parentibus institui queant XXVIII. 5. 4
Incolæ quinam dicantur L. 1. 5
Inculpatio moribundi ad indicium ad torturam faciat XLVIII. 18. 15
Indebitum quid XII. 6. 4
quis illud probare debeat ib. 6
Indicia ad torturam quotuplicia XLVIII. 18. 1. sq.
quænam remota ib. 12. sq.
quænam proxima 16. sq.
legitime probanda 19
Indignus legatarius quomodo differat ab incapaci XXXIV. 9. 2
quis fiat indignus ib. 2. sq.
casus indignorum legatariorum 3. sq.
Infamia quid sit III. 2. 1

requisitum eius ib. 2
quid sit infamia iuris 4
quomodo lex infamiam inferat 4. sq.
an infamia iuris excludat a dignitatibus 7
quid infamia facti 8
quomodo hæc differat a leuis notæ macula 10
quid hæc macula operetur 11
Infantes an puniendi XLVII. 1. 7
Infanticidii pœna XLVIII. 9. 2
an hodie animalia addantur ib. 3
indicia infanticidii 4
si *ingenuus* esse dicitur XL. 14
Inhibitoriales quid XLIX. 6. 6
Inhospitatione quinam liberentur L. 3. 5
Inimicitia an indicium faciat ad torturam XLVIII. 18. 4
Iniuria quid & vnde oriatur XLVII. 10. 1
iniuriosa facta qualia ib 2
quid scripta 5
quomodo non factis iniuria inferatur 7. sq.
vnde animus iniuriandi colligatur 9. sq.
an excusat veritas conuitii 12
an verba iniuriosa conditionata iniurias inferant ib.
quomodo animus iniuriandi adsit per indirectum 13
an & quatenus volenti iniuria non fiat 14
quomodo quis per alium patiatur iniuriam 15. sq.
quid si pluribus inferatur iniuria, an singuli agant 17
iniuriarum actio est impia 18
vid. *Aestimatio.*
quomodo iniuria æstimetur 22
datur etiam actio ob iniurias reales ex L. Cornelia 26
quomodo iniuriarum actiones restringi possint 36
an iudex ibi possit reseruare famam 37
Iniusta causa quid denotet in conditione ex iniusta causa XII. 5. 4
Innominati contractus vnde oriantur XIX. 5. 1
hic locus est pœnitentiæ ib. 2
quod hodie secus 3
ad contractus innominatos referuntur quatuor species 7
quid contractus do vt des 4. 2
quid do vt facias 5. 8
quid facio vt des 10
quid facio vt facias 11
Inquinatio simo facta arbitrarie punitur XLVII. 11. 5
Inquisitio quid XLVIII. 2. 16
quid generalis ib. 17
quid specialis 18
quomodo præterea procedendum 19
Inrotulatio actorum quid XLII. 1. 9
quomodo facienda ib. 10
Inscriptio in crimen quem in finem introducta XLVIII. 2. 7
Insinuatio testamenti iudicialis XXVII. 1 16
Institor quis dicatur XIV. 3. 2
Institoria actio quid ib. 1
eius requisita 2. sq.
quando cesset XIV. 3. 3
institoris præpositio an principalem dominum obliget ib.
Institor a quo præponi debeat 4
Institore circa officium delinquente & alios lædente, an & quomodo dominus conueniatur 5
Institor leges præpositionis transgrediens ipse tenetur ib.
Institoris contractus dominum obligat 6
an & heredes ib.
Institor durante officio ex contractu directe conuenitur 7
non deposito ib.
Institor proprio nomine contrahens deposito officio etiam conueniri potest ib.
Institutio vniuersam respiciat hereditatem XXVIII. 5. 11
Institutio captatoria quæ ib. 18
Instrumentum quid sit XXII. 4. 1
publicum quodnam dicatur ib. 2
eius species 3. 4
quomodo in effectu a priuato differat 2. 7. 9. & 10
Instrumentorum solennia vnde petenda 4. 5

solennium defectus quomodo supppleatur ib.
publicis instrumentis an maior fides habenda quam testibus 7
vt plena fides tribui possit quid requiratur 8
Instrumenta priuata quænam sint 6
quando pro scribente probent 9
quando contra scribentem 10
quando producenda 12
quibus exceptionibus illorum fides infringatur 13
si amissa, quomodo aliunde factum, de quo fuit confectum, probari debeat 14
recognitio instrumentorum quomodo debite fiat 10
si deficiat, quomodo aliunde supplenda 11
ex instrumento liquido condemnatus an habeat condictionem indebiti XLIV. 2. 7
quomodo debet peti editio instrumentorum II. 13. 12
præsumtio esse debet, aduersarium instrumenta edenda possidere ib. 14
edenda instrumenta sine die & consule 15
integra edantur ib.
actor obligatur ad edendum 16
quando reus teneatur edere 17
quando tertius 18
modi cogendi ad editionem 19
Instrumenta rustica non possunt oppignorari XX. 3. 2
Instrumentum an debeatur legato fundo XXXIII. 6. 2. sq.
Insula nata cui cedat XLI. 1. 10
Intercessio feminæ an valeat XVI. 1. 3. sq.
vt tribuat SCti Vellei. exceptionem quomodo facta esse debeat ibid.
intercessio apparens quid 7. sq.
intercessionis natura bene diiudicanda 10
repetita, an & quando subsistat 11
si feminæ non nociua sit, an vtatur SCto Vellei. 12
qualis læsio requiratur 13
quibus non subueniat SCtum Velleï. ib.
Interdicta quid XLIII. 1. 1
cur sponsalia dicta ib.
quomodo differebant ab actionibus 2
quænam simplicia & duplicia 3
an solam possessionem respexerint 4
quænam pura & mixta 5
actiones ex his quotuplices 6
quorum bonorum interdictum 2. 1. sq.
Interdictum de vi & vi armata 16. 1
vti possidetis 17. 1
de superficiebus 18. 1
vtrubi 32. 1
de migrando 32. 1
Saluianum 33. 1. sq.
Interdicti quinam XLVIII. 12. 1
Interdictum ecclesiasticum quid ib. 2
Interesse quid XXII. 1. 11
quid circa illud obseruandum ib. 11
si non potest probari, datur recursus ad consuetas vsuras 5
quid si vltra alterum tantum vsuræ sint solutæ 6
alterius tanti renunciatio admittitur XI. 1. 1
Interitus rei quomodo liberet debitam rem XLVI. 3. 18
Interpellatio hominis quando vnica sufficiat ib. 1. 17
diei quid requirat 18
conditione existente in conditionali debito adhuc necessaria 18
Interpellatio puellæ est crimen extraordinarium XLVII. 11. 16
Interpretatio quomodo instituenda I. 1. 2
diuisio eius ib.
quid sit doctrinalis ib.
quid sit authentica ib.
requisita doctrinalis 3
quando locus sit extensiuæ & restrictiuæ 4
quid declaratiua 5
quid vsualis 2
requisita vsualis 2
in legato dubio quomodo facienda XXXIX. 5. 3. sq.
Interrogationes quomodo olim factæ XLVI. 3. 18
interrogatoria actio quid ib.

interrogare quando iudex possit ib.
Interrogatoria quid & quotuplicia sint XXII. 5. 16
ad quid dirigenda sint ib. 16
quomodo formanda 17
Inuentarii beneficium XXVIII. 8. 3
inuentarium quid ib 4
inuentarii effectus 10
Inundatio mutat possessionem, non dominium XLI. 1. 22
an excuset in delicto XLVII. 1. 10
Ivatus an possit testari XXVIII. 1. 4
Iter reficiendi potest XLIII. 19. 1. sq.
probanda tamen hic seruitus ib. 3
Itinera nullum admittunt impedimentum aliorum 7. 1
quid si quid in itinere factum vel immissum 8. 1
Itineris seruitus quid VIII. 3. 1
Iudex quis in genere VI. 1. 11
quis habilis & inhabilis ib. 12
sit integer, non suspectus 13
Iudex suspectus ob quas causas recusari possit ib.
quis competens 15
quomodo dicatur litem suam facere L. 13. 14
an secundum acta & probata, an secundum conscientiam iudicare debeat XXII. 3. 3
quomodo finita dispositione decernat, quid & quatenus probatum fuerit, quod probandum erat ib. 5. 24
quid sit iudex delegatus I. 21. 7
quomodo differat a commissario 8
Iudicium quid V. 1. 1.
quid ordinarium & summarium ib. 2
quid possessorium & petitorium 3
quænam capita iudicii 4. sq.
legitime procedendum 4
Iura quando probanda XXII. 3. 2
an iura in oppignoratione mobilium & immobilium veniant XX. 1. 5
Iuramentum quid XII. 2. 1
an licite iurari possit ib. 2
per Deum iurandum 3
quæuis inuocatio Dei in testem non facit iuramentum 4
quando absit iurandi animus 5
qualia verba ad iuramentum sufficiant 6
quid solenne 7. sq.
iurans debet esse sincerus & animi constans 9
de re iusta iurandum 10
an producat nouam obligationem XII. 2. 12
quid extraiudiciale 13
datur inde actio in factum 14
quid iudiciale 15
quis illud possit deferre 16
cui possit deferri 17
in qua causa 18
quomodo præstandum 20. sq.
præstandum aliquando extra iudicium 22
an reuocari possit 23
an præcise præstandum 24
alter potest referre 25
quid operetur 26
necessarium quid 27
suppletorium quid 28
eius requisita 29
suppletorium quid operetur 30
purgatorium quid 31
quando locum habeat 32
eius effectus 33
calumniæ generale & eius contenta 34
quando præstandum 35
calumniæ speciale quid 36
quando locum habeat 37
quid operetur 38
Iuramentum in litem quid ib. 3. 1
affectionis quid 2
quando locum habeat 3. sq.
an tunc etiam locum habeat, si res possit restitui 5.
quis illud præstet 7
effectus eius 8
quando veritatis iuramentum locum habeat 9
quomodo æstimatio facienda 10
iuramentum dandorum & respondendorum quid XI. 1. 4. sq.
an etiam clerici vt testes iuramentum præstare teneantur XXII. 5. 19
valet pactum vt etiam testi iniurato credatur 18
iurisiurandi exceptio quæ XLIV. 5. 2

qui-

quibus profit ib. 3
Iuratoriæ clauſulæ teſtamento adiectæ effectus XXVIII. 3. 9
Iurisdictio quid ſit II. 1. 1
quæ dicatur propria I. 21. 1
quæ mandata ib.
ſuo iure mandans habere debet iurisdictionem 2
quomodo mandanda 3
quæ mandanda 4
quomodo eam mandatarius exerceat 5
quomodo deſinat 6
Iurisdictio a publica auctoritate profluere debet II. 1. 2
& iure magiſtratus competere 3
exercenda in caſibus ciuilibus 4
debet continere ius ſtatuendi & exequendi 5
quid ſit extraordinaria 9
quæ contentioſa & voluntaria 10
quæ ſit iurisdictio prorogata 12
quid requiratur ad iurisdictionem prorogatam conuentionalem 12 ſq.
quid ſit prorogatio neceſſaria 15
quid requiratur vt locum habere poſſit 16
quomodo differat a iurisdictione prorogata mandata 18
quid ſit merum imperium 19
quid requiratur ad merum imperium 20
quid ſit ſecularis & eccleſiaſtica 21
quid ſuperior & inferior 22
quæ adhuc dentur iurisdictiones ſpeciales 23
quid ſit perſonalis & realis 24
quæ iurisdictio per feudum concedatur 25
quid ſit particularis & vniuerſalis 26
Iurisprudentiæ exiſtentia I. 1. 1
definitio & requiſita ib.
circa quid verſetur 10
quid intendere debeat 8
duplex eius ſignificatus 11
quid denotet 11
Ius vnde fluat poſitiuum 12
quid ſit vniuerſale & particulare 13
ſpeciale non producendum ad conſequentias 6
ius pro lege acceptum 11
quotuplex ſit ius diuinum 12
vnde profluat naturale ib.
an communes opiniones ius faciant 3. 22
quid ſit ius in re 8. 15
quid ſit ius ad rem 16
vtius huius diſtinctionis 17
quotuplex ius poſitiuum particulare 1. 13
quid ſit ius humanum 14
quid publicum vniuerſale & particulare 15
quid priuatum ib.
an ius naturæ mutabile 16
origo iuris humani 2. 1
vnde ius Flauianum & Aelianum 4
quomodo ius in hanc formam redactum 1
quando euiluerit iuris Romani auctoritas 14
quomodo idem creuerit 15
quando ad Germanos tranſierit 16
quo iure olim vſi Germani 17
quando ius canon. publicatum 19
quando ius Rom. ad obſeruantiam venerit 20
quomodo inter principes receptum ib.
ad quid reſpiciendum quoad obſeruantiam iuris 21
quomodo ſtudium iuris tractandum ib.
triplex ius ciuitatis 5. 11
Iuſſu ſuo quatenus obligetur pater XV. 4. 2. ſq.
actio quod iuſſu quid ib. 1
Iuſtitia quid ſit & quotuplex I. 1. 9
qualis requiratur 10

L.

Landſaſſiatus tribuit ſubiectionem V. 1. 27
Latrocinium quid XLVIII. 8. 11
Laudemium ſoluendum domino emphyteuſeos VI. 3. 12. ſq.
Laudum quatenus ſeruandum IV. 8. 11
Legati quid L. 7. 1
quot & quinam mitti poſſint ib. 2. ſq.
iura circa eosdem 4. ſq.

legati hodierni quomodo a Romanis differant 6
ſunt ſancti XXX. 1. 1
Legatum nullo onere nititur ib. 2
legata quomodo relinquenda 6
Legatarius ſi ſibi adſcribat legatum 8
legatum an heredi relinqui poſſit 12
legata in teſtamento deſtituto an valeant XXVIII. 3. 14
actio ad conſequendum legatum XXX. 1. 19. ſq.
leganda res vtilis 28
quomodo adimatur. vid. *Ademtio.*
quomodo alias corruat XXXIV. 4. 4
quæ pro non ſcripto habeantur ib. 8. 2. ſq.
quando eorum dies cedat XXXVI. 2. 1. ſq.
an præſtentur ſi bonorum poſſeſſio contra tabulas petita XXXVII. 5
pro legato titulus, quis XLI. 8. 1. ſq.
ſi legata propria auctoritate occupantur, datur interdictum quod legatorum XLIII. 1
quid ibi requiratur ib. 2
an detur contra donatarium 6
Libellus quid & eius requiſita II. 13. 2. ſq.
Libelli accuſatorii requiſita XLVIII. 2. 10
Libellus famoſus quid XLVII. 10. 6
an nominis ſubſcriptio requiratur ib.
agitur criminaliter ob famoſum libellum 27
quæ pœna conſtituta ib.
Liberales cauſæ quid XL. 12
Liberatio legata quid XXXIV. 3. 1
cui profit 2
quid requiratur 3
Liber homo quatenus iure pignoris detineri poſſit XX. 3. 2
Liberi ex diuerſis matrimoniis quomodo ſuccedant XXXIII. 18. 4
naturales an & quatenus a patre poſſint inſtitui XXVIII. 5. 3
exhibendi ſunt patri XLIII. 30. 1. ſq.
vt eos ducere liceat permittendum ib. 3
quomodo inter parentes teſtentur XXIX. 1. 15
neceſſario inſtituendi XXVIII. 2. 2
Liberorum reſpectus quatenus in ſucceſſione habeatur XXXVIII. 18. 15
quando in bonis parentum tacitum pignus vniuerſale habeant XX. 2. 5
Liberorum agnitio fundata in SCto Planciano XXV. 3. 1
quomodo ſecundum hoc procedatur ib. 3. ſq.
Libertas oneranda non eſt, alias inde datur exceptio XLIV. 5. 4
quibus ad libertatem proclamare non liceat XL. 13
ademtio *libertatis* ib. 6. 11
fideicommiſſaria libertas quomodo contingat 5. 1
Liquidum debitum ex quo noſcatur XVI. 4. 11
Liquidum ſit debitum, ſi retentio fieri velit ib.
Literæ commendatitiæ an & quando obligent XVII. 1. 11
Litigioſum quid XLIV. 6. 1
quæ eius requiſita ib. 2. ſq.
an & quatenus alienari poſſit 6
quænam pœna in alienantes rem litigioſam 7
quid eo legato veniat XXX. 26
debitum litigioſum non abſolute illiquidum XVI. 4. 11
Litis conteſtatio quid V. 1. 5
quid affirmatiua & negatiua 6
quid ſolennis & minus ſolennis 7
requiſita ſolennis L. C. 8
non poteſt in vllo proceſſu omitti 9
quid in criminalibus ſit loco L. C. ib.
effectus eius ſunt plures 10
Locatio conductio quid ſit XIX. 2. 1
quotuplex ib. 2. ſq.
requiritur conſenſus ab vtraque parte XIX. 2. 4
interdum tamen inuiti compelluntur ib.
quousque tacita reconductio facta cenſeatur 5
requiſita in locandis rebus 6

an in dubio emphyteusis an locatio simplex præsumi debeat 7
facta locanda debent esse mercenaria 8
interuenire debet merces 9
Locator prædii vrbani habet pignus tacitum in inuectis & illatis XIX. 2 8
Locator prædii rustici habet pignus in fructibus ib. 9
Locus solutioni destinatus inuito creditore mutari nequit XIII. 4. 6
quid si loca plura copulatiue adiecta ib.
actio de eo, quod certo loco, quid ib. 4. 1
non est hodie necessaria 2
requisita eius 2. sq.
Luminum seruitus VIII. 2. 6
ne luminibus officiatur ib. 9
Lusu quod perditum repeti potest XI. 5. 2
ad lusum creditum repeti nequit a collusore 3
Lusorum receptores quomodo puniantur 5
ad Ludendum cogens quomodo puniatur 6
Ludorum licentia hodierna vnde orta 6

M.

Magia quotupliciter committatur XLVIII. 8. 25 sq.
Magici susurri qui ib. 27
Magiæ fallacia & vera indicia 28. sq.
Magister nauis quis XIV. 1. 4
si circa officium deliquerit, ipse tenetur ib. 5
si mutuam pecuniam acceperit ad reficiendam nauem obligatur exercitor 7
Magistratus conueniendus in subsidium a pupillo XXVII. 8. 1
sed quando & qualiter ib. 1. sq.
Maiestatis crimen quid in genere XLVIII. 4. 1
quid in specie dictum ib. 15
abusus huius apud Romanos 16
exempla proprie huc pertinentia 17
pœna huius delicti 18
Mandata cum & sine clausula quid XLIII. 1. 12. sq.
Mandati contractus quid & quotuplex XVII. 1. 1
eius requisita legitima ib. 2. sq.
an ratihabitione inducatur 2
Mandatarius a nuncio differt 3
quandoque in simplici facto consistit 4
honestum sit 6
Mandans & mandatarius ex delicto ad pœnam tenentur 6
Mandatum susceptum implendum 14
quomodo impleri debeat 15. sq.
Mandatarius quam culpam præstet ordinarie 19
seruandus indemnis 20
apices iuris attendere non debet 19
restituit quod occasione mandati accepit 20
Mandatum quas actiones pariat 21
Mandator quomodo differat a fideiussore XLVI. 1. 6
Mandatum iudiciale in quibus personis præsumatur XVII. 3. 3
legitime est confirmandum 1
quomodo iudicialiter constituatur ib.
clausulæ quæ adiiciantur ib.
Mandatum quid si non gratuitum 1. 12
an patiatur honorarium 13
Mandatum ex læsione vtrumque obligat 6
Mandantis periculum in mandato versari debet 7
mandanti an sine cessione obligatio a mandatario quæratur 8
quomodo dissoluitur mandatum 26
Mandati actio quid & quotuplex 21. sq.
datur contra plures in solidum ib.
Mandatarius an quoad casum fortuitum indemnis præstandus & quando 23
Manumissio quid sit XL. 1. 1
eius requisita ib.
manumissio per vindictam 2. 1
qui sine *manumissione* ad libertatem perueniant 8

qui

qui & a quibus manumissi liberi non fiant 9
manumissio effectum habens 9
a parente facta quid operetur XXXVI. 12
manumissi testamento ib. 4. 1
Maritus heres mobiliaris XXXVIII. 11. 7
Maritalis potestas quomodo in vxorem exercenda XXIII. 2. 22
omnia bona, quæ in domo mariti sunt, vnde præsumantur ad maritum spectare ib.
Mater inter liberos testari potest XXIX. 1. 14
num liberis substituere possit XXVIII. 6. 12
num pupillo substituenda a patre ib. 20
Matrimonium quid XXIII. 2. 1
quid requiratur ib. 2. sq.
infra legitimam ætatem dispensationem admittit 2
in eo ineundo ad prudentiam regendi & alendi familiam respiciendum ib.
ad potentiam generandi respiciendum 4
peregrini legitimum hodie contrahunt matrimonium 3
vt & propriorum hominum & Iudæorum 3
inter senes an matrimonium permissum 4
Matrimonii libertas an publica lege restringi possit ib. 1. 7. it. XXXIII. 2. 13
quando prohibitum matrimonium inter tutorem & pupillam XXII. 11. 13
Inter Iudæum & Christianam XXIII. 2. 14
inter adulterum & adulteram ib.
inter raptorem & raptam 15
quatenus iure diuino 7
prohibitio iuris positiui quousque extensa 8
effectus matrimonii contracti quinam sint 21
Mendacii exceptio an in curia obtineat XLVII. 10. 10
Mensor si falsum modum dixerit XI. 6. 1
quomodo teneatur 2. sq.
quid hodie 4
Mente capti qui XXVII.
mente captis quomodo substituatur XXXIII. 6. 26. sq.
Mercatorum libri quando pro mercatore probent XXII. 4. 9
Metus quid sit IV. 2. 1
quando operetur restitutionem ib. 2
quando faciat actum nullum 2
quis vanus, quis iustus 4
actio quod metus causa qualis 7
datur contra omnem possessorem 8
ad quid detur 9
est in rem scripta ib.
Metus quisnam faciat sponsalia nulla XXII. 1. 7
Miles quid XLIX. 16. 1
ius legendi milites competit principi ib. 2
Militia quotuplex ib.
quinam legantur 3
an quis ad militiam cogi possit 4
quomodo testetur XXIX. 1. 1
militare testamentum non subiacet querelæ inofficiosi testamenti V. 2. 24
substitutio militaris quid XXVIII. 6. 30
quando qui in militiam credidit potior in pignore habeatur XX. 4. 5
Militum forum V. 1. 1
Minæ quatenus indicium ad torturam faciant XLVIII. 18. 14
Ministri principis vbi forum suum habeant V. 1. 37
Minor vt restituatur quid requiratur IV. 4. 1. & ib. 4. sq.
contra quem restituatur 12
quibus minorum beneficium competat 13
Miserabiles personæ quænam & vbi sortiantur forum V. 1. 33
Missio in possessionem iudicialiter exequenda quid XLII. 4. 1
damni infecti nomine quid 2
rei seruandæ causa quid 3
quinam ex his causis mittantur 4
vbinam detur duplex missio 2
quomodo decernatur 5
quid operetur 6

missus

missus detinet non possidet 7
quid si misso vis fiat XLIII. 4. 1. sq.
missio in possessionem propter legata conseruanda quando fieri possit XXXVI. 4. 1
quid tribuat 2
quomodo fiat 3
ventris nomine quid XXXVII. 9. 1. sq.
quid operetur XLII. 4. 3
Mobiles & immobiles quid I. 8. 12. sq.
Mobiles res an & immobiles in constituto pignore sub se comprehendant XX. 1. 5.
Moderamen inculpatæ tutelæ quid XLVIII. 8. 6. sq.
Modus legato adiectus quid operetur XXXV. 1. 6. sq.
quomodo implendus 8
quomodo cautio præstanda 9
Molendinum an in flumine exstruere liceat XLIII. 12. 1
Monetæ adulteratores quomodo puniantur XLVIII. 10. 9
Monumenta reficere quatenus liceat XLVII. 12. 3
Mora quid sit XXII. 1. 16
magna difficultas soluendi liberat a mora ib.
quando debitor creditorem constituat in mora 17
legis declaratione quando inducatur 19
quos effectus habeat 20
quomodo purgetur 21
Matrimonium ad morganaticam an inter nobiles locum habeat XXIII. 2. 13
Morgengaba quid ib. 3. 21
mors quomodo probetur V. 3. 2
quatenus loco iuramenti XII. 2. 17
Mulieres eiusque liberi quando ius prælationis habeant XX. 4. 3
Mulierum curatela XXVII. 10. 10
Mulieres an testes esse possint in codicillis XXIX. 7. 10
Mundi legatum quid XXXIV. 2. 2
Munera quatenus accipere liceat XLVIII. 10. 2
Municipes qui L. 1. 1
Munus quid I. 4. 1
quid personale ib. 2
quid publicum & priuatum 3. sq.
quid matrimoniale 6
vsus harum distinctionum 7. sq.
munera a quo indicantur 9
Mutatio testamenti num libera XXVIII. 3. 8
mutatione rei oppignoratæ vt pignus soluatur, qualis requiratur XX. 6. 3
Muti & surdi quomodo testentur XXVIII. 1. 9
Mutuum quid XII. 1. 6
quis possit mutuum dare ib. 7
qualis traditio sufficiat 9
quis accipere possit 10
quatenus administratores ciuitatum 11
quænam res cadat in mutuum 12
quomodo obligetur accipiens 13
quomodo restitutio facienda 14. sq.
Mutuum filiofam. datum tribuit exceptionem SCti Maced. XIV. 6. 1
quæ limitationes ib. 2. sq.

N.

Natalium restitutio XL. 11
Natiuitas, quid requiratur in natis quoad effectus iuris I. 5. 4
quando nascituri habeantur pro natis 6
Naturales liberi substituti quid capiant XXVIII. 6. 20
Nauales Rhodiensium leges ob æquitatem a Romanis receptæ XIV. 2. 2
Naufragio rem iactam qui aufert fur est XIV. 2. 6. & XLVII. 9. 2
Naufragorum res cui cedant XLI. 1. 16
de iactu in naufragio facto XLVII. 9. 1
Naufragorum bona occupandi ius est reprobatum XIV. 2. 6
Negatoria actio quid VIII. 5. 2
quæ eius proprietates ib. 3
quid sit vtilis 4
Negotiorum gestio quid sit III. 5. 1
quæ actio oriatur ex negotiorum gestione 7. sq.
Nepotes concurrentes XXXVIII. 3. in append.

ſucceſſio in capita ib. 2
Nepotes auo ſuccedentes 3
an ad collationem teneantur 4
an neceſſario inſtituendi XXVIII. 2. 4
non ſuccedunt ſuperſtite parente XXXVIII. 5. in append.
computantur iure repræſentationis 5
Nobiles ruri degentes num teſtentur ruſticorum more XXIX. 1. 27
Nomen venditum. vid. *Actio vendita.*
Nominis legatum quid XXIV. 3. 4
quid requiratur 4
Notarius cum teſtibus ad inuentarium conficiendum adhibentur XXVIII. 8. 7
Notoria quando non indigeaat probatione XXII. 3. 2
Nouatio quid XLVI. 2. 1
neceſſaria quid ib. 2
noua obligatio qualis eſſe debeat 4
inter quos fieri poſſit 5
quænam in ſpecie dicta 6
Nouandi animus exprimendus 11
an nouatio fiat per pœnam adiectam 13
effectus nouationis quis 14
de *noui* operis nunciatione. vid. *Nuntiatio*
Noxalis actio quid IX. 4. 1
vſus huius actionis nullus ib. 3
Nullitatis remedium quando locum habeat XLIX. 8. 1. ſq.
quomodo introducendum ib. 3
ſanabilis & inſanabilis nullitas quomodo differant 4
Nullitas in matrimonio XXIV. 2. 2. ſq.
Non numeratæ pecuniæ exceptio XII. 1. 22
quando & quatenus locum habeat in mutuo & dote ib. 22. ſq.
quando ceſſet 23. ſq.
Nunciatio noui operis quid XXXIX. 1. 1
eius requiſita ib. 2
quomodo tollatur 11
Nundinæ quid L. 11. 1
quis eas conſtituat 2. ſq.
priuilegia earundem 5
quomodo amittantur 6
Nuptiæ ſecundæ non debent eſſe nimis feſtinatæ XXIII. 2. 17
an pœna infamiæ iure can. remiſſa ibid.
Nutu an fideicommiſſum conſtituatur XXXVI. 1. 11

O.

Oberleuteratio quando locum habeat XLIX. 8. 8
Oblatio & *obſignatio* debiti quid XLVI. 3. 14
eius requiſita ib. 15
Obligatio quid XLIV. 7. 1.
in quo conſiſtat ib. 2
oritur ex lege 3
naturalis quænam 4
quid operetur ibid.
mere ciuilis quænam 5. ſq.
mixta quid 7
facta obligatoria quæ 8
Obligatio verborum quid XLV. 1. 1
Obligatio correalis. vid. *Correalis.*
quomodo tollatur obligatio XLVI. 3. 19
Obſequium debetur parentibus & patronis XXXVII. 15. 1. ſq.
Occiſio adulteri quomodo fieri poſſit a patre XLVIII 5. 18
quomodo a marito ib. 19
Occupatio quid & quotuplex XLI. 1. 8
bellica quando legitima ib. 14
rerum inanimatarum occupatio quomodo facienda 15
Officium quodnam fuit præfecti I. 12
quæſtorum ib. 13. 2
prætorum 14. 2
præfecti vigilum 15
proconſulis & legati 16
præfecti auguſtalis 17
procuratoris cæſaris 19. 2
iuridici Alexandriæ 20
aſſeſſorum 22
Oneris ferendi ſeruitus VIII. 2. 2
quis ibi parietem reficere debeat ib. 3
Opera ſeruorum quid VII 7. 1
quomodo differant ab vſufructu ſerui ib. 2
operæ libertorum quænam & quotuplices XXXVIII. 1. 1. ſq.
quid iuris ſi operas non præſtet locator XIX. 2. 30.

quid

quid iuris in opere faciendo ib. 31
quando de casu teneatur 31. sq.
Operum publicorum curatores L. 10. 1
opus publicum nouum facere quatenus liceat 2. sq.
Optio legata quid contineat XXXIII. 5. 1
in ea quid requiratur ib. 2. 3
quando facienda ib. 3
Ordinis beneficium quid in fideiussoribus XLVI. 1. 14
requisita eius ib. 15
an eo indigeat indemnitatis fideiussor 16
an excludatur quando quis se obligauit vt principalem 16
quomodo in actione constit. pecun. obtineat XIII. 5. 5
Ordo causarum in iudicio tractandarum V. 1. 44
Ordo senatorum Romanorum triplex I. 9
Originis forum quid V. 1. 17
vbi liberi illud habent ibid.
an hodie attendatur ibid.
Ornamentorum legat. quid XXXIV. 2. 3
Orphitianum SCtum XXXVIII. 17. 2

P.

Pacis fractæ publicæ crimen quid XLVIII. 6. 6
eius pœna ib. 7
Pactum quid sit II. 14. 1
requiritur consensus ib. 2
quando pactum non habeat vim 7
quid impediat pactum 8
consensus debet in pacto esse mutuus 9
sincerus 10
certus, indubius 11
pactum simplex æque obligat hodie quam geminatum olim XIII. 5. 3
pactum de non petendo vbi locum habeat XXXIX. 5. 21
Paganus an & quando militari modo testetur XXIX. 1. 3
Palinodia, vid. *Recantatoria* actio.
Paraphernalia bona quid sint XXIII. 3. 14
quomodo differant a dote ib.
possunt constante matrimonio vxoris consensu alienari 5. 4
Parentes quomodo inter liberos testentur XXIX. 1. 13
euentualiter instituendi XXVIII. 2. 6
quibus ex causis exheredari possint ibid. 30
Parricidium quid XLVIII. 9. 1
pœna eius ib. 6
quomodo inter reliquos consanguineos puniatur 7. sq.
Partes hereditatis quomodo distribuantur XXVIII. 5. 8. sq.
Parturiens quomodo testetur XXIX. 1 28
Partus ex statu libero natus sit seruus XL. 7
Pascendi seruitus VIII. 3. 9
an excludantur seruientis pecora ibid.
quomodo exerceri possit ibid.
Pasquillus. vid. *Libellus famosus*.
Patronatus ius quid & quotuplex XXXVII. 14
quænam eius iura ib. 1. 2. it. 15. 1. sq.
qua ratione patronus succedat in bona liberi XXXVIII. 2
si quid in eius fraudem factum ib. 5. 1
Pauliana actio quid XLII. 8. 1
qualis alienatio requiratur ib. 2. sq.
quomodo facta esse debeat 4
instituenda intra annum 6
contra quem detur 7
an pretium restituendum 8
Pauperes si instituti XXXVIII. 5. 7.
Peculium quid XV. 1. 1. sq.
Diuisio eius ib. 4
castrense & quasi quid 6
quasi castrense an sumtus studiorum & quando comprehendat 7
quæ hic limitatio ibid.
peculium castr. & quasi quid iuris det filio 8
aduentitium quid 8
quid iuris in eo 10
quando alienari queat 11
si iniuste alienatum, quando reuocari possit a filio 12
ordinarium quid 13. sq.
an feudum 19
quam actionem pariat 24

pecu-

peculium profectitium quid 20
peculii huius requisita 21. sq.
quando filio cedat 23
an ex eo res aliqua oppignorari possit XX. 3. 2
Peculium legatum qua ratione debeatur XXXIII. 8. 1
actio de peculio XV. 1. 24
quid in ea respiciendum 25
quando annalis 26
Peculatus crimen quid XLVIII. 13. 1
an hodie separatum delictum 3
Pecunia quando transeat in locum rei VI. 1. 9
quando illi, quorum pecunia res emta, potiores in pignore habeantur XX. 4. 4
Pecunia lustrica ad quod peculium XV. 1. 18
Pedamenta sumendi seruitus VIII. 3. 8
Penus legatum quid comprehendat XXXIII. 9. 1
Perduellionis crimen quid XLVIII. 4. 1
exempla eius 3
subditus tantum illud committit 4
contra quem committatur 5
quomodo contra consiliarios ibid.
electores 6
an in status reliquos 7
sola scientia hic punitur 8
quænam singularia circa accusationem sint 9. sq.
pœna horrenda recensetur 11. sq.
Peregrinantes num modo priuilegium testentur XXIX. 1. 28
Perhorrescentiæ iuramentum habet locum, vbi iudex est suspectus V. 1. 14
periurium pœnis humanis subiacet XII. 2. 11
Permutatio quid XIX. 4. 1
dominium vtrinque transferendum ib. 2
requiritur res propria 3
hodie obligatio adest ante alterius implementum, secus ac olim 4. sq.
in plurimis accedit emtioni 6
Perscrutatio domestica quomodo decernenda XLVII 2. 24
Pertinentia quomodo determinentur XVIII. 1. 14
inprimis ex actuali destinatione diiudicanda 15
Pia causa quid XXIX. 1. 25
Pictura cui cedat XLI. 1. 29
Pignus quid XIII. 7. 1
mutuum consensum requirit ib. 2
in securitatem crediti tradendum XIII. 7. 3
quomodo differat ab hypotheca ib.
præsupponit debitum 4
securitatem præstare debet 5
quam diligentiam requirat 6
an & quatenus in re aliena esse queat ib. 5. & XX. 3 5.
in re alia quid operetur XIII. 7. 5
si a creditore dolo vel culpa amissum quid iuris 17
alienum si debitor dederit qua teneatur actione 19
in specie restituendum 12
reddi non deterioratum debet 14
Pignoris contractus actionem parit duplicem, directam & contrariam 15
Pignori data res perit debitori 6
Pignoris vsus an & quando ad creditorem transeat 7. sq.
Pignori data res an vtiliter conducatur 10
soluto debito restituenda 11
actio pignoratitia directa quid 15
non competit contra tertium possessorem 16
quid ea persequamur 17
contraria quid 18
ob ius pignoris datur condictio incerti ib. 1. 3
Pignus quatenus denotat ius in re quid sit XX. 1. 1
quomodo constituatur ib. 2. sq.
debet securitatem creditori præbere 8
quomodo obtineri possit 9 sq.
etiam pro alio quouis debito adhuc retineri potest 11
quænam dicantur pignora *Publica* 2
publicum ratione præferentiæ a priuato differt 2. & 6
publica respectu temporis inter se collocantur 4. 6.
iudiciale ob quam causam constituatur 1. 3
operatur ius in re 3

prætorium vnde fluat ibid.
operatur nudam detentionem ibid.
an priuilegium temporis præbeat 4. 10
teſtamentarium & conuentionale quid XX. 1. 4
quomodo in effectu a prætorio differant ibid.
Priuatum quomodo conſtituatur ib.
vt in eo prioritas temporis obſeruetur quid requiratur 4. 7
generale an omnia etiam futura debitoris bona afficiat an fructus feudi 1. 5
ſi generali ſpeciale adiungitur, illud tantum ſubſidiarium eſt 6
quomodo in effectu a ſpeciali differat 7
in generali locum habet ius variandi ib.
non locum habet beneficium diuiſionis, ſed exeuſſionis 7
quænam res ſaluo iure pignoris alienari poſſint ib.
Pignus tacitum ex ſpeciali legis determinatione dependet 2. 1
Pignus tacitum vniuerſale quibus competat 1
Pignus tacitum particulare quibus competa 7
ſpeciale hoc certa bona afficit 1. 6
res quænam pignori dari poſſunt 3. 1
an alienari prohibitæ 1
an quæ non in bonis debitoris ſunt ibid.
bona in familia vltra certam ſummam non poſſunt oppignorari, ſi pacto ita conuentum 4
quomodo ſoluatur pignus 6. 1. ſq.
Plagium quid XLVIII. 15. 1
pœna eius ib. 1
an literarum plagium ſit punibile 3
Planta alieno ſolo impoſita quomodo acquiratur XLI. 1 28
Pœna quid XLVIII. 19. 1
quomodo differat a vindicta, pœna conuentionali & correptione ib. 2
finis eius quis 2
pœna ciuilis vel criminalis quid 3
capitales & non capitales 4. ſq.
quis poſſit eam imponere 6
cui infligenda 7
morte quatenus tollatur 8
an in heredes tranſeat 9. ſq.
qualis pœna eſſe debeat 12
quomodo exequenda 13
quando differenda 14
quando abſens puniendus 1
Pœnæ legatum quid XXXIV. 6. 1
pœna homicidii an ſit diſpenſabilis XLVIII. 8. 22
Pœna eſt intereſſe partium conuentione determinatum XII. 1. 11
Pollicitatio quid L. 12 1
quando obliget ib. 2. ſq.
an heredes obliget 3
Polygamiam an Iudæi ambire poſſint XXIII. 2. 16
ſucceſſiua quando non prohibita ib. 17
Populares actiones quid XLVII. 2. 10
an ſint ſeparatæ actiones ib. 2
quæ eius proprietates 3
Poſitiones quid XI. 1. 3
quomodo debeant eſſe comparatæ ib. 4
quomodo reſpondendum ad poſitiones 5
de *pacto* vel ſuſpenſo actio IX. 3. 8
quando locum habeat 9
Poſſeſſionis vox ambigua XLI. 2. 1
quid naturalis & ciuilis ib. 2. ſq.
an plures poſſidere poſſint eandem rem 5
quotuplex ex obiecto 6
quid proprie ſit 7
quomodo ab aliis iuribus differat 8
quomodo acquiratur 9
an ſolus animus ſufficiat 10
quomodo mutetur cauſa poſſidendi 12
an tranſeat in heredem 13
quid operetur acquiſita 14. ſq.
quatenus ſolo animo retineatur 15
effectus acquiſitæ poſſeſſionis 16 ſq.
quomodo turbetur 19
quomodo amittatur 20. ſq.
pro poſſeſſore titulus quid 5. 3
decreti de poſſeſſione quomodo agant XLIII. 16
inprimis hodie habent remedium ſpolii ib. 11. ſq.

pro possessione retinenda datur interdictum vti possidetis 17. 1
non datur vitioso possessori 1
cui detur 3. sqq.
possessio vitiosa non præsumitur 5
ad quid detur interdictum vti possidetis 6
possessio legati an iure ipso transeat XXX. 1. 16
pro possessore quis possideat V. 3. 7
possessor fictus quis VI. 1. 5
quomodo in effectu a vero differat 6
Possessorium retinendæ possessionis quid & quotuplex XLVIII. 1. 7
an cum petitorio possit cumulari 9
an recurri ad illud possit instituto petitorio 10
Posterius testamentum quomodo rumpat prius XXVIII 3. 4
Posthumus quomodo rumpat testamentum ib.
posthumi an necessario sint instituendi 2. 4
posthumorum varia apud Romanos denominatio 6
Postliminium quid XLIX. 15. 5
quomodo obtinuit in pace ib. 6
quinam eo gaudeant 7
quænam res postliminio redeant 8
Postulare quid sit III. 1. 1
vid. *Aduocatus*.
Potestas patria quid sit I. 6. 3
legitime exercenda 4
intra terminos negotiorum familiæ 5
legitime debet esse acquisita 6
acquiritur per legitimationem 7
quomodo soluatur 7. 9
quæ dignitas ab ea liberet ib.
quæ fuit potestas consulis 10
quæ potestas præfecti prætorio 11
Potestati alienæ subiecti an & quando obligentur XIV 5. 1. sq.
Prædium rusticum & vrbanum quid VIII. 1. 2
Prædoni depositum non restituendum XVI. 3. 11
Prægnans mortua non sepelienda antequam partus ei excidatur XI. 8. 3
Præiudicialis exceptio quid XLIV. 1. 24
Prælationis ius pignori ex priuilegio annexum qui habent, omnibus simpliciter hypothecariis præferuntur XX. 4. 2
quomodo posteriores creditores illud consequantur ib. vlt.
Potiores quinam in pignore persequendo æstimantur ib.
quinam ex priuilegio in eo sint 2. sq.
quinam ratione ordinis 6
Prælectio testamenti quando necessaria XXVIII. 1 7. sq.
Prælegatum quid XXX. 1. 13
Præscriptio quid XLI. 3. 3
longissimi temporis quid ib. 21. 26
quando locum habeat 21. sq.
immemorialis quid 21
Præscriptionis exceptio quid XLIV. 3
quomodo actionibus præscribatur ib. 2. sq.
quomodo realibus 5
quomodo personalibus 6
quomodo si ex delicto agatur 7
prætoriæ quo tempore præscribantur 8. sq.
temporales quænam 9
Præscriptis verbis actio applicata est ad negotia innominata XIX. 5. 4
eiusdem vaga acceptio ibid.
Præsentia heredis requiritur in fideicommisso absque testibus XXXVI. 1. 5
Præsumtio quid sit XXII. 3. 11
vnde capiatur ibid.
grauior leuiorem tollit ibid.
differt a fictione iuris ibid.
fictio iuris quid sit ibid.
iuris præsumtio quænam requisita habeat 12
non statim ex sola legis approbatione oritur 12
hominis præsumtio in quonam consistat 12
Præsumtio iuris & hominis quomodo differant 13
violenta præsumtio probationem in contrarium admittit 14
Præteritionis liberorum effectus XXVIII. 8. 7
Præuaricari quid XLVIII. 16 2
Præuaricatio quid XLVII. 15. 1
quatenus aduocati præuaricentur ib. 2
Precarium quid XLIII. 26. 1
an sit contractus quale

quale remedium inde detur 3
quomodo differat a commodato 4. sq.
Precarium pro lubitu reuocabile est XIII. 6. 4
diligentiam infimam requirit ibid.
Prioritas inter creditores quomodo æstimanda XLII. 5. 6
qui iure dominii res suas petunt, omnibus præferuntur 7
quinam in priori classe ponendi 8. sq.
quinam in secunda ac tertia 11
quinam in quarta 12. sq.
quinam in quinta 14
an & quando hic ordo etiam seruetur respectu vsurarum 15
Prioritas hypothecam persequendi vnde oriatur XX. 4. 1
quomodo in priuatis pignoribus recte obseruetur ibid.
quomodo posteriores creditores eam consequantur vlt.
Priuilegium quid & quotuplex I. 4. 6
quid reale & personale ib. 6
quid mixtum 7
quid gratiosum 8
quid conuentionale ibid.
priuilegium debet esse legitime impetratum 9
præter ius commune quid concedere 10
non lædere debet tertium 11
cui insinuandum 12
quomodo exercendum 13
quomodo amittatur ib.
quando regula procedat: priuilegiatus contra &c. 15
quamdiu potest exerceri 16
Probatio quid sit XXII. 3. 1
quid requirat ibid. 2
artificialis probatio quænam sit 7
inartificialis quænam ibid.
plena quænam 8
quando grauior adhuc quam plena requiratur ib.
semiplena quænam 9
in criminalibus tacit indicium ad torturam 20
imperfecta probatio quando admitti possit vlt.
Probatio quomodo legitime fiat ib. 15. sq.
cui a iudice iniungenda 4
quando neganti iniungenda 5
negatiua etiam directo fieri potest ibid.
Probatorium actum quomodo iudex dirigat 3
probatio testamenti quot testes requirat XXVIII. 1. 35
Proclamatio publica quomodo fieri debeat XXIII. 2. 19
vbi nullum impedimentum adest frustra adhibetur ib.
clausula perpetui silentii in proclamatione publica nihil operetur, si matrimonium ob prohibitionem iuris diuini sit nullum ibid.
Procurator quid sit III 3. 1
diuisio eius ab obiecto ib. 2
a potestate iis competente 3
requiritur in constituente vt sit dominus 5
vt procurator habilis constituatur 6
an plures simul constitui possint 7
constituatur partium consensu 8
an inquisitione admittatur 15
in quo consistat officium procuratoris iudicialis 16
effectus constitutionis principalis 17
Procurator quomodo furtum committat XLVII. 1. 7
quatenus appellare debeat XLIX. 9 1
reuocatio procuratoris ad ineunda sponsalia missi, an effectum habeat, licet ipse, antequam illa in notitiam eius veniant, negotium absoluerit XXIII. 1 8
Prodigus quis XXVII. 10. 6
an possit testari XXVIII. 1. 4
Proditorium homicidium quid XLVIII. 8. 12
Prohibens aliquem testari successione est indignus XXIX. 6 1
Proprii homines num idonei testes in testamento XXVIII. 1. 25
Proprii a dominis si aufugiant quid iuris XI. 4. 3
Prospectus seruitus VIII. 2 10
ne prospectui officiatur ibid.

Protectiones XXXIX. 2. 1
Protegendi & *proiiciendi seruitus* VIII. 2. 4
Protimiseos ius quid sit & quomodo differat a retractu XVIII. 1. 35
quid interfit an hoc ius conuentione, lege vel testamento sit constitutum ib. 36
in hoc iure exercendo ad quid respiciendum 38
Protimiseos ius habet dominus emphyteuseos VI. 3 1
Protocolla quid sint XXII. 4. 5
quid requiratur vt ad illa recurri possit ibid.
Protutor quid sit XXXVIII. 5. 1
Protutelæ actio ad quid detur 2
huius actionis singularia 3
Proxeneta quid L. 14. 1
quando licite proxeneticum accipiat 2. sq.
Publica iudicia quid XLVIII. 1. 1.
vnde dicantur publica ib. 2
quotuplicia sint 3
quomodo differant a priuatis 4
in *publico* loco nihil immittendum XLIII. 8. 1
quid si princeps permittat aliquid in publico fieri ib. 2
publicani quid XXXIX. 4. 1
publicanis nulla vis facienda XLIII. 9
Publiciana actio quid VI. 2. 1
bona fides quatenus adesse debeat 2
qualis titulus 3
an præcise traditio 4
datur contra infirmiore iure possidentem 5
Pupillaris substitutio XVIII. 6. 10
Pupillus num adeat hereditatem XXIX 2. 10
Pupilli pignus tacitum vniuersale habent in tutorum & curatorum bonis XX. 2. 4
an hoc ius in heredes transeat ib.
habent pignus tacitum vniuersale in bonis illorum pecunia emtis 1. 4
item in bonis vitrici ibid.
pupilli ius prælationis in pignore habent, si illorum pecunia res emta 4. 5

Q.

Quadrupedaria actio quid IX. 1. 1
an detur respectu damni dati a furioso ib. 2
quæ requirantur 2. sq.
quomodo detur 6
Quæstiones quid XLVIII. 18. 1
Quanti minoris actio vt possit instituti quid requiratur XXI. 1. 3
in contractu emtionis & similibus locum habet ibid.
an in locationibus ibid.
etiam in vilioribus, & minimis obtinet 4
qualia vitia in re vendita requirat 5
ad quid detur 7
quomodo differat a redhibitoria 8
quamdiu duret ibid.
Quasi-usufructus quomodo differat a vero VII. 8. 1. sq.
quomodo a mutuo ib. 3
Querela inofficiosi testamenti quid V. 2. 1
quibus detur ib. 2
quando detur 11
exheredatio debet esse rite facta 12
differentia inter hanc querelam & remedium nullitatis 13
huic querelæ non subiacet militare testamentum 14
agnoscendo voluntatem excluditur 15
contra quem detur 17
rescinditur per eam testamentum legatis saluis 18
quatenus succedatur ita ab intestato 19
Quinque pedum spatium quid X. 1. 4

R.

Rapina quid XLVII. 8. 1
quomodo a furto differat ib. 2
quomodo a spolio, latrocinio & aliis 4
qualis actio detur ex illa 4
quid iuris si quis propriam rapiat rem 6
quomodo hodie puniatur 4
Raptus mulierum quid XLVIII. 6. 8
eius requisita 8. sq.
quid si femina rapiat masculum 12
pœna raptoris & assclarum 13

Rati-

Ratificatio torti quomodo facienda XLVIII. 18. 28.
quid si non ratificet 29
de *Rationibus* distrahendis actio vndo oriatur XXVII. 3. 17
eius natura ib. 18. sq.
pignoris ob prouentus creditor ad rationes tenetur XIII. 7. 9
an renunciatione liberetur ibid.
de *Ratio* cautio quid XLVI 8. 1
extraiudicialis etiam constituitur ib. 2
quando committatur 3
Recantatoria actio quid XLVII. 10. 28
quando locum habeat ib. 29
quid si contumax recantare nolit 31
est pœnalis non rei persecutoria 32
Receptatores quomodo puniantur 16. 1
ratio personarum habenda 2
Receptio quale indicium præbeat 3
Recognitio sigillorum in apertura testamenti necessaria XXIX. 3. 5
Redditione pignoris quando debitum soluatur XX. 6. 2
Redemtiones captiuorum pactis hodie regulantur XLIX. 15. 10
Redemtio captiuorum fauorabilis ib. 9
Redemtionis pretium restituendum 9
Redhibitoria actio vt institui possit quid requiratur XXI. 1. 3
an in locationibus locum habeat ib.
in contractu emtionis & similibus locum habet ibid.
in vilioribus & minimis cessat 4
etiam in accessionibus locum habet ibid.
qualia vitia in re vendita requirat 5
ad quid detur 6
durat per sex menses vtiles ibid.
quomodo differat a quanti minoris actione 8
Reditus legatum quid contineat XXXIII. 2. 4
Refectio itineris quatenus fieri possit XLIII. 19. 1. sq.
Rei iudicatæ exceptio quid XLIV. 2. 1
a qua sententia detur ib. 2
quando detur 3. sq.
Rei vindicatio quid VI. 1. 2
institutio a domino ibid.
actor dominium probet 3
datur contra possidentem 4
probanda est possessio 7
non datur contra eum, qui non possidet, licet pretium habeat 7
quænam res vindicentur 8
Res vindicatur cum omni causa 10
vbi restituenda 14
non remoranda est restitutio 15
quomodo præscribatur 16
Vindicatio competit legatario XXX. 1. 19
Relatio quid XLIX. 1. 1
ad schedulam num admittenda in testamento nuncupatiuo XXVIII. 1. 34
Relatio ex actis quomodo facienda XLI. 1. 11
Relegatio quid XLVII. 22. 3
quotuplex ib. 5
quousque se extendat 6
Relegatum maritum vel alio domicilium transferentem quando vxor sequi teneatur XXIII. 2. 23
Religiosus locus quis XI. 7. 1
Remedium ex l. diffamari quid V. 1. 41
ex l. si contendat quid ib. 42
ex l. f. C. de Edict. D. Hadriani tollendo quid XLIII. 2. 4. sq.
ex c. sæpe quid ib. 16. 10
ex canone redintegranda quid 11. sq.
ex l. diffamari an in iniuriis recte adhibeatur XLVII. 10. 35
Remissio nunciationis quid & quando fiat XLIII. 25
innocentis minuit pœnam adulterii XLVIII. 5. 14
Renunciatur hereditati futuræ XXXVII. 18. 13
pactum iuramento corporali munitum ibid.
Repetundarum crimen quid XLVIII. 11. 1
quæ pœna ib. 3
de obligatione heredum 7
Repræsentationis ius locum vbi habet XXXVIII. 18. 31

Reprobatio quomodo ab altera parte peragenda XXII. 5 21
Repudiatio hereditatis XXIX. 2. 14
Repudium quando contingat XXIV. 2. 1. sq.
Res quid sint diuini iuris I. 8. 1
quid sacræ ibid.
quomodo fiant sacræ ibid.
quomodo differant a rebus ecclesiasticis 2
an res sacræ possint alienari 3
an ecclesiasticæ ibid.
quomodo res fiat religiosa 4
quæ sint res sanctæ 5
quid sint res humani iuris 6
quid communes ibid.
quid respublicæ 7
quid res vniuersitatis 8
quid sint corporales & incorporales 9
quæ res possint ad vtramque speciem referri 10
quid sint res mobiles & immobiles 12
an hæc distinctio possit applicari incorporalibus 13
Res iudicata quid XLII. 1. 24
an rescindi possit ib. 25
quænam sententiæ non transeat in rem iudicatam 26
rei iudicatæ actio quid 27
Res sita tribuit forum V. 1. 29
quando obtineat rei sitæ forum ib.
an in rebus transeuntibus 30
Rescripta an differant ab edictis I. 4. 3
quomodo ratione essentiæ differant ibid. 7
quid circa rescripta iustitiæ notandum 5
Reseruatio dominii quid operetur XVIII. 1. 31
de Residuis crimen quid XLVIII. 13. 6
an in heredes exerceatur ib. 7
Responsio ad positiones qualis esse debeat XI. 1. 5
Restitutio in integrum quid sit IV. 1. 1
requisita eius ib. 3. 9. & 5. 6
quibus competat 7
ad quæ tendat 8
quis effectus 9
causæ restitutionis 2. sq.
ad restitutionem ex capite doli requiritur dolus malus 3. 1. sq.
vt negotium stricti iuris dolo malo sit initum 4
vt nulla alia ordinaria actio competat 6
læsio non modica 7
ratio personarum habeatur 8
vt intra biennium continuum instituatur 9
an feminæ restituendæ 4. 14
ad quam capitis diminutionem pertineat edictum restitutorium 5. 1
an error & ignorantia tribuat restitutionem 6. 6
cur in emancipatione restitutione opus est 5. 2
an hodie adhuc obtineat 3
ad generalem causam restitutionis pertinent iusta impedimenta 6. 5
an ignorantia indulgeat restitutionem contra præscriptionem impletam 7
qua actione petatur restitutio 9
Restitutio minoris contra alienationem bonorum XXVII. 9. 8
quatenus est remedium iudiciale XLIX. 8. 11
Restitutio gratiæ quid XLVIII. 23. 1
a quo fiat ib. 3
quomodo 4
quotuplex 5. sq.
iustitiæ quid 6
Restituto in fideicommisso quomodo facienda XXXVI. 1. 27
an fiduciarius ad eam cogi possit ib. 26
in qua qualitate facienda 28. sq.
quo tempore 13
Retentio in deposito an locum habeat XVI. 3. 14
Retentio vt fieri possit quæ requisita ib. 4. 16. sq.
Retentio pignoris ob aliud debitum fieri potest 17
Retorsionis requisita II. 2. 5
quodnam ius hodie retorquetur ibid.
Retorsio iniuriarum pessimum remedium XLVII. 10. 33
quomodo facienda ib 34
de *Retronendendo* pactum quid sit XVIII. 1 32
cau-

cautelæ hic obſeruandæ ibid.
quando in hoc pacto præſcriptio currat 33
quid redemturus obſeruare debeat 34
Reuiſio quid XLIX. 8. 9
quænam eius requiſita ib. 10
Renocatio nuda an teſtamentum rumpat XXVIII. 3. 11
in donationibus indulta XXXIX. 5. 22
Reus quis V. 1. 38
quis poſſit eſſe reus ib. 43
quando reus petere poſſit, vt ab inſtantia abſoluatur II. 11. 9
vt in cauſa principali procedatur ib. 10
quomodo coërceatur reus contumax 11
Rhodienſium leges quales & quare a Romanis receptæ XIV. 1. 1
Ripam munire qualiter quis poſſit XLIII. 15. 1
Ritus ob quam cauſam in matrimonio ineundo requirantur XXIII. 2. 19
Riuos purganti vis fieri non debet XLIII. 21. 1
non probanda ibi ſeruitus 3
Rotulus quando & quomodo conficiendus XIII. 5. 21
Rumpi ipſo facto quomodo teſtamentum poſſit XXVIII. 4. 1
Ruſticum teſtamentum XXIX. 1. 26

S.

Saccularii qui XLVII. 11. 10
Sacrilegium quid XLVIII. 13. 4. ſq.
in *Sacro* loco nihil immittendum XLIII. 6. 1
Saluianum interdictum quid XLIII. 33. 1.
quomodo differat a Seruiana ib. 2. ſq.
an tertius eo teneatur ib. 4
Saluus conductus quomodo debeat impetrari XLVIII. 3. 6
Sanctus ſi heres inſtitutus XXVIII. 5. 7
Satione quomodo acquiratur XLI. 1. 28
Scandala publica a magiſtratu tollenda XI. 3. 3
Scientia in perduellione eſt punibilis XLVIII. 4. 8
Scopelismus quid XLVII. 31. 12
Scortatio quid XLI. 1. 41
Scriptura in aliena charta facta ib. 29
teſtamenti qualis eſſe debeat XXVIII. 1. 41
Senatus principi debet rationes reddere I. 8. 4
SCtum Velleianum quid XVI. 1. 1
quando ei vti poteſt femina ib. 2. ſq.
quibus non ſubuenit 13. ſq.
SCtum Claudian. & Silan. XXIX. 5. 1
SCtum Macedon. quid & quare interdictum XIV. 6. 1
vnde dicatur ib.
vt det exceptionem quæ requiſita 2. ſq.
Sententia quid & quotuplex XLII. 1. 1
definitiua quid ib. 2
interlocutoria quid & quotuplex 1. 3
quomodo differat mera & mixta XLIII. 4
quomodo differat interlocutoria a definitiua 5. ſq.
ferenda a iudice competente 12
quid in votis attendendum 12. ſq.
ſit conformis legibus & actis 14. ſq.
item libello 16.
ſit certa 17. ſq
condemnare vel abſoluere debet 19
rite concipienda 20. ſq.
rite publicanda 22
quid operetur publicata 23
quando facit rem iudicatam 24
quæ admittat appellationem XLIX. 1. 10. ſq.
tres conformes num admittant appellationem ib. 14
iudicis ſuperioris non admittit appellationem 16. ſq.
Separationis beneficium quid XLII. 6. 1. ſq.
quando & quomodo petendum ib. 3. ſq.

Separatio quoad thorum & mensam quando fiat XXIV. 2. 17. sq.
quid operetur in successione coniugum XXXVIII. 11. 2
Sepulchra quotuplicia XI. 7. 4
sepulchrum exstruenti vis num facienda 2
sepeliendа quando cadauera punitorum quando non XLVIII. 24. 1. sq.
Sepulchri violati crimen quid XLVII. 12. 1. sq.
pœna qualis ib. 4
Sepultura prohibita in ciuitate 3
est fauorabilis XI. 7. 2
extra cœmeterium hodie fieri nequit 3
sepulturam eligere quilibet sibi potest 4
sepultura honesta & inhonesta 5
familiaria & hereditaria sepulchra quomodo differant 6
sepeliendus nemo in alieno loco 7
sepulturæ cura cui incumbat 8
sepultura non impedienda ib. 12. & 8. 1
Sequelæ ius quid XLIX. 16. 5
Sequestrum quid & quotuplex XVI. 3. 19. sq.
Sequestri requisita & solennia 21
quæ iustæ causæ 22
Sequestrari an & quando feminæ possint ib.
Seruitus quid & quotuplex VIII. 1. 1
quomodo affirmatiuæ & negatiuæ differant ib. 3
quid continuæ & discontinuæ 4
a quo constituatur 5
a quo & quomodo acquiratur 6. sq.
quatenus per præscriptionem 8
duo prædia qualia requirantur 9
vtilitas adesse debet 10
consistit in patiendo & non faciendo 11
an adesse debeat causa perpetua 12
Seruitus legata an transeat ipso iure XXXIII. 3. 1
realis non potest oppignorari XX. 3. 6
an pignoris causa de nouo alteri constitui possit ib. 1
Seruitutis effectus ib. 13
quid vrbana & rustica VIII. 2. 1 & 3. 1
respectu eius potest cumulari remedium retinendæ possessionis cum confessoria ib. 7. 5
quomodo amittatur 8 1
Seruus ex contractu non obligatur XIV. 5. 1
si *Serui* plures furtum fecerint, quatenus dominus teneatur XLVII. 6. 1. sq.
Serui corrupti actio XI. 3. 1. sq.
quid vtilis ib. 2
Simonia quid XLVIII. 14. 5. sq.
pœna eius ib. 7
Societas quid XVII 2. 1
quod omnium bonorum ib. 2. sq.
quid societas bonorum simpliciter 4
particularis 5
Societatis requisita 6. sq.
an tacitus consensus sufficiat in omnium bonorum societate 7
quomodo & quotupliciter communicatio fiat 8. sq.
in communicando lucro ad quid respiciendum 12. sq.
quando distribuendum lucrum XVII. 2. 14
quomodo soluatur societas 25. sq.
pro Socio actio quid sit aut ad quid detur ib. 15
quando instituí possit 25
ad quid obligetur socius 16. sq.
quando socius ex contractu socii obligetur aut acquirat obligationem 22
socii habent beneficium competentiæ 24
Socius criminis quatenus alium grauare possit XLVIII. 18. 17
Sodomia quid & qualis pœna ib. 5. 22. sq.
Solennia testamenti quænam obseruanda XXXVIII. 1. 17
Solennitatis testamentorum militibus remissæ XXIX. 1. 6
Sollicitatio alienarum nuptiarum XLVII. 11. 4

Solutio quid XLVI. 3. 1
quinam ſoluere poſſint ib. 2
an alius inuito debitore 3
cui facienda 4. ſq.
quidnam ſoluendum 6
ſoluendum integrum debitum 7
ſoluenda res propria 8
quomodo & quando 9. ſq.
quid operetur ſolutio 12
quomodo probanda 13
Debitum quomodo ſoluendum, vt pignus recipiatur XIII. 7. 11
Solui inuito creditori nequit alibi quam vbi conuentum ib. 4. 6
pro *Soluto* titulus quid XLI. 3. in f.
Sortis iudicium quando adhibendum XI. 5. 12
Specificatio quid XLI. 1. 23
cui acquiratur ſpecies ib. 24
Spolii remedium quod XLIII. 16. 11. ſq.
quæ eius ſingulari ib. 12
Sponſiones quid XI. 5. 8. ſq.
an exinde detur actio ib. 10
Sponſalia quid ſint XXIII. 1. 1
differunt ab ipſo matrimonio ib. 2. ſq.
quænam ad illa ineunda requirantur 4
quid ſi conſenſus obſcurus 9
requiritur mutuus 8
an ſufficiat partium confeſſio 9
cur requiratur conſenſus parentum 14. ſq.
impuberum ſponſalia quando obligent 4
dolo inita, etiam iurata, nulla ſunt 5
quo reſpectu nulla dicantur ib.
Sponſalia de præſenti quænam dicantur 10
de futuro quænam 10
conditionata qualia 22
quid ſit conditio impoſſibilis aut turpis ib.
an in iis pœnitentiæ locus 13
an ſponſus conditionem tacite remittat, ſi ſponſam carnaliter cognoſcat ib.
Publica & clandeſtina quænam 9. & 14
an purgentur ex ſubſecuto concubitu 14
præferuntur priora publica poſterioribus publicis licet his concubitus vel copula ſacerdotalis acceſſerit 19
Arrha ſponſalitia cur adhibeatur 9
quænam inde obligatio oriatur 17
ad quidnam pars refractaria teneatur ib.
an partes vi abſolute ſint compellendæ ad matrimonium conſummandum ib.
ex quibus cauſis ab illis impune recedere liceat 18
ex quibus cauſis diſſoluantur 19
Sponſalitia largitas quid 3. 22
Status quid ſit I. 5. 1
quotupliciter conſideretur ib. 2
quando deterior & melior conditio feminarum 3
quid requiratur quoad ſtatum legitimitatis 5
ſtatus ciuilis quid ſingulare habeat 7
quotuplex ſtatus ciuilis 8
ſtatus libertatis 9
ciuitatis 10
familiæ 6. 1
Statu liberi quid XL. 7
Stellionatus crimen quid XLVII. 20. 1
ſpecies eius ib. 2
qualis pœna 3
quando pœna ceſſet 4
Stillicidii ſeruitus VIII. 2. 5
Stipulatio quid XLV. 1. 2. & 6
vnde orta ib. 2. ſq.
quid requiratur ad eam 7. ſq.
cauſa debendi adeſſe debet 9
an quis aliis ſtipulari poterat 11
quid adiectus 12
de quo ſtipulari liceat 13
effectus ſtipulationis 14
ſtipulatio poſſibilis quid 15
præſtatio ex ſtipulatu facienda debito tempore & modo 16. ſq.
Stipulationes prætoriæ quid XLVI. 5. 1. ſq.
quæ iudiciales, cautionales & communes ib. 2. ſq.

in quonam natura prætoriarum consistat 5
Studiorum sumtus an & quatenus conferendi XXXVII. 6. 11
Stuprum quid XLVIII. 5. 31
quæ pœna ib. & 33
stupratæ quid debeatur 32
ad violentum quid requiratur 34
quomodo probandum 35
stuprata violenter sertum virginitatis portare nequit ib.
Substitutio quid & quotuplex XXVIII. 6. 1. sq.
pupillaris quid 10
quid quasi-pupillaris 25
Successio ciuilis ab intestato XXXVIII. 16. 1
quot modis deferatur XXVIII. 1. 1
de modo *succedendi* ab intestato secundum Nouellam CXVIII. XXXVIII. in append.
& ex pactis ib.
Successio reciproca 12
pactitia 25
quando cesset 2
Successorium Edictum quid XXXVIII. 9. 1
Suffragium quid sit XIX. 5. 9. & XLVIII. 14. 3
Suggrundia XXXIX. 2. 1
pro Suo titulus quid XLI. 10. 1
Superficies quid XLIII. 18. 2
Superficiaria quale ius competat ib. 3. 5
quomodo constituatur 4
an exspiret per incendium 6
quale remedium inde detur 1. & 7
Suppellex legata quid contineat XXXIII. 10. 1. sq.
Supplicatio quid XLIX. 8. 5
quomodo interponenda 6
Surdi & muti quomodo testentur XXVIII. 1. 9
Suspectus non fit iudex a quo appellatum est XLIX. 12. 1
Suspectus tutor quis dicatur XXVI. 10. 1
quid in legitima accusatione suspecti tutoris requiratur ib. 2. sq.
Syndicus in quo differat a procuratore priuato III. 4. 4
quomodo legitime constituatur 5
qui constituant 6
quis possit constitui 7
quomodo suam personam legitimet 8
an possit reuocari 9

T.

Temperamento medio ICti ordinarie vtuntur XIII. 6. 18
Tempus quomodo sit modus pignus soluendi XX. 6. 5
quomodo computandum in præscriptione XLIV. 3. 4
quale requiratur in vsucapionibus XLI. 3. 25. sq.
quo tempore facienda præstatio ex stipulatu XLV. 1. 16
Tergiuersari quid XLVIII. 16. 3
Termini moti crimen XLVII. 21. 1
quæ pœna ib. 1. sq.
Territio quando locum habeat XXII. 3. 10
Tertullianum SCtum XXXVIII. 17
Testamentum quid XXVIII. 1. 1
iudiciale & priuatum ib. 15. sq.
nuncupatiuum ib. 1. 33
nullum quid 3. 2
iniustum & ruptum 1. sq.
reciproca an reuocari possint 10
irritum 13
destitutum 19
militare XXIX. 1. 1
parentum inter liberos ib. 13
tempore pestis conditum 21
ad pias causas 24
rusticorum 26
parturientis 26
an priuilegiatum 28
si non exstet an detur B. possessio XXXVII. 2
inofficiosum quid V. 2. 1
Testis quid sit XXX. 5. 1
habilitas qualis requiratur ib. 2
ex quibus cognoscatur 3. sq.
inhabiles testes quinam sint 3. sq.
an semper in totum repellendi 8
an inhabilis qui sponte se ingerit 10
an ille quem pars secum adduxit 18

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0694
DFG

si ei crimen obiicitur iniuriarum agere nequit XLVII. 10. 10
quinam cogi nequeant ib. 11
teſtium euocatio in quo conſiſtat XXII. 5. 10
ſit ſumtibus producentis ib. 10.
productiones teſtium quomodo fiant 21
examen teſtium quomodo inſtituendum 12. ſq. it. 20
in qua cauſa id ante L. C. admittatur 12
ad perpetuam rei memoriam quomodo peragi debeat 12
aduerſa pars ad id legitime citanda 15
depoſitio teſtium quomodo pertractanda 20
teſtium numerus in teſtamento XXVIII. 1. 20
teſtium in teſtamento habilitas ib. 24
quot requirantur in teſtamento militis nuncupatiuo XXIX. 1. 18
quot requirantur in codicillis ib. 7 10
quot requirat legatum XXX. 1. 16
Theſaurus quid XLII. 33
cui acquiratur ib. 31
Tigni immittendi ſeruitus VIII. 2. 2. ſq.
de *tigno iuncto* actio quid XLVIII. 3. 1
quomodo locum habeat ib. 2
contra quem detur 3
Titulus qualis operetur vſucapionem XLI. 3. 11. ſq.
ſpeciales recenſentur ib. 4. ſq.
lucratiuus & oneroſus quomodo differant XLII. 8. 7
Tortura an iuſta XLVIII. 18. 2
ratio perſonarum habenda ib. 3. ſq.
infirmi non ſunt torquendi 3
in quo delicto obtineat 6
adeſſe debet corpus delicti 7
eſt modus extraordinarius 8
quænam indicia ſufficiant 9. ſq.
an deſuper ICti extranei conſulendi 21
quando & quomodo torquendus reus 22. ſq.
Tortus quomodo examinandus. vid. *Examen.*
quid operetur tortura ſi negat, ib. 30
quando repeti poſſit 31
Traditio quid XLI. 1. 33
quis poſſit tradere ib. 34
vnde tradendi animus cognoſcatur 35. ſq.
quomodo fiat 38
quid longa & breuis manus 39. ſeq.
quid ſymbolica 41
an vacua poſſeſſio requiratur 42
Transactio quid & quotuplex II. 15. 1. ſq.
requiritur conſenſus & facultas diſponendi 3. ſq.
dubietas cauſæ 5
de quonam tranſigi poſſit 7. ſq.
requiritur vt aliquid datum, remiſſum vel retentum ſit 12
an quis cogi poſſit ad ſeruandam transactionem 14
quomodo effectus amittit transactio 15
Translatio legati quid XXXIV. 4. 5. ſq.
Trebellianica vnde orta XXXIV. 1. 22
quænam in illam computentur ib. 23
quomodo ceſſet 24
num detrahatur in ſubſtitutione XXVIII. 6. 3
Tributoria actio quid XIV. 4. 1
in *Tumultu* homicidium ſi factum XLVIII. 8. 23
Turba quid XLVII. 8. 10.
quomodo teneatur qui turbam concitauit ib. 11
Turbatio poſſeſſionis quid XLI. 2. 19
quale remedium producat XLIII. 17. 5
præſtanda cautio de non amplius turbando ib. 6
Turpitudo quid ſit in conditione ob turpem cauſam XII. 5. 2

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0695
DFG

Tutela quid & quotuplex XXVI. 1. 1. sq.
pœna eius, qui temere susceperit tutelam ib. 9.
testamentaria tutela ib. 2. 1
an obtineat in electorum liberis 9
quando tutela finiatur 10. 9. sq.
Tutela datiua quid sit ib. 5. 1. sq.
quousque se extendat 4
Tutoris habilitas ib. 1. sq.
mater & auia quatenus admittantur 11. sq.
datur tutor primario personæ 14.
quomodo pupillis curator constituatur ib. 15
quomodo a tutore differat actor vel adiutor 16.
tutores intuitu gestionis quotuplices 17
Tutor legitimus quis ib. 4. sq.
tutor & curator an hodie differant XXVII. 10. 9
an teneatur de præstanda euictione XXI. 2. 4
Tutores cauent rem pupilli salvam fore XLVI. 6. 2
Tutor si iniuste se excusat, tenetur de omni damno XLIX. 19. 1
quis petat tutores XXVI. 6. 1
Tutoris officium quale ib. 7. 3 sq.
tutoris factum in quantum obliget pupillum ratione tertii 9. 1
quando ex suo facto directo possit conueniri tutor 4. sq.
actio tutelæ directa quid XXV. 3. 2 sq.
Tutores plures hac actione conuenti quibus beneficiis gaudeant ib. 12. sq.
contraria ad quid detur 4. 2. sq.

V.

Vacatio quid L 5. 1
Vadimonium quando desertum dicatur II. 11. 1
Vagabundus quis V. 1. 17. & 25
Vectigalia quid & quotuplicia XXXIX. 4. 1. & 8. sq.
quomodo locentur ibid. 4.
ius vectigalia indicendi 12
vectigal quomodo soluendum 13. sq.
immunes a vectigalibus 14
pœna fraudantium vectigal 18
Venatio maior vel minor quid XLI. 1. 12
ius venandi priuatis concessum est 11
Venditæ rei commodum & periculum est emtoris XVIII. 6. 10
quando dicatur emtio venditio quoad hunc effectum perfecta ib. 3. sq.
quid iuris circa rem ad gustum venditam 7
quid iuris circa res plures alternatiue venditas 8
Venditi actio quid sit XIX. 1. 12
quomodo soluendum pretium 13. sq.
quid præter pretium hic præstandum 15
in *Venditione* deceptiones præcauendæ XXI. 1. 2
Veneficium quid XLVIII. 8. 14.
eius indicia ib. 15
Venter in possessionem missus nihil callide agat XXV. 5. 1. 12
quomodo puniatur mulier dolose ementita ventrem & ob eam causam in possessionem missa 6. 1
Ventris inspectio quando fiat 4. 1. sq.
Ventris nomine quando & quomodo mater in possessionem mittatur XXXVII. 9. 1. sq.
curator eius quid præstet ib. 3
Verba quænam fideicommissaria XXXVI. 1. 9. sq.
Versum in rem vnde æstimandum XV. 3. 3. sq.
versionem quis probare debet ib. 4
actio de in rem verso quid 1.
quando detur vtilis 7
Vestibus legatis quid contineatur XXIV. 2. 4
Veterani quinam XLIX. 17. 1
eorum priuilegia ib. 2
Via quid VIII. 3. 3.

quo-

quotuplex XLIII. 7. 2
fi in via publica quid factum ib. 10. 1
ædilium cura circa vias publicas ib.
refici tuto possunt 11. 1
Vindicare minor potest res suas non legitime alienatas XXVII. 9. 9
Vini legatum quid comprehendat XXX. 6. 1
Vis quid sit IV. 2. 1
vis metusque vitiant testamentum XXVIII. 1. 6
armata quale interdictum producat XLIII. 16. 1
quomodo competat interdictum de vi ib. 3. sq.
an & quatenus de iure canonico contra tertium possessorem hic agi possit 10. sq.
vi factum quid sit 24. 2
restituendum vi factum 3
quando interdicto quod vi aut clam agendum 6
Vis publica quomodo fiat XLVIII. 6. 1. sq.
quæ eius pœna ib. 5
quomodo hodie coerceatur 6
Vis priuata quid & qualis eius pœna ib. 7. 1. sq.
Vnio prolium quid sit I. 7. 7
quomodo differt ab adoptione ib.
eius requisita & effectus 8. sq.
Vniuersitas quid III. 4. 2. sq.
Vniuersitatum liberti quinam XXXVIII. 3
Vocatio in ius quid II. 4. 1
pœna eius qui in ius vocatus ire recusat ib. 5. 1
pœna eius qui in ius vocatum vi eximit ib. 7
Voti requisita L. 12 4
Vrna fortunæ an licita XI. 5. 11
Vrpheda præstatur a relegandis XLVIII. 22. 5
pœna vrphedam frangentium ib.
quid si eam præstare nolint 7
Vsucapio quid & eius causa XLI. 3. 1. sq.
differentia eius a præscriptione ib. 3
quotuplex 4
quis possit vsucapere 5
quænam res vsucapiantur ib. 6. sq.
quid bonam fidem impediat 9
quomodo illa adesse debeat 10
titulus qualis requiratur 11. sq.
qualis possessio requiratur 13. sq.
quomodo continuetur 14. sq.
quando dormiat 15
quomodo interrumpatur 16. sq.
non vsucapiuntur res meræ facultatis 19
quale tempus requiratur 20
Vsura quid sit XXII. 1. 1
quid in vsuris adesse debeat ib. 2
iustitia vsurarum vnde dependeat 2
mordaces vsuræ illicitæ sunt 2
quantitas vsurarum legitima quænam 4
vsuras maiores quando percipere permissum ib. 2. 1. sq.
quando vsurarum vsuræ peti possunt 7
vsuras quando in sortem conuertere liceat 1. 7
vsuraria prauitas quando oriatur 8
in vsurarios quænam pœnæ constitutæ 8
vsurarum solutarum quinam effectus 9
vsuræ quomodo finiantur 10
Vsurpatio quid XLI. 3. 16
Vsus quid VII. 8. 1
Vsusfructus quid ib. 1. 1
quomodo constituatur 2. sq.
in qua re consistat 4. sq.
continet omnem vtilitatem 6
Vsufructuarius quando fiat dominus fructuum 7
an fructus ad heredem transeant 7
soluere debet onera publica 8
quomodo versari debeat in re vsufructuaria 9

cui

cui accreſcat 2. ſq.
Vſusfructus legati dies quando cedat 3. 1. ſeq.
quomodo amittatur 4. 1. ſqq.
quæ actiones eo nomine competant 6
cauere debet vſufructuarius 9. 1 vid *Cautio*.
vſusfructus quatenus legetur XXXIII. 2. 1
Vulneris lethalitas attendi debet in cæde XLVIII. 8. 18. ſq.
Vxor admittitur in dimidiam XXXVIII. 11. 7
dimidium bonorum capit ib. 8
vbi domicilium habeat V. 1. 2
pignus tacitum habet pro dote XX. 2 3
item pro dote ſoluenda in bonis vxoris ib. 3
vxorem maritus defendere debet XXIII. 2 22

FINIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0698
DFG

274

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1682144232/phys_0701
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1682144232/phys_0704
DFG

a rotæ afficitur, *I. P. S. lib. II.*
rcipibus quandoque ſimul vri-
a vltra ſex vices.

homicidium, quod *ſub ſpecie*
committitur, quod vt *latroci-*
, vid. CARPZ. *Pr. crim. P. I.*
C. C. C.

ſeu homicidium *mandatum* &
æc alii rectius diſtinguant,) &
uis aliquem ad mandatum al-
occidit, qui latroni non abſi-
dus: mandans vero vt pluri-
ii pœna plectitur, CARPZ. *Pr.*

ſimplex, quo veneno aliquis
dium eo grauius eſt, quo mi-
C. de malef. & mathem. Nam
ſtar *latronis* punitur, *art. 130.*
rpori datum damnum ſit, *per*
er Leben, quamuis CARPZ. *Pr.*
tiat. Probandum tamen, ex
em fuiſſe mortuum: nam &
finem indicia ex palato defu-

ſunt, (α) ſi inquiſitus vene-
it: (β) ſi iuſtam allegare non
illud emerit: (γ) ſi veneni il-
e deprehenduntur: (δ) ſi aliæ
v. c. ſpes lucri, odium &c. v.

(5) qualificatum VENEFICIVM,
mmittitur. *Magia* varii gene-
ædam enim (α) *coniuncta eſſe*
cum diabolo, quamuis de *cor-*
pore